

3 1761 06973781 5

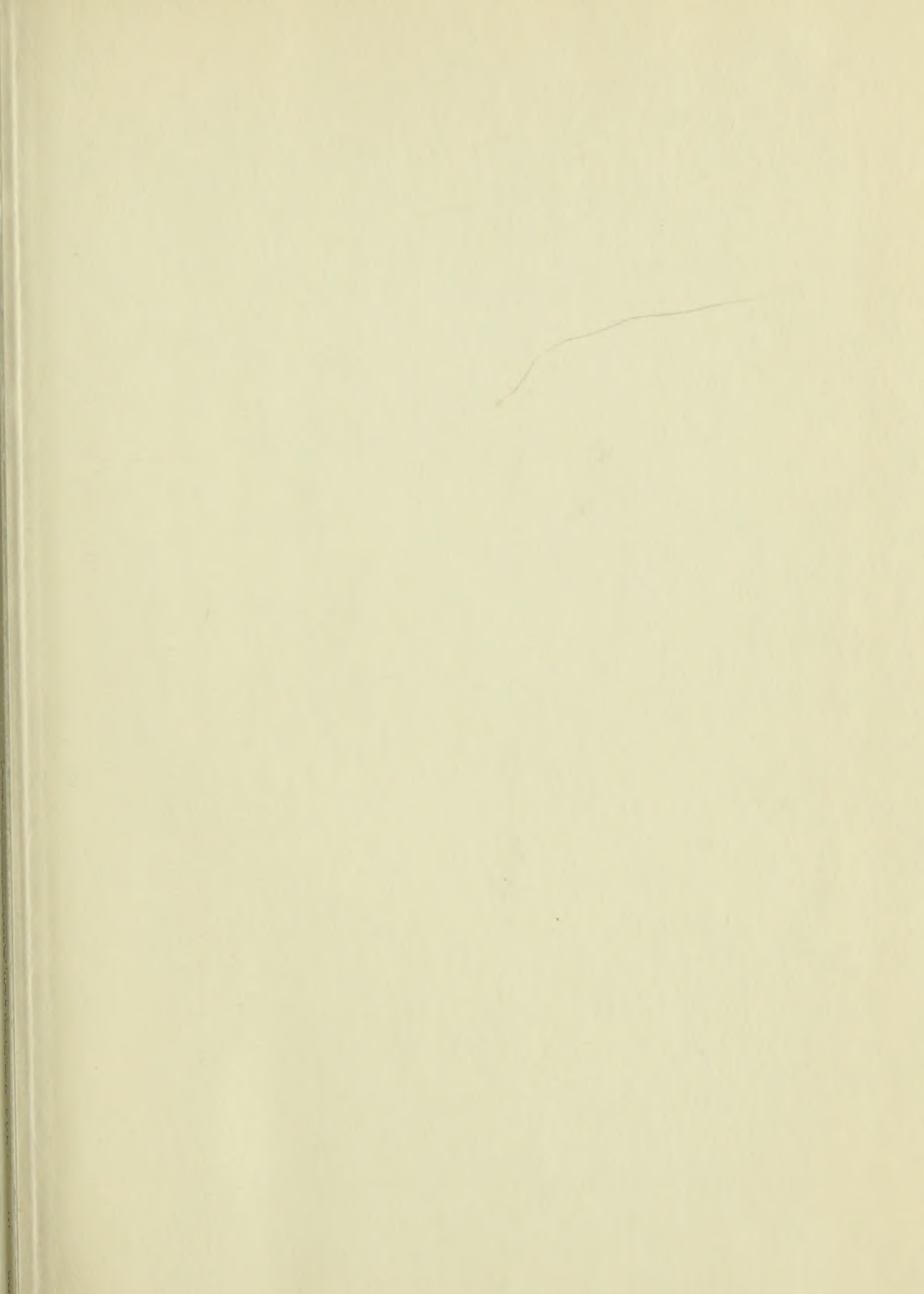

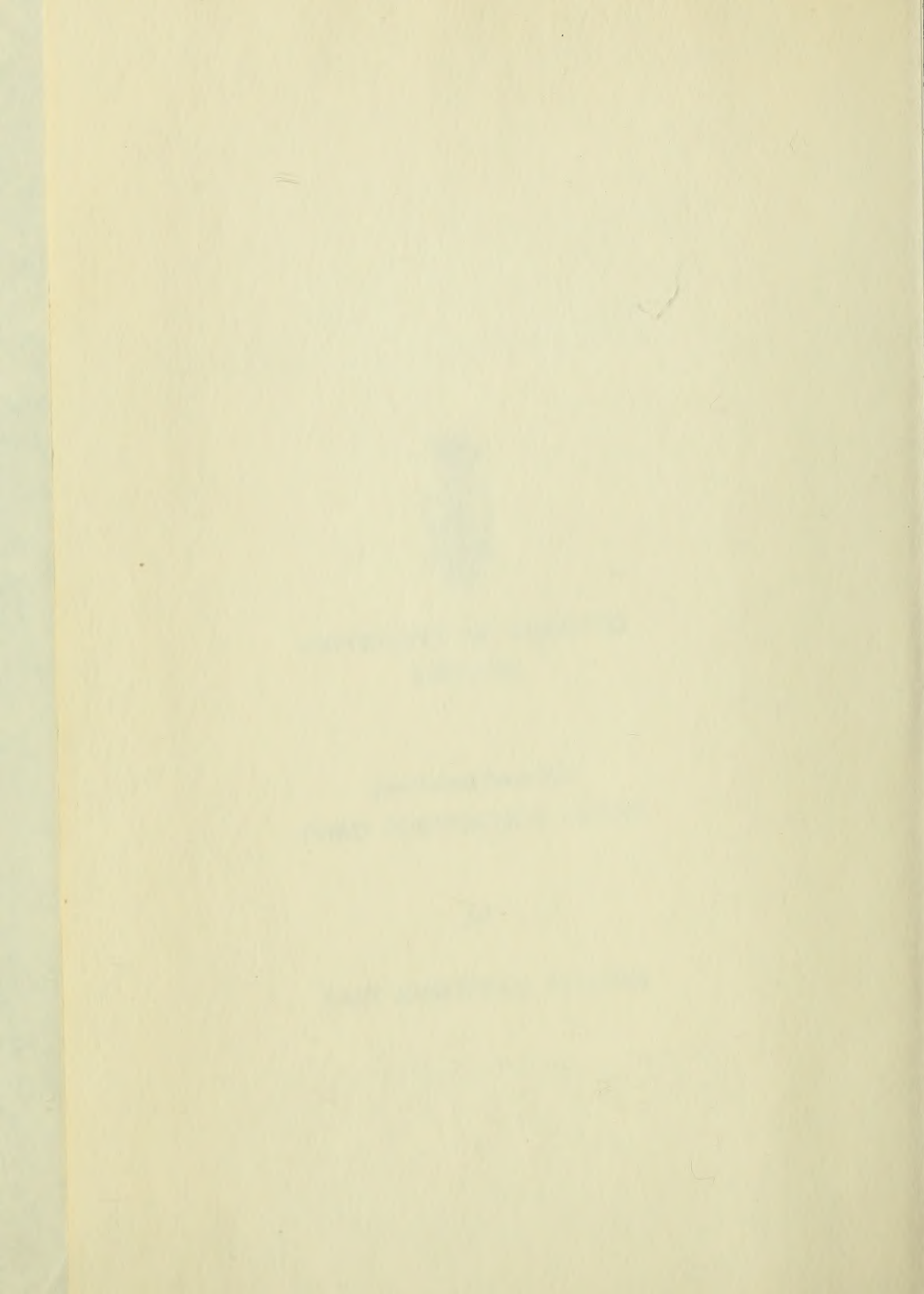
UNIVERSITY OF TORONTO
LIBRARY

purchased from the
FORD FOUNDATION GRANT

for

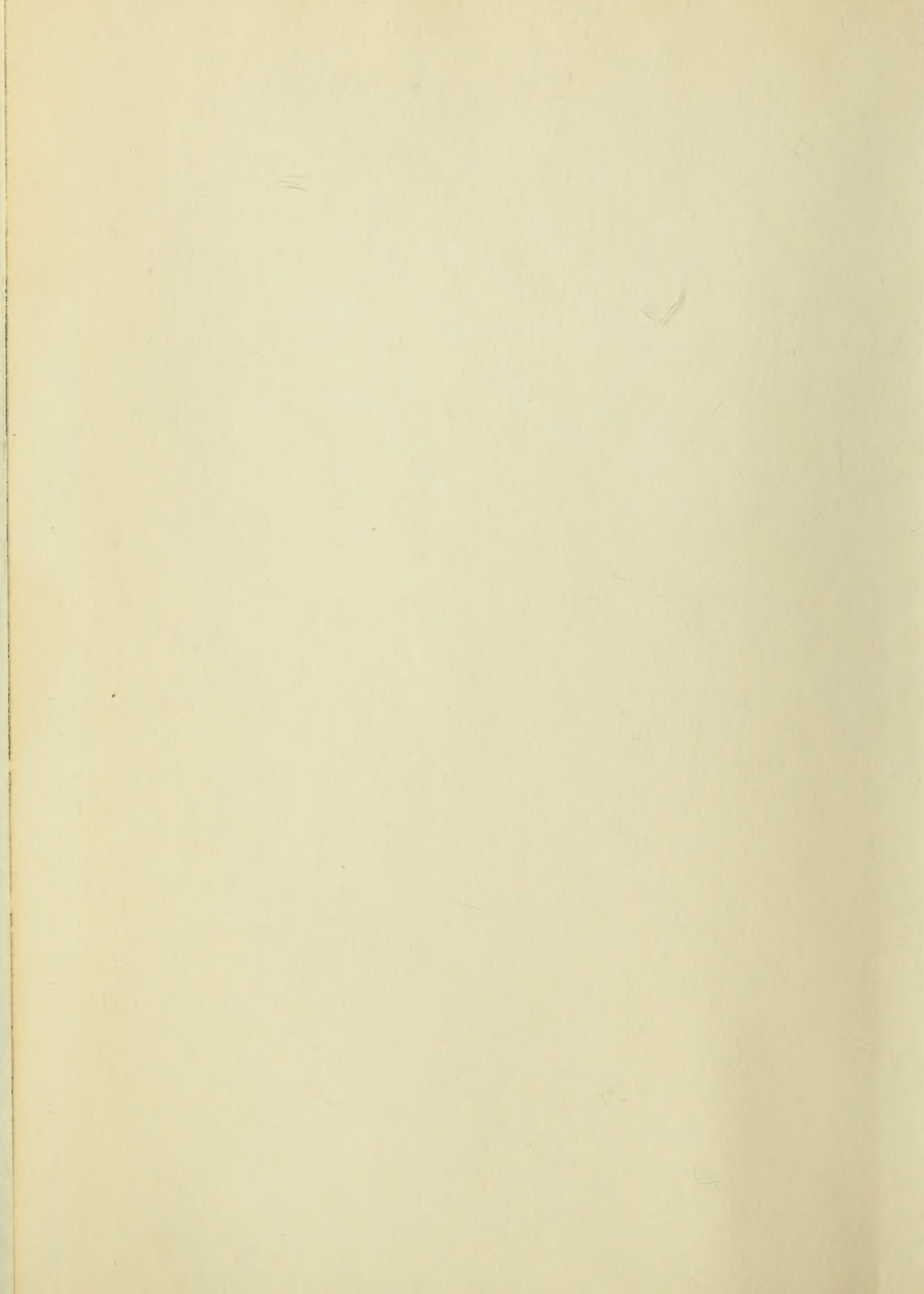
EAST EUROPEAN STUDIES

Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
University of Toronto

JAROSLAV KRATOCHVIL
ESTAVSKÉ LEGIE V RUSKU

سین

410
86220

Aug.

CESTA REVOLUCE

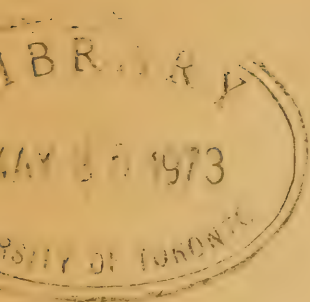
JAROSLAV KRATOCHVIL

CESTA REVOLUCE

(ČESKOSLOVENSKÉ LEGIE V RUSKU)

PRAHA

1 9 2 2

DK
265
.42
C9K7

Ú V O D E M

Československé dobrovolnické legie v Rusku vytvářely se a žily za zcela výjimečných poměrů. Zárodky jejich sice vrůstaly v starou předrevoluční ruskou armádu, a nebyti ruské revoluce, byly by se vrátily ideově snad chudší, než legie italské a francouzské. Ale ruská revoluce, roztavivši prostředí, v němž se zrodily, uvolnila je jako cizí těleso, plod vyrostlý z jiných dob a neruských poměrů a umožnila jim žítí skoro úplně samostatným životem uzavřeného celku, odděleného od svého okolí. Ony rodily se, žily, vyvíjely se i trpěly, měly své vlastní dějiny, svůj vlastní politický život, své krise i převraty. Život jejich byl těžkou školou, pokusem společenského života a má tedy význam i po stránce sociologické. Na šedém pozadí výbuchem revoluce ze dna zvednutého lidského moře vynikly ostře charakteristické rysy naší povahy i naší domácí výchovy: ale pod kladivem tvůrčího holého osudu povolily i ony zákonům všelidským. Jinými vsunul je osud v dílnu velké doby, jinými vyšly. Vrátivše se, nezapadly už do toho ložiska, z něhož je před šesti lety výbuch vojny vyzvedl. Nechápatě hledělo okolí na legionáře: otcové svým dětem nerozuměli. Jim samým pak, zmužněvším ve světě, bylo těсно a nepohodlné v dětském kabátku doma.

Jestli život a prostředí zanechalo tak hlubokou stopu na ruských legiích, tu ony naopak jako vykované cizí těleso zůstavily za sebou hlubokou brázdu ve světě, jímž prošly, a jako cizí tvrdé těleso cítily se dlouho i v rozměklém prostředí doma.

Ruské legie staly se do jisté míry činitelem světovým; a to nejen ve svých akcích v Evropě a Asii, ale

i při svém návratu kolem světa. Jaký kvas, jaké vzrušení pocítila i Amerika při pouhém jich doteku!

Tak legie v rukách železného osudu konaly určité dějinné poslání. Jejich nacionalism, ocitnuv se v ohni-sku planetárního přerodu, musil sraziti se s až utopisticky čistým internacionalismem jako oheň s vodou. Bolestné bylo přehodnocování hodnot. Nemilosrdně pálila revoluce pozlátko frází. V dějinách ruských legií zřetelně možno viděti vývojovou linii od nacionální k sociální revolučnosti. Armáda, hledajíc v bojích vnitřní rovnováhu, posunula se tak i jako celek daleko ku předu — to jest blíže vítěznému budoucnu.

Revolucionování armády nebylo od počátku uvědoměným pochodem mysli k socialismu. Revoluční socialistická myšlenka stala se tu spíše spojencem či částí věčné revolučnosti. Té revolučnosti, která vždy čerpá svoji sílu rozmachem přes hranice střízlivých možností: která vždy rozletí se k věčnému slunci, aby učinila několik kroků po kulaté zemi: — ku předu, dále od prošlého i blíž k němu. Pout' podobná pouti země, která také v nekonečné spirále spěchá k pohlcení ideálem nebes.

Ruské legie vyrostly z touhy po právu samostatného národního života, vzklíčily z čistého nacionalismu, zplozeného a vychovaného ve světě národního útisku. Z národa, zhýčkaného již evropskou kulturou, revoltujícího pouze slovy, sraženého v rabskou pokoru prvním tvrdým gestem imperialistické vojny, vyšli ruští legionáři jako mizivá menšina sice, ale přece jako první vlašťovky, prozrazující směr touhy celku.

Ve starém světě, v němž zápasily státy jako organizace nacionálně-státního vykořisťování, nebylo v představách mass konkrétního vyššího celku nad národ organisovaný v takovémto státě. Pro široké vrstvy li-

dově nejvýše stál ideál svobody nacionální. Jestli nás utlačený »národ« cítil blízko i utlačeného »člověka«, byl to pouze přirozený sjednocující vliv společného utrpení. Odtud i pro utlačeného »člověka« u nás, národnostní osvobození znamenalo do určité míry i osvobození sociální.

V utlačeném národě cítila útlak nejvíce nejnížší jeho třída. Na ní spočívala tíha útisku nacionálního i sociálního. A poněvadž pocit dvojího útisku, nacionálního i sociálního, zvyšoval i revolučnost duší, proto jádrem národních revolučních legií byl český pracující lid. A proto také ruská revoluce, jež dávala naději i na spravedlivější řešení sociální otázky, dala největší rozmach ruským legiím. Od ní ony naplnily se svým charakteristickým ideovým obsahem. Proto již od této doby jasně vyjádřena je vedle touhy po nacionálním právu a spravedlnosti i čistá, žhavá touha po spravedlnosti sociální. Boj nacionální tím právě stává se čistším. Touhou po sociální spravedlnosti vyvyšuje se k poznání, že příčinou nacionální nespravedlnosti, útisku a vykořisťování není ten či onen kolektiv národní, ale vlastnost »národních« vlád, onen skrývaný dosud činitel, usvědčený ruskou revolucí — imperialism, a že tento imperialism »národních« vlád je vrozenou vlastností vládnoucího kapitálu. Toto poznání vede pak nacionální revolucionáře do tábora odpůrců kapitalismu, — do tábora socialistického, ba odtud z části až k internacionalismu. Vždyť je-li cností podříditi zájmy osoby, rodiny, obce, stavu zájmům národa a státu, bude stejnou cností podříditi i zájmy národa a státu zájmům lidstva jakožto nejvyššího »celku«; z blaha všelidského vychází pak nejlepší záruka blaha státu, národa, obce i osobnosti. A je-li nacionální a státní egoism příznakem zdraví celku, bude zdravým v podstatě i bezohledný egoism stavu, obce, rodiny, osoby.

V prvním nadšení srdcí obětovavších se za ideál, žila představa ideálního národa, ideální vlasti, světa lásky a bratrství. Vlastní víra a vlastní láska dala snu rysy reálnosti. Všichni, kteří obětavě vrhli na vážky všechno, co měli, byli hotovi upřímně brát a dávat navzájem lidská práva. A pouze tato všeobecná důvěřivá víra v sociální ideál, očekávající armádu na konci všech bojů a utrpení, mohla chrániti svým tělem její nacionalism i v žáru sociální revoluce. Teprve krutá škola sibiřská, rozbíjející postupně příjemné illuse, obnažující střízlivou, nahou, neradostnou skutečnost, počala přesunovati těžiště z národně-sociální rovnováhy vždy více a více v stranu ideálu sociálního, až nakonec s dostižením nacionálního cíle, když obsah nacionální svobody byl již vtělen ve skutek před zraky armády, vystoupil ideál sociální jakožto hlavní a téměř jediný na přední scénu. Se změněným cílem mění se i celá fronta a celý pohyb mass. Jestli do té doby poháněny hlavně silou nacionální myšlenky byly slepou figurkou v rukách spojenců na světové šachovnici, slepou k ruskému revolučnímu prostředí, tu v poměrech, kdy hlavní silou stává se sociální myšlenka, je tomu právě naopak. Armáda stává se neobyčejně citlivou k sociálním otázkám. Je pochopitelné, že armáda, stmelená ze všech sociálních prvků, vsunutá mocnými hráči na pole občanské třídní války, musila rozložit se na svoje občanské, třídní a stavovské složky. Armáda, jež zrodila se z vůle sloužití svému lidu proti vládě německého imperialistického kapitalismu, nemohla býti spolehlivým nástrojem vlády jiného imperialistického kapitalismu proti ruskému lidu. Tím mohla býti nejvýše ta její část, jejímž třídním zájmem sloužila ona vláda, a ta, z níž nové poměry učinily její »zřízení«.

Ono období porušení vnitřní rovnováhy nacionálně-sociálního ideálu, období od konce roku 1918 až po ná-

vrat do vlasti, je nejdůležitějším a nejzajímavějším obdobím v životě legií. Neboť tehdy byl prožíván přerod tisíců našich příslušníků, tehdy právě vytvářen byl jiný světový názor, jenž dal jim více lidského uvědomění a ukázal svět z vyššího a jednoduššího stanoviska; dal nahlédnouti za kulisy světové scény a rozšířil rámec jejich příliš úzkého patriotismu.

Předkládaná námi knížka při vši své nepatrnosti má též svoji historii. Myšlenka její vznikla již za dlouhých nucených zahálek druhého roku sibiřské anabase. Živily ji už v Sibíři snahy opuštěných spojenců našich z řad sociálních revolucionářů, kteří doufali proniknouti tak před českou veřejnost; podporovaly ji zvědavé žádosti z české i ruské strany v Americe. Ale hlavně rozhodujícím tu bylo, že po přiznání skutečné sibiřské historie volalo samo svědomí české revoluční armády v nesčetných projevech i resolucích.

Vedle této myšlenky a nezávisle od ní v létě 1920 rozhodnuto na schůzi delegátů II. sjezdu sibiřských legií, kteří trvali na provedení sporu s oficiálním sibiřským vedením do konce, ale nedůvěřovali vládní komisi vyšetřovací — (jejíž činnost skutečně také ztratila se kdesi beze stop) — vydati na rychlo na svou obhajobu všechny sjezdové dokumenty s historickým doprovodem ve formě brožury. Tuto práci převzal ochotně delegát téhož sjezdu br. Ing. Jaroslav Husák, který brzy potom obrátil se s žádostí o přátelskou pomoc k podepsanému. Ale při rychle nastupující nečasovosti takového thematic končila věc tím, že br. Husák stal se cenným spolupracovníkem. Nemluvě o technické pomoci, přispěl řadou dokumentů, poznámek i námětů, sestavil výťah z »Řádů a resolucí« pro VII. kapitolu a pořídil řadu překladů ruských dokumentů.

Vedle práce bra. Husáka třeba vděčně oceniti i práci bři. dra. V. Charváta a Boh. Přikryla, kteří v rukopise celou knihu pečlivě prohlédli. Konečně nutno vřele poděkovati i bru. Jos. Davidovi, jenž ochotně dal k dispozici celý svůj soukromý archiv s cennými dokumenty a záznamy.

Práce v celku nemůže a nechce býti ani pouhým, ani úplným historickým přehledem života ruských legií. Byl by to úkol nad naše možnosti a síly. Vždyť i při této práci jsme nuceni prositi za shovívavost. Všechny nedostatky její, jichž jsme si plně vědomi, omlouváme skromností sil, nedostatkem volného času i klidu uprostřed existenčního shonu a spěchem, s nímž musila býti kniha psána. K tomu ještě těžce dobývají se oficiální prameny. Archiv sibiřských legií dlouho ještě nebude sebrán a uspořádán. Jeho správa zasluhuje díky hlavně za ochotu a dobrou vůli, která byla větší, než možnost vyhověti požadavkům. V literatuře legionářské, při její jednostrannosti, přes značnou početnost, nelze nalézt mnoho cenného. Také k překladům dokumentů v ní uveřejněných nelze míti plnou důvěru. V některých z nich, jichž originály se zachovaly, jsme se o jejich nepřesnosti přesvědčili a je opravili; u nezachovaných jsme tak učiniti nemohli. Tak na př. v dokumentech důležitých pro okolnosti konfliktu čs. armády se sovětskou vládou, publikovaných v knize bra. K. Zmrhala: »Armáda ducha druhé míle«, jsme zjistili tyto věcné nesprávnosti překladu: místo: »toliko s podmínkou« je přeloženo: »při nezměnitelné smlouvě«, místo: »s podmínkou jich čestné a upřímné loyálnosti« — »a cení jich čestnou a zářivou loyálnost« atd. — Z dostupných dnešního dne ruských autorů nejzajímavějšími mohou býti dojmy a myšlenky člena omské vlády G. K. Ginse (v knize »Sibir, sojuzníky i Kolčak«,

1918—1920. I. a II. díl, Charbin, 1921). Prameny protivné strany jsou nám dosud absolutně uzavřeny. Za takových okolností značnější roli získávají tu soukromě nabyté zprávy a dokumenty, zejména od ruských informovaných přátel, z nichž mimo jiné vděčné zmínky zasluhují: B. D. Markov, P. J. Michajlov, A. A. Krakoveckij, M. G. Molotkovskij a A. Speranskij. V takové situaci také bezděky snad příliš neskromně vynikají — vedouce celkovou linii knihy — i vlastní pozorování a dojmy autora. Ostatně i tyto nové a soukromé věci uložené v knížce mohou býti samy v jistém smyslu dokumentem.

Přáli bychom si podati celkový obraz oné prošlé výjimečné cesty legií životem, pokud síly naše stačí k dobré vůli, jak zůstal dnes v našem nazírání a jak se jeví z faktů prožitého — i když ona historie bude snad méně vhodná za pomůcku k vlastenecké výchově. Chtěli bychom i svými slabými silami činiti tak klidně a nestranně, pokud v dnešní době jest to vůbec lidsky možno. Není pochyby, že i při tom v podrobnostech můžeme se mýlit. Ale máme přece to dobré vědomí, že i přes ony možné nepřesnosti v detailech, přece jenom hlavními liniemi celkového obrazu kreslíme holou skutečnost.

Jar. Kratochvíl.

Naše armáda je revoluční...

Naši dobrovolníci nepřestanou být
revolucionáři ani po dobytí naší svo-
body...

Cesta revoluce je klikatá, trnitá
a kamenitá...

»Československý deník«, 1. (14.)
ledna 1918.

I.

Československý živel na Rusi skládal se podstatně ze dvou odlišných prvků.

Prvním byli Češi a Slováci v Rusku usedlí. Byli to ti Češi a Slováci, jež většinou praktický smysl vyvedl ze staré vlasti a jimž ruské prostředí umožnilo uplatnění převahu své obchodní i řemeslné vyspělosti. Žilo-li se jim v carském Rusku hmotně dobře, bylo pro ně carské Rusko ideálem, který spojovali se sny o staré vlasti. Proto byli převážnou většinou monarchisticko-konservativní a snili o tom, že československá »koruna svatováclavská zazáří v lesku koruny Romanovců«. To v jejich hlavách vznikla myšlenka vlasteneckého přestupování na pravoslaví, od nich vycházela agitace pro baťušku cara mezi dobrovolníky a zajatými Čechy a Slováky, jež ujímala se poměrně snadno u lidu vychovaného v nenávisti k Římu a v naivním, nekritickém panslavismu. Těmto kruhům děkují první naše dva pluky za svá původní pojmenování: první pluk sv. Václava a druhý pluk sv. Cyrilla a Methoděje, i za plukovní ikony. Jimi aranžovány podobné věci, jako pozdravná adresa 3. pluku caru Mikuláši II. při příležitosti hromadného přestoupení dobrovolníků tohoto pluku na pravoslaví 3 měsíce před jeho svržením. Podle ní »potomci Husa a Žižky«, »kterým již dříve dostalo se štěstí, že carským slovem byli osvobozeni, skládají k nohám zbožňovaného Slovanského Monarchy city neomezené oddanosti Jeho Veličenstvu, slovanské myšlence a ruskému národu.«

Těmto Čechům a Slovákům, bytím, výchovou, povahou a tedy i politickou linií těsně spjatým s carským Ruskem, slovanské souručenství bylo spojením všech Slovanů pod jediným žezlem Romanovců v jediné církvi pravoslavné; proto jejich snahy šly sou-

běžné s linií reakčního ruského panslavismu. Jistě, že tu vedle pochopitelných lidských majetkových zájmů Čechů v Rusku a vedle přizpůsobivší se obchodní praktičnosti bylo mnoho vychovaného naivního, speciálně českého slavjanofilství.

Takovou byla skupina, na níž založil svoji nevčasné pozitivní politiku poslanec Dürich.

Druhým elementem byli Češi a Slováci, kteří těsně před válkou nebo i za války jako zajatci ocitají se v Rusku, kteří vedle své naivní panslavistické výchovy neztrácejí vnitřní spojitosti s přirozeným demokratismem porobeného, vykořisťovaného, nepanského národa. Proto tato část československého živlu, a hlavně její vrchní studované vrstvy, klonila se k Rusku konstitučně-demokratickému, k ideálu národní svobody prof. Miljukova.

Dva různé elementy musily stvořiti dvě různé strany, vedoucí mezi sebou boj o politické prvenství. Na počátku světové války vedení československého odboje proti centrálním mocnostem přirozeně jest v ruku ruských Čechů, v nichž zůstává až do »Sjezdu československé veřejnosti«, konaného roku 1917 v Kijevě. Ale už v této době, dávno před sjezdem, vzrůstající oposice organisuje své stoupence mezi československými zajatci a v ústředí celého hnutí československého na Rusi při »Svazu československých spolků« tvoří se kruh spolupracovníků vyšlých ze zajatců. Nejenom to, tato oposice současně připravuje si půdu i mezi dobrovolníky v »Družině«, kde snadno získává se změna smýšlení v důsledku stále rostoucí číselné převahy bývalých zajatců nad ruskými Čechy a Slováky. Po březnové revoluci ztrácí pak samozřejmě reakční živel veškerou půdu pod nohama, zatím co uvolněný revolucí pokrokový živel zajatecký sesiluje a zajišťuje plné vítězství oposice na

uvedeném sjezdu v Kijevě. Tehdy nabývají převahy ve vedení liberální živly zajatecké, jež revoluční odboj počínají stavěti na lidových, demokratických základech. To byla také jediná možnost budovati národní revoluci v revolučním Rusku. Ale tím právě otevřeny dvěře živelnému růstu české revoluce v přirozeném duchu národa, jenž jedině mohl dáti široký rozmach a rozvoj organizaci armády a konečné vítězství národního odboje. Zevně vyjadřuje se změna tím, že vedoucím orgánem zahraniční revoluce stává se od té doby Československá Národní Rada (ČSNR) v Paříži s prof. Masarykem v čele, kterou zastupuje na Rusi její odbočka (OČSNR).

Avšak ruská březnová revoluce posilivši tak naši revoluci nacionální, poskytnuvši jí novou mizu, polarisovala, ba počala třiditi svojí sociální ideou jako elektrickým proudem naše nacionální massy. Po revoluci kromě starého všennárodního ústředí nacionálního odboje vznikají v pravo i v levo od něho nová ohniska sociálních protiv. Právě tvoří hlavně prvky carsko-českého odboje, odhozené vírem revoluční doby, levé ohnisko utváří se v části československého živlu, jež neuchvátil s sebou dosavadní nacionalismus československého odboje. Práví kupí se na Donu okolo ruské protirevoluce a tvoří později tak zv. »Černou gardu« Královu, leví v Kijevě okolo časopisu »Svobody« (a později v novém Rusku) tvoří »Rudou gardu«.

Mezi středem a těmito skupinami nebylo ideově přesně vymezených hranic; křídla jejich splývala dohromady; ale přece tato ohniska polarisovala i celou massu nacionálního středu. Tak v organisované národní armádě nacházely živnou půdu i revoluční výzvy kijevské »Svobody« i lákání kontrarevoluce z Donu. To proto, že v podstatě ani oba nové póly neztrácely svůj základní rodný tón, t. j. národní vla-

stenectví. Do jedné řady s centrem, s národní armádou, postavil je odpor proti Rakousku, snaha rozbítí centrální státy. Proto také ani prof. Masaryk nepostavil se v samých počátcích naprosto odmítavě k žádnému z oněch krajních ideových středisk, počítaje pravděpodobně s možností užití všech pro společný hlavní cíl.

Legie, jako jádro národního odboje, představovaly menšinu československého živlu na Rusi. A možno předem podtrhnouti, že přes některé příměsky profesionálně-dobrodružných živlů byla tato menšina jeho lepší částí. Byl to element s nádechem idealismu, schopný nadchnouti se pro dobro a krásno, schopný sebeobětování, lidé s lehko zápalným srdcem romantiků. Doba a výchova v Rakousku postavila jim na nejvyšší místo ideál národní svobody a tak pojem nacionální svobody byl pro ně ideálem jako pojem svobody úplné a veškeré. Proto všechny ostatní ideály byly jim podřadnými.

V oné zbylé normální, lidské »většině«, té většině, která v zajetí i v Čechách trpně sloužila zákonnému pořádku a jejíž část i proklínala Masaryka, příliš zotročené, příliš praktické či střízlivé, či příliš chytré, nebylo mnoho duchů, stojících výše nad nacionální ideou, imunních k opojení časovým lidským ideálem. Neboť ve většině případů při rozdělení Čechů a Slováků na dva tábory i lidé, jimž ne úplně vyhovoval ideový obzor tehdejší československé revoluce, odcházeli k těm »lepším«, to jest k aktivně činným — do armády.

I v samé armádě různé okolnosti stvořily rozdíly v jejích částech. Značně lišila se na příklad první divise od druhé. Prvá divise, proživší ve svém nitru převrat z carské armády, jejíž byla částí, na armádu demokratickou, nesla v sobě stále střepiny starého, ne-

byla tak jednolitou shora dolů a spíše vždy ozývala se na chvění doby než druhá divise, která rodila se již v novém ovzduší, z nových elementů, s více méně vyznačeným už novým duchem. Ba i uvnitř divisí vznikaly různosti vlivem rozličných podmínek materiálních, formování, způsobu výchovy a pod.

Zásadně ovšem lišily se i oba stavovsky rozdělené světy: svět mužstva a důstojnictva. A poněvadž právě i rozdíl v mužstvu, vzniklé při stavbě jednotlivých oddílů, byly vedle díla skromných tehdy kulturních pracovníků ve volených komitétách hlavně výsledkem vlivu důstojníků jakožto techniků této stavby a vychovatelů mass, je pochopitelné, jakou důležitou roli v celku revoluční armády hrálo právě důstojnictvo. Proto snad nebude zbytečným promluvit v první řadě o této složce armády několik slov zvlášť.

Armáda měla několik typů či snad i několik důstojnických skupin. Byli důstojníci, proživší lepší doby svého stavu v carské armádě, kteří těžko přivykali novému postavení svému po revoluci. Byli důstojníci, kteří začali revoluci čistě revolučně, jako řadoví revolucionáři bez hodností, s puškou v ruce. Jejich nacionalismus přímého, smělého srdce podobal se téměř náboženskému fanatismu. Byla skupina důstojníků, proředších srbskou armádou. To jest těch, kteří při svém panslavismu měli tolik praktického smyslu, aby mohli ze dvou cest k odboji vybrati tu příjemnější a výhodnější. V této skupině, zdá se, i v armádě udržela se nejdéle tradice »důstojnická«. Byla zvláštní skupina důstojnická, již tvořili t. zv. »bělgorodští«. To byli důstojníci, u nichž opojného nadšení nestačilo na tolik, aby slepě sloužili za každých poměrů.

Ale vše to byly menší skupiny bez rozhodujícího vlivu. Hlavní kádr důstojnictva armády tvořil dav, jenž přišel do t. zv. borispolského kursu po příznivém

rozřešení důstojnické otázky; t. j. když důstojníkům zaručeny tytéž hodnosti, ku kterým dosloužili se v rakouské armádě. Ačkoliv i tu byla část »bezpodmínečných«, přece v celku revolučnost této skupiny byla do jisté míry podmíněnou. Nesprávné — se stanoviska revolučně-ideového — řešení důstojnické otázky přivedlo do armády značnou příměs elementů méně obětavých, v každém případě revolučně méně cenných a snížilo vlastně v jistém smyslu mravní kvalitu celého důstojnického stavu, jenž měl býti výkvětem nejobětavější československé revoluce. Proto také ono lidské, příliš lidské vyniklo tak brzy v drsném ovzduší borispolských zemljanek. Ony skutečně byly s to rozčarovat mnohého, jenž běžel ze zajetí k svobodnému vojenskému životu s příliš růžovými nadějemi. Nejhorší část odtud utekla nebo musela býti vyloučena. Ale přes to i disciplína zbylých bývalých a budoucích důstojníků byla velmi špatná; tím horší, čím horší byla strava. Pro ně nejdůležitějšími volenými komitáty staly se komitáty péče o hmotné blaho přítomné i příští revolučních důstojníků. Charakteristickým pro většinu vládnoucích v onom davu je s jedné strany: rozhořčené vyloučení — podle přání mitingujících kursantů — jistého nevyhléditelného idealisty z vlastních řad jako »špiona a provokatéra« v podstatě za to, že odvážil se ve snaze o nápravu kritisovati dopisem k velitelství poměry v kursu — (vyloučený sloužil pak dále jako řadový dobrovolník) —; a s druhé strany charakteristickým byl bouřlivý souhlas, jenž provázal rozhořčené vývody jednoho z řečníků na jiném mitingu, projednávajícím tehdejší stav »důstojnické otázky« v praxi; zvláště když on poukázav na své zásluhy v díle dodávky řadových dobrovolníků, resolutně prohlásil, že »my jim (!) jako dobrovolci (t. j. řadoví vojáci) sloužit nebudem« Může-li se to zdáti

i dnes někomu samozřejmým, tedy ne jinak bylo i tehdy. Mluvíti jinak k těmto jistě normálně dobrým a vlasteneckým hochům či mužům bylo by vyvolalo stejný údiv, jako mluvíti dobrým zbožným starým ženštinám o zbytečnosti svatých obrázků. Ne první a ne poslední důkaz v historii revoluce, že podstata řádu společenského existuje v první řadě na dně duší lidských prvků, že staví a upevňuje ho vzdělání.

K dobru borispolské skupiny třeba připsati její poměrnou demokratičnost; neboť, což platí ostatně o celé druhé divisi, důstojníci tu vstupovali již do demokratické armády při nejmenším smíření s novými poměry v ní.

Taková byla nejpočetnější skupina důstojnická, jež kromě toho prostým přejmenováním rakouských hodností nabyla, zvláště s počátku, také hierarchicky dominujícího postavení v organizaci armády. Jasně, že všechny uvedené vady a nedostatky lidské a stavovské nezůstaly skryty před zraky řadových dobrovolníků, mezi nimiž bylo mnoho vzdělaných i mnoho inteligence.

Tak toto staré důstojnictvo, přešedší i do svazku nové revoluční armády jako starý stav se starými zvláštními zájmy, se zvláštním životem, postavilo i v tomto novém svazku mužstvo jako stav proti sobě. A nemožnost prolomiti tu tradice stavu ukázala se již na Ukrajině, kde nebylo čím nakrmiti a odíti vojsko a kdy přes to jako samozřejmé právo hájila se existence pokud možno krásně zařízených a vším opatřených důstojnických besídek, pořádaný nákladné plesy a pod.

V celku všechno důstojnictvo vyznačoval nacionalismus vystupňovaný snad školským vzděláním i v šovinismus, konservovaný po dobu vojny privilegovaným postavením nad hlubinami všelidské bídy. Jestli

vzdělání řadového občana dělá konservativním, tu řadový vzdělanec v uniformě důstojníka je dvojnásob konservativní: tu jest zdvojená dresura i zdvojené privilegie. A přejmenovaný důstojník starého režimu tím méně byl schopen stvořiti sám ze sebe nový typ revolučního důstojníka. Právě u něho asociací pojmu »důstojník« a »disciplina« mohla vzniknouti pouze jediná představa starého důstojníka a staré discipliny. A starý důstojník jako důstojnictvo vůbec, není-li hnáno vlastním utrpením hledati nové cesty k spravedlnosti, zůstává vždy ideově pozadu, zůstává vždy cizí demokratickým i sociálním snahám lidu; nehledě ani k tomu, že jeho privilegie mohou přímo kaziti lidské srdce i uspávati ducha. Uvědomělé i neuvědomělé zájmy staví důstojnictvo ve svět protilehlý světu podřízených dobrovolníků. Proto ani v českých legiích nemohl se stvořiti jiný poměr mezi důstojníkem a vojákem, tím méně v revolučním ovzduší, až chorobně citlivém k spravedlnosti, než jaký byl i ve všech jiných armádách kolem: s hora dolů neporozumění, s dole nahoru nenávist. Nový typ důstojníka, požadovaný prof. Masarykem, mohly by vykovati pouze mocné vnější údery.

V takových okolnostech štěstím armády, mostem překlenujícím propast mezi neporozuměním a nenávistí, ochranným ventilem, bránícím vypuknutí otevřeného stavovského boje, byly právě její komitáty (t. j. z dobrovolníků pro každou vojenskou jednotku volené sbory s určitou pravomocí), které ve skutečnosti udržovaly, organisovaly a representovaly »svoji« armádu. Za nimi v bouřlivých dobách bolševické zátopy bezpečně ukryla se i důstojnická hierarchie.

Jestli nakonec shrneme ještě třídu vzdělaných, inteligenci v armádě v celku, tu třeba hlavně poukázati na fakt, že tato třída se zformovanou a uniformovanou

vzděláním duši, jež snad byla sjednocena v konservativismu do vojny, dělí se v armádě na dva tábory: na skupinu, která z různých příčin od počátku vojny utonula v podřízených vrstvách, žila životem neprivilegovaných, a na skupinu, jež vojnou, zjetím i národní revolucí proplula stále v privilegovaném postavení. Z prvé rekrutovali se vůdci vnitřní revoluce, druhá byla hlavou vnitřní protirevoluce.

II.

Jak jsme se již zmínili, po »Sjezdu československé veřejnosti« v Kijevě (květen 1917) nastává epocha rychlého vzrůstu armády a dochází ke konsolidaci jak politiky vnější, tak i vnitřní příjezdem prof. Masaryka, který převzal vedení naší oficiální politiky v Rusku. Začíná ještě před povolením Kerenského formování druhé divise, přicházejí v soumraku německo-ruské fronty zazářivší dny Zborova, následuje ústup z Haliče, doba pobytu na Ukrajině, nezadržitelný rozklad ruské armády, řada bojů o formu vlády v Rusku, vystoupení Kornilova, neúspěch a pád Kerenského, listopadový převrat bolševický a vláda sovětů.

Mysl československé armády, plně pohlcená svou nacionální ideou, tak cizí revolučnímu prostředí, v onom víru řítících se lavinou událostí, nestačí ani obsáhnouti rozměry doby, ani v ní se orientovati. Ale snad právě ta omračující rychlost dějinného vývoje spíše než uvědomělá rozvaha pomohla jí v té době přes snahy některých živlů — ztěží sice, ale přece — uhájiti neutralitu, přikázanou obezřele prof. Masarykem. Pouze jednou ocitla se ve vážném nebezpečí, zdá se, ne bez viny Düricha, když byl v Kijevě (listopad 1917) učiněn pokus postavit české pluky (2. pluk) k použití ruských generálů proti nezadržitelné vlně prvního rozmachu revoluce. Překvapovaná vždy novými fakty, čs. armáda je nucena smiřovati se s již hotovým, jež ve skutečnosti jeví se vždy méně strašným, než v očekávání. Od bílého cara přes Miljukova a Kerenského k bolševikům je ohromná vzdálenost. A přece armáda ji prošla prostě železnou nutností, když po zradě Ukrajinců, přešedších přímo do tábora našich zásadních nepřátel, zůstávají nám jedinými spojenci a ochránci oni, včera ještě námi obávaní a nenávidění

bolševici. Jejich neorganisované slabé oddíly, zrazené všemi, jediné ze všech po našem boku beznadějně se brání pronikajícímu německému imperialismu.

S postupným úpadkem a rozkladem carské armády vyplynula sama sebou pro československou armádu nutnost organisovati se samostatně. Cesty k vybudování vnitřní vojenské organisace byly možny dvě. Jedna: diktát jako prostý příkaz zevně; druhá: demokratický parlament, vyjadřující vnitřní vůli revolučního davu zvítěziti. Prof. Masaryk rozhodl se správně pro cestu demokratickou. A tímto jeho rozhodnutím stává se u nás zákonitým činitelem vojenský sjezd, vlastně revoluční rada, složená ze zástupců československého revolučního hnutí v Rusku. Právě vnitřní zřízení, tak důležité pro úspěch revoluce, měl dáti revoluční armádě sbor volených delegátů ze samých revolucionářů. Tento ústavodárný sjezd byl svoláván na den 20., 21. a 22. ledna 1918 do Kijeva, ale později následkem stálých bojů mezi bolševiky a Ústřední Ukrajinskou Radou odložen na neurčitou dobu. Tak oznámila OČSNR.:

»Bratrským výborům čs. armádního sboru!

Ve společné schůzi komisí praesidiální a vojenské dne 11. I. 1918 bylo usneseno odročiti projektovaný vojenský sjezd v Kijevě na neurčito.

Aby však odročením sjezdu netrpěly zájmy našeho armádního sboru, ustanovení o komitéttech a disciplinární řády budou provisorně uvedeny v život cestou nařizovací. Vojenskému sjezdu vyhrazuje se právo jich schválení nebo změny.

Kijev 12. I. 1918.

OČSNR.

Předseda: Masaryk.

Sekretář: Markovič.»

Ale Masaryk odejel z Ruska, zůstaviv za sebou toto tak důležité dílo nehotovým. A právě otázka sjezdu

od samého vzniku stává se základem vnitřního rozporu v armádě. Rozporu, který přináší s sebou na svět při svém zrození z revolučního ovzduší a který hlodal pak v jejím nitru po celý život. Neboť vojenské velení i uvnitř nové demokratické armády se nikdy nesmířilo s demokratickým »sjezdováním«. To je celkem pochopitelné. »Velitel« znamená především důvěru v sebe. Veliteli bývá disciplína nejlepším pořádkem, říznost nejlepší politikou, vojenská diktatura nejlepším vládou. Proto i české velení stálo zásadně proti demokratisačním snahám podřízených dobrovolníků a bylo ochotno udělati z tohoto vynuceného odročení sjezdu taktickou výhybku na kolej vedoucí zpět ku starým pořádkům.

Takovými tedy zrodily se československé legie na Rusi. Ale před líčením jejich prvních kroků na historické scéně bude třeba krátce narýsovat i jejich vztahy i položení na venek.

V první řadě nutno ukázati na civilisační vliv našich částí v Rusku. Už v zajetí byl onen vliv větší nežli u jiných zajatců se západní civilisací pro blízkost jazyka a pro naše zásadní slavjanofilství. Pokud naše části žily na Ukrajině v míru, musili agilní, energičtí, veselí a družní Čechoslováci buditi obdiv domácího obyvatelstva a získávati si oblíbenost zejména u středních vrstev. Jejich organisátorské schopnosti obdivovaly se všeobecně. Na české koncerty, divadla, zábavy, sokolská cvičení i akademie i prosté české pochodové zpěvy bude vzpomínati Ukrajina ještě dlouho. Avšak mezi inteligencí setkávali jsme se někdy, ba dosti často s ironickým a pohrdlivým úsměvem; tam divili se, ba odsuzovali náš nacionální fanatismus; krčili rameny nechápavě zejména nad našimi jinak důkladně vzdělanými vrstvami. Naše obzory zdály se jim úzké; vytýkali nám maloměšťáctví.

Skutečně také v podstatě poměr armády k ruskému prostředí byl poměrem dvou hovořících různými jazyky. U nás byl nacionalismus nejvýše a abstraktní Národ předmětem kultu. V ruských národních massách naopak konkrétní národ dral se k lidské existenci. My ve svém nacionalismu nemohli jsme chápati, že náš ideál je bezcenný pro miliony zoufalých vojáků všech těch rozmanitých národů Ruska, spojených v celek jedině společným sociálním utrpením. Nemohli jsme chápati, že pod velikou revolucí a pod velikými krutostmi hoří veliké zoufalství a veliký, spravedlivý hněv. Se svěžím ideálem v srdci nenáviděli jsme lidské massy prchající před strašnou wojnou a ony nenáviděly nás, ubírající se křísit onu strašnou frontu. Ruští lidé chtěli mír, my museli chtít wojnu. Rusové šli s každým, kdo dával mír, my jsme byli ochotni jíti s kým-koliv, kdo nutil je »válčit až do vítězství«. Proto jsme s nadšením uvítali ruskou březnovou revoluci, která jevila se nám jako spasitelka před carským mírem; neboť tehdy temný hukot národního odporu proti wojně byl zahlušen křikem »představitelů« národa: »Válku až do vítězství!« Pro tuto válku nesli jsme své srdce vstříc Miljukovu, pro ni naši vlastenci smířili se s Kerenským, pro tu naši wojnu srdce nejen důstojnictva, ale i vojáků tak horoucně bila vstříc i Kornilovu, že bylo nutno tlumiti neprozřetelný zápal. »Bratři, my víme, a není pochyby o tom, na čí straně jsou celá naše srdce — ale poměry nutí k obezřetnosti«. Takovými slovy tlumena na informační důstojnické schůzi nebezpečná nedočkavost. A konečně právě ona wojna, a pouze ona sblížila nás i s ukrajinskými bolševiky pod Kijevem a Bachmačem. Proto snad i odpor proti ruským formám revoluce u čs. armády nelze nazvati zásadní protirevolučností. Naše armáda nebyla proti sociální revoluci, avšak setkavši se s ní po prvé tváří v tvář, nepoznala

ji, jako v smrti nepoznáváme život. Ona pouze vědoma si síly Německa, vidouc, že revoluce ničí sílu starého ruského státu, bála se o budoucnost národa. A jako všichni i ona snažila se zadržeti nezadržitelné. I ona neznala pravého názvu pro směr v prostoru, jímž valila se ruská revoluce. A po odjezdu svého vůdce představovala pouze hlouček lidí, tlačенých v logickém řetězu osudných událostí od lidských příčin k lidským důsledkům. Neboť v hloučku našem nebylo geniů, v našem světě nebylo zázraků.

Tato mladá, plná utajené energie československá armáda byla jedinou organisovanou vojenskou silou na ruském území. Je tedy pochopitelné, že k ní obracely se zraky všech, kteří si činili nárok na moc nebo vliv v Rusku. Na Ukrajině ucházeli se o ni Rusové, Ukrajinci i Rumuni, ucházeli se o ni bolševici i jejich odpůrci. Získat si Českoslováky bylo snahou Muravjeva, Antonova i Krylenka, když chtěli v souhlase s Dohodou a v krajním případě i bez ní reorganisovati svoje branné síly, aby mohli klást odpor zahraničním imperialistům. Českoslováky volal na Don Miljukov, Gučkov, generál Alexějev, Kaledin i Kornilov. Opřítí se o Českoslováky snažila se Ukrajinská Rada i bessarabští irredentisté. S československými bodáky v Rusku počítala Francie i všichni ostatní spojenci.

Ale všichni oni v daný okamžik diktatury revoluční skupiny představovali pouze dva tábory, bojující o moc: bolševiky, uchopivší v chaosu tvrdou rukou vládu, a protibolševiky, snažící se vyrvatí jim ji. To znamená: listopadovou revoluci a protirevoluci. Tak tedy československá armáda od počátku v podstatě byla vlečena k těmto dvěma táborům. Každá třetí síla i neutrální v tom varu i zmítání revolučního boje musela býti stržena jedním z dvou proudů: tu tím, tu oním. Tak stalo se na konec i s naší armádou, když ne-

mohla dosti rychle ujetí z chaosu revolučního zápasu, i bude tedy na místě, pokud lze už nyní obrátiti pozornost na ony vnější síly, předoucí své nitky kolem neutrální československé armády, na zákulisní hru, neviditelnou očím prostého davu, skrývanou snad i před zrakem prof. Masaryka, neochotného k službě v cizím domě.

Už v listopadu 1917 vznikla na Donu kadětská protibolševická fronta a v Rostově okamžitě utvořila se malá česká »Družina« známých reakcionářů Krále a Němečka. Prof. Masaryk dal prý jim zásadní souhlas ku přijímání dobrovolníků pro armádu. Dovolil prý formovati inženýrný prapor; avšak na týchž základech, na nichž budovala se ostatní armáda a za podmínky zachování neutrality ve vnitřních záležitostech Ruska. Přes to už v lednu na jedné schůzi zajatců na Donu četla se v podmínkách formovacích věta, že »nový oddíl půjde na frontu až bude zjištěno, že mezi bolševiky jsou Němci a Maďaři.« Známo bylo už tehdy, že v bolševické dobrovolnické rudé gardě, v níž byly zastoupeny téměř všechny národnosti, nebylo těžko najíti i Němce a Maďary. V téže schůzi přítomný ruský generál přímo prosil: »Pomozte Rusku od bolševického teroru!« Generál mluvil také, co tehdy z neznámých pramenů usilovně rozšiřovalo se i v armádě na Ukrajině: že totiž československé vojsko brzy přestěhuje se na Don. Do této protibolševické »Družiny« měl lákat české vlastence i vysoký plat. Byli vysláni čeští agitátoři i kurýři nového protibolševického ohniska: Miljukov psal přímo Masarykovi; generál Alexějev žádal francouzskou missi působiti na něho prostřednictvím prof. Maxy, aby převzl československé vojsko na Don, nebo aspoň jednu jeho divisi. Ba generál Alexějev navrhoval již i její upotřebení: jeden pluk na frontu Simelníkovo-Maki-

cyka (trať Taganrog-Jekatěrinoslav), druhý na trať Rostov-Voroněž, třetí k Vladikavkazu na trať Rostov-Tichorjeckoj, čtvrtý posádkou v Rostově a Novočerkasku. S touto armádou Alexějev ubezpečoval, že zachrání Don od bolševismu a tím i celé Rusko. Když tento kompromitující dopis Alexějeva i s kurýrem upadl do rukou bolševikům, OČSNR na půdě sovětského Ruska byla nucena zřici se donské družiny veřejně a Masaryk o protibolševické spiklenecké činnosti Králově prohlásil, že »škodí našemu národu.« Miljukovu pak na jeho nabídku odpověděl přímo, že v ruské občanské válce zachová přísnou neutralitu a že je ve skutečnosti socialistou, třeba i kritisoval Marxe.

Přes to však, když bolševici útočili na Rostov, byl oddíl Králův a Němečkův, nehledě na stanovisko Masarykovo, proti slibu a proti vůli dobrovolníků vržen na frontu. Část byla bolševiky rozprášena a část ustoupila s Králem na Kavkaz.

Kdo podporoval tehdy už onu protibolševickou akci, onu armádu Alexějeva i českou černou gardu, dnes po všech dosavadních intervencích uhádnouti není těžko. Král ostatně sám prohlašoval, že všechno financuje francouzská misse v Rostově. Nápadným mohlo tehdy býti už to, že francouzský konsul v Rostově odmítl dáti kurýru prof. Masaryka zpětný průkaz na jízdu od Donu k armádě a doporučoval mu jeti na Kavkaz ku Kornilovi, kde Král tvořil novou nezávislou českou frontu.

Když prof. Masaryk odmítl přikrýti českou vnitřně-ruskou kontrarevoluci na Donu svým jménem, tu Král obrátil se na posl. Düricha. Poslanec Dürich, tento exemplárně naivní politik, veliký ve svém okrese a mezi boдрými českými mlynáři, ale malý na světové scéně, na něhož nelze se ani hněvati, ochotně zaujal na Donu místo representanta »československého revo-

lučního národa«. Ale doba, jež předešla ho již před
vojnou, stržená ještě nepraeliminovanou revolucí na
míle kupředu, neohlédla se ani na jeho marnou práci,
ani na jeho marné rozhořčení. Snad bude mu útěchou,
že v podstatě pouze svojí prostodušností liší se od
mnohých vzdělaných politiků i přiznaných státníků,
kteří stejně jako on nemohou odpustiti době, že šla
umíněně podle svého a ne tou cestou, kterou oni v dů-
myslných a moudrých teoriích jí upravili. I ti velcí
a vážní často s hrдостí autority odmítají podříditi se
drsnému, přirozenému toku života a prohravše svoji
hru, uražení a s hořkostí v srdci zabouchnou dveře své-
ho salonu a začnou s jedem v srdci psáti moudrá po-
jednání o tom, jak bylo by vše krásné, kdyby byl svět
točil se podle předepsaného jimi receptu; a budou se
nesmířitelně zlobit na lidi, život a jeho nediplomatické
zákony.

Duše Dürichovy revoluce, inženýr Král, byl snad
pouze slepý nadšenec pro slovanský carism. Byl ne-
úmorný ve službě proti revoluci. Byl od Rusů dva-
krát zatčen a zavřen za zjevnou velezradu proti ru-
ské republice a zachráněn pouze díky tajným sympa-
tiím ruských »revolučních důstojníků« pro Kornilovu
kontrarevoluci. Potom odešel na Don a stal se podobně
jako ruský Semenov a Kalmykov Francií podporova-
ným českým atamanem. Tam v mírném sousedství
s Němci obsadivšími Ukrajinu, ba dokonce v t. zv.
armádě astrachanské i v přímém souhlase s nimi
organisoval za francouzské peníze »české revolu-
cionáře« k všesvětovému boji proti slovanské, revoluční
Moskvě. Jeho »legie« za takových okolností musily při-
vléci nejhorší český element, jdoucí za lupem. To bylo
také později příčinou Králový záhuby. Lidé bez ideálu,
které lačnost po penězích přivedla do služeb mocného
bohatého protirevolučního světa, když zpozorovali

množství peněz, jež Král stále s sebou nosil (podle zprávy posl. Düricha), přepadli svého pána, obrali o peníze, odvedli k řece a zastřelili.

Francouzský zástupce potom byl nucen nabídnouti naivnímu »vůdci«, posl. Dürichovi přímo zálohu 10.000 franků »na výdaje spojené s najímáním«, jakožto jedinou radu i prostředek proti pomalému rozmnožování československého vojska na Donu.

Při zmínce o roli Francie může míti také určitou zajímavost i zpráva Čeřenského o jeho činnosti v Rumunsku, kterou podal vládě při svém příjezdu do republiky. Předkládáme několik výňatků z ní, ačkoliv víme, že přes některé zajímavosti má spíše cenu jakožto nevýhodný autoportrét samého autora. Čeřenský praví, že byl vyslán do Rumunska »hájití zájmy československé armády, přihlížeje k poměrům rumunským i ruským«, a později zabýval se hlavně »výzvědnou prací pro spojence«. Sděluje, že »byl pozván na tajnou poradou, konanou v Jassách koncem listopadu 1917, kde byli přítomni zástupci spojeneckých mocností a ruského i rumunského vrchního velení«. »Byl jsem dotazován — píše Čeřenský — jestli česká armáda byla by schopna a sklonna k brannému vystoupení proti bolševikům a podjala se akce obsazení území mezi Bessarabií a Donskou oblastí. Na dotaz o náladě našeho vojska vyličil jsem příčiny, které nám dosud bránily zakročiti ve vnitřních záležitostech Ruska«. Neboť »bez výslovného příkazu diktátora našeho národa, prof. Masaryka, armáda ničeho nepodnikne«. Vyjednávati v tom směru — radí Čeřenský — možno jen s podmínkou, že spojenci opatří naše vojsko ihned vším potřebným, hlavně ale finančně, při čemž kladl (Čeřenský) váhu na to, že jen úplné převedení do spojeneckých služeb a opatření naší armády vším potřebným může býti základnou pro další vy-

jednávání ve smyslu aktivní účasti našeho vojska, respektive obsazení železniční trati v jižním Rusku. Dále měla v tom smyslu s prof. Masarykem vyjednávati kijevská francouzská misse a vyjednávání skutečně vzal na sebe generál Berthellot. S druhé strany 20. ledna 1918 podle téže zprávy Čeřenského za bojů Rumunů s bolševiky volala i »mladá bessarabská republika« o pomoc Rumuny a československá vojska proti bolševikům, proti ruským armádám opouštějícím frontu a proti usurpátorství Ukrajinců. Bessarabský ministr vojenství prohlásil prý Čeřenskému, že »Bessarabie nechce býti nikým anektována, ale přeje si býti nezávislou republikou a poněvadž její vláda nemá dostatečnou organisovanou vojenskou sílu, na kterou by se mohla opřít a uhájiti svoji svobodu, nabídl on svojí vládě, aby se obrátila o pomoc k Čechoslovákům, které on zná jako národ demokratický, spravedlivý a svobodomyslný, kteří by za svoji pomoc našli přátelské a vřelé přijetí a získali by si navždy vděk zemědělské Bessarabie, kteráž je dobrým polem českému průmyslu.« Ale hned na to píše náš diplomat: »Když zvěděl pan ministr, že mám posláni do Jass, požádal mne, abych informoval rumunská vojska o situaci a sdělil jim, že v příhodný okamžik bude jim dán pokyn, aby vstoupila do města.«

Hned po svém příjezdu do Jass byl Čeřenský požádán ruským vojenským zástupcem, aby se ujal organisace dobrovolnického českého praporu při I. ruské dobrovolnické brigádě, což však Čeřenský odmítl vzhledem k instrukcím profesora Masaryka. »Obával jsem se« — píše Čeřenský — »že by příliš ostře vyjadřovaný monarchistický nátlak I. ruské dobrovolnické brigády byl ku škodě české věci.« Ale »v polovici února náčelník francouzské vojenské misse v Kišeněvě, generál Voulemine, odvolává se na příslušnost našeho

vojska ku francouzské armádě», dal Čeřenskému přímo rozkaz, aby při monarchistické druhé ruské dobrovolnické brigádě v Kišeněvě organisoval dobrovolnickou československou rotu resp. prapor. Na to Čeřenský s poručíkem Šípkem, jenž byl tou dobou s tajným posláním u generála Berthellota — (t. j. týmž poručíkem Šípkem, jenž později hrál i jistou roli při vystoupení v Čeljabinsku) — organisují hladové zajatce s výhradou, že »do dodatečného schválení této akce prof. Masarykem nebude této české části použito k jiným účelům, nežli k eventuálnímu boji s Němci a Rakušany«. Události však zvrátily všechny předpoklady. Když Němci a Rakušané začali postupovati k Oděsse, tu malý český oddíl v Benderách, pět dní před příchodem Němců v panice prý opustil vlak, jenž je měl odvézt do bezpečí a pěšky přešel k bolševikům.

Jako protibolševici, tak i sovětští zástupci hledali cesty k prof. Masarykovi, aby zajistili si podporu protiněmecky naladěné čs. armády proti německému imperialismu. Byl to již první pokořitel protirevoluční Ukrajiny Muravjev, jenž dělal ostentativně poklony prof. Masarykovi, nazýváje sebe bezmála jeho žákem; Muravjev snil o československém vojsku jako o krystalizačním středisku nové revoluční armády ruské proti Němcům. I Krylenko ukázal se velkodušným, přikázav zásobovati československou armádu vším potřebným za udržování pořádku v krajích, v nichž se octla. A je třeba přiznati, že za bolševického panství na Ukrajině bylo nám, pokud se zásobování, výstroje a výzbroje týče, lépe než za vlády Ukrajinské Rady. Když však spojenci stále chladněji a zřejmě nepříznivě chovající se k sovětské vládě oddělili od ní stěnou stejně chladné nepřístupnosti i prof. Masaryka jako spojence Dohody, tu bolševikům zůstala otevřena pouze jedna cesta: jíti přímo s propagandou k armádě.

* * *

Takové bylo položení české armády v době, kdy přikvačila — na dovršení neštěstí — katastrofa, způsobená ukrajinskou zradou; t. j. když »vlastenecká« měšťácká Ukrajinská Rada zradivši včerejší své slovanství, pozvala proti svým vlastním lidem i proti nám německá a rakouská vojska a tak názorně odkryla třídní obsah svého ukrajinského i slovanského vlastenectví. Tak přerušen náhle idylický život zimujících a formujících se na Ukrajině našich částí a osamocená armáda byla přinucena také sama a na vlastní pěst vystoupiti na historickou scénu.

Fronta celého československého národa v Rusku měla tehdy jeden směr: — proti centrálním mocnostem. Ale nástupiště nabízela se tři: revoluční Rusko, západně-demokratická Francie a kontrarevoluční Don. Na všech třech stály již vlastní československé oddíly. Proto pouze na okamžik automaticky na této jediné frontě sešly se v Rusku všechny tři skupiny a na okamžik v čelo všech tří skupin vysunuto jméno prof. Masaryka. To bylo v prvních dnech paniky, kdy Němci stáli před Kijevem, v okamžik společného nebezpečí. Ono nebezpečí, ohrožující i revoluci, sblížilo v prvé řadě všechny socialisty. Tehdy (24. února 1918) vydala skupina »Švobody« i za účasti některých socialistických členů OČSNR následující provolání:

»Všem Čechům a Slovákům na Ukrajině!

V kritický okamžik hrozícího nebezpečí sešli se socialističtí členové OČSNR, revoluční demokratické organizace, sociálně-demokratická organizace a socialisté armády a dohodli se na společném postupu. Hrozí nebezpečí vpádu německo-rakouských vojsk. Žádný Čech nebo Slovák nesmí svým odchodem podporovati kapitalistické vlády centrálních mocností. Všichni do zbraně na obranu čs. revoluce! Všichni do československé armády, ve které provedeny budou

široké demokratické reformy. Všichni Češi a Slováci soustřeďte se do Borispolu! Přihlašujte se u náhradního pluku!»

To znamenalo tedy likvidaci české rudé gardy. Za to zvolen vrcholný ústřední výkonný i zákonodárny orgán »Rada československých dělníků a vojáků«, jejíž předsedou byl vybrán bez svého vědomí prof. Masaryk. Možná, že jednomu zdálo se položení býti příznivé k takovému sjednocení, druhým toto poslední bylo zase jediným východiskem z daného položení. To jest: jestli první v onom položení toužili využití národní armády k záchraně cílů revoluce, to druhí doufali užiti revoluce k záchraně nacionálních cílů. Spojení obou v praxi vycházelo samo sebou. Neboť v tomto okamžiku fakticky na ruském území proti Němcům v boji zůstaly pouze dvě síly: československá armáda a tehdy ještě neorganisované, neukázněné bolševické oddíly. V možnost odjezdu do Francie nevěřili ani mnozí členové OČSNR, takže mnohým mohlo se zdáti, že na vybranou zůstává již jen buď nástupiště revolučního Ruska nebo kontrarevolučního Donu. Později i sama OČSNR, nevěřící v uskutečnění našich plánů cesty do Francie vysunula toto rozhodnutí — buď a nebo — dávši k individuálnímu zodpovězení řečnickou otázku ve článku »Československého deníku« ze dne 7. března 1918, kde píše:

»Kde ten boj povedeme? Chtěli jsme na ruské frontě. Teď naděje jsou velmi malé, že by se zde dalo něco dělat. Ačkoliv vše není ztraceno...

Mějme to na mysli, ustupující na východ...

Prozatím náš směr je na východ. Zde se soustředíme a poradíme se, co dále. Ať rozhodne o naší budoucnosti vojenský sjezd. Ale nezapomínejme již teď na obtíže, s nimiž se potkávají naše plány.«

Proto tak mnozí českoslovenští revolucionáři, kteří netušili jednotu západně-demokratické Francie s kontrarevolučním Donem proti revolučnímu Rusku — (t. j. dvou československých revolučních nástupišť proti třetímu) — s tak upřímnou otevřeností i s pocitem demokraticky správného kroku na ruské půdě přiklonili se ze dvou možností k revolučnímu Rusku. Neboť toto jediné i po porážce ruského státu ba i po eventuelní porážce spojenců zůstávalo silou smrtelně ohrožující moc centrálních vítězů.

S druhé strany je však pochopitelné, že uvedenému pokusu o sjednocení opřeli se vedle důstojníků ti členové OČSNR, jejichž světový názor stál proti sociální revoluci. Kdyby Bohdan Pavlů, jeden z nejpresvědčenějších odpůrců zmíněné a svými důsledky tak vážné koalice, později společně s důstojnictvem nebyl zavedl armádu na půdě Ruska do protilehlého tábora a protilehlé koalice, měl by tehdejší jeho odpor proti sjednocení s revolucí jistě určité oprávnění. A to nehledě ani k přiznané zásadě neutrality, ani k tomu, že vojsko v celku poslušné svého vůdce Masaryka, bylo upřímně rozhodnuto, dostati se jako organizovaná armáda do Francie.

Většina armády také skutečně odmítala již před uzavřením brest-litevského míru možnost bojovati na ruské půdě proti centrálním mocnostem po boku ruské revoluce. Byl to nejenom vliv autority Masarykovy ve Francii; byly to nejenom vlivy českého tisku; v lidu samém vychovaném na západě bylo všeobecné nepochopení významu a síly ruské revoluce, již on mohl přehlédnouti pouze v obrazu, jaký kreslila kampaň téměř všeho ruského tisku. A Rusko, seslabené revolucí, nezdálo se býti spolehlivým a dosti silným odpůrcem Německa. Ruská sfinx, tajemná a neznámá,

neodpovídala na kladenou otázku armádě srozumitelnou řečí.

Proto tak snadno a dávno již věreno bylo různým tendenčně šířeným slechům, našeptávajícím armádě, že sovětská vláda vydá všechny zajatce i československé dobrovolníky do rukou rakouské justice. Až konečně sám prof. Masaryk uznal za nutné v zájmu českého odboje vystoupiti proti nim. Ve článku »Čs. deníku«, dne 12. února 1918, nadepsaném »Další nábor do vojska a organizace zajatců« ku konci píše:

»Organisovaní a uvědomělí Čechové a Slováci nevrátí se domů, neboť tam byli by vřaděni do rakousko-uherské armády. Není se co obávat, že by demokratické, dokonce socialistické vlády (t. j. ukrajinská a ruská sovětská vláda) ruských federálních států zajatce proti jejich vůli vyměňovaly. Ta vůle musí býti však projevena a proto je třeba organizace.«

V chaosu oněch dní vyvíjely se události pouhou vahou již hotových i zrajících okolností a faktů. Vojenské a politické vedení, překvapované událostmi, ztrativši přehled i orientaci a vlastně i zbavené možnosti účelně vésti části armády, rozseté uprostřed chaosu po Ukrajině, muselo vypověděti službu. Části samy prostě ustupovaly před německým vojskem na východ, s cílem do Francie. Ústup, vojensky provedený v pořádku, byl jinak takovým, jako bývá ústup každé armády, t. j. při němž nejvíce trpělo místní obyvatelstvo. Do Kijeva ustupovala I. divise pěšky za bojů. V Kijevě byla uzavřena s Němci jakási dohoda. Tato dohoda zdá se býti bolavým místem československé revoluce. O ní oficielně hovořilo se neochotně. Důstojník, hájící řetězový most, líčí okolnosti, za nichž se toto vyjednávání dalo, jinak než oficielní historik sibiřského vedení, dr. F. V. Šteidler, jehož zběžný výklad vyvolává mnoho nových otázek. A se strany če-

ských komunistů v Rusku rozšiřoval se o této věci dokonce fotografický snímek smlouvy i s razítky a podpisy německých velitelů.

Podle oficiálního historika Němci prý žádali kromě odzbrojení — (jež zásadně ujednáno bylo s Radou Ukrajinskou pro případ odchodu z Ukrajiny vlastně již prof. Masarykem koncem roku 1917) — zastavení nepřátelství proti Němcům a Rakušanům.

Skutečně také nepřátelství v zásadě z toho dne bylo zastaveno. Od řetězového mostu v Kijevě směrem na Grebjonku a Priluky byl proveden odchod našich pluků nerušeně, beze spěchu. Snad podle kijevské dohody bylo by se tak stalo v celé armádě, kdyby na severozápadě u Bachmače nebyl počal šestý pluk z neznalosti stavu věcí u Kijeva nepřátelství s Němci na vlastní pěst. Tam totiž — v Pirjatině — dohodou velitele pluku s plukovním komitétem rozhodnuto na vlastní zodpovědnost obsaditi a hájiti bachmačský železniční uzel, přes nějž vedla nejkratší a nejlepší cesta na východ a do Francie a na nějž, jak se zdálo, mířili Němci svým obchvatem v hluboký tyl — na Poltavu. Tam totiž všem nediplomatům bylo jasno, že už prostým obsazením Bachmače Němci byla by armáda hnána na jihovýchod po ucpané železniční linii na Poltavu, která mohla býti v nejlepším případě nejkratší cestou pěšího ústupu na Don.

Jinou známkou, z níž dalo by se souditi na určitou dohodu s Němci o odchodu našeho vojska z ukrajinské protiněmecké fronty, je nesporně optimističtější a bezpečnější nálada v OČSNR, jaká v tuto dobu po předcházející panice náhle zavládla. Člen OČSNR Jaro Král v Pirjatině po prvé panice zle vyčínil 6. pluku za to, že sám o své vůli opatřil si vlaky a vyjel k Bachmači. Chtěl dokonce vyvésti části z vlaku zpět do

ubikací tvrdě, že bude nejprve svolán sjezd do Pirjatína, který rozhodne o dalším. Také oficielní »Čs. deník« 7. března 1918 oznámil, že »jakmile se spojí prvá divise s druhou, bude svolán vojenský sjezd do Pirjatína, aby rozhodl o nejpálčivějších otázkách vojenských a politických«.

Možno si představit, v jaké náladě byl šestý pluk v tu dobu u Bachmače hájící cestu na protiněmeckou frontu do Francie. Části proklínající vedení i velení starých ruských důstojníků, jež prý »nás prodalo Němcům«, bijí se společně s neorganisovanými sovětskými oddíly až do úplného vysílení a to s úspěchem i přes často hrubé chyby nezkušených ještě českých velících důstojníků. Přední německé části, překvapené nejen houževnatým, ale i útočným odporem, na nějž nebyly připraveny, několik verst před Bachmačem se zastavují. A v takové situaci, jež zvedla ducha armády, byl neočekávaně podle příkazu přerušen boj a k Němcům vysláni parlamentáři. Říkalo se, že na západním úseku u Pesek Němci sami žádali o příměří, ale podle oficielního historika nebylo to pravda. Prostě i tu mělo dojít k zastavení nepřátelství. Nedošlo-li k tomu, je tím vinna německá pýcha, již poznali čeští parlamentáři, a pak ta okolnost, že vagonování a odjezd části armády, která byla ještě západně od Bachmače, šťastně se končil. Za zmínku stojí, že při důvodech k vyjednávání mluvilo se tehdy s výstrahou o tom, že bolševici snaží se nás zaplésti do boje — s Němci.

Situace, do níž tehdy armáda byla vehnána, není bez zajímavosti nejen pro kritiku událostí samých, ale i pro srovnání s jinými řešeními v symetrických situacích s jinou »protiněmeckou« frontou v Rusku. Je jasno, že toto vyjednávání mimo jiné znemožnilo společnou protiněmeckou frontu s bolševiky za cenu

přímé úmluvy s našim hlavním nepřítelem — Němci; že tedy daleko příznivěji byla posuzována možnost společné protiněmecké fronty s ruskou reakcí na Donu, nechceme-li říci: později společné s německými barony protibolševické fronty naší v Sibiři. Zajímavé je také snad, že armáda ustupující sovětským územím při zachovávání všech možných bezpečnostních opatření měla už tehdy — prý dle plánů vypracovaných Francouzy — zaujmouti na železniční trati u Jelců postavení podoby podkovy otevřené na východ, kryjící křídly armádu jak od severu proti bolševikům, tak i od západu proti Němcům.

Zatím, jak vidno, situace byla taková, že bolševici, nepřiznaní spojeneckými vládami přes svou protiněmeckou frontu, snaží se učiniti z čs. armády na této své frontě trvalé spojení; a naopak vedení naší armády snaží se i dohodou s Němci ujíti jejich spojení, což se po pokusech vyjednání jakousi neutralitou — prý lstí podplukovníka Ušakova — podařilo. To je možno dobře chápati. Před armádou tehdy stála základní úloha vyjít z hrozícího velkého nebezpečí, způsobeného rychlým postupem Němců do vnitra Ruska — jakkoliv a kamkoliv. Ona také odešla na konec přes opačnou snahu bolševiků na frontě, zůstavivši scénu k souboji s Němci jim samotným. Ona odešla dokonce za podpory ukrajinského sovětského hlavního velení, jež v plném pochopení těžkosti situace národních revolucionářů přikazovalo vypravovati naše vlaky, zásobené vším, co se dalo opatřit, co nejrychleji vně pořadí jako sanitární vlaky na východ; — jak se říkalo: »do boje proti společnému nepříteli na francouzskou frontu!« Sovětské noviny okázale chválily statečnost Čechoslováků v bojích s německým imperialismem u Kijeva a Bachmače, a Češi byli hrdí na tu chválu i vděční za ni. Oboustranně

přívětivá nálada z toho vzniklá vzrostla pak ještě více, když Antonov, vrchní velitel ukrajinských sovětských vojsk, na rozloučenou s námi rozeslal všem vojenským částem jihoruských republik následující telegram:

»Štáb lidového komisariátu pro boj s kontrarevolucí.
16. března 1918, č. 92.

Všem revolučním vojskům na jihu Ruska!

Naši soudruzi československého korpusu, čestně a udatně bojující pod Žitomírem, kryjící Kijev, pod Grebenkou a u Bachmače kryjící dráhy a cesty k Poltavě a Charkovu, opouštějí nyní Ukrajinu a odevzdávají nám část zbraní. Revoluční vojska nezapomenou té bratrské pomoci, která byla prokázána československým korpusem v boji dělného lidu s hordami ničemného imperialismu. Zbraně, Čechoslováky odevzdané, revoluční vojska přijímají jako bratrský dar.

Vrchní velitel sovětských vojsk republik jižního Ruska: Antonov-Ovsějenko.«

Není pochyby, že sovětská vláda i po tom přála si zadržeti nás v Rusku. Ona znala cenu československých mass, věděla, že Čechoslovák, získaný pro ruskou revoluci, byl by oddanějším, nezištnějším, vůbec lepším obráncem i organisátorem nového řádu než rudí vojáci jiných národností, sloužící více méně za žold či jiné osobní výhody. K tomu ještě padala na váhu příbuznost jazyka a hlavně pevná, hotová již organisace demokratické armády.

Přála-li si sovětská vláda užiti nás jako organisátory své revoluce, je jisté, že o to všemožně usilovala. Byla to obzvláště ukrajinská sovětská vláda. Byl to Antonov-Ovsějenko, jenž nejednou prostřednictvím československých zástupců žádal o ponechání armády s uchováním její organisace v Rusku. Nabízel peníze i vše potřebné. Na konec ale uznal důvody prof.

Maxy pro naši neutralitu a ochotně staral se o náš hladký výjezd z ohrožené Ukrajiny.

Odchod z Ukrajiny dál se se svolením ukrajinské sovětské vlády i se zbraněmi. Oč tato vláda požádala, a to, co od nás dostala, byla pouze přebytná výzbroj, jejíž příjem Antonov kvitoval svým již známým telegramem. Další vyjednávání prof. Maxy v Moskvě směřovalo k zabezpečení odchodu armády z Ruska samého, jemuž jako garancie loyality naši měly býti odevzdány zbraně, nepotřebné Francii. Vyjednávání skončilo příznivě a o jeho výsledku byla vyrozuměna OČSNR sovětem lidových komisařů následujícím telegramem:

»Představitelům čs. armádního sboru!

Sověť lidových komisařů shledává návrh československého armádního sboru spravedlivým a plně přijatelným při nezměnitelné podmínce okamžitého pohybu ku Vladivostoku i okamžitého odstranění kontrarevolučních velitelů.

Čechoslováci nejedou jako bojové jednotky, ale jako skupina svobodných občanů, berouce s sebou určité množství zbraní k svojí sebeobraně před útoky se strany kontrarevolucionářů.

Sověť lidových komisařů nařizuje penzenskému sovětu, soudruhu Kurajevu, odvolat všechny staré komisaře a naznačit nové, spolehlivé pro doprovod a ochranu Čechoslováků jako organisovaného celku na cestě do Vladivostoku, a aby seznamovali pravidelně Sověť lidových komisařů se všemi událostmi v jejich pohybu.

Telegram stejného znění bude zaslán Sovětem lidových komisařů všem účastněným sovětům. Oznamte Čechoslovákům, že Sověť lidových komi-

sařů chce jim přispěti každou pomocí na půdě Ruska při podmínce jich čestné a upřímné loyálnosti.

Z rozkazu Sovětu lidových komisařů: Stalin.«

Kontrarevolučními veliteli míněni tu ruští vysocí velitelé, udrževši se přes všechny převraty v československé armádě. Oni totiž rádi, opírajíce se o disciplinovanou českou armádu, dávali cítiti svoji nezávislost sovětům. Tak velitel II. divise generál-major Podhajský přes neutralitu, přikázanou zodpovědnými činiteli českými, zademonstroval si na jedné stanici na vlastní pěst proti místní vládě tím, že vyvedl jeden z českých oddílů ostentativně v plné zbroji do města. A tak Podhajský a s ním až na malé výjimky všichni ruští důstojníci byli také skutečně propuštěni z české služby.

28. března 1918 podle příkazu z Moskvy, Kurajev určil Lukjanova, »aby provázel české vojsko až do konce jeho cesty na území Ruské Sovětské Federativní Socialistické Republiky do Vladivostoku; aby o všech překážkách, jestli by se takové vyskytly se strany jakýchkoliv organisací okamžitě hlásil Sovětu lidových komisařů a penzenskému guberniálnímu sovětu. Sovět prosí všechny revoluční orgány o poskytnutí veškeré podpory soudruhu Lukjanovovi v jeho práci k úspěšnému pohybu a ochraně osobní bezpečnosti československých ešelonů.«

Komisař Lukjanov ujal se svojí úlohy skutečně svědomitě. Zatím co prof. Maxa loyálně mírnil zbytečně různé vystupování vojáků na české straně, Lukjanov zakročoval u nepřívětivých sovětů a vysvětloval nedůvěřivým či podezřívavým slovem i v tisku příčinu i cíl našeho pohybu.

Ostatně i z Moskvy ještě téhož dne 28. března telegrafoval tajemník OČSNR Klecanda armádě:

»Národní komisař Trocký rozkázal všem drahám pomáhati našemu transportu. Nepochybujte, že sověty dostavše vysvětlení poskytnou každou pomoc našemu revolučnímu hnutí.«

Ze zbraní mělo zůstatí na obranu při každém vlaku 168 ručnic a 1 kulomet. Odevzdávání ostatních zbraní začalo tak pod heslem »důvěra za důvěru«. Nebyla to novinka, ani ústupnost prof. Maxy. Jak již uvedeno, odevzdání zbraní bylo přijato již v úmluvě s Ukrajinci prof. Masarykem koncem roku 1917 v době, kdy zvláště po vydání III. Universálu, t. j. III. deklarace Rady ukrajinské, poměr československo-ukrajinský byl velmi dobrý a přátelský. Čechoslovákům zabezpečena tehdy svoboda a bezpečnost při případném jich odchodu z Ukrajiny, ale výzbroj vojska měla býti odevzdána novému ukrajinskému státu jakožto jeho majetek. Do Ruska měli jsme vstoupiti beze zbraní. Ve skutečnosti následkem zrady buržoasní ukrajinské rady stalo se jinak. My jsme svoje zbraně donesli do Ruska. Mohly tedy býti odevzdány tomu, kdo chtěl pomoci vůli armády dostati se k dalekému cíli za každou cenu, dle vlastního přání Masarykova: »třeba na vlastní pěst a po jednom jest nutno dostati se do Vladivostoku.« A to znamenalo půl světa sovětským územím.

III.

Mluvíme-li o poměru sovětské vlády k nám, není tím míněn poměr jednotlivých místních sovětů, neboť tak generalisovati není možno. Poměr místních vlád k nám, stejně jako poměr jejich k podřízenému národu při rodící se ještě organisaci sovětské ústavy a správy byl různý, odvislý úplně na osobních vlastnostech či názorech vlivných členů jednotlivých sovětů. Jinak nebylo ani možno. Neboť sověty v té době představovaly samorostlé »zárodky revoluční vlády« se všemi neurčitostmi a nedostatky zárodku, rodícího se z revolučního chaosu. Byly sověty, které přezíraly náš ideál; byly sověty, kde se nám obdivovali; byly sověty, jež nás zásadně podezřívaly, a jiné zase, jež věřily v naši revolučnost. Mezi sověty byli naši přátelé i nepřátelé.

Ústřední sibiřské sověty, bojující se Semenovem, znající již z praxe poměr Francie i Japonska k ruské revoluci, a snad také působením cizích žvlů, protestovaly s počátku proti propuštění armády sibiřským územím na Východ: armády, která byla částí francouzského vojska, která jako »kornilovci« získala si pověst kontrarevolučnosti už svým pouhým neskrývaným nacionalismem, svojí zachovanou disciplinou, svojí snahou po vzkříšení protiněmecké fronty, svým nepřátelstvím proti všem rozkladným heslům revoluce; a snad ne v poslední řadě i kijevským vystoupením 2. pluku na ochranu pořádku v prvních dnech rodící se bolševické moci. Neboť všechny tyto zprávy o čs. armádě, nelíbící se revolučním massám, roznese po širé Rusi z části tisk, z velké části lidská vlna, valící se přes Ukrajinu na východ ze zhrouтивší se fronty; a na Sibiři zvláště rozvířili je zajatci-internacionalisté. Jinak byl to snad prostě odpor mezinárodního socia-

lismu ke všem nacionalistickým formacím v ovzduší sociální revoluce vůbec.

Avšak později při přímém styku s našimi dobrovolníky místo původní nedůvěry na mnohých místech u ruských sovětů vyvíjelo se dokonce určité přátelství. Onu různost poměru k čs. armádě ukázala zejména oslava 1. máje. Kdežto u jedněch, na př. v Čeljabinsku, nás jako protirevoluční nacionalisty nechtěli ani připustit jako korporaci k oficiální oslavě 1. máje, uspořádány jinde společné rusko-české revoluční oslavy s nadšenými scénami sbratření »ruských revolucionářů« s »českými revolucionáři«. Tak v Barabinsku stojícímu tam našemu vlaku byl věnován ruskými revolucionáři (sovětem) za nadšených ovací »rudý revoluční prapor« pro boj proti germánskému imperialismu a reakci na francouzské frontě. Sám »Čs. deník« 8. května 1918 otiskuje zprávu od dopisovatele přímo z Barabinska, jenž onu část slavnosti líčí takto:

»Přistupuje k nám (t. j. na naší slavnosti p. a.) zástupce místního sovětu a prosí, abychom zúčastnili se jejich manifestace. Pozvání tomuto jsme milerádi vyhověli. Procházejíce špalírem mnohých revolučních praporů a korouhví, postavili jsme se na místo nám vykázané. A nyní střídá se na tribuně jeden řečník za druhým, a myslím, že nepřeháním, když řeknu, že řeči jich všech byly jedinou ovací nám československým vojákům. Za pronesené pozdravy poděkoval opět br. Sm. a mezi jiným provolána byla sláva též našemu drahému vůdci prof. Masarykovi. Po zapění naší národní hymny »Kde domov můj« a »Hej, Slované« zahájen byl průvod v čele s našimi bratry městem. Když jsme slavnost již končili, přijel z blízkého újezdného města Kainska osobní vlak plný lidu, tonoucí přímo v rudé barvě revolučních praporů a s hudbou.

Na nádraží nastává vzájemné vítání a pozdravy a po té doprovázejí nás všichni i s hudbou k našemu vlaku. Zde přítomní zástupci sovětů chtějí se ještě s námi rozloučit a dokonce na památku dáti nám jeden ze svých revolučních praporů.

Byli jsme mile překvapeni a když nemohli se hned dohodnouti, který z praporů nám dáti — chtěli nám dáti ten nejpeknější — vyzvali mne, abych si jej vybral sám. Vybral jsem jeden s (ruským) nadpisem: »Ať žije všeobecný mír na základě sebeurčení národů!« Tento odevzdal nám člen Kainského sovětu . . .«

»Potom opět řeči, dík a ujišťování s naší strany. Prosil jsem — píše zpravodaj dále — aby na projíždějící naše vojska hleděli s důvěrou bratra k bratru, podotýkáje, že československý voják nezradí jich v boji za svobodu, ať bude kdekoliv. Mezi řečníky, loučícími se s námi, velmi pěkně mluvil starosta města Kainska (bolševik)«

V téže Sibíři kromě oficielního sovětského Ruska žilo ještě — ovšem skryto — bývalé oficielní Rusko staré. To byli všichni vojenští a političtí generálové, jimž proud revoluce urval vojska či massy. Podle přirozené lidské psychologie oni nikdy nemohli smířiti se se společností, v níž nehráli už sami svou starou obvyklou úlohu. A přirozeně upírali svůj zrak k čs. armádě, vítajíce a rozdmychující každý konflikt mezi ní a sověty, žárlivě překážejíce každému sblížení se sověty. V tu dobu při zřejmé nemožnosti vyrvati vítězné revoluci ústředí státu počalo uskutečňovati se v boji s ní heslo: obklíčiti revoluci z okrajín, t. j. od přístavů. Hlavně v naději na pomoc z venčí, od spojenců. Na jihu a východě ruské říše byl již s pomocí Francie a Japonska učiněn počátek. Proto na východ k Chorvatu a Semenovi za novou existencí mířil celý proud bývalých důstojníků, ocitnuvších se v Rusku

bez zaměstnání. Kromě toho rozlehlá a bohatá Sibiř proživší bez velikých škod bouři revoluce, poskytla útulek i skryš všem »bývalým lidem«. Sibiřská magistrála byla jim všem cestou k otevřeným dveřím z Ruska. Tento tlak na východ byl tak veliký, že sovětská vláda konečně zakázala všem nespolehlivým, zvláště důstojníkům, cestovati východněji Krasnojarska. Tito pak jedouce bez prostředků z Ruska do Sibiře, nacházeli často útulek i bezplatnou jízdu v našich vlacích, mířících jako oni, na východ. Byla to v celku spíše prostá útrpnost k trpícím lidem — (a podle českého pojetí: k »ruským, slovanským vlastencům«) — než snad vědomé podporování ruské protirevoluce. Ale i tak tyto styky nemohly zůstat bez určitých následků. Informování odtud o našich náladách ruští důstojníci, jimiž byla západní Sibiř přeplněna, jakožto představitelé »ruské inteligence« hledali u nás styky pro svoje tajné organisace a podněcovali i živili v nás odpor proti sovětské vládě. Již dávno před vystoupením na stanicích, kde jsme uvázli na delší čas — (což později sovětský delegát prvnímu sjezdu v Čeljabinsku vysvětloval technickými nedostatky a sabotáží právě »ruské inteligence«) — nabádali nás k násilnému vystoupení, ujišťující, že sověty se nás bojí, že dupneme-li si s puškou v ruce, nejenom urychlí náš odjezd, ale dají i — peníze (Čeljabinsk). Od nich často v důstojnických vagonech čs. vojenských vlaků přijímaly se zprávy; oni hráli pro nás úlohu špionáže. Později před samým vystoupením oni svoji pomocí umožnili značně zdar akce; neboť opatrovali plány měst, umístění posádek atd. Konečně i toto vše je přirozeno, tak to musilo vyrůst samo sebou z rozbouraného revolučního prostředí. I kdyby ruské protibolševické organisace neměly již dříve plánu zneužití čs. armády pro své cíle, tu tato myšlenka při zřejmé

a stále vzrůstající netrpělivosti špatně na východ dopravovaných našich vojenských vlaků, měsíce stojících na stanicích, při množících se konfliktech a rostoucí nelásce armády k bolševikům nabízela se sama sebou.

Nebylo ani třeba mnoho vynalézavosti, aby tu bylo spojeno slovo »Němec« se slovem »bolševik«. Jako bolševici snažili se využítí naší nenávisti k Němcům, u Bachmače k tomu, aby nás učinili svými spojenci, tak tu opět snažili se využítí naší nelásky k Němcům a bolševikům protibolševici. Obě strany nenacionální, v podstatě kosmopolitické, snažily se využítí našeho nacionalismu.

V Sibiři nebylo žádných větších vojensky organizovaných sil sovětských, jako jich nebylo v celém Rusku. Bolševici nedocílivše technické a oficiální podpory spojenců pro vojenskou organizaci, vydání do rukou Německa zradou ukrajinské buržoasie, jež bez tivalé úhony v očích spojenců uzavřela úplně veřejně spolek s Němci, opuštění s chladným rozmyslem i spojenci s tajeným hněvem v srdci, začali právě první pokusy o samostatnou organizaci své rudé armády z dobře placených dobrovolníků, neboť na odvody a mobilisaci rozběhnuvších se vojáků světové války nemohlo býti ani pomyšlení. O síle bolševického vojska na Sibiři přinesl »Čs. deník« 24. dubna 1918 z Omska tuto zprávu, podepsanou »G.«:

»Vojska zde není. To platí pro celou Sibíř. Partisánských částí z internacionalistů je v celé Sibiři asi batalion. Začíná se s formováním rudé armády. Nemají však ani dostatek výzbroje ani oděvu.«

Nebylo to ani jinak možno. Vždyť teprve v lednu vydán dekret o likvidaci všech zbytků staré pravidelné armády carské a organizaci vlastní revoluční armády dělnicko-selské na principu dobrovolnickém.

Psychologický moment těsně po skončení strašné vojny byl i pro takové formace nejvýš nepříznivý. V poválečné mentalitě radostného odpočinku ani nařízený dekretem všeobecný vojenský výcvik lidu na obranu revolučních vymožeností se přirozeně v praxi neprováděl. G. K. Gins, jenž později jako vlivný činitel prošel celou pouť kontrarevoluce od počátku až do konce, jenž také celou dobu sovětské vlády prožil v Omsku jako mimořádný profesor občanského práva, tvrdí, že bylo málo i zajatců, ochotných sloužiti ruským bolševikům. Je to pochopitelné. Neboť bolševici byli svojí slovansky všelidskou revolučností daleko za obzory věrných občanů z říše kázně a dobrých mravů.

Jestli přes to přese všechno někde na Sibiři zorganizoval se bojeschopný oddíl, byl okamžitě odeslán buď proti Dutovu, nebo proti Semenovu; vždyť ani proti nájezdům tak malých tlup Sibiř neměla co postavit a ztěží se jim bránila. Proto sovětům byl vítán každý spojenec a každý bodák.

Už průběhem revoluce a hlavně po listopadové revoluci, když dobrodušní Rusové v důsledném, upřímném internacionalismu otvírali všem zajatcům dveře do všech revolučních institucí, počaly se tvořiti pod protektorátem sovětské vlády a zejména na Sibiři, kde bylo mnoho zajateckých táborů, vojenské oddíly ze zajatců t. zv. internacionalistů, kteří potom přirozeně nabyli i značného vlivu v samých sovětech.

Že Čechů bylo v nich poměrně málo, toho příčinu nutno hledati pouze v existenci speciální československé revoluční armády. Ale možno tvrditi, že kdyby nebylo oné československé armády, byli by v účasti na tvoření internacionálních oddílů měli primát rusofilští, bratrští Čechoslováci.

Takových několik internacionálních oddílů bylo roztroušeno po městech sibiřské magistrály, která

jinak byla úplně bez ochrany. Byla pouze v rukou železničních zřízenců.

Je jisto, že i vstup do rudých revolučních oddílů nezničil u všech jejich příslušníků nacionální antagonismus, vypěstovaný zejména Rakouskem. Nebylo lze vyhnouti se tomu, aby dobře placená služba dobrovolnická nelákala elementy dobrodružné, bezideové. A vedle těchto ve službě u sovětského Ruska či ve službě u revoluce našli prostou existenci mnozí z hladovíci zajatecké massy. Oni sloužili bez hlubších pohnutek, než jaké dávala pouhá povrchní sympatie, nebo prostá loyální tolerance k ruské revoluci, jež jmenovitě v Sibiři jim zdála se býti již konečnou, zvolna se upevňující formou vlády.

Nezávisle na těchto »internacionalistech« tvořily se oddíly českých internacionalistů s hlavním centrem na naší linii, v Penze. Je to opět známka jakéhosi nacionalismu i tehdejší krajně levé skupiny čs. živlu na Rusi. Skupinu v Penze možno pokládati za protilehlé křídlo skupiny na Donu — pozdějších to Denikinových českých oddílů. Inspirátoři její, uchvácení gestem ruské revoluce, vidí dobu jako vhodnou pro zaujetí přísně třídního stanoviska. Doufají porazit dosud vítězné Německo a Rakousko zbraní ruské, slovanské revoluce, doufají s ní dobýti i všemu lidstvu dávno vytoužený sociální ideál. Ale v celku, ve své většině nebyli přesvědčení komunisté. Bylo u nich i mnoho anarchisticky naladěné drobné inteligence. Nezapřeli a nezapírali svůj nacionalismus. Tento nacionalismus nebyl tajemstvím ani pro sovětské činitele. V penzenské skupině vedle lásky k proletariátu bylo i mnoho lásky k »bratrskému Rusku«, jemuž nutno pomoci; — »jež my Češi nesmíme opustiti«. V Penze byli prostě socialisté. Byli tam bývalí stoupení všech socialistických směrů českých, centralisté,

autonomisté, i národní socialisté. Nosili červenobílé stužky, byli »bratři«. Ale — nechtěli z Ruska do Francie. Měli snad mnoho přesvědčení, ale demoralisovali své řady sami; utápěli svůj ideál stejně, jako oni na Donu, lákajíce stoupence z českých teplušek vysokými platy, pěknými kasárnami a pohodlným životem. Proto odpuzovali od svých řad mnoho lidí s čistým idealismem revolučním, z těch, kteří nedovedli hledět přes lidi přímo k ideám. Krise revoluce, utrpení a oběti jistě i tam očistily mnohé. Nutno i tak přiznati, že ideovým bylo třeba mnoho odvahy i velkého přesvědčení, měli-li přetrhati všechny svazky s čs. armádou, s tradicí, dovedli-li proklínání všemi, vystoupiti proti všem. Mnoho-li bylo mezi nimi těchto lepších, nechceme a nemůžeme souditi. V celku však nutno říci, (co přiznali i sami organisátoři), že jimi organisovaná massa byla méně cennou, právě vinou oněch osobních výhod, které za službu byly slibovány a poskytovány.

Tato malá poměrně skupina lidí, přimknuvších od počátku k sovětské vládě, měla málo možnosti vynést na povrch osobnosti úměrné velikosti doby. Snad i důležitá úloha, již bylo jim hráti v ruské revoluci, vedla je k přeceňování vlastních sil a schopností. Nechybělo snad u nich revolučního nadšení, snahy a horlivosti, ale právě proto, poněvadž přání mnoho věří a ochota mnoho slibuje, stali se slepými ke skutečnosti. Falešně ocenili český radikalism a obsah české revolučnosti.

Tito první čeští komunisté, dostavše od sovětské vlády plnou moc v českých záležitostech na území Ruska, napjali znova všechny síly, aby ruské revoluci získali celou čs. armádu. Za tím účelem agitovali ústně i tiskem; k agitaci potřebovali čas; a čas dala jim zdlouhavá evakuace. Podle jejich mínění byla čs.

armáda úplně způsobilá pro organisování ruské revoluce a odjezd její do Francie byl omylem, nebo nedorozuměním. Pevně věřili, že armádu, nebo aspoň větší část její v Rusku zadrží a získají pro ruskou revoluci.

Mezi naším a jejich vedením, pokud bylo vyjednáváno se sovětskou vládou, nebylo zjevného příkrého nepřátelství. Neboť poměr naší »vlády« k sovětské byl oficielně přátelský. Formule, která tvořila podklad tohoto přátelského, či aspoň loyálního poměru i k českým ochráncům ruské revoluce, byla taková: »cíl náš jest jeden a tentýž: národní a sociální osvobození Čechoslováků«. A tak jenom cesta, jež k tomuto osvobození vedla, byla rozdílná. Z naší strany se říkalo: »my jdeme za svoji a ruskou revoluci bojovati tam, kde je to možno, t. j. na skutečnou frontu do Francie. Budoucnost teprve ukáže, či cesta byla správnější.« Penzenští proti tomu chtěli ruskou a československou revoluci hájiti v revolučním proletářském Rusku, nedůvěřující kapitalistické Francii. To měl býti celý rozdíl. Tak smířlivě vypadala s obou stran ideová stanoviska, dokud se vyjednávalo.

Jistě že náš oficielní tisk měl při tom těžkou úlohu. Měl udržovati náladu proti českým komunistům a současně bez oddechu dokazovati upřímnou revolučnost našich bratrských legií a oddanost ruské revoluci; zdržovati vojsko od násilných činů proti agitátorům z řad českých komunistů a zároveň udržovati žár odporu proti nim; udržeti armádu v jednotě a beze ztrát, když veřejně muselo býti dáno právo volného rozchodu a svobodné volby cesty k onomu »společnému cíli«: nacionálnímu a sociálnímu osvobození; právo svobodného rozhodnutí každému a všem buď zůstat v »přátelském Rusku«, anebo odejeti do »spojenecké Francie«. Tehdy odejít z armády bylo možno

zákonně a svobodně. Až teprve po odjezdu OČSNR z Penzy jsou k nemalému rozhořčení penzenských všichni, kteří z armády odcházejí, prohlašováni za sběhy. Až tehdy čs. komisariát v Moskvě měl příležitost odpovědět represáliemi vůči OČSNR. Tehdy až začalo mezi námi a českými komunisty zjevné, neskrývané nepřátelství, ba příkrý boj.

Ti, kteří před tím použili formálního práva odejít z řad armády, vyjíždějící z Ruska, opouštěli staré svazky z nejrůznějších důvodů. Vedle ideových pohnutí i méně ideových, již miněných, byly to i rodinné záležitosti, přátelské svazky, přivyknutí k místu a nechuť k transportu. Přestoupení do »přátelské rudé armády« bylo v tehdejších poměrech přirozené i z existenčních důvodů. Uživiti se jinak vojáku nebylo lehké. Z nich tehdy nikdo ani ve snu nemohl tušit tak blízkou a tak strašnou srážku s vlastními druhy. Proto se mohlo stát i to, že důstojník, jenž u Bachmače obětavě zachránil situaci, v panice strhnuv nadšenou výzvou a osobním příkladem vojáky k protiútok, jenž později v Penze k vůli mladé ženě zákonně opustil armádu, zahynul i se ženou při pozdějším dobytí Penzy českými bodáky. Tak neočekávaně nacházeli tehdy lidé potupnou smrt »zrádců«. Dav v armádě mstil strašně.

Vojsku, jemuž nejvyšším společným cílem byla nacionální svoboda, k níž chtělo býti sjednoceně vedeno prof. Masarykem, jevil se každý, kdo odešel kamkoliv, kdo jakkoliv oddělil se od ní, odštěpencem a odštěpení od celku bylo mu zradou. Armáda cítila v každém odštěpení oslabení své váhy, škodu své věci, překážku na cestě k cíli. Uznávala-li a ospravedlňovala-li ona ruský komunismus, tož nechtěla znát nic obdobného ve svém světě. Proto tedy armáda ve svém celku i při značné radikálnosti svých hesel byla nepřátelská agi-

taci českých komunistů. Při takovém duševním stavu nebylo ani třeba mnoho podněcování se strany stavovsky a třídně přímo proti revoluci zaujatých elementů, aby se vášně nevybíjely násilím. Neboť dav v armádě neznal diplomaticky přívětivé tváře, ani diplomatického přiměří. Pro něj již okolo Penzy, kterou projeti musila celá čs. armáda, v boji o každého jednotlivce, v boji o každou duši počalo nepřátelství mezi naší armádou a českými komunisty, odštěpivšími se od ostatního celku. Ono potom snadno přeneslo se i na chránící je ruskou sovětskou vládu. Z něho prýští stále nové konflikty a stále nová, nekončící se vyjednávání.

O situaci, jaká při tom nastala, dává tušiti článek »Čs. deník« z 1. dubna 1918 inspirovaný z nejvyšších zodpovědných míst, v němž se praví:

»Vystrašené obyvatelstvo počíná hovořiti o blížící se kontrarevoluci. Zcela zbytečně. Československé vojsko, které už r. 1914 zvedlo revoluční prapor proti dravcům nynější vojny, nikdy neobrátil své zbraně proti ruským bratrům. My jsme příliš uvědomělý a čestný národ, než abychom neplnili daného slova.«

Avšak toto napjetí a nedůvěra spolu s rozhovory o brzké kontrarevoluci sesílily se, když 10. dubna na to »Čs. deník« přinesl tuto krátkou zprávu: »Na východě vystupují Japonci. Všechny železniční pohyby na východ byl zastaven.« Ovšem i tu nepřátelství netrpělivých mass neobrátilo se proti spojeneckým Japoncům, ale proti nepokorným, nevzdávajícím svých posic sovětům, jejichž obrana cizího nám ideálu kupila překážky na cestě k našemu vlastnímu cíli. A na toto nepřátelství opět odpovědí je ostřejší vítr z Moskvy. Jemu platí telegram Trockého, jenž v dubnu prochází po linii:

»Všem sovětům a železničním organisacím!

Na cestě českoslováckých transportů dovoluje se jejich doprava na východ v takovém pořádku a v takových oddílech, aby jejich cesta nebrzdila provoz na drahách. Stanovení těchto podmínek ponechává se zcela železničním úřadům. Místním sovětům a železničním organisacím se ukládá, aby českoslováckým transportům prokázaly na cestě nezbytnou pomoc. Jakékoliv svévolné a násilné vystoupení se strany Čechoslováků, přisvojování si nákladů, vozů neb lokomotiv, násilí proti železničnímu personálu a podobně, budou míti za následek okamžité zastavení dalšího provozu tohoto transportu, jeho úplné odzbrojení a předání velitele transportu do rukou nejbližšího sovětu.

Trockij.«

28. dubna 1918 i Maxa vidí se nucena obrátiti se v tisku s výzvou k vojsku:

»Znovu Vás vybízíme, jednejte všude korektně, vystupujte mírně. Buďte si vědomi toho, že jste cizinci, žádající služby, kterých dnešní Rusko většině svých občanů poskytnouti nemůže, t. j. projezd drahou na ohromnou vzdálenost, poměrně pohodlný, se sytým žaludkem. Nezapomínejte, že ve větší části Ruska je dnes hlad a že cestovat z jednoho konce na druhý je pro řadového občana spojeno s nevýslovnými obtížemi. Nastávají-li cestou zastávky neb obtíže, ať v pohybu neb zásobování, nevysvětľujte si to zlou vůlí kohokoliv, leč pouze obtížnými poměry. Věřte, že se dělá vše, co je v lidských silách, aby Vaše cesta byla usnadněna a urychlena...

Chápeme, že Vás mučí a zneklidňuje pomalý postup našeho transportu, zejména Vás, kteří jste v zadních ešelonech. Znovu opakujeme, nehleďte fantastických a romantických rozčilujících důvodů;

překážky jsou tentokráte čistě technického rázu. Transport se urychlí, jakmile se podaří je překonat.«

A 30. dubna znovu píše:

»Přes všechnu naši námahu není dosud odstraněna nedůvěra k nám a proto dosud — třeba jen v malé míře — trvají obavy, že bychom mohli na Dálném Východě vystoupiti proti sovětské vládě.«

Váženějším však a dávným pramenem české nenávisi k bolševikům byl brest-litevský mír, jenž bez dalšího uvažování, nekriticky připsán jako zrada na účet sovětské vlády, která jako současná vláda ruská byla nucena jej podepsati. Za svojí čínskou zdí, zvláště naše studované vrstvy, nechtěly viděti, že sovětská vláda prostě rozhodla se neodvracetí neodvratné. To jest to, co nemohl odvrátiti ani Kerenský, co by nebyl odvrátil ani Miljukov. Ba Miljukov jako »pozitivnější« politik byl by jistě ku »blahu« velkého Ruska, t. j. ruské buržoasie uzavřel vedle míru i formální spolek s Němci, t. j. s německou buržoasií, aby předešel »Ukrajinskou Ústřední Radu«. Tak či onak. Prostě: Mirbach, v Moskvě jakožto důsledek míru, jako representant vítězného Německa, byl příčinou hlubokého podezřívání sovětské vlády, zvláště když byl asi 21. dubna 1918 zachycen a rozšířen důvěrně následující telegram:

»Obávajíc se japonského napadení Sibiře, Německo důrazně požaduje, aby bylo okamžitě započato s evakuací německých zajatců z východní Sibiře v západní neb evropské Rusko. Prosím, použijte všech prostředků; čs. oddíly není nutno dopravovati na východ.

Lidový komisař Čičerin.«

Tak tedy místo důvěry za důvěru, přes jistě dobrou vůli a upřímnou snahu jednotlivců na obou stranách, rostla vzájemná nedůvěra i vzájemné nepřátelství. Jedno rodí druhé. Sověty vidí v disciplinované ar-

mádě nebezpečnou zbraň v rukou jim nepřátelských důstojníků i nepřiznivé Francie. Na druhé straně nepopulární odzbrojování je zdrojem stále rostoucí nespokojenosti, jež je opět dobrou půdou pro agitaci s velících míst nejen proti komunistům a ruské sovětské vládě (poukazováním na vojenskou čest a na bezbrannost v nepřátelském prostředí), ale i proti vlastnímu politickému vedení — proti Maxovi a OČSNR. Na přímé i nepřímé popudy s velících míst ukrývají se zbraně a náboje, které dle smlouvy měly býti v Penze odevzdány, což je novým pramenem podezřívání se strany sovětů. Tak poměry připravují půdu vojenské vládě nad politickou.

Mezi tím, v době odjezdu z Ukrajiny a za četných zastávek na jednotlivých stanicích, za stálého vyjednávání se sovětskou vládou o propuštění do Vladivostoku, znova ozývá se volání po sjezdu. Na jednotlivých vagonech objevují se nadpisy: »Chceme sjezd«, a některé části přímo kladou podmínku, že bez sjezdu do Francie nepojedou. Čím více posouvá se armáda k východu, tím zjevnější a nezakrytější stává se boj dvou stavovských, či v podstatě sociálních skupin, velitelů a podřízených. Neurčitost položení a plynoucí z něho nedůvěra k vedení, skepse o možnosti přepravy, podezření proniknuvší armádu, že bude užita na půdě Ruska proti ruské revoluci, snahy o takové či jiné použití, chuť jeti do Francie i tajená nechuť, agitace českých komunistů v Penze a na konec prostě obava před oktrojírkou francouzské disciplíny, živená nerozumnými hrozbami některých důstojníků o vypořádání se ve Francii — všechny tyto nejrůznější, často protichůdné příčiny vedly k volání po sjezdu. Je přirozené, že velení zásadně se stavělo k sjezdu odmítavě. Na počátku doufalo rychlým odjezdem z ruského ovzduší dostatí se na půdu »střízlivější«. Aspoň do Vladivo-

stoku. Tam ve vladivostocké skupině pak ukázalo se ono »vystřízlivění« odstraněním všeho toho, co upomínalo na revoluční minulost čs. armády. Ale poměry byly silnější a u částí, uvíznuvších uvnitř Ruska, vyžádaly si sjezd samy.

Tak už za napjaté situace konány jsou koncem dubna 1918 sjezdové předporady I. divise v Penze za účasti delegátů, zvolených v I. divisi, kromě 3. pluku, svolané divisijním výborem. Jejich výsledek nedával však veliké naděje do budoucna, že úprava vnitřních poměrů v armádě bude demokraticky a správně řešena. Neboť veškeré návrhy na reorganizaci vedoucích orgánů a samosprávných volených orgánů ve vojsku, vycházející z vojska, jsou částečně odmítány přítomnými členy OČSNR, kteří zároveň omezují se na pouhou kritiku a nepředkládají žádných vlastních návrhů, z části zachovávají se pasivně. Proto také levé křídlo na předporadách přítomných delegátů přestalo věřit, že příští sjezd rozřeší správně svoji úlohu a odešlo tam, kde snad přáli si mítí celou armádu, t. j. do tábora ruské revoluce. Přes to z těchto předporad I. divise, jež platila vždy za revolučně radikálnější, čímž vždy ostře odlišovala se od konservativnější mladé II. divise, vyšla tato resoluce:

»My, zvolení delegáti I. divise na sjezd československého vojska, sešedše se k poradám v Penze, prohlašujeme:

Boj náš je bojem revolučním za sražení militarismu a kapitalismu, za demokracii a sociální osvobození lidstva.

Nenacházejíce v dohledné době možnost za daných poměrů pokračovati v tomto boji na půdě ruské republiky, odjíždíme do Francie těmito zásadám obětovati krev i životy společně s demokratickými bojovníky druhých národů světa.

Důvěřujeme Národní Radě jako demokratickému, námi zvolenému vůdčímu orgánu a protestujeme proti provokacím, majícím za účel podlomiti naši jednotu.

V době, kdy národ náš bez rozdílu politických stran jako jeden muž vede v Rakousku boj za osvobození národů ze jha imperialismu, kapitalismu a militarismu, protestujeme proti snahám, směřujícím k tříštění našich sil za hranicemi, jsouce si vědomi těch důsledků, které tříštění revolučních sil bude míti na úspěšnost našeho boje. Povinností každého Čecha a Slovaka revolucionáře v Rusku je vstoupiti do Československé revoluční armády, zdolati germánský militarism a tím přispěti k upevnění svobody nám tak milého Ruska i všeho člověčenstva. Jiné cesty není.

Heslem naším je: Vše do Československé revoluční armády! Vše do Francie!

Přijato na předporadách dne 30. dubna 1918 a na májovém táboru v Penze 1. května 1918.«

Jak vidno, pod tlakem revoluční atmosféry ani tu nešetřilo se radikálními slovy.

Zatím skutečná situace v onom období byla taková: Armáda v prvním rozmachu odboje, na prahu své vysněné historie nemínila se vzdáti cíle. Rozhodná vůle českých lebek byla bojovati do konce za národní svobodu tam, kde to bylo možno — ve Francii. Armáda, a to týkalo se zejména nejvíce I. divise, chtěla na východ, chtěla ven z Ruska s takovou žhavou nedočkavostí, s jakou zachraňují se trosečníci z tonoucí lodě. A současně, zatím co mladá druhá divise z největší částí již dojela, nebo blížila se k Vladivostoku, právě ona nejzasloužilejší část armády, I. divise, nehybně již od března stála okolo Penzy, pozorujíc s rostoucí netrpčivostí, jak od západu blíží se Němci, jak na východě houstnou mraky nové vojny a jak Semenov hro-

zí záchvatem stanice Karymskaja úplně uzavřítí pro všechny opozdivší se volný východ z Ruska.

K tomu všemu v takové náladě, kdy srdce palčivě drala se na východ, neočekávaně přichází vůlí spojenců ujednaná částečná změna přepravy: západní části armády mají jeti na Archangelsk. Ovšem, že vše toto nepříjemné bez rozmyslu bylo přičteno vlivu a intrikám Němců v Moskvě, spolku Němců s bolševiky přes to, že tuto změnu přepravy u vojska propagovali sami francouzští zástupci osobně, předávající ji jako příkaz nejvyššího spojeneckého velitelství a přes to, že dle obdobného příkazu odejela tam již dříve srbská divise. O stanovisku vedení OČSNR, jakož i Sovětu lid. komisařů k této změně směru dopravy podává jasný obraz tato zpráva sekretáře OČSNR o stavu vyjednávání:

»Moskva, 15. května 1918.

Dnes navštívili Čermák, Maxa a Janík Trockého. Byli u něho déle hodiny. Výsledek: Další vlaky není možno na východ dopravovati. Je to následkem anglicko-japonského vylodění posádky. Dohoda se středosibiřskou Radou, aby vlaky od Omska na východ dopraveny byly do Vladivostoku, trvá. Nemohou ovšem garantovati, že vlaky dostanou se skutečně na východ. Trocký slíbil, že divisní jednotky zůstanou neporušeny, to by znamenalo, že na východ půjde i šestý pluk.

Místo Murmaně předloží Trocký Sovětu lid. komisařů Archangelsk, jestli o to bude požádán francouzskými a anglickými představiteli, a bude mu garantována skutečná doprava vojska do Francie.

Prosili jsme, aby všechny vlaky byly dopraveny za Samaru. Slíbil. Co se týče zásobování, to se jeho netýká. Budeme vyjednávati se zásobovacími radami.

Jinak celkový dojem z intervence u Trockého je dobrý.

Jednali jsme o další možnosti organizace našich zajatců. Bude o tom podána žádost Trockému. Jinak stanovisko Trockého v této věci zdá se příznivé. Na zmínku o našich bolševících odpověděl, že tato věc se ho netýče. Patří do kompetence Stalina.

Není jisté, zda budeme moci vyjetí zítra do Vologdy, eventuelně Čeljabinska a Omska, leč bychom vyjeli dříve, než bude věc úplně dojednána. Proto opakujeme, že bude nejlépe, když se s delegáty převežete do Vologdy, která je odtud 12—14 hodin.

Bližší podrobnosti Vám sdělím ústně.

Dnes večer bude informační schůze s výborem zdejších československých spolků.

Francouzské missi nechali jsme, pokud známe, podrobný výkaz o stavu našich vlaků. Bude o tom referovati do Paříže.

Markovič.«

IV.

Nepopulární příkaz o změně směru dopravy měl, jak již řečeno, postihnouti zrovna nejstarší a nejzasloužilejší části armády. Představme se lidský účinek. Jaký musel býti duševní stav těch, kteří šli se s myšlénkou, že jedou sice na strašné francouzské bojiště, ale cestou kolem světa, cestou zajímavou, slibující mnoho novostí, když tak neočekávaně a zrovna jim, kteří mají největší právo na odpočinek, přikazuje se zpět přes nehostinný, nezajímavý sever nejkratší cestou do zákopů, zatím co druhou část armády, svěží, vezou kolem světa a snad přímo ke slavnému vjezdu do osvobozené Prahy. Za takového stavu srdce hledalo důvody proti a rádo a lehko věřilo v německé intriky, nebezpečí ponorek, v miny atd. V takovém srdci i agitace proti loyální politice Maxy našla vděčnou půdu. Není těžko představit si tedy, jaký mohutný, nepřemožitelný odpor všech postižených musil vzbuditi tento plán, a jak ještě žhavější bylo přání odjeti z oblasti všech oněch nových hrožících možností. Co nejrychleji na východ, třeba na vlastní pěst a vlastní silou! Čím hlouběji byla armáda v Rusku, tím odhodlanější byla tato vůle. Proti oficiálnímu vedení, jež dávalo takové nepopulární dispoice, ještě výše byla vysunuta autorita vlastního voleného sjezdu a sblíženého s ním v této vůli důstojnictva, dávno opozičního vůči politice Maxově, loyální k bolševikům.

Na dovršení všeho dne 14. května 1918 v Čeljabinsku přihodila se událost, jež byla jiskrou, zapálivší nahromaděné hořlaviny a jež dala bezprostřední podnět k srážce armády s revolučním Ruskem. Byl to »čeljabinský incident«. Událost přihodila se takto: na kolejích čeljabinské stanice stály vedle čs. vojenských

vlaků transporty zajatců. Naši vojáci bývali rádi ostentativně velkomyslní zejména k německým a maďarským zajatcům. Často dobrosrdečně rozdávali mezi ně zbytky z kuchyní i části oděvů. Až tu z jednoho takového transportu, přesunovaného právě na hlavní koleje za účelem dalšího vypravení, vyletěl kus železa, jenž zasáhl jednoho z našich. Prvá myšlenka Čechů byla na úmyslnost, na nacionální mstu. Nevděk takto projevený pobouřil více než sám čin. Rozhořčený dav zvedl se za přesunovaným vlakem a žádal potrestání vinníka. Musili zakročiti důstojníci. Ale ve vřavě těžko bylo dorozuměti se a těžko bylo najíti vinníka. Ustrašení zajatci, většinou nechápající, co se stalo, oč náhle jde, neodpovídali jasně a byli bití. Konečně kdosi na kohosi ukázal. Tento byl zatčen, měl býti sice ještě vyšetřen, ale stráž nebyla s to udržeti dlouhým hledáním rozvášněný dav. Zajatec byl na místě zabit »samosoudem«. Kdo ho zabil, dodnes není známo. A zbytečno bylo by i vyšetřovati to. Prostě — dav, celý dav ubil. A charakteristické pro tehdejší duševní stav celého davu, celého vojska, je to, že zpráva o tomto činu i v důstojnických kruzích byla uvítána se zadostiučiněním a s jásotem jako zpráva o vítězství. Nikdo netušil, že je to jiskra, již bylo souzeno zapáliti onen grandiosní požár připravované kontrarevoluce a cizích intervencí. Nikdo nechtěl viděti nebezpečí, nechtěl viděti, že incident prospívá komusi třetímu, kdo čekal na příležitost.

Odtud události urychleným tempem vyvíjely se ke konfliktu s místní vládou. Čeljabinský sovět byl jedním ze sovětů nám nepřátelských. Jsa pod vlivem maďarských internacionalistů, nepřehlédł žádné příležitosti k šikanování našich dobrovolníků. V Čeljabinsku již tím bylo vyvoláváno napjetí, nehledě ani k vše-

obecné nervose následkem nekonečných zdržování transportů. K tomu dlouhé dny byly zneklidňovány nej-sensačnějšími zprávami a kombinacemi o příčinách a o účelu zdržování, šířené a živené místními protiv-níky sovětské vlády, kteří dovedli navázati s námi přátelství lépe nežli sověty. Čeljabinský incident byl vhodnou příležitostí pro tyto naše přátele. Ale byl také vhodnou záminkou pro naše nepřátele. Pod vlivem internacionalistů čeljabinský sovět nařídil okamžité vyšetřování »zajatců Čechů«, jak nás nazvali. Vyšetřování bylo krátké. Dne 17. května byla vyzvána k výslechu stráž, pod jejíž ochranou byl nešťastník zabit. U výslechu stráž zatkli a dali do vězení. A to byl olej do ohně. Massy stěží mohly být udrženy v klidu. Aby stráž, místním sovětem zatčená, byla osvobozena, byla vyslána od rozhořčených Čechoslováků deputace, skládající se z důstojníka a vojáků, jež žádala jménem vojska kategoricky a ultimativně do 6 hodin večer propuštění zatčených. I tato deputace byla v sovětě zadržena. Sovět očividně snažil se s krajním napjetím uhájiti autoritu místní vlády. A tak přesně v 6 hodin podle připraveného plánu neočekávaně byla obsazena čs. vojskem čeljabinská stanice, ruská stráž odzbrojena a další připravené naše části v pořádku, s veškerou, i dosud skrývanou výzbrojí, se zpěvem vyšly do města na demonstraci. Ve zmatku v městě padly rány a byly tedy i oběti: menší naše, větší cizí. Rudá armáda byla z části odzbrojena. A když na sovětě bylo vynuceno propuštění zatčených, vrátily se české části na stanici.

Druhý den byl v městě vyhlášen válečný stav. Od toho dne pak mezi čs. posádkou a uraženými i zahanbenými krasnoarmějci a pokořenou, otřesenou ve své autoritě místní vládou, vytvořilo se ono zvláštní napiaté položení, podobné položení dvou nepřátelských, proti sobě stojících vojsk. Město bylo ruské, sovětské,

nádraží československé; obě strany chránily se pravidelnými polními strážemi, rozvědkou a pohotovostí.

Zpráva o čeljabinských událostech jistě rozrušila moskevskou vládu, jež beztoho již dávno s nepokojem pohlížela k Sibiři a k východu. Jak pohlíželi v sovětských kruzích na ony věci, vysvítá nejlépe z rozhovoru, jenž konal se někdy mezi 18. a 20. květnem, po přímém spojení Moskva—Čeljabinsk mezi plnomocníkem Trockého a okružním vojenským komisařem.

»Mluví s vámi plnomocník Trockého; příjmení Sadkovkin

Oznamte mi laskavě vše, co je vám známo o československých družinách, i účel, pro který vystoupily! Všeobecně a podrobně vše vyjasněte!«

»14. května na st. Čeljabinsk přibyl jeden vlak zatážených Maďarů. Dle skutečnosti do vagonu Čechoslováků hozen byl kámen neb nožka od kamen. Mezi Čechoslováky a Němci — běřeme-li v úvahu jejich národnostní boj — vzešla rvačka, ve které ubit byl jeden Maďar. Po tomto na druhý den přišla do vyšetřující komise deputace Čechoslováků k vůli vyšetření původců ubití a byla uvězněna. Z té příčiny se Češi bouřili a 17. května, ozbrojivše se, vešli do města, zaujali křižovatky, u budovy sovětu postavili 4 roty: ostatní části obsadily ulice. Já jsem mezi nimi byl osobně. Po celou dobu požadovali osvobození uvězněných. Když jsem jim dokazoval, že vystoupení jejich namířeno je proti sovětské vládě, prohlásili, že proti ní nejdou, ale požadují osvobození delegace. Důrazně jsme žádali, aby odešli a vyhnuli se krveprolití, neboť naši rudoarmějci mohou vypověděti poslušnost, ale nebylo to nic platno. Aby krveprolití se předešlo, já v uvážení ukázněnosti Čechoslováků a nepřipravenosti rudé armády rozhodl jsem se uvězněné osvoboditi. Poté oni

za zpěvu odešli z ulic a do vagonů. Naše rudá armáda byla pohotově a chránila část města za řekou. V době obsazení města Čechoslováci odzbrojili stráž vojenského komisariátu, přeházeli papíry a přetrhli telefonní vedení. Rozebrali část zbraní, odzbrojili rudogvardějce a vzali jim dva kulomety. Prováděli prohlídky u procházejících a odebrali revolver předsedovi Sovětu. Na straně Čechoslováků byli 3 mrtví a 2 ranění provokačními výstřely. Na naší straně ztrát nebylo, neboť zakázali jsme střílet. Všech Čechoslováků je u nás 8.400, z nich 1500 ozbrojeno; mají také šest kulometů. Druhého dne prohlášen byl stav obležení a pořádek znovu zaveden. 18. května žádáno bylo vrácení zbraní, jež byly rozebrány. Odvedli již pušky a kulomety odebrané rudogvardějcům. Pokud se ostatních týče, vedení ujistilo, že budou vráceny, ale žádali o lhůtu jednoho nebo dvou dnů, neboť massy vypovídají poslušnost. Nedůvěřují zárukám Sověta lid. komisařů, dle nichž mají býti dopraveni do Vladivostoku, jsouce neustále zadržováni. A budou-li žádat od nich vydání zbraní teď, pokud jsou ještě rozčileni, rozkazu takového nevyplní.

Chtěli jsme je odzbrojit, ale nemáme dostatek sil; mimo to pak jsou velice bdělí. Oblastný sovět v Jeekatěrinburku síly dáti nemůže, protože i od nich jako od nás poslány byly pod Orenburg. Je nutno za každou cenu posunouti je do Sibíře, neboť další zdržování v nejistotě, kdy pojedou, může konec konců vyvolati v jich středu silné pobouření. A pouštěti se s nimi v rozepři, pokud není potlačeno hnutí kozáků, jeví se málo příznivým. Po svém vystoupení nalepili provolání, že proti sovětské vládě nejdou, a pakli vystoupili, učinili prý tak proto, že my neprávem jsme je věznili. Když jsem poukazoval jejich velení na to, jak mohli k takovému vystoupení dopustiti, dostalo se mi

odpovědi, že hnutí bylo hromadné. Nyní je vše pokojno. Z Jekatěrinburgu bylo rozhodnuto neodzbroyovat jich pro nedostatek sil, které poslány byly k Orenburgu, a čekati rozhodnutí Sověta lid. komisařů. To je vše, co mohu sdělit. Zítra, bude-li potřeba, sdělím vám více podrobností, neboť se může státi, že jsem něco zapomněl. Ve všem vede se vyšetřování.«

»Dobře. Děkuji. A bude-li něco, sdělte! Udržujte s námi spojení! Zařídte neustálou službu u telegrafu!«

»Dobře, vše budu oznamovati. Na shledanou!« —

(K. Zmrhal: »Armáda ducha druhé míle«.)

Pochopitelně, že nejenom moskevská vláda, ale i její protivníci byli vzrušeni. A v tom poměru, jak rostlo naše nepřátelství se sověty, rostly k nám sympatie zejména místní buržoasie a ruských důstojníků, kteří za tohoto stavu věci zesílili i agitaci a výzvědnou službu pro nás. Ba i — což je charakteristické — mezi samými krasnoarmějci Srby po konfliktu našli se lidé, kteří z nacionální nevraživosti k Maďarům donášeli nám mnohé návrhy maďarských internacionalistů, předkládané jimi v místním sovětu, i mnohé tajné rozhodnutí jejich vlivného velení.

V této dusné atmosféře, pod ochranou čs. bodáků, byly 16. května 1918 zahájeny v Čeljabinsku sjezdové předporady za účasti pouze čtyř členů OČSNR: Davida, Pavlů, Richtra a Závady. Prof. Maxa, Masarykův zástupce, dlel v té době v Moskvě, kam odejel se členy OČSNR Dr. Markovičem a Janíkem vyjednávat se Sovětem lidových komisařů. Prvním aktem delegátů bylo, že obě divise — každá zvlášť — jednohlasně odmítly plán cesty na Archangelsk. První divise, již vlastně příkaz se týkal, vyslala dokonce zvláštní zástupce k OČSNR do Omska s protestem a

kategorickou žádostí zastaviti veškeru agitaci pro příkázanou severní cestu. Vůbec prvním, stěžejním a také jedině jednomyslným aktem sjezdu bylo odmítnutí rozkazu, vydaného francouzskou missí jménem nejvyššího spojeneckého velení: rozkazu k jízdě na Archangelsk, tento třetí důležitý přístav, třetí břeh ruský, jenž později s jinými spojeneckými vojsky přidružil se k jihu a východu se svojí akcí na obklíčení a zadušení sovětského Ruska. Tento příkaz francouzské misse prostě sjezdem oceněn jako »generální útok sovětské vlády proti československému vojsku« — a aby už jednou pro vždy odpadly všechny jiné kombinace odjezdu do Francie, rozhodnuto stejně jednomyslně okamžitě pokračovati v zastavené dopravě na Vladivostok — třebas i silou.

Tak také oznámeno kabelogramem ČSNR v Paříži:

»Sjezd československého vojska v Čeljabinsku posílá ČSNR výraz své opravdové důvěry a oznamuje jednomyslný názor všeho vojska o naprosté nevhodnosti směru jízdy na Archangelsk. Běříme v úvahu dopravní obtíže Vladivostoku, spěcháme všichni na francouzskou frontu, ale důvody vnitřního rázu: nutnost zachovati jednotu proti rozkladné zevní agitaci a celá mimořádná situace nutí nás setrvati na směru Vladivostok. V tom smyslu jednáme se zástupci francouzské vlády.«

Ovšem, že ono »jednání se zástupci francouzské vlády«, to jest s těmi ve Vologdě proti těm, kteří přijeli od nich k nám do Sibíře s přísným vojenským příkazem, nebylo přirozeně v tom položení pro vzbouření snadné a bylo tehdy pouze v úmyslu.

Zatím se zvoleným předsednictvem předporad vyjednával čeljabinský sovět o vrácení všech zbraní a věcí, odňatých v městě a v budově sovětu během ob-

sazení. Zástupci sovětu dostavili se i na sjezd a jejich mluvčí před sjezdovým plénem varoval před zvětšováním konfliktu mezi námi a sovětskou vládou, upozorňoval na provokaci kontrarevolucionářů — »společných našich nepřátel« — již snaží se rozeštvati »Čechoslováky s ruským pracujícím lidem«, dokazoval, že jelikož konflikt s námi není v zájmu sovětské vlády, tedy i zdržování naší dopravy jest pouze technického rázu a snad i vinou sabotáže inteligence. Sliboval, že sovět, aby se vyvaroval dalších konfliktů, se své strany všemožně se přičiní o pokud možno rychlou dopravu našich vlaků do Vladivostoku. Právil, že proti vládě sovětů bychom neměli vystupovati, poněvadž je to vláda pracujícího lidu a žádal, aby v městě odňaté zbraně a věci byly vráceny.

Sjezd ovšem tuto delegaci přijal chladně. Slova řečníka zněla cize v tomto prostředí, jdoucím již tvrdě k svému cíli. Delegátům sovětským bylo chladně odpověděno, že incident vyšetří zvláštní komise. Úlohou zástupce čs. armády v této komisi byl pověřen delegát prap. Číla, jenž nepokrytě svoji úlohu chápal jako pouhé získání času k vojenským přípravám proti sovětské vládě.

Dne 20. května sešlo se předsednictvo předporad, přítomní členové OČSNR a velitelé v Čeljabinsku a poblíže jeho nacházejících se částí k důvěrné schůzi, na níž bylo usneseno jeti do Vladivostoku »vlastním pořádkem«. To znamenalo: překážky, které by se armádě na této cestě vyskytly, třeba i silou odstraniti, což však — podle prostých představ řadových delegátů — nemělo znamenati odstraňování sovětů a tím i státní převrat. Toto usnesení bylo předloženo téhož dne sjezdu a přirozeně, jakožto již před tím připravený projekt, jednomyslně schváleno. Ku provedení

dopravy vojska do Vladivostoku pod heslem »vlastním pořádkem« zvolen Prozatímní Výkonný Výbor (PVV).

Čeljabinský tisk po incidentu, průběhem prací vyšetřující komise přinášel mnoho informací o Čechách. Psal celkem objektivně, ba sympaticky, odsuzoval postup předsedy vyšetřující komise Kolcova (jenž byl také okamžitě odstraněn), ale současně plamennými výzvami obracel se k svědomí a rozvaze Čechů, ukazoval na úklady kontrarevoluce a varoval před ní. Skutečně také strach před kontrarevolucí, před kozáckou nahajkou, sblížil v ten okamžik čeljabinské lidové massy se sovětskou vládou.

Proto i velitel 3. pluku, ppl. Wojcechovskij, v týchž čeljabinských novinách 19. května i plakáty pokládá za nutno uveřejniti provolání k lidu, v němž se praví: »Česká vojska vždy byla a budou druhý ruského národa...« »My nikdy nepůjdeme proti sovětské vládě. Včera 17. května přišli jsme do města pouze proto, abychom osvobodili své vojáky, arestované bez jakékoliv viny. Nevěřte nikomu, kdo vám bude namlouvat, že my Češi jsme nepřátelé ruského národa, sovětské vlády a revoluce.«

I na jiném místě v týchž novinách volá se ze zodpovědných českých míst: »Bratři Rusové! Československé družiny již od 14. roku byly se s Vámi i za Vás na frontě. Československý národ doma v Rakousku neustále podněcuje plamen všeobecné revoluce...« »...V době bojů na Ukrajině mezi bolševiky a tehdejší Ukrajinskou Radou, Češi výborně ozbrojeni a soustředěni v jeden celek, odmítli všechny úsilovné žádosti a prosby Ukrajinců a kategoricky zavrhlí účastniti se v bojích s rodící se sovětskou vládou. Když ruská fronta proti Němcům a Rakušanům přestala existovati, tu Češi s posledními silami ruku v ruce se

sovětskými vojsky bojovali s Němci u Kijeva a Bachmače ...»

Ovšem, že všechno to byla slova, jež nemohla získati důvěry ani jedné, ani druhé strany. Starý organický odpor našich velicích míst k revoluci a našich nacionálních mass k internacionální revoluci znemožňoval objektivní posuzování, vylučoval pochopení i důvěru předem. Podobně bylo i na druhé straně. Tam organický odpor k domýšlivému důstojnictvu i k nacionálnímu šovinismu znemožnil správné rozlišení nacionálních, ale ne přímo kontrarevolučních mass armády od vědomě protirevolučních elementů jejího velení. Z toho vznikly nesporné taktické chyby sovětské vlády při zoufalých pokusech předejiti a zabrániti protirevolučnímu vystoupení. Ačkoliv třeba přiznati, že tam po všem předcházejícím ještě méně mohla zroditi se důvěra k českým bodákům, zvláště když ve Vladivostoku dohodoví Japonci svým desantem a podporou semenovských banditů zjevně připravovali intervenci a když při tom ani vyvezení dohodových českých vojsk z Vladivostoku nebylo pro dohlednou dobu v plánech spojeneckého velení.

Pochopitelno, že za takových okolností, při vzájemné nedůvěře po čeljabinském incidentu zvláště ostře vystoupila otázka zbraní. Češi, kteří již dávno odmítali odevzdávati je podle smlouvy OČSNR, jsouce žárlivi na svůj charakter pravidelné armády, odmítli nyní kategoricky vydati cokoliv. Naopak zase sovětská vláda, na jejímž území podle brest-litevského míru nesmělo býti staré pravidelné armády, jež podle téže smlouvy, podepsané prof. Maxou odvážela nás »ne jako bojové jednotky, ale pouze jako skupinu svobodných občanů«, a jež nyní nepřítelstvím Čechů viděla smrtelně ohroženu svoji revoluci, žádala nejen odevzdání ukrytých zbraní, ale všechny zbraně vůbec, aspoň jako

garancii proti hrozícímu zneužití kontrarevolucí uvnitř země. Pravděpodobně všichni oni, i Maxa i Francouzi, obávali se nového útoku Německa. Tak se dvou stran hrozila sovětům záhuba.

Z takového ovzduší tedy vzniká onen příval žádostí i příkazů: »zadržet, odzbrojit, rozformovat, stůj co stůj.« Originály oněch různých telegramů, jež vešly ve známost většinou po dobytí sovětských ústředí, i archivům se ztratily. Proto i tu jako jinde jsme odkázáni na překlady, uveřejněné ve vydaných již u nás publikacích.

Podle oficielního historika »dne 21. května odeslán z Moskvy na příkaz Trockého důvěrný telegram náčelníka operativního oddělení voj. komisariátu Aralova jednotlivým sovětům, aby navrhly československým vojákům přejíti na postavení dělníků, organisujících pracovní družiny, nebo vstoupiti do sovětské armády.« — K tomu z 23. května uvádí se jako doplněk nová úsilovná telegrafická výzva Aralova, jíž »na základě dříve daného rozkazu vyzývá k okamžitému zakročení: zadržeti, odzbrojiti a rozformovati všechny ešelony i části čs. armády, jako zbytku staré regulérní armády a formovati z nich části rudé armády a pracovní družiny. »Žádáte-li pomoci českoslov. komisařů — telegrafuje dále Aralov — obraťte se o ni ke komitétům československých esdeků (soc. demokratů) v Penze, Samaře, Petropavlovsku, Omsku. O tom, co jste podnikli, i o výsledku podejte zprávu do Moskvy vojenskému lidovému komisaři.« A když i to nepomáhá, prikazuje (25. května) sám Trocký všem nerozhodným místním sovětům na ohroženém úseku dráhy: »Všem sovětům dělníků, sedláků a vojáků na dráze od Penzy do Omska. Všecky sověty na dráze jsou povinny pod nejprísnější odpovědností odzbrojiti Čechoslováky. Každý Čechoslovák, který bude zastížen se

zbraní v ruce na železnici, budiž zastřelen na místě. Každý oddíl, ve kterém bude nalezen třeba jen jeden ozbrojený československý voják, nechť je vyveden z vozů a internován v zajateckém táboře. Místní vojenská komisaři jsou povinni okamžitě splnit tento rozkaz; jakékoliv kolísání při plnění tohoto rozkazu bude pokládáno za nečestnou zradu a bude přísně potrestáno. Zároveň vysílají se do týlu Čechoslováků spolehlivá vojska, kterým je nařízeno pokořit a potrestat povstalce. S čestnými Čechoslováky, kteří odevzdají zbraň dobrovolně a podřídí se sovětské vládě, bude jednáno jako s bratry. Jim bude vycházeno všemožně vstříc. Všem železničním zřízcům oznámiti, že ani jeden vagon s Čechoslováky nesmí se pohybovat dále na východ. Kdo ustoupí násilí a bude nápomocen Čechoslovákům v jejich cestě na východ, bude přísně potrestán. Tento rozkaz budiž přečten všem československým vlakům a oznámen všem železničním zřízcům v místech, kde jsou Čechoslováci. Každý vojenský komisař musí oznámiti vyplnění rozkazu 377.«

Přirozeně, že při české mentalitě takové hrozby nejméně byly schopny zastrašiti Čechy, cítící svoji převahu, a přiměti je k vydání zbraní. Právě naopak. Výsledkem bylo ještě větší přimknutí nacionálně revolučních mass k svému protirevolučnímu velení, ještě rozhodnější sevření zbraní v pěsti.

Proto i ohrožené místní sověty i čeští komunisté brání se takovému způsobu likvidace konfliktu, jak vidno z následujících dokumentů, jak nalezeny po dobytí Penzy. (Vzato z citované už brožury K. Zmrhala).

»Čís. 15/E 26. května 1918.

Tajně.

Trockému.

Po obdržení telegramu a rozhodnutí Aralova uspořádali jsme poradu za účasti československých komunistů, redaktora časopisu i jiných. Přišli jsme k tomu

závěru, že nemůžeme vyplniti předpis v plném smyslu, jak toho žádáte. V Penze ve vzdálenosti 100 verst nachází se na 12 tisíc vojska s kulomety a plně bojově vypravených. Neodzbrojený stojí 4. úderný pluk kornilovský s ruským generálem Kolomenským v čele; (tyto poslední informace jsou poněkud překrouceny — p. a.) — před námi, počínajíc prvou stanicí, stojí vlaky, mající na 168 pušek. Uvěznění důstojníků určitě vyvolá vystoupení, proti němuž se neubráníme. Učinili jsme celou řadu vojenských kroků: rozeslali jsme telegramy v blíže ležící města o poslání posil, opevňujeme přístupy k centru pro obranu v případě potřeby. Okolní města zvýší naši posádku na 2500 lidí. S těmito silami však rovněž nemůžeme počítati na úspěšné východiško. S druhé strany Čechoslováci, dohadující se těchto příprav, odpírají plniti dřívější smlouvu o odzbrojení do té doby, dokud jim nebude známo, kdy a kudy pojedou jejich vlaky. Jeden vlak je vyslán na 40 verst od Penzy. Byl učiněn pokus, oddělití je, ale vzdálenost jejich od sebe je tak malá, že mohou se domluviti po telefonu, i pomocí jízdy na koních se dorozuměti. Nyní jsme úplně bezradní, jak ze situace vyváznouti. Ukazoval jsem Aralovu, že bez pomoci z Moskvy se neobejdeme. Potvrzuji to ještě jednou. Zvláštním vlakem nutno vyslati ozbrojené síly, jež mohou býti během 30 hodin v Penze. Třeba doložiti, že Češi-komunisté vycházejí z toho názoru, že v otevřeném boji sotva co svedeme.

Předseda gub. rady Minikin.«

Ale energický Trocký, jenž od včerejšího dne už brání se proti hotové kontrarevoluci v Novonikolajevsku, nervosně odpovídá:

»26./5. 1918 z Moskvy.

Tajné.

Soudruzi! Vojenské příkazy nevydávají se k posuzování, nýbrž k vyplnění. Já poženu před vojenský

soud všechny představitele vojenského komisariátu, kteří zbaběle budou se vyhýbati odzbrojení Českoslováků. My jsme se postarali, aby byly vyslány obrněné vlaky. Vy jste povinni, jednati ihned a rozhodně.

Komisař voj. Trockij.«

Je jisto, že i čeljabinský sovět musil znáti o náladách a rozhodnutích sjezdu a musil cítiti nebezpečí. Proto i on současně s vyjednáváním horečně se staral posílití svoji posici i ozbrojenou silou. Nemoha proti české síle postavití svoji vlastní, dovolával se pomoci u sousedních sovětů, hlavně jekatěrinburského a stahoval posily do Čeljabinska. A jeho přípravy zvýšily opět energii příprav na naší straně.

Maxa, vyjednávající stále ještě v tu dobu v Moskvě, měl jistě těžkou posici, jsa zodpovědný za čs. vojsko. Byl zajisté podezříván moskevskou vládou. A při tom nemohl býti — jsa daleko od vojska, daleko od událostí — ani správně informován o tom, co tak rychlým tempem v Sibiři dozrávalo. Prof. Maxa dle svědectví kurýrů vyslaných k němu Vojcechovským a jinými, stál od počátku zásadně a krajně odmítavě ku všem plánům vojenského vedení, připravujícího s rozmyslem ozbrojené vystoupení a převrat.

Proto také po srážce jistě ne úplně bez přesvědčení podpisuje následující telegram:

»Náčelníkům československých vlaků, sjezdovým předporadám a vojenskému komisaři Čeljabinsk.

Za příčinou nešťastných případů nedorozumění mezi československými vlaky a místními sovětskými orgány nařizuje Československá Národní Rada, aby se podobné případy neopakovaly, všem velitelům československých vlaků, bezpodmínečně vydat všechny zbraně představitelům místních sovětů. Zajištění ochrany přechází úplně na sovětské orgány Ruské Federativní Re-

publiky. Každý, kdo neplní tohoto rozkazu, považován buď za zrádce a postaven mimo zákon.

21. května 1918. Prokop Maxa. Čermák.«

Možno jistě připustiti, že sovětská vláda v tu dobu, ocenivši okamžitě nebezpečí a pochopivši význam událostí, starala se všemi silami po dobrém i zlém zabrániti válce s československou armádou. Zvláště čeljabinský sovět, jenž měl již své zkušenosti a jenž byl při své bezbrannosti nejvíce ohrožen. Ale zadržení události tehdy už nebylo možno. — —

Zvolením Prozatímního Výkonného Výboru změnil I. vojenský sjezd základní ustanovení Sjezdu čs. veřejnosti, konaného v Kijevě roku 1917, týkajícího se zřízení OČSNR, neboť zvolený PVV získal usnesením sjezdu pravomoci předsednictva OČSNR. PVV skládal se: z volených zástupců vojska (Bém, Pleský, Roček, Sotolář),

aklamací zvolených přítomných členů OČSNR (David, Pavlů, Richter, Závada).

K nim jako vojenští odborníci byli přibráni: velitel 3. pluku ppl. Vojcechovský, velitel 4. pluku por. Čeček a velitel 7. pluku kap. Gajda.

Členové PVV měli vykonávati funkce administrativní a jeho vojenští odborníci měli sjezdem danou výkonnou moc vojenskou: pouze k provedení dané úlohy, t. j. dopravit vojsko do Vladivostoku. Jim byly podřízeny tři přirozeně se vytvořivší větší skupiny čs. armády: penzenská s velitelem por. Čečkem, čeljabinská s velitelem ppl. Vojcechovským — (ruským důstojníkem) — a skupina východně Omska s velitelem kap. Gajdou. Generál Šokorov, vrchní velitel čs. vojska, potvrzený prof. Masarykem, byl tímto zbaven vedení nad armádou, přes své snahy udržeti vojsko ve své podřízenosti a na linii neutrality.

Dne 22. května přichází od prof. Maxy druhý telegram, v němž jménem prof. Masaryka prosí o uposlechnutí rozkazu, prosí nevyhledávati konfliktu se sovětskou vládou. Sjezd téhož dne odpovídá tímto telegrafickým prohlášením:

»22. května 1918. Sovětu lidových komisařů. Česloslovět Prešna 7—Moskva.

Frarnes (Franc. Missie) Vologda. Sovětům po liniích Čeljabinsk, Samara, Penza, Omsk, Irkutsk. Vojen. komisaři Anučinu, Jekatěrinburg. Československému komisaři, Penza.

Sjezd československého revolučního vojska, zahájený v Čeljabinsku, prohlásil u přítomnosti vojenského komisaře Sadluckého své sympatie s ruským revolučním národem v jeho těžkém boji za upevnění revoluce. Sjezd je však přesvědčen, že sovětská vláda nemá sil zaručit volný a bezpečný projezd našim vojskům do Vladivostoku, a proto se usnesl jednomyslně zbrání neodevzdat do té doby, dokud nedostane se nám záruk svobodného odjezdu a osobní bezpečnosti vůči protirevolučním vlakům.

Sjezd československého korpusu, Čeljabinsk.«

A dne 23. května posílá ppl. Vojcechovský část 6. pluku z Čeljabinska vlastním pořádkem do Omska. Omskému sovětu byl na to už v moment brozící srážky poslán tento telegram:

»Čeljabinsk, 25. května. Spěšné!

Zbraně, které mají československé vlaky, slouží jim výhradně pro sebeochranu. Nepřátelství mezi československými a ruskými vojsky není v žádném případě přípustno. Zbraně mohou býti námi použity výhradně jako ochrana před násilím. Rozkaz o pohybu na východ je rozkaz sjezdu a je vyvolán snahou vyvarovat se nespokojenosti a dráždění, vzniklého v středu dobrovolců prodlužujícím se zadržováním a roz-

hodnutím sovětské vlády o odzbrojení. Pokusy o odzbrojení našich vlaků, zákazy dalšího pohybu na východ budou sjezdem považovány za akt násilí. Každá srážka přivede nevyhnutelně k velkým překážkám po celé sibiřské dráze..., kterých mohou využítovati lehko různé politické strany a temné elementy. Všechno to přinutilo sjezd žádati, aby nedocházelo k žádným nepřátelským projevům proti československým vlakům, a nepřekáželo se jejich mírnému pohybu na východ na základě úmluvy s centrální sibiřskou vládou, uzavřené v Penze. V zájmu obou stran bude možné uvolnění Čeljabinska od československých vlaků a rychlejší jich doprava — rozumí se, pokud to technické poměry dovolí. Sjezd žádá nezhoršovati postavení a nedoháněti přátelské dosud poměry Čechoslováků k Rusům do krajnosti.

PVV Čechoslováků.«

Čeljabinský sovět nepokouší se ani brániti výjezdu části 6. pluku. Ačkoliv podle doslechu Maďari v sovětu navrhovali odzbrojení tohoto vlaku na některé stanici východněji Čeljabinska.

Dne 25. května Gajda ze sjezdu dojíždí do Novonikolajevska. Na jeho šifrovaný příkaz připravený kap. Kadlec ihned, týž den ještě dobývá Mariinsk: ve dvě hodiny odpoledne hlásí šifrovaně, že Mariinsk je náš. Dopoledne dne 25. května dal Gajda rozkazy ku vzetí Novonikolajevska, přes zákaz generála Šokorova, i přes hrozby, že v případě neuposlechnutí bude postaven před polní soud. Zajímavým může býti, že tento zákaz, daný Gajdovi, byl spolupodepsán Drem Kudelou za OČSNR a majorem Guinetem jménem francouzského, t. j. našeho nejvyššího velení. Přes to vše večer a v noci 25. května bylo provedeno přepadení a obsazení Novonikolajevska. A dále Gajda neohlížeje se na sjezdové direktivy, již tímto prvním útokem pro-

vádí politický převrat. Rozehnal a zatkl sovět, nastolil připravenou již v Novonikolajevsku zatímní sibiřskou vládu a slíbil jí jménem Čechoslováků podporu. Nová jeho vláda zase ihned vydala výzvu k obyvatelstvu, v kteréž oznamuje změnu vlády a žádá ruskou veřejnost, aby podporovala Čechoslováky v jejich boji se sovětskou vládou. Tak už průběhem 25. května od prvního okamžiku akce Gajdy, přes všechny opačné snahy sjezdu a zodpovědných činitelů proveden českými bodáky v Sibiři státní převrat a načata vojna se sovětským Ruskem.

Současně téhož dne 25. května dochází ještě k dvěma vystoupením. Východně od Omska jeden vlak 6. pluku na rozkaz Gajdy provede převrat v Čulimské a přirozeně místo cesty vlastním pořádkem na východ, nastupuje frontou od Novo-Nikolajevska na západ proti Omsku. Západně Omska na stanici Marianovce naproti tomu jiný vlak 6. pluku odráží krvavě pokus o odzbrojení. Byl to týž vlak, jenž vlastním pořádkem vyjel z Čeljabinska. Tento vlak, upozorněn před samou stanicí Omsk a i sám zpozorovav přípravy učiněné bolševiky k násilnému odzbrojení, počal ustupovati na západ. Za ním byly vyslány dva vojenské vlaky bolševické s úlohou provést odzbrojení. Tyto brzy ocitly se čs. vlaku v patách. Prý snažily se zachytiti jeho poslední vagony, aby jej pak použitím zpáteční páry roztrhly. V takové situaci vjížděli za sebou oba soupeři do stanice Marianovky. Tam v tu dobu koncertovala hudba nic netušícího štábního vlaku 6. pluku, jenž pohyboval se druhým v pořadí. Přijíždějící čs. vlak od Omska způsobil poplach. Češi okamžitě pochopivše situaci bez povelu hnali se ku zbraním. Do stanice padly rány. Ale v tom již vrhají se všichni proti přijíždějícím bolševikům, kteří jistě neočekávali, že by jim prchající vlak mohl klásti velký odpor. Snad

nevěděli ani, že v Marianovce místo jednoho budou dva již zalarmované vlaky. Překvapení jejich bylo veliké. Rozhořčení Češi živelně, bez přípravy a bez povelu vrhli se ručními granáty, a všim, co kdo měl, na bolševický vlak, vjíždějící do stanice. Sovětští z napadajících stali se v okamžiku napadenými a s ohromnými ztrátami, jež jsou vysvětlitelné formou boje, ustoupili zpět do Omska.

Ale šestý pluk, ztrativ 18 mrtvých a devět raněných, vzrušen přepadením, ustoupil do stanice Ysil-Kulu, kde bylo bezpečněji a kde byla voda pro lokomotivy.

Za podobných okolností 25. května teče krev i na druhém konci, v Irkutsku, při pokusu o násilné odzbrojení vlaku čis. 26. I. div. II. čs. dělostřelecké brigády. Boj i tam probíhá podobně jako u Marianovky. Naši dělostřelci, netušící ničeho o počínajících bojích, rozhořčení přepadením a pokusem o odzbrojení, dobývají nádraží a obsazují levý břeh Angary, po němž vede železná dráha. Ale dohodou, zprostředkovanou potom hlavně francouzským zástupcem majorem Vergé, odevzdávají dobyté zbraně a odjíždějí bez překážky do Vladivostoku.

Zatím co sovětský Omsk, dávno podezřívající Čechy ve vztazích k připravované vladivostocké intervenci, všemožně usiluje, aby zabránil přílivu ozbrojených českých ešelonů na území Gajdova převratu, domáhá se čeljabinský sovět, věřící v upřímnost čeljabinského sjezdu, vši svou vahou dopravení čeljabinských ešelonů za každou cenu na východ.

Nebudou jistě bez zajímavosti rozhovory, jež v té době — již po vojenském vystoupení — vedly se mezi oficielními zástupci téhož čeljabinského sjezdu Vojcechovským a Pavlů, respektive i zástupci čeljabinského sovětu na jedné, a sovětskou vládou v Omsku a Jeka-

těrinburku na druhé straně. Rozhovory tyto citujeme z knihy K. Zimrhal: »Armáda ducha druhé míle«:

25. května po srážce volá z Omska komisař vojenství Fursev, v Čeljabinsku odpovídá ppl. Vojcechovskij.

»Já — komisař vojenství Fursev; komisař pro dopravu Čechoslováků.« — »Přítomni velitel čeljabinské skupiny Čechoslováků a předseda PVV československého sjezdu.«

Mluví komisař Fursev: »Z jakých důvodů byl dán rozkaz samovolné dopravy vlaků? Samovolná doprava provádí se hrozbou zbraněmi. Prosím, zodpovězte rychle tento dotaz.«

Přítomen velitel skupiny čeljabinské a předseda PVV. Mluví velitel skupiny: »Mně je známo, že v Omsku stalo se nedorozumění na základě odzbrojení našeho vlaku. Co nejrozhodněji žádám, nepřipouštět žádného nepřátelského jednání proti Čechoslovákům; obracím pozornost na následky nevyplnění této žádosti. Žádám přijímání i propouštění vlaků bez překážek. Naš jediný cíl Vladivostok — pro přejezd do Francie. Čekám odpověď.«

Odpověď voj. kom. Furseva: »Poslouchá plukovník Vojcechovský rozhodnutí, vycházející od moskevského hlavního výboru Čechoslováků? Překážky dopravě vlaků v Omsku činily se z rozhodnutí Hlavního Výboru Sibíře. Sovět lid. kom. vůbec přikázal dopravovati vlaky západně, t. j. na Archangelsk, východně Omska pak se nacházející na východ. Toto také koná Výbor sovětů záp. Sibíře. Proto prosím plukovníka Vojcechovského zodpovědět, jsou-li mu známa poslední rozhodnutí moskevského »Centrokomitétu« (= Maxa a Čermák, p. a.) Čechoslováků. Je-li známo, proč vycházejí podobná rozhodnutí?«

Mluví plukovník Vojcechovský: »Já jsem poslušen

sjezdu všech československých vojsk v Čeljabinsku, který prohlásil rozhodnutí představitele Nár. Rady v Moskvě za neplatné. Veškerá vaše rozhodnutí jsou mi známa. Pohybu na Archangelsk nebude. Veškeré vlaky pojedou na Vladivostok. Po prohlášení čeljabinského sovětu naše nedorozumění v Čeljabinsku urovnána. Dnes čeljabinský sovět ujistil, že vás uvědomí přímo. Já trvám na prohlášených žádostech, jakož i odvolání všech rozhodnutí brzdících náš pohyb. Prosím Vás o urychlení dopravy vlaku štábu do Čeljabinska, bezpochyby zadrženého někde na cestě mezi Čeljabinskem a Omskem. Je to nutné, by brzy mohly býti urovnány vznikající nyní spory.«

»Předejte plukovníku Vojcechovskému, že Fursev řekl: Prosí se své strany zdržeti se jakéhokoliv postupování vpřed do té doby, než ukončí jednání s Moskvou a Centrosibiří (sovětem v Irkutsku, p. a.).

Mluví pluk. Vojcechovský: »Budu čekat, ale dnes posílám dva vlaky z Čeljabinska do Petropavlovska. Vlaky z Petropavlovska i Omska mají jíti svým pořádkem?«

(Odpověď nedošla ...)

26. května (t. j. druhý den novonikolajevského převratu) volá čeljabinský sovět sovětskou vládu v Jekatěrinburku. V Jekatěrinburku odpovídá vojenský komisař Anučin.

U aparátu předseda čeljab. sovětu Kobeljanko, voj. kom. Krimov, předseda i sekretář PVV Čechoslováků. — U aparátu voj. komisař Anučin.

»U nás v Čeljabinsku úplný klid, spojení s Čechoslováky udržujeme. Dnes došla zpráva z Petropavlovska, že tam při odzbrojování došlo ke srážce. Je ubito 28 lidí — Čechoslováků, kolik Rusů, neznámo. Bylo to kolem Omska na stanici Marianovka. Zde ve vlacích je roztrpčení nad srážkou. Vyjely dva vlaky do Petro-

pavlovska. Moskva chtěla zavolat ve 12 hodin, ale do této doby nevyzývá ... Já hovořil v noci s Moskvou a žádal jsem o vydání rozhodnutí jízdy na Vladivostok. Bylo mně oznámeno, že přehlédnou toto znovu a rozhodnou dnes. Kobeljanko.«

»Mluví s vámi představitel PVV československého arm. sboru: Sjezd jednomyslně ustanovil, zbraní neodevzdávat; veškeré plnomoce k dalšímu řízení transportu předal výhradně výkonnému výboru. Náš cíl — dostihnouti Vladivostoku, abychom se dostali do Francie. Do té doby zachováváme nejprísnejší neutralitu i prohlásili jsme, že jakékoliv násilné kroky proti nám se strany sovětské vlády nemohou nás přiměti, abychom změnili stanovisko. Rozkaz zástupce Čechoslováků z Moskvy prohlášen neplatným. Prosím, abyste vzali v úvahu výjimečně netrpělivé nálady a rozrušení vojáků, přivoděné neustálým a zbytečným zadržováním, různými pověstmi o odzbrojení a úplném rozformování v té době, kdy oni chtějí své životy obětovat za osvobození svého národa a v ruské záležitosti nechtějí se míchat. Upozorňuji vás na jedno a prosím, byste vzal na vědomí: jedna naše brigáda je ve Vladivostoku, druhá pod Irkutskem, třetí v Čeljabinsku, čtvrtá v Penze a že tyto brigády představují jeden celek; prosím proto, abyste byli rozumnými a vystříhali se zbytečného krveprolití, jehož my si nepřejeme, a které sovětské Sibiři nemůže býti užitečno.«

»Nyní s vámi mluví předs. sovětu — (čeljabinského, p. a.) — Kobeljanko: Dnes v noci dokazoval jsem Omsku bezúčelné zadržování, spojené s poměry na omské dráze. Omsk mně zakázal spojení s Moskvou, bere zodpovědnost za vyjednávání sám na sebe. Já opakuji ještě jednou, že jakékoli kroky, směřující k zadržení, nemají smyslu. Sdělte, máte-li jaké zprávy z Moskvy. Myslím, že je třeba sestaviti u nás kolegium, které vy-

hradně vezme na se vedení vyjednávání. Já osobně nejsem schopen.«

»Přeje si s vámi mluvit vojenský komisař (čeljabinský, p. a.) Krimov: Maje na vědomí otázku zásobovací, jež je stále obtížnější, myslím, že vedle těch důvodů, jež uvedl soudr. Kobeljanko, slouží důvodem ještě to: nezadržovat bezúčelně československá vojska. K likvidování všech možných nedorozumění a k vyjednávání o další dopravě československých vojsk je nutno ustaviti samostatnou komisi s účastí zástupců sborového sjezdu českoslov. vojska. Proto prosím o vaše rozhodnutí.«

»Konfliktem, vzniknuvším z odzbrojení, vinni jsou sami Čechoslováci, ježto nevyplnili příkazu z Moskvy od československé Rady o odevzdání zbraní, neboť tento příkaz byl ujednán mezi Čechoslováky, jejich nejvyšší radou a sovětem lid. komisařů. Pokud se pamatuji, v onom příkaze mluvilo se, že jeho nevyplnění považovati se bude jako otevřené povstání proti sovětské vládě, proto sjezd těžce chybil, zrušuje rozkazy z Moskvy, a může to přivést k nevídaným překvapením. Kdyby odevzdali zbraně, mohli být už dávno odesláni; proto jejich zdržení je zaviněno jimi samými. Pokud se týče kolegia, vidím je již v nás třech. Pokládám sestavování nějakého zvláštního za zbytečné. Je třeba udržovati soulad. Anučin.«

Kobeljanko: »Prosíme, abyste bezprostředně s omšským sovětem se dohodli a odstranili tyto minulé srážky. Srážky už jsou a sice tím, že jsme se nesmluvili. Až konečně se smluvíme, srážek nebude. Nutno připomenouti, že telegramům může se velice málo věřit; ve většině případů pak každý dělá dle svého.«

Mluví představitel Čechoslováků: »My vítáme myšlenku smíšené komise, ale prosíme, aby se jí vykázala pravomoc, neboť každé opoždění ohrožuje mírné urov-

nání. Poslali jsme už svého zástupce přímo do Moskvy k vyjednávání. Ale my jsme oprávněni vyjednávat i zde. Pokud se týče kompetence našich moskevských zástupců, vy sám jako zástupce revoluční vlády víte, že vyšším výrazem národní vůle jest sjezd než jednotlivci, třeba mají stará plnomocenství. Jestli netřeba více hovořiti, opustíme aparát. Předseda PVV korpusního sjezdu prohlašuje: Protahování povolení k projezdu se zbraní v rukou vésti může k nešťastným následkům a proto prosím, abyste urychlili se své strany rozhodnutí o této otázce.«

»Já ještě jednou opakuji a podtrhuji, že bezvadné rozhodnutí této otázky závisí od Čechoslováků, kteří jsou povinni, odevzdati zbraně v Čeljabinsku a ne ve Vladivostoku; jediné v tom případě nedorozumění se vyrovná. Spoléhám na rozum Čechoslováků, kteří ve jménu revoluce jsou povinni vyjítí nám vstříc. Anučin.«

Mluví zástupce Čechoslováků: »Na odevzdání zbraní v Čeljabinsku plné moci nemáme, ale rozkaz všech delegátů: »zbraně neodevzdávat ve jménu revoluční svobody«.

»Není nám neznámo, že někdy výkonné výbory, počítající s daným momentem, jednají proti vůli sjezdu, aby svým rozhodnutím našly taktické východiště, a já myslím, že vy, jako předseda výboru, dovedete ukázat naše postavení k vám i nutnost odevzdání zbraní tak, aby mírnou cestou rozřešena byla otázka další cesty. Anučin.«

Předst. Čechoslováků: »Upozorňuji vás ještě jednou na zájmy sovětské vlády a prosím, abyste násilnými kroky nedoháněli nás k ráznějším prostředkům: nacházíme se v postavení sebeochrany, vyššího mravního zákona.«

»Jasně. Vy mně nechcete rozumět; další rozmluvu pokládám za zbytečnou. Anučin.«

Na to týž den ppl. Vojcechovský v noci (t. j. ze dne 26. na 27. května) náhlým přepadením spících krasnoarmějců v Čeljabinsku obsazuje město. Odzbrojuje rudou armádu, zajatce sloužící v ní dává do zajateckého tábora, Rusy většinou propouští. Příští den na stanici vozí se děla, staví se obrněné vlaky a připravují se další vojenské operace.

Dne 27. května je přepaden za účelem odzbrojení štábní vlak prvního pluku ve Zlatoústě, kamž den před tím bez překážek dojel. Výsledek byl týž, jako při ostatních přepadeních a bitkách. Zoufalství a rozhořčení vykonalo i tu nadlidské dílo. Obléhajícím bolševikům vyrvány holýma rukama strojní pušky a zbraně, ale i tu po boji štábní vlak ustoupil na západ do stanice Tunguš, odkudž úplně osamocena vydala se jeho posádka pěšky přes hory na východ hledati spojení s ostatní armádou. Spojila se 31. V. s čeljabinskou skupinou u Mias.

V tu dobu u skupiny východně od Mariinska, řídě se tajnými rozkazy kap. Gajdy, činí velitel čs. oddílu, stojícího u Kanska, ppl. Ušakov současně s Gajdou, tajně přípravy k vystoupení. Ale o těchto přípravách dne 26. května dozví se bolševici a proto hrozící z toho konflikt, nevýhodný pro Ušakova, končí smírem a slavnostním slibem přátelství. Ovšem i slibem sovětu dopravití nejdéle do 29. května do 10. hod. ráno čs. vlaky na východ. Dne 27. května byl také skutečně jeden vlak dopraven do Nižně-Udinska. Ale už v noci na to dne 28. května ve tři hodiny ráno byl obsazen Čechy podle příkazu Gajdy Nižně-Udinsk. Také i tu nočního přepadení zúčastnili se již bělogvardějci, kteří v prvé řadě obklopili a napadli dům místního sovětu. Nemohlo býti pochyb, že vystoupení připraveno při součinnosti bílé

gardy za účelem politického převratu. Proto dne 29. května sovět v Kansku, pochopivší pravděpodobně spojitost akcí v celé Sibiři, pochopivší, že i tu začíná totéž, co se odehrávalo v tu dobu západně od Mariinska, kde se již bojovalo za novou vládu sibiřskou, dává v sebeobraně příkaz k odzbrojení oddílu Ušakova. Ppl. Ušakov, jenž stejně jako nižně-udinská skupina měl již určité příkazy Gajdy, dověděl se o převratě v Nižně-Udinsku a o přípravách sovětu k svému odzbrojení, pospíšil si dohoniti zameškané a náhlým útokem ve dvě hodiny v noci dobyl Kanska. I on stejně jako ostatní před ním rozehnal místní sovět a ustavil novou sibiřskou vládu. Dne 31. května a 1. června rozšířil se převrat také na západ od Omska. V Petropavlovsku a Kurganu proveden kap. Žákem a v Čeljabinsku za naší asistence ruskými bělogvardějci, kteří využili odzbrojení rudých vojsk k svému sformování a ozbrojení. Zůstal pouze sovětský Omsk, přes smělé ultimatum Gajdy, žádajícího vydání města.

Tehdy už ku podivu mnohých objevují se na zdech čeljabinských plakáty, v nichž Vojcechovský, na rozdíl od ustanovení sjezdu a nedávných slibů oznamuje jménem Čechoslováků, že tito neodjedou dříve, dokud »nový pořádek« nebude pevně zabezpečen.

A z toho světa, jenž zůstal už na vždy oddělen od nás stěnou smrtící fronty, hřmí k nám v ty dny ještě jeden marný rozkaz nejvyšší vojenské inspekce lidového vojenského komisaře, rozkaz, jenž musil mítí právě opačný účinek.

»Č. 115. Zlatoúst, 30. května, vagon Nejvyšší inspekce.

Československé vlaky, dopravované sovětskou vládou do Vladivostoku, vystoupily na dráze Zlatoúst-Čeljabinsk drze a zrádně proti ruské federativní repu-

blice. Tím postavili se v řady největších nepřátel republiky, s kterými nebude slitování, pakli se neobráti. Pověřen vládou dělníků a rolníků plnou mocí ve vojenských záležitostech, rozkazují československým vlakům pod hrozbou přísného potrestání — hromadným zastřelením se strany sovětských vojsk — okamžitě odevzdati zbraně nejbližšímu velitelství sovětských vojsk, opustiti vlaky a shromáždit se v kasárnách podle poukazu vojenských velitelství až do rozhodnutí, která budou učiněna po ukončení práce smíšené komise se zástupci francouzské vojenské misse, o které poslal oznámení všem československým vlakům prof. Maxa, jehož telegram současně přikládáme.

Lidový vojenský komisař, člen Nejvyšší voj. inspekce,
N. Podvojský.

Správné: Správce středosibiřského voj. komisariátu:
Bělín.«

Naposled tu i Maxa telegraficky přikazoval čs. vojskům přerušiti okamžitě boj proti sovětům a vydati hlavní vinníky úřadům k potrestání. I Gajdovi oznámil prý, že bude postaven před vojenský soud. Dostal však na to od Gajdy okamžitě telegrafickou odpověď: »Já Vás dočasně neuznávám. Nejste členem vojenského kolegia, které mne zplnomocnilo na sjezdě. Mou povinností je činiti všechna opatření, aby bylo naše vojenské postavení zabezpečeno. Prikázal jsem všem oddílům, jež mně byly svěřeny sjezdem, aby příkazu Vašeho nesplnily, nýbrž poslouchaly jen příkazů vojenského velitele.« — Tak před vojenským kolegiem musil skloniti se i zástupce prof. Masaryka. —

A přece tím dostáváme hned v prvních dnech zajímavý a jasný obraz situace, jehož si z nevysvětlitelných příčin nikdo nevšimnul. Zatím co všechno vychodně od Gajdovy akce — (jež měla dovésti vojsko

co nejrychleji do Vladivostoku) — dostalo se bez ní hladce a rychle k svému cíli, k němuž měli jsme se podle příkazu Masarykova dostat »třeba po jednom a na vlastní pěst«, tož právě Gajda svým vystoupením postavil hráz, jež z prvního okamžiku na vždy uzavřela výjezd všemu českému, co zůstalo západně od něho. Za to ovšem pouze tak bylo možno využití české energie k jiným cílům.

Úplně samostatnou historii má čs. oddíl v centru evropského Ruska, zvaný penzenskou skupinou. U ní nervosa, rozhořčení a přání vyjeti aspoň za Volhu a Sibíř ven z Ruska bylo nejpálčivější. Tato skupina byla většinou ještě neodzbrojena a představíme-li si, jak musely působiti v jejím položení sensačně a často i tendenčně zkreslované zprávy ze Sibíře, o čeljabinském incidentu a později o napadeních a bojích v Sibíři, pochopíme, proč právě u ní vzrostl nejvíce odpor proti odevzdávání zbraní vůbec a proč tam právě pozvedla se tak vysoko autorita »vojáků« proti »politikům«.

Tam nepomohly domluvy, ohnivé řeči a výzvy členů penzenského sovětu, žádajících vydání zbraní podle smlouvy; nepomohl ani Maxův příkaz, žádající poslušnosti. Byly-li marny hrozby, byly marny i prosby. Když dne 26. května člen sovětu Minikin snaží se domluvami působiti na oficielní zástupce armády, dostává se mu od Medka záporné odpovědi. Předseda sovětu Kurajev zve znovu zástupce vojska, ale i z úst dobrovolníků na všechny domluvy slyší, že vojsko více zbraně vydávati nebude, že s nimi pojedou na východ. Dne 27. května, pravděpodobně pod dojmem zpráv ze Sibíře, Kurajev i Minikin mluví k našemu vojsku zno-

va na táboru, ale opět bezvýsledně. Neboť rozkaz opačného smyslu, přivezený Čečkem z Čeljabinska, byl jasný a odpovídal dávným touhám mass. Nic nebylo lze již změnit. Bolševici, vidouce neústupnou českou zeď, znepokojeni tím, co se dalo v Sibiři, s chmurnými vyhlídkami pro nejbližší dny v Penze, žádají o vojenskou posilu na obranu Penzy. Tato posila, vlak obrněných automobilů však již při vjezdu do penzenského nádraží ráno 28. května byla našimi přepadena a překvapeným krasnoarmějcům automobily vzaty.

To bylo signálem k poplachu ve městě a poplach ve městě byl signálem k boji. Počala přestřelka a den na to, když dojel Čeček se 4. plukem, bouřlivým útokem dobyta Penza. Všechno nakupené rozhořčení vylilo se v bojích na ulicích města. A přes to, že prý sama sovětská vláda vzdalovala české komunisty od strašného boje s přesilou vlastních krajanů, přece nejstrašněji odpykali konflikt právě oni. Zajatých českých komunistů v Penze nebylo mnoho. Neboť mnozí z nich v hrůze před bratrovražedným bojem našli zavčas, před rozhodnutím srážky, cestu k vlastnímu stádu a mnoho jich zahynulo na ulicích dobyté Penzy.

Tři z těchto bývalých bratří, zastihnutých v Penze výbuchem nenadálé vojny, Skoták, Pospíšil a Očenášek, nalezení v bytě beze zbraně, byli odvezeni za Volhu a měli zodpovídati se soudu. Ale dav rozsoudil sám. V poznání jeho dávno spojila se asociací slova: »internacionalista« a »zrádce«. Kdo šel kolem zajatých internacionalistů, s rozhořčením udeřil »zrádce«. Každá rána však probouzí zároveň zvíře v davu, jež v Penze ucítilo krev. »Smrt zrádcům!« A přes odpor lepší části vojska vítězí náhle probuzený dravec. Okamžitě stává se telegrafní tyč šibenicí. — — —

Dav je všude jeden a tentýž. Bez ohledu na to,

jakým jazykem mluví, bez ohledu na barvu jeho praporu, bez ohledu na stupeň civilizační dresury. V něm, v souhrnu lidských individuí, hledí na vás vždy vlastní rodový obraz — zvíře v člověku. Je podoben rozmarem dravci: je velkomyslný a obětavý i krutý a sobecký; je chrabrý i zbabělý; — strašný, avšak bez zodpovědnosti a bez viny.

Jediný poručík Čeček měl tehdy vůli a odvahu postavit se mu na odpor.

»Bratři,« volá prostý, poctivý velitel, »tak souditi není možno! Čeští revolucionáři musí uchovati štít svůj čistým! Oběsíme-li někoho bez řádného soudu, není tím věc skončena. I my, až přijdeme domů, budeme musiti před národem účty skládat z celé svojí činnosti!«

Ten den podařilo se mu skutečně uhasiti vášně. Avšak dravec k triumfu vyhlédl si noc druhého dne, před bitvou u Lipjag.

Ve 12 hodin v noci zapálen pod starým dubem oheň. Z temných větví visely tři černé smyčky. Pod nimi uprostřed houštiny očí, svítících jako v opojení nenávistí i tajenou hrůzou před tím, co se má státi a co odvrátiti není sil, stojí tři »zrádci«: Skoták, Pospíšil a Očenášek.

»Bratři,« mluví Skoták k němému, divokému tanci rudých plamenů s černými stíny kolem, po tvářích davu a po ruské zemi, »přeji vám z celého srdce svobodu, za niž se bijete a kterou i já jsem si přál. Bohužel, já se jí nedožiji. Stávám se obětí svého přesvědčení. Čin, který dnes pášete, budou soudit dějiny...«

Ještě chtěl cosi říci, ale klička na krku zadusila volání osamělé lidské duše k lidskému svědomí v davu, který v zajetí jakési strašné, neviditelné síly terori-

sující svědomí krčel se kolem v němém strachu — sám před sebou.

Na nepohřbené mrtvoly pod dubem dali tabulky, oznamující zločin, jímž zasloužena potupná smrt.

Celý příští den lidé se na ně chodili dívat.

Pak je ruští mužáci zakopali.« — — —

Takový byl konec penzenských »bratří komunistů« podle vypravování očitého svědka, jednoho z davu, dobrovolce C. N.

Úmyslně uvádíme »vypravování« místo suchých, přesných faktů. Kdož ví, možná, že prostý bratr C. N. se mýlí v podrobnostech. Možná, že nesouhlasí úplně jména, počet, místo, den. Ale jak lhostejny jsou všechny tyto podrobnosti! Jak lhostejno, byl-li to Skoták, Pospíšil a Očenášek, či jeden z nich, či více jich! Jak lhostejno, bylo-li to na březích Volhy, či jinde na území Ruska, v tu či onu noc, vylila-li se duše v těch, či jiných slovech, byl-li to člověk z toho, či onoho tábora! Fakt se stal a my cítíme srdcem, že to bylo tak, ať kdekoliv a kdykoliv. Neboť takový právě byl onen bezejmenný Člověk, popravující i popravovaný, unášený vášní a mučený citem všude, po celé Rusi.

Bylo by také zásadním neporozuměním, kdyby někdo pokládal to za líčení »zvěrstva«. My tím končíme pouze historii penzenských »odštěpenců«, již jsme výše načali. Není to jistě ani jediná ani nejohrovnější epizoda občanské války, v níž my založili frontu na obranu západní civilisace. Jistě, že onen druhý dav, vzdálenější od civilisace, bližší poctivosti přírody, pod jehož ideový prapor odešlo mnoho z našich řad za přesvědčením, s nímž zvedl se však i všecek kal, usazený na dně společnosti, neměl tehdy lepších argumentů pro své názory. V tom boji soudci a souzení, kati a odsouzenci — a při tom vždy pouze lidé s lidmi — stále

vyměňovali si role. Ale tu to je finale první krvavé srážky Čechů s Čechy, první akt české občanské války, když armáda »všennárodní« stala se spojencem oněch druhých »odštěpenců« na Donu.

Taková je zevně revoluce, taková je kontrarevoluce. To je forma občanské vojny, zápasu dvou davů, rvačky dvou poctivých zvířat.

Po dobytí Penzy projeta dne 30. května bez překážky Syzraň. Penzenská skupina, řídící se ustanovením sjezdu, vymáhati si pouze volnou cestu, vyjednala si dopravu se syzraňským sovětem. Tak se stalo, že syzraňský sovět zůstal nedotčen, aspoň v této době, a také nekladl překážky volnému pohybu čs. armády na východ.

A tak dne 1. června je celá penzenská skupina již za Volhou a směřuje na východ k Sibiři, kde tou dobou vyhranil se již jasný politický převrat a začal boj proti ústřední sovětské vládě. Přirozeně, že za této situace sověty byly nuceny klásti zoufalý odpor dalšímu pohybu penzenských ke spojení se Sibiří. Pokusily se o to bojem u Lipjag, jímž však byl krvavě rozhodnut osud Samary v neprospěch sovětů. Samara připojuje se politickým převratem k sibiřskému protibolševickému táboru. Počíná totéž, co v Sibiři. Vedle snah o teritoriální slití se se sibiřskou kontrarevolucí počíná rozšiřování území nové vlády směrem na západ. Spojení samarského území se Sibiří stalo se skutkem 6. července jakožto důsledek spojení obou českých skupin, penzenské a čeljabinské.

Bylo to v dobu, kdy prof. Maxa činil poslední pokusy navázati styky s českou armádou na samarské frontě. Ještě 3. června píše a dává rozhazovati z aeroplánu do řad penzenské skupiny takové letáky (v originálu psáno rusky na psacím stroji):

»Bratři!

Vyzývám Vás jménem Vašeho vůdce prof. Masaryka, jménem naší vlasti, očekávající od Vás osvobození, jménem našich přátel Francouzů:

Vzpamatujte se z těžkého nedorozumění, které hrozí zničení naší svatou věc, vyžádavší si tolik obětí a tolik práce. Zastavte ihned všechny operace a navažte styky s oddíly, stojícími proti Vám, zvolte a vyšlete delegáty k vyjednávání. Každá hodina, o níž se prodlouží nepřátelské operace, hrozí zkázou naší celé věci. Nevyhnutelné rozdrčení našich částí odrazí se zhoubně i na celém revolučním hnutí ve vlasti. Pokračování v nepřátelském chování nezbytně vytvoří nepřátelství mezi naším a bratrským ruským lidem; to nemůžete připustit. Nebudeme přece k radosti rakousko-německých imperialistů, našich společných nepřátel, rozvíjet boj čs. revolucionářů s ruskými revolucionáři.«

»Je to nejohroženější ze všech bojů — boj bratrovražděný« (vepsáno rukopisem, p. a.)

»Hluboce chápu stav Vašich znepokojených duší. Vy jste se obávali, že Vás nechtějí propustiti k Vašemu vytouženému cíli, že Vás oklamali. Je to smutný omyl. Váš transport je zaručen francouzskou a anglickou vládou i transportem ruských vojáků, kteří jsou ve Francii. Ale cesta k dosažení cíle je jedna: ihned přerušit všechny nepřátelské operace a začít vyjednávání. Rozvažte si situaci: chcete nekonečnou řadou srážek zničení bez jakéhokoliv užitku pro národ tisíce drahocenných životů a na konec zničení celou věc, nebo přejete si uchovati svoji organizaci pro činnost tam, kde je náš odvěký nepřítel: na západní frontě a kde tisíce bratří z Ameriky očekávají Vašeho připojení se k nim. Já i Vaši spojenci vyzýváme Vás, abyste šli cestou cti, rozumosti a všeobecného prospěchu. Až budete

rozhodovat, uvědomte si tu ohromnou zodpovědnost, která na Vás spočívá před národem a dějinami, před Vaším milovaným vůdcem Masarykem i před Vašimi spojenci. Delegáty vyšlete s bílým praporem beze zbraní po železniční trati směrem na Syzraň.

L. S.

P. Maxa m. p.«

(Na druhé straně francouzský text):

Drazí přátelé,

jménem generála Laverne, zástupce francouzské vlády v Moskvě, žádám Vás, abyste se řídili instrukcemi prof. Maxy.

Vaše doprava do Francie je zaručena francouzskou vládou v souhlase s ruskou vládou.

Kap. (podpis nečitelný = Borda?).«

(Tužkou připsáno):

»Toto provolání současně posílá se aeroplánem i jízdným poslem pod bílou vlajkou.

Toho kdo najde, nebo obdrží toto provolání, prosím dodatí jej štábu nebo revolučnímu komitétu.

3./6. 1918.

P. Maxa m. p.«

Ale i to bylo přirozeně tehdy už marno — — —

Toť suchý, chronologický přehled událostí, jak následovaly za sebou od prvního konfliktu, vzniklého v podstatě z touhy mass po výjezdu z Ruska, až do vyhranění pravého opaku, kdy armáda stává se svázanou účastnicí bojů na vnitřní občanské frontě.

Všechny první boje mají ráz přepadení. Snaha mít co nejmenší vlastní ztráty nutí k užívání vojenské lsti na obou stranách. Při tom přirozeně vzdělanější, horokrevnější a energičtější Češi jsou daleko ve výhodě proti těžkopádným a nerozhodným Rusům. Je jasno také, že v takových poměrech, kde hlavní úlohu hraje lest drobné války, je třeba opatrně užívatí jednostranných slov o zákeřnosti a věrolomnosti. U na-

ších přepadených, nic netušících částí, lépe vojensky vycovaných, za překvapením následuje rozhořčení a čin. U ruských, méně disciplinovaných a méně vycovaných k vojně, za překvapením následuje strach a zmatek. Proto naše první útoky děkují za své úspěchy právě tomuto momentu překvapení nic netušících těžkopádných Rusů a naše první skvělé obrany momentu vzteku přepadených, energických Čechů, nic netušících a věřících ve svoji poctivou vůli k odjezdu i k politické neutralitě. Těžko je generalisovati odpověď na otázku, kdo byl napaden a kdo se bránil.

V.

Od prvních dnů, kdy začalo se prováděti rozhodnutí sjezdu, aby se pokračovalo v cestě na východ vlastním pořádkem, těžiště všech událostí přesunulo se od čeljabinského sjezdu k Novonikolajevsku, k nové sibiřské vládě a ke Gajdovi. To zejména dobře ocenili bolševici. Proto všemi silami vedou od Omska proti novonikolajevské vládě energický protinástup, starající se smírným vyjednáváním na všech frontách východně od Nikolajevska dosíci odliv čs. sil od protirevolučního ohniska k Vladivostoku. Aby pak zabránili přítoku nových sil do ohniska kontrarevoluce, vyjednávají i staví západně od Omska obranné hráze (Marianovka, Samara).

Ruské kontrarevoluci v Novonikolajevsku i s branou mocí Gajdova čs. oddílu skutečně hrozil nezdár. Západní skupina Gajdova, mířící na Omsk, jakožto hlavní útočná skupina nové sibiřské vlády, ustupuje rychle před přesilou omských zpět k Novonikolajevsku. Kritická její situace je v rozhodném okamžiku zmírněna pouze vyjednáváním o příměří, jež sami bolševici, stojící proti východní skupině Gajdově, nabídli jejímu veliteli kap. Kadlecovi v Mariinsku jakožto důsledek všeobecné smírné akce, zahájené sovětskou vládou v Irkutsku. Kadlec ochotně začav bezúčelné rozhovory, využil je k získání času a k poslání posíl ohrožené, ustupující západní skupině.

A ke všemu ještě stanovisko spojeneckých zástupců, zejména francouzských, bylo krajně odmítavé k podnikané akci a mohlo v prvních dnech působiti jako studená sprcha na vzplanuvší válečné nadšení armády. Rozčarován byl zejména Čeljabinsk, jenž domníval se býti inspirátorem a řiditelem událostí a jemuž Gajda (jak měl i později v obyčeji), zveličeně, ba nesprávně

hlásil rozsah svých prvních úspěchů. Gajda po prvním úderu oznámil, že všechna důležitější města od Novo-Nikolajevska po Irkutsk jsou v jeho moci. V Čeljabinsku se radovali, že ve světě, o nás, dosud neznámých, bude se psát, že naše vojenské výboje na Sibíři budou světovou sensací; všichni, kteří znali přesněji cíle spojenecké politiky na Rusi, i bývalý pobočník prof. Masaryka, por. Šípek (jedoucí ze svého rumunského poslání u gen. Berthelota za Masarykem), nadšeně vítají a propagují provedení převratu, jak žertem se říkalo: »stvoření českého císařství sibiřského«. A tu nad všecko očekávání představitelé spojenců obrací se vášnivě proti této »vzpouře«, proti tomuto »dobrodružství«; přikazují okamžitě zastavit boje a uposlechnouti příkazu spojeneckého velení, který zněl: — druhá divise do Vladivostoku, — první divise do Archangelska!

Francouzští důstojníci prostě řídili se příkazy své vlády, s nimiž do Sibíře přišli. Vzpírali se proti tomu, aby nevojenský akt »vzpourey« podřízených mass mařil ony jistě vážné a snad i důležité záměry spojeneckého velení. Kromě toho major Vergé, vyjednávající se sověty na východě, a Guinet na západě, byli podle svědectví jiných lidí lidé liberální, se zájmem pozorující novou ruskou revoluci a bez jakékoliv náklonnosti k restaurační kontrarevoluci. Naopak Guinet na příklad ve své řeči k vojákům západně od Omska veřejně obvinil české důstojníky z kontrarevolučních snah. Ovšem, že tu vojsko ochotněji důvěřovalo svým vlastním důstojníkům, vedoucím je k cíli společné touhy a společné povinnosti — jak se domnívalo — do Vladivostoku a do Francie, než francouzským důstojníkům, nutícím je ke kapitulaci v tak slibně započatém díle — (dle oficiálních zpráv i zprávy Gajdy) — a k nepříjemné cestě severem, k »rozdrobení a zničení české národní revoluce«; k cestě, jež byla již jedním z prvních ustanovení

jimi voleného sjezdu principiálně zavrhnuta. Proto v duchu českých »vojáků« odmítnuto vyjednávání o propuštění Omskem a Guinet, jenž zasazoval se o smír a výjezd, nazván »germánským agentem«, ba hrozilo se mu i smrtí.

Bouřlivé bylo i setkání se majora Guineta s PVV v Čeljabinsku. Proti jeho rozhořčení brání se PVV dokazováním správnosti svého konání a v touze ospravedlniti se a získati podporu žádá o možnost informovati přímo spojenecké zástupce ve Vologdě o situaci v Sibiři. Za tím účelem vyslán také přes Jekatěrinburk do Vologdy por. Šípek.

V této pro dílo Gajdy hroživé situaci padá obranná bráz bolševiků západně Omska u Marianovky nezadržitelným útokem části 6. pluku; útokem téměř s holýma rukama, jakým mohlo udeřiti pouze zoufalství a sebeobětavost lidí, přesvědčených o své dobré vůli a svém právu i postavených v smrtelné nebezpečí. U Marianovky zničena obrana Omska od západu a rudý Omsk, vítězíci na východě, neočekávaně padá od západu, kde nebezpečí zdálo se mu menší. Gajda a celé jeho dílo bylo Marianovkou zachráněno. Rozhodnut tím i osud bolševiků, vyjednávajících s Kadlecem u Mariinska, s Mariinskem i osud Krasnojarska a s Krasnojarskem i osud ohroženého od východu Nižně-Udinska.

U Mariinska mělo příměří končiti 16. června v jednu hodinu v noci a bolševici věřili pevně v jeho prodloužení, jelikož se stále ještě vyjednávalo. Ale den před tím, 15. června v devět hodin večer, do Mariinska právě v nejvyšší čas přijela poslední vojenská část čs. z Omska, určená k operacím. V jedenáct hodin v noci vyšly všechny části k obchvatu a 16. ráno právě po skončení příměří byly čs. oddíly překvapeným bolševikům v týle. Se zničenou hrází u Mariinska padl Krasno-

jarsk a spěšným převezením vojsk k Nižně-Udinsku zachráněna tam situace v okamžik, kdy čs. části pod náparem irkutských krasnoarmějců počínaly již ustupovati. Tak rozhodnut nakonec i osud Irkutska a celé Gajdovy Sibíře.

Ale co bylo by s armádou a tím i s bojem za národní osvobození Čech, kdyby tyto operace neskončily tak rychle pro čs. armádu vítězstvím, možno si domyslit, připomeneme-li ke všemu, že vystoupením s Gajdou proti sovětské vládě přes protesty odpovědných činitelů přetrhali jsme svazky se spojeneckým velením, a prostřednictvím prof. Maxy i s opírajícím se o nás prof. Masarykem. Kolik tu bylo směle a hazardně vrženo do hry! A zač?

Dle doznání samotných ruských vůdců protirevoluce nemohla tato pro nechuť k ozbrojenému vystoupení, byť i jinak nespokojených ruských mass, pomýšleti na povstání bez vydatné cizí pomoci. To tvrdili netoliko sibiřští eseři. I sám zmíněný již kolčakovský Gins, přeživší celou onu dobu před naším vystoupením v Omsku, líčí tehdejší situaci takto:

»Hlad nebyl, poprav bylo málo, v každém případě Sibiř téměř neznala terroru. Tíže brest-litevského míru byla málo pochopitelná Sibiři. Zásobovací oddíly ještě nechodily do vesnic. Místní sověty v mnohých rayonech vůbec nebyly bolševické, poněvadž nebylo vlastních bolševiků a cizí zvenčí vzhledem na vzdálenosti nepřicházeli. V celku k létu 1918 Sibiř nebyla připravena k svržení bolševiků. V tu dobu ještě ani sedláci a tím méně dělníci nemohli býti proniknuti nepřátelstvím k bolševismu. Nepřátelství nemohlo cítiti ani kozáctvo velmi málo lišící se v Sibiři od sedláků starousedlíků.«

»Povstání proti bolševikům mohlo strhnouti toliko povrch měšťáctva v samých městech, ale to je element nejméně spolehlivý v boji . . . Riskovati povstáním,

dokud ono nepočalo v evropském Rusku, nebylo rozumno ...»

»Sibiř nebyla proniknuta ještě dostatečně poznáním o nezpůsoblosti pro sebe sovětské ústavy ...» Pouze »jestli by 40.000 Čechů bylo rozhodnuto bít se do konce solidárně se všemi nepřáteli bolševiků, bylo by možno riskovati.«

Skutečně také všechny samostatné pokusy úzkých spikleneckých organisací o povstání proti sovětům končily rychlým potlačením, jak dosvědčuje na př. Tomsk a Irkutsk. Ruské massy, unavené válkou, lhostejné a nechápající dobře podstatu bojů, šly ve své většině nakonec vždy s vítězem; byly by tedy opustily i nás, ba byly by jistě šly i proti nám po prvních našich nezdarech — (jak dokázal ústup 6. pluku z Barabinska, kde lid ubíjel opozdivší se v zadním voji Čechy ještě před příchodem rudých vojsk).

Právě touto krajně nebezpečnou situací armády, oním obrovským riskem podniku, v prvé řadě možno si vysvětliti příkazy, prosby i zaklínání prof. Maxy, prohlašovaného v Sibiři Gajdou za »zrádce«.

Tím vysvětlujeme i my jeho příkazy, jež v lepším případě armáda pokládala za vynucené násilím, ba za podvržené. Nechybělo ani věřících v mučednickou smrt Maxovu v Moskvě. A zatím Maxa pravděpodobně měl více možností střízlivěji posuzovati situaci a hledati východisko z ní v duchu Masarykových příkazů, než prostí čeští důstojníci, žijící z pověstí a informací úzkého kruhu ruských důstojníků a zaujatých politiků na zapadlých sibiřských stanicích. Maxa znal svoji zodpovědnost. Proto se bránil otevřenému boji samotných Čechů uvnitř Ruska.

Ale Gajda rozhodl za 50.000 Čechoslováků bít se do konce, solidárně se všemi nepřáteli bolševiků, jak před-

pokládal Gins a proto sibiřská protirevoluce odvážíla se riskantního podniku.

Príznivý obrat, jenž nastal tehdy v situaci Gajdovy skupiny, byl záhy doplněn ještě obratem ve stanovisku spojenců. Tyto dny, ještě dříve nežli por. Šípek mohl dojetí do Vologdy, neočekávaně přicházejí do Čeljabinska kurýři s novými instrukcemi z Vologdy, podle nichž skutečně, jak bylo očekáváno, nadšeně vítá se naše vystoupení »proti Němcům a Maďarům«.

Před tím sklání se i disciplinovaný voják Guinet a volá k armádě:

»Na zdar, bratři!

Byl jsem šťasten včera, že jsem mohl oznámiti Prozatímnímu Výkonnému Výboru československého vojska velikou novinu: šifrovaný telegram, donesený zvláštním kurýrem od francouzského vyslance, oznamuje zakročení spojenců v Rusku.

Jsem pověřen k veliké své radosti vzkázati československým částem v Rusku díky spojenců za jejich vystoupení.

Toto energické vystoupení, odpovídající přesnému pochopení situace, slouží k veliké cti celého československého vojska a ukazuje chabrost výkonných sil na ohromné frontě rusko-sibiřské, zdatnost vůdců, kteří je řídili, a prozíravost členů sjezdu, kteří je rozhodli.

Rád vzdávám úctu všem těm, jichž názorů jsem vždy nesdílel, neboť v tu dobu bylo mojí povinností obracet pozornost na rozhodnutí Spojenců o použití československých částí.

Členové francouzského poselstva musili ještě nedávno pokoušeti se jednati ve spojení se sovětskou ruskou vládou. Avšak tato vláda nezasluhuje již týchž ohledů v očích spojenců a kulturního světa.

Nyní nejsme již ve spojení, naopak — od nynějška uvidíte, kterak my tělem a duší budeme podporovati osvobozovací činnost československé armády.

Konečně je obnovena ruská fronta díky Vám, avšak bohužel za dosud ještě slabé účasti výkvětu ruského národa. Tato fronta je namířena proti pravým nepřátelům Ruska, proti pravým nepřátelům Spojenců, nepřátelům práva a spravedlnosti, t. j. proti Němcům.

V předních strážích této nové fronty francouzské poselstvo, vždy věrný spojenec Ruska, bojuje po Vašem boku.

Na zdar! Commandant Alphonse Guinet.«

Podobnými slovy »blahopřejí« spojenci i professoru Masarykovi jako lék na jeho tak úporně hájené a přece zničené stanovisko neutrality.

A zatím ještě koncem června, právě když Gajda svým přepadením sovětských u Mariinska přerušil veškerá mírová vyjednávání a zásadně odmítl i vládovostocké české snahy o pokojný odjezd do Francie, kabeleje Masaryk Čičerinovi do Moskvy:

»V interviewu se zástupcem americké Associated Press vysvětľujete své nepřátelské chování k československému vojsku na Rusi tím, že prý bylo protirevolučním již od doby Ukrajinské Rady kijevske a že dokonce kulo pikle proti vládě sovětů, jak prý můžete dokázati doklady, jež máte v ruce. Byl jsem v Rusku od května 1917 až do března 1918. Organisoval jsem toto vojsko; znám každou podrobnost jeho života za tu dobu. S plným uvědoměním si všech okolností musím prohlásit, že Vaše tvrzení je nesprávné, a že jste na omylu. Patrně narážíte na fakt, že když kijevní bolševici povstali proti Radě, jeden z našich pluků byl přivezen do Kijeva. Zdá se však, že nevíte, že to učinily vojenské úřady ruské pod falešnou záminkou. Toto

zneužití mého jména bylo brzy zjištěno a pluk ten byl ihned poslán zpět.

Dva neb tři našinci, kteří se dali zlákat falešnou záminkou, byli ihned potrestáni. Když bolševické hnutí začalo, dal jsem ihned nejráznější rozkazy všem plukům, aby se zdržely jakéhokoliv zasahování do vnitřních záležitostí ruských a tento rozkaz byl za všech podmínek přesně plněn. Nejlepším dokladem jest fakt, že sám vrchní velitel bolševiků Muravěv, jemuž jsem kijeviskou epizodu vysvětlil, uznal ozbrojenou neutralitu naší celé armády. Mohlť jsem dokázati Muravěvovi, že jsem nepřijal 4. ukrajinský universál, jak jsem oficielně oznámil ministru Šulginovi 26. ledna 1918. Shodli jsme se na této stěžejní otázce vztahu Ukrajiny k Rusku se stanoviskem Vašeho petrohradského sovětu.

Mohu dokázati nevyvratitelnými dokumenty, že jsem odmítl každý plán namířený proti Vaší vládě mně navržený vašimi politickými protivníky. I takovými protivníky Vašimi, kteří nemohli být zváni protirevolučními. Mohu dále dokázati, že jsem do nedávna doporučoval státníkům Dohody, aby s Vaší vládou byli za dobře.

My Čechoslováci milujeme Rusko a přejeme si, aby bylo silnou a svobodnou demokracií. Bylo prokázáno, že naši lidé nepřijali slovanských plánů starého Stürmerovského režimu, ač jim za to vyhrožováno Sibiří!

Byli jsme naprosto loyální k Rusku a jednali jsme korektně v poměru k Vaší vládě. V uznání této loyality vrchní velitel Muravěv povolil naší armádě svobodný odjezd do Francie (v únoru 1918) a stejně to dovolil sovět v Moskvě.

Jsa vzdálen Ruska tři měsíce a nemaje podrobných zpráv, neodvážuji se vysloviti mínění o tom, co se děje dnes. Zdá se však, že některý místní sovět pod-

lehl rakouským a německým intrikám a provedl útok na naše vojsko, jež za daných okolností bylo donuceno se bránit.

Nestavěl bych se proti Vašemu požadavku za odzbrojení, můžete-li zabezpečiti nám svobodný a nerušený odchod do Francie.

Ubezpečuji Vás, že naši vojáci přejí si pouze bojovati proti společnému nepříteli a pomoci tím i Rusku. Žádám Vás ve jménu demokracie, abyste dostál slovu danému Vaším vlastním vrchním velitelem. Prosím, vyšetřte pečlivě věc, protože bylo by to zneuctívající absurdností, kdyby demokratická a socialistická vláda nedorozuměním prospěla zájmům svých největších nepřátel! — Prof. T. G. Masaryk, předseda Československé Národní Rady.«

Kdož by neslyšel v těch slovech nezadržitelný výkřik plný vzrušení, obav i spravedlivé přesvědčivosti jedině zodpovědného vůdce. Tento telegram činí také pochopitelnější onu úpornou akci mírovou, podnikanou zodpovědnými zástupci Masarykovými v Moskvě i Vladivostoku společně se sovětskou vládou.

Masaryk řekl jistě pravdu, mluvě o svém poměru k sovětské vládě. Jenže odmítl-li on jako zodpovědná vláda každý plán namířený proti sovětům, neodmítl jej nezodpovědný velitel v jeho armádě. Nepatrný Gajda bezohledně rozbil všecky Masarykovy snahy. Tehdy Francie dosáhnuvši tak lehce toho, co odmítal jí prof. Masaryk, s nadšením přiklonila se ke Gajdovi. Masarykovi nezbylo než skloniti se před hotovými fakty a probíjeti se v nových poměrech k svému cíli novými zbraněmi. V zájmu spravedlnosti nutno konstatovati, že když sám sjezd, byť i sveden a oklamán, vzal jménem vojska kolektivní zodpovědnost za svoji válku, tu Masaryk se své strany měl dobré právo odmítnouti později zodpovědnost za důsledky této neposlušnosti

a žádati od těch, kteří vlastní vinou připravili se o možnost vydobýti si národní nezávislosti, aby si ji tedy vysloužili.

Snad by ještě mohlo vzbuditi někde pochybnosti ono odmítavé chování se spojeneckých, najmě francouzských zástupců k české akci na počátku bojů. Tak musila v praxi v každém případě projevit se omezená informovanost o vládních plánech drobných výkonných zástupců spojeneckých s omezenými instrukcemi. Jim česká akce musila býti rozmarem revolučních mass, křížícím vážné plány nejvyššího spojeneckého velení. K tomu neurčitost ruské situace, nejednotné nazírání spojenců na revoluční Rusko a přímý, upřímný odpor Masarykův a Wilsonův proti kontrarevoluční intervenci nutil i Francii s Japonskem skutečně k opatrnosti a vyčkávání. A právě pro ty, kteří v plánech rozhodli se již pro intervenci, nejvážnější příčinou počátečního odporu musila býti okolnost, že přípravy k akci nebyly ještě hotovy a že nedisciplinované české vystoupení v tak nevýhodných poměrech hrozilo svou předčasností zničiti v zárodku všecko: i českou armádu, i slabou ruskou kontrarevoluci i všechny spojenecké plány. Teprve zdar české akce, převyšující všechna očekávání, vzbuzující dokonce naděje na novou, spojenecky orientovanou ruskou frontu ve světové válce a umožňující tak výhodně pod českým praporem zastříti také protirevoluci heslem boje s Němci, musil vyvolati bezmezné nadšení, zejména ve Francii a v Japonsku. Zvláště když sami Čechoslováci přejímali se vši rozhodností zodpovědnost a risk celého podniku. Spojenci tedy směle a s radostí sňali své masky.

Tím vlastně dána nová fronta i neutrální dosud skupině vladivostocké, tím rozhodnut i osud samého Vladivostoku. Avšak na Dálném Východě akce proti-

revoluční byla značně těžší: neboť tam neměla kde zachytiti se, neměla ani čím se přikrýti. Vždyť dálněvýchodní sovět, nejvýš loyální, nejen že v dohodě se středosibiřským sovětem bez překážek vyvezl a ubytoval všecko, co bylo východně od Gajdova území, ale dokonce s největší ochotou snažil se usnadniti svobodný odjezd i Čechům, kteří ještě zbytečně v Sibíři krváceli. Mimo to, nehledě na vzájemnou žárlivost ne zcela jednotných spojenců, ani sám prostě »osvobozovací« odboj neměl opory v obyvatelstvu Dálného Východu. Vlna revoluce, která více mechanicky dovalila se nakonec i do nejvzdálenější okrajiny ruské říše, ztratila tu onu divokou sílu prvních výbuchů v ohnisku erupce. Následkem toho vladivostocký sovět mohl pracovati klidněji, a již s ohledem na zkušenosti vnitřního Ruska. Vydával pouze taková nařízení, která mohla skutečně míti úspěch. Bez překotnosti, již tajil v sobě nezbytně první revoluční elan uvnitř Ruska, postupně prováděje dekrety ústřední vlády, mohl za to hlouběji zapustiti kořeny v širokých massách obyvatelstva. Ve Vladivostoku minula se také účelem tendenčně zveličovaná vypravování nepřátel revoluce o vesměs opilých, pologramotných komisařích na vysokých místech proto, poněvadž na Dálném Východě, kde sovět jako národní vláda patřil k počtu osvícených a proto i oblíbených sovětů, lid nic podobného neviděl. Dokonce i kadetští a pravo eserovští vzdělanci omezili svůj odboj proti revoluci na pouhé teoretické spory o tom, k čemu listopadová revoluce může přivést. Ani oni nebyli ochotni povstáním proti ruské sovětské vládě umožniti japonskou, či spojeneckou intervenci a okupaci na Dálném Východě. Tímto položením možno si vysvětliti i horlivost českých odpovědných politiků ve Vladivostoku v mírové akci sovětů proti Gajdovu nezodpovědnému dobrodružství.

Žel, že i tu všechny ony střízlivé, jasné skutečnosti ležely za hranicemi obzoru vladivostocké vojenské partie, ohlušené dávno řinkotem vlastních šavlí. Již od samého počátku akce zodpovědných členů OČSNR k čestnému smíru a výjezdu z Ruska — (jež byla počátkem nepřátelství mezi Pavlů a Drem Girsou) — vede se na popud a pod agitací Gajdových kurýrů s míst nepřátelských revoluci akce za »pomoc napadeným a smrtelně ohroženým bratřím«, za vojnu s bolševiky. Po zásadní změně francouzského stanoviska k samé Gajdově akci, po konečném nezdaru Houskových snah v Irkutsku, čeští zodpovědní politikové i ve Vladivostoku musili ustoupiti vojákům. Houska, jenž za jednání se sovětskou vládou střední Sibíře prohlášen Gajdou za velezrádce a určen i pro oprátku, byl nucen přes Ameriku opustiti Sibiř a Dr. Girsu tak dlouho a tak horlivě bránící se vojně se sověty, poddal se proudu. Fronta vladivostockých Čechů mění se přes noc. V noci 29. června bez dlouhých příprav vojsko zagitované Gajdovými agenty rozhodlo se neočekávaně (podle japonského způsobu) přepadnouti vladivostockou sovětskou posádku. I tu ostří českých nacionalistických mass, nezaujatých přímo proti revoluci a sovětům, obráceno proti »internacionalistům«. Plán obsazení města vypracován ve štábu gen. Diterichse. Začíná se tím, že ozbrojený československý oddíl dává sovětu ultimatum: do 30 minut rozpustiti internacionální oddíl posádky. Přirozeně, že sověť nepochyboval o pravém významu ultimata, které v tom položení musilo znamenati nezvratné připojení se vladivostockých Čechů k protisovětské Gajdově vojně, kterou schválili již i spojenci. Slibovati členům sovětu »osobní ochranu do vyrovnaní konfliktu« mělo při nesmířitelnosti Gajdy a jeho spojenců pro revoluční sověty ještě horší cenu než svého času osobní svoboda odzbrojeného so-

větu v Čeljabinsku. Překvapený předseda sovětu Suchanov, jenž do poslední doby byl v osobně přátelských stycích s Drem. Girsou, jehož respektoval do nedávna i gen. Diterichs, sám utekl se pod ochranu Girsy, ale sovětskou vládu zachrániti už nemohl nikdo. Samo obsazení města převahou napadajících provedeno snadno a rychle.

Onen den a ony drobné krvavé tragedie líčí různí svědci různě. Je to přirozené. Vladivostok je veliký, lidí v něm bylo mnoho a srdce jejich byla různě; den byl krátký a celá epizoda minula rychle jako blesk. Proto jedni hrozí se ještě ve vzpomínkách českých ukrutností, o nichž druzí nemají tušení. Ve skutečnosti asi boj byl jako každý jiný v podobných okolnostech. Je vysvětlitelné, jestli z řad útočníků, rozvášněných tendenčními zprávami ze Sibíře, vydělal se v boji či po boji element, za nějž nikdo nezodpovídá a jenž nikomu není zodpověden. Možná chápati, jestli v první řadě podlehla živlu rozbouřených vášní skupina vladivostockých internacionalistů, Němců, Maďarů i Čechů, z nichž mnozí překvapení bouří, ubíjení nemilosrdně v strašném rozmachu dravé, slepé nenávisti. Je logické i to, že později rukou slepého nástroje cizí nenávisti zahynuli vůdcové vladivostockého dělnictva, miláček jeho, vážený i odpůrci, čestný Suchanov a Melnikov. Byli zastřeleni bez soudu a bez obvinění, čili jak zněla obvyklá fráse, »při převádění z věznice a při pokusu o útěk«.

Ovšem že takový způsob vystoupení nejméně mohl získati sympatie a stvořiti příznivou náladu v místním obyvatelstvu pro politický převrat. A čím více jásal a velebil »české rytíře« japonský tisk, tím více dostávalo vystoupení tvářnost útoku na ruský národ. Ba ani když vítězni Češi předali správu města zemstvu, nezměnila se valně nálada většiny místního oby-

vatelstva, jak dosvědčují sami členové tehdejší vlády. Pohřeb obětí českého vystoupení, uspořádaný odborovými organisacemi, proměnil se v němou a přece tak výmluvnou manifestaci. Proto není divu, že i u českých demokratických, rusofilských mass brzy dostavilo se rozčarování, jež tak brzy a rychle odvedlo vladivostockou skupinu do tábora odporujícího Gajdovi, jež tak nenávratně odňalo jí schopnost k bojům za Gajdovo dílo, zvláště po spojení s ohroženými bratry na uralské frontě. O skutečných náladách na východě nebylo pochyb. Tím spíše, že brzy po tom, při prvních volbách v osvobozeném Vladivostoku vzdor znemožnění levé agitace zvítězila v celém městě velikou většinou volební listina č. 7, t. j. listina bolševiků. Volby musily býti zrušeny a lidovládu zastoupila mezinárodní policie pod čestným předsednictvím Čechů, s výkonným ramenem českým, ale pod hlavním jednatelestvím Japonců.

Je pravda, že konečně i v této situaci našli se demokraté k stvoření vlády, spíše ochotní než schopní svojí vírou v možnost střední buržoasně-socialistické politiky zachraňovati vlast. Byl to v prvé řadě zlomek t. zv. »sibiřské vlády« s předsedou Děrbere, jenž pretendoval vlastně na všesibiřskou vládu. Z něho vznikla konečně prozatímní vláda Dálného Východu, zároveň i jako konkurent gen. Chorvata, jenž bez dlouhých okolků v mandžurském městě Charbině po »krátké bohoslužbě« prohlásil se ze svojí a charbinských spekulantů milosti zatímním vládcem veškeré Rusi«.

Češi i tu začali vojnu za rozšíření území naděného »obrozeného Dálného Východu«. Místo navstríc »ohroženým bratřím« k Čitě a Bajkalu musila být obrácena jejich svěží energie na sever k Chabarovsku. Čita a Bajkal jakožto klíč k celé zabajkalské půli Asie předurčeny japonskými režisery krvavého východního

dramatu pro vlastního Semenova, krytého proti vladvostockým demokratům monarchisticko-spekulantským charbinským »vládcem veškeré Rusi«, gen. Chorvatem. Spojenci Čechů, krvácejících na severní frontě, byli v boji pouze bandité Semenov a Kalmykov se svými najatými Mongoly a ve správě »osvobozeného území« vedle mezinárodní policie, zastřené štítem zatímní vlády, pouze monarchistická koalice charbinsko-japonská. Všechno ovšem pod vrchním jednatelstvím Japonců, kteří okamžitě a ochotně přiskočili na pomoc všude, kde české síly samy nestačily zajistiti úspěchy mikádových zájmů a zájmů japonského imperialismu.

Gajda, jenž ve svém vítězném rozběhu bezděčně překročil hranice sféry japonské suverenity, v prvních dnech pod Čitou div nedostal se s nimi do konfliktu. Ovšem, že brzy plul i on pod jejich či spojeneckým řízením s jednotným proudem od východu. Vladivostockým demokratům ve vládě (Derberově) přikázal krátce likvidovati a ustoupiti konservativnějšímu Omsku. Ostatní ujednáno společnou mírnou dohodou mezi Kolčakem, Gajdou, Vologodským a gen. Chorvatem za účasti západní demokracie. »Prozatímní vládce veškeré Rusi« v Charbině, gen. Chorvat, spojiv svůj kabinet s omským, ustoupil prozatím ochotně v zájmu společného díla, aby se později vrátil už přímo do Vladivostoku jakožto skutečný plnomocník omského vrchního vladaře na Dálném Východě.

VI.

Při posouzení okolností, za nichž počala naše válka se sověty, bude nutno poukázat ještě na individuální rozdíly všech tří velitelů čs. skupin v řešení jednoho a téhož příkazu sjezdu. Z Čeljabinska rozjeli se tito velitelé ke svým oddílům, aniž by se byli úplně shodli. Velitel penzenské skupiny, Čeček, chtěl podle vůle armády jeti na východ, doufaje dokumentovanou při tom loyálností k domácí vládě odstraniti podezření v tajných kontrarevolučních úmyslech a tím vynutiti i loyaltitu a i pomoc samotných sovětů. Tento velitel také na rozdíl od druhých postupoval v souhlase a za spolupráce s voleným zastupitelstvem všech dobrovolníků své skupiny. Gajda s Wojcechovským, shodující se v zásadě boje proti sovětské vládě, soupeřili o iniciativu ve vystoupení. Wojcechovský první počíná řešiti danou úlohu. Jelikož byl pod přímou kontrolou sjezdu, jedná aspoň s počátku formálně v intencích sjezdu, který ve skutečné snaze vyjeti čestně, ještě 25. května vysílá Neuberta do Moskvy k Trockému i Maxovi. Wojcechovský dne 23. května ráno posílá vlastním pořádkem bez překážky místního sovětu první vlaky šestého pluku na východ.

Gajda, jenž dostal se do Novonikolajevska teprve 25. května, počíná okamžitě prováděti svůj plán v rozporu s intencemi, ba proti přímému usnesení sjezdu. Nevysílá žádných čs. ešelonů vlastním pořádkem na východ, ale zahajuje s celou svou skupinou místní politický převrat po boku připravených bílých organizací a okamžitě rozšiřuje jej na západ i jih. Vlaky západních skupin, čeljabinské a penzenské, pohybující se nebo snažící se pohybovati »vlastním pořádkem« k Omsku a přes Vladivostok ven z Ruska, netuší, že

představují vlastně síly, probíjející se k spojení s ohniskem vnitřní ruské kontrarevoluce, již bez vědomí, ba proti vůli sjezdu českými bodáky pozvedl Gajda. Armáda netuší, že dnem 25. května počal Gajda jejich jménem vojnu proti domácí sovětské vládě. Odtud její spravedlivé rozhořčení; proto nemůže pochopiti zoufalý a krutý odpor sovětů, s nímž setkává se mírný pohyb ozbrojených čs. částí, toužících pouze vyjeti za národně revoluční povinností na protiněmeckou frontu.

Charakteristické tu bylo položení 6. pluku, jehož jeden vlak východně Omska připadl ke skupině Gajdově, kdežto tři ostatní západně Omska podřízeny byly čeljabinskému velení. Východní část provádí politický převrat a nese ho na svých bodácích od východu zpět k Omsku, zatím co západní mírně vlastním pořádkem blížící se k Omsku současně rozhořčeně a s velkými ztrátami odráží pokus o násilné odzbrojení. Gajda musil vědět, že jeho odlišné řešení ztěžuje postavení i úlohu druhým dvěma skupinám; že po jeho útoku budou všichni vydáni útokům. Ovšem na druhé straně právě ono rozhořčení napadených, rozhořčení lidí s čistým svědomím nad nevinně prolitou krví, rozhodlo úspěch jeho podniku.

Vždyť ještě 28. května, v době, kdy již třetí den v Novonikolajevsku Gajda jménem české armády spolu s novou vládou pod vlasteneckým zelenobílým praporem autonomní Sibíře vyzývá do boje proti ústřední všeruské revoluční vládě v Moskvě, volá jménem těch-že Čechů PVV v Čeljabinsku k občanům sovětské federativní republiky:

»Všem! Všem! V Čeljabinsku, 28. května 1918.

Ústřední vláda sovětská 25. května od hrozeb odzbrojením čechoslováckých vlaků a zastřelením jednotlivých ozbrojených Čechoslováků, přešla k úskočnému napadení Čechoslováků.

Sověty přepadly vlaky 25. května u Marijanovky u Omska. Účinek úderu byl hrozný: 16 mrtvých, 8 těžce raněných, ale odpověď na zradu byla důkladná: na 200 mrtvých rudoarmějců. Následujícího dne bylo podobné překvapení připraveno v Irkutsku, kam vpuštěn vlak Čechoslováků mezi oheň kulometů. Výsledek: 12 mrtvých, 60 raněných, mezi nimi 40 těžce. Další přepadení u Zlatoústu bylo podobné: 6 mrtvých, 100 raněných. V obou případech hájili se českoslovenští vojáci — kamením. V Irkutsku odzbrojili rudou armádu a během hodiny obsadili město, v druhém ukořistili několik set pušek a dva kulomety. Pěšky vydali se pak bez map a kompasů přes Uralské pohoří, asi 150 km pěšky, a během pěti dnů spojili se s druhou bratrskou částí.

Občanskou vládu sovětů ponecháváme na jejich místech. — Čechoslováci se nechtějí míchat do vnitřních záležitostí ruského národa. Zabezpečili se pouze proti útokům ozbrojených zajatců, pod štítem »internacionalistů«, hrožících zachvátiti velkou sibiřskou dráhu, a dali pracujícím lidu skutečnou občanskou svobodu. Nechtějíce trestati nevinný lid, dali jsme rozkaz svobodně propouštěti zásobovací vlaky do hladovějícího Ruska. Lid ruský neměl býti trestán za provinění, spáchané na pokyn německého císaře.

Československý PVV.

Bohdan Pavlů, předseda. Frant. Richter, tajemník.

K tomu nutno podotknouti, že pod naší ochranou mohly svobodně scházeti se pouze důstojnické organizace; pouze tyto organizace dostaly od nás zbraně a s nimi i moc i vládu.

Dnes není těžko najíti odpověď na otázku, šel-li Gajda vědomě k odlišnému cíli, protilehlému vůli sjezdu, armády i Masaryka, a měl-li svůj osobní, sjezdu zatajený, dobrodružně smělý plán. Ačkoliv od prvních

dnů sjezdových v nejzasvěcenějších kruzích čeljabinských důvěrně se sdělovalo, že Gajda přivezl už »hotový plán«, přece to, co mohlo i tam býti známo, jistě nebyl onen pravý a celý jeho »hotový plán«. V každém případě v onom »hotovém plánu« nutno hledati příčinu, proč Gajda nemohl souhlasiti s žádným jiným návrhem svých společníků v PVV.

Vzpomínáme dnes, jak ještě před vzetím Omska po zprávách o utvoření Gajdovsko-sibiřské vlády, po provedeném převratu i v rayoně čeljabinské skupiny, vynořili se náhle odkudsi důstojníci s organizačními legitimacemi, kteří projíždějice s našimi vlaky, rozradostněni chválili dokonalost Gajdovy rozvědky (voj. tajné policie). Prý ona sama našla jejich tajné organizace, nabídla jim společenství a zařídila styk. Nám však je i dnes jasno, že toto lehce dá se zařaditi do kategorie pověstí, jaké mohly vzniknouti z touhy po sensačnosti a z náchylnosti věnčiti dokonalostmi hrdinu dne.

Gajda sám ve svých »Pamětech« opatrně sklouzá po této nejisté půdě, ale přece i tak prozrazuje mnoho. Doznává, že byl dávno před vystoupením ve stykách s ruskými protirevolučními organizacemi. A je jisté, že ještě snáze než s nimi bylo mu najíti styk s různými bývalými eserovskými politiky, kteří byli ponejvíce ve službě u kooperativů. Neboť právě kooperativy, zaopatřující zásobování naší armády, byly s Čechy ve styku již dávno před čeljabinským incidentem. Odkud však přišla iniciativa k oněm stykům, kdo dal k nim popud? Kdyby byl kap. Gajda již dříve pronikl na veřejnost jako protirevoluční činitel, možno bylo by vysvětliti si, proč tajná důstojnická organizace, usilující o pomoc čs. armády, 10. května vyslala k němu delegaci, míjejíc všechny rozhodující československé činitele. Tedy čím a jak obrátil na sebe jejich pozornost? — Mnoho dá tušit také jeho přiznání, že s kap. Kadlecem, stojícím

v Mariinsku, »už dříve propracovali různé otázky, jak se porozuměti, budou-li nuceni vystoupiti ze své neutrality« (!). »Měli své šifry, umluvená znamení atd.«

A kdo byl kap. Kadlec? — Kap. Kadlec, druhá raketa prvních dnů sibiřského odboje, patří k onomu typu důstojníků, jimž nesrozumitelný jsou všechny otázky lidského snažení i »civilní politiky«, takže mohou býti celem a pouze vojáky a důstojníky; kteří i v nejrozumnějších armádách dovedou sloužiti svému jedinému ideálu — vojančině. Armáda, díky svojí disciplině, jest jim nejdokonalejší organizací lidské společnosti a vojna nejlepší lidskou prací. Proto cítí organický odpor proti každé demokracii; tedy tím více instinktivně a nesmiřitelně nenávidí každou »nedisciplinovanou« revoluci zdola jako vzpouru podřízených — podle všech zákonů — spodin společnosti. Takovým byl první společník Gajdův. S ním byl Gajda v šifrovaném spojení. Proto také Kadlec nejdříve mohl obdržeti Gajdovy příkazy a jakožto již předem nejprzypravenější mohl nejdříve vystoupiti.

Boris Markov, orthodoxní socialista-revolucionář, do smrti tvrdošíjný teoretický protibolševik, jeden z prvních účastníků tohoto převratu (předseda sibiřského komitétu Ústavodárného Shromáždění (Sibkomuče), jenž roku 1919 zahynul osudným rozvojem vlastního díla pod rukama Semenova), tvrdil, že několik málo dní před vystoupením byl mu předán v Mariinsku telegram Gajdy, lakonicky oznamující, že 25. května vystupujeme — proti sovětské vládě. V něm navrhovalo se jeho skupině, aby se připojila. Na žádost o 14denní lhůtu Markov dostal odpověď, že rozhodnutí nelze měniti. Tento Markov prohlásil později, v době otevřené japonské intervence na Sibiři, kdy národ vesměs se vrátil k bolševikům, ozbrojené vystoupení ve spolku s námi

za taktickou chybu eserů. Vysvětloval svou účast na tomto vystoupení mezi jiným i snahou zabrániti, aby prostřednictvím Gajdy při neúčasti eserů nezmocnili se vlády čistě reakční atamanské elementy. My sami však připouštíme, že tento poslední důvod v určitých, přesnějších obrysech vystoupil až v době rozčarování nad výsledky vystoupení.

V kruzích eserů, účastníků vystoupení, vypravovala se i následující epizoda, kterou prozradil jeden z vlivných účastníků: Když Gajda v zárodcích akce sešel se v bytě ženy Grišina Almazova v Novonikolajevsku se Sazonovem, plnomocníkem budoucí sibiřské vlády, aby s ním jednal o vystoupení proti bolševikům, tu kterýsi skeptik poznamenal, že odejdou-li po převratu Čechoslováci do Francie, oni sami nebudou s to udržeti povstání proti bolševikům. Ale na to prý Gajda bez dlouhého rozmyšlení řekl doslova: »Já vám pomohu, my nikam nepojedeme; jenom neříkejte o tom nikomu — ani mým důstojníkům.« A my i tu připouštíme, že ani toto sdělení s dvojím »prý« nemusí býti přesvědčivým důkazem. Prostě je pouze zaznamenáváme. Jako důkaz zdůrazňujeme jenom, co Gajda sám napsal, a to, co on sám ve skutečnosti dělal.

Kap. Gajda vydal dne 4. května 1918 — tedy plně tři neděle před započatím bojů — »důvěrný« příkaz jemu podřízeným velitelům, v němž mimo jiné nařizuje, poslouchati pouze jeho (Gajdových) rozkazů a to proto, že se čs. vojsko nalézá ve válečné situaci (!).

Z celé Gajdovy činnosti netajeně vyniká jeho zásadní odpor proti jakémukoliv smírnému řešení otázky odjezdu armády z Ruska. Gajda vede bezohledný boj proti každé možnosti odjezdu vůbec. K tomuto cíli šel proti každému, nehledě na jakékoliv sjednané podmínky. Trest smrti měl pro všechny zrádce a zrádcem byl mu i člen OČSNR Houska, který v tu dobu snažil se na

Dálném Východě a v Irkutsku ve shodě s bolševiky vyjednatí svobodný průjezd naší armády. U Gajdy nepomáhaly prosby, hrozby a vyjednávání. On, jak sám přiznává, jakékoliv vyjednávání principiálně odmítal. Jiným dovolil nezávazně vyjednávatí pouze tam, kde bylo třeba oklamati protivníka, kde bylo třeba získati času, aby tím jistější a strašnější byla neúprosná rána. Za těchto okolností je jasno, že nebyly by vyvedly armádu bez boje ze Sibíře i sebe větší možné ústupky sovětské vlády vně kapitulace. Vždyť poslední podmínkou kap. Kadlece, vyjednávajícího u Mariinska, bylo nic méně a nic více než složení a vydání zbraní sovětských oddílů v Krasnojarsku a povolení obsaditi město, což přirozeně znamenalo likvidovati a předati zbraně a vládu bílé gardě.

Celý plán Gajdovy intervence ve prospěch kontrarevoluce zdál se dobře připraven a dobře vypočítán. Při rozdělení našich vlaků po všech větších stanicích magistrály, při neorganisovanosti a malé bojeschopnosti celkem neznačných rudých posádek a apatii širokých ruských mass (ba odporu proti současné vládě vždy anarchisticky naladěných Rusů) zdál se býti úspěch jednotného, nenadálého přepadení zajištěn. Proto také Gajda směle hlásí na dluh do Čeljabinska, že celá magistrála do Irkutsku je v jeho rukou.

Ale sovětům nemohly ujíti přípravy k povstání domácí bílé gardy, konané v centrech, jako v Omsku a Krasnojarsku, zejména po čeljabinském incidentu. Proto odstranili, pokud bylo možno, čs. vlaky z velkých středisk. Neboť tam povstání bez Čechoslováků bylo nemyslitelno (ba i tehdy, kdy sověty byly zaměstnány wojnou s námi), jak dokazovaly nezdařené pokusy povstání proti sovětům v Tomsku, Barnaule i v Irkutsku. Pouze následkem toho Gajdův plán nezdařil se hned v prvních dnech úplně.

Velmi vážnou otázkou při posuzování celé této záležitosti přirozeně zůstává, věděla-li sovětská vláda, resp. Trocký, trvající tak houževnatě na odzbrojení a vydávající ony kruté rozkazy, o vztazích některých čs. důstojníků, speciálně Gajdy a jeho nejbližších druhů k ruským protisovětským spikleneckým organizacím.

K tomu bude třeba předem říci několik slov o onom protisovětském spiknutí.

Prvý rozmach revoluce živou silou sjednocených ohromných lidových mass úplně rozdrtil všechny sloupy starého pořádku, carism i buržoasii. Porážka této vládnoucí menšiny byla tak zdrcující, že ohromená, zstrašená reakce, rozmetená v prach, neodvažovala se veřejně pozvednout nezakrytou tvář. Průkopníkem zpětného pochodu revoluce s odkrytým hledím, neskrývavě mohla se státi pouze oposice uvnitř revolučního tábora. Odboj také zahájila strana socialistů-revolucionářů. Byla to strana se starým revolučním renomé, strana prvních neohrožených inteligentských buditelů revolučnosti v širokých národních massách, která u vědomí svých zásluh praetendovala přirozeně na vládu nad »svojí« revolucí. Zachytivši se však v hrůze nad šíleným letem revoluce za své Ústavodárné Shromáždění, jež připadlo téměř cele straně socialistů revolucionářů za minulou práci na úsvitě revoluce, neovládla již unášené dále v neznámo massy. Eseři cítili se oloupenými o plody své práce v okamžiku vítězství. Jejich rozhořčení obrátilo se proti těm, již zůstali na hřebenu revoluční vlny. Jim zdálo se, že právě tito noví vůdcové proudu vedou vlnu v neznámo. Nepraktičtí ve vládě, ale rutinovaní v podzemní práci, zahájili tedy proti nové vládě tutéž podzemní buditelskou práci inteligentskou, jako dříve proti vládě carské v naději, že probuzenou zpětnou vlnu ovládnou a zastaví u své výspy.

V jejich rukou jako v první revoluci byla ještě celá konsumní kooperace, ovládající zásoby potravin, tento nejlepší nástroj k probouzení i regulaci masových hnutí. Tyto zásoby konsumních kooperací, na něž odkázány byly i české vlaky, otevřely jim cestu i k srdci české armády. Čeští důstojníci právě prostřednictvím eserovských kooperativů našli styk i s tajnými důstojnickými organizacemi, které za esery vyplňovaly místo odešedších lidových mass, připravující živou sílu pro protirevoluční převrat. Tím již od počátku skutečná moc byla u vojáků; politikové stali se pouze pomocným orgánem a pláštěm jejich.

Ústředí spiknutí, postavené solidně na základnu zahraniční spojenecké podpory, bylo vlastně na Donu v osobě gen. Alexejeva a po jeho smrti gen. Denikina. Odtud za podpory spojenců, zejména Francie, rozjížděli se kurýři a agenti po celém území Ruska, organizovali důstojnictvo ve všech větších městech a připravovali jednotný plán povstání. Všechna přepadení skladišť zbraní, jež udála se v březnu 1918, byla už dílem těchto důstojnických organizací. Tak se stalo, že vojenský svět jakožto ostře vyhraněná kasta, jednotná v cílech i programu, byl rozhodně připravenější k akci než jeho političtí spolupracovníci.

Jistou výjimku v tomto všeruském protirevolučním světě činila Sibiř. Sibiř totiž měla možnost podobně jako Ukrajina a Don zahaliti protirevoluci nevinným heslem »autonomie«, jež samo v sobě má demokratický, osvobozenecký zvuk a jež nejsnáze bylo schopno probíjeti politikům stezku k srdci lidu. »Sibiřská autonomie« bylo heslo ne nové. Mělo dokonce z dob carského samoděržaví pověst revolučnosti. Ovšem i autonomie ona stejně jako separatism ukrajinský a donský, zachraňující se před důsledky prohrané všeruské vojny proti Německu, živila právě germanofilské sklony. To bylo

jednou z příčin, proč samarská vláda, upřímně zachraňující všeruskou frontu proti brestlitevskému míru a proti Německu, pocítila se od počátku cizincem v Sibiři mezi omskými separatistickými protirevolucionáři, kteří chtěli starati se v prvé řadě o sibiřské zájmy. Tyto germanofilské sklony v Omsku dobře cítili i čeští politikové, kteří nejednou na ně si stěžují. Věděli o nich i spojenci. Proto také, jestli separatisté doufali do boje za autonomii zapřáhnouti protiněmecké nálady Čechů, tu naopak spojenci, využívše s počátku cennou v protibolševické vojně frontu separatistů, snažili se v dalším dáti hnutí dominující všeruský charakter se zárukou spojenecké orientace. To jest: zaměnění autonomní vlády s příchutí nespolehlivé demokracie diktaturou spolehlivého všeruského generála.

Sibiřská autonomie předpokládá autonomní sibiřskou vládu a proto neohraničený pojem »sibiřské vlády« jako heslo mohl sjednotiti v samé protibolševické akci všechno od eserů až po monarchisty.

Ve jménu této imaginární »sibiřské vlády« jako plnomocníci její na důkaz těsné všesibiřské koalice esersko-důstojnické vystupoval člen Ústavodárného Shromáždění Pavel Michajlov společně s plukovníkem Grišinem Almazovem. Jezdili tajně po Sibiři, organizovali důstojníky, a kde to bylo možno i vojáky (»frontovíky«, bojovníky z front) a sjednocovali v jedněch organizacích protibolševické elementy od eserů až po monarchisty.

Eseři, jimž v té době ponechán monopol přípravné politické práce, myslii přirozeně při slovech »sibiřská autonomní vláda« na Sibiřskou Oblastnou Dumu, která jakožto dítě prvních dnů revoluce byla plně jich doménou; byla bez bolševiků, ale také bez buržoasních a carských elementů: t. j. právě těch, kteří nahradili politikům výkonné massy. Proto vůči Dumě, jež stala

se pouhým neúplným sjezdem bývalých vůdců lidu, postavily se nepřátelsky oba bojující aktivně v revoluci tábory. Duma také dlouho nemohla se sejít v nutném počtu, poněvadž nejen dělnické organisace, ale i levé křídlo samé strany socialistů revolucionářů ji boykovalo. Sjeli se na konec pouze její frakce a zástupci národností: Kirgizi, Burjati, Jakuti, Poláci, Ukrajinci a Němci. Proto ve snaze získati znovu sympatie revolučního národa, дума prohlašuje slavnostně, že »Ústavodárné Shromáždění jejich není proti sovětům; ba naopak chce se opírat ve své zákonodárné práci o sověty stejně jako o všechny ostatní demokratické organisace pracujících.« Ale právě tento předčasný tón, jenž chtěl vyhovět oběma nesmiřitelným stranám, odděleným od sebe celou propastí nenávisti, obrátil proti eserovské Dumě nenávist obou stran.

Sovětská diktatura rozpustila Dumu zvláštním dekretem stejně jako rozehnala eserovské »Všeruské Ústavodárné Shromáždění«, vydala zatykače na celou řadu jejich členů »za organisaci vlády nepřátelské sovětům«, a přes to nikdo se nezvednul na ochranu těchto »volených, ale zapomenutých mluvčí národa«. Na návrh Děrberovské skupiny, přes nesouhlas ostatních členů Dumy politikové opuštění lidem rozhodli vyděliti ze svého kruhu na spěch »sibiřskou vládu« s předsedou Děrberem, jejímž členům uloženo probrati se tajně po jednom do Vladivostoku a opřít se tam v akci o cizí spojeneckou pomoc, jakou získal již tamtéž proti sovětům Semenov a Kalmykov. (Podle svědectví Ginse, jenž tím jistě nemíní žalovati na mocnosti, byli oba tito bandité podporováni penězi i zbraní od Japonska a — Francie.)

V té době právě, kdy síly kontrarevoluce nebyly ještě koncentrovány, kdy do Vladivostoku probrala se pouze část »sibiřské vlády« s předsedou Děr-

berem, přišlo z čista jasna Gajdovsko-důstojnické vystoupení, opřené o české bodáky uvnitř Sibíře a skřížilo i ohrozilo plány vedoucích eserů.

Všechno toto líčíme na základě nejkompetentnějších protirevolučních pramenů (Gins, Michajlov, Markov a j.) Jest otázka, bylo-li o tom všem známo sovětské vládě. Jistě, ne-li v podrobnostech, tedy v podstatě ano. Sověty nejednou přicházely na stopy tajných organizací. A sama »Izvěstija« v dubnu 1918 (č. 105) — tedy měsíc před naším vystoupením — píše o těch záležitostech mezi jiným toto:

»... Jedním z centrů, okolo něhož však vlastně nic se netočí, jest tak zvaná »sibiřská vláda«, jinými slovy skupina Potanina a Derbera« ... Tato »t. zv. sibiřská vláda do nejposlednější doby pretendovala na vedoucí roli v oposici proti sovětské vládě a vedla dokonce vážná vyjednávání jak se zástupci velmocí tak i s různými společenskými skupinami« ... »Druhým centrem jest dálnévýchodní komitét aktivní obrany vlasti a Ústavodárného Shromáždění. Politická fysiognomie tohoto komitétu je velmi nejasná« ... »Třetím centrem jest tak zvaná »pekinská vláda« ... Velikou roli hraje v Charbině gen. Chorvat...«

»Pokud se týče činnosti admirála Kolčaka, nesúčastnil se bezprostředně vypracování původního plánu činnosti, ale byl jistě informován a souhlasil dáti v rozhodný okamžik své jméno tomu hnutí, jehož prvním příznakem jest postup Semenova.«

»Mezi buržoasními skupinami Dálného Východu a skupinou Potanina a Derbera s počátku se vyjednávalo o utvoření jediného centra a o společném plánu činnosti. Na takové dohodě trvali i cizozemci. Ona vyjednávání však nevedla k cíli a skupina Potanina a Derbera zůstala za svým praporem.«

»Dohoda mezi spojenci (vzhledem k dálnévýchodní

otázce) už dostižena. Jednou z podmínek zasáhnutí cizozemců jest utvoření takového politického centra na Dálném Východě, jenž měl by charakter netoliko místní, ale i všeruský a jenž byl by s to získat si důvěry v širokých kruzích ruského národa ...»

Tak psal oficiální sovětský orgán v dubnu 1918. Gins k tomu poznamenává, že jak vidno, bolševici byli dobře informováni o položení na východě, ale že podceňovali vážnost protivných sil.

Pro nás dnes zvláště mohou býti kritériem informovanosti slova o Kolčakovi, napsaná v době, kdy našim politikům se o něm ani nesnilo.

Za takových okolností a při takové informovanosti není divu, že sověty bedlivě střežily východ, že bedlivě stopovaly činnost a styky Čechů, kteří byli součástí francouzské armády a kteří mířili společně se sibiřskými esery i proudem důstojnictva k témuž nebezpečnému východu.

A tak zmíněnou již otázku: věděla-li sovětská vláda o stycích a činnosti některých českých velitelů, zejména Gajdy a Kadlece, vystupujících jménem českých legií, možno zodpovědět: není pochyby, že věděla. — O sympatiích i o nitkách, které svazovali někteří důstojníci v české armádě s ruským důstojnickým Dónem už na Ukrajině, bylo všeobecně známo. Připusťme, že v prvních obviněních z protirevolučnosti čs. armády a protirevolučních plánech českého velení bylo více nedůvěry ke spojencům, více neurčitého podezřívání než přesvědčivých důkazů. Ale právě tato nedůvěra a toto podezření musilo přivést bdělou sovětskou vyzvědačskou organizaci také na stopy skutečných spikleneckých činů. Jak mohly by jí ujíti na př. ony časté tajemné návštěvy a dlouhá jednání nejvýznačnějších reprezentantů ruské protirevoluce v českých důstojnických vagonech, zvláště ve vagoně Gajdově? Jak mohl skrýti před jejím

zkušeným okem své neobvyklé návštěvy i jednání nezkušený Gajda?

Naopak, i Gajda byl si nakonec vědom, že mu přišli na stopu. Vždyť věci, o nichž věděla sovětská vláda střední Sibíře v Irkutsku (Centrosibíře), byly tak vážné a tak přesvědčivé, že už před polovicí května 1918 nerozpakovala se vydati rozkaz novonikolajevskému sovětu zatknouti Gajdu a Kadlece a vykonati u nich prohlídku. Tedy z celé české armády právě a pouze tyto dva!

Kadlec, jenž na pozvání dostavil se s Gajdou k sovětu po zuby ozbrojen a v průvodu dvou adjutantů, lekl se zprávy o svém zatčení tak, že bez odporu dal se odzbrojit. Gajda však okamžitě se vzpamatoval a utekl. Zalarmoval celou místní českou garnisonu na obranu proti »násilnému pokusu úplného odzbrojení«, vynutil současně se smírným zakročením Dra Křížka i propuštění Kadlece.

Ale nejvýmluvnějším v celé této epizodě jest hluboké mlčení, jímž sám Gajda zastírá tento nebývalý »přehmat sovětské vlády«, toto první přímé »násilí bolševické«, tento první akt »přepadení mírných českých revolucionářů«. Toto mlčení právě tvrdě dokazuje choullostivost celé epizody pro oba hrdiny »anabase« a špatné svědomí obou »obránců české revoluce«.

Přirozeně, že dáti přesnější odpovědi na tyto otázky bylo by úkolem druhé strany, t. j. sovětské vlády. Zatím však můžeme pouze citovati písemné prohlášení Trockého Neubertovi, poslanému 25. května 1918 sjezdem vyjednávati do Moskvy. Trocký s autoritou ústřední vlády o tom (podle textu z českých pramenů) píše:

»Od lidového komisaře vojenských záležitostí.

Odpovědi na otázky, předložené mně zástupcem čs. korpusu Václavem Neubertem. — Ke konci března dal

jsem čs. voj. vlakům povolení k dopravě směrem na Vladivostok, kde měly býti naloděny k přeplavbě do Francie. Jízda vlaků byla povolena s podmínkou, že Čechoslováci odevzdají veškeré zbraně s výjimkou určité části, nutné k vnitřní bezpečnostní službě.

Začátkem dubna Japonci vysadili vojska ve Vladivostoku a jelikož další jejich plány nebyly známy, nedoufal jsem, že Čechoslováci naleznou možnost se naloditi. V souhlase s vládními nařízeními zastavil jsem jízdu čs. vlaků a o případu tom podal jsem vysvětlení, jak zástupcům francouzské vojenské misse, tak i dostavivším se ke mně zástupcům Národní Rady, ujistiv je, že přerušení jízdy čs. vlaků nesmí býti v žádném případě vykládáno jako fakt nepřátelského vztahu k Čechoslovákům, nýbrž jako přímý následek nových politických poměrů na Dálném Východě. Zároveň navrhl jsem zástupcům Národní Rady pp. Maxovi a Čermákovi, aby sami vybědli anglickou i francouzskou vládu k vydání oficielního prohlášení, že jsou ochotny přijmouti Čechoslováky na své lodě v Archangelsku i Murmaňsku. Se své strany zaručil jsem se v určité lhůtě, naznačené obapolnou dohodou, postarati se o dopravu Čechoslováků na určená místa. Nehledě na to, že pánové Maxa i Čermák slíbili mně v nejbližší době doručiti podobné oficielní prohlášení anglické a francouzské vlády, neobdržel jsem ničeho. V soukromé rozmluvě s anglickým zástupcem p. Lokkartem poukázal jsem na nutnost toho, aby francouzská a anglická vláda zaujaly určité stanovisko vůči Čechoslovákům, poněvadž je nemožno, aby lidé zdržovali se ve vlacích celé měsíce, zvláště v letní době. Pan Lokkart nemohl mi dáti určité odpovědi a poukázal pouze na to, že tato otázka nalézá se ve velmi kritické situaci a neví tudíž, zdali anglická vláda najde možnost dopravití nutný počet lodí.

Tímto způsobem celá záležitost ocitla se na mrtvém bodu — v žádném případě však ne vinou sovětské vlády, nýbrž v první řadě následkem vylovení japonského vojska ve Vladivostoku, za druhé pak naprostou nemožností obdržeti přesná vyjádření anglické a francouzské vlády.

Tuto nejistotu a nevyhraněnou situaci snažily se využítovati kontrarevoluční elementy v lůně samého čs. korpusu a ve spojení s podobnými živly z řad ruské buržoasie a zpátečnického ruského důstojnictva napsuly všechny síly, aby nesprávným vysvětlením celé situaci vyvolaly mezi čs. massami podezření, že sovětská vláda chystá se prodati Čechoslováky Němcům. V napsaném již prohlášení nazval jsem tyto verze bezdůvodnými, prohlásiv, že jejich autory mohou býti pouze darebáci a věřiti jim mohou pouze hlupáci.

Následkem toho, že nedostal jsem nijaké odpovědi od Anglie i Francie, navrhl jsem prostřednictvím soudr. Aralova následující východisko: v případě, jestli by další doprava Čechoslováků se stala nemožnou, jinými slovy, jestli by je Anglie a Francie nevzala na svoje lodě, tu oni mají plnou možnost zůstat v Rusku a věnovati se tomu zaměstnání, v kterém mají zálibu i vzdělání: t. j. zakládati rudou armádu, zřizovati dělnická družstva v různých odborech, strážní části atd. Jest přirozeno, že v tomto mém návrhu nebylo naprosto žádného přinucování, neboť on měl za úkol dáti Čechoslovákům východisko v tom případě, jestli cestování za hranice bude znemožněno, — ne vinou sovětské vlády. Tyto návrhy a plány, diktované jediné a pouze péčí o zájmy Čechoslováků, byly znetvořeny kontrarevolučními demagogy v nepříznivém světle vůči Čechoslovákům a sloužily k zanesení v jich střed nedůvěry vůči sovětské vládě.

Toto vyvolalo neslýchané incidenty: čs. voj. vlaky

zvedly zbraň proti sovětské vládě, obsadily nádraží a dokonce se zmocnily vlády v některých městech. Je přirozeno, že sovětská vláda nemůže trpěti podobnou situací. V souhlase s ústřední vládou jako vojenský komisař vydal jsem příkaz o neodkladném a bezpodmínečném odzbrojení všech čs. transportů i o zastřelení každého Čechoslováka, který neodevzdá dobrovolně svoji zbraň.

V tomtéž příkaze přislíbil jsem jménem vlády všelikou pomoc loyálním Čechoslovákům, jak ve smyslu odjezdu z Ruska, tak i ve smyslu zajištění existence těm, kteří si budou přátelé zůstat. Všechny ony příkazy zůstávají v plné síle i v nynější okamžik.

To znamená: 1. Čechoslováci jsou povinni odevzdati bezpodmínečně všechny zbraně, nalézající se u nich; 2. já se zavazuji jménem ústřední sovětské vlády učiniti vše od nás závislé, aby Čechoslováci mohli v nejbližší době vyjeti za hranice z těch či oněch přístavů, o nichž nutno se dorozuměti zástupcům Čechoslováků se zástupci Francie a Anglie; 3. aby při ešelonech (voj. transportech — voj. vlacích) nalézali se kromě komisařů Čechoslováků a Francouzů také zástupci sovětské vlády. Sovětská vláda přijímá úplnou zodpovědnost za zaopatření Čechoslováků potravinami, jakož i za úplnou jejich bezpečnost.

Toto prohlášení předává se mnou zástupci čs. korpusu Václavu Neubertovi, kterému se zaručuje volný výjezd za účelem rozšíření této odpovědi mezi všemi čs. oddíly. Současně s tímto prohlašuji, že dokud nedostanu od sovětských úřadů zprávy o úplném odzbrojení Čechoslováků, válečné dispoice, jakož i soustřeďování sil proti vzbouřencům nebudou zastaveny. Rozkaz o zastřelení každého Čechoslováka, přistihnutého se zbraní v ruce i vzpírajícího se tuto odevzdati, zůstává v plné platnosti. Právě tak platí i nadále roz-

kaz o tom, že každý oddíl, který bude přistihnut se zbraní, má býti předán do koncentračního tábora.

Vzhledem k opakované zástupcem čs. armádního sboru Václavem Neubertem otázce, zdali je možným, aby Čechoslováci byli námi vydáni na pospas jakýmkoliv nepřátelům, prohlašuji, že sama otázka svědčí o naprostém nechápání politiky i principů sovětské vlády se strany vůdců čs. armádního sboru i jeví se býti naprosto nemístnou a nedůstojnou.

Návrh o přijetí ruského občanství byl dán pouze a jedině proto, aby v případě odmítnutí Anglie a Francie přijmouti Čechoslováky, tito mohli zcela svobodně a bez jakýchkoliv překážek žíti na území sovětské republiky. Opakuji ještě jednou, že podezřívati sovětskou vládu v tom, že by ona chtěla způsobiti nějaké zlo anebo dokonce zraditi čs. dělníky a zemědělce, kteří jsou hotovi obětovati se na oltáři svých ideí, mohou pouze zcela pomatení lidé, prosáklí demagogií, lží a pomluvami ruských kontrarevolucionářů.

Na dodatečnou otázku Václava Neuberta vysvětluji, že v případě dobrovolného a svědomitého odevzdání zbraní ani jedna čs. jednotka nebude rozformována. Přirozeně všichni ti, kteří chtějí, mohou zůstat v Rusku. Nikoho nebudeme a nemůžeme nutiti násilím k odjezdu. Všechny oddíly, přející si odejeti, odjedou v takové formě, v jaké nyní jsou, t. j. jako organisované vojenské jednotky.

Na otázku Václava Neuberta, zdali čs. vojáky očekává nějaký trest v případě dobrovolného odevzdání zbraní, odpovídám: zodpovědnosti podléhají jedině ony živly, ony osoby, o nichž bude dokázáno, že vstupovaly v jakékoliv smlouvy s ruskými kontrarevolucionáři anebo vědomě podvedly čs. massy, které vyprovokovaly ke vzbouření.

Pokud se týče širokých mass čs. vojáků, kteří byli vtaženi do vzbouření zlou vůlí několika demagogů a kontrarevolucionářů, tu všichni vojáci, kteří dobrovolně odevzdají zbraně, nepodléhají žádnému trestu.

Toto prohlášení se ovšem netýká těch oddílů, které budou odzbrojeny sovětskými vojsky v boji. Proti těm bude použito příkazu o zastřelení všech, kdož byli přistiženi se zbraní v ruce.

Lidový komisař vojenských i námořních záležitostí:

L. Trocký.«

Podobně mluví Trocký i ve zprávě lidového komisariátu pro vojenské záležitosti o čs. transportech, vydané o měsíc později, v níž se praví:

»Čs. armádní sbor během několika měsíců snažil se opustiti ruské území. Komisariát učinil se své strany všechna nutná opatření, aby umožnil jeho odjezd. Při tom stanovena byla podmínka, že Čechoslováci odevzdají všechnu výzbroj, až na malé množství, které je při každém vlaku k jejich ochranné službě nutné. Průchod transportů děl se bez překážek za pomoci místních sovětů. Japonský dessant ve Vladivostoku a vystoupení semenovských band, učinilo další dopravu na východ nemožnou. Lidový komisariát zastavil proto dopravu a snažil se, aby vyjednal podmínky, umožňující dopravu Čechoslováků přes Archangelsk. V tom čase kontrarevolucionáři, mezi nimiž hlavní úlohu hrají sociální revolucionáři, provádějí mezi Čechy demagogickou, bezectnou agitaci, předstírajíce tímto, že sovětská vláda má jakési skryté, černé úmysly s Čechoslováky. Část velitelského sboru českých transportů, kde nalézali se i ruští důstojníci, byla v bezprostředním styku s kontrarevolucionáři. Bylo objeveno, že transporty vyplňují nepoctivě podmínku odzbrojení tím, že se snaží skrýti větší počet zbraní u sebe.

Demagogie a provokace kontrarevolucionářů měla za následek řadu konfliktů, ba na některých místech vyvolala přímo boje. Lidový komisariát pro vojenské věci zcela přesně a jasně uvědomil všechny zainteresované osoby, zejména v první řadě Čechoslováky, o tom, že sovětská vláda chová jediné upřímné pocity k dělnictvu a zemědělcům, kteří jsou bratry ruských dělníků a zemědělců. Ale sovětská vláda nemůže trpěti, aby oni, oklamáni různými reakcionáři, ničemníky, bělogardisty a cizozemskými agenty, se zbraní v ruce obsazovali nádraží a dopouštěli se násilí na sovětech, jako se tomu stalo v Novonikolajevsku.

Vojenský komisař rozkázal bezodkladné a bezpodmínečné odzbrojení všech Čechoslováků a zastřelení těch, kteří by se se zbraní v ruce ustanovením sovětské vlády protivili. Současně vojenský komisariát jménem celé vlády znovu slavnostně prohlásil a potvrdil, že sovětská vláda chová k Čechoslovákům naprosto přátelské city a se své strany že učiní všechna opatření, aby umožnila jim odjezd z Ruska. Ale podmínkou toho je úplné a bezpodmínečné vydání zbraní a přísné podrobení se předpisům vojenského komisaře.

Do té doby, pokud nebude vyplněno nařízení lidového komisaře, zůstává v plné platnosti nemilosrdné vystupování proti povstalcům. Z Uralu a středního Ruska a Sibiře přichází dostatečné množství vojska, aby mohli povstalce zkrotiti a jednou pro vždy potlačit vzpouru kontrarevolučních spiklenců, kteří jen klamem svádějí nevědomé lidi k povstání proti sovětské vládě.»

Není nezajímavé se také s názorem francouzského kapitána Jaquesa Sadoula, který měl možnost informovati se v samém centru, u sovětské vlády, o průběhu těchto událostí. Citujeme zde jeho dopisy, týkající se tohoto konfliktu z knihy »Notes sur la révo-

lution bolchevique» (Oktobre 1917—Janvier 1919), jak je uveřejnil v »Právu lidu« dr. Evžen Štern s úvodem připojeným překladatelem. Úvod nezachycuje sice dobu, o kterou nám na tomto místě jde, ale osvětluje průběh ruské revoluce a dává nahlédnouti do diplomatického zákulisí jednání Dohody a Německa s revolučním Ruskem a naopak.

»Za Kerenského — píše dr. Štern — odebral se Albert Thomas, vůdce francouzské socialistické pravice, do Ruska, aby tam ve své funkci francouzského ministra zbrojení zorganizoval válečný průmysl. Provázel jej jeho přítel, služebně mu přidělený záložní kapitán Sadoul, který po jeho odjezdu stal se členem vojenské mise v Petrohradě. Sadoul, svým občanským povoláním advokát, muž neobyčejně vzdělaný, je přesvědčením socialista a ve francouzské straně měl, jak již bývá osudem inteligence, pověst »měšťáka« pro svůj sklon k reální, střízlivé politice. Po odjezdu Thomasově píše tomuto obšírné politické dopisy, aby jeho prostřednictvím zpravil stranu o poměrech v Rusku. Cílem jeho je informovat věcně a nepředpojatě, líčiti věci tak, jak se mu jeví. Sám o sobě píše, že jeho snahou je postavit se na stanovisko čistě francouzské, odpoutati se pokud možno od svého socialistického přesvědčení.

A věru ve svých dopisech až do doby úplného rozejití se s francouzskou misí působí dojmem spolehlivého pozorovatele a tím jeho obžaloby vůči taktice dohody nabývají důrazné váhy. Teprve z konečných dopisů zejména Longuetovi je zřejmo, že reaguje na útoky na svoji osobu a bolševism ve Francii jednostranným hájením tohoto. Ale přes to veškeré jeho předpovědi události potvrdily.

Přišed do Ruska jakožto francouzská vládní osoba a zároveň s doporučením francouzských socialistů, navázal a udržoval styky s vůdčími osobami všech směrů:

S bolševiky, menševiky, sociálními demokraty, sociálními revolucionáři pravice i levice, kadety a monarchisty.

Počátkem října 1917, tedy těsně před vypuknutím bolševické revoluce, líčí ruskou situaci v následujících chmurných barvách: Na frontě i v zázemí je všeobecný rozklad. Ruský voják neví, proč by bojoval, vedení je vojensky i administrativně neschopné. Ruská armáda utrpěla hrozná ztráty, zejména za poslední nepřipravené ofensivy, podniknuté z rozkazu Kerenského. Rovněž porážky spojenců na západní frontě ji silně depřimují. A tak lid ruský považuje vítězství své i dohody za nemožné. Deserce z fronty jsou hromadné, dle jeho udání 43.000 důstojníků bylo zastřeleno vojáky, kteří nechtějí dále bojovat.

Kerenský je již 6 měsíců u vlády, aniž vládne. Je to podle Sadoula mnohmluvný krasořečník bez energie, bez metody, neschopný skutků. Neprovedl dosud jediné významnější sociální reformy. Státní administrace, hospodářský život rapidně upadá, loupí se, krade se, vraždí se s klidem a za všeobecné lhostejnosti (str. 39). Touha po míru jest obecná, zejména mezi pokrokovými živly, ježto touží, aby Rusko mohlo se věnovat samo sobě, uspořádání svých republikánských záležitostí. Bolševici volají po míru za každou cenu, po míru bez náhrad a bez anexí se sebeurčením národů. Nabývají tudíž stále větší moci a jejich vliv v radách vojáků a dělníků vzrůstá. Jediné východisko podle Sadoula pro dohodu je, aby ihned proklamovala své válečné cíle s vyloučením všech dobývačných úmyslů a bezprostředně poslala do Ruska kanony, munice, vagony, lokomotivy, miliardy, prostě vše, čeho je třeba k vedení války a čeho se Rusku nedostává.

Je zřejmo, že v tomto ovzduší bolševism musel nabýti vrchu. Proto též bolševický převrat v Petrohradě

byl proveden za jedinou noc bez většího krveprolití a téměř stejně lehce v Moskvě a jinde. Sadoul ihned správně rozpoznal situaci; den po převratu, 26. října 1917, píše: Vláda bolševická není přechodnou, stojí za ní lid, t. j. dnešní Rusko, které chce, aby se počalo s vyjednáváním o mír. Vůdcové její jsou jediní, kteří současně ve všeobecné ruské malátnosti mají energii; jsou to muži akce, plní iniciativy a odvahy. (Str. 56.)

Podle svého programu nesou národu mír, vojsku na frontě zrušení trestu smrti, zemědělcům půdu, dělníkům kontrolu v továrnách (t. j. podle naší terminologie podíl na správě a zisku). Proto jest přirozeno, že lid jde za bolševismem. Sadoul nepochybuje, že tento se udrží a proto podle něho je nutno s novou vládou ihned navázati oficiální diplomatické styky.

Měsíc na to píše: Vláda bolševická se upevňuje, což naši diplomatičtí zástupci nepoznávají a popíráti toto faktum jest stejně nemoudré jako popíráti pohyb země; ovšem oni jsou schopni pohybovati se na plese u kteréhokoliv dvora, ale jsou vzdáleni duchu Ruska, psychologii davu a ideologii socialistické. On jediný z oficiálních osob neoficiálně za svoji osobu vyhledal Trockého a Lenina, aby se informoval. Konstatuje, že plné 3 neděle neviděl jediného francouzského žurnalistu v zasedací síni kongresu sovětů.

V dopise ze dne 26. listopadu 1917 zachycuje názory o míru s Němci, jež mu Trocký v rozhovoru sdělil: Armáda ruská jest vyčerpána, za dnešních poměrů vésti dále válku znamenalo by voditi slepě ruské masy na jatka. Proto navrhoval Německu příměří a bude jednati o mír na základě principu ruské revoluce: mír bez anexe, bez náhrady, se sebeurčením národů. Na otázku, zda se domnívá, že Německo mír na tomto základě přijme, Trocký odpovídá, že jistě ne, neboť by tím Hohenzollernové podepsali svůj ortel smrti.

Věřil tedy Trocký v revoluci německou? Podle Sadoula výslovně Trocký mu řekl: Nevěřím v bezprostřední sociální revoluci ani v Německu, ani kdekoli jinde, ale chci otrásti svědomím v Německu i v zemích dohody a věřím v hnutí a nepokoje mezi národy, které nejvíce trpěly válkou a hladem.

A co tedy až Německo zamítne ruský mír? »Nuže, prohlásím revoluční válku, válku svatou, ne na základech národní obrany, ale obrany mezinárodní a revoluce sociální. Vojenské bojovnosti, již ruské vlády včetně carské nedosáhly od armády, dosáhneme od svých vojáků, jakmile jim dokážeme, donutivše spojení k revisi jejich válečných cílů a pokusivše se poctivě a otevřeně o jednání na přijatelných základech pro všechny socialisty, že nebojují pro imperialism anglický nebo francouzský, nýbrž proti imperialismu německému a pro mír světový.«

Den na to 27. listopadu 1917 pak Sadoul píše: »Nejsem bolševikem; spatřuji rozsah zla, jež bolševism přivodil, avšak chápu též, co se mohlo státi a nestalo se k zadržení hnutí. Dnes však je bolševism faktem, konstatuji to; jest to síla, kterou podle mého názoru žádná jiná ruská síla nemůže zlomiti. Jedná se nyní o to věděti, nemůže-li jí býti užito pro společné cíle stopované dohodou a ruskou revolucí.«

Upozorňuje, že Kerenský, Savinkov atd. jsou bez popularity a bez skutečné síly. Nejen dělníci a vojáci, ale i vynikající hlavy z řad ruské inteligence přidávají se k bolševikům, ježto se chtějí postavit na reální půdu. Žádá, aby dohoda opustila své protirevoluční chimery, nespokojovala se s nepravdivým osočováním předních vůdců bolševiků, ježto ruský lid je pevně a správně přesvědčen o jejich idealismu a nevěří šovinisticko-konservativním pomluvám, že tito jsou zaprodáni Němcům, žádá, aby dohoda postavila se za bol-

ševiky jakožto mravní síla a spojenec v jejich nastávajícím zápase o mír s Němci, aby nebyla těmto vzata možnost znovu zahájit válku s Německem a opakuje, že nenavázání styků s bolševiky znamená vydání Rusko na milost a nemilost Německu.

Avšak diplomatické dohodové mise nechtějí znáti bolševism; posílají domů zabarvené protibolševické zprávy a podporují vši silou v zemi jakékoliv protibolševické hnutí. Sadoul jest jediný zástupce čtyřdohody, který bez úředního zmocnění, jakožto francouzský socialista denně dochází k ruskému zahraničnímu ministrovi Trockému, s kterým se spřátelil, jehož si váží a jemuž slouží jakožto jediné pojitko s dohodou. Ovšem protisocialističtí jeho úřední kolegové a jeho nadřízení velmi mu zazlívají tuto dohodovací akci, třeba že jeho informací používají a hrozí mu odkomandováním do Francie.

Trocký zatím prožívá těžké chvíle; nebezpečí a neuskonalé obtíže ohrožující revoluci ve vnitrozemí jsou překonávány nebezpečím, jež mu hrozí z vnějška, obává se německé krutosti. Trocký zná kaiserism, stejně jako znal Francii a Anglii a obává se, že německý nápor zničí ruskou svobodu. Jeho snahy udržeti vojsko na frontě ztroskotávají o vyživovací obtíže, o nedostatky disciplíny a důstojníků, zatím co dohoda nechává ho bez opory a slepě upadá do protibolševické psychosy.

23. listopadu Sadoul píše: »Neúčast dohody má nejhorší důsledky a tyto budou brzy nenapravitelné. Děláme tu nejhorší politiku, jaká je možná, očerňujeme muže, popíráme skutečnost, přihlížíme necitelně, jako kdyby se nejednalo o život Francie, k dramatu, který zvolna ale jistě vede Rusko k míru s Německem.«

Formuluje následovně své stanovisko: Dohoda nemusí uzavřítí příměří s Německem jako Rusko, ale

necht stojí Rusku, dnes representovanému bolševiky, po boku radou, vojenskou a hospodářskou pomocí, aby se mohlo opřítí během jednání o separátní mír německým požadavkům. Tot' jediná možnost, jak zameziti uzavření míru mezi Ruskem a Německem, aneb aspoň vymoci pro Rusko podmínky pokud možno nejvýhodnější, čímž zároveň zájmy dohody by byly značně chráněny. Ale to by bylo třeba, aby při nejmenším zástupci dohodových vlád s bolševickou vládou jednali a uvědomili si, že bolševism není dílem Lenina a Trockého, nýbrž, že důsledky války byl vzbuzen v duši ruského lidu a Lenin a Trocký pouze tomuto stavu ruské duše dali konkrétní formy v jednoduchých heslech.

Sadoul upozorňuje, že postavit se proti bolševismu znamená postavit se proti dnešnímu Rusku, že veškeré ruské politické strany jsou shodny o nutnosti bezprostředního uzavření míru, že však aristokracie a buržoasie jeví se daleko poddajnější a nakloněnější k ústupkům územním a hospodářským a podrobení se konservativnímu Německu, než mezinárodní bolševici (což později Miljukov, ukrajinská protibolševická Rada a konservativní ruské listy dostatečně dokazovali). Dále tvrdí, kdyby dohoda jednala s bolševiky a nemísila se ve vnitřní otázky sociálního rázu, bolševici by dali čtyřdohodě pevné záruky, že by učinili ústupky skutečností v hospodářském ohledu, avšak nejednáním a potíráním bolševismu se strany dohody bolševici chtě nechtě jsou vháněni do krajnosti ke škodě dohody a Ruska, demokratismu, stejně jako socialismu.

Jednání s Německem počíná. Trocký žádá veřejné publikování průběhu mírového jednání, ježto přichází s návrhem míru bez anexí a náhrad, se sebeurčením národů. A tímto programem chce svět revolucionovat. Žádá, aby německé oddíly nebyly z východní fronty převáženy na západní. Hrabě Czernin musí si sednout

vedle Radka, rakouského příslušníka, který tu zastupuje nepřátelský stát. Trocký ví, že německý generál Hoffmann, jehož v soukromých rozhovorech nazývá »očepičkovaným banditou«, brzo začne harašit mečem. A proto ještě před podepsáním příměří Lenin a Trocký žádají prostřednictvím Sadoula — a tuto svoji žádost několikrát oficielně opakují — mise spojenců, zejména francouzskou, aby daly své důstojníky (v Rusku bylo na příklad toho času několik set francouzských štábních důstojníků) vojenskému bolševickému vedení k dispozici, jako technické a odborné poradce a instruktory při výcviku vojska, aby toto mohlo provést potřebnou reorganisaci a v případě ztroskotání míru německý postup Ruskem zdržovat a tím pokud možno nejvíce branné moci ústředních mocností zaneprázdnit na stále nepokojné a rozsáhlé východní frontě.

Trocký rovněž, podle Sadoula, žádá americkou misi, aby prostřednictvím svých inženýrů převzala péči o dopravu na ruských drahách. Mise spojenců neodpoví Leninovi a Trockému. Pouze Sadoulovi bylo řečeno, že lidem, kteří rozložili armádu, nemůže býti dána víra, i když projevují ochotu pro případ ztroskotání mírového jednání proklamovat revoluční svatou válku. Sadoul rozvine velikou akci, bombarduje Francii dopisy a teprve po řadě týdnů, když ve francouzském parlamentu o této věci byla podána interpelace, odeběře se prvně francouzský vyslanec Noulens, vyslovený reakcionář, k Trockému. Avšak teprve po dalších dvou měsících dává vojenská mise Trockému k dispozici několik málo důstojníků k reorganisaci milionové armády. Mezi tím podporuje dohoda bílé gardy finské, legie polské, měšťáckou Radu Ukrajinskou, která se později spojí s Německem, Kaledina a veškeré kontrarevoluční snahy a hnutí.

Sadoul si zoufá. Brest-litevský mír se nutně blíží,

osudný pro Rusko a spojence. Štále opakuje: Proč dohoda nechápe, že Rusko musilo jít vlastní cestou, že však tím nejde ještě proti dohodě. Proč spojenci nevidí, že bolševici jsou jedinou života schopnou a energickou silou současného Ruska? A uvažuje, čeho by šlo docílit, kdyby veškeré finanční oběti, vojenská síla a iniciativa používaná k podpoře kontrarevoluce byla poskytnuta vládě sovětů v jich odporu vůči německému imperialismu. Práví, že kontrarevolucí se v Rusku jediné šíří anarchie, hlad a vynucuje se teror a doktrinárské výstřednosti. Krátce tato taktika vede Rusko ke katastrofě.

Píše Thomasovi: »Kdybychom se vzdali zasahování do vnitřních poměrů, kdybychom ustali v povzbuzování počinů kontrarevolučních, předurčených k porážce, kdybychom prostě přestali favorisovati nepořádek a zároveň se snažili ideově působit na bolševiky a urovnali jim cestu ke klidnějšímu vývoji, kdybychom se odhodlali společně revidovat válečné cíle, mohli bychom bohatě používat této vlády ke společným našim cílům.«

Sadoul cítí svoji bezmocnost a úplnou izolovanost a ptá se Thomase: »Proč se nerozhodne Francie poslat do Ruska několik inteligentních demokratů nebo socialistů, kteří by vstoupili se sověty do styků, snažili se je v mnohém přivésti k střízlivějšímu stanovisku a byli schopni, ne-li je přesvědčit, aspoň jim rozumět!«

Mír v Brest-Litevsku byl bolševikům vnucen silou německých zbraní. Německo odpovědělo na tolstojovské prohlášení Trockého, že totiž neuzavře ani míru s Německem, ani nepovede s ním dále válku, postupem své branné moci do vnitra Ruska. Leninovi a Trockému nezbyvá tudíž nic jiného, než i proti bojovné a prudké opozici ve vlastní straně vynutiti si ratifikaci potupného míru v parlamentě, sovětu. Považují totiž

tento mír za přechodně vnucené příměří. Joffe odjíždí do Berlína jakožto vyslanec vlády sovětů a organisuje tam podvrtné hnutí bolševickými penězi a bolševickým tiskem. V Rusku pak bolševici nařizují odvody dělníků a sedláků a organisují na základě přísné disciplíny stálé vojsko, »rudou armádu«, proti nepříteli vnitřnímu a vnějšímu.

28. března 1918, tedy po uzavření separátního míru, Sadoul píše: »Znamení doby. Měštácké časopisy otiskovaly jediné válečné zprávy spojenců. Dnes otiskují jediné zprávy německé. Časopisy bolševické, které neotiskovaly zprávy naše, otiskují nyní jediné tyto. V kruzích bolševických stopovány jsou pokroky německé ofensivy na západě s úzkostí. Prozřetelní maximalisté cítí, že jediné bude-li uzavřen všeobecný mír na demokratických základech, provedena bude revise Brest-Litevského míru.«

Po příjezdu německého vyslance, hraběte Mirbacha, píše: »Veškerí lidé pravice i středu jsou na straně německé. Veškerí lidé levice mohli by býti na naší straně, kdybychom místo popouzení jedněch proti druhým spojili je kol sebe.«

Avšak zaslepená dohoda čím dále tím hlouběji upadá do svých protibolševických bludů, stále zřejměji podporuje kontrarevoluci a chystá se na intervenci proti bolševikům. Z toho vzniká velká nedůvěra bolševiků vůči dohodě a jejím spojencům. Obětí této nedůvěry stávají se Čechoslováci a osudný konflikt z toho vzniklý vyvíjí se v otevřený boj a válku mezi bolševiky na jedné straně a Čechoslováky a dohodou na druhé straně.

Sadoul hrál v celé záležitosti význačnou roli. Ze všech dosavadních líčení této pro nás historické události zdá se mi jeho líčení, třebaš snad v detailech nesprávné anebo neúplné, přece nejobjektivnějším. Údaje

jeho o Čechoslovácích jsou tak důležité, že považují za nezbytné, uvést je doslovně:

Moskva, 7. května 1918.

Panu Albertu Thomasovi, poslanci
(Chainpigny na Marňě).

Drahý příteli,

— — — Vůli bolševiků spolupracovati s dohodou nelze již popírat. Plnomoc, kterou jsem právě obdržel od Trockého, že mohu nechat vybrat spojenci z archandělských skladišť taková množství a druhy materiálu, jaká budeme chtít, slib, který mi dal a který dodržuje, dopravit totiž Srby a Čechy, posílané zprvu do Vladivostoku, do Archangelska za účelem získání solidního válečného území na severu, jsou dva nejnovější fakty, které ukazují tuto dobrou vůli.

Jak by bylo myslitelné, že by bolševici, kdyby si nepřáli a nedoufali ve spojenectví s námi, nás zplnomocnili vybrati si tento materiál, tak drahocenný pro vládu národa, který trpí nedostatkem veškerých továrních výrobků a který zmírání vysílením, a hlavně vytvářeti na severu Ruska důležitou vojenskou moc, která, jestliže bolševici nepůjdou s námi, stane se v našich rukách velmi nebezpečnou zbraní proti nim, politicky i vojensky.

Fakta, jako jsou tato, jsou výmluvná a stačila by ukázat dobrou vůli sovětů a přání dorozuměti se, i kdybych zapomněl na vše, co mně prohlásili Lenin a Trocký, v jichž poctivost nepřestávám míti nejplnější důvěru.

Moskva, 28. května 1918.

Drahý příteli!

Mezi sovětovými a československými oddíly přihodily se události, které hrozí státi se vážnými. Naznačím

vám stručně tuto záležitost tak, jak se mi jeví ze zpráv, které mám.

Po míru Brestském měla být odeslána československá armáda, sestávající z 45.000 mužů, rekrutovaných z válečných zajatců, na západní frontu. Obdržel jsem od Trockého povolení transportu na Vladivostok, odkudž měly tyto vojenské sbory býti dopraveny do Francie. 5000 mužů je již ve Vladivostoku, 20.000 je postupně rozděleno mezi Omskem a Vladivostokem a asi 20.000 jest jich ještě v Rusku. Když došlo ke vpádu Japonců s jedné a k útoku band Semenových v Sibíři s druhé strany, zarazily sověty dopravu Čechoslováků, obávající se, v důsledku nepřátelství, jež jim spojenci projevovali, poslati na východ vojska, podezřelá z toho, že se připojí buď k Japoncům neb k Semenovu, nebo že jich bude nepřáteli sovětů použito k obraně Sibíře a že budou tak tvořiti avantgardu spojenecké armády, řízené proti bolševické vládě. Marně jsem vykládal, jak bylo mým přesvědčením, že o loyálnosti Čechů vůči ruské revoluci není pochyby, že tito lidé nemají jiného cíle, než osvoboditi svou vlast Rakouskem dehtanou, že nechtějí potříti jiného nepřítele než centrální mocnosti, že vždy odmítali povolití žádostem, které na ně byly vznášeny Kaledinem, Alexejevem, ukrajinskou měšťáckou radou, aby bojovali proti bolševikům; tito přerušili dopravu do Vladivostoku.

Ale bylo usneseno, že vláda sovětů by dovolila Čechoslovákům odebrati se do Archangelska a odtud do Francie s podmínkou, že budou před tím postupně odzbrojeni a že spojenci zajistí rychlý odjezd těchto oddílů loděmi, aby nebylo vyprovokováno proti Rusku ultimatum Německa, jež by toto soustřeďování oddílů znepokojovalo.

Tato druhá podmínka nebyla položena ještě v době, kdy sověty doufaly, že je možný smír s dohodou a

zdály se býti ochotny zavřítí oči k obsazení území, bylo-li by toto nebezpečno spíše Německu než jim.

Došlo k částečnému odzbrojení Čechoslováků, ale podle tvrzení bolševiků podařilo se jim uschovati tajně značný počet zbraní, jichž by mohli nyní použít proti sovětovým autoritám. Oddíly dlicí ještě v Rusku, se po týdny takměř nehnuly. Trocký prohlašuje že nedošlo-li ještě k dopravě do Archangelska, je to proto, že nikdy neobdržel odpovědi na svou opěťovanou otázku ohledně anglického lodního prostoru, jenž měl býti uvolněn k odvezení Čechů. Právě nyní, kdy píší, je mi nemožno říci, zda Trocký se mýlí. Musím doznati, že mi Trocký nikdy nelhal a že tento pozoruhodný muž, z něhož spojenci dělají monstrum obojakosti a ramednářství, zdá se mi zhola neschopným dopustiti se lži.

Tato nehybnost rozjitřila Čechoslováky, prudké a bojechtivé, odsouzené trávití celé měsíce ve vagonech. Jejich rozhořčení bylo snad vzníceno jistými ruskými důstojníky jich generálního štábu. Zřejmě bylo stupňováno komunistickými agitátory, jež k nim vláda vyslala, aby je získala ke vstupu do rudé armády. Touto agitací bylo svedeno sotva několik set Čechoslováků. Více komunistů naproti tomu nebálo se prohlašovati, že sověťová vláda by nikdy nedopustila, aby se Čechoslováci dostali do Archangelska a že ti, kdož by odepřeli vstoupiti do rudé armády, budou posláni zpět do zajateckých táborů. Tyto provokace ještě více rozjitřily Čechy, jimž někteří z jejich řad, v dobrém nebo špatném úmyslu, tvrdili, že sověťská vláda, tajně spolčená s Němci, usnesla se vydati je nepříteli. V tomto nervosním napětí stačila jiskra, aby zažehla požár. Jiskra padla před několika dny v Čeljabinsku. Jeden český vojin byl v hádce zabit maďarským zajatcem. Jeho kamarádi jej pomstili. Když zasáhly místní autority, pobili několik členů sověťů a zahájili ihned na

několika místech (jejich oddíly jsou rozptýleny mezi Penzou a Omskem) nepřátelství.

Moskva, 29. května 1918.

Drahý příteli!

Události s Čechoslováky způsobily, že Trocký je zcela proti nám. Jest přesvědčen, že jde o přípravu, o generální zkoušku japonské intervence v Sibiři, která má být rázem provedena spojenci ve shodě s protirevolucionáři a vedena francouzskými důstojníky, kteří jsou mezi Čechoslováky.

Jsem naprosto jist, že se mylí.

Jsem-li dobře zpraven, jest francouzská mise zastoupena u Čechoslováků pouze dvěma důstojníky, kteří mají na starosti jediné správu (platíme Čechoslovákům předem jich výdaje) a jednání se sovětovými autoritami.

Jeden z těchto důstojníků jest Guinet, který se mi zdá neschopným zaplésti se do takového spiknutí. Druhý je můj přítel, poručík Pascal. Jsem-li právem podezříván ze sympatie k bolševické vládě, neztratil jsem přes to všechen kritický smysl a moje sympatie není bez výhrady. Obdiv Pascala, tolstojovského katolíka, — omezující se ovšem pouze na teorii — (Pascal se nikdy neznal se žádným bolševikem) — k hnutí, je muž přiznává hodnotu náboženskou, nečiní jej náchylným k vojenské akci vůči sovětům. Kromě toho jest to disciplinovaný voják a pokud jen možno loyální. Jsem přesvědčen, že již z poslušnosti k rozkazům a z osobního přesvědčení respektoval předpisy mise, které za takových okolností nejsou jistě toho druhu, aby živily oheň, nepřispějí-li k jeho uhašení. Řekl jsem to vše Trockému. Jest příliš zřejmé, že by Francie mohla vše ztratit v tomto politováníhodném dobrodružství, které musí dříve neb později skončiti úplným rozdrčením nešťastných vzbouřenců. Jediné vážné upotřebení Čecho-

slováků může být na západní frontě, kde jsou nadšeně očekáváni. V boji na sibiřské hranici budou umíratí vojáci ruští a čeští jedině na prospěch Německa.

Je-li tato aféra trapna pro spojence, je svrchovaně nebezpečna pro sověty. Mají proti sobě 25.000 vojáků-dobrovolců statečných, disciplinovaných. Zabírají území, na němž se nalézá množství českých zajatců, kteří se k nim nepochybně připojí. Jestliže se zápas prodlouží, jistě řada protirevolučních živlů se chopí této příležitosti, aby zahájila akci proti sovětové vládě. Proč hnáti mladou rudou armádu, špatně vyzbrojenou, teprve se utvářející, do této války psychologicky odporné? Konečně, pokud bude zápas trvati, bude jen zotřovati krizi dopravní i zásobovací.

A jaký rozhořčený křik nastane v dohodových zemích, kde se fakta překroutí a kde nepochybně nebude činen zodpovědným nikdo jiný než bolševici.

Je nutno za každou cenu učiniti konfliktu přítrž. Podmínky kladené Trockým jsou tvrdé, ale přijatelné:

Okamžité zastavení nepřátelství. Odzbrojení Čechoslováků, kteří budou dopraveni do Archangelska a Murmanska, s podmínkou, že zodpovědnost za ně převzmou dohodoví důstojníci a že budou co nejrychleji dopraveni anglickými loďmi. Dále je třeba, aby se Francie zavázala k tomu, že dopraví do Ruska v určité době, dle toho, jakým množstvím lodního prostoru disponuje, ruské vojáky, kteří jsou ještě u nás.

Vysvětluji Trockému, jak to bylo od něho nezapné, že dal před třemi neb čtyřmi dny zatknouti předsedu a místopředsedu československé národní rady, Čermáka a profesora Maxu, kteří jsou zoufalí nad touto příhodou, kteří mají značný vliv na svá vojska a byli by výtečnými sprostředkovateli smíru. Obdržev plnou moc od Trockého, běžím do vězení. Odvádím Maxu na centrální telegrafní úřad, kde se spojíme přímo s Om

skem a ostatními stanicemi, v nichž jsou čechoslovácké oddíly. Maxa uznává, že Češi, třebaže měli pro to mnoho omluv, dopustili se chyb, které nezbytně vyžadují nápravy. Je přesvědčen, že tato záležitost se musí co nejrychleji ukončiti. Přijímá v celku podmínky kladené Trockým a v tom smyslu telegrafuje.

Než, uvěří Čechoslováci těmto telegramům, které mohou býti falšovány? Je nezbytno jít k nim a domluvit se. Žádám Trockého, aby poslal na novou frontu komisi, složenou ze sovětistů, Maxy a dohodových důstojníků. Trocký to ihned přijímá. Smíšená komise odjede tohoto večera do Penzy.

Moskva, 15. června 1918.

Drahý příteli!

Bolševici, jimž často vyčítám neobratnost, omyly, prudkost útoků ustavičně vrhaných proti spojencům, odpovídají mi zpravidla obžalobou, jejíž podstatné důvody uvádím: — — — — —

— — — — — »Dnes, přes pokrytecké protesty, opakované vašimi zástupci, vystavenými naší odvetě, odsouzenými k opatrnosti a odhodlanými prodlužovati naše iluze o opravdivosti vašeho nepřátelství, není jediného Rusů, který by nebyl přesvědčen o vaší účasti na činech Čechoslováků, spojených od nynějška více méně otevřeně s protirevolucí. Kdybychom měli ještě nějaké pochybnosti, stačilo by přečísti výňatky anglo-francouzského tisku, dovolávajícího se nadšeně tak zvané osvobozovací akce Čechů proti sovětům, aby byly všechny tyto pochybnosti rozeznány« — — — — —

Tolik píše Sadoul o Čechoslovácích a jejich konfliktu s bolševiky.«

Není naším úkolem rozebíratí blíže citované dokumenty. Ale vskutku stěží lze pokládati sovětskou vládu za tak neprozřetelnou, že by ona se své

strany byla tenkrát chtěla pro malicherné příčiny vyvolávati s námi válku a že by tuto vojnu k tomu ještě zahájila za tak nevýhodných pro sebe podmínek: to jest, že by začínala vojnu na jediné dráze do světa, jejíž ovládnutí znamenalo ovládnutí celou bohatou Sibiř a zásobovati sibiřskými produkty hlavní centra evropského Ruska; že by začínala zbytečnou, riskantní pro sebe vojnu v týlu, a na jediné tepně své nejvážnější protirevoluční fronty, kde vysazený za zády Semenova japonský dessant čekal pouze na příležitost k zahájení odkryté intervence na Sibiři. Právě naopak, poznáním smrtelného nebezpečí, jakým byl pro sověty hrozící konflikt s námi v uvedené situaci, a myšlenkami o oprávněnosti staré nedůvěry i starých podezření, možno si vysvětliti zoufalou snahu po dobrém i po zlém, smířlivostí na jedné straně a krutými hrozbami na druhé, sliby massám a hrozbami vedení, likvidovati stůj co stůj uzrávající srážku. Je možno snadno uvěřiti, že za dané situace odpovědní činitelé sovětské vlády měli jedinou nejvřelejší touhu — viděti nás co nejdále za hranicemi svého území. Tím více, když zkušenosti z Penzy musely zřetelně ukázati všem, že čs. armáda ve svém celku má skutečně nezvratné přání jeti do Francie, že nechce nijak zasahovati do ruské revoluce. Všecko úsilí českých komunistů v Penze o převedení československých dobrovolníků do služeb ruské sociální revoluce nedávalo kladných výsledků. Ba naopak úporné úsilí jejich, všemi prostředky zvrátiti vůli nacionálních mass, oddálilo tyto od revoluce. Jestli tedy i Rusko snažilo se dostat Čechy za hranice, tu možno snad věřiti, že hlavní a poslední slovo v tom měli skutečně spojenci, kteří zapomněli, vezouce naše vojska k přístavům do Vladivostoku či do Archangelska, dirigovati tam také transportní lodě.

Konečně je nesporno, že smrtelně ohrožené sibiřské sověty byly by propustily Čechy při jakž takž dostatečných zárukách loyality i přes eventuelní opačné příkazy odjinud. O tom svědčí Irkutsk, kde na zakročení Vergého ešelon složivší zbraně, byl vypraven bez zdržování do Vladivostoku; o tom svědčí i vyjednávání ve Vladivostoku, Nižně-Udinsku, Kansku a Mariinsku, kde plnomocník irkutského sovětu za účasti Američanů pokoušel se o jednotnou dohodu na celé linii ve spojení s omským sovětem i moskevskou vládou. Je známo, že i Omsk vyjednával o smírné propuštění při sprostředkování Guineta. V Čeljabinsku nebylo vůbec od samého počátku tajemstvím, že hluboce znepokojení členové místního sovětu, věřící v naši loyaltitu, snažili se vším svým vlivem a všemi silami umožniti odjezd čs. částí a tím odstraniti nebezpečí, jehož sílu již jednou poznali. Také dále na západ, v Penze i pod Samarou, všude možno zjistiti snahy sovětů po likvidaci srážky mírným vyjednáváním. A tragické je, že právě tato snaha sovětů po míru, snaha Masarykova i jeho zodpovědných zástupců zachránila Ušakova, Kadlece, Gajdu a celé jeho dílo od záhuby. Jak i on sám přiznává, umožnila mu vítězství a zahubila sibiřské sověty.

K tomu dovolíme si citovati ještě oficielního historika české anabase, ne pouze jako doklad k faktům, uvedeným již výše, ale též jako vhodný vzorek hutnoty a ideové náplně těch elementů, jež vlna sibiřské epopeje jako nejvýznačnější represntaci onoho časového národního hnutí vynesla nad hlavy davu. Oficielní historik, přiznáváje slabiny položení Gajdovy skupiny od východu, odkud hrozilo mladé kontrarevoluci smrtelné nebezpečí, píše o tom: »Situaci zachránila však na této straně úsilovná mírová akce irkutské Centrosibiře (ústřední výbor sovětů cen-

trální Sibíře), jež poděšena náhlou změnou situace, jala se pomocí americké misse a též neinformovaných zástupců čs. vojska ve Vladivostoku hasiti požár zrádnou politikou bolševiků vznícený, jenž během několika prvních dnů nabyl již ohromných rozměrů.« Nikdo se jistě nepodiví, že Gajda celou tu hru na vyjednávání píše k dobru svého účtu bez ostychu jako důmyslný svůj válečný čin. Ale charakteristické je, že o konci oné hry, po vítězné likvidaci poslední předbajkalské hráze u Nižně-Udinska, i sám oficiální historik prostě bez ostychu podotýká: »Jest přirozeno, že za takových okolností — (t. j. když hra s vyjednáváním vykonala svoji úlohu) — a při celkové náladě našeho vojska nové mírové nabídky Centrosibíře již přijaty nebyly a čs. deputace z Vladivostoku (prap. Houska), vyjednávající o mír s bolševiky, rázně odmítnuta.« A při tom »rázném odmítnutí« na cestě do Vladivostoku, kam ještě nedávno čs. ešelonky tak spěchaly, ležela tehdy ještě hradba Bajkalu s řadou tunelů a druhá polovice nekonečné magistrály. Kdyby nebylo jiných cílů, bylo by nevysvětlitelné, proč bylo rozhodnuto platiti za ztíženou dopravu drahou krví a životy čs. dobrovolníků.

Vypravuje se, že když později nejvýhodnější oddíly Gajdovy skupiny dobyly stanice Karymskaja (kde dělí se sibiřská magistrála na amurskou a mandžuskou větev a odkud bolševické oddíly ustoupily po amurské dráze na sever, takže přímá cesta na Vladivostok zůstala volnou), nalezen byl na stanici nápis, zanechaný ustupujícími bolševiky, tohoto smyslu: »Nyní poznáme, jestli Čechoslováci skutečně jedou do Vladivostoku.« Přirozeně, že čs. oddíl obrátil se severně za ustupujícími bolševiky a do Vladivostoku za svými záležitostmi zajel si pouze Gajda.

Od toho okamžiku je československá fronta cele obrácena na Moskvu. I tehdy jako po prvních dnech vystoupení nutnost další intervence v Rusku odůvodňovala se tím, že nemůžeme opustiti »bratrské Rusy«, kteří nám při vystoupení pomáhali. Tvrdilo se, že jejich pomoc ke zdaru české akce byla nutná. Nehledě na to, že je to přiznáním nemohoucnosti, neoprávněnosti povstání nové menšinové demokracie, je to naivní neupřímnost. Jestli tato svazující nás pomoc byla skutečně nutná, pak to znamená, že úloha »odjetí vlastním pořádkem« byla neproveditelná, a že krev prolitá z vůle toho, kdo zval bílé organisace k vystoupení, prolita byla vědomě pouze proto, aby nám, svázaným novým přátelstvím, byla vzata možnost odjezdu vůbec. Pak byl to pravý opak toho, k čemu armáda sjezdem dávala plné moci. Avšak není ani pravda, že jsme k odjezdu potřebovali této pomoci. Vždyť sám Gajda o složení a významu jejím vyjadřuje se následovně: »Spoléhati se na nové formující se oddíly dobrovolníků sibiřské národní družiny ovšem nebylo možné. Nejlepší setniny, složené ze samých důstojníků a studentů, kteří příkladně konali službu prostých vojáků, byly zatím zaměstnány hlavně organisací místní služby, stráží a formováním nových vojenských skupin.« Naopak tedy bezvýznamná pomoc bílých gard pouze ztěžovala naši situaci. Bez nich, bez této nové »lidovlády« náš pohyb na východ nebyl by narazil na tak zoufalý odpor revolučních sovětů. To nebyla bělogvardějská pomoc k odjezdu z Ruska, naopak tu byl obětován odjezd z Ruska pro ruskou kontrarevoluci. Místo přikázaného Masarykem i sjezdem odjezdu do Vladivostoku stůj co stůj, od prvé do poslední chvíle měli jsme nastavovati své hrudi ranám mířeným proti ní.

Jak křiklavou neupřímností vedle toho jest, když ještě dnes Gajda, vyjednávající v Novonikolajevsku a ve Vladivostoku s protirevolucí, odůvodňuje odmítnutí vyjednávání s mírovou delegací vladivostockou (Housky) tím, že »bylo mu čeljabinským výkonným výborem nařízeno probíti se co nejrychleji do Vladivostoku a že tedy neměl ani práva pouštěti se do jakýchkoliv vyjednávání.« Dnes není pochyby, že Gajda, opraviv vědomě příkaz Masarykův o neutralitě a odjezdu do Francie stůj co stůj, vědomě vedl armádu do služeb ruské kontrarevoluce. Proto dokazuje-li on ve svých »Pamětech«, že svobodu čs. národa dobylo vystoupení proti ruské revoluci, tvrdí tím, že dobyl ji ten, kdo opraviv příkaz Masarykův a neuposlechnuv I. voj. sjezdu, počal v Rusku období cizích intervencí, léta krvavých válek, jež svedla uklidňující se vývoj ruské revoluce do jiného řečiště a zničila nejúrodnější oblasti Ruska tak, jak je nemohlo zničiti deset říjnových revolucí — — —

Gajda po zmaření posledního »nebezpečí« smíru stává se generálem a nejvyšším velitelem sibiřské východní fronty. Jeho vlastní noviny, vydávané v Irkutsku v ruském jazyku, mezi chlubnými záznamy o počtu poprav, vykonaných jeho chrabřím důstojníkem, bubnují cirkusovým stylem uličnímu publiku jeho slávu. Gajda a Kadlec stávají se v nich největšími muži a hrdiny současného Československa. Ale při tom tak důkladně ocitají se ve službě u sibiřské vlády, že tato pokládajíc české vojsko za vojsko těchto »vůdců českého národa« cítila se v dobrém právu vydávati i »jejich« české oddíly za své vládní vojsko, což ovšem vyzvalo protesty zapomenutých »českých vůdců« v OČSNR.

Voják Gajda horečně hnal se k výšinám. Generál Gajda cítil se pánem Sibíře a hrdinou dne. A přece byl to týž Gajda, jenž před necelým rokem marně domáhal se odjezdu do Francie a přiznání své srbské důstojnické hodnosti pro francouzskou armádu a jenž, jak se praví, byl odmítnut proto, že proti němu závistiví druhové zvedli čestnou aféru — prý za neoprávněné přisvojení si určité důstojnické hodnosti kdesi v balkánské armádě. On, rozený voják s nevy-sychající touhou po dobrodružstvích a činech, skrý-vající svůj původ za divným jménem »Radula Gajda«, jenž by ve Francii, kam tak úporně chtěl, končil kariéru nejvýše jako hrdinný velitel roty v zákopech, stává se v ruských převratech skutečným pánem Sibíře. Gajda je chrabrý a pilný, s chorobnou ctižádostivostí, již podřízeno všechno ostatní; ba i jeho primitivní vlastenectví člověka nehlubokého vzdělání. Jemu jako všem průměrným odchovancům západu zůstaly cizími všelidské problémy kosmopolitického Ruska. Z české výchovy zbyly mu pouze povrchní pojmy o abstraktním národu a abstraktním slovanství. Proto zdají se mu všechny otázky jednoduchými; proto tak samozřejmě bez ceremonií pouští se do nejzodpovědnějších řešení nejsložitějších otázek; proto jeho sebe-důvěřivá lehkomyšlnost a smělost, majíc risknouti, je tak blízka dobrodružnosti. Gajda bývá energický až do bezohlednosti; je i chytrý. Snaží se vždy pozvednouti takový prapor, jehož barva, fascinujíc dav, může dáti v daný okamžik, v daném jeho vlastním položení největší průbojnou sílu. A konečně jeho prostý původ a neumělost kloní ho k demokratickému gestu. Ze dvou cest k jednomu cíli, jež vytýčila mu ctižádost, zvolí jistě tu demokratičtější. Ví, že demokracie je větší síla, že je síla »davů panujících v životě«.

Ale jsou situace, kdy jeho ctižádost musí přejíti a dovéde přejíti i přes tento »předsudek«.

K tomu na tomto místě pro celkový obraz budiž předběžně připomenuto --- (vedle poukazu na jeho poměr k sjezdu, jehož byl původně pouhým výkonným orgánem, a vedle zmínky o soupeření s druhým nápadníkem nejvyšší moci B. Pavlů) — že brzy i se strany jeho ruských spojenců zvedly se hlasy protestu proti němu. Byl to nejen Grišin Almazov, jenž měl stejnou ctižádost a stejné aspirace hrátí úlohu sibiřského Napoleona. Byla to brzy sama sibiřská vláda, znepokojená přílišnou bezohledností a samostatností svého velitele východní fronty. Tak už v Krasnojarsku, když Gajda sám první — snad prostě z prostoduché neznalosti kompetence svého nového úřadu — bez ohledu na prozatímní sibiřskou vládu zavedl své polní soudy a počal z vlastní moci stříletí a věšeti ruské občany, ministr vnitra Krutovský ostře protestoval. Grišin Almazov pak, opatřiv žalující telegram dodatkem: »toť diktatura!« založil zvláštní úřední fascikl u sibiřské vlády pod názvem »záležitost Gajdy«. Do stejné kategorie patří i pozdější zatčení a vyvezení členů Ústavodárného Shromáždění v Jekatěrinburku a jeho konečný vrcholný konflikt s Kolčákem před jeho úsilím státi se pánem Sibiře, neobmezeným, jedině sobě zodpovědným za své dílo.

Třeba mu však předem přiznati, že nejlépe ze všech amateurů dovedl hrátí svoji úlohu na asijské scéně, že nejlépe vyplnil své místo v sibiřské avantuře. Ještě jako Kolčákem sesazený ruský generál, jedoucí »vlastním pořádkem« na východ (v roce 1919), projížděl s takovou okázalostí, s jakou nejel žádný skutečný spojenecký generál. Salonní vozy, z nichž generálský ve dne v noci byl hlídán čestnou stráží čtyř urostlých Čer-

kesů či kozáků v historických uniformách s karabinou a tasenou šavlí, pobočníci čeští a ruští, personál, krásné ženy, automobily, nádherné koně a ruští chrti — tak vypadal Gajdův vlak. Nescházel ani vagon plný obrazů, mezi nimiž v první řadě poutala pozornost jeho vlastní podobizna v životní velikosti, na koni, se všemi odznaky jeho moci a hodnostmi i se známou zlatou šavlí, dárkem to omské buržoasie. Tak obklopen atmosférou potentáta, projížděl Gajda naposled Sibiří, hledaje ještě po cestě nitky k politikům, za něž by mohl se zachytiti pro poslední krvavý výstup na své scéně. Avšak o tom všem budeme ještě na svém místě mluvit. Tolik pouze k úvodu o charakteristice první hvězdy sibiřského krvavého ohňostroje.

*

*

*

Je přirozeno a pochopitelné, že i v protivném Čechům a Gajdovi táboře působily vedle zodpovědných i nezodpovědné elementy s různou mravní i intelektuální kvalitou, jak vynesla je na povrch vlna revoluce, zvedající se ode dna lidské společnosti. Byly to často odpadky společnosti, které, jako vždy, zakrývají svá díla praporem revoluce. Byly to i elementy, jež do sovětského tábora přivedla pouze fronta proti čs. nacionalismu, bez jiných úvah a motivů. A každý z těchto malých, nezodpovědných lidí — stejně jako u nás — podle svého pojetí stavěl se k uzrávajícimu a uzrávšímu konfliktu. Tak zvláště po vzplanuvší již srážce bylo možno v provinciálních bolševických novinách najíti články, které při malém rozhledu pisatele a při dokonalé neinformovanosti diktovala více slepá lidská nenávist, než ideální revoluční zanícení. Je jisto, že

i tam na druhé straně existovaly skryté síly, které přimkly se ke konfliktu a nerozvážně rozdmýchovaly plamen, snažíce se sovětské moci využítí k ukojení svých tajných přání. Byl to zejména snad i podvědomý nacionální šovinismus zajatců »panských národností«. Ale právě tyto nezodpovědné elementy (ztrativší ostatně po prvních českých úspěších úplně půdu pod nohama) tím, že před očima československého davu zastíňovaly duši revoluce, nejvíce uškodily sovětům. Ony nejvíce usnadnily útok kontrarevoluce, kryjící se naším demokratickým štítem a bijící našimi rozhořčenými osvoboditelskými bodáky.

Je známo, že v boji pro hodnocení každé zúčastněné síly platí jedno kritérium: s námi, či proti nám. A tak podobně, jako náš tábor již v prvních dnech pojal do sebe jako nejčilejší a nejútočnější právě nejreakčnější síly atamanů Krasilnikova, Aněnkova a jiných monarchistických »pogonářů«, na východě pak Kalmykova, Chorvata a Semenova vedle Japonců, tak i na druhé straně nepřekáželo se žádné síle, směřující proti nám. I tam všechny pohotové protičeské síly postaveny do boje. Němci a Maďaři v internacionálních oddílech, ocitnuvši se tak neočekávaně v zoufalém, bezvýchodném položení, starali se ohnivými výzvami a apelem ke všem možným citům svých soukmenovců, i třídních nepřátel, zesílití řady bojovníků proti povstavším Čechům. Vedle čistého bolševismu objevuje se i nacionální bolševismus. Tento vzplanul hlavně v prvních dnech, měl význam spíše teoretický než praktický, spíše nepřímý než přímý, spíše slovní než akční. Není třeba dokazovati, že v dané situaci, zejména po českých vítězstvích, tato agitace míjela se prakticky úspěchem. Neboť všichni příkrčivši se před krvavou bouří sibiřskou za ochrannými stěnami zajateckých táborů, spíše

nenáviděli všechny ony rušitele svého klidu, burcující k akci, vyzývající či nutící dokonce k dobrodružstvím, v nichž riskovalo se životem, zachráněným ve světové vojně. Byly případy (v Omsku), že zajatí Němci a Maďaři sami ubili dopadené své vlastní komunistické agitátory, nebo sami vydali je na smrt Čechům.

Není jistě třeba dokazovati, že zejména nenáviděni byli všichni komunisté a internacionalisté — v důstojnických táborech. Tam Čechy po vystoupení pokládali přímo za přátele, za osvoboditele.

Obrázek o tom, jak občanská vojna přeskupila nacionální tábory, dokresluje případ ze zajateckého tábora v Berezovce u Verchně-Udinska. V tomto táboře byli Němci a Maďaři, převážně důstojníci. Tito »naši úhlavní nepřátelé«, pronásledovaní svými komunisty, zachraňují zraněného a bolševiky zajatého Čecha tím, že jej skrývají mezi sebou převlečeného v rakouskou uniformu. Při příchodu našich vítězných vojsk radostně vybíhají vstříc prvním objevivším se Čechům. A v nedorozumění s novou vládou okamžitě používají svobody dobyté Čechy — obnovují v táboře disciplínu, subordinaci, raporty, nosení císařských kokard a distinkcí.

Starí důstojníci rakouští přicházeli lichotiti nám za naši disciplinovanost a vojenskost. K vůli našemu boji proti »nepořádkům revolučním« zapomněli na naši »velezradu«. Dokonce jistý starší vyšší zajatý důstojník, neznající slova česky, pohostěný českým velitelem ve Verchně-Udinsku, prostodušně přišel nabízetí své i druhých důstojníků služby jako nový dobrovolc, na důkaz upřímného smíření — (jak pravil) — »rakouských národů«. Neboť podle jeho mínění složili jsme skvěle zkoušku »státotvorného elementu«. To ostatně,

podle zpráv, stejným způsobem ocenila i rakouská vláda.

Ale nejzajímavější a charakteristické při tom je, že si tohoto chování pravých reprezentantů nacionalismu panských národností, imperátorských důstojníků v táborech, naši národně-revoluční vůdcové a vlastenečtí historikové dosud vůbec nevšimli. Že naproti tomu ony nečetné oddíly internacionalistů, t. j. vojáků, vzbouřivších se v první řadě proti imperátorským důstojníkům, nepřátelských oné převážné většině, jež zůstala v táborech, zadržujících a vracejících repatriační zajatecké transporty, byly nazvány vilémovskými organisacemi, jichž účelem bylo prý zachvátiti sibiřskou magistrálu: v době, kdy Vilémův nejpovolanější a nejvěrnější orgán, který by toto mohl snad vykonati, císařské důstojnictvo, sedělo pod stráží v táborech, radujíc se z porážek internacionální »lúzy«. A jestli i někde ideový intelektuál či exaltovaný jednotlivec z nich, připojil se k revoluci, byl jistě se stavovskou klatbou a pohrdáním vyobcován z řad čestných lidí i z národa jako »darebák« a »zrádce«.

To pouze mimochodem. Tu budiž pouze konstatováno, že jestliže na jedné straně činěny byly pokusy o rozdmýchání nejčernějšího šovinismu na záchranu smrtelně ohrožených sovětů, to stejně na druhé straně demokratická, slovanská armáda do boje za »Slovanstvo a veliké Rusko« proti ruskému revolučnímu národu organisuje a volá nábožensky fanatické Tatary, Baškiry, šovinistické Poláky, Rumuny, imperialistické Japonce a pyšní se i ochotnou pomocí »bratří Číňanů«. Gajda později ve Vladivostoku naivně se divil (a podle všeho se zdá, že jeho naivnost byla upřímnou) a žehral na to, že Japonci onen boj »za veliké, slovanské

Rusko« nechápou stejně idealisticky a nezištně, jako prostý řadový Čechoslovák. — —

Sověty jako my musily se brániti zoufale. I Gajdův spojenec, ruský kadět Krol, ministr oblastní Uralské vlády, hned při dobytí Jekatěrinburku Čechy řekl jasně a upřímně všem, k čemu jim musí především pomáhat i vojsko humanisty Masaryka, prohlásiv: »Ural musí být zalit krví těch, kteří provinili se proti ruské státní myšlence.«

VII.

Není pochyby, že čs. vojenský sjezd prováděje svou úlohu, jejíž risk a důsledky snad ani plně nechápal, měl upřímně v úmyslu omeziti se pouze na nejnutnější opatření a prostředky (nedotýkati se vnitřní ústavy revolučního Ruska) a míti na zřeteli jediný cíl: dostat se do Vladivostoku. Sjezd také, neznaje opatření Gajdy, obracel se svými výzvami a vysvětleními »k občanům ruské federativní sovětské republiky« a také jinak hlásal, že »my nikdy nepůjdeme proti sovětům«. Vyslav Neuberta do Moskvy vyjednávati, sjezd vrací se k běžné práci a počíná na předporadách řešiti vnitřní otázky, hlavně úpravu příští naší samosprávy ve Francii. Při zprávách o novonikolajevském převratu Gajdově znepokojen, pokouší se ještě svým socialistickým křídlem o protest. Ale bylo pozdě odháněti duchy, jež sám vyvolal. Neboť vojsko, jež prostřednictvím jeho dostalo se do rukou vojenské skupiny, zachvácené válečnou horečkou, opojeno skvělými, rychlými úspěchy, bylo úplně dobrovolným, ke všemu ochotným nástrojem v rukou svých vojenských vůdců, a zaměstnáno fanaticky svým dílem, bylo daleko politické citlivosti. A pak smršť bleskurychle vyvíjejících se událostí utlumila hned v zárodku instinktivní protest desorientované levice. U kormidla byli už jiní lidé: vojáci, — velitelé.

Avšak svědomí sjezdu, zahlušené a utlumené v ony první dny, probouzelo se později postupně. Vědomí zodpovědnosti přivedlo ke zvláštnímu prohlášení socialistů sjezdu při prvních výbojích reakce. Tato nejistota svědomí a vědomí zodpovědnosti přiměla později i k vyslání sjezdového předsedy Zmrhala k ČSNR do Paříže, od níž nebylo slyšeti ni slova schvá-

lení či povzbuzení. Právě ona upřímná vůle sjezdu vynutila u čeljabinských vedoucích činitelů jinou, formálně mírnější, snad pouze diplomatictější taktiku oproti vojensky různé bezohlednosti Gajdově.

Ale o podstatné jednotnosti cílů obou svědčí známý výrok Pavlů, jenž uklouzl jemu, jinak opatrnému, po prvních zprávách o novonikolajevských hrdinských činech Gajdy. Už tehdy v rozhovoru o čeljabinském sovětu řekl Pavlů: »nu, a my je necháme chodit dva či tři dny a pak to arestujeme také«. Když přišli důstojníci a kozáci žádati o pomoc ku svržení sovětské vlády podle vzoru Gajdy, tu přirozeně Pavlů mohl jim dáti prostou radu či poukaz, aby tak za zaručené naší neutrality či vlastně loyality k nim učinili sami. Stalo se tak konečně po schůzi ruských důstojníků, již umožnila nová »svoboda«, chráněná našimi bodáky. Učinili tak v noci a přece jen ne bez naší pomoci a ne bez asistence samého Pavlů.

Tehdy už uvnitř nejednotný sjezd, oklamáný většinou se mu vůdci, byl unášen lavinou událostí, kterou nevědomky a prostodušně postrčil přes okraj spádu. Nenapadlo mu, když prováděl odzbrojení rudé armády, že revoluční diktatura, zbavena vlastních bodáků, bez naší ochrany vydává se bezbranná v ruce námi ozbrojené diktatury protirevoluční; že několik důstojníků s revolvery v ruce mohou kdykoliv i bez nás provésti politický převrat »tam, kde český voják chrání veřejný pořádek, soukromý majetek a svobodu — (t. j. k protirevolučnímu vystoupení) — ruských občanů«, jak vyjádřil se — ovšem bez našich závorek — Vojcechovský v jednom svém svolání. Jinak ovšem sjezd na doklad své dobré vůle může poukázati na upozornění v telegramu do Omska, že event. konfliktu sovětské vlády s námi, »dvou přátelských armád«, lehce mohou využití »temné elementy«. To byla poslední

ochota, ale již bezprostředně potom, srážkou u Marianovky sjezd byl stržen do proudu, jímž unášeny byly massy.

Charakteristický je následující referát Pavlů na předporadách sjezdových a přijetí jeho. Pavlů vykládal, že náš odjezd nebude v tak krátké době, jak bylo myšleno na začátku, poněvadž daná situace čs. vojska nutně vyžadovala podporu některých politických stran a vrstev ruského národa (železniční zřízení, kozáci, Baškiři, eseri, kaděti a ruští důstojníci). Z toho prý vyplývá pro Čechy mravní závazek neopustiti tyto kruhy a strany v boji proti sovětské vládě a zůstatí v Rusku tak dlouho, dokud ony samy nebudou dosti silny, aby se ubránily. A tento referát, svým obsahem tak protichůdný původní vůli sjezdu, tuto otevřenou zprávu o tom, že zaměňuje se vlastní cíl armády, boj proti Rakousku, za úlohu podporovati vnitřní ruskou kontrarevoluci, sjezd vzal na vědomí, doufaje pouze ve schválení a pomoc spojeneckou. Stejně klidně, ba dokonce sympaticky přijata byla nová myšlenka i v armádě. — Tak prostě čs. revoluce ocitla se dobrovolně »v cizích službách«.

~ Jak se to stalo? Odkud onen přelom? Příčiny mohly býti opět pouze prosté, lidské. Podkladem byla prostá důvěra či důvěřivost a oddanost srazivších se k sobě, jako stádo v bouři, mass k vůdcům. Lákadlem byla skvělá otevírající se perspektiva závratného úspěchu v novém boji. Jásot a lichocení našich ruských spojenců, všech »lepších« vrstev ruského národa, s nimiž sbližovala naše massy stejná civilisace, umělo udeřiti na naši citlivou slovanskou strunu. Oživený náš nacionalism a panslavism, vyrostlý v malých našich domácích poměrech, otupil a oslepil Čechy vůči lidskému a všelidskému. Nové prostředí rychle měnilo názory. jednostranný tisk snadno vypracoval nové veřejné mí-

nění. Stejně u nás jako u zmateného ruského davu. Široké massy ruské, znepokojené v prvních okamžicích obavami před panstvím staré kozácké nahajky, začaly důvěřovati, jak se říkalo, »učeným, dovedným, dobrosrdečným, bratrským, opravdu demokratickým Čechům«. Zejména, když užřely je tak neočekávaně ve spravedlivém rozhořčení bít se s internacionalisty, t. j. nenáviděnými v Rusku interventy revoluce. Se zajatými Němci a Maďary, pomocí jichž prý — jak jim vysvětlovali — »zrádci Lenin a Trocký zaprodali Rusko a veškeru demokracii Vilémovi«. Proto i když své bělogvardějské důstojníky, kozáky a svou buržoazii nenáviděli a nevěřili jim, přece jen důvěřovali Čechům. A naopak, jak mohla v čs. armádě vzniknouti myšlenka o protirevoluci, jestliže v čele ruského hnutí šli — socialisté revolucionáři, když odbojnému sjezdu přišla složití své nadšené poklony babička ruské revoluce, Breško-Breškovská!

Hlavní úlohu při změně názorů na bezprostřední úkol čs. armády sehrálo čisté svědomí nezkušených mass. Při tom Sibiř slibovala i dále lehký boj a veliké úspěchy. V podvědomí armády tušil se veliký rozdíl bojů na krvavé francouzské frontě a v Sibiři, kde proti ní nestála pravidelná armáda. Vážným odpůrcem pro skutečnou armádu nemohlo přece býti to panické demoralisované stádo, jež podařilo se sibiřským sovětům shromáždit pod své prapory z dělnictva, ze zajatců a bezideových nejnižších příživníků revoluce v době katastrofálních úderů tak neočekávaně strhnuvší se bouře. Nutno již zde podtrhnouti, že těžkost a nepoměrnost naší úlohy nebyla v dobytí magistrály, na níž stály naše ešelony, spojené v jednotnou vojenskou organizaci, ale nad naše mravní a fysické síly byla teprve pozdější Sysifova práce udržování Sibíře pro kontrarevoluci a dobývání Ruska pro reakci.

Lehko možno si představití psychologii armády, když po prvních úspěších vystoupení ozval se tak bourlivý potlesk celého »kulturního« buržoasního světa, když k takovému válečnému štěstí pojily se hluboké poklony mocných spojenců. Včera zapomenutí čeští dobročkové stávají se ve světě mezinárodním činitelem a v největší slovanské říši prvořadým vnitřně-politickým činitelem; stávají se hrdiny dne ve světě i doma na Sibiři. Čechoslováci jsou ideálem světových státníků i sibiřských žen. Čeští praporčíci a poručíci, jimž povýšená Francie u sebe doma mohla nejvýše dáti úlohu umřítí v první linii spolu se svými svěřenci, či pro příklad jim, tu v Sibiři přijímají role nejvýznačnější a nejsamostatnější, až do generálů, velitelů armád a suverenní vlády se všemi atributy spojenecké moci. Před nimi s uctívou prosbou sklánějí se domácí ruské politické znamenitosti. Při tom každá krůpěj krve prolitá v Sibiři zdá se nekonečně výnosnější, zdá se míti nekonečně vyšší kurs než celý pluk, složivší kosti na bojišti národů ve Francii. Čechům, kteří dosud tak úporně a těžce probíjeli se celou svou zahraniční akcí na světové forum a nyní neočekávaně byli vyneseni bouří do takových výšek, musela se zatočiti hlava: vlna opojení nemohla nezachvátit všechny příslušníky tak slavené ve světě organisace a unéstí je daleko od všech jiných ideí a ideálů — i od skutečnosti. Čs. armáda horlivě dělá svoje speciální dílo, své »historické poslání« s láskou slaveného a sebevědomého odborníka. Zvláště když v pozadí scény kreslil se jí utopický sen o pozvednutí ruského mužíka k novému velikému všeslovanskému boji proti Němcům. Odtud s nepochopením rozdílů mezi západem a východem, rozdílů povah a tradice, rozdílů národopisných a zeměpisných rodí se vůle přizpůsobiti Rusko svým vlastním ideálům. Tu kotví i prostá víra, že akcí svou skutečně prospíváme

ruskému lidu. A v tom je zárodek vnitřní ideové tragédie ruských legií — tragédie plné omylů.

K doplnění nastíněného obrazu stůjtež zde ještě některé z pozdějších projevů sjezdu. Z nich přes vlivy vynesených v čelo pravých elementů i v této stylisaci zřetelně vysvítají i příčiny a cíle, jež armáda podkládala své činnosti v Rusku, i její obavy o další běh událostí.

»Profesoru T. G. Masarykovi.

Čs. vojsko, řídící se Vaším příkazem, zachovávalo přísnou neutralitu ve vnitřních politických sporech a občanských bojích na Rusi. Abychom se vyhnuli konfliktům, odevzdávali jsme sovětské vládě část zbraní, s největším sebezapřením snášeli jsme zdržování transportu, ponižování a podezřívání se strany sovětských úřadů; dovedli jsme strpěti drzé urážky a zpupné útoky zrádných chráněnců sovětské vlády, tak zv. českých internacionalistů a komunistů.

Presvědčili jsme se však, že sovětská vláda chce naše vojska zde zadržeti a buď agitací, hladem nebo násilím je roztržiti nebo rozbíti.

Vojsko poznalo, že kolem něho stále těsněji a těsněji ovíjejí se zákeřné pikle, rakousko-německý úklad, řízený německým vyslancem v Moskvě. A předsjezdové předporady rozhodly, aby pohyb našich ešelonů dál se bez souhlasu místních sovětských úřadů dále. Neměli jsme úmyslu vystupovati proti sovětské vládě, chtěli jsme pouze zachrániti celistvost našeho vojska.

Lidový komisař Trocký vydal rozkaz naše oddíly úplně odzbrojiti, jednotlivé vojíny odstřelovati, oddíly rozpustiti a buď získati je do rudé gardy, nebo zavřít do zajateckých táborů a přetvořiti na pracovní družinu. Dle tohoto rozkazu z Moskvy sovětské oddíly napadly na naše pluky: u Marianovky, Irkutska a Zla-

toústa, v Serdobsku, Penze a jinde. Byli jsme nuceni probíjeti si cestu. Na všech stranách pomáhalo nám obyvatelstvo v bojích a nadšeně nás pozdravovalo při vítězství. Ukázalo se, že sovětská vláda opírala se jen o najaté rotý německých a maďarských zajatců. Když jsme tyto porazili a odzbrojili, moc sovětů padla sama, obnovovala se činnost městské i zemské samosprávy. Lid osvobozených krajů dojemně nám děkoval za spasení, všude viděli jsme snahy o obrození Ruska.

Jsmo přesvědčeni, že jsme ani jinak jednati nemohli a že výsledky našich obětí budou dobré, že nás povedou k cíli našeho boje: k samostatnosti čs. státu. Toto přesvědčení vede a povede nás do nových útrap a k novým obětem.

Na Vás, pane profesore, vzpomíná celé čs. vojsko na Rusi a často upřímně si přeje Vaší přítomnosti opět brzo ve svém středu, abyste se znova přesvědčil, že jsme věrni odkazu svých předků husitských, že pevně chováme v srdci Vaše pokyny a příkazy, že jdeme jednotně do boje za svobodu svého národa a za vítězství světové demokracie.

Posíláme Vám, milovaný náš vůdče, srdečný pozdrav a přejeme plných úspěchů Vaší namáhavé a zodpovědné činnosti!

Na zdar!« —

»Do zemí československých!

Čs. vojsko, jehož představitelé sjeli se na sjezd v městě Omsku v Sibíři, posílá na sklonku čtvrtého roku světové války svému drahému národu, všem milým, nesoucím těžké jámo cizí poroby, svůj bratrský pozdrav.

Čs. vojsko do posledního okamžiku bránivší ruskou frontu i postlavší cesty ústupu z Ukrajiny mrtvolami hrdinsky padlých bratrů, bylo na své cestě do Francie zákeřně přepadeno agenty našich odvěkých nepřátel

i jejich věrnými sluhy, zmocnivšími se násilím vlády nad zmučenou ruskou zemí. Naše vojsko i naše osvoboditelné hnutí odsouzeno bylo k smrti.

Ale čs. vojsko pamětlivo závěti svých husitských předků, jediným krátkým úderem zničilo plán našich nepřátel a osvobodilo celou Sibir i značnou část evropského Ruska od násilnické vlády sluhů Vilémových, jsouc všude na cestách svých s nadšením pozdravováno od bratrského ruského lidu.

Čs. vojsko bude šťastno, jestliže společně s novými ruskými a spojeneckými vojsky na obnovené východní frontě bude moci se bití za svůj cíl, za samostatnou čs. republiku.

Jsouc vázáno těsnými bratrskými pouty s bratry na italské a francouzské frontě, ani na krok neustoupí z tohoto boje, dokud se zbraní v ruce nepřijde do své osvobozené domoviny, dokud nepřinese svému národu zabezpečený mír, svobodu a záruky lepší příští doby. V této vůli jsou naše řady jednotny a silny a v této víře musíme zvítěziti!

S hlubokým obdivem patříme na Váš hrdinský zápas doma a jsme pevně přesvědčeni, že i vy vytrváte do konce! My chceme býti svobodni! Buď zvítězíme nebo zhyneme; ale nebudeme nikdy více raby. Sebe větší dálka nemůže roztrhnouti silná pouta, vízící nás s Vámi, nijaké vody ani hory nám nejsou nepřekročitelnými na vítězném pochodu do svobodné vlasti. Opakujeme Vám slova Vaší památné přísahy:

Při hroudě své a při drahé památce předků, před očima zkrúšeného národa a nad hroby padlých v mohutném souzvuku všech duší svých slibujeme dnes a pro všechnu budoucnost: zůstaneme, kde jsme stannuli. Věrní v práci, věrní v zápase, věrní v utrpení, věrní až do hrobu! Vytrváme, dokud nezvítězíme! Zdráv buď národe československý! Vstávej ratolesti

rostoucí, přijde tvůj čas! Vzrůstej a zkvětej svobodně ve vlastech svých a ve velké bratrské rodině národů světa pro příští větší blaho své i příští osvobození lidstva.« —

»K úkolům zítřka. Ruské veřejnosti.

Sověť lidových komisařů na základě špatných informací a návrhu českých komunistů uposlechl příkazu německého vyslance Mirbacha a vydal rozkaz odzbrojiti naše ešelony a bezbranné vojíny uzavřiti v zajatecké tábory k dispozici německým missím, které zítra nebo pozítří na příkaz Vídně dopravily by je do karatelných táborů haličských a maďarských.

Sjezdové předporady sešly se právě před hodinou dvanáctou, kdy jednalo se o bytí či nebytí našeho zahranického revolučního hnutí a v plném vědomí svojí zodpovědnosti vyslaly naše bratry do boje, aby u kořene přesekli tyto ničemné plány.

Vystupujíc se zbraní v ruce proti vládě sovětů, čs. vojsko ústy sjezdu prohlásilo, že nechce zasahovati do vnitřní úpravy budoucího zřízení ruského státu, předpokládajíc samozřejmě demokratickou formu vládní, která by zachovala cenné výsledky loňské březnové revoluce.

Čs. vojsko jsouc samo vojskem lidovým a revolučním, bojujícím proti rakouskému byrokratismu a imperialismu, představuje si vnitřní uspořádání čs. státu na zásadách demokratických, ponechávajíc rozhodnutí čs. ústavodárnému sněmu.

V boji za svobodu vlasti, za kulturní, demokratický a sociální ideál spočívá i hluboký historický význam naší revoluční akce. Toho jest si vědoma i delegace sjezdových předporad a v tom smyslu již se několikráte vyslovila, obracejíc se různými projevy k ruské veřejnosti i k světové demokracii.

Tím řečeno, že čs. vojsko samozřejmě nemůže pod-

porovati ony směry v ruské veřejnosti, které by směřovaly k diktatuře, nebo dokonce k návratu carského režimu, třeba kryly by se krásnými hesly »spásy vlasti« a pod., známými dobře z éry Štürmera a Protopopova. Nutno zřetelně prohlásiti, že naše vojsko odmítne každé pokusy podobného směru, jak ve svém středu, tak i mimo něj a přeje si pro Rusko vlády pevné, demokratické, která by zachovala ruskému národu všechny cenné úspěchy, dobyté revolucí, které čs. národ děkuje za jasné vyslovení zásady sebeurčení národů.« —

Tak slavnostně deklarovala naše cíle česká demokracie (representovaná většinou sjezdu), jež z prvních dní vzala na sebe zodpovědnost za vystoupení proti sovětské vládě. Ovšem k tomu demokracie musila by v první řadě uhájiti sama pro sebe rozhodující vliv v armádě v tuhém boji se silnými politickými i vojenskými jedinci.

Neboť když potom vyrostla nad massami skutečná autonomní vláda česká, zostřil se boj o tento nejvyšší orgán moci do krajnosti. Je pochopitelné, že i v samé vládě, jež představovala ve svých vrcholcích nepřirozenou koalici politicko-vojenskou proti sjezdové demokracii, musil nastati zápas o nejvyšší rozhodující moc. A tak na demokratickém sjezdovém fóru střetnuly se už tři skupiny: sjezd, představující demokracii, střezanou zejména svým socialistickým křídlem, politické vedení, representované Pavlů a vojenské vedení s Gajdou v čele důstojnictva.

Sjezd, jenž zasedal v Omsku, jevil v podstatě následující rozvrstvení: předně jednotný blok důstojníků, volených ve zvláštní důstojnické kurii; k němu se řadí slabá počtem pravice; potom členové OČSNR, kteří neměli sice hlasovacího práva, ale vy-

konávali značný vliv; dále střed, kolisající z leva na pravo, početně slabší pravice, a nakonec socialistická levice, počtem nejsilnější, ale trpící neorganisovaností, nedostatkem vůdčích osob, a kompromisující.

() tom není sporu, že po dovršení převratu sjezd se svým znepokojeným svědomím socialistů mohl být skutečně pouze na překážku těm, kteří podle svého chtěli tvořiti novou historii. Na jejich nové dráze pro sjezd nebylo žádné úlohy. Pro ně posláni svoje končil tím okamžikem, kdy předal armádu v jejich ruce a uznán mohl být jenom v těch případech, kdy jeho autorita mohla podepřítí moc pretendentů na nejvyšší vládu. Skutečně také oba soupeřící vůdcové, Pavlů i Gajda, ohlížejí se na sjezd pouze potud, pokud jim třeba přikrytí svoje skutky jeho autoritou a od prvního okamžiku starají se o jeho likvidaci.

Pavlů, ocitnuv se prostřednictvím sjezdu na nejvyšším českém vedoucím úřadě v Sibíři, po zatčení čeljabinského sovětu přímo bez ostychu žádá odročení sjezdu. Ještě za předporad neočekávaně odjíždí do Zlatoustu a zanechává soukromý lístek tajemníku Richtrovi, v němž doporučuje odročení sjezdu. Záležitost však přichází před sjezdové forum, které rozhořčeno tímto krokem Pavlů proti sjezdu, okamžitě telegraficky jej povolává zpět do Čeljabinska. Na pohnutém zasedání po jeho návratu Pavlů ospravedlňuje svůj čin a podpírá ho tvrzením, že na této své cestě se »skutečně«¹ přesvědčil, že vojsko se k dalšímu konání sjezdu chová odmítavě; na to znovu doporučuje jeho odročení. Sjezd ovšem návrh odmítá — k vlastnímu štěstí B. Pavlů. Neboť tentýž sjezd v brzké jemu posloužil jako bezpečný štít v okamžiku nebezpečí uchvácení nejvyšší vlády smělym Gajdou, t. j. uchvácení vlády ve jménu »disciplinované nemitingující armády.«² V té nebezpečné době Pavlů opět našel demokra-

tický jazyk v článku »Čs. deníku«, v němž napsal:

»Náš živel na Rusi je dnes v převážné většině v rubáškách záštitné barvy. A kteří ještě nejsou, budou. Doslovně — národ ve zbrani. Tento ozbrojený národ chce míti zastupitelstvo takové, jaké odpovídá jeho duchu. Tudíž představitelstvo, volené na základě demokratického volebního práva. Představitelstvo, které by poskytovalo záruku svými osobními vlastnostmi i svými názory, že bude konat své poslání přesně podle pokazů daných sjezdem.« ...

»V politických věcech nemůže býti u nás zavedena vojenská diktatura. Nestrpěli bychom jí ani u nás, ani u svých sousedů ...«

». . . . Občanská a vojenská sféra se rozdělují. Náš voják ve stroji bude vzorem vojenské odvahy a mimo stroj příkladem svobodného občanství«.

To jest největší demokratické vzepjetí Pavlů, vynucené vážným nebezpečím z prava. Neboť stejně jako se strany Pavlů, vedla se úsilovná práce proti sjezdu a všem politikům i se strany vojáků, Gajdy a Kadlece, podporovaných v celku jejich důstojnictvem. Oba svorně snažili se odstraněním sjezdu a i politického vedení dostat armádu nekontrolovaně do svých rukou. Tito však na rozdíl od »diplomata « Pavlů šli po vojensku řízně a přímo k cíli. Iniciativou kap. Kadlece zrodila se u 7. pluku krasopisně psaná adresa »slovutnému bratru kap. Gajdovi«, podle níž měla býti vložena veškerá moc z vůle důstojnictva — přirozeně v zastoupení a ve jménu armády — do rukou Gajdy. Speciální důstojník byl vyslán sbírat na onu listinu podpisy důstojnictva i u ostatních pluků; k tomu podle důvěrného příkazu daného důstojníkům východní skupiny mělo se působiti v podřízených částech k vynášení resolucí proti sjezdu, ba uvažovalo se i o získání lidí, ochotných násilím rozehnati sjezd.

V těch snahách nezůstali sami. K nim do popředí brzy vystoupil tehdejší velitel 3. úderné roty Žák. Při příjezdu roty do Čeljabinska řečnil s tendencí nepřátelskou sjezdu před seřazenou rotou. Mluvil o nepořádkách ve vedení v Čeljabinsku, na sjezdě i v OČSNR dokonce i o prodávání zbraní bolševikům. Na sjezdu objevuje se resoluce, podepsaná řadou důstojníků 7. pluku (Gajdova) a několika vojáky, v níž nazývají se členové OČSNR pohrdavě »redaktory« — (míněn Pavlů) — a »písaři«, jimž oni, vojáci, podřizovati se nebudou; žádají pevnou vojenskou diktaturu beze sněmu, bez OČSNR, bez kontroly a zodpovědnosti. Potom přichází objednaný dopis od jednoho ešelonu 6. pluku, v němž prohlašuje se rovněž, že mužstvo i důstojnictvo si sjezdu nepřejí a naopak žádají zmilitarisování všeho veřejného života v armádě a vyřízení pouze důstojnické a invalidní otázky. Přináší se agitací dopis důstojníků 8. pluku z Vladivostoku, v němž tito protestují proti konání sjezdu v Omsku a prohlašují, že sjezd neobešlou. Je zajímavé, že důstojníci, kteří dojeli až na hranice Ruska, za nimiž tušila se Francie se svým armádním zřízením, postavili se otevřeně i proti pouhému obeslání sjezdu v tutéž dobu, kdy jejich kolegové uvnitř Ruska ochotně obeslali sjezd a uznávali jeho legalitu a svrchovanost; ovšem potud, pokud jim mohl dáti nejvyšší moc nad armádou, pokud on svojí autoritou sloužil jejich cílům.

Krátce sjezd měl se z »jednotné vůle armády«, t. j. vůle Pavlů a většiny důstojnictva rozejíti, nehledě na to, že už v prvé schůzi jeho předporad bylo ustanoveno, že neskončí svoje zasedání dříve, dokud poslední naše vlaky, jedoucí do Vladivostoku, neprojedou Čeljabinskem, dokud neupraví vnitřní poměry v armádě a nedá vojsku ústavu. Se strany těchto »představitelů revoluční armády« podnikáno všechno

možné k diskreditování a znemožnění sjezdu. Se strany některých vojenských představených na jednotlivé delegáty činěn všemožný nátlak. Za odejití se sjezdu slibováno povýšení; po ukončení sjezdu u některých částí delegáti dokonce vojenským velením trestáni za to, že se jej zúčastnili, ačkoliv sjezd byl oficiálně svolán a uznán za vrchní autonomní orgán ruských legií. U mnohých částí pak během sjezdu důstojníci žádali mužstvo, aby své delegáty ze sjezdu odvolalo. Marně. Sjezd zasedal dále, a kap. Kadlec, jenž rozhodl se na konec z východní fronty jeti sám osobně do Omska likvidovati ho svým vlivem, vrátil se s nepořízenou. A tak od té doby východní skupina Gajdy s nepokořeným nepřátelstvím k sjezdu i »civilním politikům« stává se autonomní. Nemohl-li Gajda dostati do svých rukou celou armádu, udělal aspoň z východní skupiny svoji »gajdovskou« armádu. Tam vedl nezávisle, bez ohledu na české i ruské ústředí svoji vlastní politiku, vydával svoje oficielní noviny a na konec i sám nezávisle povyšoval své ruské i české důstojníky. Politikové i sjezd se rozhořčovali. Nakonec k vyšetření a urovnání všech gajdovských záležitostí jmenem PVV, který zatím rozšířil se automaticky o všechny přibývší členy bývalé OČSNR, vyslán byl Dr. Patejdl do Irkutska. Ale podříditi Gajdu politickému vedení z Omska zůstalo pouze zbožným přáním.

Útoky proti demokratisační práci na sjezdu samém jsou vedeny pravým křídlem delegátů, jehož jádrem jsou důstojníci (volení z každého pluku jeden, čímž porušena demokratičnost voleb i správné složení prvního sjezdu.) Tato pravice hrozí stále rozbítí sjezd svým odchodem a když i to zůstává bez účinku, provádí pasivní resistenci při projednávání předloh v plénu. Práce důstojnictva na sjezdu vyčerpává se tak

pouze hájením vlastních kastovních — stavovských zájmů. Snaží se prosadit co možno největší zvýšení služného pro sebe, snaží se zvýšit moc důstojnictva odstraněním vládních komisařů a volených orgánů ve vojsku, zavést pevně instituci důstojnických sluhů a povinné zdravení. Stojí na stanovisku, že cíle dojdeme jen zmilitarisováním své »revoluce«. Spojenci jsou jim všichni držitelé či kandidáti moci a všichni, toužící ohrát se na jejím výsluní.

Jako ilustraci k tomu, jak těžké bylo postavení sjezdu zrazovaného vlastními lidmi, možno uvést následující případ: když činnost velitele východní skupiny Gajdy, jenž příliš sebevědomě, hrubě a bezohledně zasahoval do pravomoci samotné sibiřské vlády, vzbudila její nedůvěru a protest, byl vyslán k vyšetření této záležitosti do Gajdova štábu místopředseda PVV, jenž vystupoval také jako socialista. Tento »důvěrník sjezdu« o své újmě, bez vědomí PVV podpisuje beze všeho, jako jeho místopředseda, s Gajdou jako velitelem východních vojsk telegram Masarykovi do Ameriky, jenž měl udělati reklamu pravici a vzbuditi dojem, že na Sibíři, majíce důvěru celé armády, ideově ku prospěchu národa pracují pouze lidé, známí svým protisocialistickým smýšlením. Telegram, tendenčně zahalující skutečnost, poslaný z Irkutska 14. června 1918, zněl:

»Profesor Masaryk, předseda Čs. Národní Rady,
Amerika.

Posíláme stručný nástin událostí od počátku ústupu z Ruska. I. divise ustupovala pěšky přes Kijev s menšími srážkami zadního voje s Němci. II. divise čekala na dispoce, jež nešly. 6. pluk rozhodnul se 3. III. obsadit Bachmač a obstarat lokomotivy a vagony pro armádní sbor. Odbočka bránila. Houska chtěl mít

sjezd v Pirjatíně. Od 8. do 12. boje s Němci, kteří útočili dvěma směry na Bachmač. Posice udržena, sbor naložen. Před Penzou třínedělní zádržka od sovětů. Odbočka s Maxou i Vergé odevzdávali postupně zbraně. Zbylo 60 pušek na jeden vlak a sliby sověta. Nové zadržení. Situace v květnu: tři pluky ve Vladivostoku, 4 pluky mezi Čitou a Čeljabinskem, tři pluky západně Volhy. Násilný pokus úplného odzbrojení v Novonikolajevsku. Situace napjata. Maxa dal rozkaz I. divisi zpět na Archangelsk. Úplná nedůvěra mužstva. 17. května naši zabili v Čeljabinsku zajatce, jenž z odjíždějícího vlaku ranil hozeným kusem železa našeho vojáka. Při vyšetřování zatknuto sovětem všech deset našich svědků. Konflikt místní, pak s Moskvou. 20. května v Čeljabinsku sjezd vojska, svolaný odbočkou, jež vyslala čtyři delegáty. Štáb izolován v Omsku. Zvolen jednohlasně výkonný výbor pro pokračování v cestě. Odbočka zastoupená Pavlů, Závadou, Davidem a Richtrem. Sovnarkom a Maxa výhrůžně žádají vydání všech zbraní. Jednohlasně zamítnuto. Nové telegramy. Odejít do lágrů pod trestem rozstřelení. Stejný výsledek. Odpověděli jsme obšírným telegramem, odhadující správně možnost následku pro sověty. Zachyceny telegramy, nepřipouštějící pochybnosti. 25. a 26. května krvavě napadeny naše tři ešelony v různých místech. U nás na 42 mrtvých. Vystoupili jsme a zmocnili se všech míst. Na hrozby Vergé ešelony východně Nižně-Udinska vzdaly posice i zbraně a odejely. Ostré boje. Proti nám z polovice zajatci, hlavně Maďaři. Dnes dráhy od Penzy do Bajkalu v našich rukou. U nás na tři sta mrtvých a dvanáct set raněných. Zbraní nad počet. Nálada výborná. Sibiř očištěna. Národ se spojuje, žádá Ústavodárné Shromáždění. Oposice levých dělníků malá. Začátky vlády slibné, však váhavé tempo a ne dosti čisto. Spojenci žádají

držeti linii; po příchodu posílá fronta na Urále. Třeba jednati rychle, vojensky i politicky. Nám by Sibiř vycházela velmi vstříc. Prozatím jednají Pavlů a Kudela. Máme dojem, že jsme na správné cestě. Potřebí je nám vůdce v politice. OČSNR ztratila veškeru důvěru. Houska dosud proti nám. Kde Maxa, nevíme, je ale nemožný. Klecanda zemřel.«

Vrátiv se ze svého poslání, tento místopředseda PVV sám podává a doporučuje na sjezdu řadu návrhů, předkládaných vlastně jeho prostřednictvím Gajdou. Také chce všechno zmilitarisovat. Demokratické řády, jimiž měl býti zajištěn vliv vojska, t. j. revolučního národa na vedení politické i hospodářské, nazývá bolševismem. Tvrdí dokonce, že i vojsko žádá zmilitarisování. Ovšem, že sjezd bouřlivými projevy nevole se strany socialistického křídla odmítl i tyto návrhy, načež návrhové a malá část s ním stejně smýšlejících delegátů prohlásí, že sjezd opouští.

Tak původní nejvyšší orgán čs. revoluce na Rusi, jenž stěží hájí svou holou existenci proti vlastním, ze své suverenity ustanoveným orgánům, proti útokům zevně i úkladům z vnitřku a plně zaujat svojí vnitřní frontou, nemůže vzdorovati rozvoji reakce v Sibiři.

V ruském životě prvním výbojem reakce je nový pozemkový zákon, vydaný sibiřskou prozatímní vládou. Tento zákon vyvolal v ruském obyvatelstvu neobyčejné znepokojení a rozruch; obzvláště v tobolské gubernii. Proto sjezd interpeluje PVV a žádá, aby tento jasně prohlásil sibiřské prozatímní vládě, že čs. vojsko bude podporovati pouze vládu demokratickou. Ze znepokojeného svědomí delegátů vzniká návrh, aby sjezdem bylo vydáno prohlášení, adresované světové demokracii, které by jasněji formulovalo demokratické cíle armády a objasnilo příčiny jejího zasáhnutí do ruských poměrů. Avšak vydání takového prohlášení jménem

celého sjezdu bez ostychu už znemožnila pravice jeho. Proto sešli se na žádost ruských veřejných pracovníků strany menševiků a pravých soc. revolucionářů (Maslov, Majevský) delegáti příslušníci soc. stran českých a vypracovali prohlášení, jež se souhlasem PVV bylo vytištěno a jako leták rozšiřováno. Prohlášení toto, jímž socialistické křídlo sjezdu vymezuje svůj program vůči Rusku vzhledem k postupující reakci, a slibuje, že nedopustí vojenskou diktaturu — přirozeně zle bylo napadáno, hlavně naší důstojnickou vojenskou skupinou.

V tomto provolání, nadepsaném »Od čs. socialistů ruským socialistům« se mimo jiné praví:

»My jako socialisté ubezpečujeme Vás, že naší armády nebude a nemůže býti použito k cílům protirevolučním.

Opakujice prohlášení, učiněná našimi oficielními zástupci »dočasné sibiřské vládě«, prohlašujeme otevřeně a čestně, že každý, kdo by se chtěl odkloniti od splnění těchto hesel, najde v nás svého nepřítele.

Buďte ubezpečeni, že úplně souhlasíme s těmito Vámi prohlášenými hesly:

Samosprávná Sibiř, spojená s federativní demokratickou ruskou republikou.

Svolání Ústavodárného Shromáždění.

Nepřiznání Brest-Litevského míru.

Boj zbraněmi proti německému imperialismu.

Zajištění občanských svobod v Sibíři.

Ochrana práce a zajištění odborových organizací.

Odevzdání veškeré půdy národu.

Nedopuštění vojenské diktatury.«

Tímto prohlášením podepsaní socialističtí členové OČSNR a PVV a 19 sjezdových delegátů — vesměs organisovaní příslušníci socialistických stran ve vlasti — vzali sami na sebe směle zodpovědnost, již ještě ne-

dávno dával celý sjezd svými »úkoly zítřka«, deklarovanými ruskému národu.

*

*

*

Vlastní úkol sjezdu byl splněn, když byla vydána demokratická zřízení, jež obsažena jsou v »Řádech a resolucích I. vojenského sjezdu«, prvním to pokusu o ústavu demokratické armády. K pochopení celého druhého období historie legií nutno tu uvést i jejich suché paragrafy.

Ustanovení a řády, vyšlé z prvního sjezdu jako první ústava čs. vůbec, byly v hlavních rysech následující:

Ústředním a řídícím orgánem čs. revolučního hnutí vůbec uznána ČSNR v Paříži s Masarykem v čele, vedoucím orgánem pak čs. revolučního hnutí na Rusi stanoven Sněm čs. revoluce a OČSNR.

Pravomoc těchto tří orgánů vzájemně mezi sebou byla vymezena následovně:

Sněm čs. revoluce na Rusi byl rozhodujícím orgánem čs. revolučního hnutí na Rusi. Do jeho pravomoci spadalo určování směrnic politiky čs. revoluce na Rusi (pokud šlo o otázky diplomatické, v souhlase s ČSNR.), i stanovení zákonů pro vyřízení správních záležitostí. Zvláště jemu vyhrazeno: rozhodnutí o rázu čs. armády i stanovení zásad o přípustnosti vystoupení z vojska;

stanovení a změna zákonů o nabývání příjmů (daně a půjčky), stanovení zásad výdajných, schvalování rozpočtu a uzávěrek;

stanovení i změna zásad pro jmenování a povyšování důstojníků, vojenských úředníků i poddůstojníků, změna zákona o volených orgánech i vládním dozoru ve vojsku, usnášení se o zákoně trestním, řádu trestním i disciplinárním, zákonu o organizaci soudu. Změna

všech usnesení sjezdu čs. vojska a sněmu; schvalování zpráv presidia i členů OČSNR.

Sněmu příslušela dále volba OČSNR (kromě předsedy, jímž ustanoven na Rusi dlící člen ČSNR). Členové OČSNR voleni byli sněmem na jeden rok, sněm měl však právo volené i před vypršením lhůty odvolati. Návrh na svolání mohl učiniti i předseda OČSNR.

Z uvedeného je patrné, že sněm čs. revoluce na Rusi byl nejdůležitějším a rozhodujícím orgánem ruských legií. OČSNR byla jím volena a jemu zodpovědna. Sněm byl orgánem zákonodárným a kontrolním, OČSNR pouze představovala na venek čs. revoluční hnutí na Rusi, vykonávala usnesení sněmu a vyřizovala všechny záležitosti správní.

Pokud se týče svolávání sněmu, platila následující usnesení:

Sněm svolává OČSNR dle potřeby, jakož i v tom případě, když o to žádá s udáním programu nejméně jedna čtvrtina jeho členů. Prohlášení o tom musí se státi písemně předsednictvu sněmu, jež dorozumí se o svolání s OČSNR a jestliže OČSNR neučiní do týdne opatření o svolání sněmu, má předseda sněmu právo svolati sněm sám. K platnosti usnesení sněmu bylo potřebí přítomnosti alespoň poloviny členů a aby se vyslovila pro návrh nadpoloviční většina přítomných.

To znamená tedy: v případě, že by OČSNR zdráhala se svolati sněm, měl jeho předseda právo svolati jej i proti vůli OČSNR.

Vzájemný poměr sněmu k ČSNR v Paříži, rozhraničení jejich kompetencí stanovilo (kromě nutného souhlasu ČSNR v otázkách diplomatických) pouze zvláštní ustanovení, jímž určeno, že předsedou OČSNR je na Rusi dlící člen ČSNR. Byla to tedy funkce nevolená, virilní. Tento předseda měl býti uznávanou autoritou i nutným pojítkem mezi OČSNR a cizími vládami,

jakož i OČSNR a ostatními čs. organisacemi. Jemu bylo vyhrazeno právo řešiti diplomatické otázky; při čemž ostatní členové předsednictva OČSNR měli hlas poradní. V případě, že by nebyl v Rusku přítomen člen ČSNR, měla tato právo jmenovati svého plnomocníka, který by zúčastnil se vyřizování záležitostí politických, ale pouze na roveň s ostatními členy předsednictva OČSNR.

Jeho další práva a ustanovení pro případ, že by přišel do konfliktu se sněmem, obsahují následující odstavce:

Předseda OČSNR má právo zastaviti svým vetem výkon usnesení sněmovního. Vyjádření o tom nutno bylo učiniti předsednictvu sněmu do týdne od učiněného rozhodnutí.

Předsedovo veto mělo za následek, že usnesení muselo znovu projednáno býti sněmem téhož složení: bylo-li pak usnesení původní přijato beze změny, měl tento předseda OČSNR právo rozpustiti sněm a rovněž naříditi nové volby, které měly býti provedeny tak, aby sněm nového složení se sešel v době jednoho měsíce od rozpuštění.

Usnesení sněmu nového složení v této záležitosti nemohlo býti zastaveno.

Tímto zákonem stanovena svrchovanost sněmu jakožto představitele vůle lidu proti vůli kohokoliv; byl to vrcholný demokratický zákon celého zřízení vnitřního ruských legií. Obrana revolučního kolektivu před pokusy o diktaturu; garancie práv dobrovolníků; stráž u pokladu svobody a moci, svěřeného rukám vůdce.

V nepřítomnosti předsedy OČSNR měli jej zastupovati místopředsedové v tom pořadí, v jakém byli zvoleni. Neměli však týchž práv, jako předseda sám; oni mohli řešiti všechny politické záležitosti pouze kolegiálně s příbráním sekretáře i důvěrníka ČSNR.

Ostatní členové OČSNR byli zodpovědnými správci jednotlivých odborů. Položil-li předsedající člen ČSNR veto proti rozhodnutí OČSNR, měla záležitost býti předána na rozhodnutí sněmu.

Správních odborů bylo 12: finanční, vojenský, náborový, zásobovací, právní, zdravotní, sociální péče, propagační, osvětový, národohospodářský, slovenský a krajanský.

Pro hospodářskou revisi činnosti OČSNR zřízena zvláštní tříčlenná revisní komise, sněmem volená, která o své revisi měla podávati zprávu sněmu a již všechny výkazy o hospodaření i s akty o revisích, provedených finančním odborem, měly býti zasílány k vyjádření dříve, než byly předloženy sněmu.

Zvláštním zákonem vymezena práva a povinnosti poslanců sněmu. Stanovena jejich imunita; oni vyjmuti i z disciplinární moci vojenských velitelů. Volební řád byl demokratický. Volby byly tajné a přímé. Jedinou výjimkou z rovnosti hlasovacího práva byl slovenský volební okres, který měl vysílati 10 poslanců, poměrně více, než by mu dle početného zastoupení příslušelo. Jeden poslanec připadal na 800 voličů, tedy přibližně na jeden prapor. Každý pluk tvořil vždy jeden volební okres a volil tedy normálně čtyři poslance. Volby řídilo plukovní zastupitelstvo (volená instituce v pluku) a volebním místem byly rotý a části jim na roveň postavené. V nich volby řídil rotný důvěrník, volený rotou. Volební účast byla povinná. Za zvoleného považoval se ten, kdo obdržel nejméně nadpoloviční většinu hlasů, v opačném případě bylo nutno provésti užší volby.

Vzhledem k pozdějším událostem jsou důležitá na prvním sjezdu přijatá přechodná ustanovení k organizačnímu i volebnímu řádu. Jimi se stanoví, že:

1. první sjezd čs. vojska volí OČSNR dle pravidel i právomoci, ukázané v organizačním řádě:

2. předsednictvo prvního sjezdu až do sestoupení se sněmu vykonává funkce vyhrazené organizačním a volebním řádem předsednictvu sněmu.

3. OČSNR je povinna ihned po ukončení prací sjezdových vypsati volby do sněmu dle pravidel volebního řádu i jména zvolených, s udáním částí, ve kterých se zdržují, oznámiti v »Čs. deníku« a sdělití je předsednictvu sjezdu.

Nepůsobí-li v den vypsání voleb volené orgány dle řádu usneseného na I. sjezdu, řídí volby plukovní a rotané výbory.

4. OČSNR zvolená na sjezdu je zodpovědna sněmu, který také má právo provést nové volby jejích členů.

5. Sněm nově zvolený musí býti svolán nejpozději do tří měsíců od ukončení prací I. sjezdu čs. vojska.

6. Zákon o právech a povinnostech členů sněmu platí pro delegáty I. sjezdu čs. vojska.

Zvláštní instituci, jejíž další trvání I. sjezdem bylo potvrzeno a určitěji vymezena její práva a povinnosti, byla zastupitelstva.

Původ i oprávnění jejích nutno hledati v ruské revoluci — a na samém jejím počátku — ve vůdčích orgánech vzbouřených mass. Je přirozeno, že když v březnové revoluci zničen byl starý aparát carské moci, když na konec v listopadové revoluci i tak zv. »revoluční výbory« první prozatímní vlády kadetské — (jejichž úkolem bylo, hasiti strašný požár lidové revoluce) — byly smeteny mohutným proudem ohromné většiny národa, že na jejich místo vítězné massy postavily orgány své moci, svého revolučního násilí. Byly to orgány, jež šly v čele vzbouřených mass, jež v čele proudu ne-

sly jejich vůli. Ony musily z revolučního lidu vyjít, musily být lidem voleny nebo uznány.

Přirozeně, že proud revoluce nezastavil se u carské uniformy. Ba naopak, revoluce musila v první řadě vyrvat carské moci její nástroj — carskou armádu. Strašná světová vojna umožnila revoluci vítězství. Pojem útisku a svobody, nespravedlivost řádů společenských tam byla demonstrována nejmarkantněji poměrem mezi carským důstojníkem a vojákem. Mohlo-li být většího agitačního hesla pro vzpouru, než byl na př. nápis u vchodu jednoho z kijevských parků: »Psům a vojákům vstup zakázán!« Bylo-li třeba agitace pro revoluci tam, kde bezpráví, hladové massy lidského davu, bez konce a bez výsledku umírající v blátě zákopů »za cara a vlast«, léta patřily na hrstku svých pánů a velitelů, placených zlatem, hýčkaných i napájených vínem a okrádajících při tom téhož »cara i vlast«? Bylo-li třeba po revoluci dokazovat vojákům, že důstojník miluje svého »cara a vlast«, svůj starý život více než je a jejich hrubou revoluci? Bylo-li třeba dokazovati, že důstojnictvo touží po návratu starých dob své moci a že nenávidí revoluční vládu?

Kdo pochopil svým srdcem toto lidské, pochopil i ohromný rozpor, i vášnivost srážky, i ukrutenství rudé revoluce mass, zatlačených v temno nevzdělanosti, i bílé kontrarevoluce věrných »caru a vlasti« důstojníků. Ten pochopil, že revoluce, onen zoufalý skok do boje za práva vyděděných, mohla opřít se pouze o ony temné massy v šerých pláštích, o revoluční rady jejich — o jejich komitety. Důstojnictvo znamenalo pro ni naopak nepřátelský svět, sražený pouze zoufalstvím prvního skoku k zemi.

Takovým tedy — krajně demokratickým orgánem byly ony revoluční rady a komitety — sověty pracujících a bojujících. Jenom ty měly autoritu, jenom ty

mohly vládnout a ovládnout stichii, jenom ty mohly dáti moc svým vůdcům a velitelům. Taková byla a musila býti revoluční demokracie.

Sověty a komitěty, které vznikaly právě na místech bojů a srážek, v obcích, továrnách, rotách spojením v organisaci, vystavěly ústavu svoji postupně vyvyšující se až k ústředí. Šly v čele lidu — podobně jako velitel v čele vojska, — na dobyté posici se zbraní v ruce tvrdě před protiútoky hájily vládu, vyrvanou násilím v boji. Toto sovětské velení na dobytých barikádách v čele vzbouřených proletářských mass (obrovské většiny ruského národa), tato revoluční diktatura vyšla tedy zcela přirozeně z nutnosti, kterou přináší vždy a všude sám akt násilné revoluce neorganisovaných širokých mass utlačeného národa. A leží už v pojmu samém, že toto velení revoluční je v první řadě velením nad revolucí, nad revolučními massami, podobně jako »české velení« znamená v první řadě velení nad Čechy. To všecko ostatně platí pro každou revoluci, i pro každou kontrarevoluci. Platí tedy i pro českou nacionální revoluci. To všecko věděl Masaryk, když na půdě, kde to bylo možno i nutno v zájmu samého společného cíle, svolával revoluční sněm a nechával voliti komitěty (zastupitelstva). To nepochopili však mnozí řadoví vzdělanci v uniformě revolučních důstojníků.

Pravomoc vojenských komitétů byla za vlády Kerenského stanovena zvláštním nařízením. Poněvadž pak naše dobrovolecké legie byly v té době součástí ruské armády — (v níž i je musil zachvátiti proud revoluce) — vztahovalo se toto nařízení i na ně. Nařízení ona byla však dosti nejasná, vymezení pravomoci této nové instituce bylo obtížné, takže v našich legiích pocitovala se potřeba tuto neurčitost odstraniti. Jak z dřívějšího známo, tuto vadu odstraniti,

určiti hranice kompetence volených orgánů, bylo úkolem I. voj. sjezdu. Jím také skutečně uzákoněn zvláštní řád pro komitáty, jímž dán pak také český název — zastupitelstvo. Tento řád stanovil, aby v každém pluku voleno bylo z pléna celého pluku devítičlenné plukovní zastupitelstvo. Toto dělilo se na předsednictvo a odbory: hospodářský a vzdělávací. Působnost jejich byla:

a) politická, záležející ve spojení OČSNR s částmi a sjednocení vojáků na naší politické základně, vylučující jakékoliv stavovské nebo stranicko-politické směry;

b) kontrolní ve věcech hospodářských;

c) osvětová.

Vyloučeno vše ostatní. Rozpustiti plukovní zastupitelstvo měla právo jedině OČSNR na základě žaloby, podané $\frac{3}{4}$ rotných důvěrníků. Činnost plukovních zastupitelstev vymezena takto:

1. plukovní zastupitelstvo vyřizuje všechny ty záležitosti, jimiž OČSNR stará se o hmotné i duševní potřeby čs. vojáka, jsouc prostředníkem mezi plukem a OČSNR, jíž podává zprávy o potřebách pluku.

2. předsednictvo reprezentuje zastupitelstvo, intervenue, řídí své kanceláře, svolává schůze zastupitelstva, důvěrníků a jich pomocníků, rozdílí záležitosti sekcím i důvěrníkům, svolává schůze pluku nebo některé jeho části za souhlasu velitele pluku, spravuje fondy atd.

3. sekce hospodářská kontroluje hospodářství pluku dle těchto zásad:

úsilovně napomáhá správnému pravidelnému vedení plukovního hospodářství a všemožně činem podporuje všechny zřízence, pracující v plukovním hospodářství: kontroluje veškerou činnost všech hospodářských zřízenců pluku, jako náčelníka hospodářské části, poklad-

níka, skladníka, obchodvedoucích i prodavačů vojenské prodejny atd. na základě těchto pravidel:

a) dva členové hospodářské sekce nebo jiní dva příslušníci pluku, jmenovaní plukovním zastupitelstvem, účastní se každoměsíční i roční revise plukovních hotovostí, účetní zprávy i účetních knih a dokladů. Nálezy této komise předkládají se veliteli pluku i ohlašují se rozkazem plukovním s poznámkami plukovníka o odstranění zjištěných snad vad a nedostatků;

b) ku všem značnějším nákupům nebo opatřením nákladnějších věcí pro pluk a jeho zřízení naznačuje se nejméně jeden člen hospodářské sekce. O potřebě naznačení členů do komise a jejich počtu vyrozumívá se zavčas předseda plukovního zastupitelstva;

c) členové hospodářské sekce naznačují se do všech hospodářských a jiných komisí pro příjem věcí (zásob potravin, píce, oděvů, obuvi atd.);

d) za členy komise může plukovní zastupitelstvo jmenovati i jiné příslušníky pluku, nečleny zastupitelstva, jsou-li odborníky;

e) členové hospodářské sekce naznačují se plukovním zastupitelstvem k zrevidování zásob ve skladišti (jednak, jak zásoby jsou chráněny před zkázou, jednak k zjištění, zdali zásoba množstvím, jakostí i druhem odpovídá záznamu). K tomu účelu velitel pluku vydá jim písemné plnomocenství;

f) zřízení hospodářské části pluku, pokud možno široko zasvěcují členy plukovního zastupitelstva do všech odvětví plukovního hospodářství. Členové plukovního zastupitelstva mají právo obracet se s dotazy do plukovní hospodářské části i divisního intendantstva;

g) plukovní zastupitelstvo k objasnění hospodářských otázek může pozvati do svých schůzí náčelníka

hospodářské části pluku, pokladníka i jiné zřízence hospodářské části pluku;

h) zodpovědni za všechny hospodářské operace jako dříve jsou zřízenci hospodářské správy plukovní. Členové plukovních zastupitelstev jsou zodpovědni za svoji kontrolní činnost;

j) ke kontrole hospodářství divise a korpusu vysílá plukovní zastupitelstvo jím voleného kontrolora k re-
visním schůzím, svolaným plnomocníkem.

4. Sekce kulturní a) sestavuje program vzdělávací činnosti pluku, stará se o zřízení knihoven, čítáren, pořádání přednášek, opatření materiálu k nim i přednášečů, zřízení divadla, pořádání koncertů, her, zábav, vydávání plukovních časopisů, kroniky, pamětních spisů, almanachu, školy jazyků atd.;

b) zahrnuje do své činnosti i program stávající už umělecko-literárně-statistické komise (Umlist); k tomu účelu má právo vyhledati z příslušníků pluku ku práci kulturní kvalifikované odborníky (spisovatele, výtvarníky, statistiky, hudebníky a j.);

e) všechny veřejné, vzdělávací i zábavní podniky příslušníků pluku vyžadují svolení plukovního zastupitelstva, kteréž určuje, jak naložiti s čistým výtěžkem i vede kontrolu takových podniků. Ustanovení toto vztahuje se i na plukovní hudby;

d) dbá o účelné prospívání podniků (plukovních fotografických laboratoří) a kontroluje jejich činnost programovou. Dbá, aby sbírky byly včas (periodicky) soustřeďovány v ústředním archivu čs. vojsk (museum) a aby v ústředí bylo dostatek propagačního materiálu.

Kulturní sekce má právo navrhovati na místo plukovního fotografa kvalifikované odborníky, přihlížejíc i k službě bojové.

5. Plukovní zastupitelstvo jmenuje své zástupce do lékařských komisí, určených k přehlídce zdravotního

stavu mužstva, směřujících k vyřazení jednotlivců k pracím podružným nebo tylovým.

6. Plukovní zastupitelstvo vede seznam (případně adresář) trvale nebo dočasně uvolněných od služby invalidů a kontroluje výplatu přiřčených jim požitků.

Plukovní zastupitelstvo vede seznam padlých a zemřelých bratrů, který odesílá měsíčně do vojenského odboru zároveň s cennými pozůstalostmi po mrtvých, za účelem odevzdání těchto příbuzným ve vlasti.

7. Náhradníci účastní se schůzí zastupitelstva s hlasem poradním, s právem činiti dotazy a dávati návrhy.

8. Plukovní zastupitelstvo pracuje v kontaktě s velitelem pluku.

Pojítkem mezi rotou a plukovním zastupitelstvem byl rotou volený důvěrník. Jemu ku pomoci voleni byli dva pomocníci, první pro kontrolu rotného hospodářství, druhý pro obor vzdělávací. Činnost jejich v rotě byla obdobná jako činnost zastupitelstva v pluku. Obzvláště důvěrník v souhlase s rotou navrhoval po dvou kandidátech na každé místo rotných hospodářských zřízců a velitel roty měl právo pouze jednoho z nich potvrzovati.

Aby členové plukovního zastupitelstva mohli skutečně své funkce zastávat, byli osvobozeni ode všech prací, služeb i cvičení. Ze stejných důvodů i důvěrníci rotní a jich pomocníci byli mimo boj osvobozeni od služby a prací, kromě vojenského výcviku. Oni neměli býti přeloženi bez vědomí zastupitelstva části a neměli býti trestáni za disciplinární přestupky pravomocí velitele, nýbrž soudem. Na členy plukovního zastupitelstva ve výkonu jejich funkce nevztahovaly se předpisy, vyplývající z poměru podřízeného k představenému.

Naskýtá se otázka: byly tyto instituce v české armádě na Rusi účelny, byly nutny? — Byly i účelny, i nutny! Bez nich nebylo »všenárodní« armády vůbec. Bez nich v revolučním ovzduší s rozbitými starými autoritami, v prostředí, kde za zády důstojníka nehrozil mocný přinucující aparát státní, nebylo moci velitelské. Bez nich massy nepodřídily by se dobrovolně důstojnictvu, jež postavilo se jako privilegovaný stav nad ně. Bez nich nebylo vojenské disciplíny. Poněvadž nebylo jiné autority než sám kollektiv lidu, jenž chtěl sloužiti sám sobě, podřizovati se samému sobě a snášet utrpení vojny za ideál lepšího bytí samého sebe. Dobrovolník-revolucionář, obětující všechno za svůj ideál, nechtěl dáti si vzíti právo určiti cíl své revoluci a kontrolovati cesty její. Jeho zastupitelstva byla článkem, spojujícím massy dobrovolců s vedením. Pokud toto šlo poctivě v duchu a k prospěchu podřízených mass ke společnému cíli, musilo toto zřízení upevňovati důvěru k vedení a autoritu velitelů; v opačném případě právě odtud musil vyjít první a největší odpor. Jistě, že není třeba dokazovati, že nejmocnější a vítěznou nakonec v revoluční epoše ukázala se vždy armáda dobrovolná s jedinečnou disciplínou dobrovolnou, slitá v jedno těleso společnou ideou. U nás dokázal rok 1918 sílu takové armády, stmelené komitétu a rok 1919 bezmocnost armády, zbavené komitétu v rukách důstojnictva.

V celku je možno charakterisovati zastupitelstva i ostatní volené instituce jako skutečné orgány československé revoluce. Byly to či měly býti orgány odbojného národa, rady vojáků a občanů, reprezentanti »lidu ve zbrani«. Nebylo jiné síly, jiné moci, jiného veřejného mínění. Pozdější vnitřní boj o ně je bojem o konečný cíl lidové revoluce — skutečným bojem o demokracii.

Zvláštním orgánem v armádě byli plnomocníci (komisaři), jichž účelem bylo prováděti kontrolu ve vojsku se shora. Oni byli současně důvěrníky OČSNR v jednotlivých částech. Způsob vzniku těchto orgánů je obdobný se vznikem zastupitelstev. Byli OČSNR vysílaným pojítkem mezi ní a vojskem, kontrolou vládní nad vojskem. Zodpovědní byli sněmu a OČSNR. Měli jim (sněmu a OČSNR) býti zárukou, že veškerá činnost ve vojsku se strany velení a podřízených půjde v intencích sněmu, které střežiti měla ustanovená jim OČSNR. Měli včas paralyzovati všechen odboj, který by kdekoliv ve vojsku vznikl proti tomu, co ustanovil sněm. Přirozeně po záchvatu vlády určitou skupinou stali se oni — pokud vůbec byli ustanoveni, pouhými agenty své vlády proti snahám lidu.

Sjezdem ustanoven byl konečně i disciplinární řád, vymezující disciplinární pravomoc velitelů, vypracován statut polních soudů, upravena vnitřní organisace a postaráno o zaopatření invalidů.

Takové byly první československé zákony, jak dali je na půdě nacionálně-revoluční demokracie spojení, první a jediní tehdy občané republiky.

Ovšem že předloha o zastupitelstvech, jich pomocných orgánech a plnomocnících vyvolala na sjezdu vášnivý boj. Právce, zejména důstojníci, jsoucí v menšině, vedli proti všem těmto předlohám obstrukci, která však levicím, zastupujícím převážně mužstvo, byla zlomena.

Ku konci svého zasedání sjezd provedl volby OČSNR v Rusku.

Místopředsedy zvoleni: B. Pavlů, Dr. Jesenský, Dr. Patejdl, sekretářem F. Richter. Dalšími členy jejími zvoleni a správci jednotlivých odborů stali se: finančního: Šíp, vojenského: Medek, náborového: David, zásobovacího: Dr. Suchý, právního: Dr. Svobo-

da, zdravotního: Dr. Girsu, sociální péče: Kysela, propagačního: Dr. Kudela, osvětového: Polák, slovenského: Orišek, krajanského: Janík, národohospodářského: Král.

Zvoleno bylo 7 socialistů, 7 příslušníků měštanských stran a dva Slováci.

Začátkem srpna 1918 sjezd ukončil své práce a s živým ještě vědomím své dobré vůle poslal o tom zprávu do Paříže:

»Československé Národní Radě!

První sjezd čs. vojska na Rusi ukončuje dnes své práce, zahájiv nové období ve vývoji našeho revolučního odboje.

Z obav o existenci našeho vojska a budoucnost čs. revoluce vyplynulo známé Vám rozhodnutí čeljabinských předporad, vytvořivších novou situaci mezinárodní, která nás nutí zůstatí prozatím v Rusku.

Tím přirozeně připadl sjezdu úkol upravití některé řády pro vnitřní zřízení vojska a reorganisovati naše politické vedení na Rusi. První paragraf nového »Řádu o organisaci čs. revolučního hnutí« zní:

»Ústředním a řídícím orgánem čs. revolučního hnutí jest Čs. Národní Rada s prof. T. G. Masarykem v čele.

Vedoucím orgánem čs. revolučního hnutí na Rusi je sněm čs. revoluce i Odbočka Čs. Národní Rady v Rusku. Do Odbočky zvolil sjezd dne 3. srpna tyto bratry: za místopředsedy: Bohdana Pavlů, Dra Jana Jesenského Dra Josefa Patejdla; za tajemníka: Františka Richtra; za členy: Josefa Davida, Dra Václava Girsu, Františka Janíka, Jaro Krále, Dra Josefa Kudelu, Josefa Kyselu, Rudolfa Medka, Martina Oriška, Františka Poláka, Dra Václava Suchého. Dra Viktora Svobodu a Františka Šípa.

Čs. vojsko na Rusi je dnes organisačně i státoprávně úplně samostatná vojenská jednotka. Chováme naději,

že tento skutečný stav bude i formálně z mezinárodního stanoviska spojenci uznán.

Ujišťujeme Vás znovu, že čs. dobrovolníci na Rusi v jednotných a ukázněných řadách pod Vaším vrchním vedením ve svatém boji za svobodu čs. národa a vítězství světové demokracie vytrvají až do konce!»

Nové OČSNR zbývala povinnost vypsati zákonné volby a během 3 měsíců, t. j. nejpozději počátkem listopadu svolati už zákonný Sněm čs. revoluce.

Sjezdová usnesení byla snesena v celek a vydána tiskem jako »Řády a resoluce I. sjezdu čs. vojska«, nabývající zákonné platnosti od toho dne, kdy byla odhlasována sjezdem.

Ale bohužel samo uvádění »Řádů a resolucí« i jiných usnesení sjezdu v život bylo sabotováno. Neboť v praktickém životě v armádě moc vrátila se k těm, kteří na sjezdě byli v menšině. Ani příkazy OČSNR se neprováděly. Tak na př. aniž by vyčkalo sjezdového usnesení, zrušilo velení vladivostocké skupiny plukovní i rotné výbory. Gajda přirozeně vydává napořád rozkazy, odporující sjezdovým usnesením.

Téměř všechno důstojnictvo, zvláště II. divise pod vlivem východu (Gajda, Vladivostok) zůstalo jednomyslně při svém odporu vůči sjezdovým usnesením. Pouze zvýšení platu důstojnictva, stanovené sjezdem, přijato všude se vzácnou jednomyslností. A při tom politické vedení nemohlo, či z části i nechtělo projevit dosti síly ku prosazení autority zákona vůči neposlušným důstojnickým sborům a činilo jen ústupky na škodu veřejného prospěchu a na škodu zájmů mužstva. Ovšem byly i čestné výjimky na př. v II. divisi u 6. pluku. Kdežto u druhých pluků zpravidla zřizování i činnost plukovních zastupitelstev byla bez ohledu na pocity podřízených důstojníky sabotována,

staly se »Řády a resoluce« pro velení 6. pluku na dlouho pevným zákonníkem. To bylo však také jakožto pramen důvěry k velení příčinou, že pluk zůstal poměrně nejdéle v rukou svých důstojníků.

A pak konec konců všechna ona práce sjezdu, všechna ona nová nařízení zůstala v této době bez vlivu na rozvoj událostí a vůbec i bez praktického použití. Vojsko, roztroušené po celé Sibiři, bylo úplně zaujato konáním své domnělé kolektivní vůle. Zájem jeho cele obrácen byl k nové skvělé vojenské slávě a tak otevřeny zůstaly dokořán dveře ostentativnímu ignorování či sabotáži nové ústavy se strany velícího důstojnictva. Ostatně, jak již řečeno, i OČSNR sama — netoliko její cílevědomý spiritus rector — stavši se »vládou«, nejevila zvláštního zájmu (ke své pozdější vlastní škodě) na praktickém demokratisování vládní soustavy jmenováním plukovních plnomocníků, vybudováním fungující sítě volených orgánů v armádě, hlavně plukovních zastupitelstev atd. Ale nejen to, ona spíše projevuje tendenci odkládati předepsaný Sněm (II. sjezd) a vyhýbat se osobně nepohodlným zákonům, stanoveným I. sjezdem. Za takových poměrů ovšem muselo následovati i u nás to, co následovalo vždy v podobných situacích. To jest: postupné vzdalování se vedení od proudu »vedených« mass, jež rodilo stále rostoucí rozpory a zrálo k nevyhnutelnému konfliktu. A teprve, když odklon od mass uzrál v napjetí, když vyrýsoval se určitěji před očima armády, tíhnoucí do přirozeného svého řečiště, pak teprv vůle mass našla svoji zákonnou cestu, určenou řády a resolucemi I. voj. sjezdu; a teprve tehdy objevuje se jejich smysl i význam.

VIII.

Vystoupením, jímž dán armádě nový cíl, zanikla původní idea, sjednocující československé legionáře. Národní revoluční armáda ztrácela rychle tu morální páteř, již dává moment spravedlnosti, obsažený v každé revoluční ideji. Jestliže při probíjení se na východ mohl se ještě cítiti tento moment v spravedlivé vůli k odjezdu z Ruska či k sebezáchraně, jestliže byl s to, podniknouti massy k hrdinským činům v první době, či zahaliti mnohou drsnou skutečnost, tož nebylo tohoto momentu vůbec v útočných akcích směrem na západ a zvláště po dosažení cíle, po otevření cesty k Vladivostoku. Na místo idee **vyzvednut** primitivní ideál vojáckosti, místo velikých hesel revolučního odboje zbývá řemeslné »bílít«. Místo velikých lidských ctností revolucionáře slaví se a chváli pouze zvíře v člověku.

Sám Gajda, dostav se až do Vladivostoku, instinktivně cítil, že na další jeho cestě hybnou silou armády může býti ne láska k vlasti a národně revoluční zápal, ale pouhá slepá oddanost k vůdci. Proto tolik úsilí věnoval tomu, aby připoutal k sobě vojsko; proto ještě před převedením východních částí na západní frontu přikazuje 8 až 10denní odpočinek pro východní skupinu se všemožnými požitky, rozdávání líhu nevyjímaje a neohlížeje se na zoufalé telegrafické prosby Syrového o rychlou pomoc hroutivší se volžské frontě. Místo národní revoluční armády měla býti stvořena Gajdova armáda, oddaná ne ideálům, ale osobě »mocného a štedrého« Gajdy. Ona měla jedním, náhlým objevením se na západě stvořiti ostrou, neočekávanou změnu kritické situace k nové slávě svého velitele.

Odtud pokračování v bojích na ruské půdě v občanské válce, cizí českému člověku, počalo demoralizovati ideové vojsko. Ale s druhé strany právě odtud začínají se objevovati první jiskry odporu proti počaté dráze v ojedinělých duších ideálních dobrovolníků, odporu, z něhož rozhořelo nové hnutí ruských legií, jež dalo jim později novou ideu spravedlnosti, nový tmel a nový rozmach nadšení.

Tento vývoj k nové revolučnosti, toto probuzení šlo zvolna tím tempem, jak rostl sklon k reakci a k rozvratu v ruském prostředí. Rozvoj »osvobozené Sibiře« stal se nadšeným a nezkušeným Čechoslovákům názornou politickou školou. V prvé dny oni mnoho věřili a mnoho snili. Když po skvělém dobytí magistrály, která sama znamenala vlastně celou Sibiř, po spojení obou aktivních skupin, sibiřské a penzenské, generál Čeček nařídil: »oznámit všem bratřím, že na základě rozhodnutí sjezdu sboru, v souhlase s naší Národní Radou (!), i po dohodě se všemi spojenci, náš sbor určen jako předvoj spojeneckých sil, a že instrukce vydané štábem armádního sboru mají jediný účel, vybudovati protiněmeckou frontu v Rusku ve spojení s celým ruským národem a našimi spojenci,« tu není pochyby, že nacionální nadšenci čeští věřili těmto velkým slovům. Snili o zázračné, všennárodní, všeruské jednotě, stmelené novým zázračně vzkříšeným entusiasmem pro novou vojnu s Německem. Vždyť všichni ruští pretendenti na politickou roli pod ochranou našich bodáků jim takový cíl ochotně slibovali, ovšem — až po svržení bolševismu.

Brzy ale zkušenosti poučily nás o nemožnosti onoho spojení s »celým ruským národem« a našimi spojenci. Od spojení s Vladivostokem bylo známo, že spojenci, nejednotní v ruských otázkách mezi sebou, na tuto frontu nepřijedou; a uvnitř Ruska nebylo lze žádným úsi-

lím vykouzlití onen »celý ruský národ«; zejména ne z oněch nejvýš různorodých a pestrých elementů bývalých aktivních ruských politiků, většinou generálů bez vojska, vynořivších se ve stínu našich vítězných bodáků. Jedině všeruským byl tehdy snad instinktivní odpor k jedinému ochotnému »našemu spojenci«, Japonsku.

Za to všichni bývalí politikové se stejnou sebe-důvěrou ve všech vhodných střediscích snažili se tvořit »vlády«, ochotné vládnouti »vší ruské zemi«. Jejich reakčnost zhušťovala se postupně od západu na východ, od hranic bolševických k mikádovým. V Samare revolucionář Černov obnovoval svůj ztracený nejvyšší státní úřad předsedy Ústavodárného Shromáždění. Šetrný k dělnickým sovětům propaguje heslo »za revoluci a Ústavodárné Shromáždění«. Ale v Charbině, na druhém konci magistrály, na hniјících, revolucí odplavených zbytcích carského Ruska, stavěl svoji moc Semenov a Chorvat už za účinné podpory mikadovy.

Na konec však ze všech těch různých zárodků vlády zbyli dva hlavní soupeři: první sibiřská vláda v Omsku, u níž pevnými sloupy »nového pořádku« stali se Semenov a Chorvat, takže jí zbyla jediná fronta obrácená na levo a na západ, a druhá ruská samarská vláda, eserovská, jež odvážně ohlásila fronty dvě.

Sibiřská vláda v Omsku, jako prvorozená, jež vyšla původně z téže autority jako samarská, to jest ze starého Ústavodárného Shromáždění (Komuč, Sibkomuč, Duma), probíjející se k sjednocení protibolševické Sibíře, měla již určitý vývoj do prava za sebou. Jak již řečeno, české vystoupení rozdělilo ustavivší se »Sibiřskou vládu« eserské Dumy na dvě části. Předseda Derber s částí ministrů zůstal odsouzen k nečinnosti ve Vladivostoku a pouze netrpělivě poháněl rozvoj událostí na východě. Ostatní ministři, roztrousení uvnitř

Sibiře, překvapení cizím zasáhnutím, neudrželi všichni jednotnou protibolševickou orientaci. Proto na záchranu autority »dumské sibiřské vlády«, na záchranu hesla Ústavodárného Shromáždění před vystoupivšími s Čechy důstojníky prohlásili členové »Sibiřského komitétu ústavodárného shromáždění« (Sibkomuč) předseda Boris Markov a plnomocník Pavel Michajlov na místo vlády pouze »omský komisariát sibiřské vlády«, opírající se o Čechy, ale za to od prvního dne nenáviděný carskými důstojníky.

Pokud úspěch povstání byl pochybný, pokud rudá vojska stála ještě na sibiřské půdě nedaleko od Om-ska na jekatěrinburské železnici, pokud bylo ještě nebezpečno na exponovaném vládním místě, pokud sám úspěch díla vyžadoval opatrnost před znepokojeným a nerozhodným lidem, v jehož duši byly ještě příliš čerstvé stopy revoluce, dotud reakce nehlásila se zjevně na exponované místo. Tam hodilo se lépe demokratické renomé, enthusiasm, neúporná a nezištná píle Pavla Michajlova a tichá úpornost orthodoxního socialisty revolucionáře Borise Markova.

Teprve když situace »nové Sibiře« se upevnila, objevila se nutnost i možnost dalšího pochodu na zahájené dráze od obojakosti »Sibkomuče« na pevnou půdu pravého břehu: pokud možno nejdále od žáru listopadové revoluce. Po nahrazení komisariátu vládou zbylých ministrů začal se i v ruském táboře boj mezi ministry a sibiřskou dumou. Začal pokusy o neutralisaci dумы — příbráním »censových elementů« a končil rozpuštěním dумы a odstraněním děrberovské skupiny úplně od vlády při současném spojení omské vlády s chorvatskou vládou charbinských spekulantů.

V boji o suverenitu proti eserovské dumě vláda mohla najíti a našla oporu i moc v organisovaném důstojnictvu a »censových elementech«. Naproti tomu

duma politiků, vzdálivších se od revolučních mass a nepřijatých protirevolučními silami, zůstala v ruském světě bez opory jako dříve, ba snad ještě více, odkázaná se svým demokratickým středem na pouhé sympatie cizinců-Čechů.

Vliv reakčního důstojnictva, jež podpíralo a tlačilo omskou vládu, vzrostl ještě více rozkazem Ivanova Rinnova o obnově starých distinkcí carských »pogon«, jímž při významu hodnosti na vojně rázem dostala se v dominující položení celá stará carská hierarchie.

Takovým způsobem vlastenecká, upřímně protiněmecká vláda »Komuč« (komitétu Ústavodárného Shromáždění) zůstala jako druhorozená pouze v Samare a tím i boj sibiřské eserské Dumy s omskou vládou proměnil se na boj všeruské Samary se sibiřským Omskem. Kromě celní války vznikly i spory o území, úplně jako bývá u nástupních států, ba zrodila se i skutečná irredenta uralských průmyslníků v Jekatěrinburku i Čeljabinsku, kteří evropský Ural vlekli od ruské Samary k autonomnímu sibiřskému Omsku.

V tomto vášnivém boji o moc zůstal vně scény jeden, ale právě ten nejdůležitější činitel — t. j. lidové massy, které brzy přestaly vůbec projevovati zájem pro boj »pánů s krasnoarmějci«.

To dotklo se zejména vlády »Ústavodárného Shromáždění v Samare«, jejíž demokratism středu stvořil i uprostřed revolučního boje fronty dvě.

Samara chtěla vésti branný boj proti bolševikům za to, že podepsali jménem revoluce brest-litevský mír a rozehnali všennárodní Ústavodárné Shromáždění, ale ne proti proletářské revoluci samé. Samara chtěla však i mírně, demokratickými zbraněmi brániti se proti brozící vojenské diktatuře z východu a maskovanému ca-

řismu. Na levo jako odpůrci bolševického míru brest-litevského postavili na českých bodácích ozbrojenou »protiněmeckou« frontu; z prava na jejich ohlášený odboj odpověděli celní vojnou a úlohu, likvidovati samarské odbojníky, přenechali samým bolševikům. Samara, opírající se nanejvýše na bezvýznamné v praxi sympatie československých demokratických mass, postavivši se mezi oba ruské aktivní tábory občanské vojny, či lépe proti oběma, byla také brzo bez aktivních bojovníků. Nemajíc možnosti návratu z dráhy branného odboje proti bolševikům, nemajíc sil k udržení své smělé »protiněmecké« fronty ani proti samotným bolševickým oddílům, vypuzena ze Samary, musila utéci se pod ochranu svého nepřítele s prava, pokořiti se a jíti k němu do služby. Tak vzniklo v Ufě v září 1918 koaliční protibolševické demokratické »Direktorium« pod vrchním vůdcovstvím reakční Sibíře, sklížené mocí i pomocí liberálně všeslovanských Čechů. Direktorium jako vláda nikým nebylo vítáno, neopíralo se o nikoho a v důsledku svojí koaličnosti nebylo schopno práce. Bylo bezmocné proti náporu z prava. Byla to vláda, jež stala se závěrečným slovem demokracie a vstupem k reakci. Neboť v čelo protibolševického boje musili dostati se nejnesmiřitelnější, nejrozhodnější a nejschopnější protibolševici.

Direktorium bylo pouze dočasnou spásou pro esery. Obavy před vítězstvím bolševismu na frontě i v týlu v samých demokratických zřízeních, poznání nevhodnosti skutečné demokracie pro boj o rozhodující moc, to vše i bez jiných vlivů přinutilo by esery ke spojení s kadety. A odtud zahájená cesta vedla pouze k jedinému logickému východu: — svržením demokracie postavití proti diktatuře revoluční tvrdou diktaturu protirevoluční. Tam také cílevědomě mířil Omsk. Kadeti, tlačení proti své vůli cizími vlivy do koalice s ese-

ry, žádali směle, aby nové »všeruské direktorium« bylo neodvolatelné, nezodpovědné a nekontrolovatelné do konce vojny s bolševiky. Je jasno, že takové »Direktorium« musilo by se státi tím, čím měla býti později Kolčakova vláda, t. j. diktaturou jedince silného svoji mocí nad armádou. Její konec byl by tak nedohledný, jako je neohraničený pojem »konec vojny s bolševiky«. Taková neodvolatelná, nezodpovědná a nekontrolovatelná vláda dovedla by prosaditi svoji vůli bez lidu i při eventuelní komedii »nového« Ústavodárného Shromáždění. Proto druhá strana, v tu dobu také bez lidu, eseri a jejich дума, bezmocná v ruském protibolševickém táboře, protežovaná za to ve »všeruské koalici« cizí, českou mocí činila naopak každou dočasnou vládu podřízenou i zodpovědnou »starému« eserovskému Ústavodárnému Shromáždění.

Při těchto rozporech předseda omské vlády Vologodskij poslav nakonec na naléhání Čechů delegáty do Samary ku tvoření »všeruské vlády«, dal jim důvěrné instrukce sabotovat všemi prostředky její organizaci a odročiv dumu a zabrániv jejím delegátům v cestě na východ, pospíšil sám do Vladivostoku připravovati »všeruskou diktaturu«.

Tak byl určen osud Direktoria dříve ještě, než podařilo se námahám »státníka« Pavlů slepiti křehký útvar »všeruské koaliční vlády«. Aby snad přece nesesílil do rozhodného okamžiku tento plod z umělé české líhně, o to od prvního dne vedle vojenských pánů staral se t. zv. omský blok, postavený k němu v úloze krkavčí matky. Během vyjednávání v Ufě učiněn sice pokus dáti opozičnímu Omsku ochotnější kurs, ale pokus končil vraždou dumského delegáta Novoselova. A příliš umírněná levice Direktoria, zastrašená z prava, přijímá později na úřad ministra vojenství Kolčaka, doporučeného Vologodským přes to, že on před svou ce-

stou do Omska otevřeně prohlásil, že »nebude pracovat se socialisty«.

V těchto vášnivých bojích skupin o moc celá ona »demokratická kontrarevoluce« přes to, že měla možnost čerpat síly na území od Volhy až po Vladivostok, nemá o koho opřít se v boji proti Moskvě — jak se říkalo: proti hrstce násilníků. A namlouvala si nedávno, že za ní půjde 90 procent obyvatelstva! O nějakém lidovém povstání proti sovětské vládě nebylo lze mluvit vůbec. Lid, nespokojený útrapami revoluce, holdoval snad novému vítězi, těše se naději na bývalé štěstí, ale nic více. Na to stěžuje si i Gajda i oficiální historik. Vždyť i v důstojnických kruzích v Rusku bylo málo ochotných zúčastnit se boje. Tak Jekatěrinburk po dobytí dal dobrovolníků necelé tři důstojnické roty a v dobyté Kazani připojilo se k boji proti sovětům z celkového počtu 4.000 sotva 300 bývalých důstojníků. Gajda nazývá to hanbou ruské inteligence a stěžuje si, že ani v Sibiři nebylo lépe. A k tomu ještě i z těch, kteří v Sibiři doplnili řady »národní armády« mnozí hledali v první řadě v armádě prostě existenci.

Ke všemu tomu ani spojenecká vojska nepospíchala na pomoc marně čekajícímu »čs. předvoji«, jak sliboval Guinet. Jediné, v čem spojenci bez rozdílu byli ochotni přispěchat na pomoc, byla evakuace na východ zlata, vyvezeného Čechy z Kazaně. Jinak v názorech na intervenci bylo kolik hlav, tolik myslí, jak ukázaly srpnové deklarace spojenců. Nejochotnější aktivně »pomáhati Čechoslovákům« byli Japonci, ale pouze okupací dobytého Čechy Zabajkalí. Francie ochotně mluví o pomoci »zdravým elementům ruského národa proti bolševické desorganizaci«, ale rozumí pod svojí pomocí právě jenom české bodáky. Anglie snaží se vysláním zvláštního »socialisty« plukovníka Woor-da i ony »nezdravé elementy« smířiti s monarchismem.

Zajímá se pouze o »ekonomickou pomoc«, pod čímž neskrytě rozumí exploataci průmyslu jako konkurenci proti Němcům. Amerika nakonec ze žárlivosti na ochotu Japonska, se zřejmým ostrím proti jeho imperialismu dovedla říci několik slov pravdy. V její deklaraci čteme: »Vojenské zakročení (cizí) spíše přinese Rusku škodu než pomoc v jeho těžkém položení. Zakročení v záležitosti ruské za tím účelem, aby byla zasazena rána Germanii, může státi se spíše způsobem využití Ruska, než poskytnutím pomoci. Jméni ruského národa bude využito na vydržování cizích armád, místo na rekonstrukci jeho vlastní armády a na výživu obyvatelstva...« A tak z těchto důvodů i cílem, jež Amerika je ochotna z nezbytnosti postavití svému snažení v Sibíři, není ani protiněmecká fronta, ba na venek ani protimoskevská intervence, ale pouze: »1. poskytnutí ochrany a pomoci Čechoslovákům proti útokům se strany bývalých rakouských a německých zajatců; 2. ochrana vojenských skladů v Rusku pro její budoucí armádu; 3. poskytnouti Rusům takovou pomoc, již mohli by přijmouti při organisaci své vlastní sebeochrany« (rozumí se sebeochrana na venek a ne občanská vojna).

Za takových okolností není divu, že rozčarování české armády bylo tím hlubší, čím větší a závratnější byly nedávné naděje. Ve vychladlých hlavách, jimž nebylo možno zavíratí oči před skutečnostmi, před nezakrytou pravou podstatou sibiřské vojny, začaly rodití se kritičtější myšlenky.

A v této době teprv, už do nových poměrů přišel na základě starých oficiálních informací první vzkaz od prof. Masaryka. Bylo to mezi zářím a říjnem, kdy Gajdovo dílo bylo hotovo, kdy svět oslněn sibiřskou raketou, ve všech tonínách opakoval sibiřskou reklamní melodii, oficielně ověřenou i spojenci. Sibiř zdála

se býti skutečně v rukách znovu spojené protiněmecké ruské i »západní« demokracie. A hlavně: začínal konec vojny. Začal nevyhnutelný katastrofální pád Německa. Z Paříže na druhou frontu do Sibíře spěchal gen. Štefánik a gen. Janin.

Teprve tehdy Masaryk schvaluje Gajdovu opravu svého původního stanoviska a podpisuje následující rozkaz:

»Rozkaz armádnímu sboru československých dobrovolníků v Rusku.

K těm strádáním, která Jste snášeli, s počátku jako váleční zajatci, potom když Jste se bili společně s armádou ruskou i za Vaši společné práce s armádou ruskou i za Vaši společné práce s armádou Ukrajiny, připojily se dny těžkých zkoušek, kdy byli Jste napadeni těmi, ke kterým Jste byli vždy loyálními a kterým Jste činili vždy jen dobře. Vykonali Jste svou úlohu tak, jak Vám kázalo Vaše svědomí a náš národní program. Začali Jste boj a pokračovali v něm na smrt proti všem za svobodu a samostatnost svého národa. Podstoupili Jste zkoušku ohněm a přestáli Jste ji dobře; sami beze zbraně, Vy Jste hrdinně a vítězně obstáli proti ozbrojeným protivníkům. Všichni spojenci, ba dnes i nepřítel, uznávají Vaši cenu, Vaši věrnost a spravedlivost Vaší věci. Perspektiva cesty kolem světa a spojené s ní velké obtíže nemohla ve Vás zlomit vůli bojovat po boku spojenců na půdě Francie proti společnému nepříteli. Již to naučilo všechny upřímně si Vás vážit a dnes již se mluví oprávněně o anabasi Čechoslováků.

Náš národ těsně spojen věří ve Vás; on doufá, že Vy mu přinesete novou sílu v těžkých hodinách, které prožívá.

Vím, že Jste hotovi k vyplnění všech Svých úkolů. Vzpomeňte, že Jste na území národa, který — jako

Vy sami — jest přítelem národa ruského, který vůči nám zůstal loyálním. (Toto místo vztahuje se na čínský národ v Mandžurii. Pozn. red. »Čs. deníku«). Vlivem okolností musíte zůstat v Rusku a postupovati společně se spojenci.

Našimi nepřáteli v Rusku jsou Rakušani a Němci a ti jednotlivci a strany ruské, které se s nimi spojily proti našim čestným spojencům a proti nám.

Naše armáda je armádou demokratickou a taktéž její cíle. To, co jsme viděli v Rusku, naučilo nás, že Čechoslováci nemají nic společného s anarchií a nepořádkem. Má celá naděje je ve Vás a ve Vašem náčelníku gen. Diterichsu, jako Vašem vrchním veliteli. Děkuji Vám jménem svým i jménem těch, od nichž jsem přijal svoje poslání.

Buďte ujistěni, že třeba od Vás vzdálen, pracuji pro Vás; stejně i nyní, jako když jsem byl mezi Vámi, mé srdce a všechny mé myšlenky patří Vám.

Tento rozkaz budiž oznámen všem dobrovolníkům československé armády.

Podepsal: T. G. Masaryk, předseda Československé Národní Rady.«

To byl tedy akt, jenž znamenal, že z těch dob jsme dáni k dispozici spojencům, bez kontroly, pouze s vírou v demokratičnost samé armády. Ovšem, že jistě ne z pouhé úslužnosti. Francie postarala se prostě koupiti za sliby tak vynikající a nadějnou protirevoluční sílu pro svoji druhou frontu, před blížící se likvidační prvotní fronty protiněmecké. Třeba chápati Masarykovu snahu zhodnotiti hotová nezměnitelná fakta — (jak se mu jevila v dálce z opozděných, výhodně zabarvených oficiálních informací) — ony »vlivy okolností« ku společnému, konečnému cíli.

Ale při vyplňování tohoto příkazu, v celé další službě u spojenců skutečná těžkost pro demokratickou ar-

mádu byla právě v tom: najítí Rakušany a Němce : jich jednotlivé spojence ruské na protivné frontě a čestné spojence napadené jimi na naší; — a najítí v těch službách pro demokratickou armádu demokratické cíle v Rusku. Neboť není a jmenovitě v revoluční srážce nebylo širšího, ba nemožnějšího pojmu než demokracie, její cesty a cíle. Jak různě to bylo chápáno, ukázaly nejbližší události.

Nehledě na Masarykovu autoritu, přes to přese všechno pouze setrvačnost, apatie, vědomí kolektivní zodpovědnosti, nejistota ideového chaosu a ohledy na nedostižený dosud cíl národní revoluce udržovaly upadajícího ducha armády, jehož marné touhy znova a vždy silněji počaly se obracet k starému cíli — do Vladivostoku a z Ruska. Tak začínal nezadržitelný přelom v massách armády.

Oproti tomu však po docela jiné linii šel vývoj psychologie těch vrstev, jež právě vystoupení vyneslo nad šedou massu armády. Třeba si představit, že celá Sibiř, ohromná většina ruské državy, k níž obráceny byly zraky celého světa, byla v rukou a fakticky pod vládou československých vůdců vystoupení. Prostí čeští lidé, jež náhoda zavála do Ruska, stávají se téměř vládou a jsou postaveni u kormidla světové historie. Prosté české hochy oblékají v stejnokroje generálů, velitelů front, velitelů všech ozbrojených sil na území dobytého Ruska, oni stávají se veliteli všech spojeneckých sil, štábními důstojníky atd. Snadnost, s níž se to stalo a lehkost, s níž funkce v těch poměrech se zastávaly, sváděly k přeceňování vlastních schopností; tím více, čím více chyběl skutečný rozhled. Zdálo se jim, že třeba pouze obratně napodobovati ve všem vnějším skutečné státnické a vojenské vzory.

V nové hře rozdány byly úlohy narychlo. Snad nechybělo dobré vůle a snah, ale vojenská hierarchie na mnoze byla daleko od výkvětu armády. Úloha velkého státníka a faktického nejvyššího reprezentanta »čs. státu v Rusku«, připadla Pavlů, poněvadž prý nebylo jiných praktiků. Ale nejvyšším velitelem armády nestal se tvůrce »anabase«, první český generál R. Gajda. Nestal se jím proto, poněvadž skutečně neměl schopností podřídití svou vůli velitele »mínění civilních politiků«. Na ono reprezentační místo dosazen Syrový (přes jeho vlastní dobře míněný odpor), pouze proto, že on i v úřadě generála nebyl schopen v žádném směru křížiti někomu politické a vojenské plány. Třetí hlavní úlohu »ministra války« se zásadně nesprávným gestem hrál Medek, hoch se zpívajícím srdcem, na něhož z nezbytnosti padla volba na I. sjezdu. A tak dále — to stačí, aby bylo jasno, pod jakými vlivy a pod jakým vedením vytvářela se i celá ostatní hierarchie armády.

Ale za to před očima těchto vrchních vrstev rýsovaly se grandiosní perspektivy nebývalého světového historického díla, tvořeného československými silami v Rusku. Je pochopitelné, že v takovém oslnění oni snad ani neviděli blížící se stíny reakce, a i když přišla, nezdála se jim býti v odlesku konečných snů velkým zlem.

Prímý důsledek všech uvedených poměrů v souhrnu byl, že zatím, co vrcholky, vlády a štáby naše i ruské rozkvétaly do šířky i výšky, zužovala se stále jejich přirozená základna. Bylo nezbytno přikročiti za účelem rozmnožení ozbrojené moci k mobilisaci. Pod prapory znovu vzkříšených ruských generálů byli českou pomocí sháněni násilím noví borci za pořádek. Z oněch sehnanych ustrašených dětí ruských měli pak staří, obrození ve svém blahobytu důstojníci vytvořiti vítěz-

nou armádu jako atribut mnohoslibné státní moci. Ustrašené děti sice mlčky učily se a poslouchaly. Ale přes to jejich velitelé ne vždy rozhodli se dáti jim předčasně zbraně do rukou. Pro jistotu a na povzbuzení pokleslé vojenské morálky nových oddílů žádala se především všude přítomnost čs. částí.

S takovým rozvojem sibiřského díla i Čechoslováci rostli početně. Nařízená mobilisace mezi Čechy a Slováky přivedla mnoho nových podílníků rostoucí slávy a moci, zvláště měli-li možnost voliti pouze mezi dvojím: mezi slavnou legií a těžkou prací v pracovních družinách. Tím z armádního sboru vyrůstá armáda o třech divisích se vším příslušenstvím.

Horlivý štáb československých vojsk dokonce vysílá zvláštního kurýra i k Dürichovi na Don s nařízením »všeobecné mobilisace Čechů« i pro Denikina. S tím sice nadšeně souhlasil Dürich, ale nesouhlasili mobilisovaní, takže v konečném výsledku dobrý počín minul se tam s praktickým výsledkem. Za to na Sibíři vedle české armády úsilovnou činností Čechů formovány ještě na podporu vládní a vojenské moci onoho »nového, opět slovansky cítícího Ruska« národnostní vojska z Poláků, Srbů, Rumunů, Lotyšů, Italů, Rusínů, Baškirů, Tatarů atd., pokud se týče rakouských národností velkou většinou z bývalých zajatců.

A přece všechna tato skutečně skvělá organizační činnost Čechoslováků v zájmu sibiřské protirevoluce za mravní i hmotné pomoci celého ostatního světa, nemohla měriti se s tím, co v téže době zorganizovali od celého světa odloučení bolševici. Gajda, jenž se svými soustředěnými částmi, jist úspěchem, směle vyrazil na Perm, míře přímo na Moskvu, zvyklý z východní fronty na rychlé tempo postupu po železnici, narazil na neprostupnou stěnu. Způsob válčení změnil se z poměrně pohodlného způsobu války v eše-

lonech na skutečnou frontovou vojnu. K tomu přistupovalo ještě nastalé podzimní a zimní období, které při nedostatečné přípravě vojska k zimnímu tažení činilo boje skutečně nesnesitelnými. Proto také části, přivezené přes zjevnou neochotu, zejména vladivostockých, z východní Sibíře na západní bojiště, počaly brzy obracet své zraky zpět, ztrácejíce jakoukoliv chuť k výboji. Tím více, že podle psaní oficielního tisku a znění oficielních příkazů, čs. části čekaly na oně »protiněmecké frontě« skutečně německé divise, spojené s internacionálními oddíly bolševiků, proti nimž k hrdinnému odboji prý se pozvedl celý ruský národ. Zatím ve skutečnosti i tu naše útoky odrážel týž ruský národ, tytéž ruské děti většinou zmobilisované, a podobné na vlas těm, jaké na naší straně cvičili, vodili a honili ruští důstojníci. Na obou stranách ruští lidé, na obou stranách stejně pokorně umírající v boji, jehož skutečný smysl plně či snad i vůbec nechápali, na obou stranách stejně pohotově utéci, nebo dát se do zajetí.

Tak tedy pouze čtvrt roku stoupala nad východem bílá hvězda sibiřského ohňostroje. Pak počal přirozený pád. V létě 1918 zaznamenává čs. armáda maximum svých vojenských úspěchů. Potom armáda počíná ustupovati. Příčiny jsou již známy. Vedle skutečné převahy na straně protivníka jest to příliš negativní výsledek utopických ideálů při nenávratné ztrátě jediného ideového tmelu, spojujícího armádu v jednotný celek. Jest to i rostoucí poznání, že to není — jak mínil prof. Masaryk — boj Rakušanů a Němců, podporovaných jednotlivci a některou stranou ruskou proti čestným spojencům Slovanstva, ale že tu celý ruský národ zvolna obrací se proti cizincům, proti nečestné mezinárodní reakci a imperialismu — i německému i dohodovému, spojenému s jedinci a nejtemnějšími stranami Ruska.

Že tento přelom v armádě byl poměrně příliš náhlým, toho příčinou je vznětlivá, sanguinická česká povaha, rychle vzplanuvší při úspěších, ale stejně rychle ochabnuvší po prvních neúspěších, při prvním vystřízlivění. Neodvratné posunování fronty na východ mohla zameziti pouze cizí pomoc. Slibovaná spojenecká pomoc nepřicházela a nepřišla. Rychle postupující bolševická fronta zastavena na Urále toliko zasáhnutím všech sibiřských záloh. A mimo to hlavně příchodem zimy. Neboť i vladvostocká skupina, která dosud nejméně byla vojensky exponována, která však také nepoznala protibolševických vášní prvních srážek r. 1918 a kteráž konečně koncem podzimu pod velením Gajdy zasáhla do bojů směrem na Perm — zklamala úplně. I ona stává se špatným nástrojem a není příliš ochotna ani vzítí rostoucí tíhu fronty s beder 6. pluku, jenž jediný v 2. divisi miloval místa své slávy a jediný smířil se s poměry své západní fronty. A tak celá svěží Gajdova fronta stává se od prvních dnů passivní, zatím co na frontě prvé divise již nadobro a nenávratně přerвала se nitka, udržující vratkou rovnováhu armády. Tam začal se už konečný nevyhnutelný návrat mass do přirozeného řečiště.

Ale onen náhlý přelom, od vzestupu k závratným výškám k pádu do prachu země, zlomil nejednu rozletěvší se vstříc vidinám duši. První z nich byl ppl. Švec. Byl čestný a proto důvěřivý, ideální a proto obětavý. Ověncil již triumfující svůj ideál vlasti vojenskou slávou, zastíňující všecko, co líčili národní historikové husitské revoluce. Chtěl tou slávou, sibiřským vojenským dílem, dát vlasti nový zdroj národního života. A když nyní všechny ony drahocenné vavříny strhl kalný proud životodárné bouře, tu on nepochopiv tragický přelom v duších mass, sám nepochopen jimi, vzal si dobrovolně život. Po něm, rovni jemu city i skutkem, byli ještě jiní,

v prostých uniformách zapomenutí nespravedlivě, kteří také zoufali nad ideálem, zašlapaným dravou revoluční bitkou. Takoví jako on bijí se na všech frontách za každou ideu. Nejbližší sobě duší, současně v protivných táborech umírají za jeden svůj společný ideál: obětovati se dobru. To jsou všude nejvěrnější služebníci myšlenky, k níž podle sil svých dovedli se povznést, či kterou v otevřené srdce bez výhrady přijali od jiných. Proto v každém z nich, na každé frontě, pod každým praporem, přítel i nepřítel musí ctíti ono všude totéž prosté, vřelé a obětavé srdce.

Ovšem ani mrtvola ppl. Švece nemohla zadržeti proud historie. Oběť jeho nezměnila ničeho na osudu sibiřského díla, ona nemohla armádě vlíti nové síly k dovršení intervence.

Bylo těžko už zastíratí massám pravou nepopulární podstatu vojny a proto zbývalo k udržení bodrosti heslo: vydržeti aspoň, buď jak buď, dokud znova slibovaná pomoc spojenecká nepřijde. Dovezli dokonce na spěch na frontu za účelem pozvednutí ducha vzorky všech spojeneckých armád, jež možno bylo na blízku sehnati. Ale i tyto nepatrné oddíly spojenců, hlavně francouzské, dovezené na ukázkou na frontu, obracejí nedisciplinovaně své vlaky zpět, odpírajíce vůbec bojovat a volajíce na zpáteční cestě k vynucenému odpočinku v týlu vesele k Čechům: »la guerre finie« (válka skončena). A nechápavým vysvětlují své názory ještě výstižněji slovy, dávajícími každému, což jeho jest: »Français—Paris, Tchèque—Prague, Russe—bolševik.« A potom tito ukázkoví representanti panských národů chováním svým na odpočinku zřejmě dokázali, že pokládají Sibir za dobytou kolonii, Rusy za divochy domorodce a Čechoslováky za najaté koloniální vojsko, jež možno lacino najímati za lesklé tretky a vlastní vítěznou vysokou valutu.

Za takových okolností vojsko zbavené ideálu, bez chuti k další činnosti či s chutí napodobiti spojenecké vzory, propadalo pomalu mravnímu rozvratu. Ženy a líh staly se obvyklou zábavou na zapadlých stanicích uralských drah, zatím co tylová střediska, hlavně »stolice« Jekatěrinburk, žila plným životem přífrontových měst, v nichž »odpočívají« vojáci. Tekou proudy papírových peněz, vína, rozkoše a radovánky, kontrastující s bídou těch domácích vrstev, jež neživí vojna.

V tom všeobecném rozvratu Češi jako nejsilnější, a proto páni Sibíře, všude privilegovaní, bystřejší, praktičtější, dobří organisátoři, uměli zařídití svůj život lépe než domácí. Česká novorozená smetánka hrála první roli na parketách místního obrozeného velikého světa. A pouze vedle ní podle starého vzoru se vším odškodněním za nedávno minulé útrapy počali žítí carští důstojníci.

U ruské buržoasie však rychle začalo chladnouti nadšení pro Čechoslováky, jakmile u těchto pohasla ochota umírat za jejich blaho na frontě. Na večírcích u ní včera hrdí a slavení representanti české armády, dnes rudli studem a hněvem za rozvrat svých »pologramotných« mass. S druhé strany i ruský lid viděl v nás cizince, žijící v dostatku v jeho domě, v němž on hynul v bídě. Vždyť i domácí ruští vojáci, ochránci bohatých, žili bídě v srovnání s československými vojáky. Neboť carští důstojníci znali pouze carské zásobování. Jaký div, že tento ruský lid se závistí hleděl na nás a že nenáviděl nás jako vinníky své bídy. Jaký div, že mezi ruským lidem rostly pak sympatie k bolševikům a špionáž v jejich prospěch. A proti těm to sympatiím, proti této špionáži opět počal boj teroru české i ruské kontrarozvědky (tajné policie), často složené z nejhorších elementů armády. Je jasno, že

činnost této tajné policie musela se pak státi bojem proti všem nespokojeným s daným stavem věcí.

Zatím co rostla všeobecná nespokojenost, podněcovaná rostoucím politickým terorem těch, kdo měl v ruce zbraň a činností smutně proslulých kontrarozvědek, ruská monarchistická reakce koncentrovala své síly v týlu fronty a připravovala se k převratu a k záchvatu vlády. Nejaktivnější hrdinové kontrarevoluce, monarchistické atamanské oddíly Krasilnikova, Anněnkova a Semenova byly dávno trvale osvobozeny od bojů na frontě, vyčišťující půdu pro svoje panství bojem s bezbranným lidem v týlu. Na frontu za ně posílána pouze nejtemnější černosotněnská literatura, jež jako »prospěšná klidu a pořádku« jediné s neohraničenou svobodou rozvíjela agitaci. Tak pod ochranou šavle zvedala hlavu reakce a připravovala se na vzkříšení carismu.

IX.

Do takové atmosféry ke všemu uvedenému přišla řada velikých událostí, jež samy o sobě musely otrásti i passivitou čs. částí.

První a stěžejní událostí byla kapitulace Německa, utvoření čs. státu a mír. Logicky už nebylo protiněmecké aktivní fronty; první a podstatný cíl čs. revolučních snah byl častížen a mír na světové frontě měl logicky ukončiti i naši válku. Zmizelo strašidlo brest-litevského míru, německých intrik, zmizel reelní podklad pro protiněmeckou východní frontu na Urále. I pro ty ruské eserovské elementy, jež proti bolševikům postavil jediné brest-litevský mír, ztratil — zvláště po posledních zkušenostech z protibolševické fronty — vnitřní občanský boj další smysl a oni počali uvažovati o ukončení občanské války ujednáním kompromisu či pouze míru zbraní s bolševiky.

Je na snadě, že příznivě změněné situace snažila se využítí k ukončení vojny sama sovětská vláda. Čičerin posílá z Moskvy vyslanci Joffemu do Berlína k předání zatímní vládě československé v Praze telegram, který byl zachycen i českou stanicí v Čeljabinsku, Telegram, jenž poněkud zmateně přeložen pro tisk, měl tento smysl:

»Lidové dělnické vlády Ruska, jež ve svých jednáních vyjadřují vůli dělníků, prohlašují slavnostně zatímní vládě československé, že nikdy nehodlaly vydati Rakousko-Uhersku Čechoslováky, přišlé do Ruska. Sovětská vláda vyjednávala s anglickou a francouzskou vládou ohledně plné svobody pro Čechoslováky v Rusku. Avšak oni postavili se v čelo reakcionářů, přívrženců starého shnilého režimu. Všechna opatření, jež sovětská vláda byla vynucena učiniti proti Čechoslo-

vákům, jsou pouze opatřeními zákonné obrany revoluce proti hnutí kontrarevolučnímu, snažícímu se porobiti lidové massy v Rusku. Řada vítězství, dobytých rudou revoluční armádou dělníků a sedláků Ruska nad řadami bílé gardy a Čechoslováků dokazuje, že poslední nejsou s to svrhnouti vládu sovětů, dělníků a sedláků Ruska.

Sovětská vláda, nehledíc na dobytá vítězství, lituje prolité krve a prohlašuje zatímní vládě československé, že jest ochotna nechati projíti Čechoslováky Ruskem, aby se vrátili do rodného kraje. Sovětská vláda přeje si vejíti ve vyjednávání se zatímní vládou československou ohledně stanovení podmínek odjezdu Čechoslováků, již by chtěli odjeti do území nedávno jmenované a sídlící v Praze zatímní československé vlády.

Sovětská vláda žádá okamžité odpovědi od zatímní československé vlády. Podepsal komisař zahraničních záležitostí.«

Po této nabídce pokračování v boji muselo už úplně odhaliti pravou svoji tvář, i heslu »Vydržet« musil býti ukázán pravý cíl. Musil úplně končit starý klam, jenž nacionalism čs. legií udržoval na »germánsko-bolševické frontě«. »Čs. deník« byl nucen poučovati, dokazovati i hájiti nutnost dalšího boje — už pouze protibolševického.

Na zachycenou nabídku míru on rozhořčeně odpovídá:

»Nebudeme se tímto telegramem blíže zabývati. Je prostě odporné »slavnostní prohlášení« sovětské vlády vůči nám, kteří jsme na vlastní kůži zkusili jeho lživost. Je nudné stále nazývání našeho vojska kontrarevolučním.«

A zapomenuv na to, že byli jsme již jednou nuceni vyjednávati o příměří s Němci, Rakušany a jejich oficielními spojenci, ukrajinskými nacionalisty a buržoasií

pod vládou zrádné Ukrajinské Rady; zapomenuv, že odešli jsme — (jako nacionální armáda zcela moudře a správně) — z této nevýhodné protiněmecké fronty, kdy vedla se ještě skutečná válka proti Rakousku-Uhersku, Německu a jich spojencům; zamlčev, že ani spojenecké státy — a tím méně česká republika — nepočínaly vojny a nebyly nikdy, ani dříve, ani potom, oficielně ve válce se sovětským Ruskem, poněvadž ono nebylo nikdy — (nehledě na vynucený mír) — spojencem Německa; — přehlédnuv, že i válka proti Rakousku-Uhersku, Německu a všem jejich spojencům již končila, — český oficios tak nešťastně argumentuje svůj pochopitelný odpor k likvidaci vlastního mnoho-slibného díla:

»Naše vláda vede válku proti Rakousku-Uhersku, Německu a jejich spojencům ve spolku s vládami ostatních spojeneckých států.

Dosavadní politika naší vlády je zárukou, že žádného separátního jednání o mír, ani o příměří, ani o něco podobného nezačneme.«

A příliš mnoho důvěřuje nejistému zítřku, příliš zadlužil se budoucnosti, směle prohlásiv:

»Nepochybuji, — je-li opravdu doma již ustavena československá vláda — že její odpověď bude stejná, jako naše: pohrdavé mlčení. Se zrádci, kteří prodali monarchům utlačené národy střední Evropy i svou širou vlast, se zákeřníky, kteří se pokusili zničit naši vojenskou moc, s těmi se vůbec nejedná.

Ruka, kterou Lenin, Trockij a spol. podávají zatímni československé vládě, zůstane viset ve vzduchu. Žádný poctivý občan československého státu nemůže ji přijmouti; je to ruka, kterou v Brestu tiskli Vilémovi kati, je to ruka, která se pokoušela zardousiti naše vojsko, je to ruka, jež rozbila a uvrhla do propasti celý ohromný ruský stát.«

Ale i to všechno byly snad argumenty proti míru, ale nebyly to ještě argumenty pro útočnou válku. Proto prohlašuje konečně »Čs. deník« otevřeně:

»Naše úloha v Rusku není skončena! Nestačí dobýt svobody národu, nutno ji — i zabezpečiti.« Což dle mínění oficielního mluvčího čs. revolucionářů bylo možno pouze bojem do konce proti ruské revoluci.

Aby konečný cíl boje stal se ještě jasnějším, přichází odkrytě reakční omský převrat 18. listopadu 1918, jakožto další logický postup do prava, od koaliční nemožnosti k činné vojenské diktatuře. Prevrat byl proveden monarchistickými atamany čistě asijským způsobem po zásadní dohodě generálů ruských i našich, kteří při tom stejně pohrdlivě přezírali všechny překvapené »zodpovědné politiky«. Kolčak smlouval se s Gajdou, smluvil se i se Syrovým, ale všichni oni vysocí spiklenci a stavitelé státu pokládali za zbytečné každé rozhovory předem s čs. vládou v Sibiři. Oni byli přesvědčeni, že složitý organism lidské společnosti může nejlépe uzdraviti se a fungovati pod různým důstojníckým komandem.

Pro jasnost obrazu bude nutno začítí historii od počátku myšlenky o diktatuře, jež jistě byla i počátkem akce za diktaturu.

První nezdařený pokus zachvátiti vládu vojenskou silou učinil Grišin-Almazov právě v den, kdy Sibiřská vláda, znepokojená jeho napoleonskými sklony, zbavila ho úřadu. Hned za ním na uprázdněný úřad jeho předložil kategorické nároky druhý člen dvojice sibiřských hrdinů — Gajda. A to je vlastně první náběh Gajdův k zachvácení nejvyšší moci. Bylo to hned po spojení se skupinou vladivostockou po vítězné likvidaci sovětské vlády v Sibiři. Na řece Ononu, kde úloha Gajdy jako velitele východní fronty se končila, Gajda spolu s Pepeljajevem rozhodli se poslati ministerskému

předsedovi sibiřské vlády Vologodskému projev, jímž prohlašují za nutnost soustřediti veškeré velení nad spojenou ozbrojenou protirevolucí v rukách Gajdy a Pepeljajeva navrhuji jmenovati velitelem všech ruských sil. Tato kombinace však se nezdařila, jelikož sibiřská ministerská rada chovala se už tehdy odmítavě a s podezřením ke Gajdovi. Místo něho dědictví po Grišin-Almazovi dostal se souhlasem eserů carský ispravník Ivanov Rinov, přes svoje monarchistické sklony, pouze proto, že on při svojí populárnosti mezi kozáky byl v daný okamžik nejméně schopen ohroziti suverenitu občanské vlády.

Snad podíl na těchto náladách sibiřské vlády v poměru ke Gajdovi měla i OČSNR, již Gajda ignoroval více ještě než sibiřskou vládu a která za to stejně odmítavě stavěla se vůči němu — čehož důkazem je i jmenování Syrového nejvyšším čs. velitelem. Je též známo, s jakým sebevědomím, urážejícím staré skutečné generály, vystupoval v té době, prozářený nejskvělejšími nadějemi, vítězný Gajda, včera ještě neznámý kapitán dobrovolnických legií. Však také, ve Vladivostoku, kam přijel Gajda korunovati své dílo podřízením si Dálného Východu, došlo k prvním otevřeným rozho-
vorům o osobní diktatuře mezi Gajdou a Kolčákem. Tam je také počátek skrytého románu, v němž hlavní úlohu hráli Kolčak a Gajda, dva soupeři o neobmezenou moc na Sibíři, románu, jehož předposlední kapitolou bylo Gajdovo povstání ve Vladivostoku.

Tehdy však, při prvním setkání ve Vladivostoku, Gajda a Kolčak shodli se úplně. Gajda — jak sám praví — souhlasil úplně už tenkrát s tím, že »pouze diktatura může zachrániti zemi«. Za první a nevyhnutelnou podmínku této diktatury pokládal ovšem — podle vlastních slov — »aby dočasný vladař byl člověk všeobecně populární, stojící mimo veškeré strany a nad nimi. Jeho

svobodomyslnost musela býti nade vši pochybnost jasná, aby demokratické kruhy, jimž bylo zvláště těžko smířiti se s myšlenkou diktatury, nemohly nic míti proti jeho osobnosti.« A tu Kolčak unesen politickým umem Gajdy, dojat blízkostí duší a oboustrannou shodou názorů, nabízí bez rozmyšlení vládu jedinému člověku »všeobecně populárnímu« u Čechů, Rusů, eserů i kadětů, vojáků i důstojníků; člověku, jenž skutečně stál moudře »mimo veškeré strany«, připouštěje k sobě jedním vchodem socialistické politiky a druhým deputace velkokapitalistů, přinášející »osvoboditeli Sibíře« drahocenné dary; člověku, jenž stál skutečně »i nad nimi«, ucházejícími se o jeho přízeň; jedinému člověku, jehož česká »svobodomyslnost« vzhledem k mravům starých carských generálů byla »nade vši pochybnost jasná« a proti němuž jedinému jakožto vůdci demokratických osvoboditelů Čechoslováků i »demokratické kruhy«, stojící pod československou ochranou, jimž jinak bylo by »zvláště těžko smířiti se s myšlenkou diktatury«, nemohly nic namítati. Kolčak tehdy v prvním opojení prohlásil Gajdovi, jak tvrdí Gajda sám: »Vy jste jediným člověkem, majícím na své straně vojska, pouze Vaše rozkazy mohou býti uskutečněny. Za Vámi je — síla.«

Že nemohl býti tu míněn nikdo jiný, vysvitne, srovnáme-li to, co žádá od kandidáta Gajda, s charakteristikou ostatních kandidátů, již přicházeli podle pozdějšího návrhu pluk. Lebeděva vůbec v úvahu. Byli to: Ivanov-Rinov, Dutov, Boldyrev, Chorvat, Diterichs, Semenov a — Kolčak. Kolčak poslední. A jeho pokládal, jak sám praví, ze všech uvedených ještě za nejvhodnějšího. Ale i o něm byl přesvědčen, že »jeho politické kredo nebylo úplně jasné.«

Každý pochopí, že ctižádostivému Gajdovi ve Vladivostoku musila se zatočiti hlava. Zvláště když i před ci-

zími diplomaty český generál, velitel jediné vážné síly na protibolševické frontě, organisátor bílých ruských oddílů, úplně zastínil hlavu sibiřské autonomní vlády, a všechny ruské generály bez vojsk. Český Gajda byl pro spojence reální veličinou a garancí proti všem německým orientacím sibiřské protirevoluce, aspoň do té doby, než vzejde domácí »tvrdá všeruská vláda«. Gajdovští Čechoslováci zdáli se býti také jedinou spolehlivou silou, jež mohla v Rusku prosadit a udržeti »všeruskou vládu« se spojeneckou orientací.

I skromní ruští delegáti Vologodský a Gins pochopili váhu českého Gajdy a význam jeho pro poskytnutí všespojenecké pomoci a splňující dřívější slib, navrhli telegraficky do Omska svěriti Gajdovi »za dobré služby omské vládě a v naději, že takovým zůstane i v budoucnu«, nejvyšší velení sibiřské armády; přes to, že Omsk, zejména Ivanov-Rinov úporně se tomu bránil. Za to české ešelony obráceny na Ural, aby na vlastní účet v cizích zájmech pokračovaly v intervenci. Pro Gajdu tehdy odkryly se obzory bez hranic. On také vysoko zvednul hlavu nad domorodé pány, uražené a závidějící v skrytu srdce. Odjížděl z Vladivostoku jako vítěz, provázen lišáckými diplomaty a spokojen při tom jako albánský ministr. Na voze, v němž vracel se Gajda k irkutskému štábu, možno bylo čísti hloupě obvyklý nápis, jenž hlásal světu neobvykle hloupý sen mladého karieristy lakonickými slovy »Irkutsk-Moskva«. — — —

Prvotní dobrá shoda v zásadách Kolčaka a Gajdy musila nésti ovoce. Hrdému admirálu nabídnuta služba u Gajdy, jenž s vysoko zvednutou hlavou vracel se do Omska, ověnčen slávou, jako otevřený soupeř Ivanova-Rinova; Kolčakovi nabídnuto i kupé v Gajdově ešelonu. Ale tajemné příčiny zadržely ho ve Vladivostoku a po-

tom později i v Omsku. Tam neočekávaně Kolčák mění službu u Gajdy za úřad ministra vojenství, zatím co Gajdovi, tvůrci vystoupení, zůstává pouze velení čs. divisi a hrou zlomyslného osudu kyne mu pouze služba — u Kolčaka. Velitelem jekatěrinburské skupiny s právy velitele armády stává se Gajda teprve na nátlak Pepeljajeva a Čechů.

Pluk. Lebeděv dostal diplomatický úkol ukonejšiti žár Gajdových tužeb, podnícených Kolčákem ve Vladivostoku. Není divu, jestliže Gajda, překvapený obratem věci, měl pocit podvedeného a zaskočeného. Je to zjevno i z jízlivé a zlobné trpkosti, s níž píše o tom sám: »Plukovník Lebeděv odejel se spokojeným srdcem, že ve mně nenašel protivníka, poněvadž v Omsku dobře cítili, že by jim bylo těžko jíti proti přání sibiřské armády.« (Jak vidno, Gajda byl přesvědčen, že jeho touhy, jakožto všeobecně nejpopulárnějšího atd. byly i touhou a vůlí sibiřské armády.) Ale překvapení bylo takové, že pro ten okamžik nezbylo nic jiného, než dělati prozatím příjemnou tvář ke špatné hře a podle úmluvy podporovati zásadně vojenskou diktaturu. Gajda při tom pouze hájil názor, že možno jistěji dosáhnouti diktatury postupně a nenápadně, než převratem. Jakožto veliteli sibiřské armády zdál se mu býti výhodnějším titul »nejvyššího velitele« s právy diktátora. Tato cesta od velitele k vyššímu a nejvyššímu veliteli oddané armády byla od počátku jeho cestou. Neboť od velitele k nejvyššímu veliteli přechází se přímo a nenápadně.

Nemile dotčený Gajda zřekl prý se v té době jakékoliv účasti na převratu, poněvadž prý »neměl práva vměšovati se do vnitřních záležitostí země«. (!) V zachvatu této neutrality Gajda slibuje Kolčákovi, že nedopustí v obvodu své armády agitaci ani pro diktaturu, ani proti ní. Ale poněvadž agitace pro diktaturu

v armádě, v níž diktát a disciplína jsou nejvyšším zákonem, je zbytečná, znamenal tento slib neutrality od stoupence diktatury vlastně zamezení agitace proti diktatuře. Vždyť už vzhledem na myslící čs. dobrovolníky nemohl se Gajda odvážiti otevřeného přiznání diktatury. Prakticky skutečně nejlépe mohlo ono přiznání státi se mlčky, postupně a poznenáhlu, aby se mysl zbytečně nebouřily.

Na téže základně domluvili se i s gen. Syrovým a s gen. Diterichsem. Právě toto byl vlastní účel známé cesty Kolčakovy po frontě. To byl účel parád i hostin, konaných v tuto dobu za význačné účasti českého důstojnictva bez přítomnosti vrchního velitele generála Boldyreva.

Teprve po těchto přípravách bez vědomí OČSNR (aspoň její části) byl v Omsku proveden již zmíněný převrat. Hrdiny tohoto převratu byli Krasilnikovci. Několik důstojníků Krasilnikových za souhlasu nejvyššího velení a za neutrality přítomných spojenců zatkl prostě v noci všechny demokratické členy vlády, obsadilo vládní budovu a ministr vojenství Kolčák na to prohlásil se za podpory pravých členů pohřbené koaliční vlády »nejvyšším vladařem« — diktátorem. Současně, též den 18. listopadu vytištěny jeho proklamace beztrestně v samém frontovém pásmu ve známé tiskárně v Jekatěrinburku. A teprve potom — okamžitě po oznámení provedeného převratu — generál Syrový vydává příkaz, v němž praví:

»Vojáci svěřeného mi bojiště! V Omsku došlo k vnitřním politickým událostem. Já, vrchní velitel spojeneckých a připojených k nám ruských vojsk západní fronty, mám určitý, jediný a jasný úkol: bojovati s Germano-Maďary a jejich pomocníky — bolševiky. Proto vojska svěřené mi fronty budou vyplňovati tuto úlohu s dřívější energií a sebeobětovností. Vyplňovati pouze

moje příkazy! Nedopouštěti žádné agitace, propagandy, nebo politických nařízení a proklamací vnitřního charakteru, jež by mohly mít vliv na pevnost a sjednocenost vojsk při vyplňování přímých bitevních úkolů na frontě. Přechisti tento rozkaz ve všech oddílech!»

Aby snad nebylo pochybnosti o smyslu příkazu, doplňuje ho podpl. Klecanda, zastávající úřad generálního ubytovatele, následovně:

»Vrchní velitel západní fronty nařídil zakázati rozšiřování veškerých proklamací k obyvatelstvu, ať pocházejí od kohokoliv, kromě rozkazů západní frontě.«

A potom za tohoto přikázaného silencia, po tomto skutečném odzbrojení všech protikolčakovců, veškeré demokracie, už dne 19. listopadu proveden násilný převrat přímo ve frontovém pásmu v »české stolici« uralské a v sídle nejvyššího orgánu lidovlády, »Sjezdu členů Ústavodárného Shromáždění«, v Jekatěrinburku, kde podle příkazu Syrového nemělo býti netoliko převratů a »nepořádků«, ale ani agitace pro či proti diktatuře. Převrat proveden důstojníky »disciplinované armády« před očima samého velitele fronty. Člen výboru sjezdu Ústavodárného Shromáždění Fomin marně ukazoval veliteli fronty gen. Gajdovi, že jeho důstojníci dokonce pod ochranou garnisonního náčelníka připravují útok na sjezd Ústavodárného Shromáždění, že takový útok může znamenati i otřesení fronty. Odešel od něho s přesvědčením, že Gajda sám je odhodlán passivitou pomáhati spiklencům.

Tak úplně nerušeně a neskrývajíce své úmysly, scházejí se již z večera v blízkosti hotelu, v němž sídlil výbor sjezdu Ústavodárného Shromáždění, ozbrojení členové vojenské kontrarozvědky a mnoho důstojníků garnisony. A přes to, že ještě v této poslední chvíli obrátil se ohrožený sjezd se žádostí o ochranu k české vojenské policii, že všecko to ostatně dalo se veřejně

před očima českých velitelů, přes to přese všechno mohla tato skupina Kolčakovců bez jakékoliv překážky v noci napadnouti členy sjezdu Ústavodárného Shromáždění, zabíti bezbranného a nebránícího se známého na Urale veřejného činovníka Maksunova, zatknouti a odvléci samého předsedu všeruského Ústavodárného Shromáždění a předsedu sjezdu členů Ústavodárného Shromáždění vedle ostatních přítomných delegátů a zřízců sjezdu.

Česká ochrana po tom všem vymohla pouze, že odvlčení členové Ústavodárného Shromáždění dovedeni byli zpět do svého hotelu a že k nim byla postavena česká stráž. Podle příkazů Gajdy bylo to vlastně domácí vězení pod českou stráží. Písemný materiál, zachvácený Kolčakovci při nočním napadení, odevzdán Gajdovi, jenž také na základě něho vydal dokonce rozkaz — (brzy však odvolaný) — zatknouti předsedu Ústavodárného Shromáždění V. M. Černova.

Pravda, členové OČSNR, zbylí v Jekatěrinburku — (předseda Pavlů a tajemník Richtr byli tou dobou ve Vladivostoku vítati generála Štefanika) — okamžitě po omských událostech se sešli a nemohli přirozeně jinak — už vzhledem ku všem dřívějším prohlášením a zárukám — než postaviti se odmítavě ke generálské vzpouře, ohrozivší koaliční klid v Sibiři i protibolševickou frontu. Dne 21. listopadu dokonce vydávají následující oficiální prohlášení:

»Odbočka Československé Národní Rady v Rusku, aby učinila přítrž rozšiřování různých zpráv o jejím stanovisku k nynějším událostem, prohlašuje, že československá armáda, bojující za idee svobody a lidovlády, nemůže a nebude ani podporovati, ani souhlasiti s násilnými převraty, přičicími se těmto zásadám. Převrat, provedený v Omsku 18. listopadu t. r., porušil zásadu zákonnosti a úcty, na níž musí býti zbudován každý

stat — i ruský. My, zástupci československého vojska, které dosud nese hlavní tíhu bojů s bolševiky, litujeme, že v týlu armády bojující provádějí se násilné převraty pomocí sil nutných na frontě. Tak to dále být nemůže. Odbočka Československé Národní Rady v Rusku doufá, že vládní krise, vyvolaná zatčením členů všeruské prozatímní vlády, rozřeší se zákonitou cestou a proto nepovažuje krizi za ukončenou.«

Ale když musilo toto prohlášení býti úředně oznámeno i tiskem s velících českých míst znepokojené české armádě (už k vůli uklidnění hrozící bouře a k vůli udržení vojsk na frontě) — tu Gajda, vždy jindy neochotný podřizovati se cizím příkazům, projevuje nebývalou horlivost ve vyplňování dřívějšího příkazu Syrového a obrací se s protestem proti OČSNR, nejvyššímu orgánu čs. na Rusi, — jelikož prý i pro její projev platí vojenský zákaz, podle něhož se nesmí agitovati ani pro, ani proti. Tak lehce tedy zákonem stala se suverénní vůle generálů.

Stejně i resoluci, vynesenu sjezdem členů Ústavodárného Shromáždění (t. j. institucí uznanou za státoprávní i na ufimských poradách, z nichž vyšla všeruská vláda Direktoría) o tom, že sjezd nemůže uznati násilné uchvácení vlády vojenským ministrem, že bude snažiti se o likvidaci diktatury a znovuzřízení zákonné vlády v dohodě se samosprávnými institucemi, zbylými členy všeruské vlády, Československou Národní Radou a ostatními spojenci — i tuto resoluci Gajda ve zvláštním příkaze nazval »proklamací, pobuřující jednu část obyvatelstva, vystoupiti se zbraní v ruce proti druhé.« Za to měli býti vinníci okamžitě vypovězeni z Jekatěrinburku. Osobní bezpečnost byla jim při tom garantována Gajdou pouze na linii z Jekatěrinburku do Čeljabinska a to všem — kromě předsedy Ústavodárného Shromáždění Černova.

Třeba připomenouti, že po vydání svého prohlášení členové OČSNR, neinformovaní ani svými generály ani kolegy ze spojeneckých missí, v dobré víře v upřímnost diplomatických frází »západní demokracie«, s horlivostí, očekávající pochvaly, starali se, aby slovo stalo se skutkem. V osobním voze generála Syrového ujednán plán vojenské demonstrace proti Omsku. Určeny už pluky, které měly postupem po obou liniích od Čeljabinska i Tjumeně přinutiti Omsk k obnovení dřívějšího zákonného stavu. Zbylo pouze generálu Syrovému vydati tyto příkazy. — Ovšem, že to právě se nestalo, a tak velká slova české »vládnoucí demokracie« zůstala pouhým akademickým projevem.

Kromě toho v pevné víře, že v příjíždějícím českém revolučním ministru a francouzském republikánském generálu ohrožená demokracie ruská i česká, vždy věrná západu, najde spojence a ochránce, horliví členové OČSNR posílají zprávy vstříc příjíždějícím. Ale i odtud dostávají odpověď, jež velmi připomíná známé české pořekadlo o »mudrování«, ševci a kopytu. V odpovědi oba nejvyšší představitelé právě zvítězivší západní demokracie žádají pouze, »aby naše vojsko především hledělo na nepřítele v pevné důvěře, že naše vláda (t. j. gen. Štefánik) i velení (t. j. gen. Janin) udělá všechno potřebné.«

Taktéž i všechny snahy členů OČSNR, uhájiti osobní svobodu jekatěrinburských členů Ústavodárného Shromáždění, musily končiti nezdarem. Volení zástupcové ruského národa i s »prvním vyvolencem«, předsedou Černovem, posazeni do nákladního vozu a pod ochranou českých borců za lidovládu vezeni do Čeljabinska. Po cestě prý s nimi zacházeli hrubě. A v Čeljabinsku uprostřed noci oznamují jim přísný zákaz, vzdáliti se z vlaku bez povolení velitele; budou prý vyvezeni do Šadrinska (město stranou od magistrály). Neuposlech-

nuvši příkazu budou pokládáni za »politické desertéry«. Současně ze štábu gen. Syrového poslán přes Omsk do Šadrinska telegram, podle něhož členové sjezdu Ústavodárného Shromáždění, třebaž i nejsou vězni, nemají právo vzdáliti se z města a mají býti postaveni pod nenápadný dozor. Ovšem na zakročení členů OČSNR, přítomných v Čeljabinsku, gen. Syrový musil odvolati příkaz a dokonce omluviti se osobně za ono »nedorozumění«, ale to nijak nezměnilo jeho sympatie a jeho snahy. Neboť když ufimské úřady Ústavodárného Shromáždění (»rada správců«) v zájmu zákonného pořádku nedopustily jednání o převrat po přímé linii telegrafní mezi Kolčákem a Dutovem (t. j. agitaci pro diktaturu na frontě), tu gen. Syrový nejen že okamžitě (v zájmu nezákonného omského spiknutí) zrušil nařízení ufimských orgánů lidovládních, ale přikázal dokonce vinníky v přerušení Kolčakovsko-Dutovských spikleneckých rozhovorů postavit před vojenský soud. Kromě toho v samém Čeljabinsku, Zlatoústě a j. přes bouře v obyvatelstvu i vojsku pod ochranou českého štábu, bdícího nad klidem a pořádkem ve frontovém pásmu, arestovány ty místní orgány vládní, které zůstaly věrny zákonu a vládě, a odveččen do vězení v Omsku i známý pracovník protibolševický Majeviskij. V Ufě pak už dokonce před očima zástupců OČSNR, před očima českého vojska, na příkaz gen. Diterichse, (jenž jako bývalý velitel vladivostocké skupiny byl dosud v českých službách), za součinnosti gen. Vojcechovského (bývalého i nynějšího důstojníka v českých službách, hrdiny čeljabinského protisovětského vystoupení) přepadení a zatčení hrstkou reakčních důstojníků členové Ústavodárného Shromáždění a »rady správců« úřadů (ministerstev).

A zdála-li se přes to někomu, zejména Čechům na frontě, uspokojeným prohlášením OČSNR, situace je-

ště neukončenou a nevyjasněnou, vyjasnil ji jistě určitý a jasný příkaz Gajdy celé frontě, otištěný velikým tiskem v jekatěrinburských novinách, jenž nařizoval všem podřídit se vojenské vládě Kolčaka.

Černovovi podařilo se z Ufy prchnouti do sovětského Ruska. Ale ostatní jeho druhové, odyzezení z Čeljabinska do Omska, neušli tam vězení, ba někteří i smrti v strašném omském vraždění socialistů.

Marně volala tehdy ruská demokracie o pomoc k české demokracii, reklamujíc sliby ze slavnostní deklarace o »úkolech zítřka« po prvních dnech vystoupení, kdy česká demokracie, opírajíc se o armádu, tak sebevědomě vzala odpovědnost na sebe. Čeští socialisté, již potom ještě jednou slavnostně a rozhodně odmítli možnost dopuštění vojenské diktatury, dnes sami nelegální, v obavách o svůj zítřek, svázáni účastí na protibolševickém díle, nuceni bezmocně přihlížeti k triumfu absolutní vlády šavle a nahajky. Odvážili se sice protestovati, ale musili smířti se s novým »demokratickým cílem« — jak psal Masaryk — v souhlase se spojenci, v zájmu »klidu a pořádku v armádě« — v zájmu »svobody národa«. — —

Přirozeně, že tyto události, jež tak úžasně kontrastovaly s velikými hesly boje »za svobodu, za lidovládu, za Ústavodárné Shromáždění a proti diktatuře«, pro něž zvedli své zbraně důvěřiví čs. revolucionáři v květnu 1918 k boji s revoluční diktaturou, musely otevřítí oči všem a zatřásti svědomím rozmrzelých a apatických mass. A na půdě onoho přirozeného znechucení, na místě již dříve pocíťovaného vědomí zbytečnosti, rychle šířilo se poznání přímé škodlivosti našeho setrvání na frontě.

Po posledním příkazu Gajdy, jenž už nepřipouštěl pochybností o výsledku »řešení vládní krise«, vzniká ve

vojsku myšlenka o opuštění fronty. Ale jako všechny dřívější, i tato nová zvednuší se vlna živelného odporu proti Gajdově »neutralitě« rychle tiší se sliby a naději ve spravedlnost a demokratičnost příjíždějícího na Sibiř revolučního ministra generála Štefánika.

Celá tato historie příliš markatně ukázala, jaký smysl mají »cnosti« vojenské, jaký význam má zákon a právo tam, kde střetne se se zájmem moci. Tehdy před očima myslící armády po prvé byly obnaženy modly, strženo pozlátko velikých, krásných slov i slibů. Generálští spiklenci proti zákonu, vládě a státu, kteří nejen neprotestovali proti Kolčakově agitaci pro diktaturu, ale sami spojují se s ním, povstávají okamžitě na ochranu »příkazu« a k protestu i proti své zodpovědné vládě za její projev proti omskému nezákonnému násilí jakožto zločinu pobuřování a agitace proti diktatuře — proti zákonu. Spiklení generálové před klamanými massami strádajících vojáků přikrývají se s počátku pláštěm »neutrality«: ani pro diktaturu, ani proti. Jako by hotová vojenská diktatura potřebovala, a ještě k tomu v »disciplinované« armádě, jež sama je ztělesněním principu diktatury, zvláštní agitace pro poslušnost; jako by po vykonané loupeži bylo lupičům třeba na všech rozích křičeti o ní. Tu ponejprv vymstilo se OČSNR, zejména jejímu socialistickému křídlu, že nepostarala se o provedení zákonného zřízení. Teď nebylo orgánu, jenž mohl by ve jménu armády paralysovat reakční avantury vysokých velitelů a odmítnouti cynické gesto generálů, s nímž oni přiskočili na pomoc aktivní atamanštině, na ochranu protizákonného spiknutí. —

Aby vše bylo ještě názornější, tito neutrální vojáci, kteří ani v nejmenším nebránili veřejně konaným přípravám k převratu a ani v nejmenším nepostavili se proti teroristickému vzbouření hrstky Krasilnikových

kozáckých dobrodruhů proti »slabé« (protože bez jejich ochrany) demokratické vládě, za měsíc po těchto událostech okamžitě zakročí v úloze strážce pořádku a zákonnosti a v tomtéž Omsku masakrují massové povstání národa, vedené i členy Ústavodárného Shromáždění proti diktatuře šavle a nahajky. Tu neplatila »neutralita«. A byli to právě Češi, hlavně Zajičkova proslavená vojenská tajná policie, jež v ty dny spasila ohroženou menšinu reakční proti massám národa, když domácí ruské části ukázaly se neschopnými k potlačení ruského lidového povstání. Tím umožněno následující na to známé vraždění omských socialistů, veřejných činitelů a členů Ústavodárného Shromáždění.

Proto za Omsk zodpovídají kromě spojenců i oba čeští generálové, bez jejichž svolení převrat nebyl myslitelným.

Toto omské vraždění socialistů, když byl s pomocí Čechů znovu obnoven »pořádek« a spasena před pádem vojenská diktatura, je prvním veřejným vystoupením nového režimu, prvním charakteristickým aktem nové vojenské vlády. Ono také zatřáslو svědomím všech snících o mírné demokracii v žáru boje a postavilo všechny demokraty do jedné fronty proti skutečné reakci z prava — proti kontrarevoluci. I sami západně-demokratičtí tvůrci diktatury vzchopili se k ostrému protestu. A přece bylo zcela logické, jestli i tento nový režim, znamenající nutný další krok na započaté cestě do prava podle zákona platného z první minuty kontrarevolučního boje, vraždil své nebezpečné nepřátelské sousedy z leva, zatlačené za hranici »bolševismu«.

Uvádíme prostě, co vypravoval o tom člen Ústavodárného Shromáždění Speranskij — jenž z vězení vyvázl živ a zdráv — podle výpovědi vyslýchaného poddůstojníka Paderina, aktivního účastníka vraždy.

Dne 22. prosince ráno přišel do štábu Krasilnikova oddíl štábní kapitán Bartošovskij téhož oddílu a žádal o několik věrných a spolehlivých lidí k jistému důležitému dílu. Přihlásilo se jich sedm, většinou důstojníků. Bartošovskij večer zavedl je v garnisonní besídku, kde byly i místnosti polního soudu. Tam od předsedy soudu přijal rozkaz přivést z vězení k soudu řadu osob podle seznamu. Když však ve vězení nenašlo se ani jedno z uvedených jmen, tu mezi Bartošovským a náčelníkem vězení byl vyměněn následující rozhovor:

»Dejte mi aspoň někoho. Přece se nevrátím s prázdnem.«

»Tak — beřte třebaš z těch »uředilovců« (t. j. členů Ústavodárného Shromáždění, p. a.).

Vybrali tedy skupinu. V ní mimo jiné byli protibolševičtí činovníci Fomin, Majeviskij, Bruderer, Loktov, Barsov, Markoveckij, Sarov, Lissau. Z drobných, nikomu neznámých lidí byl v ní jakýsi zajatý rudoarmějec Ruděnko ve vysoké bílé čepici, jež v šeru ostře odrážela se od temné skupiny. Ona byla příčinou, že adjutant velitele města, jenž byl také s Bartošovským a nudil se po cestě v nečinnosti na konci průvodu, křiknul:

»Bělaja papacha — stoj!«

Když pak voják Ruděnko, zastavivší se na komando, oddělil se od ostatních, adjutant vystřelil z revolveru do jeho zad a překročiv padlého, šel spokojeně dále za povinností.

Ale brzy opět nelíbily se mu dlouhé vlasy redaktora časopisu »Národ« — G. N. Sarova, i vyřadil ho také jedním výstřelem ze skupiny svých svěřenců. Po něm ještě Loktov, jenž byl zatčen zároveň s Fominem v Čeljabinsku, obrátil na sebe jeho pozornost svým židovským typem, následkem čehož i on nedošel s ostatními k cíli a zůstal mrtev ležeti na cestě.

U polního soudu prohlásil předseda o celé zbylé skupině, že nikoho z ní mu není třeba a přidav k ní ještě tři jiné, přikázal vésti je zpět do vězení. Bartošovskij však místo k vězení zamířil s nimi k bližšímu Irtyši. Vězni pochopili, že vedou je na smrt a ve skupině počal neklidný šepot. Bylo 12 zatčených a 7 lidí dobrovolné stráže. Po prvé salvě těchto sedmi ozbrojenců upadlo do sněhu na břehu řeky 11 zatčených. Proto strážci prohlédli dobře padlé, rozstříleli je ještě ranami z revolverů, rozsekali šavlemi a rozbodali bodáky.

Když Bartošovskij vrátil se zpět do garnisonní besídky, tázal se ho štábskapitán Rubcov, náčelník školy poddůstojnické:

»Tak co — svoji úlohu vykonal?«

»Vykonal.«

»Dobře. — A ministry našel?«

»Ne. — Nenašel.«

»Což pak nejsou ve vězení?! — Podívám se sám.«

Odešel do vězení, Rubcov vybral si ještě J. J. Děvjatova a J. J. Kirienka. První byl redaktor samarských novin »Zemlja i Volja« a správcem úřadu zahraničních záležitostí a státního majetku při výboru členů Ústavodárného Shromáždění; druhý bývalý člen 2. státní dumy, bývalý komisař jihozápadní fronty z dob Kerenského a pozdější komisař sibiřské vlády v uralské oblasti. S těmito dvěma on sám zamířil k Irtyši. Ale potkav nedaleko celou skupinu zajatců, jež vedli k zastřelení na druhou stranu do háje za městem, máchnul rukou a přidav i svoje dva k tlupě určených na smrt, vrátil se domů. — —

Tyto mrtvoly, nalezené druhý den ráno, pobouřily nemálo město. Bartošovskij musil se skrýti. Dostal falešné dokumenty od Aněnkova a odejel do Semipalatska. Ale bouře protestu i se strany spojenců diktatury, z nichž zástupci Čechů i Američanů prohlásili

dokonce, že nemůže býti řeči o uznání vlády, která dopouští samosoudy, přiměla Kolčaka k ustanovení — (ovšem teprve ke konci ledna 1919) — vyšetřovací komise. Bartošovskij vrátil se do Omska a byv zatčen, odůvodnil u výsledku vraždu tím, že máje málo strážce, nemohl bezpečně dopravit zatčené do vězení. Soud přes to přikl mu 12 let vězení. Avšak již za měsíc ho propustil na záruku důstojníků Krasilnikova oddílu. Tím věc byla vyřízena a nikdy nikdo se ani o práci ani o výsledcích speciální vyšetřovací komise nedověděl. Za to mnoho mluvilo se mezi obyvateli Omska o vysokých ideových účastnících vraždy. Uvádělo se jureno I. A. Michajlova, kolčakovského ministra financí (kompromitovaného i v záležitosti zavraždění sibiřského ministra Novoselova), generála Ivanova Rinova a náčelníka omského garnisonu Březovského. To ovšem byl pouze hlas lidu.

Vraždění 22. prosince 1918 nebyla ani první ani jediná politická vražda, osnovaná tajnými důstojnickými organisacemi, jež byly iniciátory i duší vojenské diktatury. Před tím byl ubit již na ulici Omska člen Ústavodárného Shromáždění, sekretář ufimské stát. rady, i sekretář Sjezdu členů Ústavodárného Shromáždění, Boris Nik. Mojsejenko. A při evakuaci Ufy v prosinci 1918 uspořádán důstojníky a kozáky veliký židovský pogrom s vražděním politických vězňů. Mezi těmito zahynul strašnou smrtí člen Ústavodárného Shromáždění za jihozápadní frontu D. P. Surgučev a činný člen samarské organisace strany socialistů revolucionářů Jašin.

* *

Tento teror ke všemu výše uvedenému, vedle stále rostoucí všeobecné nechuti k nesmyslné, vždy těžší a těžší vojně, po změně poměrů 28. října 1918 v Čechách, při závratném pokroku reakce v tak krátké době, sesí-

lil nedůvěru, ba přímý odpor k vedení, probudil armádu a přinutil ji hledati cesty k vyjádření své vůle. A teprve tehdy řády a resoluce I. sjezdu, jež dávaly tuto zákonnou cestu lidové vůli, jež stavěly i zákonné hráze zvůli vedení, nabývaly svého významu. Armáda stále jednotněji a jednotněji, stále kategoričtěji a kategoričtěji žádá svolání protizákonně odkládaného sněmu, k němuž ani volby dosud nebyly vyspány. Sám mezník 28. října, jakožto dosažení společného cíle, zdá se jí dosti vážnou příčinou k uzavření účtů dosavadních společných snah, příčinou k dobrovolné likvidaci společného hnutí, ev. k stvoření zákonné armády řádné. Tím spíše, že v této době přijížděl předseda OČSNR, člen vedení revolučních organizací zahraničních, pařížské Národní Rady, generál Štefánik. Žádost tato, již nahoře dlouho přehlíželi, byla na konec podávána armádou i ve formě ultimativní a byl to zejména 7. pluk, jenž první odřekl vyplňovati bitevní příkazy, dokud nebude velením vyplněn příkaz vlastního revolučního zákona, dokud nebude svolán sněm. Konečně provedení voleb poslanců na sněm — opožděně ovšem — žádala i socialistická část OČSNR, již následkem stále rostoucí českoruské reakce hrozily možnosti, že i ji stihne dříve či později osud ruských socialistů, zahnaných pod firmou bolševiků v nelegální položení. Za takových poměrů během zápasu o zákon a demokratickou cestu k vyřešení obtížné situace levá část OČSNR postavila se za zákon a snažila se opřít o vojsko. Ovšem že ani pravému křídlu OČSNR a generálům nebyla tajemstvím nálada mass. Svolání sněmu hrozilo křížiti a překaziti všechny jejich smělé intervenční plány, sahající až do Moskvy. Zákony I. sjezdu staly se hrozbou jejich nedávno nabyté moci. A tu přirozeně musel ustoupiti zájem zákona před zájmem moci, Neboť zákon

je pouze služebníkem moci. Nová mocenská skupina u vlády vyžadovala nových, jí sloužících zákonů.

Proto velení neuznávalo zastupitelstva. Proto také Gajda neuznal žádný sjezd, kromě toho, z něhož vyšla jeho moc a i ten pouze do toho okamžiku, kdy moc ocitla se v jeho rukou. Proto i pravé křídlo OČSNR zákony I. sjezdu sabotovalo. V zájmu nové moci bylo nutno ubíti starý zákon.

Už dne 26. listopadu 1918 rozlícený Gajda, nemilosrdný vůči všemu, co v tomto nejslibnějším okamžiku ohrožuje jeho plány, vrhá se v první řadě na OČSNR s obviněním v rozvratné agitaci. V telegrafické žalobě burcuje český i ruský štáb netrpělivě k velmi nutnému rozhodnutí — (poněvadž není možno opustiti frontu a odejet domů okamžitě) — : »co nejdříve skoncentrovati celý náš korpus na jednom místě a probíti si cestu přes Rusko; udělati očistu všech našich pluků a shoditi všechny přívržence bolševismu, komitétů, komisařů atd. a ze zbytku čestných českých vojáků učiniti vojsko pořádné; při tom mysliti na OČSNR v Rusku (!) Žádné sjezdy a žádné sněmy! Vojáky, kteří nebudou chtít bojovati a konati správně službu, dáti do pracovní družiny a dopravit domů pod konvojem (stráží, p. a.) jako zrádce!« — —

Tento boj o zákon opět rozbil dočasnou jednotu armády, jež vznikla v době prvního nadšení, rozmachu, síly i nadějí, v době vystoupení proti sovětské vládě. v době velikých vítězství, v níž důstojník hraje úlohu ne velitele, ale vůdce, jemuž armáda vděčí za úspěch kolektivního snažení; vůdce, žijícího při tom ve své obrovské většině frontového důstojnictva téměř stejným životem jako podřízení bratři. Teprve po porážkách, po vystřízlivění, s pokleslou autoritou vůdců a inspirátorů, z nichž zatím tak mnoho odplynulo v hluboký týl

a vyplynulo do netušených výšek, v nastalém otevřeném boji o zákon, znovu ostře štěpí se armáda na dva proti sobě vystupující tábory: důstojnictvo, hlavně vyšší, jehož třídní zájmy vedou k reakci, a vojsko, jehož zájmy vedou k demokracii.

Konečně pod nátlakem vojska a části OČSNR s nadějí na konečné rozhodnutí sporu generálem Štefánikem, jenž přijel již do Vladivostoku, generál Syrový vydává příkaz k provedení voleb v hroznivé dny po omském převratu 23. listopadu 1918 přes protesty Gajdy i vyššího důstojnictva. Zajímavé je, že tento příkaz Syrového nevzbudil již takovou horlivost velení ve vykonávání jeho, jako první příkaz, týkající se blahovolené neutrality k omskému převratu. Naopak, Gajda za pomoci vyššího důstojnictva volby odkrytě sabotuje. A ještě při konečném provádění nařízených voleb mnozí důstojníci, mezi nimi i Gajda, v odporu proti nim důsledně setrvali, ostentativně nevolíce přes to, že nařízené volby podle zákona byly povinné. Ovšem že tento zřejmý nedisciplinovaný odpor proti zákonu i vojenskému rozkazu situaci jen zhoršoval, podněcuje úpornost armády v hájení proti velitelům zákonného práva na sněm; porušil disciplínu a vzal pro tu dobu Gajdovi poslední zbytky popularity.

Tak počal rozvrat armády se shora. Nahoře podceňující intelekt i zdravý přirozený instinkt »podřízených«, s prostoduchou domýšlivostí »zodpovědných vůdců« stavěli proti přirozenému, živelnému proudu nabubřelé mechanické fráse, rozdávání stužek, řádů a pochval, vojenské slavnosti a parády. Na tomto pozadí teprve nabývá zajímavosti to, co těsně před připravovaným převratem kolčakovským, při slavnosti rozdávání praporů II. divisi 10. listopadu 1918 — tedy už po dobytí svobody národu československému — přísahaly »svobodně rozhodnuté« pluky.

»Ve jménu své cti lidské i národní, ve jménu všeho toho, co je nám jako lidem i jako Čechům a Slovákům nejvyšší svato, v plném souhlase se svým svědomím, budeme bojovati společně se svými spojenci do poslední kapky krve proti všem svým nepřátelům tak dlouho, dokud nedobudeme úplné svobody svému národu československému, dokud naše země české i slovenské nebude sloučeny v samostatný a nezávislý stát československý, dokud národ náš v našich zemích nebude plným hospodářem a pánem svého osudu. Slavnostně se zavazujeme, že nikdy a nikde, nehledíce na nijaké nebezpečí, beze strachu a pochybností, s plným vědomím a svědomím od tohoto nejvyššího cíle svého boje za nijakých podmínek neustoupíme: ale jako věrní a čestní bojovníci, nesouce ve své krvi dědictví svých slavných dějin, i vždy jsouce pamětlivi nezapomenutelných hrdinských činů našich mučedníků a vůdců Jana Husa a Jana Žižky z Trocnova, slibujeme býti jich důstojní, bojovati za pravdu a práva naše, nikdy z boje neutíkat, nijakému nebezpečí se nevyhýbati, rozkazů náčelníků svých poslouchati, svoje prapory a odznaky ctíti, nepřítelé nikdy o milost za nijakých okolností neprositi a se zbraní v ruce nikdy se nevzdávati, bratr bratra milovati a v nebezpečí do konce chrániti, smrti se nelekat, za svobodu národa i vlasti své vše i život položit. Bez jakéhokoliv nátlaku, svobodně rozhodnutí, tak chceme a budeme konati! Tak velí nám naše čest i věrnost k našemu lidu i domovině!«

Taková slova dali opakovati čs. revolucionářům v přítomnosti Kolčaka, v tutéž dobu, kdy generálové ujednávali převrat a nastolení své diktatury, ujednávali vzpouru proti vládě a státnímu pořádku, spiknutí proti svobodě národa a proti všemu, co nám dosud jako lidem i Čechům mělo býti svato, proti našemu svědomí, proti pravdě a právu.

»Přisaháme :
Ve jménu své cti lidské ...
v plném souhlase se svým svědomím ...
bojovati
za pravdu a práva naše ...
za svobodu
svobodně rozhodnutí ...«

(Z přísahy při odevzdávání praporů II. čs. divisi 10. listopadu 1918 v Jekatěrinburku.)

Dne 17. listopadu 1918 přijel do Vladivostoku s francouzským generálem Janinem generál Štefánik. Na základě usnesení OČSNR vyjeli mu vstříc do Vladivostoku Pavlů a Richter. Pro Pavlů, jehož se Štefánikem spojoval vedle starého přátelství i stejný světový názor, tedy i stejný názor na ruskou revoluci, nebylo těžko získati předem rozhodující vliv u generála. Ba více: Pavlů stal se mu, cizinci v Rusku, brzy nepostrádatelným. Za to, či proto právě nenašel u něho sluchu uhiazený, rozený diplomat Dr. Girs, jenž nikdy, ani dříve ani později, nemohl se shodnouti s hrubou linií maloměšťácky krátkozraké politiky Pavlů, Janík pak, který z opačného křídla OČSNR byl také náhodou ve Vladivostoku v tuto dobu, neměl už tolik osobního významu a schopností, aby mohl soutěžit s Pavlů. Kromě toho zdá se, že Štefánik přijel do Ruska již předem o jednotlivých osobách, zvláště o Pavlů a Dru Girsovi stranicky informován; ačkoliv již i tak pouhá shoda v zásadách musila dovésti Štefánika ku shodě s Pavlů i ve všech podrobnostech.

Možno si představit ty pocity, s nimiž krajně znepokojená, bezradná armáda upírala zraky k přijíždějícímu národnímu hrdinovi, prvnímu revolučnímu ministru. Za všeobecné hluboké nedůvěry k malým sibiřským »vůdcům« armáda všechnu důvěru upírala k němu, k uznanému skutečnému vůdci, zidealisovanému v představách prostých národních revolucionářů.

Zdálo se přirozené, že on, nejlepší a nejšlechetnější »bratr generál« po dosažení společného cíle přijíždí dopravit armádu domů, zachrániti bratry spolubojovníky a vyvésti je z onoho věčného pekla a závratného víru revoluce. Víra v šlechetnost a demokracii ko-

lébky revoluce Francie, byla tak prostá a veliká, že přítomnost francouzského generála Janina po boku chorého Štefánika nemohla zeslabiti naději na konec bojů po uzavření míru, konec zmatku i útrap.

Prostými lidem zdálo se býti samozřejmé, že »šlechtná Francie«, jež zdála se projevovati tolik »péče, starosti a uznání« pro nás, nejen že nebude překážeti, ale pomůže svým oblíbencům vrátiti se do »svobodné vlasti«, když společný cíl, t. j. poražení centrálních mocností, čili — jak se jinak říkalo — militarismu, imperialismu, monarchismu atd., byl dosažen. Pouze přítomnost Pavlů po boku Štefánikově a komentáře diskreditovaného »Čs. deníku« znepokojovaly armádu a kalily růžové horizonty vyhlídek do blízké budoucnosti.

8. prosince 1918, pominuv Omsk, přijíždí Štefánik do Jekatěrinburku, sídla OČSNR. Příčina, proč se nezastavil u vrchního vladaře Kolčaka — jak udává Pavlů — byla prostá. Zavinilo to dobrodušné prohlášení členů OČSNR v Jekatěrinburku proti převratu. Rozmrzelý takovou »vesnjckou politikou« Štefánik, nechtěl-li vzbuditi dojem ideového rozporu mezi ním, jako členem ustanovené vlády v Čechách, a OČSNR, jako volenou vládou revolučních legií — musil nejdříve přeorientovati OČSNR na svoji linii; musil vypeskovati tento nediplomaticky upřímný, demokratický orgán, který vážně chápal pomocná hesla vlád o demokracii, zákonnosti, pořádku atd., orgán, který nedovedl zatajiti ani účelněji přebarviti vůli representovaného národa. To byla hlavní příčina. Vedle toho však jistě byly i jiné pohnutky, jež radily navštívit nejdříve vlastní bojující armádu na frontě a pak teprve cizího, neuznaného ještě, vrchního vladaře v Omsku.

Štefánik, ocitnuv se u cíle své daleké pouti, u československé armády, především vydává provolání

k vojákům, jež jako veliké plakáty bylo vylepováno po ešelonech a všude tam, kde umístěny byly československé části. Toto provolání svými diplomatickými obraty rozselo však po armádě první semena zklamání, zmatku a nedůvěry. Velikými písmeny volalo k armádě:

»Vojáci československé republiky!

Přicházím k Vám jako bratr, který stál u kolébky našeho vojska a chce až do posledního okamžiku sdíleti jeho osud. Přicházím k Vám jako člen čs. vlády, vůlí osvobozeného národa jmenovaný ministr národní obrany. Čs. vláda chce takto vstoupiti v bezprostřední styk s tou částí národní armády, které čest a spojenecká solidárnost ukládá ještě dále pracovati polem. Přicházím k Vám jako mluvčí národa již organisovaného, abych vyřídil vřelé díky Vám, jeho věrným synům, kteří nelekajíce se žádných obětí, s pochopením pro velkou dobu vysoko povznesli prapor svobody i zabezpečili národu svému volnost. Navštívím naše chrabré vojsko od pluku k pluku, vyslechnu Vaše přání a vysvětlím úkoly, které na nás ještě zde čekají. Až tyto úkoly budou vykonány, vydáme se spolu na cestu do svobodné vlasti.

Bratři! Doba návratu záviseti bude především od jednoty a ducha našich vojsk i od stupně důvěry, s jakou přilnete k své první národní vládě.

Vzhůru hlavy! Vaše strádání, bratři moji, blíží se ke konci. Veliké byly útrapy našeho vojska, ale sláva jeho bude ještě větší, dovršíme-li důstojně svoje dílo, dílo nezištného Slovana a poctivého spojence.

Zdar neodvislému, sjednocenému národu československému!

Zdar československé republice!

Zdar našemu presidentu Masarykovi!

Generál M. R. Štefánik,
ministr národní obrany.«

To byla prvá slova vytouženého spasitele českých revolucionářů, topících se v bahně rozpoutané asijské kontrarevoluce. To přivezl z daleka — bratr generál Štefánik.

Je jistě těžkou a nevděčnou úlohou kresliti lidský portrét oficielního národního hrdiny, tím více pak pro prostého řadového statistu na historické scéně. A přece v zájmu pochopení celé další historie legií je nutno aspoň pokusiti se o to. Není-li tedy vyhnutí, nechť aspoň v zájmu přesnosti měřítka (snad jako vlastní přitěžující okolnost) předchází zповěď subjektivních, bezděčných dojmů pisatele z prvního setkání s národním hrdinou a potom, vedle toho, nechť portrét kreslí jeho vlastní slova, projevy a skutky.

Štefánik po svém příjezdu do Jekatěrinburku okamžitě zahájil návštěvy u frontových oddílů, za nichž v dlouhých debatách s delegacemi vyslychal přání a vysvětloval úkoly českého vojáka v Rusku. Pisateli, jenž byl sám uchvácen vlnou všeobecné nadšené důvěry v zidealisovaného vůdce a hrdinu zahraniční revoluce, vryly se hluboce do srdce dojmy prvního a posledního setkání s ním.

Bylo to v Jekatěrinburku při povinném představení delegace podrízených. Pro nás, pro všechny, příjezd Štefánikův znamenal při nejmenším tolik, že nad Gajdou, Pavlů, sjezdy a vším tím naším malým, domácím světem stanul konečně v nejkritičtějším okamžiku člověk úměrný době, světem uznáný vůdce, jeden z nejlepších spolupracovníků »tatička Masaryka«. Prostá víra, že kormidlo našeho korábu v bouři uchopil nakonec náš nejlepší bratr revolucionář, muž, jehož srdce — jak jsme věřili — musí bít stejně s tlukotem tisíců bratrských srdcí revolucionářských pod prostou legionářskou rubáškou, sváděla k radostné bezstarostnosti o zítřek, přes všecku podivnou nejasnost prvního provo-

lání. Jistě všichni vstupovali jsme do jeho salonního vozu s rozechvěným srdcem. Čekali jsme tam bezpečný a dokořán otevřený, mužný klid nejlepšího vojáka revoluce.

Štefánik stál u dveří v třpytivé uniformě francouzského generála a pátravě upíral své pronikavé zraky v tváře vstupujících. Potom přistoupil, aby nám všem po řadě podal ruku. Zdál se skutečně klidným a mužným. Ale sotva první z bratří vzal podávanou mu ruku, Štefánik rázem změnil výraz obličeje a začal napolo podrážděným, napolo dětsky vyčítavým hlasem žádati, abychom ho příliš silně nebrali za ruku; počal mluvit o svých ranách a žalovati si na své chatrné zdraví.

To musilo by vzbuditi proud silné srdečné soustrasti, kdyby při tom výraz jeho chladných a zpytavých očí nebyl tak rozcházel se s posunkem a s obsahem i tonem jeho slov. Pamatuji se, že touha viděti velikost, tak neočekávaně zaskočená přímo v srdci, polekaně odháněla kacířskou myšlenku o strojenosti.

První okamžik rozhodně musil působiti jako sprcha na nadšené a důvěřivé hlavy. Bylo nám všem trapno, bolno i líto hrdiny. Tento první neočekávaný dojem však zmizel brzy za rozhovoru. Štefánik mluvil o demokracii. Za řeči nespouštěl chladného oka pozorovatele s naší tváře. Zřejmě sledoval působivost svých slov. Jako by opatrně sondoval v našich srdcích s chladným výpočtem muže, jenž zkouší a experimentuje. Potom zřejmě stával se spokojeným, neboť jeho řeč nás skutečně uchvátila. Ba nakonec dal se jí unést sám; a teprve tehdy jeho oči nabývaly živosti a tepla. Generál stal se neobyčejně hovorným a sdílným. Důvěrně sděloval nám část velikých příprav spojenců k ofenzivě na Moskvu. V Rumunsku prý soustřeďuje se několik francouzských divísí s tanky k procházce Ruskem. Ví prý toho více, ale říká pouze to, co už

je fakt, neboť on jako generál nemůže »houpat«. Naše vojsko prý se teď stáhne na odpočinek, dostane nové uniformy a výzbroj a potom, až Francouzi svoji úlohu provedou, i my v slávě, bez velkých námah, projedeme přes Rusko domů. To všechno prý je otázkou několika nejbližších měsíců.

Naše delegace, oslepená těmito vyhlídkami, unesená řeči o demokracii, byla spokojena. Až na jednoho. Tento místo souhlasu na otázku Štefánikovu vyslovil názor, že bude třeba vyčkati skutků. Jeho smělost nás ohromila. Štefánik takovou neočekávanou odpovědí byl nejprv zřejmě zmaten, ale potom v dlouhé pomlčce chladně a klidně upřel zraky ve tvář smělce. Vznikla nepříjemná situace, z níž chtělo se co nejrychleji na vzduch. My hněvali jsme se v ten okamžik na rušitele shody a Štefánik dále již nemluvil. Ale když se s námi loučil, byly jeho zraky chladné a opět pozorně přehlížely naše tváře. Přes to v celku Štefánik tehdy nás získal.

Některé jiné delegace v zájmu přesné informace zastupovaných bratří přinesly zápisy celých besed. Tím rozmluva s nimi stala se rozmluvou s armádou. Z nich také vyjímáme nejdůležitější linie portréту, referující pouze:

Dne 11. prosince rozmlouval Štefánik s delegací 1. praporu 8. pluku na stanici Šamary. Odtud máme základní názor Štefánikův, jenž vysvětluje i omlouvá všecko ostatní: »Pro nás, pro náš národ« — prohlásil tam Štefánik — »jest nutností, abychom byli na straně těch, kteří nám nejvíce pomáhali, abychom měli spojenecké zásady.«

Jeho poměr k vystoupení a k revoluci udávají pak následující slova: »Až budete jednou doma, pak teprve poznáte, co jste svým vystoupením způsobili. Lidské

společnosti zachránili jste miliardy, aniž byste to tušili. Zabránili jste ohromné škodě na majetku, jež patří všemu lidstvu, zabránili jste vzplanutí revoluce na druhé polokouli, zabránili jste tomu, že Německo a Rakousko nezvítězilo.«

Překvapující novinkou pro armádu bylo, když ve své řeči pravil: »Nutno se zmíniti o zprávách, jež kolovaly v našem vojsku v tom smyslu, jakoby spojenci na počátku našeho vystoupení poslali telegram s ujištěním, že přijdou jejich vojska. Já tuto záležitost vyšetřuji, abych vypátral původce těchto zpráv; musím však prohlásiti, že nikdo z diplomatických zástupců nebyl zplnomocněn, aby sliboval pomoc čs. vojsku.«

Dále praví: »Když jsem byl na cestě, obdržel jsem od Masaryka telegram: Probůh, prosím Tě, jdi k těm hochům a řekni jim, aby svou nervositou nevražдили národ! Proto jsem také přijel k Vám, abych shlédl poměry na místě a zařídil, co je potřebné pro Vás i Vaši společnou věc. Navštívím všechny Vaše části a uvidím, co se dá dělat. Jedná se také o to, abych rozplásl všechny pomluvy, jimiž se proti Vám od Vašich nepřátel operuje.«

Jeden z bratrů se jej tázal: »Bratře generále, prosím Tě, řekni nám konečně, čím se operuje proti nám, my dosud od nikoho neslyšeli, co se nám vlastně vytýká.« Štefánik odpověděl: »Vytýká se Vám neúcta k spojencům, že se o nich posměšně vyslovujete, což je potvrzováno z více stran. Dále o vojsku v Sibiři se tvrdí, že se nalézá v rozkladu, že zapomíná na základní věci, že vojna je jedna a politika druhá věc. Vytýká se, že v řadách vojska rozšířen je bolševismus; vojsko dopouštělo se ve velkém krádeží, loupeží i vražd, řady jeho jsou nedisciplinovány, nejen jednotlivci, ale i celé

části vypovídají velitelům poslušnost. Je jisto, že někomu se nelíbí, že vývoj československého národa jde směrem příliš demokratickým...«

»V otázce vnitřních ruských poměrů jest naše hlediště jasné. Někteří z našich bratří míní: protože zde v Rusku bojujeme, nasazujeme proň své životy a krev, máme právo vměšovati se do ruských poměrů, totiž položití svoji váhu na tu, neb onu politickou stranu. To bylo také stanoviskem, které bylo v prohlášení OČSNR oproti převratu v Omsku a Kolčakově jmenování. Takové prohlášení bylo možno tehdy, kdy jsme neměli svoji vládu. Nyní, kdy je ustavena vláda, není takový stav možný. Já jsem učinil mnohem významnější projev. Když jsem jel sem, minul jsem úmyslně Omsk. A to mluví dostatečně, když zástupce státu, jenž má zde největší počet vojska, pomine právě utvořenou vládu. Nutno si dáti otázku: Kdo je oprávněn k zakročení u ruské vlády? Jedině naše vláda a to, společně se spojenci.« (Žel však, že toto stanovisko neuhájilo se roku 1918, p. a.)

»Na Vás je úloha dobýti Kunguru. Přehlížel jsem plán a mohu Vám říci, že úloha Vám svěřená je velice malá. Prosím Vás, udělejte to pro mne, abych se měl o co opřít, působte na hochy, že je to moje přání. Pomozte ruské armádě, vždyť ona jest Vaše dítě! A potom Vás stáhnou s fronty a pojedeme na oddych. Pak se armáda zreorganizuje, uvede do pořádku a pojedeme domů. Ovšem musíme přijíti domů jako disciplinovaná jednotka. Co by to bylo doma za překvapení, kdyby na místě pevné jednotky, jak si nás představují, přišly domů tlupy bez discipliny...«

»Kudy půjdeme domů? Cesta přes Vladivostok je posud nejistá, mohou býti technické obtíže. Cesta přes západ vede přes bolševickou frontu. Jistě, že nebudete

chtítí vésti jednání a prosítí o průchod ty, nad nimiž jste vítězili. A pak to není v moci ani jakéhokoliv úřadu, aby Vám mohl zaručiti úplnou bezpečnost na území bolševiků. Máme ostatně jakési zprávy o tom, že na druhé straně něco se děje, snad o tom brzy zvíte. Je tam také veliká nouze o palivo, což může být katastrofou pro továrny a železnice. Zatím já Vás stáhnou s fronty, zreorganisuji a až dám příkaz, prosekáme se domů se mnou v čele. Já půjdu domů s Vámi a nebo zůstanu zde s Vámi, bez Vás domů nepůjdu.«

»Jedná se ještě o Vaše zřízení, jež jste dříve měli. Přirozeně, že něco se bude muset změnit. Máte sněm, to byl nešťastný název. Mohl to být kongres, sjezd atd. Já si po návštěvě částí svolám všechny zvolené delegáty, třeba ku příjezdu generála Janína, jemuž Vás představím jako zástupce celého vojska; nu a při té příležitosti se poradíme, jak si to zařídíme, aby nám to zde pěkně fungovalo. Takovým způsobem si to představuji.«

13. prosince, t. j. dva dny později, mluvil Štefánik s delegací 7. pluku na stanici Kuzino. Rozmluva je zajímavá netoliko změnou Štefánikových názorů na sněm, ale i tím, že diskuse rysuje už jasně rozpor mezi nazíráním armády i Štefánika. Referát o tom podle zápisu praví:

»Štefánik vyslovil nám obdiv celého světa nad naším vystoupením v Sibiři, o němž se prezident Wilson za jeho pobytu ve Washingtoně vyslovil, že je největší vojenskou událostí v této válce a historii vůbec. Při té příležitosti Štefánik řekl: »Važte si svých důstojníků. Francouzští důstojníci, kteří mají vysokou školu vojenskou, řekli, že takové manévrování, jako Vy jste dělali v Sibiři, bylo vzorné. Českoslovenští důstojníci

jsou prvotřídní. Poznamenal, že je zajímavé, že Francouzi chválí hlavně důstojníky, Američané pak obdivují zdatnost vojáků.«

Vyslovil se dále o nutné reorganizaci a přizpůsobení naší armády k francouzské armádě, zvláště pak v ohledu její úpravy administrativní, technické a zásobovací. Vyslovil naději, že naše úloha zde bude brzy skončena, že on si je sice vědom svého těžkého úkolu — totiž přivést nás domů, ale že věří v obětavost československého dobrovolce, že nebude nikoho, kdo by nešel s ním. Náš návrat bude záviset od stupně důvěry, jaký vůči ministrovi a vládě projevíme...

Poněvadž delegaci zdály se ministrovou řečí některé otázky nevyčerpanými, zvláště úprava vnitřních poměrů, tázal se bratr S. bratra ministra, jaké stanovisko zaujímá vůči sněmu či sjezdu, do něhož provedeny byly volby právě v době jeho příjezdu. Ministr zdál se býti trochu zaražen, avšak brzy odpověděl: »Nemám v úmyslu sněm svolati. Musím jej potírat jako diplomat, poněvadž je v celém světě rozšířeno mínění, že Vy jste bolševici, že u nás jsou sověty a dokonce i Masaryk byl kterýmsi větším evropským žurnálem obviňován, že byl v Rusku předsedou sovětu; ovšem zjistilo se, že jenom nacionálního. Toto vše mně vadí při diplomatickém jednání a potom hlavní příčinou, proč sněm nemohu svolati, je fakt, že sněm může býti pouze jeden a to v Praze. My svoláním sněmu zde bychom znásilňovali národ, který je doma. Já kdybych chtěl hájiti sněm, našel bych proň mnohem více důvodů než Vy. Já mohl bych sněm pro sebe překrásně využítí, ale přes to z uvedených důvodů musím býti proti němu, ačkoliv jej hájím proti odpůrcům, kteří jej nazývají zradou.«

»Uznávám důležitost zástupců volených vojskem a pomyslím prakticky jich použití v tak zvaných likvidačních komisích, které mají přejati inventář jednotlivých odborů OČSNR, zkontrolovati jich činnost a budou použity k účelům kontrolním a pracovním jak zde, tak i v částech.«

Na toto prohlášení bylo mu odpověděno několika bratry jménem celé delegace, že jeho poznámka o případném znásilnění národa v případě svolání námi sněmu, nebyla zajisté myšlena v plném znění toho slova, poněvadž sněm nechce stanoviti snad kurs naší zahraniční politiky, nechce znásilňovati národ, ale armáda, reprezentující 60.000 voličů, nechce nechat též znásilňovat sebe. Dle našeho názoru sněm má vyřešiti hlavní otázky naší vnitřní organisace, odvolávaje se při tom na tradici a jistou autonomii armády v Sibiři. V ostatních otázkách sněm, skládající se z lidí znajících poměrně dobře ruské poměry, chce pomoci ministru Štefánikovi při stanovení jeho poměru a tudíž poměru vlády k ruské otázce, podati jemu nutné informace pro spojence i národ doma. Sněm nebo sjezd má býti armádě, zbavené dočasně občanských práv, pojítkem mezi touto vládou, respektive jejím ministrem, do té doby, dokud sám ministr se dostatečně neseznámí, jak se složitými vnitřními poměry Ruska, tak i s poměry naší armády. Sněm má býti orgánem informativně-poradním. Bude tím vyhověno konstitučnímu citu čs. dobrovolce i intencím Masarykovým, který na Ukrajině sjezd svolával a bral k spolupráci a k spolurozhodování.

Ministr na to prohlásil, že je si vědom důležitosti všech našich pohnutek, ale pro nynějšek že sněm nesvolá, podá však vládě, s níž má denně telegrafické spojení, zprávu o situaci a jestli tato sjezd dovolí, tedy jej svolá.

Důrazně jsme jej upozornili, že nebylo by správné podceňovati tuto pro vnitřní sílu tak důležitou otázku, poukázavše na to, že myšlénka sjezdu je ve vojsku hluboce vžita, což dokazuje případ našeho pluku, který jak asi bude bratru ministru známo, před nedávnem (23. listopadu 1918) na stanici Un, lysvenský směr — Perm, odmítl dále bojovati na urálské frontě, dokud nebude sněmem vyřešena otázka našeho poměru k reakčnímu převratu omskému. Svolání sněmu je nutné i z toho důvodu, poněvadž podle konstitučních zvyklostí sněm má odevzdati ministru vlády čs. republiky aktivní i pasivní bilanci svého podnikání za dobu od vystoupení do nynější doby, za kteréžto vystoupení I. sjezd čs. vojska přijal zodpovědnost.

Generál Štefánik na toto odpověděl, že mu o odřeknutí 7. pluku, bojovati není oficielně známo a že dle jemu známých vojenských disposicí 7. pluk je zde (stanice Kuzino-Sabik, na permské dráze) na odpočinku jakožto armádní záloha. »Chci, abyste přemýšleli o našem postavení a řeknu Vám: Nechtějte sněm, chcete-li jeti dříve domů.«

Dále byla delegací položena otázka, jaké stanovisko zaujímá vůči plukovním zastupitelstvům a druhým samosprávným úřadům v našem vojsku. Ministr uznal důležitost a nutnost kontroly v hospodářství vojska, vyslovil se pochvalně o osvětové činnosti jednotlivých institucí a prohlásil, že v této otázce neučinil dosud definitivního rozhodnutí. Privil, že v principu proti zastupitelstvům není, pouze jejich název (užíváme dosud názvu »komitěty«) je mu nepříjemný a nevhodný. Vyslovil se, že žádnou věc, která prospívá vojsku a pomáhá mu k usnadnění práce, nezruší.

Bratrem S. byl ministr požádán, aby vyjádřil svůj názor na otázku, která vojsko velice interesuje a sice: zda naše armáda zde bojuje proti bolševikům za prin-

cípy světové demokracie, nebo je zúčastněna jako strana v občanské válce ruského národa?

Ministr se na okamžik zarazil, načež pravil: »Jsem přesvědčen, že bojujeme za principy světové demokracie proti expansi bolševismu, který je demokracii nebezpečný.«

Na výtku delegátů, proč jedině naše armáda má povinnost nésti na svých bedrech nejen tíhu celého boje proti bolševikům, ale i celou zodpovědnost, ministr odpovídá: »Mohu Vás i v tomto ubezpečiti, že zodpovědnost berou na sebe i spojenci, a dokonce francouzští socialisté hlasovali pro rozpočet týkající se výhradně československého vojska na Sibiři. Dále mohu Vám sdělit, že zodpovědnost přejmou spojenečtí generálové, kteří jsou na cestě do Sibiře. V krátké době přijede do Omska generál Janin, jako vrchní velitel všech spojeneckých vojsk na Sibiři.« Na to jej delegace upozornila, že ani hlasování francouzských socialistů nemůže býti pro armádu úplně uspokojující, neboť jejich hlasování je jen důsledkem jejich politiky, kterou prováděli po celou dobu války s Německem. Ale u nás jsou okamžiky, kdy dobrovolce při své činnosti přichází do rozporu s vlastním svědomím.

Na poznámku delegace, že ani pomoc spojeneckých generálů nebude dostatečna vysílenému vojsku, ministr odpověděl, že chápe naše zklamání a náš duševní stav, když nás stále »houpali« že »už jedou spojenci z Vladivostoku«; že on se už o ty »houpaly« postaral:

»Běda těm, kdo Vám sliboval spojeneckou pomoc! Ale já Vám tentokráte mohu zaručiti,« pokračoval ministr, »že spojenecká akce skutečně nabývá konkrétních forem. Pokud mně je známo, spojenci počínají aktivní činnost proti sovětským vojskům a to hlavně z jihu Ruska, kde generál Berthelot nastupuje s pěti divisemi, které má k dispozici ze soluňské fronty

a z Rumunska. Rovněž spojenecká vojska na Murmani budou sesílena.«

Na otázku o délce našeho pobytu na Sibiři odpověděl, že je neurčitá, ale že dobytí Permi sehrálo by značnou roli k otevření nám cesty přes Archangelsk.

Delegace upozornila ministra na patrnou nechuť vojska bojovat proti nepřátelské přesile v době, kdy v týlu je užíváno ruských částí ku převratu, jako se stalo v Omsku, čímž nutných sil, jimž bylo umožněno formovati se díky naší nadlidské obětavosti, je používáno jako nástroje reakčních kruhů. Ministr odpověděl, že nám je nutné silné Rusko. Řekl: »Kdož ví, zda i monarchie by nebyla v nynější přechodné době výhodná. Těžko o tom souditi. Tím ovšem nechci říci, že bych byl pro monarchii...«

»Nedívejte se na omské události jednostranně. Převrat nebyl připravován jediné v Omsku, hlavní rozhodnutí bylo ve Versailles. Vy se díváte na věc příliš radikálně, ale já Vás omlouvám. Já jsem ministrem a proto nemohu být radikálem...«

Delegace uváděla dále ministrovi poslední zprávy z některých ruských časopisů, zvláště jekatěrinburských, které velice opovážlivým způsobem psaly o protestu OČSNR proti kolčakovskému převratu, kde psalo se »o válečných zajatcích, kteří si dovoluují zasahovati do vnitřních ruských záležitostí«, dále o liddech, kteří jsou v »nelegálním postavení a hrají si na vládu« a ku konci byla výzva, aby řádnou censurou nebylo dovoleno štvavé psaní časopisů, byť i cizozemských. Ministrovi ovšem toto bylo neznámo a divil se, že tak píše tisk, hlavně buržoasní, který nás před několika měsíci opěvoval. Dále jsme mu uváděli případy, kdy vojáci nové ruské armády přišli k nám prositi o kousek chleba, nebo o cigaretu, stěžující si na hlad i na režim, který se u nich znovu zavádí. Uží-

valo se u nich i tělesných trestů a mladí vojáci se nás ptali, zdali my o tom víme, že ruští důstojníci jim říkají, aby si šli pro chléb k Čechoslovákům, kteří je zmobilisovali. Tím zúmyslně seje se proti nám nenávisť ruského člověka. Dále nám říkali, že je důstojníci v boji straší Čechoslováky, kteří prý za nimi stojí s kulomety, že je postřílejí, nebudou-li nastupovat. A tomu naše úřední terminologie říká, že my »děláme na frontě morální podporu mladé ruské armádě.«

Na to jeden bratr Slovák z delegace prohlásil, že »my toho tady máme už dost,« načež ministr, poznav, že má co dělati se Slovákem, jal se ho slovensky vyptávati, odkud je a tím směr rozmluvy zabočil na jiné pole. Tak Štefánik na kladené otázky nedal přímé odpovědi

Generál Štefánik zajímal se o všechny naše vývody a bylo vidět, že tyto poměry jsou mu neznámy. Řekl, že on ještě nezaujal přesné stanovisko vůči omskému převratu. Prohlásil také mezi jiným, že on zná cenu i míru našich obětí, že se dnes přesvědčil o morální hloubce i politické vyspělosti čs. dobrovolníka a že nedopustí, abychom byli zbytečně přepínáni a snad obětováni škodlivým elementům ruského národa.

Upozornili jsme dále ministra na protest OČSNR proti omskému převratu, který ovšem byl jen akademický, a ukázali mu na náladu některých našich částí, které byly ochotny likvidovati omské dobrodružství. Ministroví bylo zřejmě nepříjemno hovořiti dále o tomto bodu, který s jeho stanoviska zdál se mu býti dostatečně osvětleným a pravil s úsměvem: »Já jsem se přesvědčil, že se zde dělala »vesnická« politika. Já chápu Vaši nervositu, ale Vy vidíte, že mně mnoho záleží na vyjasnění a že s Vámi mluvím jako bratr, abych mohl jednati jako ministr a generál. Buďte Vy mne přesvědčíte, nebo já Vás! Znam v naší armádě

tři druhy lidí: první, kteří jsou dobří a půjdou se mnou, druzí, kteří jsou také dobří, ale jsou ještě nerozhodní a třetí, to jsou lumpové, které je třeba pověsit na vrbě.« V delegaci nastalo vzrušení, kterého si generál všiml a dodal s úsměvem: »Ale Vás se to netýká, bratři. Já nejsem člověk kompromisu, neznám zlatou střední cestu, nejsem Kerenský. Já s Vámi zůstanu až do konce. Jen mně, chlapci, pomáhejte a důvěřujte, vždyť já Vás mám tak rád! V Paříži nedalo mi pokoje, když jsem přemýšlel o Vaší těžké situaci. A jel jsem k Vám, třeba mně v Ženevě Dr. Rašin zval k příjezdu do Prahy, kde jsem měl přijat křeslo ministra národní obrany, být ve Valdštýnském paláci a nechat se oslavovat národem, jako první ministr vojenství. Vidím, že se mne velice důmyslně ptáte na některé věci. Jsem rád, že máte takový zájem. Ovšem dám-li Ti rozkaz,« obrátil se k jednomu z účastníků, »abys šel na stráž a Tys neuposlechl, dal bych Tě zastřeliti. Já bych ovšem za to přijal zodpovědnost před národem a možná, že bych pak byl odsouzen já.«

Když delegace z ohledu na jeho nemoc chtěla odejiti — (zdálo se totiž, že mu není volno a že je silně unaven) — Štefánik zadržel ji, vypjal hrud' a pravil, že nezná únavy tam, kde se jedná o existenci armády.«

Tak líčí setkání zpráva delegace. Všechno uvedené ukazuje, že Štefánikovo »vysvětlení úkolů, které na nás čekají«, mělo pohnouti armádu k dalším bojům v Rusku, mělo odstraniti přílišnou citlivost revolučních idealistů v zájmu praktické obchodující politiky. Štefánik působil na srdce, na praktický smysl, na vůli. Přemlouval, žádal, ba prosil, prikazoval i trestal. Ještě v jeho přítomnosti, pod přímým vlivem jeho autority, dochází k posunování části II. divise na frontu. Ale přes všecko očekávání veškerá jeho veliká a svěží autorita nebyla s to vyvážit odpor vojska k bojům

vůbec a za vojenskou diktaturu zvláště. Naopak, tento odpor hned v prvních dnech vybuchuje dvěma případy v přímou akci proti vojně. První je, že střelec Tábořský 5. pluku tváří v tvář ministru odváží se vypovědět poslušnost. O celé historii i jednajících osobách nejlepší obraz podává příkaz, jenž byl rozhlášen po celé čs. armádě, na výstrahu všem neposlušným. Zněl:

»Dne 11. prosince odkázala se před nástupem od boje 9. rota 5. pluku, kromě šikovatele E. N., svobodníka A. S., střelce B. S., F. N., J. R., J. V., J. K., sanitářů J. R. a J. M. Povolal jsem k sobě delegaci této rotы a po rozmluvě s ní chci věřiti, že tělesná únava, vzniklá po vysilujících několikaměsíčních válečných útrapách a neujasněnost jsou příčinou, že čs. dobrovolci, získavši sobě světovou slávu, dopustili se vojenského zločinu. Objasnil jsem delegaci podrobně situaci a příčiny, pro které bojujeme zde a budeme bojovati. Zodpověděv otázky, položené mně členy delegace, žádal jsem přímého prohlášení, považují-li se za občany čs. republiky a budou-li plniti povinnosti z toho plynoucí. Jediný střelec Tomáš Tábořský, který před válkou pracoval v Německu, do zajetí přišel již v květnu 1915 a do vojska vstoupil až v dubnu 1918, neměl odvahy jíti do boje. Řekl jsem mu, že považuje-li se již teď za občana čs. republiky a odpírá-li konati vojenskou povinnost před nepřítelem, přísluší před polní soud, který v tomto případě zná jediný rozsudek: trest smrti.

Není-li však rozhodnut již teď k prohlášení o své občanské příslušnosti, a poněvadž setkal jsem se s takovým případem po prvé, nabídl jsem mu cestu do vlasti v bezpečném průvodu, zaváže-li se, že tam tváří v tvář národu věrně bude opakovati svá dnešní slova. Tomáš Tábořský neměl odvahy postavit se před soud

národa. Aby však nebylo žádných pochybností, že stanovisko, jež hájí, odpovídá vůli národa, nabídl jsem, že ještě dvěma možným cestu do vlasti za stejných podmínek. Se zadostiučiněním konstatuji, že nikdo se nepřihlásil. Nestřpím v řadách čs. vojska lidí nehodných.

Vlastnoručně strhl jsem Tomáši Táboorskému odznak čs. vojáka — bílo-červenou stužku — vyloučil jsem ho z čs. vojska. O tomto aktu bude podána zpráva jeho rodině. Tomáš Táboorský přišel později prosit za odpuštění, říká, že poznal, že vývody moje a nikoliv jeho jsou správné. Tomáš Táboorský neporozuměl mně, dokud jsem s ním mluvil jako bratr k bratru. Rozsudek jsem vyřkl jako generál a ministr národní obrany čs. republiky na frontě, v úplné blízkosti nepřitele. Jako bratr mohl jsem přesvědčovat a přesvědčoval jsem, jako generál a ministr nemohu měnit rozsudek, abych tím neurazil ty čs. vojáky, kteří hájí statečně a poctivě čest a dobré jméno našeho národa. S duší smutnou, ale pevnou rukou podpisuji výše uvedený rozsudek.

Ministr Štefánik.«

Co bylo by se stalo, kdyby byl Táboorský skutečně opakoval svůj projev tváří v tvář skutečnému národu, nevíme. Ale tolik je jisto, že pro armádu ani tento příklad nebyl na tolik odstrašujícím, aby za daných okolností udržel vojsko v poslušnosti. Následuje druhý, už hrozivější výbuch. Sedmý pluk usnází se i proti jasně vyslovené vůli Štefánikově setrvati i nadále na svém dřívějším stanovisku: nezúčastniti se operací, dokud nebude svolán sjezd. Pluk jenom s velikými obtížemi byl na konec dopraven na frontu teprve tehdy, když byla pod jícny kulometů podle všech vojenských pravidel odzbrojena jeho 7. rota a její důvěrník Sýkora předán Gajdou polnímu soudu s hroz-

bou zastřelení. Ale ani toto nemohlo vlítí v české části činorodé válečné nadšení. Odkud také mělo se ono vzítí u Čechů, nebylo-li pro další boj »za osvobození« Ruska nadšeno samo ruské vojsko? Ba, vidělo-li se naopak, že za těžké oběti roste jenom nenávist širokých mas ruského národa proti Čechoslovákům. K tomu z týchž ruských částí k armádě prosakují vždy úpornější a úpornější zprávy o blízkém jarním povstání ruského lidu proti Kolčakově diktatuře v celé Sibiři. Otevřeně vypravují ruští vojáci našim, že pobijí své důstojníky a přejdou k bolševikům.

Čím lehkomyšlněji přehlíželi tyto pověsti v našich vyšších kruzích, tím přirozenějšími a věrohodnějšími se tyto zdály rozhořčené armádě, tím hrozivějšími zdály se jí perspektivy blížícího se jara 1919. Při takových masových náladách musili důstojníci místo prostých příkazů dlouho a rozčileně vyjednávati o každý krok ku předu, který vzdaloval vojsko od ešelonů. Ve skutečnosti dále ku předu, směrem na Perm ke Kunguru, dostaly se části II. divise pouze mechanicky, uvlečeny vlnou zdařilého nástupu sousedních ruských částí. A tam pouze pod firmou odpočinku daly se rozmístiti na pasivním úseku fronty jižně Permi.

Ale právě na oněch vysunutých posicích, vzdáleny od svých vlaků i zásobovacích středisk, v uralských mrazích špatně oděné i zásobované, rozvrácené stálými vnitřními spory, čs. části ztratily jakoukoliv schopnost i k pasivní obraně. Bylo jasno, že při prvním náporu protivníka dají se na ústup. Situace hrozila katastrofou tím více, že trať Jekatěrinburk-Kungur byla přímo ucpána vlaky II. a III. divise a nebyla, jsouc bez lokomotiv, schopna evakuace. Na frontě vojsko bylo netrpělivé. Tím více, že první divise po ústupu z volžské fronty a po bojích u řeky Iku byla

v té době již na oddychu ve východně-urálských městech a stanicích. A slíbený samým Štefánikem odpočinek v týlu pro ostatní části armády stále nepřicházel. Na konec ke všemu tomu, právě když oficiální »Čs. deník« oznamuje ministrův příkaz o stažení čs. částí z fronty v hluboký týl, přikazuje Gajda 6. pluku přímo ihned vyjetí na frontu na ohrožený úsek, 80 verst jižně dráhy. Není divu, že za takových okolností úplně povolila disciplína a i tento nejspolehlivější »vládní pluk« kategoricky odmítá jíti na frontu děj se co děj. V předu české části, rozložené na široké frontě, ohrožené v týlu, dávají se, proklínajíce všecko velení, nezadržitelně na ústup, jenž hrozil skutečně státi se katastrofou. Teprve tehdy vojevůdci nahoře pocho-pili, že tělesné i mravní síly armády v boji na ruské občanské frontě jsou již skutečně vyčerpány. Teprve tehdy vydán dodatečně příkaz všem čs. částem odjetí v hluboký týl. Přišel pozdě. Armáda naučila se už nenáviděti své velení i vedení; pouze šťastný obrat na frontě, jenž umožnil klidnou evakuaci, zmírnil excesy rozhořčených mas. A nahoře se naivně utěšovali, že všechno to udělalo pouze několik »štváčů«.

*

*

*

Čím dále byl Štefánik svými názory a snahami od masy čs. revolucionářů, tím více se přibližoval k protivnému táboru, tím těsněji svírala ho v své objetí sibiřská reakce. V oné nestálosti, neurčitosti, ba bezradnosti, jež tak ostře bije do očí z celé jeho činnosti na Sibiři, možno lehce najíti vliv cizí vůle na lidské srdce. Štefánik, člověk vysloveně západní kultury, nelehko ztravoval krvavé bahno »osvobozené« ruské skutečnosti. Ale se svým citlivým srdcem a evropskými pojmy a měřítky úplně ztrácel v tom prostředí samostatnou orientaci. I v našich vysokých oficiálních kru-

zích bylo slyšeti žaloby na vliv, jímž opřel jeho důvěrník Pavlů jediného representanta vlády československé republiky. I zvědavým redaktorům oficiálního tisku bylo nelehko proniknouti k nejvyšší na území Sibíře viditelné hlavě československého státu. V žádném případě nemohli besedovati s ním bez kontroly Pavlů. Charakteristický postup Štefánika vůči OČSNR, jednotlivým jejím členům a ostatním činitelům, také přičítá se k jeho dílům. Mnozí dokonce všechno, co se stalo v našem světě v Sibíři, připisují na účet intrik Pavlů. A to už jistě není správné. Vliv jeho byl pouze v podrobnostech našeho vnitřního života. V hlavní linii však celá historie, jednou nerozvážně načatá, byla přirozená, byla nutná, byla jedinečně logická. Jako ruské »Direktorium«, tak i česká koalice, paralyzující pohyb v době revolučního zápasu o směr vývoje, tak či jinak byla trvale nemožná. A právě tam, ve vedoucím orgánu sibiřských Čechoslováků, musil v první řadě vybojovati se boj o zásadní směr vývoje. Rozhodující převaha, určující předem vítězství, byla na straně těch, kteří měli jedinou frontu: a to bylo v protisovětském táboře pravé křídlo protirevoluce. Vítězství mezinárodní reakce v Omsku nad dvoufrontovou demokracií rozhodlo také neodvratně i výsledek zápasu v našem malém světě.

Když takto před pravým křídlem OČSNR vyrůstala perspektiva získání monopolisovaného vlivu i monopolní moci, nemohlo ono přirozeně vzdáti se tohoto pokroku. Levému křídlu naproti tomu, jež stálo po nelikvidovaném omském převratu před logickým důsledkem: ztrátou všech posic, zbývalo pouze hájiti ztracené posice demokracie. To byl: nesvolaný sjezd a sama koaliční OČSNR. To znamená obranu dvoufrontové demokracie proti diktatuře pravých. Demokratické křídlo socialistů celý onen zásadní boj hlubokého vý-

znamu omezilo důvěřivě na zápas o vliv na generála Štefánika. I to byly předem zmařené snahy v předem ztraceném boji. Neboť Štefánik, který nebyl socialistou, nemohl jinak než postavití v tomto sporu celou svoji autoritu na stranu proti socialistům. To znamenalo proti dvoufrontové demokracii za diktaturu pravých.

Štefánik sám také brzy počal odkrytě nový kurs k vojenské diktatuře i v naší revoluční obci. Prvním krokem byl projev, že on je jediným reprezentantem republiky a že není třeba, aby tu byl vedle něho ještě někdo jiný. Byla to vlastně druhá, velitelská strana počky, jež pro podrízené odděluje vojnu jako jednu a politiku jako druhou věc. To jest: že vedení vojny musí pod uniformou velitele sloučiti ty věci obě.

Socialistické křídlo OČSNR tváří v tvář autoritě prvního revolučního ministra neodvážilo se opřítí o jediného svého přirozeného spojence — t. j. o armádu, a osamoceno musilo podlehnouti zákulisní hře pravice, v níž Štefánikova osoba sehrála význačnou úlohu. Odstranění levých z vedení provedeno lehce. Již v prvé schůzi OČSNR po příjezdu Štefánika do Jekatěrinburku, pokusila se pravice likvidovati ji. Tehdy však snaha přiměti ostatní členy k tomu, aby dobrovolně vzdali se funkcí, přese všechno opojení prvních slavnostních okamžiků, nevedla k cíli. Socialisté, až na jedinou výjimku, prohlásili, že sice uznávají vládu doma, ale že v oněch zvláštních poměrech, v nichž dobrovolnická revoluční armáda žije a pak s ohledem na její konstituci, danou I. sjezdem, pokládají za nesprávné rušit staré, dosud uznané a potřebné instituce, aniž by o nutných změnách v armádě (podmíněných jednak faktem utvoření se čs. revoluční vlády doma a příjezdem jejího člena generála Štefánika na Rus) rozhodl nejvyšší orgán čs. revolučního hnutí na Rusi, sněm (či sjezd) československého vojska. Jemu že je také

OČSNR v prvé řadě zodpovědna; že členové jeho byli právě nedávno na základě platných zákonů už zvoleni. Varovali před jiným řešením, poněvadž podle jejich mínění v dané situaci by armáda jiný nedemokratický postup těžce nesla: poukazovali na možné a pro armádu katastrofální důsledky. Přes to na druhou schůzi přišli někteří členové OČSNR (Dr. Kudela, Medek, Pavlů, Dr. Svoboda, Dr. Suchý, Dr. Patejdl, Dr. Jesenský, Orišek a Richter), aniž by předem o svém kroku zpravili ostatní, s hotovým prohlášením: že uznávají Štefánika za jediného representanta vlády a že další trvání OČSNR nepokládají za nutné. Na to Štefánik vystoupil s přednáškou o demokracii. Nic netušící, zaskočená levice ocitla se tak před hotovým faktem. Její člen, Jaro Král, ještě jednou pokusil se výzvou adresovanou na Štefánika, zadržení rozpuštění politické hlavy našich legií v Rusku — OČSNR; znovu doporučoval svolati sjezd, jemuž OČSNR je povinna složití účty, a jeho prostřednictvím dotázat se všech čs. revolucionářů na jejich mínění. Štefánik o tom však ani slyšeti nechtěl. V tomto okamžiku Pavlů a za ním ostatní jeho společníci znovu projevili úplnou důvěru Štefánikovi, jenž také prohlásil, že tu stojí ve jménu prof. Masaryka. Nezbylo tudíž ostatním členům OČSNR: Davidovi, Janíkovi, Královi, Kyselovi a Polákovi, než také složití své funkce. Skládající je oni výslovně uvedli, že plní tím pouze přání prof. Masaryka.

Likvidací OČSNR byl politický cíl zájezdu k armádě dosažen. Jednota představitele vlády v Čechách s představitelstvem revolučních legií zevně zaručena. Bylo tedy možno jeti do Omska. Zdálo se tak aspoň tomu, kdo přehlížel, že OČSNR byla skutečně spíše představitelstvem než vládou a že revoluční legie mohla představovati pouze, pokud byla celá. Odstranění

OČSNR proti platným usnesením I. sjezdu a snad i bez vědomí prof. Masaryka — (který prý v březnu 1919 prohlásil postiženým, že ke zrušení OČSNR a ostatních demokratických zřízení v armádě nikdy příkazu nedal) — toto nezákonné odstranění zákonné překážky, jež z »vůle revolučních legií« stála na stráži základních práv revolucionářů a tím v cestě práci podle »spojeneckých zásad«, — bylo však ve skutečnosti nejméně schopno sjednotit legie s novou oficiální orientací. Naopak — bylo by naivním očekávat, že občané ve zbrani, národně-revoluční demokracie česká, mlčky přijme oktroj, jenž tak rozcházel se s jejími nejbližšími zájmy. První z celé uražené takto armády hlasitě ozval se 4. pluk, jenž na počátku vystoupení jako nejzápadnější byl nejvášnivějším bojovníkem za cestu do Vladivostoku, jenž však nejdříve vystřízlivěl vlivem svých zkušeností a stal se nejvášnivějším bojovníkem protiintervenčním. My níže uvádíme celou jeho prostodušnou resoluci úmyslně doslova jako obraz toho »bolševismu«, jímž tak postrašili Štefánika.

Nejradikálnější pluk té doby píše po odstranění OČSNR Štefánikovi:

»My dobrovolci 4. čs. střeleckého pluku Prokopa Velikého, jsouce si plně vědomi svého velikého úkolu v této tak významné době nejen pro národ čs., ale i druhé národy, předkládáme Tobě, jakožto plnomocníku vlády Československé republiky, k informaci následující tužby a přání:

Velice nás překvapilo rozpuštění OČSNR bez svolání sněmu, neboť ona, vytvořená sjezdem, byla zodpovědna jedině sněmu, čemuž rozpuštěním se vyhnula.

Víme, že vytvořením vlády v naší vlasti se situace změnila a že po likvidaci ČSNR v Paříži musela nastoupiti i likvidace jejích odboček.

Nesouhlasíme však s tím, aby s názvem zmizela i instituce tak potřebná naší dobrovolnické organizaci vojenské; neboť ona nebyla vytvořena ČSNR, ale vyrostla z poměrů, ve kterých jsme žili.

Poměr armád, jsoucích ve Francii i Itálii, k ČSNR, resp. k vytvořeným odbočkám, jest zcela jiný než zde v Rusku. Tam — neustálé spojení s ústředním orgánem, ČSNR, i uspořádané poměry — zde rozháranost, stálé převraty, z toho plynoucí nejistota, jakož i vzdálenost od ústředního orgánu ČSNR.

To donutilo sjezd (sněm) vytvořiti vlastní politickou správu, jejímž hlavním úkolem bylo informování dobrovolců o pohybu světové politiky, udržení jich na jedné politické základně s ČSNR, i dále úkoly vytčené v hlavě III. »Vedoucích orgánů čs. revolučního hnutí v Rusku«.

Jsouce vzdálení od vlasti a tím i od své vlády i parlamentu, jenž nemá prostředků, aby mohl bezprostředně uplatniti svůj vliv na organizaci naší armády, jsme nuceni vytvořiti takové orgány, které nahradily by nám tento nedostatek.

V ruských poměrech je nemyslitelno — a pro nás demokraty nepřijatelné, — aby toto vše bylo vykonáváno jednotlivcem, byť i sebe schopnějším, i sebe demokratičtějším.

Jsme si vědomi toho, že ve jménu národa nemohou v jednáních s ostatními státy vystupovati vlády dvě a proto my v tomto plně přiznáváme suverenitu vlády, vytvořené vůlí národa.

Proto na orgán, námi zde vytvořený, nesmí se pohlížeti jako na stát ve státě, ale možno jej porovnávat s organizací obcí ve státě.

Rovněž tak v otázce sněmu nelpíme na názvu, ale neupustíme od tohoto, zkušenostmi vyvolaného, nám

nanejvýš nutného, sjezdem vytvořeného fóra, které musí mít vliv na organizaci naší armády, její výchovu, jakož i kontrolu hospodářskou.

Nezapomínajíce toho, že výchova dobrých vojenských vůdců vyžaduje dlouhé doby a že naprosto nedostačujícími pro ně jsou dvou- až tříměsíční kursy jimi zde proslé, kromě toho, chovajíce v dobré paměti militaristickou výchovu rakouskou, chceme mítí záruku, aby organizace našich řad nepřičila se duchu svobodomyslného občana, jenž vzal do rukou zbraň jen pro osvobození své i svého národa, ale naprosto ne proto, aby ukojil panovačné choutky různých živlů, které neustále veškerý svůj vliv v tomto směru snaží se uplatnití.

Proto, abychom mohli snahu jednotlivců ku vzetí vlády nad ozbrojenými. čs. občany paralyzovati, byli jsme nuceni vytvořiti stávající vedoucí orgány naše. Nedostatek dobrých vychovatelů-důstojníků i dobrých hospodářů vynutil zřízení plukovních zastupitelstev i plnomocníků. Tedy ne OČSNR vytvořeny, ale přirozenou cestou, z potřeby vyplynuly z našich řad tyto orgány, které jediné až dosud dovedly udržeti jednotu v našich řadách, a na které vedoucí zde vojenské kruhy pohlížejí jako na nepotřebné, ba nebezpečné. A byl to drahý náš otec Masaryk, který věnoval jim mnohou ze svých úvah a nejen uznával jich potřebu, ale i zástupce jich zval k sobě na porady, informoval se od nich a jim dával informace o své činnosti. On to byl, který přiznal přede všemi otevřeně, že ne vůdcové, ale národ začal revoluci.

Neboť pravdou je, že zatím, co naše vůdčí kruhy kolísaly, český občan svým vlastním citem vedený, přechal z rakušáckých řad, sdružoval se k mohutnému odboji proti jhu militarismu, kapitalismu i monarchismu. Veliká ruská revoluce uchvátíla i čs. zajatce, vzbudíla

v srdci jeho radostný ohlas a nekonečnou důvěru ve vítězství. Ohromné šiky nových bojovníků za svobodu čs. demokracie ze 17. roku jsou jasným svědectvím tužeb našeho lidu. Nastal rozval ruské fronty a mezi tím prostě české srdce, neznající ni zrady, ni klamu, tím pevněji přilnulo k bratrskému praporu.

Přišel ukrajinský universál. My čestně ustupovali z Ukrajiny, nerozbiti, jednotni. Nastala smutná éra. Bolševici uzavřeli brest-litevský mír, v důsledcích čehož pohybovali jsme se na východ, chtějíce bojovati na francouzské frontě. Události dnes každému známé, jmenovitě čeljabinský telegram Trockého, přinutily nás probíti si cestu na východ; svému úkolu čs. vojsko čestně dostálo, neohlížeje se na ohromné ztráty, osvobodilo širé prostory od Samary do Vladivostoku. To byl již úkol nad jeho síly!

Něco zcela jiného byla otázka povolžské a kazaňské fronty. Až dosud orientovalo nás vrchní velení, že nemáme se míchat do vnitřních záležitostí Ruska. Až dosud jsme vítězili. Když však přinuceni jsme byli ustupovati, tu není divu, že nastala doba poklesu, ale ne naší vinou, neboť čs. voják, tato kuriosita v každém ohledu, dostal úkol, na nějž jeho unavené síly nestačily. Očekávaná spojenecká pomoc nepřišla, ruská znovu vzkříšená armáda zklamala, těl v rozvratu topí se ve tmách monarchismu, a na frontě zůstává čs. revolucionář samotný bez jakýchkoli doplňků ztrát, nezoufající a přece stále důvěřující v brzké zakončení vojny.

Leč opět krutá rána dopadá na jeho záda! Po likvidování západní fronty, zatím co se naše nové armády navracejí z francouzských a italských bojišť domů, u čs. revolucionáře v Rusku, který prvý začal odboj proti Rakousku a povzbudil tím i ostatní Čechoslováky dlící za hranicemi, má doba jeho návratu do vla-

sti záviseti od jednoty i od stupně důvěry, s jakou přílně ke své první národní vládě!

Pohlédněme na naše vedoucí kruhy v Rusku! Za cara pělo se »Bože, carja chrani«, převrat přivodil i pád starého vedení i průlom demokratického ducha do vedení. Na Ukrajině stálo se za partijí Samostijnosti, po universále kolísalo se na čas v bolševických vírech. Pak ustavil se výbor Ústavodárného Shromáždění, za nějž prolilo se tolik čs. krve. Kolčakova diktatura rozdělila čs. vedení na dvě strany: jednu stojící na stanovisku OČSNR a druhou na Gajdově orientaci.

Za všech těchto okolností čs. revoluční vojsko v Rusku dovedlo přes všechny překážky, kladené jemu v cestu, udržeti jednotu, nedajíc se strhnouti různými živly, působícími v prostředí, ve kterém se nacházelo. V této jednotě patrna byla i naše síla. Jednota tato vedena byla jedním cílem: t. j. boj proti německému militarismu, stojícímu nám v cestě k dosažení naší samostatnosti.

Neshledáváme náš cíl v tom, míchat se do politického života zde v Rusku. Tím spíše nemůže býti naším cílem, jako národa jdoucího za demokratickými ideami, podporovati živly směřující k sestarálému a nemyslitelnému monarchismu.

Proto žádáme, aby naše vláda, jakož i Ty, bratře generále, starali jste se o to, aby spojenci jednou jasně a určitě bylo prohlášeno, že po očistění Ruska od násilníků, příkrývajících se socialistickými ideami, vláda předána bude parlamentu, zvolenému na základě všeobecného, rovného, přímého a tajného práva hlasovacího, jenž sám rozhodne o způsobu řízení dalších osudů svého národa. Toto musí býti rozšířeno pomocí letáků všude tam, kam vstoupí vojska spojenecká, aby lid viděl, že jdeme do jeho země s poctivými úmysly.

Nejnaléhavějším a také jedním z nejvíce užívaných argumentů jevila se vždy otázka spojenecká. I v tomto bodu potáčelo se naše politické i vojenské vedení. Stačí ukázati na trapná vyjednávání o našem odpravení na Vladivostok. Pak éra prof. Maxy, sovětů a Borda, doporučujících cestu na Archangelsk. Poté opět Jeannot, Comeau. Na sjezdu v Čeljabinsku major Guinet doznal, že měl staré informace. Proto také tímto vystupováním neinformovaných osob klesla důvěra k spojencům.

Sloužíce svému národu, stojíme pevně na zásadě tomuto úkolu zůstatí věrni, ale nepropůjčíme se nikdy za nástroj nebo hříčku v ruku druhého. Nesloužíme za žold, nýbrž vytčeným ideám. Bojujeme za politickou samostatnost k sociální spravedlnosti. Divíme se, že se stále mluví o našich závazcích k spojencům. Čím že ještě máme přesvědčiti spojence o své touze k svobodě? Zdaž nestačí ukázati na to, že my jsme rozvrátili celé Rakousko, my probili si cestu na Vladivostok, my nehleděli na konfiskace a persekuce, nedali se zlákat ani sliby, ani zastrašiti hrozbami! Či nestačí jim poukaz na naši jednotnou armádu, v níž nepřipouštíme politických stran? Podíváme-li se na Poláky, Rumuny, Ukrajince, Elsasany i všechny ostatní národy, tu musíme se tázati, zdali nevidí spojenci ten ohromný rozdíl mezi námi a jimi v každém ohledu?

Pakliže tyto mohutné argumentace nestačí přesvědčiti spojence o naší touze a vůli k svobodě, pochybujeme, že by i vykrvácení celého čs. národa je přesvědčilo

Uznáváme naše trudné postavení v Rusku a jsme pevně přesvědčeni, že čestné východisko je jedno, t. j. brzké svolání sněmu zde v Rusku, kde musí býti promluveno o tom, za jakých okolností zde máme zůstatí,

zjistiti naše ztráty i bojeschopnost našich vojsk, které nad slunce jasněji dokáží neschopnost naší armády k velikým vojenským operacím, a konečně nutno bedlivě přihlížeti k náladě vojska, přirozeně vyplývající z ruské rozháranosti. Proto také prohlásil Becker, ministr vojenství, že Spojené Státy nepošlou svá vojska do Ruska. V Londýně podobně lord Cecil v dolní sněmovně řekl, že neodpovídá duchu lidových vrstev poslání vojska za účelem širokých vojenských operací v Rusku.

Rozhodně protestujeme proti stíhání polními soudy bratři hledajících nápravu a pravdu, neboť soudní výnosy v těchto případech vynesené budí v našich řadách roztrpčení a zhoubně podřývají naši jednotu a současně naprosto přičí se demokratickému duchu i zásadám našeho národa.

Žádáme, aby vyslání byli z každého pluku a části námi navržení bratři do vlasti za účelem přesného informování našeho národa o stavu i vykonané práci naší armády i jako protitlak podryvné agitaci českých komunistů, vyslaných z Ruska.

Kategoricky trváme na přesném dodržování řádů a resolucí přijatých na I. sjezdu v Omsku, neboť, jak výše ukázáno, vyrostly z poměrů, ve kterých žijeme jakož i z ducha čs. revolucionáře.

Nerozborná jednota, zářící v našich řadách, měla by sloužiti vzorem pro naše vedoucí bratry, neboť na jejich bedrách leží ohromná zodpovědnost za každý zbytečně utracený život, za každé nepředložené jednání. My, kteří jsme revoluci proti odvěkému nepříteli pozvedli, jsme si plně vědomi tohoto historického okamžiku a jsme plně přesvědčeni, že musíme velké dílo, čelící k osvobození svého národa, čestně dokonati.

Proto obracíme se k Tobě, bratře generále, v pevné víře, že všechny zde uvedené informace uvážíš a že

budou Ti pomůckou v Tvé práci, směřující k lepší budoucnosti občanů Československé republiky.

Tato resoluce byla přijata na schůzi celého 4. pluku, konané 22. prosince 1918 všemi hlasy proti třem hlasům, z nichž dva přáli si, aby byli výslovně jmenováni. Byl to velitel pluku a jeho pomocník.«

Tak naivně všenárodně představovali si vítěznou demokracii občané 4. pluku, znivelisovaní stejnou uniformou a stejným strádáním. Proto také jejich upřímný projev ani na píď neodklonil přirozený běh historie.

Jakmile Štefánik dostal do svých rukou plné moci ode všech členů OČSNR, prohlásil, že je nutno někoho poslati domů, aby informoval vládu a k tomu nejlépe že se hodí právě ti, kteří dovedou za vojsko mluvit a kteří armádu tolik hájili. Tak tedy k této úloze určení v první řadě socialisté David, Janík a Polák a s nimi i možní konkurenti na vedoucí místo politické, ostatní místopředsedové OČSNR, Dr. Jesenský a Dr. Patejdl. První místopředseda Pavlů označil prý druhého místopředsedu Dr. Patejdla také za krajně levého. To snad proto, že jinak klidný a konservativní Dr. Patejdl neuhýbal dosti ochotně silným a bezohledným loktům svého souseda na křesle předsednickém. A konečně přidělen k nim i místopředseda I. sjezdu Maisner. Celé toto »poselstvo«, oficiálně nazvané »poselstvo čs. sibiřské armády« (vybrané v zájmu »klidu a jednoty« v armádě) bylo vypraveno na cestu nedbale a bez dostatečných peněžních prostředků. Následkem toho v Charbině uvázlo, marně se dovolávajíc slíbených dalších opatření. Z nepříjemné situace vysvobodil je vladivostocký čs. diplomatický zástupce Dr. Girs, vypraviv je na vlastní zodpovědnost, bez příkazů se shora, dále do vlasti.

V armádě pak, sotvaže »poselstvo« ocitlo se mimo její obvod — vyrojilo se plno zpráv o nepořádcích,

malversacích a podvodech, objevených prý revisí v odborech socialistů, o zatýkacích telegramech atd. Byl to důstojný přechod k finále hry. Neboť konec tohoto slavného »poselství« od národa ze Sibíře k suverennímu národu ve vlasti měl býti velmi smutný. Už v Šanghaji předjel je Štefánik s posláním informátora Evropy, připraviv je tak o skromnou úlohu prvních informátorů národa o sibiřských otázkách. Předjížděje je, nešetřil rozhořčenými slovy na adresu »levých« z OČSNR.

Při příjezdu do Evropy byli členové »poselstva« již skutečnými nebezpečnými »bolševiky«. V Neapoli čekal je příkaz »člena čs. vlády«, podaný prostřednictvím italské vlády. Nařízeno vykonati u »mluvčích sibiřské armády« prohlídku. Loď s udivenými »bolševiky« nebyla ani připuštěna ku břehu. Detektivové obsadili kabiny a hotovili se k prohlídce přes protest Dra. Patějdla. Teprve energický poukaz na diplomatické pasy byl s to aspoň oddáliti prohlídku do příjezdu čs. vyslance Dra. Borského. S tímto dohodli se konečně tak, že prohlídka vykonána pouze u Davida a Poláka. Zabaveny všechny věci, které zdály se italské policii podezřelými. Mezi jinou »nebezpečnou literaturou« ocitl se z nedorozumění i chrabří bojovník protibolševický — »Čs. deník«.

Veliké překvapení přinesl nešťastným »poslům armády« ke všemu ještě telegram z Paříže, podepsaný Drem Benešem, poslaný vyslanci Dru Borskému, jenž zněl: »K příkazu ministra Štefánika žádám, aby poručík Polák byl poslán do Paříže«. Ovšem, že na konec ani to se doslova nestalo. Místo toho Polák byl předvolán pouze do Říma k italskému ministerstvu, kde mu k novému údivu všech bylo sděleno, že nesmí opustiti Řím. Toto však už vzbouřilo i nejloyálnější část poselstva. Do Říma odebrali se všichni členové jeho a

prohlásili se s postiženým soudruhem solidárními. Na to po několika dnech humorná historie o nebezpečných bolševicích konečně likvidována zprávou, že tedy všichni mohou z Itálie odejti. Polákovi na italském ministerstvu se potom omluvili. Poukazovali na příkaz »člena čs. vlády«, ale přes to celé poselstvo bylo pro jistotu odvezeno na italské hranice pod pečlivým dozorem italské tajné policie.

Tak celkem tragikomicky, díky režii anonymního »člena čs. vlády« končil v naší malé domácnosti první pokus persekuce socialistů; téže persekuce, která v ohromném ruském světě vyvrcholila v grandiosní vraždění ruské demokracie. Tam drama, tu parodie a fraška, ale příčina tatáž. Obě tyto očištné akce, nestejné rozměry a stejné v podstatě, měly jeden cíl. To jest odstraněním »rozkladné« demokracie v ruském Omsku i českém Jekatěrinburku upevniti velicí diktaturu pro novou protidemokratickou vojnu, k níž první výzvu přinesl příkaz vrchního velitele generála Syrového k Novému Roku. V něm volá se už jasně k »řádným vojákům« na českém úseku jednotné spojenecké »protisovětské fronty«: »V Novém Roce s novým štěstím do nových bojů za Rusko, za Slovanstvo (a jaká ironie!) — za svobodu! « — —

* *

Zrušením OČSNR nebyly odstraněny ani zdaleka všechny zákonné orgány československé revoluční armády. Tím méně mohlo toto zrušení odstraniti všechny nezákonné proudy, stojící na levo od vojenské diktatury či pouhé soukromé pretendenty na vedoucí úlohu v nadcházející nové epoše »československé revoluce«. Z prvních zbyl tu zákonně zvolený již vrcholný orgán čs. revolučního odboje v Rusku — sněm (nazvaný později sjezdem z ohledu na Národní shromáždění).

Z posledních nejvážnější, poněvadž nejschopnější, byl Dr. Girsa, vojensky doplněn gen. Čečkem, v čele vladivostocké oposice.

Vladivostok měl svoji formálně demokratickou politickou koncepci se sjezdem jako hlavním činitelem. Dr. Girsa poslal také úřadujícímu předsednictvu sněmu dopis, jenž došel do Jekatěrinburku v době příjezdu generála Štefánika, věnovaný výhradně této otázce. Dr. Girsa píše:

»Já, Vám snad málo známý, dovoluji si předstoupiti před Vás s návrhem, který mi kategoricky diktuje nejvyšší láska k Vašemu vojsku, k našemu vojsku, k našemu společnému cíli a dostatečná znalost politických poměrů všeho civilisovaného světa. Jest naprosto nutno a navrhuji Vám, abyste vlastní vůlí a autoritou postavili se na stanovisko rovné všem samostatným státům a armádám, za jakou jsme právem přijímáni a tím zdůraznili význam našeho vojska. Je nutno, aby národ náš, blízký mírové konferenci, vystoupil jako jednotný celek i formou svou podobající se všem samostatným národům a aby ve vnější i vnitřní organizaci naší nebylo ničeho, co by mohlo vzbuzovat nedůvěru a nepochopení našich přátel a co by dalo zbraň do ruky našim nepřátelům. Proto navrhuji, aby odstraněno bylo vše, co jest nemorální u nás a co bylo vyvoláno nezdravými poměry, ve kterých jsme žili. Čs. parlament máme doma ve vlasti. Národní Rada jest naší uznanou vládou a jakákoliv druhá vláda může býti pouze škodlivou jednotné naší akci. V očích celého světa podrývá autoritu naší vlády a budí podezření a nedůvěru. Prosím, aby slavný sněm čs. vojska usnesl se na následujícím:

1. Odbočka budiž zrušena.

2. Na místo Odbočky budiž vytvořeno vojenské ministerstvo s tolika oddíly, kolik jich bude zapotřebí.

Vojenský ministr budiž Vámi jmenován a utvrzen vládou. Šéfy oddílů nechť si jmenuje sám. Na post (úřad) ministra vojenství navrhuji generála Štefánika. Veškerá péče o armádu budiž svěřena vojenskému ministerstvu a jemu budiž uloženo zdokonaliti organizaci naší armády.

3. Vláda naše — Národní Rada — nechť ihned jmenuje diplomatické zástupce ve všech spojeneckých státech, kteří by byli zodpovědni přímo vládě.

4. Zrušeny buďtež všechny bolševické instituce v naší armádě, které neodpovídají ani politické potřebě, ani duchu našeho opravdu demokratického vojska a které nám jenom škodí v očích celého světa a budí úsměv nedůvěry i u té nejdemokratičtější armády americké, zmenšují význam a diskreditují naši armádu.

Toto vše navrhuji já, dokonale informován o názorech celého civilisovaného světa, pobádán upřímnou touhou, aby z armády odstraněno bylo vše, co by jí v očích jiných škoditi mohlo a co by zmenšovalo její význam na mírové konferenci a tím znesnadnilo práci našim vůdcům.

Apeluji na politickou vyspělost a obezřetnost všech členů slavného sněmu čs. vojska a doufám, že tyto návrhy přijaty budou tak vážně a upřímně, jak toho neobyčejná vážnost nynější doby vyžaduje a jak vážně a upřímně mnou procítěny a promyšleny byly.«

Jak vidno, Štefánik skutečně měl málo štěstí, vybrav za tajemníka Pavlu a ne Dr. Girsu. Jeho návrh je skutečně vážný návrh člověka, jenž při nejmenším rozuměl okamžiku. Mohl zaručiti Štefánikovi ne sice trvalý úspěch, ale v každém případě menší neúspěch. Kdyby Štefánik taktéž jako Dr. Girsu obrátil se k sjezdu, svolav ho k svému příjezdu ještě než vyjasnilo se jeho poslání, byl by návrh Girsův většinou sněmu aspoň v bodech 1.—3. jistě přijat. Tím byla by krise

oddálena a potom při propuknutí pružným Drem Girsou v čele diplomatického zastoupení jistě zmírněna.

Jinak Girsovo stanovisko, kryjící se v celku s původním úmyslem Štefánikovým, bylo v podstatě někde na rozcestí mezi demokratickým sjezdem a naší diktaturou. Bylo to stanovisko kladné k sjezdu, ale záporné k jeho demokratické práci. To bylo ono heslo »v duchu armády«, jež znamenalo vlastně ducha armády zapřaženého do praktické politiky »civilisovaného světa«. Theoreticky se stanoviska společného cíle Dr. Girsy, reální politik se srdcem chladným k revoluci i kontrarevoluci, jenž uměl pružně poddati se vždy ještě v pravou dobu neodvratnému proudu, byl nesporně v právu proti jednostranně exponované, cynické činnosti Pavlů. Je jisto, že místo marné snahy Pavlů, připlouti k pravému břehu proti větru, bylo účelnější a bezpečněji vedlo k témuž břehu Girsovo »zachytiti vítr do plachet«. V praxi však zůstává přece jen pochybnou otázka, vedlo-li i to skutečně k cíli: nebyl-li by i v Girsově koncepci vítr ducha armády silnějším všech i sebe více politicky vyspělých delegátů; nebyl-li by zpřetrhal plachty a převrhl koráb i prakticky moudrého Girsova sjezdu; to jest, nerozcházela-li se jeho přirozená cesta příliš diametrálně s cestou onoho Girsova »civilisovaného světa«. Toho světa, jehož ctihodnému konservatismu a panské morálce jest nemorálním každá stopa revolučnosti, každé vzpurné gesto otroka. Dr. Girsy jistě pouze z tradičního strachu před »konkurenční vládou« takových »nemorálních« revolucionářů potíral každou autonomii »prvních čs. občanů« i v pouhé kontrole vlastních demokratických cest k Masarykovu demokratickému cíli v Rusku. Doufáme, že později přehodnotil tuto hodnotu mravnosti v okamžik, když svým »memorandem« spojil se s revolucionáři proti

nemorální intervenci »civilisovaného světa« a proti nezdravým poměrům Sibíře, dobyté pro západní civilizaci. To pouze mimochodem. Pro naši nynější otázku důležitým bylo pouze to, že vladvostocká oposice byla ochotna k součinnosti se sjezdem, že i v ní hlavním neodstraněným činitelem byl sjezd.

Hned po provedení užších voleb sjezdových (20. prosince 1918) sešlo se také v Jekatěrinburku v místnostech úřadujícího předsednictva sjezdu 23 nově zvolených poslanců nejbližších částí (z celkového přibližného počtu 60 poslanců) a žádali okamžitě oficielní svolání celého sněmu a oficielní jeho zahájení. Za tím účelem zvolena z přítomných poslanců delegace, která však teprve po několikeré urgenci domohla se přijetí u generála Štefánika, když se na vánoce vrátil z Omska z porad u generála Janina a Kolčaka. Toto přijetí, jež podle určení Pavlů mělo trvati pouze 15 minut, prodloužilo se na dvě a půl hodiny a nebylo bez zajímavostí. Uvádíme některá místa rozhovoru ze zápisu samých delegátů doslovně:

Po představení se Štefánik počal rozmluvu takto:

Štefánik: »Žádáte svolání sněmu?«

Delegace: »Ano.«

Štefánik: »Kdo vypsal volby do sněmu?«

Delegace: »OČSNR.«

Štefánik: »Dnes odbočky není; jak Vám známo, členové její dobrovolně činnost odbočky ukončili, není tedy legálního činitele, který by měl právo sněm svolati.«

Delegace: »Podle naší zelené knížky (Řády a resoluce I. voj. sjezdu), která je v platnosti, je zde předsednictvo, jež my představujeme a to má právo sněm volených poslanců sezvati.«

Štefánik překvapen táže se Pavlů, je-li to pravda.

Pavlů: »Ano, podle zelené knížky, jak nazvali Řády a resoluce, má právo předsednictvo sněm svolati, ne učiní-li to odbočka a žádají-li toho poslanci.«

Štefánik se zamyslel a pravil: »Myslíte, hoši, když sněm svoláte a sejdete se, že Vám před dům nechám postavit strojní pušky? Ne! Možná, že bych i já k Vám přišel, ale buďte jisti, že až bych k poslancům promluvil, že by mi tleskali a že bych Vás získal všechny na svou stranu. Jednejme tedy jinak. Sněm, připustme, že bude. Chcete-li, aby vynesl podstatné výsledky, musíte jednati nejméně měsíc.«

Delegace: »Ano.«

Štefánik: »Já pracuji dnem i nocí na tom, aby vojsko dostalo se domů do čtyř měsíců. Bude-li sněm, musíme všichni čekat na jeho usnesení, budeme zde možná déle, než je třeba. Co je Vám milejší — schůzovat, nebo jeti domů?«

Delegace: »Přáním celého vojska je jeti domů co nejdříve, je však třeba různé záležitosti vyřídit zde v Rusku.«

Štefánik: »Když jsem jel z Vladivostoku do Omska, byl jsem ustálen na tom, že ihned po příjezdu do Jekatěrinburku svolám sněm a dostavím se na něj ne jako ministr, ale jako předseda OČSNR, přečtu Vám své plnomocenství pro Rusko a požádám o rozpuštění odbočky sněmem a prohlášení, že čs. vojsko na Rusi podřizuje se vládě doma, kterou plně uznává. Sněm jsem chtěl udělati hodně parádní. Myslel jsem pozvati vyslance všech spojeneckých vlád, uspořádati banket atd. Ze sněmu bych vyšel již jako ministr. Dále jsem chtěl sněm rozdělit na různé komise, které by revidovaly činnost odbočky, uspořádaly archiv, budoucí pomůcku historika atd. Po svém příjezdu do Omska ustál jsem se na tom, že sněm nesvolám.«

Delegace: »Proč jsi změnil své původní rozhodnutí?«

Štefánik: »Bylo by to dvojvládí, sněm v Praze a zde.«

Delegace: »My však nelpíme na jménu sněm, může to být nazváno sjezd, porady nebo jinak.«

Štefánik: »Zas by to byl »sovět soldatských deputátů«. Spojenci se na nás zde dívají jako na bolševiky.«

(My poznamenáváme hned na místě, že I. sjezd čs. armády, konaný v době, kdy armáda nebyla samostatnou, nýbrž pouhou částí francouzské armády, tentýž, jehož prvním usnesením byla — proti příkazu nejvyššího spojeneckého velení — »jízda vlastním pořádkem do Vladivostoku«, nebyl nijak odsouzen spojenci jako »sovět soldatských deputátů«. Na sjezdující a rokující vojáky nedívali se jako na bolševiky. A přes to, že ten sjezd byl skutečným dvojvládím, sami spojenečtí zástupci se jej »parádně« súčastnili. Ba div, že nevyznamenali všechny sjezdující vzbouřence jeho.)

Po hořejším prohlášení, na upozornění delegátů, že bez sjezdu ztratí (Štefánik) kontakt s vojskem, což by mělo neblahé následky, Štefánik odpovídá dále:

»Že ztratím kontakt s vojskem, toho se nebojím; objížděl jsem některé části, nyní mi to zdraví nedovoluje a potom od toho budete Vy, abych s vojskem kontakt udržel.«

Delegace: »Jak si představuješ udržování kontaktu s Tebou námi?«

Štefánik: »Já na to již myslím delší dobu a nejsem o tom posud ustálen, ale představuji si to asi tak. Já Vás svolám a zaměstnám Vás u sebe. Zrevidujete činnost odbočky, budete se starati o likvidaci nemocnic, protože je důležité, abychom odpravili invalidy a nemocné co nejdříve, aby zde zůstal pouze kádr schopných lidí, kteří se neleknu překážek, ať drahou či bojem, třeba částečně i chůze pěšky. Vždyť není posud jisto, pojedeme-li po moři, nebo pojedeme-li na západ. Vy jste volení zástupci, máte důvěru vojska, budu Vás

míti stále po ruce a Vy budete povinni mne o všem zpravovati a mně býti nápomocni.«

Na to delegace podle zprávy dala znáti, že mu věří, ale že ani vojsko ani oni nemají důvěru k těm, kteří jsou kolem něho.

Štefánik: »Já chápu, co jste chtěli říci. Každý vladař má kolem sebe dvorní kamarilu, která ho získá pro sebe. Toho se nebojte. Vy budete se moci ke mně dostati třeba i o půl noci, k tomu dostanete ode mne mandát; přijdete beze všeho prošení a hlášení a přinesete-li stíznost odůvodněnou, buďte ujištěni, že zakročím co nejprísněji. Právě vyšetřuji případ jednoho, který stojí nahoře; potvrdí-li se vše, tak ten se podiví: tomu to padne jako rána cihlou na hlavu.«

Delegace: »Jak se díváš na naše zřízení ve vojsku, na zastupitelstva?«

Štefánik: »Zastupitelstva byla vybudována s vědomím a za souhlasu prof. Masaryka, který jim dal určitý rámec. Já jako žák Masaryka nemohu proti nim nic namítat. Vím velice dobře, že nebýti komitétů, naše vojsko na Ukrajině pomřelo by hladu a vím také, že bez nich byste se nedostali ani do Penzy, jelikož komitétové musely jednati s komisaři a se sověty. Chtěl jsem dělati širokou reorganisaci ve vojsku, ale jak jsem poznal po navštívení částí, vidím, že to není možné. Reorganisace bude, ale buďte ujištěni, že bude Vaší tradici a demokratickému citění co nejpříjemnější.«

Dále na jiném místě táží se delegáti: »A co naše vojsko, zůstane na frontě? Jsme také spojenci!«

Štefánik: »My budeme dělati to, co druzí. Když spojenci, tak stejná práva i povinnosti. Budou-li spojenci v defensivě, budeme my také. Já nedopustím, aby jedni sem posílali lávky (vojenské prodejny) a druzí aby dělali kanonenfutr«.

Nejzajímavějším dokladem pro nerozhodnost Štefánikovu jest rozhovor při odchodu delegace.

Štefánik: »Přesvědčil jsem Vás o tom, že sjezd je nemožný?«

Delegace: »Ne!«

Štefánik: »Vidím to sám. Jak bude působiti tato zpráva, až ji sdělíte vojsku?«

Delegace: »Špatně. Jako kroupy na květy.«

Štefánik: »To jsem také čekal. Vím, že máte svůj vlastní názor a že od něho neustoupíte; cením si těch, kteří v názorech nedají se zviklati. Já ještě neřekl své poslední slovo. Přijďte — já Vás zavolám zítra nebo pozítří — a dojednáme vše definitivně. Já se s Vámi neunavím; dáváte důkaz na důkaz, tak je to správné. Pozdravte hochy a co jsem Vám řekl, jim sdělte. Přeji Vám štěstí.« — —

S tím rozešel se Štefánik s armádou, neboť ke slíbené návštěvě, jež měla říci delegaci ono »poslední slovo«, již nedošlo, ani »zítra« ani »pozítří«. Za tři dny po slibu (8. ledna) vlak odváží Štefánika neočekávaně do Omska, aby ho už nikdy nevrátil zpět k armádě do Jekatěrinburku. V těchto dnech noviny pouze přinesly vysvětlení, kdo byl tím, jemuž v řeči Štefánikově platila ona neočekávaná »rána cihlou na hlavu«. Oznámil to veškeré veřejnosti vytištěný příkaz ministra národní obrany Československé republiky, zajímavý svou koncepcí, jenž hlásil:

»Dosavadní velitel II. čs. divise, velící jekatěrinburské skupině, Radula Gajda (Rudolf Geidl), obdržel na vlastní žádost dovolenou na neurčitou lhůtu a bez požitků. Vzhledem k nynější vojenské situaci může přijmouti službu v ruské armádě.

Generál M. R. Štefánik,
ministr N. O.«

Jaký to mělo účinek — nechceme-li se tázati po účelu? Ten, že odchodem generála Gajdy, oplakávaného všemi členy vojenské kliky a nepřáteli »civilních« politiků — zjednodušila se značně posice jiných eventuelních pretendentů na nejvyšší moc uvnitř českého světa.

Po odjezdu Štefánikově z Jekatěrinburku do Omska průběh událostí rozvíjel se velmi rychle.

Dne 8. ledna 1919 (v den odjezdu) zřízena byla tak zv. sibiřská »pětka«. Stalo se tak příkazem číslo 456, jímž Štefánik jako plnomocník vlády čs. republiky pro Rusko a jako ministr N. O. zřídil pro vykonávání úkolů, spadajících do jeho pravomoci, tyto oddíly:

1. politický oddíl: náčelník Bohdan Pavlů;
2. vojenská správa: náčelník Rudolf Medek;
3. finanční správa: náčelník František Šíp;
4. vojenský inspektorát: náčelník generál Vladimír Šokorov;
5. vrchní kontrola: náčelník Dr. Václav Suchý.

14. ledna v Omsku Štefánik přijal v slavnostním obřadu z rukou generála Janina vyznamenání za vykonanou práci: vysoký francouzský řád velitele čestné legie.

Za to 15. ledna opět Štefánik slavnostním dekretem předává armádu v ruce generála Janina, jenž podle slov dekretu ukázal se býti jediným, nejlepším, nejzasloužilejším a nejschopnějším mužem. Podle dekretu za nepřítomnosti ministra vojenství, generál Janin měl zastávati prostřednictvím velitele čs. vojska v Rusku a bez úhony práv představitele vlády Čs. republiky hodnost vyššího velitelství tohoto vojska.

16. ledna potají podepsány Štefánikem reformy v dobrovolnické armádě.

17. ledna potají utvrzena nejvyšší autonomní vláda pro část českého národa v Sibiři,

18. ledna generál Janin, náčelník francouzské misse a nejvyšší český velitel, jenž přibyl na Sibir — podle slov příkazu — »s mandátem spojeneckých vlád«, vstupuje už ve funkci »velitele vojsk států spojeneckých s Ruskem, operujících ve východním Rusku a západní Sibiři«. (V podstatě pod tímto zvučným titulem byla to opět pouze naše armáda spolu s organizovanými při ní národnostními vojsky Srbů, Rumunů atd.). Admirál Kolčak, v jehož rukách soustředěno nejvyšší ruské velení, bude prý — jak praví oficielní oznámení — postupovati podle dohody s generálem Janinem. A k těmto dvěma jako doplněk k velitelskému triumvirátu našich nových pánů přistupuje pak »spolupracovník pro tyl a zásobování«, anglický generál Knox. Proto, poněvadž pro kontrarevolucionáře jako pro revolucionáře v občanské vojně nemůže býti vojna jedna a politika druhá věc. Bylo to pravděpodobně i v zájmu dělby spojenecké práce na nové frontě, poněvadž »když spojenci, tak stejná práva i povinnosti.«

Tuto novou moc podepřeli pak vedoucí kruhy slovy Masarykovými, vyslovenými po 28. říjnu daleko od Sibíře a za jiných poměrů ještě v době »demokratické sibiřské vlády«: »Na Vás, bratři v Rusku i v Sibiři, je těžší úloha, neboť se nemůžete vrátiti domů tak brzy, jak byste si přáli. Nicméně touto obětí posílíte posici našeho národa na mírové konferenci. My zde považujeme Vaši věc za zabezpečenou v tom smyslu, že Vám spojenci v Rusku pomohou.«

Prof. Masaryk ve své domněnce se mýlil. Pomoc generálů spojeneckých nebyla zabezpečením naší věci. A ostatně co byla ona »naše věc«? Jaká důležitá válečná fronta Československé republiky to byla, na níž ona ke vzkříšení ofensivy poslala — a dokonce ještě před svým zrozením — »jako mluvčího národa již or-

ganisovaného« svého ministra vojenství? A k tomu i se svým »nejvyšším velitelem všech ozbrojených sil republiky Československé«, jenž tedy svým příkazem do oné války mohl hoditi všechny ozbrojené síly republiky od východu na západ i od západu na východ? Nebo jinak: jaká republika to byla, jestliže stejně jako spojenci i česká republika se svým ministerstvem národní obrany i se skutečným nejvyšším velitelem svých ozbrojených sil, gen. Pellé, podle prohlášení Dra Beneše — nikdy nebyla ve válce se sovětským Ruskem?

To jsou otázky, jimiž láme si hlavu mnohý laik v politice. My přejdeme přes ně a pouze chronologicky zregistrujeme to, co z oficiálních pramenů je všeobecně známo.

Když všechno, co jsme již uvedli a ještě mnohé jiné se stalo, byl hned 20. ledna odvezen Pavlů a Medkem Štefánik přímo z Omska na východ, tak náhle a neočekávaně, že ani s armádou ani s jejím velitelem nebylo možno se rozloučiti. Pro armádu takové rozuzlení na scéně, takové zakončení úlohy Štefánikovy na Sibíři bylo úderem přímo k srdci. Tento náhlý odjezd Štefáníkův, jenž neklidné, nervosní a neinformované armádě na frontě zdál se býti útekem z tonoucího korábu, musil vzkřísiti ve vzpomínkách všechny velké určité sliby z svolání i z besed s delegacemi vojska. Armáda překvapena pohlížela za odjíždějícím svým hrdinou se zklamanými nadějemi, s rozplynuvší se fatamorganou spásy, s vědomím, že zůstává v zoufalé situaci opět sama, odkázána pouze na své vlastní síly.

Posledním odkazem, ukazujícím armádě cíl i směrnici, kam nutno za nejvyšším vůdcem jíti, byl telegram, jímž Štefánik loučil se s admirálem Kolčákem. Opouští sibiřskou půdu s úmyslem, svým vlivem vymoci v Paříži novému vládci a jeho obrod-

němu dílu pomoc, již nebyla schopna dáti už čs. armáda, Štefánik telegrafuje Kolčakovi:

»Opouštěje území velikého Ruska, posílám Vám přání všeho dobra a doufám, že blahodárné spojení všech ušlechtilých lidí společným úsilím vrátí Rusku jeho prestýž a umožní mu zaujmouti opět své místo uprostřed Slovanstva a celého světa.«

Na to mu Kolčak odpovídá:

»S radostí přijal jsem zprávu o šťastném příjezdu Vašem do Charbina a jsem šťasten, že naše úřady vycházely Vám vstříc. Jsem hluboce dojat Vaším vroucím přáním a prosím přijmouti výraz mého upřímného a vřelého přání k rozvoji a rozkvětu svobodného československého národa, spojeného s ruským národem pevnými svazky přátelství a bratrství.«

Později ještě dolétají k armádě do Sibíře Štefánikovy vřelé pozdravy z cesty, jež však přes všechno ujišťování, přes všechnu vyjadřovanou lásku a starostlivost nepadly již do srdce mas. Spíše jakoby prozrazovaly, že i Štefánika strašil přízrak chaosu a nebezpečí, v němž armádu a její opuštěné intervenční dílo zanechal. Oficiální »Čs. deník« sice ještě přinesl proloženým tiskem zprávu z Paříže, podle níž Štefánik »doufal, že nalezl pochopení pro své snahy u spojenců«, ale i ty jeho naděje zklamaly jako všechno ostatní. Ani pomoci nevymohl. Čs. armáda, zreorganisovaná pod spojeneckým velením, měla sama dokonati dílo likvidace nepokorného Ruska. Za takových okolností vojsko přestalo věřit všem oficiálním vůdcům a vrátilo se k sobě, přimknulo se k svému sjezdu.

I v této době, v době odjezdu Štefánika z Ruska, osud sjezdu a stav otázky vnitřních reforem v armádě zůstal veřejnosti neznám. Delegáti byli zvoleni, byl tu i orgán na místě úřadujícího předsednictva sjezdu, a sjezd nebyl ani svolán, ani nebyly poslanecké man-

dáty zrušeny. Štefánik nedal v otázce svolání sjezdu určité jednotné odpovědi. Delegaci, jež marně čekala na slíbené pozvání ke konferenci se Štefánikem, zbyla pak už jenom cesta k audienci k novému plnomocnému »vládci« Pavlů. Ten přijav ji, laskavě, pln ochoty ukázal na cestu k východu za Štefánikem a za hranice Sibíře až k vládě do vlasti. A tak již druhé demokratické poselství (Dr. Charvát, Příkryl a Soukup) posílá se na východ a za hranice armády, »informovati domácí vládu«. Jenže průkazy vydané Pavlů nedovedly ani teď posly dále než do Vladivostoku. Tam proseděli tito delegáti mezi armádou a vlastí v tepluše až do června 1919, patříce na to, jak zvláštní poslové Pavlů pravidelně se vším možným urychlením projížděli Vladivostokem do Paříže či do vlasti.

Teprve 28. února 1919, tedy téměř za šest neděl po odjezdu Štefánika, vychází s jeho podpisem základní reorganisační příkaz číslo 588, jímž zrušují se všechny dosavadní zákony ruských legií a občanská práva legionářů, za nesplněný slib spolurozhodovati při tvorbě ústavy a za čest býti prostě »skutečným« vojákem. Text příkazu praví:

»Vyhlášením a uznáním samostatné čs. republiky byl dostižen cíl našeho revolučního snažení: neodvislost a sjednocení čs. národa.

Za těchto okolností další trvání jakýchkoli revolučních orgánů v čs. vojsku na Rusi mohlo by se vykládati jako příznak rozporu v mladé naší republice. V plném porozumění této situace dosavadní vůdčí orgán našeho hnutí, ČSNR a její Odbočky, likvidovaly svoji činnost a tudíž také sněm čs. revoluce, připravovaný OČSNR na Rusi, nebude vládou čs. republiky svolán. Institute plnomocníků OČSNR a také plukovní a rotní zastupitelstva v dnešní době stávají se bezpředmětnými.

Vláda čs. republiky je zodpovědná jedině národnímu sněmu, jakožto projevu vůle všeho národa a nemůže ani schváliti, ani dopustiti oslabení státní autority, sice by tím utrpěla suverenita národa.

Pokud se týče ústavních práv občanů, kteří se nacházejí v řadách čs. vojska na Rusi, byla učiněna opatření, aby jejich právo spolurozhodovati při tvoření ústavy nebylo promlčeno. Kontrolu nad hospodářským a vojenským životem našeho vojska bude vykonávati vojenský inspektorát, jakož i vrchní kontrola při ministerstvu vojenství, která pro revisi hospodářství všech částí bude vysílati zvláštní revisní komise. Ohledně osvětové činnosti v částech bude vydáno zvláštní nařízení.

Všechny tyto dočasné orgány podléhají konečné kontrole čs. vlády, po případě parlamentu čs. republiky. Dosavadní činnost těch, kteří stojí v čele čs. vlády, bude zárukou toho, že bude vyvarováno všeho, co by mohlo poškoditi důstojnost našeho národa a zájmy našeho státu. Pevně doufám, že všichni lidé dobré vůle v našem vojsku — a poznal jsem, že je jich mnoho — pochopí význam situace skutečně vážné a budou ze všech sil podporovati čs. vládu a její výkonné orgány v jejich těžké a zodpovědné činnosti.

Generál M. R. Štefánik,
ministr vojenství.«

Příkaz sám pro sebe, nesporně logický zevně, uhájil by i svoji logiku vnitřní, kdyby revoluční armáda skutečně stála u cíle, ve službách své samostatné republiky; kdyby slova »vláda čs. republiky«, »národní sněm«, »vůle všeho národa« a »suverenita národa« měla svůj pravý, ryzí obsah; kdyby naopak tak ostře necítila se příliš odlišná skutečná vůle všeho revolučního národa; kdyby tak neodbytně nevtírala se myšlenka o »suverenitě Paříže«; kdyby revolucionáři, degradovaní

v první dny svého vítězství bezohledně na pouhé »občany v řadách vojska«, byli mohli aspoň skutečně spolurozhodovat na tvoření ústavy a kdyby dosavadní činnost těch, které Štefánik ze své jediné vůle postavil v čelo autonomní naší vlády v Sibiři, byla zárukou, že nebude poškozena důstojnost našeho národa a zájmy našeho státu. Kdyby naopak v Sibiři tak zřejmě neprodávala se důstojnost našeho národa za zájmy cizího státu.

Tedy celý logický příkaz v srovnání se skutečností nebyl pro armádu nic víc, než krásná slova, slova a slova.

Velitelství čs. vojska na Rusi pak doplňuje to příkazem č. 17 ze dne 28. února 1919:

»Nařízením ministra vojenství ze dne 16. ledna t. r. čis. 588 pozbývají platnosti tyto řády a resoluce I. sjezdu čs. vojska: »Vedoucí orgány čs. revolučního hnutí na Rusi« (přijato I. sjezdem čs. vojska ve schůzi, konané dne 26. července 1918), »Řád pro zastupitelstva, jejich pomocné orgány a plnomocníky v čs. vojsku« (přijato sjezdem (sněmem) dne 27. července 1918), »Pravidla pro volbu plukovních zastupitelstev a pomocných orgánů« (přijato sjezdem (sněmem) dne 28. července 1918).

Disciplinární řád, statut polního soudu, ustanovení k úpravě vnitřní organizace čs. vojska a pravidla o zaopatření invalidů čs. vojska zůstávají nadále v platnosti.

V důsledku toho příkazují:

I. Během 14 dnů od vyhlášení tohoto rozkazu v částech plukovní zastupitelstva i rotné sbory důvěrnické ukončí své záležitosti i odevzdají svůj archiv a razítka do plukovní kanceláře plukovnímu archivu.

V téže lhůtě podají plukovní zastupitelstva i důvěr-

nické sbory támtéž finanční uzávěrku i seznamy svého jmění.

II. S jměním zastupitelstev i důvěrnických sborů budiž naloženo takto:

a) fondy pro invalidy, raněné a nemocné budťež prostřednictvím velitele pluku předány finanční správě a připočteny k stejným fondům čs. vojska;

b) fondy určené pro osvětové účely i inventář sloužící jim (knihovny, hudební nástroje, materiál notový, sportovní náradí a pod.) předají se plukovnímu osvětovému kroužku, který však je povinen věci sloužící určitým rotám (oddílům), pokud nesvědčí vážné důvody proti tomu, ponechat i nadále téže části, jestliže je ona opatřila z vlastních prostředků;

c) ostatní jmění roty, spravované důvěrnickými sbory, zůstává i nadále jměním roty a budiž ho použito s vyloučením obnosů, určených rotou k jiným účelům (osvětové, humanní a pod.) ve prospěch roty. Jmění spravuje pod dohledem roty rotný skladník a zásobovatel;

d) ostatní jmění plukovních zastupitelstev může být buď úplně neb z části věnováno;

1. účelům humanním (fondu pro raněné, nemocné, invalidy a t. p.) nebo

2. účelům osvětovým, či

3. rozděleno fondům dle počtu lidí zapsaných v jednotlivých rotách a odděleních.

Návrh, jak se jměním naložiti, činí plukovní zastupitelstvo, rozhoduje vojenská správa po slyšení velitele pluku.

Neučiní-li plukovní zastupitelstvo v likvidační lhůtě (14denní) příslušného návrhu, rozhoduje vojenská správa, vyslechnuvši pouze velitele části.

III. Podniky, nacházející se ve správě nebo majetku plukovních zastupitelstev nebo rotných důvěrníků, pokud slouží osvětovým účelům, přejímají osvětové kroužky; pokud slouží účelům jiným (jako na př. pluk. prolejšny a pod.), přejímá velitelství pluku nebo se likvidují, není-li jich třeba. Za podniky, převzaté plukovním velitelstvím, vyplatí likvidační správa obnosy, rovnající se jich ceně inventárně zjištěné. S těmito obnosy stejně i s výtěžky likvidace těchto podniků budiž naloženo dle ustanovení uvedených sub d).

Velitel československého vojska na Rusi:
generál Syrový.

Ověřil: Náčelník štábu: podplukovník Všetička.«

Tedy tak docela prostě, pouhým vojenským příkazem zastavena a likvidována československá revoluce. Příkazem podobným povelu »čelem vzad« měla pak býti stvořena armáda pravidelná. Revoluční stavba národní svobody vojensky odvolána a vojáci, příští kvas politického života v republice (podle slov Masarykových), měli býti neutralisováni disciplinou. Revolucionář učinil svoji povinnost.

Za to na místo zrušených demokratických orgánů nařízením Štefánika čís. 598 ze dne 17. ledna 1919 zřizuje se »Zvláštní sbor«, absolutní autonomní vláda nesocialistů. Příkaz o tom praví:

»V nepřítomnosti plnomocníka československé vlády a ministra vojenství, generála M. R. Štefánika, zásadní otázky, týkající se československého vojska na Rusi, dočasně řeší »Zvláštní sbor«.

Členy »Zvláštního sboru« jsou:

1. plnomocník československé vlády pro Rusko jako předseda,

2. velitel československého vojska na Rusi jako náměstek předsedy (velitele v jeho nepřítomnosti může zastoupiti jeden z divisijních velitelů),

3. náčelník Vojenské správy.

4. náčelník Vrelní kontroly.

Zvláštní sbor pro Rusko je zodpověden československé vládě. Plnomocník vlády v krajním případě a za vědomí, možno-li největšího počtu členů, jest oprávněn učiniti jakékoliv rozhodnutí v rámci instrukcí a příkazů, má však o tom neprodleně zpravit vládu.

Generál M. R. Štefánik, ministr vojenství v. r.«

Tyto dvě zásadní reformy na konec doplňuje třetí reforma vnější, která je charakteristickou pro přeměnu revolučního vojska na »pravidelné«. Důstojník vyvýšen nad prostým vojákem, zvětšena sociální distance mezi velitelem a podřízeným. Zvýšeny totiž v armádě platy takovým způsobem, že důstojnický přírůstek byl desetkrát větší než přírůstek prostého vojáka.

V tomto poměru platu důstojnického (nejnižší důstojnické hodnosti) k platu prostého dobrovolníka, vyjádřeném prostým poměrem dvou čísel, názorně zračí se celá vzdálenost, dělící sociálně důstojníka od prostého vojáka: celý sociální rozpor v armádě. Proto tento poměr může býti do určité míry také měřítkem demokratismu armády i státu. Ve staré carské armádě nepoměr v tomto směru byl příliš značný. Prostý praporek (ne celý důstojník ještě) měl plat 300krát větší, než prostý řadový voják (jenž za války dostával 75 kopějek měsíčně). Při vypuknutí ruské revoluce jedním z prvních úkolů revoluční vlády, současně s prohlášením »práv ruského vojáka«, byla spravedlivější úprava platu a dosavadní nepoměr 1 : 300 zmírněn na 1 : 30 desateronásobným zvětšením měsíčního platu řadového vojáka.

V čs. dobrovolnické armádě na Rusi, i v původní »České družině«, jež byla součástí carské armády, nacionální idealismus prvních let odboje zakryl sociální nerovnosti. Ale později, kdy sociální charakter ruské

revoluce dotekl se i čs. dobrovolnické armády, nemohl vzájemný poměr platů obou stavů, tento výraz sociální distance mezi revolucionáři, trvati bez povšimnutí. V té době, unášen stavovským proudem, i Gregor Tajovský nemohl spojití revolučnost za 5 rub. s revolučností za 200 rub. Na I. voj. sjezdu v Omsku sveden první zájmový boj obou stavů a uzákoněn pro revolucionáře poměr 1 : 4, zatím co ve francouzské řádné armádě byl přibližně 1 : 6·5. Prostí vojáci prosadili ho proti návrhu vojenské komise OČSNR, jež doporučovala poměr 1 : 7.

Štefánikova reorganisace armády od revoluční k řádné dávši důstojnictvu moc, dala jim i zlepšené platy. Poměr platů stanovený I. sjezdem padl. Příkazem byly stanoveny k existujícím platům příplatky, jimiž přidávalo se řadovému dobrovolníku 10 rublů, zatím co praporčíkovi 100. Výše stoupalo zvýšení ještě rapidněji. Pochopitelně, že v těch poměrech právě tato předčasná reforma, jež uspokojila pouze vyšší důstojnictvo, stala se v masách nástrojem sociálního revolucionování. V armádě potkala se zejména ona s úporným a jednotným odporem, jenž stal se mocnou hybnou silou demokratického hnutí v armádě v příštích měsících.

Uvedenými reformami s likvidací posledních orgánů starého zřízení, vytvořeného I. sjezdem, zdálo se pole pro novou vládu a nový kurs úplně připraveno. Generál Syrový, jenž byl dříve téměř úplně zapomenut ve své úloze pouhého representanta armády, stává se po upevnění vojenské diktatury pod vedením Pavlů rozhodujícím politickým činitelem uvnitř českého světa. Přirozeně, že při vojenské vládě tato naše vnitřní domácí diktatura »spojeneckých zásad« byla podřízena opět nejvyššímu generálnímu triumvirátu s francouzským generálem Janinem v čele. A čemu vlastně měl

sloužití tento nejvyšší generál, vystupující před zrakem vlasteneckých československých mas s titulem »nejvyššího velitele všech ozbrojených sil čs. republiky.« prozradil sám oficiální »Čs. deník«, napsav o jeho příjezdu: »Generál Janin přijel k našemu vojsku na Rusi v době velmi těžké. Dostal jistě od své vlády i od druhých vlád spojeneckých úkoly, které přesahují rámec našeho vojska, týkající se celého stavu věcí v Rusku.«

Dnes o tom, co znamenaly ony »úkoly, přesahující daleko rámec našeho vojska«, není již pochybnosti. Řekl to také již tehdy — jak potvrzuje vládní tajemník Gins — sám generál Janin hned po příjezdu do Vladivostoku. Když se ho totiž tázali, budou-li spojenci aktivně pomáhati proti bolševikům, Janin bez váhání přisvědčil. A po příjezdu do Omska doplnil tyto plány hrabě de Martelle, vysoký francouzský komisař, konkrétně prohlášením, že generálu Janinu je přikázáno zformovati ruskou armádu; že Francie, jakož i všichni ostatní spojenci rozhodli se dáti mu k tomu účelu veliký úvěr; že k vyplnění svého úkolu má sjednotiti všechny vojenské části jednotlivých národností (Čechů, Rumunů, Ukrajinců, Poláků a j.).

Opatrnějším při vyjadřování těchto úkolů české armády byl Štefánik. Ve Vladivostoku řekl pouze: »My máme úkol vrátit české vojsko domů« — ovšem způsobem, »jak velí čest vojáka a svědomí Slovana«. Teprve později v Omsku (podle téhož hlavního sekretáře omské vlády Ginse) prohlásil prý ruským generálům, že umře v Rusku, ale přinutí Čechy pomáhati v boji s bolševiky.

Proto »Čs. deník«, který informoval české revolucionáře, napsal dva dny po svém úvodníku o příjezdu »vzácného přítele českého národa«, generála Janina: »Je nezbytno udržovat a posilovat bojovnou sílu našich

částí, abychom při první vhodné příležitosti se ctí a s malými ztrátami si proklestili cestu do vlasti«. A následující den již volá ústy vrchního velitele nejvyšší režisér sibiřské scény citované už plamenně: »v Novém roce, s novým štěstím do nových bojů... na protisovětské frontě!«

Jak vidno, československá revoluční armáda, reorganisovaná v pravidelnou armádu, svěřená do rukou generála Janina, měla se státi slepým, bezprávným nástrojem v rukách vlády francouzské buržoasie pro její zájmy, jak »vyplývaly pro ni z celého stavu věcí v Rusku«.

Stvořit tento nástroj proti stavu věcí v Rusku, proti ruské revoluci, byla také jediná skutečná úloha národně demokratického idealisty, oddaného propagátora spojenecké orientace, Štefánika, jenž prý bez popudu ČSNR, z vlastní iniciativy opustil Paříž a odejel do Sibíře. To znamená, že z vlastní iniciativy, veden vlastním přesvědčením, nabídl své služby Francii v okamžiku, kdy dostižení prvního společného cíle — úplné porážky Německa — bylo už jenom otázkou krátkého času; kdy tedy hrozilo nebezpečí, že nacionalismu protiněmeckých legií nebude možno užívatí dále jako slepého berana v boji proti revolučnímu Rusku. Tím vysvětlují se i srdečné pozdravy, adresované nepatrné čs. armádě od vrchního velitele milionových armád, mocného generála Focha. Proto Foch zamiloval si nadšeného i ochotného přítele Francie Štefánika tak, že při jeho odjezdu do Sibíře doprovázel ho osobně na pařížské nádraží.

Ne tak už nadšeně a ochotně přijala ho Francie, když vrátil se neočekávaně ze Sibíře s nezdarem, aby žádal posily ostatních spojenců k rozšíření protirevoluční intervence. Tu Štefánik se svými plány a svojí politikou ztroskotal. Charakteristickým je, že pobýváje po pří-

jezdu ze Sibíře celý měsíc v Paříži, nepodal za celou tu dobu zprávu o stavu čs. armády ani čs. vládě ani presidentovi. A potom, několik dní na to, celou jeho historii, celou životní tragedii národního hrdiny s horkým lidským srdcem uzavírá strašná, záhadná smrt — —

Jestliže nyní po všem prožitém posuzujeme sibiřskou činnost Štefánikovu s vnitřního českého hlediska, tedy nemohlo býti v té době a v tom ovzduší mezi všemi zahraničními činiteli nevhodnějšího reformátora poměrů v armádě, než jakým byl on v rukou Pavlů.

Štefánikovi samému nebylo úplně jasno, jakým způsobem lze nejlépe provésti nutnou k mezinárodním účelům likvidaci národních legií. Je známo, že při svém příjezdu byl rozhodnut likvidovati lidové legie svoláním parádního sjezdu a zrušením našich »domorodých« generálských hodností. Při svém odjezdu z obvodu armády klonil se k úmyslu nesvolati sjezd — (jak vidno z rozhovoru s delegací sjezdu) — ale neuznati ani sibiřské generálské hodnosti (jak dokazuje stylisace příkazu o propuštění Gajdy, kde titul »generál« je vypuštěn). Avšak po jeho odjezdu z Ruska byl definitivně zrušen vojenský sjezd a definitivně zůstaly generálské hodnosti.

Je pravda, že všechny konečné Štefánikovy reformy byly logické s jeho stanoviska: vytvořiti »řádnou«, pravidelnou, skutečnou armádu, jakožto poslušný, přesně fungující nástroj v rukách generálů sibiřské i mezinárodní protirevoluce. Je bezesporo, že v takové armádě nesměli býti socialisté ve vedení, že v ní nesměly býti autonomní či dokonce suverenní orgány lidové vůle, či lidové myšlenky; že musil býti naopak pro protirevoluční myšlenku vedení monopolisován tisk; musila býti jak možno nejvýše vyzvednuta důstojnická autorita a potom tato vzkříšená důstojnická

moc, v jejíž rukou byla, nebo lépe řečeno, měla být reorganisovaná, zdisciplinovaná armáda, musila být nejpevnějším zájmovým svazkem připoutána k režimu. Pro dobrý chod a dobré využití takového speciálního vojenského stroje nutno bylo přijati vojenské specialisty bez ohledu na to, odkud pocházejí. A potom — reorganisační »vojna jak řemen!« — (jak populárně vyjádřil se vrchní velitel armády).

Tyto formulky a početní operace samy tedy byly bezesporně správné. Chyba tu vznikla tím, že pod ciframi jejich nebyly věci, ale myslící a cítící lidé; ne pouhé částky materiálu, ale spíše buňky a orgány živého, vyvíjejícího se kolektivu, rostoucího právě směrem proti tendenci reforem. Avšak právě tento omyl v předpokladu vystupňoval chronickou vnitřní chorobu armády ve smrtelnou krizi. Formální obětování Gajdy uvnitř české domácnosti povýšením jeho nad její hranice nemohlo uspokojiti armádu. Zrušení autonomních orgánů neznamenalopřece zrušení svobodné myšlenky v armádě; monopolisovaný oficiální tisk ve službách intervence nemohl se státi veřejným míněním armády; zvýšení platů a důstojnické pravomoci v sibiřském prostředí nemohlo zvýšiti jejich autoritu a skutečnou moc. Zvláště když nad ponížené revolucionáře, žárlivé na svůj dobrovolnický původ, škrtnutím péra ministrem byli povýšeni i rakouští důstojníci přímo ze zájateckých táborů nebo civilisté dávno a úporně vyhýbající se aktivní vojenské službě v legiích a kryjící se dosud v civilním šatu okolo ústředí.

Za takových okolností reformy mohly pouze rozrušiti starý tmel dobrovolné organisace, obrátiti i kolektivní vůli proti oficiálnímu monopolu a dát novému ideovému boji nejpevnější materiální, zájmovou půdu. Po reformách mezera mezi důstojnictvem a ostatní armádou vzrostla. Vnitřní boj mezi morálně i materiálně

povýšeným důstojnictvem a morálně i materiálně poníženým vojskem nabyl výraznou stavovskou, respektive třídní tvářnost. Důstojník stává se úpornějším obhájcem řádů, z nichž plyne jeho privilegované postavení, kdežto ostatní armáda se revolucionisuje sociálně.

Při tomto rozporu mezi vojskem a velením nemohlo býti řeči o disciplíně a »vojně jako řemen«. Právě naopak, z něho musil vyrůstí nepřemožitelný odpor podřízených mas proti náčelníkům, jenž z armády učinil na místo poslušného a dobře fungujícího nástroje nástroj nebezpečný rukám toho, kdo jím zacházel.

Tak živé, neodvislé a nepokorné lidské city rozzíraly i jasnou logiku hesla: »aby nám Francie dala, co my chceme, musíme my jí dáti, co ona chce.«

Štefánik jako matematik, operující mrtvou logikou čísel, postavených na stránky obchodních knih česko-francouzských, musel sraziti se s logikou živého růstu lidské společnosti. Jako národnědemokratický idealista, milující buržoasní Francii ne méně než Československo, musel se dopouštěti těchže chyb v ruské otázce, jichž se dopouštěla Francie a s ní u nás skupina Dra. Kramáře. Dnes zdá se, i tam pochopili, že největším omylem a krátkozrakostí i pro samy zájmy buržoasní Francie a tím spíše pro nás byla každá, i ta nejlépe vypočítaná ozbrojená intervencé. Národní demokracie, uvedená Štefánikem k vládnímu kormidlu v Sibiři, odpovídala jeho nadějím do budoucna, odpovídala i pozůstatkům starého Ruska, vynořivším se v čele našeho sibiřského díla, ale nevyhovovala zdravému rostoucímu tělu národa ani ruského ani československého. A pro tento omyl mocná Francie kupovala a bezmocné Československo prodávalo na úvěr sibiřské legie. Pannenskou čest revolucionářů platila snad Francie Československé republice životními nezbytnostmi. Proto oddány-li skutečně za nezbytnost a ne za nemravný

přepych, padá hana na Francii, podobně jako hana padá na toho, kdo kupuje panenství dcery za kus chleba hladové matce.

Na druhé straně právě toto, a všechny ty omyly matematika a národnědemokratického idealisty v konečném výsledku vzkřísily u armády cit pro spravedlnost a mravnost, zostrily občanské, stavovské i třídní cítění, stvořily novou revoluční sílu, novou sjednocovací ideu. Vzniklý spor o to: voják či legionář, žoldněř či dobrovolník spolu s bojem o demokratická zřízení, potom boj proti intervenci a reakci, soustřeďoval pozornost armády vždy víc a více k boji proti sociálnímu útisku a ukazoval tak cestu k třídnímu boji a k socialismu.

XI.

Po Štefánikově odjezdu počala armádou vynucená evakuace čs. částí z fronty, což bylo úkolem bezesporně těžkým. Ale nic jiného tu už nezbývalo. Neboť také již v zájmu zachování Kolčakovy »mladé ruské armády« bylo třeba vzbouřené Čechoslováky odvézt k »reorganizaci«. Je pochopitelné, že ruská reakce, která v předcházejícím období příliš sebevědomě se zařizovala za československou hradbou, prvé dny soptila vztekem proti »nevědným a zrádným Čechoslovákům«, proti »pohostinským herecům velké vojny«. Ale události přinutily ji opět pokořiti se a znovu ucházeti se o české sympatie a hlavně o českou pomoc. Tím spíše, že onen nedisciplinovaný vynucený odchod armády z fronty na týlovou magistrálu stal se vlastně pro tu dobu jedinou záchranou reakce před hněvem širokých národních mas. Neboť v Sibiři právě v tu dobu začalo mohutné lidové povstání, proti němuž rozzlobené nespolehlivé Kolčakovy posádky, často se bouřící a přecházející k povstalcům, nebyly by uhájily pro Kolčaka a jeho mezinárodní pomocníky linii dráhy, která sama znamenala celou Sibiř.

Sibiřská reakce nemohla žíti bez čs. bodáků. Po devítiměsíční organizační a upevňovací práci s pomocí celého »civilisovaného světa« kontrarevoluce byla neschopna života, odkázána na cizí bodáky více než při vzkříšení, v první dny protisovětského odboje. Proto chtě nechtě atamanský Omsk, před perspektivou možného odjezdu Čechoslováků ze Sibiře, musil naladiti opět příjemnou tvář. Aranžoval naspěch v Omsku velikou slavnost »přivítání čs. hrdinů-osvoboditelů, vracejících se z fronty na dočasný odpočinek«. K této smírovací oslavě z české strany komandován nejspolehli-

vější 6. pluk, první účastník vystoupení 1918, dobyvatel západní i střední Sibíře, jemuž za to připadla čestná úloha ochrany samého sídla janinovsko-kolčakovské protirevoluční diktatury, úloha tělesné stráže její.

Pohyb ešelonů na východ, zvláště když z vysokých míst byly rozšiřovány zprávy o odpočinku ba i o faktickém počátku cesty do Vladivostoku, v prvé dny do jisté míry uklidnil armádu. Psalo se také o připravovaném mírovém jednání sovětské vlády s Dohodou i vnitřními nepřátely na Princových ostrovech, takže vnitřní mír v Rusku po skončení světové války zdál se býti skutečně blízký. Čechoslovákům jevil se nejenom všeobecně žádoucím, ale i skutečně logickým a přirozeným.

Toto přesvědčení a související s ním uklidnění však netrvalo dlouho. Předně pohyb na východ byl z technických příčin ještě vleklejším, než jízda z Ukrajiny do Vladivostoku před vystoupením roku 1918. Potom: plán mírového jednání na Princových ostrovech, k němuž byli jako vždy ochotni pouze bolševici, ztroskotál na domýšlivosti kontrarevoluce. A toto ztroskotání, jež podivilo a hluboce rozčarovalo ruské i čs. široké masy, přivítáno bylo radostně nejen atamanskou reakcí, ale k všeobecnému překvapení i v oficielním »Čs. deníku« jako »bohudík« odbytá věc. Jistě je to podivný důkaz upřímnosti mírových dohodových režisérů.

Při tom a proto právě obrysy povstání v hlubokém sibiřském týlu rýsovaly se stále šíře a stále jasněji. S nimi vystoupila i skutečná podstata slibovaného odpočinku v týlových garnisonech. Cítilo se to tak, jakoby armáda vysunuli na obstřelovaný, nejvíce ohrožený úsek fronty, s poukazem: »braň sebe«, aby při první prolité krvi s líčeným rozhořčením mohli ji poslati pomstít se do protiútku. Možno si představit,

jak za takových okolností musil působiti rozkaz čs. velení, aby garnisony odevzdaly pro potřebu ruské fronty své vlaky: jedinou to bezprostřední možnost, záruku a poslední naději dohledného odjezdu. Když k tomu už dlouho nejistý, dlouho znepokojující vojsko osud armádního zřízení na konec přes výstrahy a protesty byl rozřešen vydáním příkazu číslo 588, s nímž za zrušená práva mělo býti náhradou 10 sibiřských rublů zvýšeného žoldu; když k tomu vzbouřená mysl starých vojáků a revolucionářů vycvičených Rakouskem, prošlých světovou válkou a ruskou revolucí, unavených dlouholetým zápasem, podle příkazu měla býti uklidněna novým pilným a úsilovným vojenským výcvikem; když jediným zákonníkem mělo se státi staré vojenské »reglement«, povinností subordinace a právem pochybná služební cesta; když déšť resolucí, žádostí, hlášení měl býti zadušen příkazem o nepřipustnosti jakýchkoliv společných projevů, k čemuž od věrejších bratrů důstojníků za zvýšený plat definitivních zřízenců nové státní moci žádána bezohledná tvrdost a neústupnost.

Byl to příliš nepřikrytý, příliš bezohledně výbojný pochod představenstva proti lidovému proudu do prava. Jakým rychlým pochodem směrem k reakci dalo se při tom i celé oficiální vedení, vysvítá nejlépe z tónu oficiálního tisku, jenž počal ostrou bojovnou kampaň protirevoluční a plamennými slovy posílal čs. bojovníky na nové hrdinské činy proti sibiřským povstalcům, a jehož hlavní redaktor již v únoru 1919 měl odvalu v diskusi s protivníky nové oficiální linie otevřeně prohlásiti, že Rusko spasiti může jediné monarchie. A třeba podotknouti, že v tom přesvědčení nebyl osamocen. I důstojnictvo, jako stav po zkušenostech s lehkou zápalností i dekoračních revolučních hesel, poznávši nepříjemnosti skutečné demokracie, smířilo se

už v duchu, nebo smířilo by se »pro přechodnou dobu« s monarchií podobně jako sám Štefánik. Důstojnictvo v první řadě cení »pořádek«, který vždy a všude tak snadno měří se subjektivně mírou osobního blahobytu. Odkud také v důstojnictvu, jako stavu, má se vzít nenávisť k monarchismu, jestliže monarchie svými pořádky dává mu nejlepší životní podmínky, největší privilegia? A naopak, jak má se smířiti řadový voják a podřízené masy s reakcí, jestliže ona vyvyšujíc třídní a stavovské protivníky, snižuje ho ve jménu disciplíny a pořádku na pouhou věc, pouhý nástroj a materiál. Nenávisť podřízené masy k reakci je stejně přirozena jako sklony k ní její představených.

Při takových protichůdných prouděch ona očišťující a reorganizační »vojna jako řemen«, která měla z tvárného, živého organismu uvědomělých revolučních legií vykovati chladný, pevný, neživý nástroj pro potřebu nejvyšších vládců a velitelů, v nejlepším případě mohla zůstat pouze na papíře. To cítili i mnozí z těch důstojníků, kteří neztratili kontakt s bratry podřízenými. Proto takový prudký, náhlý a nerozvážený útok proti masám nenašel v nich přívržence. Byť i souhlasili snad s reorganizací armády v zásadě, nemohli schvalovati takový provokativní způsob »ozdravovací akce«.

Armáda prostých dobrovolců vzepřela se diktátu nenáviděných náčelníků živelně. Proud odboje byl tak silný, že strhl i část důstojnictva, jež pod tlakem atmosféry protestovala často veřejně (odděleně či spolu s mužstvem) proti režimu vedení. Vynutiti vyplnění rozkazů nebylo možno. Tak i příkaz o odevzdání eselonů, jenž dotýkal se citelně zvláště důstojnictva, padl snadno svorným odporem všech postižených: důstojníků i vojáků. I tu náhodou ukázalo se velmi brzy.

že neuposlechnutí bylo štěstím pro samu reakci. Neboť účinná obrana magistrály a snad i záchrana před obležením jednotlivých čs. garnisonů v kasárnách měst byla možná pouze v pohyblivých vojenských cílocnech.

I příkaz č. 588 nebyl vyplněn pro jednomyslný odpor armády, ovšem v tomto případě už bez důstojníků. Ostatně i mezi těmito teoretickými stranníky reformy nevyskytlo se příliš mnoho aktivních a zvláště horlivých boreů, ochotných k boji do krajnosti. Naopak právě z důstojnického tábora můžeme uvést mnohý zajímavý projev o ceně tohoto kardinálního řezu smělých organisátorů armády, kteří zaspali celý vývoj revolučního vojska někde »na kopečku«, na výsluní revolučním bojem dobytých starých výsad. Vedle mnohých, kteří ve snaživosti čekatelů kariéry pokládali za povinnost mocnému náčelnictvu hlásiti to, co mu bylo příjemné a těch, kteří upřímně podceňovali celé hnutí v armádě, byli nejen jednotlivci, ale i celé skupiny důstojníků, kteří měli odvahu varovati vedení. Tak od 9. pluku politickému plnomocníku čs. vlády Pavlů byla adresována tato resoluce, podepsaná pouze důstojníky, ještě v posledním okamžiku před uveřejněním jeho příkazu:

»My, důstojníci třetího praporu 9. čs. Karla Havlíčka Borovského střeleckého pluku, po zralém uvážení obsahu očekávaného rozkazu čs. vojsku na Rusi, týkajícího se zrušení plukovních zastupitelstev a jich pomocných orgánů, střežíce bedlivě celistvost našeho vojska, považujeme za svou povinnost, důtklivě upozorniti na zhoubné následky, které bude míti v zápětí provedení tohoto rozkazu.

My, žijící stále mezi vojskem a znající jeho tužby oprávněně se obáváme, že sáhnutí na tato, mužstvu tak cenná zřízení, povede ne k urovnání poměrů v naší

armádě, ale naopak k činnosti, jejíž konečné výsledky mohou být katastrofálními pro celistvost našeho vojska, kterýžto cíl zajisté zmíněný rozkaz nesleduje.

Můžeme z vlastní zkušenosti potvrdit, že tyto orgány ve své nynější pravomoci jsou prospěšnými našemu vojsku, dlícimu na Rusi v mimořádných poměrech a vyrostlému v tradici dobrovolcké armády, jež ztěžuje přechod k armádě regulérní.

Dnes i oficiální historik, mluvě o příkazu čís. 588, resignovaně přiznává, že »provádění tohoto rozkazu vojenského ministra působilo za takových poměrů velmi nepříznivě na jednotu a celistvost čs. armády následujícího roku.«

Skutečně také, kde důstojnictvo postavilo se neústupně za provádění tohoto příkazu, došlo k úplnému ochromení všeho aparátu, k roztržce, ba dokonce u 3. pluku k odchodu důstojnictva od svěřených jim částí. Naopak zase tam, kde přešlo se přes příkaz místními kompromisy, kde i po uveřejnění příkazu ve skutečnosti vše zůstalo při starém, nebo kde dokonce důstojnictvo podporovalo žádosti vojska o odložení likvidace dosavadního vnitřního zřízení, tam zůstala jakási vnitřní soudržnost vojenské organizace.

O soustavném vojenském výcviku dle příkazu vedení všeobecně nemohlo být ani řeči, a vydávanými v tom smyslu příkazy byla zbytečně demonstrována nanejvýš bezmocnost všeho velení.

Reforma skutečně stala se rozvratem armády. Neboť sám duch její oderval důstojníka od včerejšího bratra vojáka, postavil ostrou hranici mezi stavy a demoralisoval bývalé vůdce revolucionářů. Včerejšího bratra vůdce vyvýšil a upevnil v privilegovaném postavení pána a velitele. Udělal z důstojnické třídy, jak se oficiálně v té době říkalo, »vojenskou vrchnost«. koupil ji pro reformy úpravou platu, zainteresoval na

reorganisací vyhlídkou na stálé hmotné zabezpečení i po návratu domů a výhodnou kariérou ve stálé armádě čs. republiky. Odtud také začalo v armádě horlivé soutěžení ve službě mocnému pánu, demoralisující honba za hodnostmi a vyznamenáními k většímu prospěchu reakčního díla. Jestliže odbojné armádě se vyčítalo, že pohnutkou odboje byl prostě pouhý osobní zájem — (lépe žádný zájem na dalších bojích) — pak stejným právem možno říci, že tentýž osobní zájem byl hlavní pružinou horlivosti všech organisátorů pravidelné armády.

Tento oficielní reformní rozvrat shora přiznává konečně i sám autor pozdější oficielní zprávy pro poselství z vlasti, když píše, že dále i »rozdělení vojska na kategorie podle let služby v čs. vojsku, protežování jednotlivých kategorií na škodu celku, jehož síla, je v pevném sjednocení všech jeho částí, jakož i nespokojenost s důstojnickým povyšováním, majícím v mnoha případech za následek znehodnocení důstojnické hodnosti a podlomení povinné, nutné úcty vojáka k svému veliteli, uspíšilo jen další rozklad.«

Krátce příkaz čís. 588 nemohl nahraditi »zelenou knížku«. Vzal dobré a přiznávané zákony a nemohl dáti jiné. Zavedl armádu do úplné anarchie. Nezasadil projevy vůle vojska, ba naopak vynutil sjezdovou akci v Jekatěrinburku. Přes všechny překážky, přes veškeru kampaň oficielních míst, zrádcování, snižování a přes to, že byl líčen jako podnik zločinců, koupených bolševickými penězi, sjezd stal se nejvyšší autoritou pro armádu.

Prvním signálem, určujícím směr a hloubku ideového hnutí ve vojsku, jež již v říjnu 1918 vyzvedlo požadavek svolání sjezdu, byla již zmíněná resoluce 4. pluku ze dne 22. prosince 1918, adresovaná generálu

Štefáníkovi a přijatá také téměř všemi jeho důstojníky. Tento první pokus formulovati nejasné snahy a tužby porýžených mas — udeřil skutečně na živé místo v srdečích lidí a proslavil 4. pluk. Když už nebylo pochyby o osudu revolučního zákonníka, hájeného před Štefáníkem, byl 4. pluk opět prvním, jenž odboj formuloval jasnou resolucí.

Již 26. února na plukovní schůzi v Šadrinsku přijato bylo usnesení, podepsané za pluk 71 volenými důvěrníky, 9 členy plukovního zastupitelstva a 3 členy sjezdu, v němž se praví:

»Trváme na zásadách, vytčených v naší resoluci generálu Štefáníkovi, totiž:

že žádáme zachování dosavadního demokratického zřízení našeho vojska, stanoveného I. voj. sjezdem;

že žádáme nezasahování našeho vojska do vnitřních poměrů ruských, vyjímaje sebeobranu;

že žádáme o skutečné přípravy k našemu bezpečnému, pokud možno nejrychlejšímu návratu domů bez boje;

že trváme neodvolatelně na tom, aby důvěrníci rot, jich pomocníci a náhradníci, členové zastupitelstva i jich spolupracovníci a náhradníci, členové sněmu i náhradníci ponechali si své mandáty, aby setrvali ve svém úřadě a pracovali pilně ve vytčených sjezdem zásadách i v době, kdy bude nařízeno omezení neb zrušení jich činnosti, aby setrvali na svých místech až do rozhodnutí nového sjezdu našeho vojska;

že trváme na neodkladném svolání porady volených zástupců vojska (členů sněmu);

že slibujeme své volené zástupce v jich práci na těchto zásadách podporovati a s nimi na zachování našeho demokratického zřízení trvati;

že trváme na dosavadní výši našeho měsíčního služného až do rozhodnutí nejbližšího vojenského sjezdu;

že v případě, že nám bude přisti služně vyplaceno dle předpokládaného zvýšení, tedy dotyčný přírůstek nepřijmeme.»

Na to pak na schůzi 28. února 1919 důvěrnický sbor, členové zastupitelstva a členové sněmu, příslušníci 4. pluku, podepsali následující slib:

«Slibujeme po přání plukovní schůze ze dne 26. února 1919 setrvati jednotně na svých místech a pracovati ve smyslu řádu I. voj. sjezdu.

Zavazujeme se čestným slovem, že se neopustíme a že budeme pracovati svědomitě, bez osobních prospěchů jen ku blahu našeho pluku, ku prospěchu všeho našeho vojska a našeho lidu.»

Při technicky nemožné agitaci byl nejúčinnějším agitátorem pro sjezd sám uveřejněný příkaz 588. Zapaloval jednotlivé části postupně, jak jim byl denním rozkazem oznamován. Centrem nastávajícího odboje a přirozeným iniciátorem stal se Jekatěrinburk pouze proto, že byl střediskem oficiálního politického i vojenského života, «českou uralskou stolicí», že tam úřadovalo i sjezdové předsednictvo, a hlavně proto, že Jekatěrinburk s okolím představoval největší skupinu čs. částí a dával tak možnost k velkým organisovaným projevům.

Dne 10. března usnesla se jekatěrinburská posádka svolati sjezd, třeba i na vlastní zodpovědnost. Den na to zvolená delegace její předložila správci ministerstva vojenství Medkově vášnivou resoluci se zásadními požadavky vojska. Prvý: zachování zastupitelstev; druhý: «okamžité svolání vojenského sjezdu, který zůstane sice podřízen parlamentu demokratické čs. republiky a nikomu jinému, ale ve svých rozhodnutích o čs. armádě v Rusku, učiněných v mezích instrukcí čs. vlády, bude jediným pánem čs. revolučních vojsk v Ru-

sku.« Tak zní doslova první formulování požadavků armády.

To byly dva zásadní požadavky, od nichž automaticky záviselo všechno ostatní, jako: vyslati zástupce od sjezdu do vlasti i z vlasti ku sjezdu, a provést jako hlavní práci sjezdovou výjezd ze Sibíře, ev. návrat do vlasti (tedy to, co zůstal dlužen armádě I. sjezd) bez branného zasahování do ruské občanské války, a konečně také vymoci propuštění těch vězňů, kteří za tento všearmádní program trpěli už v žaláři.

Nebylo třeba žádné zvláštní agitace, ani žádného zvláštního »štvaní«, aby ostatní části celou tuto energičtější akci k prosazení starých populárních požadavků vzaly za svou. 15. března 1919 připojily se k těmto požadavkům jekatěrinburské posádky nejbližše stojící čs. části, 2. a 4. střelecký pluk, 1. a 2. dělostřelecká brigáda a 24. března po přečtení rozkazu číslo 588 už i ve vzdáleném Kansku 1. střelecký pluk odepřel podřídit se příkazu, »ohrožujícímu vážně jednotu a sílu nám všem drahého čs. vojska,« jak píše ve své resoluci tento, pro vedení jeden z nejspolehlivějších pluků. To byl pluk Syrového, Medka a všech ostatních vlivných starodružiníků, spojený s vedením mnohým osobním přátelstvím. Také tento pluk protestuje proti diktatuře »Zvláštního sboru« a prohlašuje, že »musí trvati na svolání společného sjezdu volených vojenských delegátů, který jedině bude míti právo rušiti nebo opravovati nařízení prvního sjezdu.«

Konečně dne 29. března vypracována společná resoluce mužstva a důstojníků u 1. dělostřeleckého muničního divisionu na nejvýchodnější posici českého úseku, na stanici Innokentěvské před Irkutskem. Ačkoliv kompromis s důstojníky musel ztlumiti původní radikální tóny, přece i tato elitní část jednohlasně prohlašuje, že jestliže »republiku jsme si vydobyli krví a re-

publikou demokratickou ji udělala ruská revoluce,« jestliže »jako autonomní část francouzské armády měli jsme zde v Rusku odlišné demokratické zřízení, trváme tím více na tomto zřízení nyní, kdy jsme částí armády své vlastní demokratické republiky a když žijeme zde za tak mimořádných poměrů«. Tato jednohlasně mužstvem i důstojnictvem přijatá resoluce žádá »důrazně zrušení zmíněného nařízení ministra vojenskvi a trvá na stávajícím demokratickém zřízení«, »protestuje proti oktrojírce« a »žádá proto za okamžité svolání II. čs. voj. sjezdu v Rusku« ze známých příčin. Ovšem, aby nebylo pochyb o státoprvnosti jejích iniciátorů, na konec výslovně a slavnostně tato resoluce prohlašuje, »že podrobí se plně všem zákonům sněmem naší demokratické republiky ustanoveným«.

Vůbec v krátké době nebylo snad části, jež by nebyla pozvedla protest a nepřistoupila k akci přes to, že denní duševní stravou vojska byl tisk monopolisovaný v ruku »Zvláštního sboru«, jenž měl všechny možnosti uměle tvořiti náladu a veřejné mínění. Ve dvou týdnech za jekatěrinburskou posádkou a první divisi k polníkané akci přiřadila se i druhá divise a část třetí. K charakteristice uvádíme doslovně resoluci 9. střel. pluku, tedy nejmladší 3. divise, se všemi neumělostmi, v původním prostém hávu, přijatou na plukovních schůzích 13., 14. a 15. března 1919 všemi hlasy, kromě několika jednotlivců:

»My, dobrovolci 9. čs. Karla Havlíčka Borovského střeleckého pluku, vyslechnuvše referát námi zvolených bratří do plukovního zastupitelstva o zrušení demokratických zřízení v naší armádě, usnáváme se na této resoluci:

I. Armáda naše byla vytvořena na demokratických zásadách. Tyto právě v těch nejtrudnějších dobách dodaly jí vnitřní síly k rozmachu, kterým uvedla v úžas

celý svět. Jakékoliv sálnutí na tyto demokratické zásady ohrožuje v kořenech výsledky toho, co s takovými oběťmi bylo dosaženo. My nezvedli prapor odboje a revoluce proti Rakousku proto, abychom nad sebou postavili byrokratický režim snad ještě horší než jarmo, které po tolik století nás tížilo, nýbrž cílem odboje naší dobrovolnické armády bylo uskutečnění idee demokratismu, idee svobody. Plně uznáváme, že naše armáda potřebuje organisace, ale tato musí vycházeti z nás samých a musí odpovídati naší národní povaze, která, jak sám prezident prof. T. G. Masaryk veřejně několikráte prohlásil, je čistě demokratická. V důsledcích toho co nejrozhodněji protestujeme proti zrušení plnomocníků, plukovních zastupitelstev a jich pomocných orgánů, kteréžto zřízení až dosud dodávalo nám vnitřní síly a ukázněnosti. Trváme na tom, že splněním našich nejvroucnějších národních a politických tužeb stali jsme se svobodnými občany, požívajícími všech politických práv a nedopustíme, aby kdokoliv nás v nich omezoval. Nepřipustíme rovněž, aby čestný a slavný název čs. dobrovolce byl zaměněn pouhým názvem vojáka.

2. Žádáme o zachování »Řádů a resolucí«, schválených I. čs. sjezdem. Změna nebo zrušení těchto řádů budiž vyhražena pouze sněmu, ať již pod jakýmkoliv názvem svolanému. Jestliže řády a resoluce vyhovovaly v nejtěžších dobách našeho pobytu v Rusku, bylo by zločinem na demokratických tradicích našeho vojska odstraňovati je v době, kdy bezprostředně stojíme před návratem do osvobozené vlasti.

3. Žádáme, aby za účelem vysvětlení kritické situace a pravého stavu v naší armádě svolán byl sjezd zvolených delegátů. Nelpíme na názvu »sněm«, jak bylo usneseno na sjezdu vojenských delegátů, ale trváme na tom pevně, aby bylo umožněno zvoleným bratřím

sejiti se ku společným poradám, jejichž výsledek, rozumí se samo sebou v souladu s naší vládou v Čechách, byl by vodítkem pro zbývající pobyt náš v Rusku. Nemůžeme připustiti, aby mínění čs. dobrovolce, kterého bylo tak bedlivě dbáno před naším bojem se sovětskou vládou, bylo nyní úplně ignorováno, ba dokonce mínění tomuto nebyla dána možnost projevití se veřejně snad proto, že se nemile dotklo několika jednotlivců, nevyplnivších direktiv sjezdem jim daných.

4. Jsme přesvědčeni o tom, že vláda a lid náš v Čechách nejsou informováni o poměrech, v jakých zde žijeme, tak, jak by informováni býti měli. Proto žádáme, aby za účelem správné a všestranné informace vyslána byla do vlasti zvláštní delegace, sestávající z bratří, zvolených svobodnou volbou všemi příslušníky jednotlivých pluků a částí.

5. Protestujeme co nejenergičtěji proti hromadnému stíhání polními soudy všech, kdo je jen poněkud odlišného mínění od toho, jaké je nám některými kruhy zde vnucováno. Vždyť svoboda slova a tisku jest nejzákladnější podmínkou pořádku a rozkvětu státu, zbudovaného na demokratických základech.

6. Žádáme, aby uveřejněny byly výsledky revise, jež měla za účel revidování knih bývalé OČSNR. Proč zatajujati výsledek šetření, když přece revise jsou už dávno skončeny? Majíce na zřeteli dosavadní dobrou pověst a slávu našeho vojska, jakož i pořádek a vnitřní soulad v něm, varujeme příslušné kruhy dokud je ještě čas, jelikož jakékoliv omezování práv čs. dobrovolce bude mítí následky katastrofální, které nedovede zadržeti pak žádná síla a za něž my nebereme zodpovědnosti.«

Vidno, že přes všechny suché právní formulky o logických důsledcích nové jednotné státní moci a o at-

mádě jako jejím nástroji, mělo vojsko silné motivy živé, stejně účinné logiky proti oktroji. Vojsko, jež bylo prvními občany republiky ve zbraní a stvořilo první revoluční zákony, jež k tomu ve skutečnosti bez spojení s domovem tvořilo dosud ještě teritoriálně oddělenou část revolučního národa, prostě nechtělo býti nástrojem neznámých rukou, ale zbraní revoluce, která po zboření staré tvoří novou státní organizaci. Revoluční armáda, jež v protiněmeckém odboji dobyla hlavních posic, nechtěla rozuměti povelu »čelem v zad«, nechtěla vydati posici v cizí ruce, nechtěla — jak se praví v jedné resoluci — ani na Sibiři »klenot dobyté svobody národní svěriti do rukou lidí nepožívajících důvěry vojska«, těch, »kteří dík své dobré výmluvnosti bez každé druhé zásluhy zaujali čestná místa v revoluční armádě.«

Ani nahoře nemohli se klamati o možných následcích reforem. I tam musili znáti, jak působí vždy na každý uvědomělý celek zrušení (a k tomu tak přímé a bezohledné) starých práv. Jistě i tam věděli, že nejen práva, ale i privilegia bývají úporně hájena. Snad proto tak dlouho otálelo vedení s uveřejněním příkazu. Medek, jenž sám přiznal se, že rozmýšlel se vydati příkaz, postavil se i na konec ne tak docela přesvědčivě do fronty »vojáků«, kteří nedali si vzíti právo léčiti »chirurgicky« čs. revoluci »vyříznutím občanského hnisu z čs. vojska« (jak praví nejhorlivější z nich).

K svolání samotného sjezdu proti vůli vedení, pouze z vůle vojska, podle zprávy delegace jekatěrinburské posádky došlo takto: Dne 11. března v deset hodin dopoledne dostavila se ve smyslu zmíněného již usnesení jekatěrinburské posádky devítičlenná delegace k Medkovi a předložila mu resoluci 3. střeleckého pluku,

1. úderného praporu a 1. jízdního pluku (t. j. části jekatěrinburské posádky). Medek snažil se v dlouhé debatě kritikou prostých resolucí odstraniti kardinální požadavky (prodloužení likvidační lhůty a svolání sjezdu) do pozadí. Ne bezmocným příkazem, ale svojí logikou chtěl přinutiti delegaci, aby ona a s ní i vojsko vidělo věci se stanoviska jeho a plukovníků, aby více ideoví dobrovolníci stali se dnes dobrovolně vojáky, t. j. němým nástrojem v rukách oktrojovaného »Zvláštního sboru«. Konečná odpověď Medkova byla zamítavá. Na to mu delegace podala listinu tohoto znění:

»Jelikož vidíme, že naše jednání nevede k cíli a Ty našim požadavkům vyhověti nechceš, prohlašujeme, že na vlastní zodpovědnost svoláme sjezd čs. vojska do města Jekatěrinburka.«

Medek ještě vášnivěji zrazoval od sjezdu poukazem na zhoubný účinek tohoto kroku na naše postavení na mírové konferenci, ale delegace proti tomu z těchže důvodů vyzývala ho k ústupnosti. Po čtyřhodinném vyjednávání přistoupil stísněný správce ministerstva na tyto podmínky:

1. zaslati telegram Štefánikovi se žádostí mužstva svolati sjezd, který by definitivně rozřešil otázku zastupitelstev;

2. prodloužiti likvidační lhůtu (z technických důvodů) do oficielního povolení sjezdu Štefánikem.

Druhého dne však, když s uklidněním vrátila se i chladná rozvaha, prohlásil Medek důstojníkům úderného praporu, že zástupcům posádky jekatěrinburské žádných ústupků neučinil. Zástupcové vojska považovali to za porušení úmluvy a ihned rozeslali kurýry ke druhým částem s výzvou, aby vyslaly okamžitě své volené zástupce na sjezd do Jekatěrinburku, který

vynese o všech současných otázkách své rozhodnutí. Svolání sjezdu bylo doprovázeno touto výzvou k vojsku:

»Bratři!

Oznamujeme Vám tímto rozhodnutí posádky města Jekatěrinburku, t. j. 3. Jana Žižky pluku, 1. jízdního Jana Jiskry pluku, 1. úderného praporu.

Příkazem, vydaným dne 16. ledna číslo 588 a uveřejněným ve sborovém příkaze ze dne 28. února generálem Štefáníkem, ruší se a v neplatnost přivádějí »Řády a resoluce«, rovněž zrušují se veškeré volené orgány, stanovené I. vojenským sjezdem.

Delegace posádky města Jekatěrinburka podala resoluci, v níž trvá na všech demokratických zřízeních armády, zároveň se žádostí o svolání vojenského sjezdu, který jedině má právo učiniti rozhodnutí.

Resoluce podány správci vojenského oddělení, ppl. Medkovi, který prohlásil, »že nemůže příkaz generála Štefáníka zrušiti. Sjezd nebo porady zástupců pluku též nemůže povolit.« Na tuto odpověď delegace prohlásila jednotně, že sama na svoji zodpovědnost svolává sjezd čs. vojska na Rusi do Jekatěrinburku, by tento vynesl svoje rozhodnutí.

Doba je vážná a každý z Vás pocituje nejlépe to ve své duši a ve svém srdci; udělejte rozhodnutí a okamžitě vyšlete své sjezdové delegáty, důvěryplné lidi, kteří budou tlumočiti Vaše přání a Vaše tužby.

Pluk vysílá dle »Řádů a resolucí« čtyři delegáty. Delegáti buďtež ověření mandátem od plnomocníka pluku neb plukovního zastupitelstva, není-li tohoto, od velitele pluku neb oddílu. Je třeba opatřiti delegáty finančními prostředky asi na dvě až tři neděle.

Jsmo národ Komenského, Husův, Chelčického, Havlíčkův a Masarykův a máme kabát jen jeden, třeba

zaplacovaný, ale čistý, nemůžeme každou chvíli oblékat kabát jiný. Náš kabát je demokratický.

Proto rozhodla se jekatěrinburská posádka k tomu činu, poněvadž český revolucionář nechce býti žádným žoldákem, ale svobodným, zájmy svoje, národa a pravdu hájícím za každých okolností občanem.

K postupu jekatěrinburské posádky plně se připojují zástupci níže uvedených pluků a částí, přítomní na schůzi delegátů posádky města Jekatěrinburku dne 15. března 1919, t. j.: 2. střel. Jirího z Počlebrad pluku, 2. dělostřel. muničního divisionu, mužstvo velitelství I. dělostřel. brigády, mužstvo velitelství II. dělostřel. brigády, 2. a 3. baterie I. brigády dělostřelecké.

První schůze předporad »Mimoměrného vojenského sjezdu«, jak byl později tento sjezd nazván, konána dne 24. března 1919 za přítomnosti asi 15 již v provincii zvolených delegátů. V prvních dnech dubna bylo jich už na místě 31 a během dalších předporad jejich počet vzrostl na 42, což bylo více než dvě třetiny všech delegátů vůbec. Nepomohla tedy likvidace OČSNR, ani části delegátů tohoto sjezdu, odeslaných do vlasti a zadržovaných ve Vladivostoku. Neboť idea olboje a pevná vůle k němu zakotvila hluboce v masách vojska.

Ovšem není sporu, že široké masy vojska pohnul k olboji opět pouze bezprostřední osobní zájem. Tentýž bezprostřední osobní zájem, který roku 1918 vedl armádu do rukou protirevolučních důstojníků, postavil ji roku 1919 pod vůdcovství sjezdu. Jestliže masy byly tytéž, jestliže změnil se pouze bezprostřední ideál, a s ideálem i vůdci jejich, tedy pro ocenění hnutí možno srovnávat pouze ideál vůdců. Kdybychom však tento ideál chtěli měřiti osobním výnosem podnikatelů obou akcí, získali bychom nejprve obrácený poměr oficielního hodnocení obou hnutí v Sibíři. O tom snad jindy. Napřed třeba postavití proti sobě

portréty a jednání obou stran. A tu v prvé řadě jeden fakt bije do očí. Zatím co u obránců diktatury »Zvláštního sboru« všechny síly namířeny byly k udržení absolutní moci za každou cenu, i za cenu jednoty a pevnosti vojska, snili delegáti sjezdoví o možnosti nového sjednocení a upevnění armády na starých ideách vůdce Masaryka. Nikdy snad neměl Masaryk přesvědčenějších a nadšenějších stoupenců, než jakými byli ideoví vůdcové tehdejšího odboje, kteří při pohledu na scénu kolem sebe vzpomínali starých revolučních zásad svého učitele. Takový sjezd, složený z drobné inteligence, byl přirozeně vzdálen sociální revoluce i všech převratů. Ve všech projevech jeho jako hlavní tón zaznívají staré, tak často v prvním období slýchaná nacionálně revoluční hesla, která oživují pouze podvědomé vrchní tóny nové revolučnosti. Nad všeobecným kvasem červenobílý prapor byl sjezdu stále ještě symbolem revoluční demokracie, i národní, i sociální. Tento lidový sjezd v nacionálních legiích byl stejně dalek pouhé firmy národní demokracie — jako demokracie skutečně mezinárodní. Proto v tu dobu byl stejně protikolčakovský jako protibolševický.

Už sama obava před mocí, již dával živelný proud odbojných mas vojska, dotčeného na nejcitlivějších zájmových místech člověka a hájícího ve vlastním, bezprostředně společném zájmu ideu demokratismu, nutila delegáty u vědomí zodpovědnosti k svědomitému a přesnému dodržování zásad demokratismu vždy a všude. Ale třeba podotknouti, že právě tento nadšený kult jakési nemožně spravedlivé demokracie musil přede znemožnění vítězství v boji proti násilí. Podobně jako tomu bylo v sibiřské historii, kde snívá ruská demokracie zástupců »Ústavodárného Shromáždění«, uražená násilím z leva, byla neschopna uhájiti dobyté

revoluci posice před násilím z prava, před útokem Koičakovy reakce. A nedovedla-li to v Omsku před bránci se na frontě reakcí, tím méně bylo nadějí na sílu její v Moskvě vůči vítězné reakci.

Sjezd zůstává protibolševickým již pod pouhým vlivem hájené jím autority I. sjezdu a pod svěžimi ještě dojmy světové slávy svého díla roku 1918 (jak je mu samému se toto dílo jevilo v té atmosféře, která vojsko obklopovala), zvedl se nyní na obranu proti »reakci z prava«. Jeho ideální nadšení nové revolučnosti, nový spád k spravedlnosti stvořil mnohé upřímně šlechetné gesto, jakým nezatěžuje se praktická politika. Odboj proti oficiální reakční demoralisaci a rozvratu zrodil snahy k umravnění armády a přivedl dokonce k nové dobrovolné disciplíně i vůči důstojníkům ty části, kde velení třeba i pouze teoreticky, ba i jen tajně zůstalo na staré základně ideově spojeno s podřízenými.

Již v prvních svých svoláních vyzývají jak zastupitelstva, tak i sjezdové předporady vojsko k sjednocení, k mravnosti a disciplinovanosti. Tak od 1. pluku současně s resolucí proti nastávajícímu režimu a pro sjezd vychází zvláštní výzva k uklidnění následujícího obsahu:

»Bratři!

Již několikrát za svého pobytu na Rusi čs. vojsko prožilo nebezpečné krise. Bylo to zvláště v dobách našeho protibolševického vystoupení. Ale situace nebyla nikdy tak kritickou, jako jest nyní, kdy vedeme všichni jako jeden muž boj za zachování svých demokratických práv, jichž dosaženo tolika obětmi. Nutno však zachovati vnitřní jednotu a sílu a s důvěrou hleděti budoucnosti vstříc. Dosud vždy v našem vojsku zvítězil zdravý rozum a doufáme, že i tentokráte čs. dobro-

volec nedá se strhnouti k nerozvážným činům a nezruší v několika minutách to, co bylo s takým úsilím zbudováno za několik roků.

Ukažte ještě jedenkrát, co zmůže dobrovolná disciplína čs. dobrovolce, zůstaňte pevní, plňte své vojenské povinnosti a zachovejte klid a mlčenlivost vůči cizímu okolí.

Ukažte, že jste hodni všech demokratických vymožeností, mějte důvěru k svým zástupcům, kteří budou bdíti nad zachováním Vašich svatých práv a nedopustí tomu, aby jednotlivci šplhali po Vašich životech, aby dále prolévána byla Vaše krev za cizí zájmy na brzdní pokroku a demokracie celého lidstva.

Budte ukázněni, zvláště když někteří chtějí těžiti z Vaší neukázněnosti.«

Jiná resoluce 6. pluku končí slovy: »Zároveň obracíme se prostřednictvím zastupitelstva ku všem s výzvou vystříhati se všeho, co by mohlo odraziti se na vnitřní disciplinovanosti naší armády, co by mohlo umenšiti schopnost odporu proti útoku z jakékoliv strany, co by mohlo pro vnějšího pozorovatele býti příznakem nepořádku, znemravení a rozvalu, nebo co by dokonce vedlo k rozštěpení, či dvojvládí. Tak přikazuje nám hájený námi řád pro zastupitelstva zejména v §§ 8., 13. a 50.«

Ona snaha, dáti odboji čistě ideovou tvářnost, diktuje také hlavní linii předporadových jednání. Již v prvních dnech hlouček prostých delegátů naší malé obce, vychovaných národní revolucí, mluví k vojsku (26. března 1919) takto:

»Bratři!

Staletý boj čs. lidu je vítězně dobojován; veliké ideály našich praotců jsou uskutečněny; čs. národ jest osvobozen, čs. stát stal se neodvislým a samostatným. Na rozvalinách nemravného panství militaristického a

velkokapitalistického absolutismu tvoří se zdravější a šťastnější život na zásadách spravedlnosti, práva a lidskosti.

Čs. národ, odchovaný vznešenou tradicí husitské demokracie a po pět set let vedený nejsvětějšími hesly pokroku a svobody, ukončil čestně velikou epopej božích bojovníků, započatou 6. července 1415 a zapsanou v nesmrtelnost věků krvi lidových vojsk Žižkových a Prokopových. Čs. národ světovou válkou dokončil trnitou, ale triumfální cestu svého mravního a duchovního poslání ve světovém hnutí lidstva, zmařenou roku 1434 pádem čs. demokracie u Lipan. A proto tak vítězoslavně ústy novodobého svého vůdce prof. Masaryka provolal po porážce rakousko-germánské vojenské tyranie do celého světa: »Militarismus jest překonán. Demokracie jest vítěznou. Na základě demokracie bude člověčenstvo reorganisováno. Síla tmy posloužila vítězství světla. Toužebná doba lidskosti svítá.«

Všechn smysl naší historie, všechn staletý boj čs. lidu proti násilí, lži, podlosti a mravní bídě, všechna nenávisť jeho proti bezpáteřnosti, polovičatosti a nepoctivosti, všechny staleté sny o volnosti, pravdě a právu, všechno to veliké a krásné, čím jsme kdy žili, všechno to čisté, radostné a dokonalé, po čem jsme toužili, to všechno rostlo a kvetlo, zpívalo a hřmělo v dobrovolecké čs. armádě na Rusi.

Ji zrodila Husova pravda a ryzí přesvědčení, ji sílila Žižkova přímost a neohroženost, ji prohloubil Prokopův hluboký duch spravedlnosti a svobody. Naše armáda byla vzkříšením lidových vojsk husitských, vzkříšením práva a rovnosti, vzkříšením vlády lidu, vzkříšením demokracie.

»My musíme býti pro demokratismus!« volal k čs. občanům milovaný vůdce národa, Masaryk, v Dárnici dne 1. srpna 1917 a několik dní před tím řekl v Bo-

rispoli: »Můžeme býti vděční ruské revoluci za vítězství demokracie. Vím a vidím, že naše revoluce musela vyzrát v naše vojsko. Každý z nás ví, že toto první vojsko je vojenským základem budoucího samostatného čs. státu.«

Občané čs. demokratické republiky!

Za hlasem svého drahého tatíčka vstupovali jste v šiky první lidové armády čs. národa.

Byli jste si věrnými, rovnoprávními a spravedlivými bratry, zasvětili jste své životy svobodě svého lidu, dobyli jste mu práva a samostatnosti. Byli jste armádou novodobé čs. demokracie, prošli jste křížovou cestou nesčíslných utrpení a bolestí, svrhli jste německomaďarskou tyranii, unikli jste všem tajným nástrahám ukrutných nepřátel, odrazili jste hrdinně podlý útok bolševické reakce a zachovali jste svou jednotu a sílu, své přesvědčení a čest čs. demokracie neporušenou. A dle slov svého milovaného vůdce budete důležitou politickou jednotkou při budování svého osvobozeného státu.

Vaše dosavadní demokratické zřízení, stanovené I. vojenským sjezdem, má býti zrušeno (viz rozkaz čs. vojska na Rusi čís. 588, ze dne 16. ledna 1919).

Dosavadní duch moderního husitismu má býti zlo-
men, Vaše dosavadní přesvědčení má Vám býti vzato,
dobytá svoboda dobrovolců-občanů má Vám býti od-
ňata, revolucí krvavě vykoupené právo má Vám býti
zrušeno

Tyto dny plnomocní zástupci podepsaných částí se-
šli se k předporadám, aby připravili zákonné zasedání
porad čs. vojska a rozhodli o zásadách jeho života
a jeho zřízení.

Lid armádu tvořil. Lid si ji upravoval, lid rozho-
doval vždycky o svém osudu sám. Lid rozhodne o svém

životě i nyní. Řády a resoluce I. vojenského sjezdu budou revidovány.

Sjezd musí správně informovati vládu čs. republiky o duchu, zřízení a přesvědčení naší armády, sjezd bude žádati vyslání lidového zástupce národa z domova do Ruska, sjezd upraví důležitou otázku našeho tisku na Rusi, prozkoumá dosavadní činnost našeho politického vedení v Rusku, zajistí si kontrolu orgánu vlády čs. republiky v Rusku a připraví návrat naší armády domů v době pokud možná nejkratší a bez bojů.

Příjezd zástupců ostatních částí čs. vojska na Rusi do Jekatěrinburku očekává se co nejdříve.

Části a pluky zástupců přítomných na předporadách setrvaly na demokratickém zřízení, stanoveném I. vojenským sjezdem přes to, že čtrnáctidenní lhůta k jich likvidaci skončila a budou pracovati ve vytčených sjezdem zásadách až do rozhodnutí nejbližšího vojenského sjezdu. Vládu čs. republiky budeme o tom informovati.

Bratři, zachovejte klid a pořádek, konejte přesně a ochotně povinnosti jako vojáci-dobrovolci, svým důstojným a čestným chováním ukažte mravní a kulturní vyspělost čs. občanů. Nedopusťte rozbíjení naší jednoty, pracujte na prohloubení a zdokonalení našeho života. K těm, kteří nesdílejí zásad demokracie, buďte šetrni.

Věříme ve vítězství rovnosti a bratrství, věříme ve vítězství práva a svobody, věříme ve vítězství demokracie. Ideám čs. demokracie na Rusi se nezpronevěříme a pro jejich uskutečnění vytrváme v práci pro blaho našeho vojska a pro lepší budoucnost našeho národa.«

Provolání bylo podepsáno 21 delegáty, zástupci to 2., 3., 4. a 11. střeleckého pluku, úderného praporu, 1. jízdního pluku, 2. dělostřelecké brigády, 1. těžkého dě-

lostřeleckého divisionu, 1. muničního dělostřeleckého parku, 2. muničního dělostřeleckého divisionu a zástupcem volebního okresu bývalé OČSNR.

Jistě že i pod obalem nezbytných frází cítí se v něm horký cit.

Hlavním úkolem, který si sjezd vytknul, bylo dohodnouti se klidnou a smírnou cestou se »Zvláštním sborem« o spolupráci. Již ve třetí schůzi předporad byla zvolena tříčlenná deputace, jež měla »Zvláštní sbor« upozorniti na pobouřenou náladu vojska a předložit zásadní požadavky předporad, spočívající v prodloužení lhůty k likvidaci volených orgánů a v prohlášení sjezdu oficielním. Na to další dny v očekávání výsledku delegace zabýval se sjezd většinou nezávaznými rozhovory o budoucích změnách a doplněních »Řádů a resolucí« a rovněž i hledáním prostředků ku zvýšení mravní úrovně vojska.

Naděje na úspěch akce byla veliká. Neboť fakt sejití se sjezdu proti vůli »Zvláštního sboru«, jenž neměl faktické moci zabrániti »nezákonnostem« a uklidňující vliv dříve obávaných »podvratných« živlů, způsobily nerozhodnost a pasivitu i dřívějších odpůrců sjezdu mezi důstojnictvem, z nichž mnozí počali hledati střední, kompromisní či pouze diplomatickou formulku pro východisko z nebezpečné situace.

Ale tu neočekávaně veškeru tuto nejasnost a nerozhodnost, které mohly končiti úspěchem sjezdu, rozvál bezohledně příkaz generála Syrového, jenž stal se vlastně odpovědí deputaci sjezdové vedle diplomaticky kluzkého prohlášení Pavlů. Tento totiž slibem, že se na sjezd neoficielně dostaví, dovedl vzbuditi u delegace dokonce naději v možný kompromis.

Generál Syrový, pod vedením politika, přikazuje armádě: »Vzhledem ku zjevům, k nimž došlo v některých částech ve spojení s příkazem čís. 17 (čís. 588) ze

dne 28. února 1919, přikazují všem velitelům částí řídit se těmito direktivami: není přípustno povolovati jakékoliv schůze s jakýmkoliv programem ať mužstva, ať důstojníků. Ustanovování volbou osob na úřady neb funkce jakéhokoliv druhu není přípustno, kromě případů výslovně v zákonu stanovených. Podávati hromadné žádosti, stížnosti a prosby, vynášeti resoluce, posílati deputace není dovoleno. Toto platí stejnou měrou i pro důstojnické sbory. Každý příslušník vojska má právo i povinnost služební cestou podávati veškeré svoje žádosti, stížnosti a prosby. Tyto může podávati pouze za svoji osobu, nikoliv jménem oddílu, neb většího počtu vojáků. Každý velitel má povinnost všechny žádosti, stížnosti i prosby podané mu jeho podřízenými, pokud jejich obsahem se neporušuje úcta k vojenským a politickým velitelům a orgánům a pokud neodporují disciplíně, nebo nejsou zřejmě svévolné, předávati instancím a orgánům, kompetentním ku jich rozhodnutí. Žádosti a stížnosti, o nichž může rozhodnouti pouze velitel neb orgán výše velitele pluku, musí býti podávány písemně.

Všem velitelům ukládám, aby všechny svoje podřízené důstojníky a vojáky o shora uvedených předpisů poučili, sami přesně jich dodržovali a všemi silami se snažili, aby zejména při událostech, vyvolaných shora uvedeným příkazem, bylo postupováno podle daných direktiv.

Velitelům částí důrazně přikazují, aby se od těchto direktiv neuchylovali ani v případech, kdy dá se očekávati, že příslušníky vojska bude postupováno proti daným předpisům a nebude možnosti jim v tom zabrániti. V těchto případech všichni velitelé, nechtě vynaloží všechno úsilí na to, aby odvrátili svoje podřízené od jednání protizákonného a přiměli je k tomu, aby svoje žádosti a stížnosti uplatňovali vojenskou ce-

stou služební. Jestliže spojenému úsilí velitelů a všech důstojníků se nepodaří jednání proti příkazům zabrániti, pak nesmí velitelé částí nijakým způsobem jednati tak, aby jednající proti zákazu mohli se dovolávat toho, že jim jejich představenými bylo dáno svolení, zejména nesmí býti dána nijaká povolení ke konání schůzí, porad, dokumenty k jízdě a pod. V případě teroru a násilí vyžadují ode všech velitelů a důstojníků největší sebezapření a neohroženost při provádění příkazů a trvání na jich splnění. O všech případech jednání proti těmto příkazům, pokud tomu nemohlo býti zabráněno, s udáním podrobným, proč se tak státi nemohlo, budiž mi hlášeno.«

Politický plnomocník Pavlů vedle toho odpovídá písemně pouze jednotlivým členům delegace takto:

»Nařízením ministra vojenství čs. republiky generála Štefánika byly odstraněny z čs. vojska na Rusi ty instituce, které kdysi byly pod vlivem okolí, podléhajících bolševickým rozkladným heslům, proti vůli našich vojáků do našeho vojska zavedeny.

Demokratické základy čs. vojska na Rusi, bratrská disciplína, na které vyrůstalo naše vojsko za těžkých podmínek, zůstanou i na příště základem čs. vojska na Rusi. Jeho demokratismus má býti vyjádřen především v tom, že toto vojsko bude vojskem, které stojí k dispozici čs. republice tak, jak to přikázal prezident Masaryk ve svém posledním příkaze, kde praví: »Vás, bratři na Rusi a na Sibíři, čeká těžší úloha, neboť nemůžete se vrátit domů tak brzy, jak byste si přáli, nicméně touto obětí posílíte posici našeho národa na mírové konferenci. Na Vás se nezapomíná.«

Tento příkaz presidenta Masaryka musí nám býti vůdčím příkazem. Že vláda čs. republiky na nás nezapomíná, o tom svědčí telegram ministra zahraničních záležitostí Dra Beneše ze dne 5. března 1919: »Po-

mýšlíme stále na Vaši situaci a doufám, že v krátké poměrně době stane se dohodnutí o definitivním vyřešení Vašeho postavení. Hned, jak bude podepsán preliminární mír, v několika nedělích učiníme náležité kroky. Bez dohody s námi nečiňte žádných zásadních rozhodnutí.«

Generál Štefánik byl povolán do Evropy, aby osobně přispěl k urychlení řešení našeho postavení zde v Rusku. Dne 30. března telegrafuje z Paříže, že tam vykládá otázku sibiřskou a domnívá se, že našel pochopení pro tragickou situaci vojska na Rusi. Doufá, že v brzké době bude moci posílati přesnější zprávy.

Nejpalčivější otázka, o které chce jednat sjezd, je otázka návratu domů, ale řešení této otázky organizovaným způsobem naprosto se vymyká z pravomoci kohokoliv na Rusi. To jest úkol, který správně a rychle může řešiti pouze vláda čs. republiky a ona, jak vidíme z prohlášení dvou ministrů, řešení tohoto problému úsilovně hledá.

Já jako plnomocník vlády čs. republiky zde na Rusi mám pravomoc jednat v rámci příkazů a direktiv mně daných. Příkazy měniti nemohu, nýbrž naopak jsem povinen dbáti na jich řádné plnění.

Poněvadž v poslední době bylo mi podáno několik žádostí o změnu nařízení generála Štefánika, sdělil jsem to vládě telegraficky a kromě toho poslal do vlasti zvláštního kurýra se všemi žádostmi, aby vláda byla správně informována. Požádal jsem vládu telegraficky velmi naléhavě, aby celá vláda vůči událostem v našem vojsku vyjádřila své stanovisko a poslala sem co nejdříve a bezodkladně nějakého známého populárního politika, byť i jen na krátký čas.

Z toho důvodu, že informace naše o událostech ve vlasti není dostatečná, požádal jsem telegraficky ještě v měsíci únoru představitele naší vlády, aby bylo zří-

zeno pravidelné poštovní spojení a telegrafická informace. Ministr dr. Beneš od té doby pravidelně mi posílá telegrafické zprávy a oznámil mi, že poštovní doprava z vlasti k nám bude zařízena přes Ameriku a žádal mne, abychom stejně zařídili 14denní spojení od nás do vlasti. Věc je dnes již v chodu.

Pokud se týče jednání a užších styků s vojskem, přeji si, aby byly co nejživější. Proto hodlám každý měsíc svolávat politicko-informativní porady s představiteli jednotlivých pluků.

Pokud se týče sjezdu, jakožto oficiální představitel nemohu nynější shromáždění přiznati jakožto zákonný sbor, ale použiji prvé příležitosti ku vzájemnému styku a informaci v naději, že tímto způsobem podaří se naléztí východisko, které by přivedlo k uklidnění a k rozptýlení neodůvodněných obav tím více, že s politováním musím konstatovati, jak mnozí naši dobrovolníci pod vlivem nespokojené nálady bezděčně stávají se kořisti tajné a organisované bolševické rozkladné činnosti.

V této těžké chvíli, kdy naše mladá republika musí napínati všechny své síly, aby si zabezpečila nedávno dobytou svobodu, je třeba ve zvýšené míře, aby naše vojsko na Rusi, které tolik zásluh o svobodu svého národa si dobylo, projevilo dosti vnitřní kázně, aby své republice bylo na prospěch a ne na obtíž.

Správně-li chápeme demokratismus, musíme si přát, aby naše demokratická republika byla silná.

Proto ať všichni lidé dobré vůle vykonají svou povinnost a podporují vládu čs. republiky v konání jejího těžkého úkolu.«

Vývody Pavlů mají svůj smysl, a přece ve vojsku logika jejich neměla úspěchu. Příčina táž jako u příkazu Štefánikova. Tu obrácením základního poměru národa ve zbraní k jeho vládě i při eventuelní správě

nosti všech ostatních faktů logika jeho musila vyústit v směr protivný revoluční armádě. Pavlů celou svou bytostí nerevolucionář, zírá přirozeně na věc prostě, jakoby i tu vláda stvořila si vojsko jakožto nástroj své iniciativní vůle. Kdežto podle pojmů revolučních legií v tomto případě dobrovolní revolucionáři postavili vládu pouze v čelo své iniciativní kolektivní vůle. Jim z jejich stanoviska bylo těžko přiznati, že českou revoluci dělali od základů politikové druhu Pavlů, kteří pro samu obchodní praktičnost nikdy nezatěžují své chladné hlavy předsudky platné morálky, nikdy nezahoří pro ideál do takové míry, aby v zápalu sami chopili se smrtící zbraně a v opojení riskovali vlastním životem.

Jestliže revolucionářům, kteří jsou opakem těchto politiků, kteří jsou negací řádného vojska a nelegální před řádnými zákony — postavili v cestu revolučního výboje jako zákon pouhý příkaz »prvního řádného ministra vojenství«, tu tito revolucionáři nemohli mu přiznati legalitu vzhledem k »prvním zákonům revolučním«, podle nichž nikdo jiný — ani předseda ČSNR — neměl právo měnit »Řády a resoluce« I. sjezdu, než zase pouze příští sněm.

Jestliže sjezd a zřízení demokratická, jež stvořila minulou českou historii revoluční, nazvána jsou »nezákonnými či nemravnými institucemi, vzniklými pod vlivem rozkladných bolševických hesel proti vůli našeho vojska«, tedy mnozí myslící lidé v armádě připoujají otazník také k vystoupení v roku 1918, i k postavení Pavlů a sibiřských vojenských hodnostářů, jež právě tyto instituce stvořily. Těžko bylo pochopiti, proč také »řádná vláda« tak úsilovně domáhá se zodpovědnosti za dílo takových institucí, když naopak přirozeným zdálo se, že zodpovědnost za nedisciplinovanou akci armády proti vůli čs. vlády z r. 1918 vzal,

mohl a musil vzítí jedině sjezd; ba že naopak nikdo neměl ani právo svalovat onu zodpovědnost na Masarykovu vládu či snad dokonce na celý národ. Také skutečně ve vlasti jediný dr. Kramář byl ochoten s nadšením nejen vzítí zodpovědnost za vše, co se ve vzdálené Sibiři již stalo, ale dokonce rozšířití akci na oficielní vojnu celé čs. republiky proti sovětskému Rusku.

Jestliže Pavlů se domníval, že zabezpečuje nedávno dobytou svobodu podporou všech mezinárodních imperialistů, lačných ruského sousta a sloužící jim reakční atamanštiny, či podporou stejně prakticky, obchodně založených politiků buržoasně-kadětských, tedy v armádě jistě právem pochybovalo se o správnosti jeho cesty k udanému cíli. V armádě přes všecko zamlčování známy byly praktické, germanofilské sklony Miljukova i součinnost jižních »vlasteneckých« protisovětských armád — (ba i českých Králových družin) — financovaných Francií — s německými císařskými vojsky, jež obsadila Ukrajinu. Lid v armádě nemohl uvěřití, že by po porobení revolučního Ruska mezinárodním imperialismem za vlády mezinárodních praktických politiků zůstala silnou demokracie a naše malá demokratická, všeslovanská republika.

Kromě toho ve vojsku okamžitě instinktem postřehli záměnu pojmů v argumentaci. V ní staví se příkaz číslo 588, jehož vznik byl příliš dobře znám, o čemž ostatně uslyšíme níže vlastní slova Pavlů — na roveň »příkazu vlády československé republiky« — »z vůle národa«. Tato poslední v praxi zaměňuje se dále prostým autonomním — »Zvláštním sborem«, jenž tím pro sebe reklamuje »povinnost podpory v konání těžkého úkolu.« Protirevoluční intervenci, proti níž armáda se bránila, Pavlů kryje frází: »býti k dispozici československé republice«. Celý svůj autonomní postup v Si-

biři, jenž jistě vybočuje z pojmu Masarykových »demokratických cílů demokratické armády«, Pavlů podpírá »příkazem Masarykovým«, v němž se praví pouze, že se armáda nemůže vrátit tak brzy, jak by si přála. Dáme-li za pravdu Pavlů, tedy znamená to, že Masaryk vzal na sebe zodpovědnost za diktaturu generálského triumvirátu Kolčak-Janin-Knox, a nejen že si přál, ale dokonce i dával příkaz, aby čs. armáda podporovala hrůzovládu atamanů a teror proti veškeré demokracii. V době, kdy dr. Beneš telegrafuje diplomaticky, že vyřešení našeho postavení v Sibiři teprve v budoucnu se stane, »Zvláštní sbor« již definitivně rozhodl se pro aktivní intervenci. Jestliže Pavlů skutečně řídil se citovaným příkazem z Paříže: »bez dohody s námi nečiňte žádných zásadních rozhodnutí«, tedy to znamená, že všechna jeho nešťastná »zásadní rozhodnutí« i dříve i později, i ta přikrytá podpisem Štefánika i ta bez podpisu vůbec, musila býti dílem Paříže, což aspoň čs. kompetentní Paříž za sebe popírá. S druhé strany však, po všem známém dosud cesta Štefánikova do Evropy vystupuje jasně jako snaha osobním vlivem »urychlití řešení našeho postavení« ve smyslu rozhodnutí, jež dozrálo v Sibiři a jež střežiti měl jako své dítě »Zvláštní sbor«; t. j. ve smyslu energického pochodu do prava proti revoluci i ve smyslu sesílené aktivní intervence. Na této otázce o zabezpečení intervence ztroskotal právě i Štefánikův úmysl parádního sjezdu, poněvadž sjezd neposkytoval záruky, že národním, demokratickým praporem poslušně přikryje mezinárodní reakční dílo. Či byl Štefánik pouze »povolán do Evropy« prostřednictvím generála Janina — za svoji slabost a neobratnost?

Jestli konečně Pavlů v póse disciplinovaného nepolitického služebníka své vlády píše: »Příkazy (vlády) měniti nemohu, nýbrž naopak jsem povinen dbáti na

jich řádné plnění«; a jinde volá »k lidem dobré vůle, aby konali svou povinnost a podporovali vládu čs. republiky«, tu i my jeho slova prostě podtrhujeme. Ilustraci připojuje k nim sám Pavlů: nejenom svými skutky v roce 1918, nejenom textem své plné moci od Štefánika, ale hlavně celou svou činností pozdější po pádu ministerstva Kramářova, v jehož silné ruce zřejmě spatřoval onu silnou republiku.

Jinak ani slova odpovědi nedostalo se na zvědavé otázky nechápavých dobrovolců, jako na př.:

Proč na poměrně krátkou dobu do podepsání preli-minárního míru bylo nutno z dobrovolnických legií stvořiti nemyslicí armádu, jaký smysl měly všechny reformy, koupené za cenu rozvalu armády, proč k dohodě o zásadních rozhodnutích s vládou doma byl kvalifikován pouze »Zvláštní sbor«, proč vlastenecká občanská armáda nesměla kontrolovati svou absolutistickou vládu na Sibiři. Proti tomu však bylo už tehdy velmi jasně řečeno, že komu se nové vedení armády nelíbí, může vystoupiti z legií a jíti, kam mu libo.

Jediným kladným místem odpovědi jsou sliby o vyhledání užšího styku s armádou. Předně prostřednictvím jakýchsi pravidelných měsíčních politicko-informačních porad s představiteli jednotlivých pluků, jež však seschly se na jedinou přednášku politického plnomocníka před sborem komandovaných zástupců divisních částí. Za druhé — a to byl nejvážnější slib plnomocníka v dané situaci — že použije své příležitosti ku vzájemnému styku se sjezdem.

Dne 7. dubna přijel skutečně Pavlů s generálem Šyrovým do Jekatěrinburku a druhý den dostavil se sám na schůzi předporad. Vzájemný poměr stran se stanoviska odbojné armády vyjádřila již slova uvítání, podle nichž na sjezdu měli jednati »plnomocní zástupci národa ve zbrani s plnomocníkem, jehož jmenovala vláda

pouze proto, poněvadž byl volen čs. vojskem na Rusi na vedoucí úřad samosprávy.« Po takovém vymezení již první řečník z důrazňuje, že delegáti »chtějí upozorniti bratrsky, že není dobré a prospěšné, co vedení podniká a přikazuje bez souhlasu národa.« Podobně smířlivá gesta vlasteneckých idealistů a snůlků jsou hlavním tónem řeči všech delegátů, jak vidno z oficiálního stenografického zápisu o schůzi.

»Proto uplatňuje československé vojsko na schůzi svou vůli, poněvadž jsou to ti, kteří se hlásili o právo na smrt za ideál, když jiní pouze vraždili, jak řekl Masaryk, když jiní jsou úžasnými válečnými stroji. Proto čs. vojsko neposlechlo příkazu ze dne 16. ledna . . . A vy máte tu smělost nazývati tohle bolševismem? . . .«

»Jak naše vojsko na to reaguje? Čím větší reakce, čím více reakce jde na pravo, tím více poženete skutečné demokraty na levo. My jsme sem přišli, abychom toto hnaní na levo zastavili . . . Měl se svolati sjezd před likvidací OČSNR a mělo se věriti, že těch padesát až šedesát zástupců bude míti tolik rozhledu a lásky k vlasti, jako těch pár lidí nahoře . . . Chci, aby bratr plnomocník byl přesvědčen, že my jednáme jen z našeho nejlepšího přesvědčení, že my chceme pouze prospěti našemu národu. My nemáme osobní nenávisti — osobní nenávist musí pryč — již z toho důvodu, že se to neshoduje s čistotou našich ideálů.«

»Neberte vojáku ideály a on bude dobrým vojákem! My víme, v jaké jsme situaci, my víme, že jsme se všech stran obklopeni nepřáteli. My chceme najít z této situace východisko a já doufám, že ho najdeme. Je to jedno, jestli jednou nebo dvakrát za měsíc sejdeme se k poradám s tou naší čtyřkou a nazvání těchto porad je nám úplně lhostejné, jen abychom našli most přes tuto propast, ať se to jmenuje komitét, nebo zastupitelstva nebo kontrola . . . Proto jsme bratry, ne

abychom si vynadali, ale abychom i nadále zůstali bratry... Naši bratři jsou schopni všech obětí a když jsme to vydrželi 56 měsíců, vydržíme to ještě 3 až 4 měsíce... Jedná se o to, aby přestaly ty úvodníky (v »Čs. deníku«) à la »Na kopečku«, kde jest zřejmá nepravda, kde se tancuje mezi vejci... Prosím, buďme klidni, nedopustíme za žádnou cenu, aby došlo k rozbroji, ať se na nás plivá nebo hází, ať shora nebo zdola, aby se naše armáda nerozpadla... My všichni voláni budeme k zodpovědnosti, účty ze své činnosti skládati budeme doma.«

Tak měkké byly základní tóny a motivy sjezdového jednání se strany delegátů. Ovšem i mezi nimi tvrdě stály plnomocníkem nezodpověděné otázky:

»Bratr plnomocník je pro zrušení našeho demokratického zřízení, že prý se to nehodí pro boj, ale ptám se proto, pro jaký boj máme býti připraveni, jestliže generál Štefánik ve svém příkazu číslo 588 uváděl, že náš úkol je zde již skončen? Na jaký boj se máme připravit bez komitétů? Budeme-li napadeni, my to rozhodně vyhrájeme a to i s komitétý. Když proti vůli budou nás hnát a nutit do boje, pak to prohrájeme i bez komitétů.«

Na konci této dlouhé debaty poslední řečníci z delegátů konstatují dojem, že »bratr plnomocník je v takové situaci, že ti pánové, kteří příkaz číslo 588 upekli a dali generálu Štefánikovi podepsat, teď na něho tlačí, a že on skutečně, poněvadž byl nesprávně informován o bolševickém hnutí v české armádě, si myslí, že opravdu taková situace ve vojsku je.« »Já — praví řečník — neztratil jsem dosud důvěru a dosud věřím, když si všechno vysvětlíme a poznáme navzájem naši mysl, že si porozumíme a že si najdeme novou platformu a náš plnomocník pozná, že není ani zbla bolševismu mezi námi a že z toho ze všeho se ctí vyjdeme.«

»My máme všichni stejné snahy, nikdo to nemyslí zle, mluvíme českou řečí a proto není možné, abychom se nedorozuměli. Jsem přesvědčen, že bratr plnomocník nám vyjde vstříc a při dobré vůli s obou stran bude možno dojít k cíli.«

Toto je také vše, co chtěli pro tu dobu delegáti. Chtěli za každou cenu dohodnouti se s Pavlů, věrice v jeho dobrou vůli. Ale bezvýsledně. To je přirozeno. Jednání nemohlo vésti k ústupkům, poněvadž cíl protichůdný cíli legií byl již určen a s ním i pevný, nový kurs uvnitř armády. Odpověď na všechny, v podstatě zásadní požadavky »podřízených« nemohla býti už změněna, děj se co děj. Návštěva sjezdu Pavlů byla pouze pokusem likvidovati sjezd s nejmenšími ztrátami, »diplomaticky«.

Na konci marných řečí před odchodem vyžádal si plnomocník ještě jednou, aby mu byly předloženy přesně formulované požadavky. Následovala tedy ještě písemná výměna názorů mezi delegáty a plnomocníkem.

Sjezd předkládá 9. dubna 1919 tyto požadavky:

»Plnomocníku vlády čs. republiky B. Pavlů!

Podepsaní žádají jménem svých pluků a částí:

1. Aby byla prodloužena lhůta k likvidaci zřízení vytčených v »Řádech a resolucích I. sjezdu« až do příjezdu a konečného rozhodnutí zástupce čs. vlády z vlasti, resp. do návratu delegace vojska, kterou vyšle naše shromáždění a která přiveze konečné rozhodnutí naší vlády.

2. Aby bylo okamžitě zastaveno veškeré stihání účastníků těchto porad, jakož i všech, kteří jakýmkoli způsobem protestovali proti rozkazu čis. 588 čs. vojska na Rusi.

3. Aby ihned byl povolán telegraficky poslanec české strany socialistické neb sociálně demokratické.

4. Aby ihned byla vyslána delegace vojska, zvolená

naším shromážděním, do vlasti za příčinou orientace české veřejnosti a vlády o přáních a požadavcích vojska a aby byla dána našemu shromáždění faktická možnost kontrolovat odjezd delegace z Vladivostoku a příjezd do Prahy i garancie, že se delegace skutečně z Čech do Ruska navrátí.

5. Aby byla redakce »Čs. deníku« doplněna pěti zástupci vojska, jmenovanými naším shromážděním.

6. Aby byla okamžitě provedena revise veškerého hospodářství čs. vojska na Rusi komisí námi zvolenou.»

Na to plnomocenská vláda, už zřejmě sebevědomým tónem, písemně odpovídá:

»Čs. republika. M. V. Polit. oddělení. — Náčelník. 9./4. 1919 čís. 2001. Jekatěrinburk.

Likvidační lhůta byla stanovena tak, aby v té době likvidace mohla býti uskutečněna. Proto nemůže býti důvodu pro její prodloužení, tím spíše, že nelze schvalovati, aby dnešní anarchie ve vojsku byla ještě sesilována měněním příkazů vedoucích orgánů.

Pokud se týká nepodřízení se příkazům vlády a organisovaného odporu proti nim, dobrovolci budou vyzváni, aby se prohlásili, zda se příkazům vlády čs. republiky podřizují, jinak ať vystoupí z vojska buď sami, nebo budou vyloučeni.

Telegramem před 14 dny žádal jsem o vyslání známého lidového politika z vlasti na Sibiř.

Jsem ochoten poslati do vlasti 2 až 3 z vojska mně navržené, kteří by vylíčili situaci vojska a Vaše požadavky.

Prosím navrhnouti schopné lidi pro redakční práce, aby při povolávání nových spolupracovníků mohl i na ně býti vzat zřetel.

Revise hospodářství provádí se k tomu naznačenou komisí (vrchní kontrolou), složenou z odborníků věci

rozumějících, komise neodbornická nemohla by se náležitě uplatnit.

Plnomocník čs. republiky pro Rusko:

Bohdan Pavlů, v. r.«

Tím zástupci vojska se svou žádostí ocitli se různě vykázáni před zavřenými dveřmi politického plnomocníka. Zbývalo buď rozejít se nebo jít dále bez ohledu na vedení. Zvolena byla opět střední cesta. Sjezdové předporady byly prohlášeny za »Mimořádný sjezd čs. vojska na Rusi« a vypracována svolání k vojsku, k důstojníkům a deklarace k vládě ve vlasti. Byla zvolena delegace do vlasti (Dědic, Horák, Chmelař), již Pavlů slíbil vyslati se stejnou ochotou a vypravil se stejnými prostředky jako dřívější; byl vypracován všeobecný rozvrh další taktiky, více pasivní než aktivní, mající za účel trpným odporem armády vymáhati splnění legionářských požadavků. A to byl celkový výsledek »Mimořádného sjezdu čs. vojska na Rusi«, kde zastoupeny byly volenými delegáty všechny části, kromě 10. a 12. pluku, a irkutského slovenského tábora. Odtud se nedostavili zástupci, ne snad proto, že by jejich přání a nálada byla jiná, ale že nebylo u nich té organisovanosti a ani technických možností, jako u ostatních částí.

Pro další postup byly dány všem delegátům přímé instrukce. Měl býti organisován v celé armádě pasivní odpor proti reakčním plánům vedení. Tato forma dalšího boje zvolena byla opět pouze z ohledu na zachování celistvosti a jednoty armády, na její obrannou schopnost. Instrukce byly v hlavních bodech takové:

1. Příkaz číslo 588 neuznávat;
2. překládání exponovaných bratrů zabrániti, pokud oni sami si toho nepřejí;
3. oficiální informativní schůze, projektované Pavlů, neobesílat;

4. zvýšení platu, pokud bude dodržován poměr 1 : 4, přijmouti s protestem a s odvoláním se na pozdější konečné právoplatné usnesení příštího sjezdu. Zvýšení, které bude nespravedlivější než dosavadní poměr 1 : 4, nepřijímat;

5. vzdělávací kroužky vládní nesestavovat;

6. vylučovati z čs. armády nemá zde na Rusi nikdo práva; doma se rozhodne, kdo a jak je vinen;

7. garnisonní službu omeziti na nutnou míru;

8. nevykonávati policejních prohlídek, netýkajících se bezpečnosti a cti čs. vojska;

9. práci v ruských veřejných podnicích, hlavně v železničních dílnách, přijímati pouze se souhlasem ruských odborových organizací (nedělati stávkokaze);

10. v případě, že by armáda byla znovu poslána na urálskou frontu proti sovětským vojskům, odepříti tam jíti;

11. způsob odjezdu armády do vlasti bude stanoven po dohodě armády s vládou doma;

12. k dosavadnímu vedení zachovati úplnou nedůvěru.

Provolání, jímž současně sjezd obrací se k vojsku, znělo:

»Bratři!

Na výzvu bratří jekatěrinburské posádky sjeli jsme se v Jekatěrinburku my, delegáti velké většiny našeho vojska na Rusi. Sjeli jsme se, nedbajíce překážek nám v cestu kladených, pevně přesvědčeni, že je to jediný způsob, jímž možno vyvésti nám drahé vojsko naše z toho tragického položení, ve kterém nyní je. Sjeli jsme se, vytyčující si první a základní úkol — zachovati naše vojsko, vojsko vychované na pravých základech demokracie a bratrství, nové české Bratrstvo, celistvé do té doby, kdy mu bude možno vrátiti se do vlasti.

K dosažení svého úkolu byli jsme nuceni navázati styky s představitelem naší vlády na Rusi. Proto vyslali jsme delegaci do Omska, proto vyjednávali jsme s plnomocníkem naší vlády zde v Jekatěrinburku. Vaše jednomyslná vůle, zachovati si dosavadní zřízení v armádě i nadále a upravití náš vnitřní život ve smyslu »Rádů a resolucí I. voj. sjezdu«, byla a jest jednomyslnou vůlí sjezdu Vámi volených zástupců.

Zůstaneme na svých místech jako občané a muži. Jako svobodní občané čs. republiky věříme svému lidu v čs. zemích a vysíláme k němu své zástupce. Do návratu této delegace nebo do příchodu lidového zástupce z vlasti a do jeho konečného rozhodnutí po poradě se zástupci vojska považujeme lhůtu k likvidaci občanského zřízení v naší armádě za prodlouženou.

Vyjednávali jsme s plnomocníkem naší vlády, ale ze všech požadavků, kladených námi jemu jménem čs. vojska na Rusi, bylo vyhověno pouze jednomu a to požadavku poslati delegaci z našich řad do vlasti.

Tím skončen první akt naší krise. Víme, že tím naše krise není skončena. Co bude následovati, jest zahaleno těžkou mlhou v budoucnosti. Jsme nuceni dále žítí na sopečné půdě revolučního Ruska a pouze jediné je nám zárukou a vodítkem pro naše příští jednání: Nemůžeme jíti proti vůli ruského lidu a pracovati proti jeho lepší budoucnosti. To, co chceme pro svůj národ, chceme i pro ruský!

Odjíždíme ku svým plukům a částem, abychom je podrobněji zpravili o situaci. Co bude následovati? Váš osud a příští budoucnost je ve Vašich rukách. Odjíždějící voláme Vás ku práci vnitřní. Voláme Vás k jednotě, ke skutečnému bratrství citů i skutků, k sebezdokonalování a k mravnosti.

Jednota dá nám sílu, skutečné bratrství bude páskou

nás všechny spojující, naše vědomosti ukáží nám cestu ku předu a naše mravnost dá nám právo.

V přesném plnění všeho tohoto jest spása nás všech!

Mimořádný sjezd čs. vojska na Rusi.«

Deklarace do vlasti o celé situaci mluví toto:

»Vládě Československé Republiky!

Čs. vojsko na Sibiři posílá svému národu a jeho vládě srdečný pozdrav. Ač byli jsme vždy nepřáteli války, přece vzali jsme zde v Rusku dobrovolně do rukou zbraň, abychom sobě a své vlasti dobyli ztracenou svobodu. Přes nepřízeň starého carského režimu vstupovali jsme dobrovolně v řady ruské armády a snášeli trpělivě všechny ústrky v naději na konečné vítězství. Již tehdy panoval v našich řadách demokratický duch a bratrská kázeň.

Po veliké ruské revoluci naděje na vítězství práva a svobody vzrostla ještě více. V té době četli jste zprávy o bitvě u Zborova, po níž následovaly boje u Podhajců, Velikých Hájů a Tarnopole. Opuštěné hroby nadšených hrdinů v okolí Cecové jsou důkazem naší lásky k svobodě, volnosti a bratrství. Po likvidaci ruské fronty neztráceli jsme naději na utvoření nové fronty proti našemu odvěkému nepříteli, leč hanebný brest-litevský mír zničil tyto naděje.

Rozhodli jsme se proto na pokyn prof. Masaryka odejeti do Francie a bojovati tam po boku spojenců za svoji svobodu. Různými intrikami nepřítel mělo býti zabráněno našemu odjezdu do Francie a tak zne-možněn boj proti našemu odvěkému vrahovi. Vstali jsme svorně jako jeden muž na obranu své existence proti těm, kteří se snažili nám škoditi — a zvítězili jsme.

Našeho boje použily všechny vrstvy ruského národa k boji proti teroru se strany nepřítelů a my pak cítili jsme mravní povinnost neopouštět Sibiř, dokud tato se aspoň poněkud nezorganizuje. Chtěli jsme tehdy pomá-

hati bratrskému ruskému národu, aby si mohl zbudovati svobodnou demokratickou republiku, v níž by se mohl úspěšně rozvíjeti. Rozhodli jsme se k tomu tím spíše, že jsme museli tenkrát předpokládati, že za frontou bolševickou skrývá se nástup německého imperialismu. Byli jsme přesvědčeni, že pro svůj národ bojovali jsme stejně na Volze, jako by tomu bylo ve Francii.

Avšak co jsme byli na frontě, chopila se za našimi zády vláda reakce a ježto na západě v tu dobu byl poražen německý militarismus, my vysílení velikými oběťmi, zeslabení a zklamaní, předali jsme frontu ruskému vojsku a odešli v týl. Bojíme se, aby nám jednou historie nevytýkala, že jsme naši přítomností v Rusku podporovali vládu, která neodpovídajíc našemu politickému přesvědčení, šla by proti zájmům ruského lidu. Proto chováme v srdci vřelou touhu vrátiti se k Vám, k našim rodičům, ženám, dětem, bratrům a sestrám!

Nevyhýbáme se boji a bude-li toho žádati zájem národa, jsme ochotni položit své životy tak, jako je položili naši bratři u Zborova, Tarnopolé, Kijeva, Bachmače, na březích Volhy, v horách uralských a širých pláních chladné Sibíře.

Zanecháme zde mnoho hrobů bratrů, jichž jedinou touhou bylo spatřiti a políbiti jen jednou ještě drahou zem. Mnozí padli v boji s nepřitelem, jiné skosila v hrob zákeřná nemoc.

Pětiletým strádáním otřeseno bylo velice naše zdraví a čím delší bude náš pobyt zde, tím hroznější budou naše ztráty nejen fysické, nýbrž i mravní.

Ruská revoluce, již prožívali jsme zde spolu, naučila nás mnohému. Naučili jsme se zde vážit si svobody a žárlivě střežit všech demokratických zřízení.

Naše malá »Družina«, z níž později vyrostla samostatná armáda, jsouc stavěna za nepříznivých často po-

měrů a v nepochopujícím nás prostředí, měla od počátku svůj zvláštní charakter a lišila se podstatně ode všech stávajících armád, stavěných více méně dle starých středověkých vzorů.

Náš voják musel býti nejen vojákem, nýbrž i občanem. Jemu scházelo to, co měly všechny armády — organisovaný státní aparát a proto musel si tento sám ze sebe vytvořiti. Tak povstala OČSNR a druhé demokratické orgány v našem vojsku.

Tyto organisace staraly se nejen o vzdělání našich bratrů, nýbrž často, a to zvláště cestou z Ukrajiny na Sibiř, obstarávaly našemu vojsku potřebné zásoby stravy i oděvů.

Na tyto instituce, vyrostlé čistě z potřeby a nemající nic společného s »bolševickými komitétý«, byli jsme hrdi a střežili jsme je s velikou žárlivostí. Ony byly nám jaksi částí samosprávy, pro kterou jsme vstupovali dobrovolně do armády a kterou jsme žádali pro celý národ. Ony nahrazovaly nám veřejnost, byly pro nás kontrolou veřejného mínění v naší daleké odloučenosti a v úplném osamocení, nahrazovaly nám tisk, parlament, politické organisace, slovem to, co se v demokratickém zřízení nazývá občanská svoboda, ony byly plodem toho výminečného položení, kde práva a povinnosti občana i vojáka splývaly v jedno. Ony byly dokumentem toho, že nejsme koloniálním vojskem, že nejsme nástrojem jednotlivců, sloužícím bezmyšlenkovitě za cizí zájmy, nýbrž že náš boj je vyjádřením vůle národa, toužícího po svobodě, že náš boj je bojem nezištným, bojem za ideál.

Dobytím samostatnosti našemu národu a utvořením vlády doma se bohužel těžké poměry pro nás podstatně nezměnily. Následkem odloučenosti od své vlasti, nedostatku spojení, žijíce několikaletou tradicí, žijíce v těch poměrech, jako před rokem, ba více, v poměrech

daleko těžších, cítíme a jsme přesvědčeni, že potřebujeme určitých autonomních zřízení, které nám zde nahražují veřejnost, jsou pro nás kontrolou veřejného mínění a zárukou občanských práv. Tato zřízení potřebujeme tím spíše, že zde na Sibiři stojí nám v čele lidé, jichž politické přesvědčení neshoduje se s politickým přesvědčením ohromné většiny občanů čs. na Rusi a jimž proto nedůvěřujeme. Proto, dokud nebudeme mítí přímého spojení s Vámi a pokud trvá výminečnost našeho postavení, ponecháváme si ty instituce, které se v nás vžily a odpovídají našemu postavení.

Viděli jsme dobývatí svobodu krví a sami jsme za ni krváceli, prošli jsme trpkou zkouškou a tato učinila z nás povahy ucelené.

Svůj národ jsme milovati nepřestali, naše láska k němu se stává větší a větší.

Milovali jsme Vás, pro Vás jsme strádali a nyní toužíme po Vás horoucně.

Pomozte nám, bychom po dlouhém a těžkém boji, po tolika útrapách tělesných i duševních mohli konečně spatřiti naši osvobozenou, krásnou vlast a dále pracovati na vývoji naší svobodné, demokratické republiky.

Za čs. vojsko na Rusi

na Mimořádném vojenském sjezdu volení zástupci:

(Podpisy.)«

Poslední den svého zasedání 16. dubna 1919 ještě jednou obrací se uražený sjezd k plnomocníku s takovým projevem:

»Plnomocníku Československé Republiky na Rusi!

Mimořádný sjezd čs. vojska považuje dnes za svou povinnost obrátiti se k Tobě s tímto:

Čs. dobrovolce vychovala naše historická minulost. Vyrostl v intencích našeho celonárodního smyslu, v intencích Husa, Chelčického, Komenského a Masaryka. prvního presidenta naší národní svobody

Čs. voják vstoupil dobrovolně do vojska ne pro pomstu, ne pro válku, ale pro mír. Pro mír spravedlivý všem, i malým, pro mír trvalý. Vstoupil do vojska v dějinném smyslu našich otců. Ve smyslu ideí Pravdy, Spravedlnosti a Svobody přesvědčení

V těch nejkritičtějších dobách světové války a Velké Ruské Revoluce stál v boji proti teroru, moci a imperialistickému násilí Hohenzollernů a Habsburků, stojí v boji za své idee a šiky jeho stále rostou, zocelují se, soustředí sílu bratrského srdce čs. krve, soustředí fondy rozumu, lásky i meče a bude stát v budoucnosti třeba sám s praporem nezdolným a hrdě vztyčeným proti teroru a moci i násilí

Čs. voják nepřipustí, aby z artikulů pražských došlo na basilejská kompaktáta, nezradí svou minulost ...

Není více carských válek, je Revoluce, je boj různých přesvědčení, ideí a zásad ruského národa ...

V tomhle směru čs. dobrovolce diplomatických výpočtů nezná ...

Další prodlévání naše v Sibiři za situace, která dnes se vytváří kolem nás, je nebezpečné nám, a požadavky vlády zůstatí nadále v Sibiři, jež přivádějí vojáka do duševního rozporu se svědomím, zvláště je-li nucen pracovati pasivně či aktivně bez přesvědčení — a snad i proti přesvědčení — na cizí teritorii, nejeví se obětí vznešenou, ale nerozumnou ztrátou ...

Voják není respektován ani s hlediska úplné vyčerpanosti fyzické, ani z ideových motivů ...

Snaha znehodnotiti idee našeho dobrovolce a využíkovati jeho cele — jako nástroje k cíli — uráží a jeví se již dnes velmi zhoubně na jeho čistých citech. Je profanací všech ideí, je systém, který musí se předeforem národa obžalovati ...

Čs. voják v Sibiři dal všechno co měl a má právo

hrdě žádati definitivního řešení jeho oddechu a návratu...

Svojí odpovědí »Mimořádnému sjezdu čs. vojska« vyjádřil jsi jako oficios naší vlády čirý cynism, ignoranci nám, našemu vůdci pres. Masarykovi, vyjádřils úplné nepochopení duše našeho dobrovolce, našich tužeb, našich dějin, vědomě jsi usekl podávanou ruku vojáka na vysvětlenou — ruku bratra podávanou bratru...

A následky?...

S criticismem klidného občana přežijeme veškeré fáze našeho vývoje v Rusku...«

Tak prostá a pochopitelná byla tvář sjezdu. Jak tedy pohlížela na sjezd a na celé ono hluboké hnutí ve vojsku protivná strana?

Politický plnomocník v řečích na sjezdu mluvil jasně a mnoho o — »bolševismu«. Byl nesmiřitelný a neústupný proto, poněvadž mnil, že »bolševická otrava v této organisaci musí odpadnout, jinak se vojsko rozpadne.« Také ve svých vývodech na sjezdové požadavky staví proti vlastní »republikánské demokratické vládě« bezprostředně »bolševické direktivy«, zatím co přirozeně nemohlo býti ani řeči o přímém působení ani jednoho ani druhého. Žádá delegáty doslova, »aby příkazu své republikánské, demokratické vlády byli poslušni a ne těch direktiv, které se dostávají k nám z tajných bolševických organisací. Jsem přesvědčen, — volá — jestliže se optáte našeho vojska, zda poslechne bolševických direktiv, či naší vlády, že poslechne své vlády.« Na otázku, komu tedy platí ona jeho výzva neposlouchati bolševických direktiv, odpovídá: »ne českému vojsku, ale těm, kteří těmto bolševickým direktivám podléhají.«

To praví do očí národnímu volenému sjezdu, který hájil své zákony v duchu vojska. Pavlů ovšem neviděl nebezpečí pouze v komitéttech. Správně cítil, že »každý z nás přibral něco z bolševismu.« »Bolševismus — praví — má sílu sugestivní.«

Co mínil Pavlů »bolševismem?« Jestli vzpomeneme, že v Rusku monarchisté nazývali kaděty agenty bolševismu, kaděti pak Kerenského a socialisty vůbec zařadili už přímo mezi bolševiky, tedy pochopíme, že i Pavlů pod bolševismus zahrnoval všechno, co bylo na levo od něho a od jeho morálky. Všechno to, co vzkřísila revoluce v lidských duších, všechna ta živá semena nahé pravdy, ona sugestivní síla věčné mravnosti v novém náboženství utlačených, z níž každý z nás, dětí veliké revoluční doby, něco si přisvojil — vše to je oním nebezpečím bolševismu. Ale Pavlů k tomu ještě tento přiznaný sugestivní vliv, působící nepozorovaně na všechny trpící a ponížené přímo podle míry utrpení a ponížení, vliv, jenž bývá ve skutečnosti sám jediný oněmi »direktivami tajných bolševických organizací« — zaměnil s veřejně kontrolovanými, známými mezi svými voliči, delegáty sjezdu. Pavlů mylně se domníval, že likvidace veřejného sjezdu a starých zřízení legií znamená likvidaci suggestivního vlivu přímočarých obnažených pravd, likvidaci oné »bolševické otravy«.

Není pochyby, že obrana tohoto omylu se strany Pavlů a známé skupiny vysokých důstojníků byla hájením vlastního iniciativního stanoviska, vlastních názorů a že tito iniciátoři předstíranou důslednou disciplinovaností, nebývalou ani dřív ani později, přikrývali původ jeho a podpírali vlastní malou autoritu.

To dotvrzuje telegram poslaný plnomocníkem první české vládě koncem února (tedy před opublikováním příkazu číslo 588), v němž se praví:

»Předčasný odjezd generála Štefánika vzbudil zklamání, jmenovitě v těch částech, kam generál Štefánik nemohl zajeti, protože v těch částech, s nimiž mluvil, zanechal hluboký dojem. Zatím však tajná (?) agitace rozvířila otázku zrušení komitétů a ostatních občanských zřízení ve vojsku. Agitace je živena mimo jiné také touhou po návratu domů a zklamáním v politickém prostředí sibiřském. Této nálady využívají nespovědomití agitátoři, vrhají do masy hesla pod maskou demokratismu. K tomu dodejte prostředí, kde to vše odporem proti omské vládě, organisovaným někde bolševiky, jinde druhými stranami. Podle našeho názoru (plnomocníka Pavlů, generála Syrového, podplukovníka Medka) vojenskou organizaci možno zachovati jen odstraněním zbytků bolševického (!) zřízení, potlačeného i v rudé armádě. Ovšem nutno nespokojeným živilům usnadnit možnost odchodu z vojska. Kromě toho prosíme častěji a pravidelně o zprávy z vlasti, noviny, knihy, poštu a dle možnosti poslati sem nějakého rozumného (!) známého lidového politika, třeba jen na krátké turnée.«

A 5. dubna 1919 ve zprávě o sjezdu jekatěrinburském píše plnomocník vládě: »Podle situace soudím, že přímým, ale energickým zakročením možno obnoviti pořádek. Ovšem několik set lidí musí odejít z našich řad, dobrovolně nebo vyloučením.« — —

Odtud tedy pramení ona úpornost a neústupnost i po zřejmém vnitřním krachu reforem a hrozící katastrofě. Před delegáty plnomocník přikrývá se »názory Štefánika«, jež ovšem pokládá za »dosti zdravé«. Ale i o tom, jak vznikly tyto Štefánikovy »zdravé« názory, praví sám: »Štefánik chtěl znáti naši situaci zde v Rusku, nechal se od nás jednotlivců informovati ... Měl úmysl svolati sjezd delegátů, ale z tohoto úmyslu se-

šlo.« Neboť sjezd delegátů byl nahrazen sjezdem plukovníků. A o tom Pavlů prohlašuje: »Zajisté, že bral (Štefánik) názory plukovníků, poněvadž na plukovnících leží zodpovědnost.«

Tedy pramenem byly informace nejvyšších jednotlivců a názory plukovníků.

Bude proto na místě ještě aspoň malá ukázka i oněch názorů plukovnických. Na nejvyšších místech armády, kde soustřeďovaly se relace všech velitelů částí, psala se jako resumé jejich v hlášení pro delegaci z vlasti (F. V. Krejčí) taková výstižná kritika situace: »Vnucovaná výchova v demokratických heslech setřela pojem o poslušnosti, naučila mnoho přemýšleti a svobodně všechno kritisovati. Jekatěrinburk i Šadrinsk přivedly vojska do styku s ruskými tajnými politickými kruhy« (míněni tu členové Ústavodárného Shromáždění, zatčení v Jekatěrinburku nebo internovaní v Šadrinsku, p. a.). — »Vůdčí slovo i organisace oposičního hnutí přecházejí k malému kroužku nových (!) delegátů, podléhajících demagogickému vlivu několika židovských agitátorů jako Abeles (4. pluk), Felix (1. div. těž. děl.), Sommer (úderný prapor), Kincl (5. pluk), již s podezřelou ochotou vynořují se náhle na jevišti jako »spasitelé« vojska, ačkoliv po čtyři léta čs. revolučního hnutí na Rusi o nikom z nich slyšeti nebylo.«

Jistě pouze z vnitřního přesvědčení mohla vzniknouti všechna pozdější hlášení nejagilnějšího, nejhorlivějšího člena plukovnických porad, nadšence válečných ideálů, největšího fantasy výbojné vojenské skupiny, vlastního tvůrce nikdy nestvořené »řádné« sibiřské reakční armády ppl. Žáka, jako doklady o »úplně bolševickém« smýšlení jedné části delegátů. »K přísně důvěrné informaci hlásím — píše on na jednom místě — že jsem se dozvěděl, že na předporadách se jednalo o věcech, které se vojákům nemohou sděliti, rovněž, že

plukovní zastupitelstvo 3. pluku v Jekatěrinburku od-
bývalo tajné schůze. Na jedné schůzi tohoto zastupi-
telstva se jednalo o odeslání delegátů do sovětského
Ruska, či přes sovětské Rusko do vlasti a dán jim prů-
vodní list k Černovu. Každému delegátu dáno po 4000
rublech v sibiřských bankovkách do fronty, ostatní v
kerenkách. Někteří delegáti »předporad« vstoupili taj-
ně do vyjednávání s politickými stranami v Rusku.«

Jeden z velitelů v plukovním příkaze uveřejňuje ná-
sledující pasus: »Je pouze otázkou času, kdy všichni
pochozí, za čí peníze se šíří v našich částech idee čistě
bolševické, ochromující charakter ukázněného vojska.«

Jiný, podáváje hlášení o smyslu »nebezpečné agita-
ce« jistého národně-sociálního činovníka zdůrazňuje, že
tento »jest mlád a dělá dojem člověka velice prohnane-
ho«. Tomuto veliteli vůbec se zdá býti celá věc velice
prostá, jak vysvětluje z pozdějšího hlášení, v němž do-
slovně uvádí: »Při raportě s »delegátem« 3. praporu
5. pluku, kterého mně předvedl velitel téhož praporu,
jasně jsem viděl, že jedině strach je příčinou tohoto
zločinného jednání. Ani v jediném případě nemohl dáti
jasného výkladu, nějakého věcného důvodu. Ale vidno
bylo, že strach je první příčinou jich jednání, dále pod-
lehnutí demagogii následkem slabosti vůle a z toho ne-
pochopení vojenské kázně a sebekázně, nedocenení
vlastní síly a tím i síly celé organisace, vedoucí k ne-
odůvodněné kritice všech vojenských nařízení, neuplat-
nění vlastního přesvědčení a z toho vyplývající nedo-
statek autokritiky, jevíci se ve sklonu ke lži, podvodu
a demoralisaci. Podávám toto své pozorování za úče-
lem orientace.«

Ó té domýšlivosti velitelské! Podle ní je strašnou
demoralisací, když lidé bez distinkcí »učí se mnoho
přemýšleti a svobodně všechno kritisovati«. Podle veli-
telského sebevědomého soudu výsledek toho všeho ne-

může pak býti jiný, než že 50.000 takto svobodně přemýšlejících a kritisujících lidí stává se kořistí čtyř nikomu neznámých bolševiků-židů, nehledě na všechny opačné starosti a snahy tisíckrát četnějšího nejvyššího, nejznámějšího výkvětu národa ve zbrani. Škoda, že Žák nehlásí, co učinila ona nebolševická část delegátů, když předporady vlivem části »úplně bolševické« počaly jednati o oněch strašných a zločinných věcech, které se ani zbolševisovaným masám vojáků nemohou sdělit. Sám se hrozí pouze myšlenky, že volené zastupitelstvo 3. pluku snad dokonce jednalo o vyslání nebo už i vyslalo několik zrádných delegátů k předsedovi Ústavodárného Shromáždění Černovu do sovětského Ruska, či přes sovětské Rusko domů, opatřivši je na dovršení zločinu penězi na cestu. K tomu ještě, jestli pomyslíme, že ony »politické strany v Rusku«, s nimiž mohli někteří členové armády hovořiti (přes to, že sjezd až příliš úzkostlivě vyhýbal se jakémukoli styku s jakoukoli politickou stranou v Rusku), byli nejvýše straníci předkolčakovské demokratické vlády, tu jasnou stane se celá »zvrhlost a zločinnost« vůdců všech nespokojených v armádě. Jejich neslavný konec podle přesvědčení třetího z autorů hlášení je pouze otázkou času, v němž všichni pochopí, za čí peníze oni slouží »zvláštnímu sboru« čtyř bolševiků-židů. (Jich jména ostatně byla násilně vybrána: z nedelegáta udělán delegát a z delegáta, který měl německé jméno, stal se žid; k tomu přidáno pak vymyšlené jméno čtvrtého a nevinné slůvko »jako« dává tušiti ještě celou řadu jiných.)

Jsou lidé, kteří nemohou pochopiti, že možno dělati něco bez zisku, že možno sloužiti něčemu a ne za peníze. Pro ně — zdá se — jsou všechna hnutí srdce, hněv, zoufalství, nadšení, láska i nenávist, všechno proudění živé krve v člověku pouhým prouděním chladného zla-

ta. S tohoto stanoviska konkrétněji už delegátské hnutí na základě referátů Pavlů vyličil redaktor Červinka, sloužící »Národním Listům«. Ale tón, jímž mluví oba tito referenti o událostech, jistě nesvědčí o vážnosti zpravodajů. Není-li to hloupost, tedy je to trestuhodná nesvědomitost, když lidé u teplého krbu obviňují tak nízko, demagogicky politické protivníky z řad revolucionářů, kteří předstihli mnohé svou přihláškou na smrt za ideál. Souhlasíme s tím, že ideovou čistotu snad možno měriti osobním výnosem podnikatele. Ale v tom případě — (jako obyčejně) — právě delegáti obvinění cenovými vlastenci v rozvratné práci za cizí zlato prošli v onom boji persekucí a vězením k bezmocné chudobě, kdežto právě nejvýznačnější z Červinkových »Sibířských postav«, obvinitelé revolucionářů, honosiví strážci nezištné obětavosti podřízených, vycházejí z oblak reklamní slávy k moci a k záhadnému bohatství.

Tedy to je, ne-li nebezpečná, tedy aspoň pochybná cesta.

A což říci o jiných nálezech příčin? Když na př. autor posledně uvedeného »pozorování« konečně nalézá pravou příčinu dosud nebývalého zjevu u lidí dobrovolně hlásících se o právo na smrt — to jest: mládí, prohnatost a hlavně — zbabělost. Pro něho jedinci stojící na tak exponovaném, nejnebezpečnějším místě v čele odbojných mas, kteří kdysi dobrovolně znovu šli do války, když druzí od ní již utíkali, lidé, přes malomyslnost vedení u Kijeva a Bachmače, nesmiřitelně vynucující si bojem s Němci ústup z Ukrajiny, přes rady a příkazy k smírlivému výjezdu z Ruska vrhnuvší se v dobré víře do smrtelně nebezpečného vystoupení v květnu 1918, lidé, úporně odmítající policejní službu v týlu i odměnu za ni — jsou prostě zbabělci, třesoucí se strachem před silným a mocným, jsou lidé slabé vůle atd., se vši tou konfusní dekorací špatných vlastností a »vy-

plývání«. A vše to píše docela vážně zodpovědný representant pluku (dle hodnosti) a vše to k vůli »orientaci« předloženo později i ctihodnému poselstvu z vlasti.

Věc byla by jistě veselá, kdyby její následky nebyly vážné. Neboť tato velící hlava armády na historické scéně planetární důležitosti, jsouc sama o sobě vysokého mínění, věřila svým závěrům a hlásila své kombinace s tak vážnou a důležitou tváří, že imponovala i učenému hvězdáři Štefániku a — což jest nejvíc ku podivu — i sociálnímu demokratu F. V. Krejčímu.

A hlavně: k této hlavě harmonicky řadily se nejčastěji i ostatní orgány a údy. Neboť podle ní hodným a schopným k vojenským hodnostem mohl býti uznán pouze voják nepřemýšlející a nekritisující, s neporušeným pojmem o poslušnosti, a kriteriem schopnosti důstojníka byl stupeň nenávisti, již dovedl vzbuditi u svých podřízených. Pro ony »vojáky-profesionisty«, kteří nikdy nemohli býti revolucionáři srdcem i duší, byla i revoluce pouhým pochoduujícím na cvičišti či zařazeným do operačního plánu šikem uniformovaných vojáků, jimiž možno otáčeti v pravo i v levo pouhými povely a jehož pohyb možno kdekoliv přerušiti různým »stát« či obrátit »čelem vzad«.

Takový byl obraz obou táborů. I při vší vůli k objektivnosti je těžko potlačiti vlastní sympatie. Ale my bychom vědomě zúžovali svůj zorný úhel, byli bychom vědomě nespravedlivými, kdybychom chtěli celý proces v daných poměrech přirozeného vnitřního kvašení průměrné lidské masy vylíčiti jenom jako pouhý zápas dobrých Čechů se zlými Čechy, jak dalo se s jiné strany. Bylo by naivní, kdybychom k větší slávě průměrného člověka chtěli vylíčiti na jedné straně zástupy neobyčejných národních hrdinů, velikých uvědomělých mučedníků za světlo pravdy, vynikající moudrostí — a na druhé straně pouhou hrstku snad speciálně orga-

nisované lži, krutosti a vybrané hlouposti, zápasící mezi sebou v uzavřeném světě čs. sibiřské armády. Byli jsme všichni až příliš prostřední lidé, příliš průměrný vzorek národa a příliš malý a průměrný výsek lidstva. Proud zachvátivší masy podřízených legionářů, týchž, kteří poměrně nedávno byli by šli na smrt za slovanského cara, za diktátora Nikolaje Nikolajeviče, za bílého generála Kornilova, kteří nedávno tak rozhodně bili se za gajdovštinu, byl pouhou částicí toho proudu, jenž povstav ve světové válce, pohnul stojatými vodami celé lidské společnosti.

Věc byla lidská. Podřízené masy lidí, často s chaotickými představami, byly suggescí obnažené pravdy strženy do všelidského proudu, zatím co jejich »vrchnosti« zůstaly hraničáry světa, bránícího se životadárné »suggesci« nové doby, pouhou částí hráze, jež odpírala proudu nové myšlenky. Ne různí lidé, ale různé světy v nich se střetly. Na jedné straně svět minuvší historické éry, jichž květem i plodem byla Paříž, svět hájící všemi prostředky své carství před nápirem těch včera ještě mírných a pokorných, kteří »přemýšlením a kritikou ztratili pojem poslušnosti«. Na druhé straně svět podobný dravým a přece životodárným vodám, jež rvou hráze, aby nanesly si samy břehy. Dva světy, jež znamenají dvě relativní pravdy, dvě speciální práva. Právo, v nich v obou — to byly zájmy. Zájmy rodily armády smělých bojovníků. Jestli však pouze boj za zájmy utlačovaných je spravedlivý, tož právě boj oněch utlačených lidských mas, jenž i dnes jako vždy jest revolucí, boj, jehož jedním záchvěvem byla i vzpoura čs. legií v Rusku, slouží spravedlnosti — slouží pokroku. Proto každý odboj utlačených, vždy odsuzovaný přítomností, ospravedlňuje budoucnost. Proto idea revoluce je vždy pravdou budoucnosti

XII.

Odchod čs. dobrovolníků z fronty, jenž po marných pokusech generála Štefánika jako hotová věc musel býti sankcionován i vojenským příkazem, znamenal odchod Čechoslováků od vlastního díla z roku 1918, opuštění linie, po níž dosud důvěřivě či trpělivě šli za svými vůdci. S oficielního hlediska také nazváno to »zradou svého díla« či »zradou sebe samých«. Ve skutečnosti rozešly se tu pouze neslučitelné cesty vůdců a vedoucích, soukromých podnikatelů a výkonných mas.

Masy, jak známo, počaly opouštěti frontu, jakmile na místo vyvětralého opojení prosakovaly pochyby o nutnosti a správnosti ozbrojeného vystoupení, o dosažitelnosti a užitečnosti nového cíle; a opustily ji nadobro po dosažení samostatnosti. Odchod nezpůsobilo přímo vítězství reakce zřízením vojenské diktatury, ale ono ho usnadnilo, urychlilo a ospravedlnilo před svědomím. Při protibolševické »demokratické vládě« volání po neutralitě nezačalo by snad tak brzy, nebylo by tak bouřlivé a tak rozhořčené, ale přišlo by jistě také. To je důkazem, že boj mas v Rusku od samého počátku nebyl ideově protibolševickým, tak jako boj vedoucích iniciátorů, nebyl přirozeným, že součinnost vůdců s masami byla nedorozuměním; že ti, kteří oklamali masy ve snaze postavit je do boje vně masových zájmů, oklamali sami sebe.

V tom leží příčina, proč u »svého díla« bez možnosti »zrady sebe samých« mohli zůstat pouze duševní jeho tvůrci a v první řadě — i za cenu úplného odštěpení se od čs. revoluce — otec česko-sibířské intervence, Gajda. Rozhodnutí Štefánikovo, odvésti armádu s fronty, působilo tu jako Šalamounův rozsudek, usvědčující pravou matku ohroženého dítěte. Gajda bez váhání o-

dešel z čs. služeb do služeb ruské protirevoluce. Zůstal věren linii z roku 1918, šel za původním cílem s malou skupinou důstojníků, oddaných vůdci či výnosnému dílu, či snad i opravdu snících o »obrození Ruska a Slovanství« podle vlastního receptu. V zájmu jasného a úplného obrazu, v zájmu lidského pochopení rozporů, nelze pouštět se zřetele i tyto Čechy, nutno s cesty, po níž přirozeným spádem valily se masy čs. revolucionářů, vrátiti se na rozcestí a sledovati i linii »všech věrných svému dílu«.

Jest známo, že Štefánik, přehlédnuv situaci v neznámé mu Sibíři brejlemi svého důvěrníka Pavlů, oznámil Gajdovi, že »politická situace vyžaduje, aby odejel (Gajda) ze Sibíře«. To však znamenalo pro Gajdu předati svoje nejvlastnější dílo, dílo vojáka, v okamžiku největších nadějí, k slavnému dokončení do rukou »politika« Pavlů. Pochopitelně, že taková kombinace nemohla nadchnouti ani Gajdu ani Kolčaka, jehož mladé státní moci současně hrozila perspektiva, že odchodem čs. výkonných mas i čs. vůdců bílé Sibíře budou trvale přervány na škodu díla veškery svazky vízící ještě čs. armádu s protisovětskou frontou. Pouze proto bylo pro Kolčaka tak důležité, vymoci »dovolení« aspoň pro »vůdce slavných Čechů« — Gajdu, aby směl dokončiti v hodnosti velitele sibiřské armády svoje dílo. Štefánik pokrčil rameny, jakoby ho žádali o bezcennou věc: »Vezměte si ho, ale já vás upozorňuji, že se v něm zmýlíte.« Tak vypráví o tom Gins. A mělo to znamenati, jak přizpůsobili si později výrok v omských kruzích, že »Gajda bude buď bílým feldmaršálem nebo zrádcem«. Tehdy však ruská reakce, vzhledem ke Gajdově činnosti při nastolení diktatury, skládala v něho veliké naděje. Zvláště když v té době, v době úspěšných operací permských, byla část čs. armády ještě na frontě a bylo lze doufati, že odpočinek v týlu omezí se

na reorganisaci v záloze za vítěznou frontou někde okolo Kunguru a Permi, odkud lehko možno strhnouti ji i krátkým úspěchem k nejkratší cestě přes Kazaň či Vologdu na — Moskvu.

K Moskvě, všeruské stolici, nesly se veškeré touhy a snahy dobyvatele Sibíře, Gajdy, již od října 1918, od jeho příchodu na západní frontu. Ale v lednu 1919 byl řešen novými uchvatiteli jeho díla plán jarních operací sice ve smyslu pochodu na Moskvu, ale tak, že Moskva stala se operačním cílem západní armády generála Chanžina, mířící k srdci revolučního Ruska přes Samaru, Simbirsk, Kazaň, zatím co Gajdovi zůstala vedlejší nevděčná úloha postupem k severozápadu docílití spojení se severní archangelskou vládou. Do Moskvy zbyla daleká cesta přes Vjátku a Vologdu.

Všem bylo jasno jedno: že kdo se dostane první do Moskvy, ten bude pánem situace. Kolčak to sám a první vyslovil, nemohl tedy nesnažiti se, aby byl v Moskvě první; dříve než Denikin a samostatně, bez jižních a severních vlád, beze všech cizích pomocníků a pretendentů. Proto přes pochopitelný odpor velitelů křídlových armád byla zvolena vlastní nezávislá »sibiřská« cesta do Moskvy. To byla ona cesta západní Chanžinovy armády, přímá cesta po hlavních a nejkratších železničních liniích k centru Ruska, na niž soustředila se také veškerá moc reakce, pretendující na panství v Moskvě. Proto Chanžinova armáda, probíjející cestu vojenské diktatury k Moskvě, snažila se býti přísně monarchistická. Proto všichni jiní pomahači protirevoluce odsunuti k jiným úlohám a na jiné směry. Proto územím severní a jižní vlády, chráníce boky sibiřské reakci, postupující oklikou k Moskvě, měli se probíjeti právě nejzasloužilejší protibolševici, Gajda a Dutov.

Je pochopitelno, že s takovým rozdělením úloh ne-

mohl býti spokojen ani tvůrce Kolčakovy moci, Gajda, ani velitel jižní armády, ataman Dutov, nejzasloužilější a v celku zdá se nejnezištnější z ruských bojovníků proti bolševikům. Oba právem činili si nároky na hlavní úlohu v jarním tažení k srdci Ruska. Stejná křivda sblížila oba přes všechnu různost názorů v jednom, t. j. oposici proti centru. Při tom Gajda, nevzdávající se svých aspirací, snažil se i v tomto rozdělení fronty strhnouti hlavní úlohu na sebe. Staral se získati pro svou armádu těžiště operací, snažil se rozšířiti frontu své armády na jih a získati aspoň kazaňský směr, vedoucí přímo k Moskvě a hlavně nezapomínal domáhati se nejvyššího velení nad vši frontou.

Odtud počíná zjevné soupeření mezi Kolčakem, poddavším se vlivu generála Lebeděva a Gajdou, jemuž Kolčak, Lebeděv a Chanžin, nadějný to výkvět sibiřské reakce, vzali prapor »osvobození« z rukou a dali se s ním sami jako světla všeruské diktatury od východu na pochod k Moskvě. Neboť všichni věděli, že »kdo se dostane první do Moskvy, ten bude pánem situace«.

Na místo pána situace, zodpovědného za své dílo, reprezentujícího aktivní vojenskou organizaci, měl podle dobrého svědomí největší mravní právo Gajda. Hlásil se směle o ně. Bývalý snad účetní poddůstojník bez odpovědného vzdělání, opil se úplně lehkostí, s jakou v Sibiři pouhá řízná šavle řídila celý státní aparát. Hnal se za poctami, za slávou. Doufaje stále ještě v pomoc československé armády, snil, že její slávu spojí se slávou svého i českého jména.

Není pochyby, že jako nováček a laik mezi starými školenými carskými generály, nemilovaný a přezíraný jimi »generál od piky«, poznávši vedle násilné disciplíny strachu také jiné pevné svazky, vízící armádu v organisovaný celek, člověk ze západu, odrážel se od kolčakovského prostředí svým poměrným liberalismem.

A to tím více, čím více jeho prostředí temnělo reakcí.

Gajda nešel s reakcí do konce. Ne ze zásady, ale proto, poněvadž nade všechno stavěl úspěch svého osobního díla, jež zdálo se mu i dobrým i slavným. Je pravda, že jíti za svým cílem byl ochoten každou cestou, která by k němu vedla — v pravo jako v levo. Ale právě proto jíti po té či oné Gajda mohl pouze potud, pokud skutečně jej k cíli přibližovala. Nebyl ze zásady proti slovanské monarchii, stejně jako neodmítl ze zásady znovupoprítí se o esery, jakmile se mu zdálo, že k udržení bojeschopné armády je jistá demokracie nutná. Ovšem i tu pouze, pokud eserská revolučnost nepodřývala jeho osobní ideál. On, jenž dovedl se shodnouti s Chorvatem a Semenovem, jenž přijmul jako dar zlatý kord z rukou nejreakčnější těžké buržoasie, nebyl by jistě oním zlatým kordem chránil demokracii, kdyby reakce neoddalovala ho od cíle a kdyby rostoucí síly demokracie neodkrývaly slibnější perspektivy jeho ctižádosti.

Sibiř neviděla krvavější a strašnější éry, než byla nová silná vláda ruských »patriotů«. Diktatura Kolčaka, zmocnivšího se násilně vlády bez opory v lidu za pouhého souhlasu generálů, jako nová etapa, v níž rozvílo se české dílo, nemohla býti také ničím jiným, než vládou vojančiny v týlu nad vyssátým, zoufalým národem, samoděržavím týlových atamanů. Vláda nastolená hrstkou násilnických Krasilnikových důstojníků, upevněná strašným, svévolným hromadným vražděním socialistických poslanců Ústavodárného shromáždění a socialistické inteligence, sedící na bodácích divokých, za loupež najatých atamanských oddílů, mohla býti pouze viditelnou hlavou, pouhým formálním reprezentantem státně organisované svévole důstojnické šavle (jejíž sklony k primitivnímu absolutismu

vždy prýští z tradiční nechuti k práci). A to bez ohledu na samu osobu formálního diktátora.

Třeba-li ještě komentáře k tomu, když Krasilnikov, jemuž za příliš křiklavou zločinnou svévoli hrozí žalobou u vrchního vladaře, opilý hlasem krátce a sebevědomě odpovídá: »Já jsem ho (t. j. Kolčaka) posadil, já ho i sesadím.« Nebo když důstojník, jenž stloukl civilistu po tváři, a jemuž ukazují na zákaz samého Kolčaka takových jednání, mávnuv rukou prohlásil: »Příkaz příkazem, Kolčak Kolčakem a morda mordou . . .« Nebo když Lebeděv vážně a rozhodně odůvodňuje svůj návrh na bezohledné vrácení statkářské země tím, že proti bolševikům bojuje mnoho důstojníků statkářů, kteří bedlivě sledují všechno, co se vztahuje k pozemkové otázce; když hrozí, že každé neopatrné slovo proti velkostatkářskému pozemkovému vlastnictví může působiti rozkladně na náladu důstojnictva.

V té atmosféře každý na vladařském stolci mohl pouze sankcionovat svobodu atamanské reakce. Poněvadž pouze její silou mohl býti nastolen a její silou se držel. Nikdo jiný, ani protibolševický eser, odloživší demokracii, nemohl dělati nic bez milosti Semenova a Japonců. Každý, kdo stavěl nesmiřitelnou bojovnou frontu proti sovětské Moskvě, nemohl útočiti bez úderníků protirevoluce, prvních v nepřátelství i v boji, nejspolehlivějších nesmiřitelných monarchistických atamanů, jedině hotových k vojně do krajnosti a až do vítězství. Zkrátka diktatura každé osoby v době protisovětské vojny mohla znamenati pouze státní organizaci všech, kteří měli v rukou protisovětskou vojenskou moc, musila znamenati svévoli divoké atamanštiny: Krasilnikovců, Aněnkovců, Dutovců, Semenovců, Kalmykovců, s nimiž o absolutní moc své šavle bez vyhlídky na úspěch, ke společné škodě soupeřila civilisovanější atamanština Pepeljajevců a Gajdovců. Jinými slo-

vy, každá vojenská diktatura musila znamenati vítězství nejvyššího důstojnického ideálu: práskati atamanským bičem na carském hnojišti.

S vládou atamanů na Sibíři nemohla snéstí přirovnání svévole najatých rudých gardistů v době sibiřské diktatury proletariátu, proti níž s takovým mravním rozhořčením vystoupili duševní vůdci čs. odboje. Jsou známy krvavé lázně Kalmykovců na Dálném Východě, Semenova v Zabajkalí, Aněnkova v slavgorodském a barnaulském kraji, Krasilnikova v Omsku a střední Sibíři, ba i civilisovaného Gajdy v Tjumeni.

Gajda, jenž sám v honbě za svými vidinami v bráně »nejvyššího velitelství všech ozbrojených sil« nešetřil ani zákona, ani občanské vlády, byl nemilosrdným ke všemu, co stálo mu v cestě, co ohrožovalo jeho plány. Pověstným stal se jeho telegram ke vzpouře tjumenských selských novobranců proti kolčakovým důstojníkům.

Telegram, vylepený na rozích, hlásal všem nespokojeným:

»Dnes, 13 března, vzbouřilo se v Tjumeni 150 mobilisovaných a ozbrojilo se puškami vzatými ve skladišti a počalo v městě řádit. Prikazuji vzpouře potlačití nejkrutějším způsobem a všechny vzbouřence chycené s puškou v ruce zastřeliti na místě bez jakéhokoliv soudu.

O splnění a počtu zastřelených mě ihned zpravte.

Velitel sibiřské armády:

generál-poručík Gajda.

Náčelník štábu sibiřské armády:

generál-major Bogoslovskij.«

Netřeba podotýkati, že příkaz byl důstojníky s neobyčejnou horlivostí více než splněn, jakmile s přispěním Čechů uhájili svoji moc. V malé Tjumeni za jedinou noc zahynulo tehdy bez kontroly a bez soudu a

snad i bez přikázaného hlášení počtu zastřelených sta nevinných lidí: vojáků, dělníků i eserovské inteligence.

Čechům za pomoc při tom zvláštním příkazem se zvláštní chválou poděkovali.

V rozkaze o tom odůvodňuje Gajda svoji krutost tím, že »každé povstání v týlu armády je velezradou«. To praví tentýž Gajda, který tak účinně podepřel při kolčakovském převratu povstání Krasilnikových pochopů proti zákonné vládě v samém srdci týlu i fronty, v Omsku. Ovšem, quod licet Jovi, non licet bovi. O tom však, co křísí se v duši zbídačelého lidu, tehdy nikdo nepřemýšlel.

V šíleném běhu k moci, závodníci, hypnotisovaní vidinou Kremlu, neviděli před sebe, pod kopyta svých koní, pod kola svého válečného vozu. Pro ně žila a je živila pouze vojna. Sibiř neviděla většího hospodářského rozvratu, než jaký byl po roce politické a hospodářské obrozovací práce s pomocí celého protibolševického světa. Těžko lze si také představit větší vojenskou i politickou korupci u vlády, než byla ona všeruská vláda pořádku a přátel civilisovaného světa.

Přirozeně tu nejsou vším vinni jedinci, neboť ne jedinci vládnou, ale třída. Byli i čestní protirevolucionáři. Jeden z nich byl inženýr Postnikov, generálgubernátor uralské oblasti, jenž počátkem dubna 1919 podal demisi. Odůvodnil ji dopisem k vládě, jenž zůstane cenným dokumentem pro obsah obíleného hrobu uralského, kde pánem byl právě Gajda. Postnikov pobouřen, těžkými, nehledanými slovy píše:

»Dotaz o motivech mého odchodu mohu zodpovědětí dvojím způsobem. Formálně a k vůli jednoduchosti odchod je následkem únavy a vysílení. V podstatě však hlavní příčiny jsou tyto:

1. Diktatura vojenské moci.

Se vzkříšením odstavce 91. »Zřízení o polní správě

vojsk« vojenští páni od nejvyšších do nejnižších vydávají nařízení v občanských záležitostech bez ohledu na bezprostřední občanskou správu. Nezákonnost v jednání, popravu bez soudu, bití dokonce i žen, smrt zatčených »při pokusu utéci«, zatýkání na denunciaci, předávání občanských záležitostí vojenským soudům, pronásledování jako důsledek klevet a udání: — jestli všecko toto děje se i proti občanskému obyvatelstvu, tu náčelník oblasti může býti nejvýš bezmocným svědkem toho, co se děje. Není mi znám dosud ani jeden případ, že by přivlekli k odpovědnosti vojenského pána, jenž se provinil v tom, co uvedeno výše; ale občanské osoby posadí do vězení na pouhou denunciaci.

Plnomocník ochrany jedná neodvisle od náčelníka oblasti. Taktéž i vojenská kontrola.

Důstojníci, kteří neznají ani Ural, ani průmysl, řeší složité průmyslové otázky, kritisujíce specialisty. Transport je výlučně v rukou vojáků, ani v nejmenším neohlížejících se na potřeby obyvatelstva. Všechno, co píši v tomto oznámení, zakládá se na faktech.

2. Potravin na středním a severním Urale není proto, poněvadž železnice jich nepřivázejí. Všechno použito na ešelony (vojenské vlaky). Dokonce u intendantstva nedávno bylo 15 vagonů všeho všudy, zatím co denní potřeba jejich byla 11. A v 250 verstách, v Šadrinsku, leží připraveného obilí 400 vagonů. Vůbec obilí tu je, ale sliby velitele armády oddělití část vagonů pro jeho dopravu, které dal ještě v listopadu a jež později potvrdil, se neplní.

Co náčelník vojenské komunikace slibuje dnes, už zítra se neplní. Obyvatelstvo nemá co jísti a je nuceno kupovati obilí: buď takové, jež přiváží si sami společně na osách ze vzdálenosti 300 verst, anebo od spekulantů. Dělníci říkají: »buď přídavek na ukojení spekulantů, nebo chléb.« Všechny pokusy vymoci naří-

zení, aby byly přivezeny intendanci do Omsku v první řadě potraviny, oseední materiál, chléb pro obyvatelstvo, se ignorují. Obyvatelstvo přivádí se v zoufalství a dohodnouti se s hladovými dělníky, či dokonce udržeti průmysl nemohu.

3. Ministerstvo obchodu a průmyslu. Neznáme činnost ministerstva obchodu a průmyslu v Omsku, ale pro nás tu ono neexistuje. Ani na jeden přípis nedocházejí odpovědi. Výjimečně podepsali závazné nařízení pro zlatý průmysl, ale i to leží neohlášeno, poněvadž ministerstvo neodpovídá, bude-li ono opublikováno ve »Vládním věstníku« čili nic. Návrhy na potvrzení osob na vyšší hodnosti zůstávají nehybně ležeti 3 měsíce. K denacionalisaci ani k předběžným rozpočtům dosud nebylo přistoupeno. Ministerstvem práce vydán zákon o nemocenských pokladnách, který nelze užiti v praxi zřejmě proto, poněvadž ministerstvo obchodu a průmyslu naň nereagovalo. Přezitý zákon o prodeji železa neprepracován atd.

Všeobecné otázky ministerstvo neřeší; a viset ve vzduchu do nekonečna tyto otázky nemohou. Za takových okolností také není možno řídit průmysl.

4. V dělnické otázce každá správa jedná podle svého a proto vzpoury neustávají. Na příklad v Permi železnice, námořní správa a zbrojovka platí každá jinak a za různých podmínek. Statuty inspekce práce se nepotvrzují 3 měsíce a za takových podmínek nikdo ze způsobilých k tomu osob nechce ujmouti se inspekce.

5. Pozemková otázka zůstává omezena novinářskými zprávami a dávati obyvatelstvu určité odpovědi není možno.

6. Na hladovém Uralu je nedostatek dělníků a dokud nepřijde chléb, dělníci také nepřijdou. Proto není vůbec dělníků na těžší práce a následkem toho kácení dříví téměř úplně přestalo. Ural splavuje za měsíc 1 mi-

lion místo 4 milionů z roku 1916 a při tom pálí staré dříví. A bude ještě hůře, až dojdou zásoby. Vojenští páni nechápou, co to znamená, když týl se pokládá za nic.«

•••••
10. Zemské (samosprávné) ústavy pracují od osvobození, náklady na ně plynou a přítoků není. Daně za rok 1918 a 1919 nejsou ještě potvrzeny. Hlavní poplatníci, okruhy a závody jsou bez prostředků. Zemstvo hlásilo Vrchnímu vladaři, že je v kritickém položení.

Žádost o půjčku do Omska podána, ale dosud nerozhodnuta. V tom, že žádost o půjčku se zpozdila, je vino samo zemstvo; ale jeho ústavy, školy, nemocnice nejsou tu ničím vinny, a peněz je dávno třeba a to velikých obnosů. Je nezbytna pomoc vlády. Bolševici dávali keranky (peníze z doby Kerenského, p. a.) na všechny strany, a nová vláda nedává; a nouze na místech je ostrá, budící nevoli. Vzhledem na politickou situaci je nutno dáti sem peníze zálohou — a uvažovati o podrobnostech možno později. Teď ostatně nespravíte mnoho už ani penězi.

11. V gubernii je tyf; zvláště v Irbitě. V táborech zajatých rudoarmějců dějí se strašné věci: zemřelo za týden 178 z 1600. Zdraví se živí za 90 kopějek denně; nemytí, na holé podlaze. Vidno, že všichni jsou odsouzeni k smrti, ale nákaza rozšiřuje se po celém městě. V Jekatěrinburku je 730 nemocných. Pomoc v celé gubernii je nutna velmi široká a bez zvláštních formálností, jejichž splnění je nad síly rozehnaných úprav (okresních správ). Irbitu nutno dáti najednou 200—300 tisíc, Jekatěrinburku 500—700.000; ale to, co dáno, stačí na několik dní, spotřebuje se na stravu a je úplně nedostatečno na organisaci racionelního léčení.

12. Nikdo klidně nepracuje; všichni se bojí pronásledování. Obchodníci nespekulanti bojí se vésti své podniky, poněvadž v této atmosféře i je zapletou do spekulace. Nehledě na zastrašování, vojenští páni spekulanty nechytí, ale jiné odpudili od obchodu. Obyvatelstvu je z toho ještě hůře.«

»Vylíčil jsem pouze to hlavní a i to je příliš dlouhé. Spravovat hladový kraj, který udržuje se v povrchním klidu bodáky, nemohu. Nemohu tu udržeti průmysl za takových poměrů, když ministerstvo obchodu a průmyslu v Omsku nic nedělá. Nemohu bojovat s vojenskou diktaturou. Nemohu změnit pořádek a průběh věcí v Omsku. K tomu nemám způsobilosti ani kompetence.« — —

To byl tedy osvobozený a obrozený Ural podle svědectví nejinformovanějšího. Takový byl a musil býti »pořádek« za vlády, kde odborníkem pro všechno i ve státnictví i v národním hospodářství byl vojak. Tak bylo v celé mezinárodní Sibiři. Neboť spojenečtí nejvyšší informátoři a ředitelé sibiřských osudů byli právě takoví, nad všechnu civilní špínu povýšení domýšliví generálové. Jejich odborní pomocníci nejvýš ze strachu, aby neopozdili se při dělení Ruska, sáпали se příliš předčasně a příliš žádostivě na kůži ubohého sibiřského medvěda.

Právě tito povýšení generálové jako hlavy vládnoucí vojenské organizace spolu s organizací obchodně průmyslové třídy a s omským blokem profesionálních politiků, již zaměnili zrušené organizace dělnické a rolnické, byli stranníky nejpřísnějšího vojenského pořádku.

Hle, jak vyhlíželo ono hospodářské obrození, jež ruští ctitelé západní civilisace, zaslepení nenávistí a

žizní po pomstě silou našich bodáků toužili posadit na šiji dobytého a ubitého Ruska v Moskvě. Je s podivem, odkud brala se ještě víra, že bílý teror kontrarevoluce, žijící z milosti zahraničních exploatátorů, dovede lépe obnoviti hospodářský život velikého Ruska a snáze potlačí anarchii dole i nahoře, než rudý teror revoluce žárlivě chráníci svoji nezávislost. Bylo by skutečně s podivem, jestli by nikdo, kdo viděl Sibiř, nepostavil si otázku o tom životě a té práci, jež v centrálním Rusku vydržela tři roky strašného obležení vojnou a blokádou bez jakékoliv cizí pomoci. Byl to jistě i tam onen nejbezpečnější fundament úspěchu, vyjádrěný heslem: »vlastní silou«.

Sibiř z roku 1919 pod silnou »všeruskou« vládou proti »neosvobozené« Sibiři z roku 1918 znamenala zoufalý pád. Toto srovnání právě nejvíce bouřilo svědomí upřímných čs. mass. Jenom evropsky civilisované naše a spojenecké velení nevidělo ještě nebo nechtělo viděti. Jistě pouze oslepující strach před ruskou revolucí a uspávající vlastní prospěch pomáhal jim zavíratí oči před sibiřskou skutečností.

Přípis Postnikova, zatajený před širší veřejností, vyplašil sice Omsk, zažívající spokojeně poslední vojenské úspěchy a cítící už v duchu příjemnou chuť vlády nad celým Ruskem v srdci jeho — Moskvě; ale sotva by asi měl hlubší účinek na nápravu, kdyby jako hrozné memento nebyly se dostavily první znepokojující neúspěchy na frontě. Teprve tehdy vývody Postnikova vyvstaly před držiteli moci a dolehly na znepokojená srdce jejich plným svým ohromujícím dojmem odkryté, strašné pravdy. Začalo lisání se k lidu, starostlivost a stavěná na odiv péče. První obrátil Gajda, jehož tyl právě Postnikov líčil a jemuž právě nejvíce bylo třeba popularity demokrata. Gajda, ukolébaný dosud domý-

šlivou vírou, že vojenská sláva jeho odráží se i popularitou i láskou v šeré masse ruského národa, tam v hlubinách pod ním — před tímto překvapujícím obrazem, ochotně přidal se k názorům Kalašnikova, že jest nevyhnutelno: »přísně pronásledovati užívání tělesných trestů, střelení lidí bez soudu a podobné činy na celém území Ruska.« Tím spíše, uznal-li, že takovou tvrdostí právě jeho soupeři podřívají si autoritu. A tak Gajda první odděluje se od nich příkazem ze dne 6. května 1919, jenž je tak charakteristickým pro obrat od nedávných tjumenských dnů:

»Velmi mnozí — podpisuje vzpamatovavší se Gajda — buď vůbec nemají náležité představy o zákoně, nebo ji dobře nemohou pochopiti. Nejsou si vědomi toho, že potrestání na místě, bití a střelení bez soudu, pouze z jejich vlastní vůle, rozrušuje státní aparát, tvořící se za neuvěřitelných obtíží, poškozují autoritu vlády a že oni, ničeho tím nedocilujíce, naopak hubí veliké dílo, nové vybudování Ruska.

Takové zjevy jsou nepřipustné.

Musí býti co nejprísněji potrestáni ti, kdož svým počínáním podporují nepřátele státu, kdo vytvářejí pro ně ovzduší, velmi výhodné pro útok na mladé Rusko. Jsa si vědom své veliké odpovědnosti za budoucnost národa, nemohu šetřiti těch, kdož si počínají tak svévolně proti nejzákladnějším pojmům práva a zákona. Všechny, kdokoliv se dopustí o své újmě exekuce, někoho bez soudu potrestají nebo zastřelí, budu odevzdávati vojenskému polnímu soudu pro zločin mučení nebo sprosté vraždy. Upozorňuji, že trestati někoho smrtí, i kdyby to byl nejsprostší zločinec, nepřítel státu a národa, může pouze soud«, atd. . . .

Škoda, že nemůžeme sdělit, co se stalo s tjumenskými exekutory bez soudu a jinými podríženými

vrchním velitelům politickými vrahy na příkaz i bez příkazu, i vinníky massového střílení zajatých nepřátel na vítězné cestě nešťastnou Sibiří či Ruskem.

Za to ukážeme pro úplnost ještě poučný rub obrázku. Je nesporno, že Gajda podporou vojenské diktatury nemínil podporu osoby vrchního vladaře admirála Kolčaka. Ba ani tehdy, když spojenci právem obávající se germanofilských sklonů autonomní reakce právě s Kolčakovou osobou spojili možnost své pomoci. Gajda nesouhlasil s odkrytou tváří diktatury, nesouhlasil s osobou Kolčaka v jejím čele. Byl autorem plánu nenápadné cesty k nejvyšší vládě přes hodnost nejvyššího velitele všech ozbrojených sil. Také po zatčení a deportaci členů Ústavodárného shromáždění — prvních sice a kdysi nejvlivnějších spojenců sibiřského díla, ale nejnebezpečnějších dnes samé myšlenky diktatury — z prvních dnů své nové služby Gajda staví se do fronty i proti svému nejvyššímu pánu. A přirozeně potom tím rozhodněji a určitěji, čím více stávalo se jasným, že dokonce stará kompromisní vláda »Direktoria« měla více skutečného vlivu, než vláda, tvrdé ruky monarchistických atamanů; čím více se přesvědčoval, že kolčakovský převrat skutečně silně otrásl bojeschopností sibiřských armád a úplně odvrátil od boje proti sovětské vládě československou armádu, ubiv dobrovoleckou ideu a otevířev tím stavidla nahromaděné nechuť k jakýmkoli dalším bojům.

Tímto rozkolem ve velení začala se i diferenciaci na tábory v podřízených, zatím co v centru okolo Kolčaka a Lebeděva soustřeďovaly se reakční živly, činící si nárok na právo býti v Moskvě prvními, tíhly k odbojnému Gajdovi ty demokratické živly, jež zachovaly se ještě v ruské armádě z éry direktoria a jež ve jménu tvůrce a ve jménu demokratických západníků Čechů

chtěli v Moskvě dovršiti své dílo. Gajda ochotně přijímal všecky nepřátele svého soupeře. A tak za nedlouho po převratu počíná pracovati ve štábu sibiřské armády — v Gajdově štábu — první zárodek protikolčakovské důstojnické organisace »Gajdovců«, stojící »mimo veškeré strany a nad nimi« a mající za cíl svržení Kolčaka. Organisace ne proti principu diktatury, ale proti osobě neschopného diktátora a proti způsobu jeho neprakticky otevřené diktatury. Gajda tehdy stál ještě opatrně pro všechny eventualities stranou akce a pouze z osobních aspirací podporoval ji penězi.

Je pochopitelné, že tato protikolčakovská organisace mohla počítati vedle bezideových dobrodruhů hlavně s eserovsky zabarvenými důstojníky. U těchto však v skrytu srdce boj stával se bojem i proti principu diktatury a oni dokonce postupně jako exponenti své politické strany tlačili Gajdův kurs aspoň zevně do leva, k demokracii. O ideové blízkosti obou těchto složek spiknutí nemůže býti řeči. Byl to výpočet, v němž snažil se druh využití druhu. Pouze přímý společný cíl, svržení Kolčaka, sblížil obě.

Bývalý stoupenec sociálně-revoluční strany (eserské), Kalašnikov (vyloučený kdysi ze strany pro svoje snahy k boji proti sovětské vládě, přesahující rámce taktiky strany), stal se náčelníkem informačního oddělení štábu sibiřské armády a řídil politickou akci štábu. Jeho společník, bystrý Molotkovskij, poslaný k udržení »spojení« do Omska, dostal jako hlavní úlohu špionáž v okolí Kolčaka. A přes to, že byly rozpory v tom, co jest cílem a co jest prostředkem k cíli, jsou vedeny již v lednu 1919 rozhovory mezi Gajdou a eserským pracovníkem Krakoveckým, členem prvního a potom i posledního kabinetu vladivostockého, o svržení Kolčaka. A to byl první, odkrytě nelegální krok Gajdův v akci proti novému veliteli.

Ovšem je jasno, že nebyl-li Gajda ochoten odevzdati svoje dílo v ruce jiných generálů, tím méně byl ochoten smlouvou odevzdati ho v ruce politiků. Gajda naopak správně rozsoudil, že k tomu, aby dílo přišlo zpět a trvale zůstalo v jeho rukou, aby přede všemi s ním bezpečně dospěl do Moskvy, že k takovému úkolu bylo předem třeba spolehlivé armády, oddané osobě velitele. Proto vedle koketování s politiky a demokracií napíal všechny síly, aby připravil svou armádu ke splnění takového úkolu. V tom ohledu Gajda rozhodně nastoupil lepší cestu než jeho soupeři. Snažil se, aby jeho vojáci byli lépe zaopatřeni a spokojenější než vojáci jiných velitelů. Dovedl také jako Čech — ne »carský generál« — získati si určitou popularitu u prostých vojáků, revolucionovaných bezohlednou kolčakovskou reakcí, či jako poměrně nejliberálnější Kolčakův generál, byl aspoň jako nejmenší zlo nejméně nenáviděn. Dovedl rázným gestem vystoupiti na ochranu zmobilisovaných dětí proti nesvědomitým a nenáviděným důstojníkům.

Gajda stavěl svoji armádu s horlivostí i láskou autora k svému dílu. Byl uprostřed ní na frontě i na cvičišti. Tak tvořil armádu oddanou sobě, armádu »Gajdovců« podle vzoru atamanů. Jádrem jejím měl býti gardový útočný sbor z nejspolehlivějších elementů, u něhož na epauletách, tam, kde dříve nosil se monogram cara Mikuláše, výmluvně stkvělo se krásně vyšité písmeno »G«. Formoval v ní své úderné části i celé pluky a svěřoval je v ruce oddaných sobě i svému dílu českých důstojníků.

Gajda ani vlastními penězi nešetřil na vybudování »své« armády, která nejen jakostí, ale i počtem měla vynikati nad ostatní. Na svém území najímal dobrovolníky i mobilisoval. Tvořil nové formace a dovedl s pomocí Pepeljajeva, zvláště po odchodu Čechů z fronty, vymoci pro »sibiřskou armádu« lví podíl sibiřských do-

plnění. K vůli nim dostal se do konfliktu s gen. Bělovem i s ostatními, ale docílil, že jeho armáda vyrostla v pět armádních sborů, rostla na nejsilnější a zevně poměrně nejspřádanější armádu Kolčakovy fronty.

Kromě toho nezapomněl také pro tuto nejsilnější a nejlepší armádu Gajdovců, pro sebe a své plány hledati opory vně armády, v týlu protisovětské fronty. Hledal je přirozeně v těch vrstvách, jejichž revolučnost nepřekračovala meze palácové revolučnosti. Jejich protikolčakovský odboj nesměl podrýti autoritu »nejvyššího vojenského velení«, k němuž jakožto skutečně nejvyššímu diktátorskému úřadu nejsilnějším a nejpopulárnějším vojevůdcům musila cesta zůstatí otevřena.

Najíti onu oporu v protikolčakovském týlu svěřeno Kalašnikovu. Ale Kalašnikov a s ním ostatní eserovští pracovníci v uniformách kolem Gajdy, kteří jako političtí vojáci získali školou 1918 roku mnohé trpké zkušenosti, kteří kritičtěji a přísněji pohlíželi na vojenskou diktaturu »nad stranami« než v politice nezkušený Gajda, brzy pomocí osobních známostí našli cesty k týlovému socialisticko-revolučnímu prostředí. S nimi i Gajda se svými protikolčakovskými snahami dostává se bezděčně do kooperace s politikou eserů. Kalašnikov, Molotkovskij, Krakoveckij a jiní, střežíce kroky »svého« generála, dodávají mu informace, hlášení i návrhy. Proto Gajda přes všechny své snahy udržeti se jako voják nad politikou, udržeti svoji linii nezávislou, odhodlává se v květnu pod dojmem hroutící se fronty — postaviti se za politické požadavky s »Všeruským Ústavodárným Shromážděním«, které nedávno sám rozehnal. Ovšem že ne bez váhání podepsal všechny požadavky tak, jak je sestavil po svém zájezdu v Omsk a po informacích u eserů ve zvláštním memorandu Kalašnikov. Ale nebylo jiné rady. Vedle katastrofy na frontě bylo povážlivě nebezpečné všem velikým plánům obrozova-

cím i to, co hlásila informační kancelář Kalašnikova: že totiž »při častých projevech nespokojenosti s vládním režimem vůbec« a s nesnesitelnými poměry, veřejné mínění čím dále tím více hovoří o tom, »aby se vše co nejrychleji skončilo«. Proto domníváje se, že k odstranění všeobecné únavy, nesnesitelné drahoty a jiných důsledků nesmyslné vojny a k zažehnutí nového válečného nadšení v apatických massách postačí krásná »deklarace«, a sliby voleb, Kalašnikov žádá toto:

»A) V oblasti systému vlády:

1. Vláda musí zvláštní deklarací rozptýliti pochybnosti o své demokratičnosti a své snaze zavésti právní a kulturní pořádek.

2. Vláda musí co nejprísněji odstraňovati takové úředníky, kteří si dovolují využívatí svého postavení k reakční propagandě neb reakčnímu počínání, schovávající se při tom za vládu.

3. Vláda musí prohlásiti, že jejím konečným cílem jest svolati Ústavodárné shromáždění na základě všeobecného rovného, přímého a tajného hlasovacího práva a v tomto smyslu dáti nařízení komisi pro volby do Národního Ústavodárného Shromáždění.

Poznámka: Poněvadž výrazy »národní« a »ústavodárného charakteru« jsou lidu nejasné, bylo by účelnější opět zavésti název »Všeruského ústavodárného shromáždění«, propagovaný liberálními, demokratickými a socialistickými směry více než 20 roků.

4. Urychleně musí býti svolán sjezd zástupců gubernských a újezdných zemstev a městských dum, doplněný zástupci veřejných organizací, aby vyjasnil situaci v zemi a vypracoval způsoby, jimiž by se odstranily nedostatky jednak vládního aparátu, jednak volebních institucí, zvláště těch, které překážejí formování a zásobování armády.

5. Vzhledem k celkové situaci na frontě a v týlu jest třeba, aby vláda ihned přistoupila k vytvoření plnomocného orgánu lidového zastoupení osvobozených území, třebas ve formě Sibiřského Ústavodárného Shromáždění.

6. Jest nevyhnutelno vypracovati a uveřejniti statuty o zatímní organizaci vlády v ruské říši: o ministerské radě a lidovém zastupitelstvu a do tohoto pojmouti ustanovení o Všeruském Ústavodárném Shromáždění, jemuž bude odevzdána všechna plná moc centrální vlády.

7. Dále jest nevyhnutelno: a) přísně pronásledovati užívání tělesných trestů, střelení lidí bez soudu a podobné činy na celém území Ruska, b) obnoviti svobodu organizací kromě bolševických neb takových, které chtějí se spolčiti s bolševiky, c) ulehčiti pro tisk podmínky censury a zrušiti jeho administrativní pronásledování, d) vydati nařízení o právu shromažďovacím v tom smyslu, jak se toto praktikuje v evropských státech v době války, e) přezkoumati místní příkazy až dosud vydané a zavésti větší jednotu a pořádek místních nařízení.

8. Jest třeba obnoviti autoritu zemstev a městských dum (výborů, p. a.) a rozhodně nesnižovati jejich úlohu na úroveň soukromo-veřejných organizací; naříditi zvláštní vyšetřování přehmatů, jichž se dopouštěla administrace proti členům jejich výborů.

9. Musí se používati prostředků, jež mohou získati sympatie rolnických mass: rozvinutí pozemkového zákonodárství a pod., uvedení jeho v nejširší známost na venkově, organizace zásobování látkami a jinými tovary, zavádění osvětových institucí atd. a podpory loyálních selských organizací.

B) Vzhledem k armádě:

1. Bezodkladná a široká organisace zásobování armády.

2. Jmenování osob, těšících se důvěře veřejnosti i armády na vojenské hodnosti a úřady.

3. Důsledné provedení zásady jednotného velení.

4. Uspořádání záležitostí vyšších vojenských úřadů, neboť poslední novoty, jako na př. zrušení ministerstva války, příkře odporují zásadám soudobých států i válečným zkušenostem a hrozí těžkými následky.«

To byl ovšem program, příliš těhotný nepříjemnými možnostmi, zejména svými požadavky — »vzhledem k armádě«; to byl program, za němž i před Gajdou skryta zůstala nevyslovená touha mnohých socialistů-patriotů po ukončení občanské války i cizí intervence, snících po všech zkušenostech a po zrušení brest-litevského míru o sblížení, kompromisech a koaliciích s bolševiky.

Na této cestě odboje proti svému nejvyššímu veliteli musil Gajda chtět nechtět dřív či později sblížit se — ovšem dočasně — se všemi ostatními protikolčakovci. Vedle osobně protikolčakovských Gajdovců, koketujících s ideově protidiktatorskými esery, ba z naivnosti, či chytrosti i s tajnými nepřáteli protibolševické intervence vůbec, byla to právě odbojná česká armáda reprezentovaná sjezdem, která v téže době v sibiřském světě vystoupila zjevně protikolčakovsky. Pokořená sibiřská demokracie, jež z praktických důvodů vzala do rozpočtu osobní aspirace svého včerejšího nepřítele Gajdy a odpovídala na koketování Gajdovců, uvítala zvláště radostně vystoupení čs. armády. Vždyť česká armáda byla skutečně jediná opora všech »stávajících pořádků« v Sibíři a hlavní postrach všech odbojných; k tomu zřejmé protibolševické nálady sjezdu čs. armády sváděly zejména dvoufrontovou demokracii k na-

dějím na znovuvzkříšení pevné dvojí fronty, bijící se současně na pravo i na levo. Politikové mírného středu, vyřazení ruským revolučním bojem z ruských aktivních táborů, doufali, že prostřednictvím četných osobních známostí a styků v neoficiální české masce, udržovaných z dob protibolševického spojení, budou moci vésti vývoj událostí v celém Rusku na střední linii eserovské. A levější protikolčakovští politikové, kteří byli bez těchto tradičních styků, vítali v českém vystoupení aspoň rozhodné oslabení úhlavního nepřítele. Ovšem oficiálně v nových poměrech i první patřili jakožto »neprátele existujícího pořádku«, k bolševismu. Proto styky s nimi byly stihány i se strany českých strážců pořádku.

Vzniká zajímavá situace. V této spleti snah a zájmů Gajda, ocitnuv se pod vlivem a do určité míry v novém spojení s esery, stanul bezděčně v témž širokém protikolčakovském táboře, v němž stála i neoficiální armáda a její sjezd. Gajda také na rozdíl od jiných důstojníků ani jediným gestem nedává důvodu k podezření v nepřátelství k sjezdu, ač tento konal se v jeho sídelním městě. Tím možno vysvětliti také onu příznivou Gajdovi náladu, šířenou možná i bez jeho vědomí z tábora eserů a živenou pouze neodůvodněnými pověstmi, že prý Gajda ve sporu armády s politickým vedením kloní se k stanovisku sjezdu.

Zvláště zajímavé však je, že v tomtéž Jekatěrinburku, sídle Gajdy, pospíšili si současně s českým mimořádným sjezdem konati svůj sjezd i eseri pod vedením bývalého člena vlády Klimuškina. A byl-li tento sjezd tajným pro Omsk, sotva mohl býti takovým pro Gajdu kontrarozvědku. Dá se naopak souditi, že eseri, starající se vejíti ve spojení s čs. sjezdem, měli současně určitý kontakt i se štábem Gajdy. Nebo jinak: že »Gajdovci« při jasné protibolševické tvářnosti sjezdů sna-

žili se využití pro své cíle obou. To bylo také v Gajdově slohu. Neboť Gajda, budující svoje aspirace nad stranami, udržuje vždy pro jistotu železo ve všech ohnících a bedlivě odhaduje sílu i perspektivy proudu dříve, než se s ním otevřeně spojí.

O takovém poměru sjezdů svědčil by i onen anonymní »eser«, přihlásivší se při pozdějším sestavování obžalovacího spisu proti sjezdovým delegátům dobrovolně ku svědectví proti nim přes to, že nemohl uvést nic více, než že sjezd eserů hledal spojení s delegáty a že pokusy končily bez praktických výsledků: prostě proto, že všearmádní sjezd v touze vyvést co nejrychleji armádu z Ruska, snažil se odpoutati vojsko od všech vnitřně-ruských služeb. Proto zůstalo pouze při slibech vzájemné informace.

Ostatně ani tajný eserský sjezd kromě konstatování fakta společné protikolčakovské fronty se o ničem praktickém nedohodl. Kdežto jedna část eserů organisovala již tehdy aktivní povstání proti reakci v Sibíři a proto i bránila se každé cizí intervenci ve prospěch protirevoluce, stála tu část Gajdovských eserů nerozhodně před problémem, jak rozlišiti selská povstání v týlu od bolševických. Neboť udržeti frontu protibolševickou bylo pro Gajdovce v té době důležitějším než udržeti frontu protikolčakovskou.

V tom ohledu Gajdu neodstrašil ani zřejmý odpor čs. armády a on nevzdal se naděje přilákati ji novým demokratickým praporem zpět na frontu — a pod svým velením — k Moskvě. Vždyť v té víře nebyl sám. Taková »sláva českého jména« byla ideálem i těch Čechů, jimž předal armádu Štefánik. I oni návrat armády domů nepředstavovali si nikdy jinak, než přes Moskvu, poraženou našimi zbraněmi a odevzdanou tvrdé vládě více či méně civilisovaných atamanů. Ti všichni čekali pouze na vhodnou dobu. Důkazem je, že v době, kdy

armáda sama ještě věřila Štefánikovým slovům, že její úkol v Rusku je skončen, kdy věřila slibům o brzkém návratu do vlasti, pověstem o cestě do Vladivostoku, kdy zdálo se, že není ani pomyslení na nové boje armády v Rusku, v tutéž dobu Gajda se sebevědomým úsměvem ujišťuje v Tjumeni důvěrně důstojníky, že »my ještě budeme bojovati spolu pod Moskvou«. A jako první krok k tomu hned po jeho příjezdu do Omska přinášeji noviny »oficielní« zprávy — jakoby z francouzského pramene — o nemožnosti cesty přes Vladivostok, o jediné možnosti návratu armády přes západ atd. I plnomocník Pavlů prohlašuje ostatně, že cesta přes východ je vyloučena, jelikož — »suchou nohou moře nepřejdeš«. A ještě koncem května před konečnou katastrofou Kolčakovy armády obrací se Gajda k čs. armádě jasně a přímo s pozdravem a výzvou:

»Sibiřská armáda cítila by se šťastnou, kdyby čs. vojsko prošlo s ní společně sovětským Ruskem ve svou překrásnou Čechii. Sibírci posílají slavnému čs. vojsku svoje hřimavé »Na zdar« a očekávají Vás.«

Teprve když rudé armády zastavily dostihy Kolčakových generálů, když vlastní vojáci vyhodili ze sedla generálské závodníky a když i slavní Češi neposlechli pozvání k procházce Ruskem, teprve tehdy i Gajda zřídka se beznadějného plánu dostatí se do Moskvy s kontrarevolucí Kolčaka.

XIII.

Vrátíme se k cestě, po níž šly massy legionářské. Nebyla to cesta ve své podstatě speciálně československá nebo speciálně sibiřská. Byl to proud doby, strhující celé lidstvo svojí gravitací k spravedlnosti. V tom také a pouze v tom je podstata oněch »cizích vlivů«, hledaných při každé příležitosti horlivými soudci nelegálních masových hnutí. Tu nebylo třeba »cizích«, »umělých« vlivů, jako jich není třeba ku svedení krupějí, padajících na jednu strán, v jeden ručej, v jedno řečiště a v jedno moře.

Jekatěrinburský sjezd se skončil a delegáti, uražení i rozezlení, rozjeli se k částem, ne aby kapitulovali a odevzdali sebe a ty, jež zastupovali, s důvěrou v ruce vyvolených »Zvláštního sboru«, ale aby pokračovali v odboji, přesvědčení ještě více než před tím o nutnosti změny kursu. Jestli i někde vzdal se volený vůdce těžkého a nevděčného boje s vedením, tu lid ve zbrani okamžitě vyzvedl si v čelo nového, ochotného jíti dále neústupně za novou pravdou, na obranu společných zájmů.

Bylo by nespravedlivým tvrditi, že několik sjezdových delegátů zagitovalo a pozvedlo k odboji desetitisícové massy, rozházené po celé Sibiři, stojící v prvé řadě pod vlivem oficiální agitace. Delegáti mohli nanejvýše dáti živelnému hnutí armády vyšší cíl, formu, organisovanost. Agitátorem, jak již řečeno, byly samy nové reformy.

Jistě, že nebyly to pouze abstraktní ideály demokracie, či snad hluboce pochopený význam demokratických zřízení ve vojsku, jenž vzburcoval široké massy »prvních občanů republiky« do obranné fronty. Nadšení mass pro abstraktní ideály lehce uspává se sytým

žaludkem, teoretický odpor lehce rozptyluje se ventilem přechodních formálních kompromisů. Ale byl tu příkaz o úpravě platů, jenž dotkl se živého místa všech prostých revolucionářů, ba rozčaroval svými velikými distancemi i nižší důstojnictvo. Proto výzva mimořádného sjezdu, odmítati platy do rozhodnutí příštího řádného sjezdu, našla netušený ohlas a postavila armádu za sjezd a proti vedení jednotně a téměř bez výjimky.

Jestliže vedení doufalo výplatou zvýšeného žoldu podle oktrojovaného zákona učiniti průlom do hájených starých zákonů, formulovaných v »Řádech a resolucích I. sjezdu«, tu prostí dobrovolníci právě tyto bezvýznamné přídavky odmítali s toutéž usnadněnou zásadovostí, s jakou důstojnictvo přijímalo vítanou výpomoc značných doplateků. Nemá tedy smyslu ukazovati jednostranně na to, že boj za ideu demokracie, i ona gesta, s nimiž odmítáno zvýšené služné, jako nežádoucí úplatek za policejní služby, zatěžující osvobozenou vlast, měla příliš materiální podklad.

Příkaz o platech pouze velmi názorně ukázal masám, apatickým k abstraktním ideálům, pravou podstatu nového kursu čs. vedení. I nahoře poznali postfestum, že stala se tu při přechodu od »hesel revoluce« na půdu »pořádku« neprozřetelnost a taktická chyba. Proto okamžitě snažili se zreformovati tuto Štefánikovu reformu vyrovnaním křiklavých rozdílů pomocí zvláštních doplateků za léta v legiích, jimiž měla býti roztržena sjednocená massa na nové zájmové kasty. K tomu však bylo již pozdě. Platy, přijaté důstojníky a zamítnuté rozhořčenou massou, dovršily už rozštěpení armády revolucionářů na dvě sociálně protilehlé třídy, z nichž jednu representovalo nové »zákonné« vedení a druhou »odbojný« sjezd. Tak sama »řádná armáda«, dávající jedněm revolucionářům privilegované postavení s vyhlídkou na skvělou kariéru v novém

státě a druhým po skončení »povinnosti« demobilisaci do bezohledného existenčního boje, zničila v citlivém revolučním ovzduší svoji nespravedlivostí všechny předpoklady disciplíny. Obrátila zájem všech malých lidí cele k občanským a všelidským otázkám a postavila tak velící vojáky a podřízené občany ve zbrani jako třídy ostře proti sobě.

Příznačným pro tento odklon k třídnímu uvědomění byl již 1. máj toho roku. V době, kdy občanům »osvobozené« Sibíře byla jakákoliv oslava 1. máje jako »velezrádný« projev zakázána, kdy čs. vedení snažilo se tam, kde nebylo vyhnutí, stěsnati jemu nevhodný národní svátek v rozpacích nejvýše na oficielní vojenskou parádu všenárodně-vlasteneckou, jest neoficielní armádou první máj slaven ve znamení boje mass proti vedení. Slaví se okázale občansky — klidně a důstojně v záplavě rudé barvy a revolučních nápisů, hlavně Masarykových starých revolučních hesel. Rudé prapory okázale vztýčeny nad červenobílými. Jistě hlavně proto, že byly v té nenáviděné »nové Sibíři« velezrádnými.

Zmíněné otázky vnitřní stály v popředí, dokud armáda pouze podezřívala možnost nového zneužití v cizích službách. Ale už převedením na »čestnou úlohu« ochrany magistrály, jež musila státi se ochranou vojenské diktatury na ní a vojnou proti povstavšímu národu, boj armády za »Řády a resoluce« přechází přímo v boj proti zneužití čs. vojska, v otevřený boj proti intervenci. Tak chystaný sjezd dostává již určitý úkol: vymoci všemi prostředky neutralitu v ruské občanské válce, zejména v té, jež živelně z národní duše rozhorela se v týlu pravidelné fronty lidovým povstáním.

Povstání v Sibíři vznikla vlastně hned po převratu k diktatuře Kolčakově, kdy ukázal se nad veškeru pochybnost jasný kurs k starému režimu. Dřívější spora-

dicke vzpoury rychle se slily v celé oblasti a v široké povstalecké fronty.

V tu dobu právě čs. části byly na cestě k východu, k odpočinku, k neutralitě a — domů. Tak zněl také zevně příkaz z Evropy a z vlasti. Veřejné mínění mass, stejně jako ve vojsku i ve vlasti a v celém světě, bylo ostře protiintervenční. I mocné vlády musily své praktické dílo krýti před zrakem poddaných aspoň formálním prohlášením neutrality. Za takových poměrů i ochrana magistrály potřebovala takovou formuli, jež by při zevní neutralitě umožňovala intervenci. Formule našla se také po dohodě rusko-francouzské v prohlášení, že »ochrana železnice děje se ne jako zasahování do vnitřních záležitostí, ale jako zajištění dodávek výzbroje pro frontu a zajištění komunikace pro Čechoslováky.« (!)

Tuto ochranu k uvedeným šlechtným cílům vzali spojenci sami na svá bedra: Anglie — Východočínskou dráhu; Japonsko — Zabajkalskou; Francie — Tomskou, jež byla nejvíce ohrožena povstáním; Amerika — Omskou. Jelikož však k tomuto dobrému úmyslu spojenců nebylo po ruce vlastních sil, jelikož Amerika byla více než Omskem zaujata ve Vladivostoku střežením Japonců, přespříliš horlivých v ochraně Zabajkalí, jelikož Anglie i Francie v osobě svých generálů byly plně pohlceny ochranou Kolčaka v samém Omsku, tedy úlohu imaginárních spojeneckých sil pro »zajištění komunikace pro — Čechoslováky« od Omska až k Bajkalu v praxi musila převzít — čs. armáda.

Tak tedy dobrý úmysl spojenců přivedl naši armádu do boje s povstalcí, k němuž kromě nás a Japonců jiných sil nebylo. Ruské mobilisované části nebylo možno spolehlivě užívatí pro tento účel, jelikož zhusta přecházely k povstalcům; a samy atamanské kozácké

oddíly, skutečná jediná moc vojenské diktatury, živelně nenáviděná národem, ukázaly se nedostatečnými k likvidaci rostoucího povstání. »Za takových okolností — jak píše oficiální historik — rozložení čs. vojska na Sibiři možno nazvatí vskutku jedinou záchranou ruského týlu v kritické době.«

Tehdy možno bylo ještě doufatí, že příchod Čechoslováků do oblasti povstání a zabezpečení dráhy s desetiverstovým pásmem po obou stranách, jakožto bezpečné základny pro operace trestných atamanských oddílů, umožní těmto bez dalšího zasahování Čechoslováků postupnou likvidaci povstaleckých front. Tato ochranná policejní služba čs. osvoboditelů byla ruské veřejnosti oznámena zvláštním příkazem s předpisy čs. velení a upozorněním, že »kdo se nepodřídí nařízením československého a ostatních spojeneckých velení, bude přísně potrestán, nevyjímaje ani trest smrti.« To všecko ovšem dalo se dle slov téhož příkazu »s jediným cílem, dátí v chráněném rayoně klidnému občanstvu možnost užívati svobody a bezpečnosti.« To jest to, na co nestačily samy kolčakovské oddíly »zvláštního určení«.

Oficiální »Čs. deník« nezůstavil nikoho v pochybnostech o tom, kdo a proti komu má býti chráněn. To, co s naší pomocí vrhalo se na Moskvu, nazýval »mladým Ruskem« a »mladou ruskou armádou«. Očividně pokládal diplomaty a poválečné vlády i řemeslné politiky, kteří zplodili ono »nové Rusko« v Sibiři, za lidi stojící na mravní výši lidské kultury. Jemu atamané s Kolčakem i Gajdou byli onou Masarykovou moderní autoritou, schopnou prováděti reformy na úrovni lidské kultury, lidmi, stojícími na výši budoucí kultury a schopnými koncipovati a prováděti ideál budoucí společnosti. A naopak ty tisíce, jež povstaly v tajgách proti zločinnému násilí, tisíce, vedené nadšenými idealisty (kte-

ří snad měli neštěstí — tak časté ostatně i u geniů — že koncipovali a chtěli prováděti nedostižený ideál společnosti nad mravní výší současných vlád i současné demokratické prostřednosti), ti všichni byli mu pouhými bandami loupežníků, trestanců a zločinců. O tom, odkud se jich tolik vzalo v klidné dosud Sibíři, redakce »Čs. deníku« nepřemýšlela. Zločinem byla jí každá vzpoura proti »existující zákonné vládě« na Sibíři a zločinným bolševismem vše, co neběželo jako stádo před praskajícím atamanským bičem. A to byl bezmála celý národ zoufalstvím přeměněný v hrdinu.

Více než šedesát povstání zemědělců a vzpour vojenských částí zřejmě svědčilo o nepřátelství ruského lidu k nastolené důstojnické vládě. A také při potlačování těchto povstání pod naší ochranou užívalo se těch nejkrutějších prostředků. Na pouhá udání a obvinění ze sympatií k bolševismu byli lidé věšeni a stříleni, vesnice vypalovány. Tak na př. při potlačování povstání v kustanajském újezdě bylo v samotném Kustanaji několik set lidí oběšeno a v okolních vesnicích, dříve než tyto byly zapáleny, postríleni byli všichni muži od 18 do 55 let. Tak bylo »uklidňováno« pokojné obyvatelstvo, když skuteční povstalci kustanajští ustoupili před přesilou trestního oddílu mladičkého generála Sacharova do Turgajské stepi. A tak tomu bylo po celé Sibíři. Každý újezd měl svého »obroditele Sibíře«.

Cím dále na východ, tím všeobecně užívané způsoby »uklidňování« byly divočejší. Vládcí Dálného Východu, pretendenti na vládu nad »vší svatou Rusí«, neuznávající ani Kolčaka, atamané Semenov a Kalmykov, byli už skutečnými, vojensky organisovanými loupežníky. Zmocnivše se části sibiřské a amurské dráhy, podporováni Japonci, obohacovali se na účet klidného obyvatelstva. K nim pojil se ještě generál Chorvat, sám osobně zaměstnávající se v Charbině méně krvavou prací pro

vlast, jemuž tamní nejodpornější hnízdo spekulantské postavilo ještě za života pomník za zásluhy o »národní blaho« a za to, že dobře spekuloval na šanghajské burse.

Ostatně necht' o tom »mladém Rusku«, které čs. legionáři měli chrániti, i o těch, proti nimž mělo ono býti chráněno, mluví dokumenty z liberálních protibolševických pramenů.

Podle nich největší bandita, nezávislý ataman Kalmykov — jak svědčí sám náčelník jeho štábu — dal popravit více než 1500 lidí. Lidé byli stříleni bez jakéhokoliv systému nebo záznamů většinou proto, že měli u sebe peníze. Byly i případy, že »odsouzený« před zastřelením počal vyjednávat i slíbit, že za několik hodin doručí »soudcům« několik desítek tisíc rublů, zachránil svůj život. Lidský život v Kalmykově oddílu měl nepatrnou cenu. Stačilo, že při kontrolování osobních vlaků vzbudil někdo pozornost krásnými vysokými betami, aby propadl smrti. Pak ovšem o takovou kořist vznikala často rvačka a kořist stávala se majetkem nejsilnějšího.

Ani sám ataman Kalmykov nelišil se od svých podřízených. Celá řada věcí, jež nosil a užíval, jako prádlo, zlaté hodinky, pouzdro na doutníky a pod., pocházela z takových loupeží.

Po Kalmykových popravách nezůstávalo sledu; neboť v jeho oddílu ani se nevedlo vyšetřování ani nebylo soudu. Jestliže zastřelením některé osoby byl vzbuzen větší rozruch, byl dán příkaz zavést vyšetřování dodatečně, a pak vždy našli se už svědci i dokumenty proti zavražděnému.

Mrtvoly popravených neodklízely se vždy. Nebyly řídké případy, že toulaví psi vláčeli části lidských těl. Poslední dobu hrobem zastřelených byla řeka Amur. Mrtvoly byly sváženy k řece a házeny pod led. V lednu 1919, na příklad, byli zastřeleni tři kozáci za pokus uté-

ci z Kalmykova oddílu. Jejich mrtvoly měly býti hozeny pod led. Ale jelikož vysekaný otvor v ledu byl příliš malým, byly mrtvoly sekerou rozčtvrceny. Vykonavatel toho byl Kalmykovem pochválen za »vynalézavost« a našel jistě dosti horlivých napodobitelů.

Svoji vládou, střelením, aresty a prohlídkami »vydělal« si Kalmykov kapitál okolo dvou milionů rublů, z nichž část byla uložena v Japonsku. Mezi zastřelenými a okradenými jsou i cizí příslušníci, ba jest mezi nimi i misse švédského Červeného kříže se značným obnosem 1,600.000 rublů.

Pravda, namítne se, že to byla volná atamanština, chráněná Japonci, na niž ústřední vláda neměla vlivu, ba již i těžko se mohla brániti. Ale známe přece »uklidňování« krasnojarského plnomocníka vrchního vladaře, generála Rozanova, vyslaného přímo s direktivami od Kolčaka. Jak Rozanov představoval si své poslání, o tom svědčí jeho rozkaz ze dne 27. března 1919, jenž zní:

»Rozkaz. Náčelníkům vojenských oddílů, operujících v rayoně povstání! Rozkazuji přísně řídit se tímto:

1. Při obsazení osad, zabraných dříve rozbojníky, žádati vydání jejich pohlavárů a vůdců; nestane-li se tak a jsou-li důvěryhodná svědectví o jejich přítomnosti — zastřelit každého desátého.

2. Osady, jejichž obyvatelstvo uvítá vládní vojska zbraní, spalovat; každého dospělého muže zastřelit; majetek, koně, vozy, obilí atd. odebrati ve prospěch eráru.

Poznámka: Všechno odebrané budiž uvedeno v rozkaze oddílu.

3. Jestliže při procházení osadou její obyvatelé z vlastního popudu nedají vládním vojskům zprávy o pobytu nepřítele v dané osadě, a bylo možno podati takovouto zprávu, ukládati obyvatelstvu peněžitě kontri-

buce, za jejichž zaplacení ručí celá osada. Kontribuce vymáhati nemilosrdně.

Poznámka: Jakákoliv kontribuce musí býti uvedena v rozkaze oddílu. Na to peníze odevzdati eráru.

4. Při obsazení osad bezvýjimky ukládati po kontribuci všem osobám, které napomáhaly rozbojníkům, třeba i nepřímou. Za zaplacení kontribuce všichni společně ručí.

5. Oznámiti obyvatelstvu, že osady, provinivší se dobrovolným zásobením rozbojníků, nejenom zbraní a vojenskými potřebami, ale i potravinami, oděvem a j. — budou spalovány a jejich majetek bude odebírán ve prospěch eráru. Obyvatelstvo je povinno odvážeti svůj majetek nebo zničiti jej ve všech případech, kdy by jej mohli použítí rozbojníci. Za zničený tímto způsobem majetek bude obyvatelstvu vyplacena jeho plná cena penězi, nebo bude se hraditi z rekvirovaného majetku rozbojníků.

6. Z obyvatelstva bráti rukojmí; v případě, že z téže osady druzí vystoupí nepřátelsky proti vládním vojskům, rukojmí bez milosrdenství zastřeliti.

7. Jako povšechné vodítko: na obyvatelstvo, zjevně nebo tajně pomáhající rozbojníkům, nutno hleděti jako na nepřítel, trestat je nemilosrdně a jejich majetkem hraditi ztráty, způsobené vojenskými operacemi té části obyvatelstva, které jde s vládou.«

Že Rozanov skutečně jednal v duchu své vlády, dosvědčuje rozmluva, již uvádí její tajemník Gins. Civilistům, i sebe více oddaným tvrdé vládě admirála, přece jenom někdy točila se hlava nad takovou řízností vojenské práce. I Gins, jdoucí s Kolčákem věrně k jednomu cíli, přece jen oponoval někdy při volbě cesty. Ale admirál, v jehož očích — podle slov Ginse — »podřízení vojenského světa občanskému bylo čímsi nepřirozeným, téměř obludným, strašným«, stojí na svém: »Já vím —

praví Kolčak — vy narážíte na stanné právo, militarism atd. Ale pochopte, že tomu se nevyhnete. Občanská válka musí býti nemilosrdnou. Já poručím velitelům částí stříleti všechny zajaté komunisty. Buď postřílíme my je, nebo postřílí oni nás. Tak tomu bylo v Anglii v době války Červené a Bílé Růže, tak tomu nevyhnutelně musí býti i u nás a v každé občanské válce. Zruším-li stanné právo, pozavírají Vás okamžitě bolševici nebo eseri nebo i Vaši členové ekonomické rady druhu Alexejevského, či vaši gubernátoři druhu Jakovleva.«

A Gins, jenž i to chápe, hájí pouze taktiku diplomata: »My musíme pracovati s novými lidmi — praví a píše Gins. — Neposkytneme-li možnosti vymluvit se těm, kteří trpí parlamentskou záhrou, jako Krol či Alexejevský, neustanovíme-li gubernátory či dokonce ministry několik ctižádostivých eserů, neuděláme-li vyslancem Avksentieva nebo nejvyšším velitelem revolučního generála druhu Pepeljajeva nebo partisana, druhu Kapella, my nikam nedojdeme.« — —

Necht' čtenář sám podle svého vkusu rozhodne, v čem který z diskutujících měl pravdu. My přejdeme k vlastní historii.

Co se povstalců týče, bylo už tehdy mnoho sporů o tom, kdo jsou a oč usilují. I o tom můžeme podati toliko dokumenty z protibolševických pramenů.

Již zmíněný Kalašnikov charakterisuje ve svém memorandu povstání takto:

»Především překvapuje vznik a rozšíření nepokojů a povstání v těch územích, kde — soudě podle hospodářských poměrů — bolševism nemá půdy. Povstání byla: 1. v jenisejské gubernii: v újezdě jenisejském, krasnojarském, ačinském, kanském a minusinském, 2. v tomské gubernii: v tomském, mariinském, kuzněckém, štěglovském a novonikolajevském, 3. v altajské guber-

nii: v barnaulském, 4. v irkutské gubernii: v nižněudinském a v části balaganského. 5. v zabajkalské oblasti: ve verchněudinském, selenginském, čitinském, akšinském a něřčinském. 6. v amurské oblasti v zejském rayoně. 7. v přímořské oblasti: v chabarovském a v části imakanského, v olginském a usurijském.

Zvláště úporná a široce rozvětvená jsou povstání v újezdě nižněudinském, ačinském a minusinském. Blíže k frontě jest značně klidněji, avšak i tam byla povstání v Tjumeni (mobilisovaní a část děníků) a v Kustanaji (rolníci, přistěhovalci a mobilisovaní). Jest pozoruhodno, že většina povstání nevzniká v městech, nýbrž hlavně na venkově. Povstalecké oddíly nabývají dosti velkých rozměrů. S počátku objevovaly se neveliké hloučky partisanů od 20 do 50 lidí, nyní však se dovídáme o oddílech 2.000 až 5.000 mužů (v Kustanaji celkový počet povstalců činil okolo 10.000). O rozměrech činnosti některých z nich možno si učiniti představu podle těchto faktů:

Amurská železnice nefungovala po dva týdny, poněvadž byla v moci povstalců. Japonské oficielní zprávy praví, že za půldruhého měsíce pouze v rayoně vesnice Spasské (v amurské oblasti) bylo 30 povstání. Jiné zprávy (československé) od 18. března 1919 do 3. dubna 1919 zaznamenávají 57 útoků pouze na oblast stanice Tajšet (pásmo hájené Čechoslováky). Povstalecké oddíly často mívají inteligentní vůdce, dokonce někdy i důstojníky. Jest zřejmo, že povstalci, ať již operují partisanskými výpady, poškozující železniční trať, napadající naše stráže atd., nebo ať vystupují v massách, nejen že se nepotkávají s činným odporem místního obyvatelstva, nýbrž naopak spíše jsou jim podporováni. Tím si můžeme vysvětliti jejich časté úspěchy proti vládním i spojeneckým vojskům, i to, že se snadno rozptylují a skrývají. Při potlačení povstání často neutrpí

povstalci sami ani tolik, kolik místní obyvatelstvo a ti, kdož neměli s povstáním nic společného. Ve vesnici Ivanovce u Blagověščenska dostaly se do kulometného ohně japonského oddílu dívky jdoucí ze školy. Něco podobného se stalo v Tambovce a v jiných místech. V témže rayoně byl tělesně potrestán člen Zemstva, vyslaný uklidniti znepokojené rolníky.

Všechny nepokoje a povstání se obyčejně vysvětlují vlivem bolševických agitátorů, seskupujících kolem sebe bývalé krasnoarmějce. Jest nesporno, že elementy bolševické a jim příbuzné, kdykoliv vznikají nějaké nepokoje, snaží se jim dáti charakter boje za vládu sovětů. Především jest třeba vysvětliti, jakým způsobem tyto agitátoři mohli získati vliv u selského obyvatelstva, jež nedávno vítalo s takovým nadšením svržení jejich vlády. A za druhé, v celé řadě povstání možno pozorovati pohnutky, jež nemají nic společného s bolševismem. Na př. v Kustanaji sehrály důležitou úlohu spory mezi přistěhovaleckými Ukrajinci a kozáky, snažícími se vypuditi přistěhovalce bez ohledu na výnos Zatímní vlády. V amurské oblasti, ve vesnici Ivanovce, povstavši sedláci dali si název »selské lidové armády«, a aby nebyli stotožňováni s krasnoarmějci, dali si na své prapory ne červené stuhy, nýbrž nadpisy »Pro vlast«. Cíle povstání bývají vytčeny různě: zavedení »vlády lidu« ve formě všeobecných selských rad, osvobození vlasti od cizinecké nadvlády, ústavodárné shromáždění. Ve většině případů vůbec povstání neměla určitého cíle a byla svéráznou pomstou za »izděvatelstva« (cynickou svévoli) vlády (»Zabajkalské novosti« č. 123 r. 1919). Setkáváme se s projevy podobnými tomu, jenž byl slyšen na stanici Kamyšet od zmocnivších se jí »bolševiků«: »My nejsme bolševici, jsme selský svaz, bojujeme proti Kolčakovi, knutě a daním.« Za třetí jest místy v povstáních pozorovati účast selské inteligence,

jež mnoho vytrpěla od bolševiků a neschází ani případ, kdy za účast v postání byl zatčen i kněz.

Toto vše nás nutí k závěru, že máme před sebou jiné zievky, než jak se všeobecně vysvětluje — povstání inscenovaná bolševickými agitátory — a nutno pátrati po hlubších kořenech událostí, odehrávajících se na území Sibíře.«

Jedno z největších povstání, proti němuž byl namířen citovaný příkaz Rozanova, vzniklo v jenisejské gubernii. O něm podává jasný obraz tento výňatek ze zprávy představitele sibiřské samosprávy jenisejské gubernie:

»Ve smýšlení zemědělců v jenisejské gubernii v posledním roce nastal veliký obrat. V květnu 1918, když byla v jenisejské gubernii odstraňována sovětská vláda, nejširší vrstvy zemědělců byly naladěny určitě proti bolševikům. Jasným důkazem takového poměru je ten fakt, že v městě Minusinsku a v minusinském újezdě, největším to újezdě v gubernii, byla svržena sovětská vláda samotnými zemědělci, kteří ozbrojivše se vidlemi, sekerami a pod., sevřeli město se všech stran tak, že bolševici byli přinuceni se vzdáti. Ale na podzim téhož roku, za nějakých 5 měsíců, zemědělci téhož újezdu opět obklíčili město a málem, že jej opět neuchvátili, tentokráte již s opačným cílem, t. j. aby znovu dosadili sovětskou vládu. A od té doby povstání v gubernii neustávají. Tu v jednom, tu v druhém místě propukávají a rozšiřují se lidová hnutí, povstalci zachvacují celé okruhy a někde i města. Minulou zimu bylo v rukou povstalců po několik týdnů město Jenisejsk; nyní obsadili město Minusinsk a více než polovinu minusinského újezdu. V zimě byl obsazen povstalci skorem celý kamský újezd a značná část krasnojarského a ačinského újezdu a taktéž přiangerský kraj. Vůbec není jednoho újezdu v gubernii, v kterém by se neobjevovaly veliké nepořádky a povstání. Na vzrůst povstání měly vliv

kromě reakční politiky vůbec, též i způsoby, jimiž se povstání potlačovala. Tyto způsoby jsou takové, že vzbuzují krajní nelibost veškerého obyvatelstva, které s odporem odvrací se od vlády a její představitelů. Smetení s povrchu země ohněm a mečem celých osad, popravy bez soudu, bití, rekvisice, znásilňování žen a dívek a jiná řádění páchaná vládními oddíly a milicí v území povstání, ještě více je rozdmychují a množí počet povstalců. Řádění a vůbec zločinné chování se milice a jiných »ochránců« pořádku vysvětluje se netoliko nízkými charaktery těch, z nichž sestává milice, ale i tónem, který vychází se shora, direktivami osob, jimž nyní je svěřen majetek a život obyvatelstva. Příkladem direktiv, vedoucích nevyhnutelně k nezákonnosti, zločinným a pro zemi zhoubným jednáním nižších představitelů vlády, jest na př. nařízení, vydané v zimě roku 1919 plnomocníkem Vrchního vladaře v jenišejské gubernii, gen. por. Rozanovem, o vedení bojů s protivládními živly. Přesný smysl tohoto ustanovení je ten, že každý, kdo bude usvědčen v protivládní činnosti slovem nebo skutkem, podléhá zastřelení bez soudu a vyšetřování. A poněvadž vykonávati toto nařízení je povinen každý zástupce vlády, je pochopitelné, jaký široký prostor pro nejdivočejší a nesmyslnou zvůli a násilí nad obyvatelstvem otevřel se tímto činem gen. por. Rozanova. Druhý pozoruhodný skutek téhož činitele spočíval ve vydání nařízení, jímž obyvatelstvu vesnic a osad, ležících v pásmu přilehlém k dráze, kladlo se za povinnost netoliko dráhu chrániti před poškozením, nýbrž i zodpovídat za tato poškození v případě, že nebyla dána výstraha a vinníci nebyli nalezeni, až do úplného zničení těch osad, v jejichž blízkosti byla trať poškozena nebo vlak napaden. Analogické nařízení bylo vydáno také čs. velením. Ale, pokud se týče Čechoslováků, nutno v zájmu spravedlnosti podotknouti, že

na činnost jejich oddílů v území jenisejské gubernie nedošly žádné zvláštní stížnosti.

Rozumí se samo sebou, že zemské orgány nemohly netečně dívat se na takovouto bakchanalii. Mimořádný gubernský zemský sjezd, konaný v Krasnojarsku v květnu 1919, posoudiv takto vytvořenou situaci v gubernii, a vloživ do svých protokolů celou řadu zpráv z míst o zločinné a nezákonné činnosti milice a oddílů, přijal resoluci, v níž se mluví, že pro úspěšný boj s anarchií a nepořádky první nezbytnou podmínkou jeví se zákonná činnost všech zástupců vlády, což ve skutečnosti není pozorováno a nač gubernský zemský sjezd upozorňuje občany a vojenské úřady. Zdálo by se, že takováto, v nejvyšší míře loyální resoluce, vystrízliví nezměrně horlivé samovládce. Ale nestalo se tak. Gen. Rozanov se svými spolubojovníky i v tom uviděl urážku armády atd. a vydal tomu odpovídající rozkazy, v jejichž důsledcích musel předseda gubernského zemského sjezdu rychle opustiti Krasnojarsk.

Na základě podezření v protivládních skutcích i pro demokratický způsob činnosti (většina vojenských úřadů nedělá rozdíl mezi demokratismem a bolševismem) dály se zatýkání a jiné represalie proti zemským pracovníkům. Tak bývalý předseda guberniální zemské úpravy J. V. Kazancev měl býti zatčen proto, že na podzim roku 1918 odepřel na hostině, pořádané na počest anglických hostí, vstát, když opilí ruští důstojníci počali zpívat carskou hymnu a proto, že podepsal protest proti zatčení Direktoría, a od těch dob je nucen se skrývati. V březnu 1919 byli arestováni skoro všichni členové jenisejské újezdné zemské úpravy pro podezření v protivládní činnosti.

Pokud se týče povahy lidových povstání v gubernii, tu nehledě na to, že tato povstání ve většině případů jsou vedena hesly sovětské vlády a v čele jich stojí pře-

vážně bolševici, přece nemají úplně a jasně vyslovený bolševický ráz. V podstatě jsou spíše prostě aktem protestu proti existujícímu režimu a též proti mobilisaci a daním. V místech, obsazených povstalci, »socialisuje se« pouze majetek těch, kteří utekli. Specificky bolševický odstín přijímají povstání na sebe proto, že bolševici jsou nejaktivnějšími ze všech těch skupin, které přicházejí do styku s lidem.«

V jiném důvěrném dokladu plnomocníka krasnojarského újezdného zemstva N. R. Verdennikova, datovaném 30. července 1919, je popisována činnost vládních oddílů při potlačování povstání v stepno-badžejském okrese krasnojarského újezdu takto:

»Osm verst od St. Badžeja leží vesnice Orješnaja. Při projíždění touto vesnicí překvapil mne její pustý vzhled. Vesnice byla doslova vymřelou. Domy byly pusté, v některých z nich byly pouze děti a ženy, muže nebylo vidět. Z rozhovoru s pozůstalými jsem poznal, že procházející vojenské části odebraly jim všechny koně a krávy, vzaly všechny vozy a veškeren cenný majetek. Vesnice byla v pravém slova smyslu vyloupena. Slzící ženy prosily mne, abych jim pomohl, nechápajíce, proč takové neštěstí je potkalo. Děti hladověly, nebylo pro ně mléka. Při tom mně sdělili, že za tři dny budou spáleny jejich domy. Těžko vyliciti, co jsem viděl.

V této vesnici, jakož i v jiných, byli někteří násilně mobilisováni a odešli s rudou armádou. Jejich rodičům dle jich slov hrozil trest.

St. Badžej představoval vojenský tábor. Místní obyvatelstvo nebylo vidět. Zřídka bylo možno potkati stařeny a děti, ostatní obyvatelstvo odešlo za rudými, vzavši sebou svůj majetek. Dle zpráv, které jsem dostal, byl tam dříve před příchodem Kolčakových vojsk na místo zemské úpravy zřízen sovět, fungovala záso-

bovací organisace, byla zřízena továrna na obuv, zásobující rudou armádu obuví, továrna na patроны a dokonce sirkárna. Po odchodu rudých našly se zásoby obilí, cukru a petroleje. Všechna pole, jak jsem zjistil, byla na jaře oseta.

Ve vojenském štábu konala se poprava chycených v lese rudých i těch, kteří byli násilím mobilisováni a cestou od rudých utekli.

Mrtvolý popravených se nezakopávaly a rozšiřovaly po osadě mrtvolný zápach.

V den mého příjezdu bylo porubáno 70 lidí. Nebylo žádného vojenského polního soudu. St. Badžej bylo usneseno úplně zničit, všechna stavení spálit, vyjímaje kostel, vystěhovaleckou nemocnici a faktorii. Taktéž mně sdělovali, že plukovník Rozanov dal rozkaz vyvraždit všechno lotyšské obyvatelstvo mužského pohlaví od 16 do 45 let.

Za mého pobytu a před ním bylo spáleno v badžejském okrese pět vystěhovaleckých osad a dvanáct samot. Obyvatelstvo jejich bydlelo pod širým nebem u spálenišť. V samotném Badžěji, nehledě na příkaz vojenských úřadů, nepáliti dosud stavení, kozáci zapálili za mého pobytu 7 statků.

Pozůstalému obyvatelstvu kozáci a vojáci sebrali do slova všechno. Dle zpráv uprchlíků, když oddíl kozáků přijel do kterékoliv obce nebo na samotu, především žádal vydání peněz. Na žádné prosby nebo důkazy o tom, že nemají co dělat s bolševiky, nebyl brán zřetel. Pod hrozbou zastřelení odebíral se veškerý cenný majetek, zlato, obleky, samovary, nádobí, kosy, pluhy, koně, krávy, ovce, vozy atd. a potom dům byl spálen. Zničené rodiny neměly možnost odvézt si i to, co zůstalo, neboť vozy a koně byly sebrány ku převezení odebraných věcí.

Pobyt v Badžejsku den, opustil jsem jej s tíživými

pocity. Hořící domy, krvavé popravy a mrtvolný zápach vytvořily takové ovzduší, že zůstatí tam déle nebylo možno. Bylo nutno mítí silné nervy, aby bylo možno klidně dívatí se na všechno to, co se tam dalo.»

Ku konci svého dokladu, podotknuv, že čs. vojsko k obyvatelstvu chová se humanně, dodává:

»Obyvatelstvo očekává pořádek a zákonnost, ať by přišel od kohokoliv a v nezákonných skutcích vlády vidí skutečný bolševismus. Ačkoliv je to smutné, musím zde poznamenati, že rudí vojáci dle zpráv obyvatelstva chovali se k jejich majetku šetrně a nic nebrali. Totéž nelze říci o ruském (Kolčakovském) a italském vojsku.«

Tak vyličil situaci v stepno-badžejském okrese z vlastní zkušenosti člen ruské samosprávy, jehož nemožno nijak podezřívati ze sympatie k bolševikům a jejich vládě.

Nakonec uvedeme ještě názory E. Kolosova, člena Všeruského Ústavodárného Shromáždění, voleného za jenisejskou gubernii, na celou situaci a na úlohu Čechů. Kolosov, starý a vlivný kdysi vůdce sedláků střední Sibíře, jeden z nejúpornějších protivníků sovětů, organisátor ozbrojeného povstání zemědělců proti sovětské vládě, předseda zemědělských sjezdů, jenž šel v prvních řadách branného vystoupení proti bolševikům v roce 1918, jenž také nikdy nevyhýbal se boji proti nim, — znepokojen ztrátou selských mas právě svého bývalého působiště, protestuje proti vydanému rozkazu o obsazení sibiřské magistrály čs. vojsky. Ve svém dokladu, nadepsaném »Příkaz pl. Prchalý a klidné obyvatelstvo jenisejské gubernie«, předloženém v květnu 1919 čs. vedení, podává charakteristiku povstání a celkový obraz za čs. ochrany takto:

»Na ulicích Krasnojarska byla vylepena vyhláška českého plukovníka M. P. Prchalý, náčelníka III. čs.

střel. divise o tom, že česká vojska berou pod svoji ochranu linii dráhy a klidné obyvatelstvo v pásmu, širokém deset verst po obou stranách dráhy, na jih i na sever. Žádná násilí proti pokojnému obyvatelstvu a úkladná ohrožování života Čechoslováků, jakož i místních ruských občanů nehodlá pl. Prchala, jak píše ve svém prohlášení, trpěti. Kdo nepodřídí se nařízením čs. a jiného spojeneckého velení, bude přísně potrestán — mluví se dále v prohlášení — »nevyjímaje trestu smrti«. Tato opatření, tak krutá, ačkoliv pro nás i ne zcela neobyčejná, poněvadž měli jsme již příležitost jim přivykat za ruských vlád, činí se pl. Prchalou dle jeho slov: »s jediným cílem poskytnouti pokojnému obyvatelstvu v chráněném pásmu možnost užívati svobody a bezpečnosti a proto očekáváme — mluví pl. Prchala v posledních rádcích své vyhlášky — že všichni dobře smýšlející občané přijmou to příznivě a s plnou důvěrou.«

Tímto způsobem pl. Prchala nestará se pouze o ochranu železniční linie, tak důležité a nezbytné pro celé čs. vojsko. Je naplněn starostí také o zájmy pokojného obyvatelstva jenisejské gubernie, jež on vyhláší za stejný cíl se zabezpečením pravidelného provozu železné dráhy. V závěrečných slovech apeluje pl. Prchala na klidné obyvatelstvo předpokládaje, že nařízení bude jím přijato příznivě a s plnou důvěrou.

Není žádné pochyby, že mezi tímto obyvatelstvem v každém případě najdou se, jestli se již nenašly, jednotlivé skupiny, obzvláště z vyšší, reakčně smýšlející buržoasie, které vřele přivítají rozhodnutí pl. Prchaly, chránit jejich zájmy způsobem, jak řečeno ve vyhlášce. Ale to budou osamocené a poměrně nepatrné skupiny.

Pokud se týče ohromné masy klidného, pracujícího a naprosto dobře smýšlejícího obyvatelstva jenisejské gubernie, tu ono přijme a již přijímá vyhlášku náčel-

nika III. divise s nepokojem a nepochopením. Úlohou následujících řádek je vysvětliti, proč je tomu tak a zvláště říci, proč vzniká takovéto nepochopení a nepokoj.

Vydávaje svoji vyhlášku pl. Prehala, jako člověk úplně nový a cizí našemu životu, očividně nevěděl, že klidné obyvatelstvo jenisejské gubernie, naprosto dobře smýšlející, trpí netoliko násilnostmi od zlých lupičů, s nimiž zápasí vláda, ale také od samotné vlády.

Když v Omsku ještě v září a potom v listopadu byly provedeny dva státní převraty, organisované reakčními, monarchisticky smýšlejícími vojenskými a obchodně-průmyslovými kruhy, tu v celé Sibiři i v jenisejské gubernii počaly zemědělské nepokoje. Návrat k starému pořádku a znovuvzkříšení způsobů staré vlády velmi silně účinkovaly na zemědělce. Jejich chování se počalo rychle měnit. Na jaře a v létě roku 1918 zemědělci naší gubernie všude povstávali proti bolševické vládě a radostně, s důvěrou a se sympatiemi vítali čs. vojsko. Na některých místech z vlastní iniciativy povstávali proti sovětské vládě, organisovali značné oddíly po 6—7 tisících lidí, ozbrojovali se čím mohli proti sovětské vládě a šli v masách na rudé vojáky.

Podobná povstání dala se proti sovětské vládě ještě dříve v sousední irkutské gubernii, na příklad v okolí Čeremchova a v balaganském újezdu, kam sovětská vláda posílala zajaté Maďary a Němce, aby zbraněmi uklidňovali zemědělce, zrovna jako dnes tam posílají Čechy a snad i Italy.

Přísně odmítavé stanovisko k sovětské vládě zaujali zemědělci jenisejské gubernie ještě v červnu 1917 v první periodě revoluce.

Při volbách do Všeruského Ústavodárného Shromáždění kandidátní listina čís. 3., kterou moji soudruzi strany socialistů-revolucionářů vystavili proti listině

bolševiků a v jejímž čele stál M. V. Fomin, ubitý nyní v Omsku vojenskou vládní kamarilou v noci na 23. prosince m. r. — tato listina, nehledě na hrozby a tlak bolševiků, kteří byli již tu dobu u vlády, soustředila okolo 400.000 hlasů, poněvčí čistě zemědělských.

Takový byl stav před rokem a půl rokem; bolševici ocitli se izolovanými od masy klidného a blahovolného obyvatelstva a přinuceni byli opíratí se o rudou armádu. Jejich vláda stala se nenáviděnou a tíživou a tehdy, když počalo povstání české armády na jaře roku 1918, ve vesnicích zemědělci vítali Čechy jako vykupitele. Jestli v některou vesnici minulého roku na jaře přišel maďarský oddíl, nebo hlídka rudé armády, tu oni vydávali se za Čechy a tehdy zemědělci odkrývali jim všechny tajnosti. Nyní naopak v týchž vesnicích musí Češi se vydávati za rudé vojáky, aby od zemědělců dozvěděli se jakékoliv zprávy. Tak změnily se od těch dob lidové masy.

Nyní pl. Prchala, aby přinutil zemědělce k podávání zpráv, musí psáti takovéto výhružné řádky: »Každý, kdo v čas neoznámí podezřelá hnutí ve zcizeném pásmu, bude pohnán k přísné zodpovědnosti.« Před půl rokem nemuseli Češi používati takovýchto hrozeb a byli zpravováni o všem, co protivník dělá a k čemu se připravuje.

Aby bylo možno pochopiti, jak a proč se toto stalo, nutno si uvědomiti ne pouze příčiny povstání a dějiny jejich vzniku, ale obzvláště i to, jak se potlačovala.

V jensejské gubernii, když současná vláda dala se v Omsku jasně reakční cestou a ubírala se čím dále tím více po cestě návratu k starému režimu, vypukla povstání skoro všude, na severu i na jihu, na západě i východě gubernie. Začala v tomtéž minusinském újezdě, jehož zemědělci sami svrhli sovětskou vládu. Potom přenesla se na řeku Manu v stepno-badžejský okres

krasnojarského újezdu, nynější kamarčagskou frontu, potom v sousední kraje kamského újezdu, takže ze 45 volostí tohoto újezdu je více jak třicet pět v rayoně povstání. Tak nyní gubernie hoří počínaje od Angary a jižního jenisejského zlatého důlního obvodu a konče místy ležícími ve středu gubernie u města Krasnojarska. Železnice je ohrožena s jedné strany se severu směrem přes Tasjejevskou volost a od Angary a s druhé od jihu oddíly v obvodu řeky Many. Vláda dosud není s to povstání potlačit a čím ono skončí, nikdo neví.

Všech těchto zemědělských povstání zúčastňovali a zúčastňují se nejrozličnější vrstvy obyvatelstva. Zúčastňovaly se jich i dosud se zúčastňují živly přímo zločinné, jichž je tak mnoho na Sibíři a taktéž sběhové. Ale kdyby povstání opíralo se pouze o tyto živly, tu potlačit je vojenskými prostředky nebylo by tak těžko, ačkoliv i k tomu byli by nutni ne takoví náčelníci, jako jsou dnešní velitelé vládních oddílů druhu atamana Krasilnikova, jehož úplná bojová nezpůsobilost ukázala se již v armádě gen. Gajdy před Irkutskem na řece Bělé. Nebezpečí, jež představují povstalci, ať skládají se z kohokoliv, v žádném případě nespočívá v jejich vojenské síle, ale v úplně jiném.

Nebezpečí tkví v tom, že povstalci mají sympatie mezi klidným obyvatelstvem a že tato sympatie nebyla vytvořena samotnými povstalci, ale skutky vlády, způsoby potlačování povstání a vůbec methodami, které se praktikují nynějšími ruskými úřady.

Nejsevernějším místem povstaleckého obvodu je město Jenisejsk, které počátkem zimy, v listopadu bylo vzato bolševiky. Tamní obyvatelstvo přijalo tuto změnu vlády s příznačnou ruskou netečností. Neprotivilo se bolševikům, ale také je nepodporovalo. Bolševici se tam udrželi dva měsíce. Dříve než v důsledku nástupu

vládních oddílů, opustili město, sestavili seznam osob, čítající několik set občanů, kteří měli býti ubiti. Tak aspoň udávala později vládní zpráva, uveřejněná v novinách. Ale z těch, které označili, ubili bolševici v Jenisejsku pouze několik, všeho asi 20 lidí, na ostatní nebylo kdy. Při tom několik lidí dle své zvyklosti umučili a mrtvoly ubitých vhodili do sklepa věznice.

Když bolševici v Jenisejsku byli potlačeni, začaly nové popravy obyvatelstva, tentokráte se strany vládních vojsk. Jenisejsk má pouze 7.000 obyvatel. Během několika dní šílených poprav bylo zastřeleno, ubito a utopeno v řece více jak 700 lidí, t. j. 10 procent veškerého obyvatelstva. Popravy dosud trvají, poněvadž dosud je tam v činnosti vojenský soud, a kolik lidí vůbec zhyne, není možno říci. Vládní vojska nešetřila nikoho, ani ženy, ani děti, ani muže. Popravami byly vyrovnávány osobní účty, hubili se lidé z osobní nenávisti nebo ze zjištěnosti. Kozáci, aby střelením neplýtvali náboji, vymyslili nový způsob poprav: shazovali živé lidi pod led Jeniseje. Toto se nazývalo »odesílat v Turuchansk«. Bodáky a nahajkami zaháněli odsouzené k prosekaným místům v ledu a tam je topili. Nad celým městem nesla se hrozba strašného teroru a nikdo z nejmírnějších a nejlépe smýšlejících občanů nemohl býti jist, že se nestane obětí jakéhokoliv násilí, nebo, jak se vyjadřuje pl. Prchala, »zločinných napadení«.

Úplně totéž dělo se na jiných místech na cestě do Jenisejska. Na př. v osadě Kazačinské bylo ubito více než 60 lidí, mnohé zrovna tak vrhali pod led. Stal se případ, že vrhli pod led ženu podezřelou z bolševismu i s dítětem v náručí. Kozáci toto nazývali vymýtit zradu i »s kořenem«.

Bolševici vytlačeni z Jenisejska, pokud tam byly prováděny popravy, odešli do tajgy k zlatým dolům a počali postupovati proti proudu Angary. Tam, do jižní

tajgy, byl proti nim poslán z Krasnojarska oddíl milice zvláštního určení. Oddíl přišel do osady Kartko a dal se netoliko do potlačování bolševiků, ale i prostě okrádal klidné obyvatelstvo. Jeho náčelník byl přinucen za to potrestati některé své podřízené bitím, ale toto málo chránilo obyvatelstvo od dalšího pronásledování. Takovéto chování vládního oddílu nemůže se zdáti příliš podivným, neboť oddíly milice nyní obzvláště často verbují se ze starých četníků doby carského režimu, zvyklých různým násilností.

Po potlačení povstání v Jenisejsku, ačkoliv tam vlastně nebylo potlačeno, ale pouze přeneseno na jiná místa a obsáhlo při tom mnohem větší plochu, začaly operace proti ačinským bandám št. kap. Ščetinkina. Na severu ačinského újezdu udržela se sovětská vláda do dubna. Střediskem a sídlem štábu byla osada Bolšoj Uluj, ležící 50 verst severně Ačinska. Tam mezi jiným bolševici z nemocnice zřídili svoji polní nemocnici. Od zemědělců požadovali bolševici přiznání své vlády a za nepřiznání krutě trestali. Tak v únoru byla spálena vesnice Iginka proto, že nechtěla přiznati sovětskou vládu. Vědouce o těchto represáliích, počali zemědělci chovati se k bolševikům pokorně, neuznávali sice jejich vládu, ale také proti ní neprotestovali. V takovýchto případech snažili se také bolševici nedráždit příliš zemědělce a zakročovali hlavně proti takovým elementům, které nenáležely k čistě zemědělskému prostředí, proti popům, obchodníkům, lékařům, obzvláště, jestli tito nechtěli léčiti v jejich nemocnici, a proti učitelům. Tak v osadě Novo-Glovské byl zastřelen učitel V. M. Ostikov, kandidát strany sociálních revolucionářů do Ústavodárného Shromáždění. S ním byla zastřelena jeho dcera, taktéž učitelka.

V březnu zahájen byl nástup vládních vojsk na sever na vesnici Malou Kozlovku a Olchovku, vzdálené

8—10 verst od stanice Ačinské. První dva útoky však skončily pro vládní vojska neúspěšně, bolševici je odrazili. Tehdy na zastávku Tarutino bylo přivezeno dělostřelectvo a ze šestipalcových děl počali střílet po vesnicích. Když počalo bombardování, odešli bolševici hlouběji do kraje. Zemědělci se také rozutekli po tajze a samotách, zůstavivše osudu veškeren svůj majetek. Dne 3. dubna vládní vojska obsadila Kozlovku a zůstala v ní pět dní. Jak Kozlovka, tak i poblíže ležící Olchovka byly vládním vojskem spáleny. V těchto vesnicích bylo v jedné 135 usedlostí, v druhé 200 ve dvou ulicích. Za nějakou dobu zemědělci, obzvláště ti, kteří necítili žádné viny a náleželi ke klidnému a dobře smýšlejícímu obyvatelstvu, počali se vracet do svých vesnic. Tehdy v Olchovce je kozáci svolali, sehnali všechny muže a každého desátého zastřelili a ostatním nabíli. Represálie však nepřestaly pouze na střílení a bití. Mimo to byly prováděny hromadné krádeže. Zemědělci již tak mnoho utrpěli, neboť při požáru, když byly spáleny jejich vesnice, zničeno bylo mnoho majetku. Zahynuli také lidé, starci a stařeny, kteří nemohli včas odejít. Shořelo mnoho obilí, obzvláště ve vesnici Labsiše a Kozlovce. Shořel i tažný skot. Nejvíce právě utrpěli, kdož nejméně zúčastnili se povstání a často neměli s ním vůbec nic společného.

Kozáci, kteří takto uklidňovali zemědělce těchto vesnic, byli z téže pokrovské volosti jako oni. Kozácké stanice jsou od nich rozloženy ve vzdálenosti 18—20 verst. Zemědělce uklidňovali kozáci takto: když přišli do kterékoliv vesnice, aby provedli exekuci, tu vzadu za jejich oddíly jely obozy z jejich stanice a na tyto obozy ženy a otcové kozáků nakládali majetek zemědělců a odváželi domů, neboť neměli daleko. Brali všechno, počínaje hospodářskými stroji a konče samovary. Skot odháněli. Ty, kteří protestovali, obviňovali

ze sympatie k bolševikům a buďto jim nabili nebo prostě je zabili. Zemědělci, aby se vyhnuli násilnostem a krádežím, někdy se vykupovali. Tak v Novojelovsku zaplatili 30.000 rublů, aby je nevypálili. Ale přes to bylo tam spáleno 26 domů těch zemědělců, které pokládali za bolševiky a asi 30 z nich zabili. Z vesnice Timonina (170 stavení) vyslali její obyvatelé k vládnímu vojsku deputaci, v níž byl pop, ježž skrývali ve sklepe před bolševiky. Timoninu ušetřili, ale vyloupili ji a nabili každému desátému. Tímto způsobem uklidňovali zemědělce ve všech vesnicích v severní části ačinského újezdu. Prostředky k uklidnění byly kontribuce, strílení, ubíjení, pálení vesnic a bití. Bití bylo prováděno všude. Nejvíce utrpěly následující volosti: ulujská, pokrovská, novojelovská a novonikolská. Kozáci, kteří prováděli represálie, byli obyčejně opilí; vodku přiváželi z Ačinska. Opilí znásilňovali ženy. Naloupené věci, jestli je neodváželi do svých stanic, tak je prodávali ačinským spekulantům, začez dva spekulanti byli na rozkaz gen. Rozanova dne 12. dubna 1919 pokutováni, každý desetitisíci rubly ...

Abych ještě více osvětlil tuto situaci, uvedu ještě jeden příklad, nikoli z činnosti vládních oddílů v Ačinsku, ale na druhém konci gubernie v Kansku. Dne 27. prosince 1918 vzniklo v městě Kansku povstání, neznámo kým organisované. Na základě obvinění, že organisoval toto povstání, které mělo dle všech známek provokativní charakter, byl mezi jinými zatčen starosta města Stěpanov, člen střední frakce strany socialistů revolucionářů. Jeho vinu posuzovala zvláštní vojenská vyšetřovací komise, která zjistila, že starosta města Kanska Stěpanov nemá žádné viny na povstání. Táž komise mimo to zjistila, že v Kansku v záležitosti několika osob, souzených současně se Stěpanovem, figurovaly podvržené dokumenty. Poněvadž toto všech-

no bylo zjištěno oficiální vojenskou vyšetřovací komisí, bylo rozhodnuto Stěpanova osvobodit, ale přes to byl Stěpanov ponechán ve vězení i nadále, ba ještě více: někteří důstojníci z oddílu Krasilnikova, operujícího v kanském újezdu, pokoušeli se vyvléci Stěpanova z vězení, aby jej popravili. Tyto pokusy selhaly, ale když byl jmenován gen. Rozanov, tu z Kanska byla k němu poslána prosba o dovolení pověsiti Stěpanova. Na tuto prosbu následoval souhlas a osud Stěpanova byl rozhodnut.

Na šibenici byl veden Stěpanov ve dne přes město na nádraží. Musel jíti kolem bytu, kde žila jeho rodina, jeho žena a dvě dítky. Spatřili jej z okna a běželi za ním na nádraží. Tam, před očima ohromného davu, za přítomnosti ženy a dětí, kteří nevěděli, co hrůzou a žalem mají počít, Stěpanova oběsili a jeho mrtvolu pověsili vysoko u nádražní vodárny. Tam visel 29 hodin, pod ním projížděly vlaky a v Kansku si vypravovali: »Hle, starosta města Kanska.« Stěpanov, dříve než mu vhodili oprátku na krk, zvolal: »Ať žije Ústavodárné Shromáždění!« Ale lidem, kteří jej popravovali, bylo lhostejno, kdo je on a jaké jest jeho politické přesvědčení. Se Stěpanovem vyrovnávali osobní účty bývalí tajní policisté carského režimu, které kdysi odhalil a kteří nyní znovu dostali se k moci. Vynutili si jeho popravení.

Této nelidské popravě vyrovná se celá řada faktů: popravy rukojmí ve vězení v Krasnojarsku. Tyto popravy předčí všechny hrůzy sovětských věznic a navrací nás ne snad ve středověk, ale k dobám prvotní ukrutnosti, kdy lidé žili jako zvířata.

O důsledcích těchto faktů, jichž bylo by možno ještě mnohem více uvést, nemůže býti pochybnosti. Možno je takto formulovat: klidné a dobře smýšlející obyvatelstvo jenisejské gubernie trpí nyní násilnostmi a

»zločinným ohrožováním« svého života nikoliv jen se strany jakýchsi loupežných tlup, ale také, což je obzvláště důležité, se strany zástupců vládní moci a jimi vedených trestních oddílů, t. zv. zvláštního určení. Tento základní fakt český pl. Prchala nevzal v úvahu ve svém příkazu a jestli jej i nadále nebude brát v úvahu, tu může ještě více zalíti naši zemi krví, než je nyní zalita krví se strany oddílů zvláštního určení, ale on nedá jí mír, a nedav jí mír, postaví své vojsko v úplně bezvýchodnou situaci; ale východisko z této situace přece existuje.

Jestliže skutečně pl. Prchala chce se postarati, aby klidné obyvatelstvo uchránil před násilím a »zločinným ohrožováním« s kterékoliv strany, musí především po celé linii dráhy zavést přísnou disciplinu ve všech tam dlících vojskách a ve všech oddílech jakéhokoliv určení. Musí to zařídit tak, aby těmito vojsky nebylo činěno klidnému a dobře smýšlejícímu obyvatelstvu žádné násilí, aniž jakékoliv ohrožování, tím méně »zločinné ohrožování« jeho života. Jestliže ochranu zájmů tohoto obyvatelstva postaví na tento základ a touto cestou skutečně provede zabezpečení těch práv, které on chce zabezpečiti, tehdy obyvatelstvo opět počne se chovati k Čechům tak, jak se k nim chovalo před půl rokem a tehdy všichni povstalci opět budou izolováni a boj s nimi rychle a snadno se ukončí, tehdy všechny vážné veřejné organizace přijdou na pomoc Čechům a zavedou v gubernii ten mír a pořádek, jehož všechno obyvatelstvo si přeje, ale jež dosáhnouti nemůže již tak dlouho. To jest jediný způsob, jak uklidnit zemi a pokud nebude použit, nejlépe myšlená opatření pl. Prchalý budou vyvolávat v širokých vrstvách obyvatelstva pouze nepochopení a vzrušení.«

Možno se tázati ještě, co při tom dělaly politické organisace. O tom mluví následující výňatky ze zpráv samosprávných sibiřských činitelů.

»Pokud se týče socialistických stran — praví se v dokladu — tu život v nich úplně zanikl. Jednotliví pracovníci pokračují ve své činnosti, ale organisovanou práci není možno pozorovati.

Z cenových skupin největší úlohu hraje obchodně-průmyslová třída, ale pouze tím, že křičí o svém patriotismu. Ve skutečnosti pak stará se pouze o svoji kapsu. Dokonce pro záchranu základů své vlastní obchodně-průmyslové třídy neprojevuje obzvláštní činnosti, neboť i toto je spojeno s jistými oběťmi a k obětím je tato třída neochotna.

Duchovenstvo ve své masse je výlučně pohlceno svými stavovskými zájmy a pozoruhodnější úlohu ve veřejném životě nehraje.

Úřednictvo je taktéž v politickém životě úplně pasivní. Učitelé velkou většinou slouží na vojně.»

Podobný obraz kreslí také zpráva představitele tomského gubernského zemstva:

»Činnost odborových organisací skoro ničím se neprojevuje; dokonce při posledních volbách do městského zastupitelstva projevíly odborové organisace málo aktivity, neboť část odborů volby bojkotovala. U dělnictva bylo možno pozorovati velikou lhostejnost. V odborových svazech se téměř nepracuje.

Strana socialistů-revolucionářů a strana sociálně-demokratická jsou donuceny žítí nelegálně a ničím se neprojevují. Situace tisku je taková, že nemůže vycházeti ani jediný demokratický list.»

Jak naproti tomu užila svého vítězného postavení »státotvorná« protirevoluce, o tom část prozradily různé aféry vysoce postavených osob, jež tu i tam přece se provalily na venek. Tak na příklad, zatím co Kolča-

kova armáda byla polonahá, hladová a rovněž i týl trpěl nedostatkem, přenechával hlavní náčelník vojenské dopravy gen. Kasatkin za 20.—40.000 rublů vagony, určené pro dopravu vojenských potřeb, různým spekulantům pro jejich soukromou spekulaci s bídou obyvatelstva. Činnost jeho konečně tak vzbouřila mysl, že musil býti zatčen. Při tom našlo se u něho 5 milionů rublů. Byl postaven před soud a odsouzen na 6 měsíců, avšak s tím dodatkem, že trest si odpyká až po ukončení války. A hned na to svěřena mu nová zodpovědná úloha: byl jmenován generálním ubytovatelem omského vojenského okruhu. Jinou, praktickým smyslem vynikající osobností Kolčakovy vlády, byl ministr zásobování Zefirov. Tento »vydělal si« obchodem s čajem 8.000.000 rublů. Avšak vůbec ani zatčen nebyl.

Za takových poměrů mezi národem a vládou v Sibíři bylo přirozeno, že politickým, uvědoměle ideovým povstalcům strach před vládní mocí, zoufalství a touha po pomstě vlévaly stále nové a nové síly, jejichž odhodlanosti těžko vzdorovaly vládní oddíly. Povstání pokračovalo tak úspěšně, že povstalci ze svého území stvořili vlastní státní teritorii, s vlastní vládou, vojskem i úřady.

Za povstalce postavily se určité eserovské politické kruhy i na magistrále. Tyto kruhy snažily se rozšířiti protikolčakovské území, sjednotiti povstaleckou frontu, dáti hnutí odpovídající operační plán a určitý společný politický cíl: boj s Kolčakovskou diktaturou. Nejiničiativnější oddíly skutečných bolševiků, ba i anarchistů podřídily se společné disciplíně. Čechoslováků se obávali, boje s nimi si nepřáli. Také i podle přání ústředního vedení organisované části sjednocené fronty neměly napadati čs. eselony a neměly překážeti jejich pohybů na východ.

Uskutečniti tento plán bylo ovšem těžkým úkolem.

Těžko bylo udržeti všechny partizánské oddíly na uzdě a vůbec nebylo možno zabrániti provokaci. Přes to vůdčí činitelé eserští se domnívali, že úloha se jim zdářila. Snad možno skutečně věriti, že nebylo pouhou náhodou, nebyl-li ani jeden čs. vojenský transport, jedoucí na východ, vyšinut z kolejí a nebylo-li při všem »rozvalu« a neposlušání bojových příkazů žádné porážky a skončila-li vojna na linii tím okamžikem, kdy byla zastavena s naší strany.

Ostatně to konečně zpozoroval i český štáb žádostivý boje a nejednou dokonce mrzutě to konstatuje. V době, kdy hlásí se přepadávání kolčakovských oddílů a prudké boje jejich, v českém úseku »k větším výpravám nedochází, protože bandy se bojí našeho vojska a prchají před ním do tajgy, kde nejsou možny operace.« (Inf. zpráva 2. stř. div. 18. září 1919). »V otevřených bojích s ruskými vojsky bandité odnášejí si porážky, s našimi oddíly boje vůbec nepřijímají.« (Tamtéž.) A dne 21. září při zprávě o velikých bojích i porážkách kolčakovců zpráva opět konstatuje, že povstalci »s Čechy boje nepřijímají.« Proto prý — podle hlášení ze dne 30. září — ani široce založená tiuchtetská operace nedala uspokojivých výsledků. Dne 18. října oznámiv, že kolčakovci a Poláci v krvavých bojích proti přesile (10.000) povstalců nuceni s těžkými ztrátami ustupovati — (polský oddíl ve 3 dnech ztratil 45 mrtvých a 170 raněných) — štáb 2. čs. divise žaluje, že dobře informovaní povstalci drží se stále své taktiky, nepřijímají boj s Čechoslováky; že výpravy proto nedávají výsledků; že na českých úsecích povstalci neprojevují zvláštní činnosti; že následkem všeho toho i lidé, kteří ochotně chodili na výpravy, podléhají rozčarování. Dne 20. října pak konstatovav těžké porážky vládních, hlásí úplnou neaktivnost band v českých rayonech. A 10. listopadu už oznamuje, že do-

konce už »nebylo ani jednoho případu porušení trati.«

Ve snaze vyhnouti se boji s námi, podle vypravování předsedy sibiřského komitétu Ústavodárného Shromáždění, obrátil se komitét i na čs. oficielního zástupce v Irkutsku, se žádostí, aby čs. vojsko nebránilo rozšíření fronty do obvodu města Irkutska a zachovalo tutéž neutralitu vůči členům Ústavodárného Shromáždění, která byla zachována vůči Krasilnikovi při omském povstání. Dostali prý však, — což je pochopitelné — jasnou a určitou odpověď, že »čs. armáda na svém úseku krutě a bez milosti potlačí každé povstání proti Kolčakovi, ať je podnikáno kýmkoliv.«

Ve skutečnosti čs. velení udělalo ještě více: Když moc vojenské diktatury nestačila na podmanění ruského lidu, když jí zbýval bezmála pouze pruh obsazený čs. bodáky, objevila se pojednou nutnost podepřítí stísněné Krasilnikovce, opustiti stanovenou hranici pásma a dobývati zpět pro Kolčaka »sebeurčivší se Sibiř«. A že za takového bezideového žoldněrství napodobovali i věrní Čechoslováci na některých místech rozanovské vzory, možno si představit.

Zejména některé řízné československé velitele nadchlo Kolčakovo »mužné nemilosrdenství« a svedlo je k rozkazům rozanovského stylu. Tak na př. na železnici Nikolajevsk-Ačinsk vydán byl československým velitelem rozkaz bráti rukojmí ze sedláků z míst podél železnice, kde dějí se nájezdy povstalců. V případě, že by nebyli vinníci v ničení dráhy vydáni nebo vyšetřeni, měli ve smyslu rozkazu za vše zodpovídati rukojmí. Také anketa tomské gubernie stěžuje si na »násilí, ukrutnosti a vyzývacé chování cizozemských oddílů«. Žaluje, že když předseda gubernské zemské správy během vyjednávání s jedním z místních československých velitelů dovolil si poukázati na nespravedlivost a nepřipustnou krutost uvedeného rozkazu, řízný velitel se jej

krátce zeptal, kdo mu dal právo, míchat se v nařízení vojenských úřadů. A když prý předseda místní civilní vlády odpověděl, že on nijak se nemíchá a prostě vysvětluje, jak působí takové rozkazy Čechoslováků na obyvatelstvo, tu tento velitel zakončil rozhovor, krátce prohlásiv: »Ovšem, kdybyste se skutečně míchal, to byste neseděl na tomto místě.« A tak dále.

Ba jsou dokonce doklady, že nezůstalo všude při pouhých všeobecných slovech a že ochrana pořádku míněna skutečně do důsledků, jak svědčí na př. tento dokument správních schopností jednoho z velitelů:

»Rozkaz č. 2. Čeremchovskému uhelnému rayonu! Příkazuji skončit stávku a zahájití příslušnými směry na všech dolech pravidelné práce nejpozději 4. června 1919 ve 14 hodin (2 hod. odpoledne). K vyjasnění rozporů byl mnou povolán zástupce technického oddělení čs. vojsk; proto proti všem, kteří nepřijdou do práce, budou učiněna nejprísrnější opatření.

Čeremchovo, 3. června 1919.

Náčelník posádky čs. vojsk: kap. B.«

Anebo zprávička již vážnější, kterou přinesl mimochodem časopis »Naše Dělo« 17. července 1919:

»Provedení rozsudku smrti. V osadě Tajsetu byl 26. června proveden trest smrti pověšením na základě rozsudku čs. vojenského polního soudu, na dvou tajšetských zemědělcích a na dvou neznámých.«

To vše je správa týlu. Brutální podrobnosti bojů nezapisuje historie, aby nerušila slávu jejich. A je v tom snad přes to značná dávka vojácké chvástivosti, když vedle rozpačitých stesků na to, že protikolčakovské povstalce nelze dopadnouti, jelikož se vyhýbají boji s Čechy, — hlásí snaživí velitelé nahoru své hrdinské činy i snahy improvizovat i v zapadlých tajgách velkolepě brutální scenerie války. Na př.: »Proti nepříteli bývají podnikány výpravy až na 60 verst od tratě

na 3—6 dní ...» »Obyvatelé, kteří nám nikterak naklonění nejsou, před námi utíkají do lesa...» Chycení »byli zbiti, domy jejich zapáleny a v ohni byly slyšeny výbuchy patron.« Jednomu z nich, jenž se vyděšen zoufale bránil, »zapálena chata a on sám vržen do ohně« ... »Domy těch, kteří odešli k bandě, spáleny« ... »... Obyvatelstvu přikázáno do tří dnů poslati domobrance na službu, organisovati si ochranu a o každém objevení se band hlásiti ...» »Zatčení 2 banditi, jeden z nich zastřelen na místě a druhý pověšen na místě poslední katastrofy. Zatčena žena, která byla s bandity ve spojení. Vypáleno 8 domů.« (Všechno to jsou výňatky hlášení z 2. divise.) Ale mnoho a právě velikých činů zůstalo tu nehlášeno a o nich vypravuje pouze ústní podání. A udály se jistě i skutečně nepěkné věci.

V tom ohledu nejvíce vyniklo potlačení selské vzpoury v barnaulském kraji čs. kavalerií, jejíž příliš horlivá činnost v napodobení kozáků dala vznik okřídlenému heslu boje barnaulských povstalců: »Běj Čechov — spasaj Rossiju!« (»Bijte Čechy — zachraňte Rusko!«) Oficielní hlášení o této historii praví: »Veliké povstání, které začalo 1. srpna západně Barnaulu, s kterým bylo v krátké době přerváno spojení ve všech směrech železné dráhy, jdoucí z Barnaulu a které se rychle rozšířilo po celém barnaulském a bijském újezdě, bylo potlačeno spojeným úsilím českých (1. jízdní pluk), polských a ruských vojsk v době od 1. srpna do 4. září Povstání trvá dále v rayoně 140—200 verst jižně Bijska. V rayoně polských vojsk mezi Kameň a Slavgorodem zuří povstání v 16 volostech.« K tomu štáb dodává stydlivě: »Povstání nese charakter selského povstání. Lid poštvaný bolševickými agitátory vystoupil proti nám »borot'sa s kovarnym (úskočným, p. a.) vragom Čechami i sobakami (psy, p. a.) ka-

zakami.« Povstání bylo potlačeno bezohledně a krutě a jest přirozeno, že jsme si tím nezískali náklonnost lidu.« Na to hlásí se, že »v barnaulském rayoně jest klid, který byl zaveden bodákem a jen jím se dá udržeti. Možno čekati, že ve směru na Semipalatinsk a jižně Bijska bude povstání potlačeno a zavládne klid, ovšem opět jen zdánlivý.« (Poslední očekávání se nesplnilo a už 18. října hlásí zpráva, že povstání v rayoně Barnaul-Bijsk »vzplanulo s novou prudkostí« a že před ním vládní a polská vojska — ba ještě i jeden český division jízdy — s krvavými ztrátami ustupují, poněvadž povstalci bijí se »na život a na smrt«.)

Ve skutečnosti při tomto bezohledném uklidňování česká kavalerie, plníc svou úlohu, vynikla tak, že i cizí zástupci odnesli si z jejího »pole cti a slávy« fotografické snímky, jež způsobily našemu vedení mnoho nepříjemností. Stalo se tak hlavně vinou mladého velitele oddílu, bohatého synka s obzorem i morálkou rakouských kadetek, napodobivšího sveřepost atamanštiny spíše z hlouposti než z čehokoliv jiného. V upřímné víře, že dělá neobyčejně záslužné a hrdinské dílo osvobození vlasti, pravděpodobně ještě zveličoval zločiny, chvástaje se, že spálil při těchto »operacích« 16 vesnic a »nadělal« 6.000 mrtvol z bezbranných ruských sedláků, honěných jeho kavaleristy jako stádo ovcí.

Konečným dovršením ochrany magistrály byly veliké, měsíc trvající operace III. čs. divise s kozáky a Italy na pokoření jižní Minusinské republiky, hájené pravidelnou »lidovou« armádou dobrovolnickou, silnou 7 tisíc mužů pod velením štábního kap. Ščetinkina a prap. Kravčenka. S druhého boku, severní protikolčakovce měl zničiti s kozáky a částmi I. čs. divise ppl. Žák. Ale odpor čs. vojska proti této úloze připravil Žáka o vavříny, jichž na místě jeho dobyl toho času velitel rumunského dobrovolnického oddílu pl. Kadlec, známý

z vystoupení roku 1918. Pl. Kadlec se svými Rumuny měl chuť »očistovati« Sibiř podle zásady, že nejlépe vyřezati celou vesnici, jelikož aspoň jeden bolševik se v ní vždy najde; a tak prý to vždy stojí za to.

Ale v celku a z pravidla (jež ovšem není bez výjimky), české ukrutnosti byly pouhým oblékáním lví kůže na prostou československou měšťanskou hruď, jež byla daleko od svereposti atamanské i od skutečné »nemilosrdné mužnosti«. Zodpovědných ve vědomých zločinech bude málo. Už proto, že i tvrdé atamanské gesto vedení nemohlo uchvátiti většinu nespokojeného vojska ani v těch případech, kde části neodmítly jíti proti povstalcům. Možno s dobrým svědomím říci, že většina pěchoty československé podle přirozenosti svojí odlišovala se od ostatních »ochránců pořádku« mírným zacházením, aspoň s mírným obyvatelstvem. Neboť nenávisť k vedení a neochota k četnické službě paralysovaly všechny snahy oficielních Čechoslováků rozvášnití masy.

Přes to i uvedené okolnosti stačily, aby již první výročí »osvobození« Sibíře a jednotlivých měst Čechoslováky kromě samých Čechoslováků a několika monarchistů v Sibíři ostentativně nikdo neslavil.

* *

Jak to všechno musilo působiti na československý lid v uniformě, zrevolucionovaný i bez toho bojem proti »reformám« vlastního vedení? S pobledlou autoritou vojenských ctností tím živějším stal se pocit důstojnosti občanů-stavitelů státu. Citliví vůči spravedlnosti pohlíželi legionáři s nenávisťmi na reakční násilí ruské i na svou úlohu na této nejdůležitější posici Kolčakovy fronty. Nebylo pochyby a také se netajilo, že vynucený odchod s fronty neměl býti odchodem od špatného díla, ale měl státi se pouhým dočasným pře-

skupením sil na reakční frontě. Účel všech réforem i smysl »řádne armády« stává se příliš drasticky jasným v tom okamžiku, kdy podle vzoru cizineckých legií měla býti čs. revoluční, dobrovolnická armáda užita k úkolu, k němuž nedal se dosud užítí žádný kulturní voják — ani francouzský, ani anglický, ani americký. Příliš odvážné bylo stavěti čs. revolucionáře pod úroveň japonského vojenského mechanismu, jež v druhé půli Sibíře v krvavé práci proti Rusům udržoval aspoň přirozený plemenný antagonismus, využitý japonskými imperialisty. Čs. voják, mezi jehož pohnutkami ke všem činům i roku 1918 byla vždy značná dávka vychovaného a přirozeného rusofilství, nemohl, přes všechny preliminární obchodnické bilance vedení, dobře pochopiti, že boj mezinárodní reakce a jinorodé vojančiny proti ruskému lidovému povstání — upevňuje nezávislost »slovanské Prahy« — jak mu dokazovali politikové shora. Pravda, že ono vychované rusofilství ve špatném prostředí, špatně pochopené, nechybělo v určité míře také mezi ctižádostivými pohnutkami Gajdy a jiných našich vyšších přátel západnický civilisovaného či staroslavně oficielního Ruska. Ale čs. voják, povalen k zemi vlastní reakcí, ocitl se blíže těm, kdož byli povaleni ruskou reakcí a společně s nimi blízko k ruskému svéráznému národu. Jeho smyslům, zbystřeným bojem, neušly věci, jež unikaly všem snícím o vlastní slávě v pohodlí a v dostatku. Z ruského prostředí proskakovaly k němu zprávy o povstalcích; železničáři nabízel mu lokomotivy k odjezdu na východ, prorokující s určitostí, že do zimy přibude rudá armáda. Přes čs. censuru, jež nepouštěla americké noviny z Vladivostoku, docházejí zprávy o stanovisku širokých lidových mass ve vlasti i v celém světě. A hlavně čs. voják nejlépe vidí a cítí rostoucí nenávisť ruského lidu k čs. žandarmu. Svým novým odbojem za demokracii získav více dů-

věry ruské demokracie, poznal myšlenky a tužby její, poznal mnoho, o čem nevěděli jeho velitelé. Československý voják musil by býti příliš otrockým či příliš demoralisován, aby přijav zvýšený žold šel klidně pálit vesnice a střílet artilerii, obrněnými automobily a strojními puškami ruské obyvatelstvo, prchající do tajgy či bránící se vším, co mu pod ruku přišlo: a za odměnu odvážeti lup ze zničených vesnic.

Československé vojsko se vzepřelo proti tomu.

Již 15. května 1919, kdy měly býti zahájeny aktivní operace přes hranice pásma, kulometná rota 5. čs. pluku, jakožto jedna z prvních odbojných částí, v oznámení o tom první prohlašuje mezi jiným:

»Bratří! Odepřeli jsme dne 15. května na stanici Klukvennaja na příkaz velitele účastku bra. majora B. odejeti večer na rozjezd Pinčino směrem ku Krasnojarsku s četou Jiskrovců (čs. jízdní pluk, p. a.), kteří měli za úkol vypáliti blízkou vesnici: Při tom jsme prohlásili: 1. nebudeme strůjci nové fronty v Rusku, 2. nepojedeme ani krok zpátky na západ, 3. v případě napadení se strany nepřitele budeme hájiti bratry a sebe do posledního muže«

»Jsme si plně vědomi učiněného kroku, jsme přesvědčeni o jeho správnosti a chceme se z něho zodpovídati před národem.«

A poslední v této akci protestuje svěží III. divise, jež jako celek teprve v bojích proti jižní lidové republice na manské frontě prošla svým »revolučním bojovým křtem«, získala tam svoji revoluční slávu a jako odměnu své revoluční prapory. Vrátivši se z operací s probuzeným svědomím zříká se své slávy a odmítá další intervenci. V resoluci, vyšlé z této divise, se praví:

»Stavíme se co nejrozhodněji proti jakékoliv výbojné akci zde, kterýžto záměr, byli by nám před odchodem z ešelonů oznámen, byli bychom již .tenkráté zamítli.

Neodříkáme se nijak obranné akce v pádu jakéhokoli ohrožení.«

O tom pak, co se dalo v armádě mezi tím, o rozměrech tohoto »úpadku ducha« čs. vojska, nechť mluví opět oficiální zprávy samých velitelů, jež mají tu výhodu, že současně velmi dobře portrétnují i druhou stranu.

»Po celé linii — praví oficiální zpráva — dochází pod vlivem sjezdových delegátů k svévolným činům, odepření poslušnosti a odkazu od boje.«

»Budou prý se odkazovati dotud, dokud jim nebudou zodpovězeny určité otázky: na čí rozkaz zde chráníme trať? Odkud máme právo překročit pásma deset verst a jíti pálit, vraždit, loupit, když spojenci odvolávají vojska domů? Železniční zřízenci prý si přejí převratu. Kdo prý zaručí, že bude chráněna trať, když vojsko odejde do stepí? Je prý jisto, že o nynějším našem vystoupení vláda doma ani neví.« (Hlášení por. H. z 21. května 1919 č. 251.)

»Že podobná nálada zachvátila více méně všechny části vojska — píše vrchní velitel čs. vojska ve své zprávě — svědčí ta okolnost, že i úderný prapor, chloub a vzor čs. vojska, jenž v prosinci minulého roku odzbrojoval v Jekatěrinburku vzpouru 7. roty 7. pluku, sám nyní ve vojenské disciplíně silně zakolísal.«

»Nálada ve 3. pluku špatná. Smysl pro svědomité konání vojenských povinností ztracen úplně Nálada v praporu — (úderném, p. a.) — rovněž špatná. Rozkazy se neposlušují . . . Jedna rota, která byla naznačena k obchvatu st. Sujeticha, odepřela poslušnost a neodjela Není vyloučeno, že násilím vezmou parovozy (lokomotivy, p. a.) a odjedou.« (Major H. 13. května 1919.)

»Po příbyti 3. praporu 5. pluku předal jsem rozkaz veliteli téhož odejiti v Rybinskoje. Roty však, jak již

sděleno, odkázaly ... Dal jsem rozkaz 3. praporu 10. pluku k odjezdu do Zaozernaja a odtud do Rybinskoje spolu s půl baterií a 20 jezdcí. Roty praporu však rovněž odkázaly až na čestné výjimky. Dal jsem vyhotoviti spisky (seznamy, p. a.) těch, kteří se odkázali a vyslal kurýra k 1. praporu do Zaozernaja, aby týž se vypravil se dvěma děly a 20 jezdcí k směnění ruských částí v Rybinskoje. Šifrovaným telegramem mně však hlásí velitel 1. praporu, že rovněž nemůže rozkaz vyplniti a že mně sdělí vše kurýrem písemně. Kavalerie, jakož i baterie výborná.» (Velitel 10. pl. 14. května 1919.)

»Velmi často dochází také ku vzájemným sporům v jednotlivých částech našeho vojska, kde proti sobě vyhraňují se dvě skupiny: »revolucionářů« a »vládních«. (Velitel vojska.)

»Před nástupem na Kontorskoje sveden zuřivý boj komitétních živlů proti brannému vystupování, pracováno nejhnusnějšími prostředky. Od nástupu odkázaly se 12. rota 2. pluku, 1. a 2. kulometná 3. pluku a značné procento úderníků; kulometné rotý 3. pluku nevydaly kulometry a náboje pro pancéřová auta. Komitét úderného praporu brannou silou zabránil připojení lokomotivy na vozy k dopravení úderníků na bojové východisko na trati; 9., 10., 11. rota 4. pluku odepřely jeti z Nižně-Udinska na stanici Uk.« — (Ppl. Ž. 27. května 1919).

U 5. pluku rozhořčení vojáci »cynicky vyjadřují se o Štefánikovi ... Dle všeho pracuje tu bolševický kapitál. Byli viděni agitátoři 3. pluku ... Mluví se o tom, že na vlastní pěst pojedou na východ, o spojení se s povstanci a o zradě zdejší fronty ... Někteří strhují si dokonce s čepic odznaky republiky.« (Velitel 10. pl. 15. května 1919).

»Zaznamenány dokonce případy agitace proti instituci »Zvláštního Sboru«. (Velitel vojska a ppl. Ž.)

Příčinou všeho toho podle ppl. Žáka jsou »neuvěřitelně fantastické, provokační« zprávy, jako že:

»Sjezd prý musí provést dopravu našeho vojska domů. V Praze a na Kladně byly prý demonstrace, žádající odvolání našeho vojska z Ruska. Ve vlasti prý nynější činnost našeho vojska není populární.«

»Upozorňuji — praví ppl. Žák — na rozsáhlou fabricaci provokačních pověstí. Jejich účelem je úmyslné vnesení zmatku do vojska, čemuž nasvědčují zároveň častá tvrzení, že »Čs. deník« informuje falešně...«

»Byli prý — (t. j. vojáci, p. a.) — kolikrát zklamáni«.

Zpráva vrchního velitele k tomu dodává:

»Stejná nálada panovala i v těch plucích a částech čs. vojska, jež stály mimo frontový rayon, v místech poměrně bezpečných. Tak u 7. pluku v Tomsku celková nálada vyličeena velitelem pluku takto:

»Nálada i po návštěvě plnomocníka vlády B. Pavlů zůstává stejná: domů, nedůvěra k politickému vedení a snaha uplatnit za každou cenu »občanská zřízení«. (Maj. V. 6. května 1919, č. 38 d.)

Střediskem revoluční »čistě bolševické« agitace slouží prý 4. pluk. »Již 1. máj slaven v pluku způsobem velmi originelním, zejména vůči ruské veřejnosti. Část pluku šla za rudým a část za červenobílým praporem.« (Ppl. Ž. 27. května 1919).

»Vojáci navázali s různými temnými, ba i s nejtemnějšími místními živly (na příklad s tajnými bolševiky v depôt) těsné styky a toto spojení může se státi osudným.«

»Rusové (to znamená ty kruhy, s nimiž velitel přátelsky se stýkal, p. a.) pochopitelně po všech bojových odkazech a veřejných incidentech se na nás dívají s největším pohrdáním, ba i odporem.« (Ppl. Ž. 21. května 1919).

V takovém duchu hlásí oficiální raporty o rozkladu vojska. Nemůžeme tu tedy vynechatí nutné k doplnění obrazu ideje a úsudky oné části, již všeobecný »úpak ducha« se nedotkl.

Gen. Janin, spolupracovník admirála Kolčaka, vrchního vladaře všech atamanů, na odůvodnění dalších bojů v Rusku tvrdil čs. dobrovolcům, že jemu osobně Masaryk »opakoval několikrát, že hlavním úkolem naším je, abychom zdrželi armádu úplně od vměšování se do vnitřní politiky ruské, avšak abychom bojovali s Němci a s bolševiky, německými to náhončími.« A znovu při odchodu prý mu kladl na svědomí, aby čs. armáda nevměšovala se do ruské vnitřní politiky. Tomu gen. Janin chtěl rozuměti tak, že armáda neměla starati se o to, komu a proti komu svými bodáky uvnitř Ruska slouží a měla vrhati se slepě na všecko, co vrchní velení nazve bolševictvím, poněvadž — jak pravil gen. Štefánik — vojna je jedna a politika druhá věc. Gen. Janin tak nízko cenil intelekt čs. vojáků, že s docela vážnou tváří jim tu vlastně vypráví asi toto: Vy tu stojíte po vítězném skončení boje s Němci, s nevyužitými bodáky uvnitř Ruska pod mým a Kolčakovým svorným velením. Nestarejte se o naši politiku, ale bojujte; není-li Němců, tedy proti bolševikům. To jest: nevměšujte se do »ruské politiky« (!), jděte pouze vyhubit ty strany a vrstvy ruského národa, které nesouhlasí s naší diktaturou. Všecko, co jste dělali a máte dělati, je nevměšování — vměšování bylo by, kdybyste neposlechli povelů mezinárodní reakce k bojům.

Od nejvyššího velitele nelíšilo se »veřejné mínění« čs. politického vedení, jež přirozeně za vojenské vlády mohlo býti i s civilními politiky pouze výkonným orgánem a služkou vojenských pánů.

»Zrádci a političtí dobrodruzi« nazývá »Čs. deník« (12. března 1919) socialisty-revolucionáře, za to, že

uveřejnili prohlášení, ve kterém se praví, že strana jejich zaujímá k poměrům v Rusku nové stanovisko a vešla v dohodu se sovětskou vládou.

Dne 2. dubna téhož roku v článku »Nová taktika sibiřských bolševiků« vypráví se čs. legionářům o hnutí v stepnobadžejské volosti, že »je složeno z bývalých urjadníků, carských policistů a dozorců věznic... My se pamatujeme na ty různé pochopy carismu a kdo z nich byl tehdejším svým samoděržavným načalstvem vyhnán ze služby a vypovězen na Sibiř, ten musil provádět důkladné podvody, zneužití, krutosti a pod... A taková cháska... vydává se nyní za uhnětený lid dělnický a selský, bojující za svou svobodu.« (Srovnej výše uvedenou zprávu Verdennikova a Kolosova, p. a.)

»Byla nám bratry dodána kopie letáku, nadepsaného: »Drahým bratřím Čechoslovákům!« Povídají se v něm staré bolševické fráse, známé z mitingů před naším vystoupením o »trudovém národě« (pracujícím lidu, p. a.), který chce být svobodným, ale má odvěkého nepřítel — kapitál. Kolčak je prý upír, který zplnomocnil své vojsko vyřezat 10 procent sibiřského obyvatelstva... Utrpení, slzy a strádání jsou údělem lidu pod jhem toho parazita... A Čechoslováci byli oklamáni sladkými řečmi buržoasie... Kdyby znali situaci Sibiře, nezasahovali by do té špinavé historie« atd.

»Čs. deník« jako oficiální orgán plnomocné čs. vlády prohlašuje tu nakonec autorům provolání, této »zločinné chásce, jež skrývá se pod vlajkou eserskou nebo selskou a myslí snad, že obalamutí důvěřivé bratry Čechoslováky«, toto: »Občanská válka musí jednou přestat... a žádné negramotné provokace na tom ničeho nezmění. Pouhé pomýšlení na to, že taková podlost nalezla by sluchu byt jen u jednoho vojáka naší armády, naplnilo by nás hanbou a my bychom si musili přiznat, že zra-zujeme sami sebe, svou vítěznou minulost, která pro-

slavila naše jméno a pomohla zbudovat naši svobodu.«

Proto 4. června 1919, v době, kdy již i III. divise (v Krasnojarsku) zřikala se smutné slávy pomocníků krvavého Rozanova, tentýž oficiální mluvčí klade v tisku takovou řečnickou kytici »na hrob mrtvých, padlých při potlačování povstání v okolí Krasnojarska«:

....»Ne, — nevymřela ještě šlechetná, lví srdce! ... Vy bratři, nezmámení pustými hesly, šli jste za hlasem svých srdcí, šli jste za skvělými, zářivými hvězdami Zborova, Bachmače a minulého léta — a jedním úderem v zárodcích zničili jste ony loupežné bandy a tak postavili jste se na stranu práva — zachránili jste čest československého vojáka« atd.

Tak mluvili k vojsku vychovatelé shora. Což jestli k tomu vzpomeneme na sklony velitelů a vládců, představovati si sice všechny podřízené a poddané v hlouposti hluboko pod sebou, ale současně nepodezřívati možnou chytrost mezi nimi výše vlastní úrovně? —

Všem ostatním nižším článkům pod vrchním velním, těm, kteří zvykli disciplinovaně veškero myšlení přenechávati bohům nahoře — i v této veliké době, o níž neučili se nic v mládí ve státní škole, všecko zdálo se prostým a jednoduchým.

Vše, co dalo se kolem v širém Rusku či v armádě, dle jejich přesvědčení bylo dílem pouhé zločinnosti zlých lidí a bolševickými penězi podplaceného štvání pologramotných mass proti vznešeným květům civilisace.

Výsledkem zločinného štvání jest velitelům i fakt, že obrazy Masaryka o 1. máji 1919 ocitají se v rudém poli, ověšeny kromě červenobílými i rudými prapory. (Tak žaluje ppl. Žák ve zprávě z 5. května 1919.) »Na vagonech dosud — (t. j. 5. den po prvním máji, p. a.) — vlají rudé prapory a viděti revoluční nápisy.« »Lidé nezastavují se ani před kritikou vlády v Čechách« (Dr.

Křamář, p. a.); »vojáci provokují ruské důstojníky« — (snad že ostentativně je nezdraví, p. a.); »štvou proti spojencům« — (t. j. Francouzům, Japoncům, atamanům, p. a.); »proti našemu bojování v Sibiři« — (snad bojování s vesnickým obyvatelstvem, p. a.); »agitují proti důstojníkům, kterým prý vrchní vedení nadržuje a skrývá jejich provinění i hromadně je povyšuje, i když se neosvědčili na frontě neb byli dokonce kompromitováni.« — —

Proto zpráva z nejvyšších míst docela vážně hlásí o tom později sociálnímu demokratu F. V. Krejčímu:

»Krise dosud v našem vojsku se projevující přestává již býti tou dobou jen čistě vnitřní a českou.

Působením pravděpodobně židovských agitátorů, opojených závratnou kariérou Trockého a druhých stejnoplemenných vůdců sovětského Ruska, hnutí v čs. vojsku nabývá rysů vysloveně bolševických. V tomto směru zvláště příznačné jest i podvrtné působení amerických vojáků a bolševická agitace spolku »amerických křesťanských mladíků« (YMCA!), ovládaného židy. Uvádím zvláště význačná hlášení o činnosti Američanů:

Hlášení ppl. Žáka čís. 33. Vs. 23. května 1919. »Dne 21. projížděl sanitární vlak směrem na západ, v kterém byli američtí strýčkové (zástupci YMCA, p. a.), »česky« mluvící.

Důvěrník hospodářské rotý 3. pluku s nimi mluvil. Jeden z nich byl vyšší a starší, druhý nižšího vzrůstu. Agitovali následovně:

Mluvili prý s Masarykem v Americe, ten jim řekl, že my v Sibiři tu nemáme co dělat, máme prý držeti neutralitu, jako ji Američané kolem Vladivostoku drží, nám prý se posílají americké noviny české a on prý se vůbec diví, že je mužstvo nedostává do ruky, mluvil prý osobně s Pavlů, nejprve prý ho k němu nechtěli pu-

stiti, nakonec jej však přece pustili; prostřednictvím našeho vedení jsme prý zde špatně informováni, ve vlasti prý si přejí, abychom zde nebojovali, zrovna tak si toho přejí všichni američtí Čechové.« —

A když jednou týž obdivuhodný strážce československých ctností odhalil cenný informační pramen ve »vypravování ruského praporčíka z vlaku pověstného gen. Ivanova-Rinova«, dráždící jeho bujnou fantasií mnohem příjemněji než střízlivé »zprávy« nespolehlivé v protibolševismu civilní inteligence — tu s upevněnou vírou v srdci sedl a napsal s kategorickou určitostí:

»Hlásím: Ve Vladivostoku vede se značná agitace proti existujícímu pořádku v Rusku se strany Američanů Největším štváčským orgánem na Dálném Východě je »Spolek křesťanských mladíků« (YMCA), v kterém je mnoho Němců a ruských emigrantů žilů, do Ameriky před mobilisací desertovavších. V jejich klubě se hraje divadlo. V kusu na příklad na scéně vystupuje elegantně oblečený Američan, prostý voják s manýrami gentlemana, ruská prostitutka a ruský důstojník, který má na rukávě 30 proužků, označujících ranění a plná prsa olověných řádů.

Ve veřejných místnostech vede se agitace na příklad následovně: »Víte, vy Rusové, proč nemáte zlato? — Proto, že je Vaši důstojníci nosí na pagonech.«

Mnozí Američané prohlašují veřejně dokonce kozákům, že jsou bolševiky.

V Chabarovsku rozložili (rozvrátili, p. a.) agitaci Kalmykovský oddíl, takže jeden pluk se vzbouřil a zabil svého velitele. Tento pluk vzali Američané pod svou ochranu. Mezi obecnstvem a ruskými a spojeneckými vojsky jsou v nelásce. Japonci je živelně nenávidí.« (Ppl. Ž. 31. května, č. 127.)

Tak daleko uneseny byly opojené hlavy proudem, jemuž kdysi prostodušně odkryli stavidla. Pokládali

»stávající pořádek v Rusku« ze všech dřívějších a jiných možných za nejideálnější, neboť proti všem dřívějším i všem jiným sami měli za záslužné osobně agitovati. Do kategorie »zločinných bolševiků« dostali se jim v onom »stávajícím pořádku« i ubozí američtí strýčkové, křesťanští mladíci, za to, že sibiřské pořádky zdály se jim málo křesťanské, že neuznali křesťanské tendence v práci ruských osvoboditelů: Kalmykova, Semenova, Rozanova atd. Největším zločinem Američanů však jest, že rozvrátili krásu i pýchu protirevoluce — oddíl bandity Kalmykova. —

Může být, ba je jisto, že jestli Kalmykov, Semenov atd. byli agenti Japonska na Dálném Východě, tu přirozené americké sympatie ještě více přikloňovaly se na stranu bojujícího proti nim ruského národa. Ale v tom je právě ironie, že horliví důstojníci »Masarykovy« armády ocitli se v jednom táboru s mikádovými vojáky a jejich najatými bandity proti — demokratické »Wilsonově« Americe a revolučnímu »bratrskému« ruskému národu.

Avšak nejvýmluvnějším pro charakteristiku velení jest »dokument«, aspoň zevně neoficielního původu, jediný, jímž vedle raportů ppl. Žáka a několika málo jiných důstojníků, čs. velení opírá svoji nejvyšší oficielní zprávu o rozkladu v armádě. Dokument je tak výmluvný, že nebylo by třeba k němu vůbec poznámek.

Hlava armády, vůdce a pán nad osudy »výkvětu národa« podává literárnímu kritiku F. V. Krejčímu, jako zástupci vlády, doslova tuto zprávu:

»Na důkaz pravdivosti výše uvedených úředních hlášení (jak uvedena i námi výše, p. a.), uvádím 2 charakteristické výpisy ze dvou soukromých dopisů br. V. H. od 5. pluku 1. roty bratru F. S., Štáb československých vojsk na Rusi.

1. St. Kljukvenná, 17. května. »V tyto dny byly u nás v pluku takové trapné scény, jako v ruské armádě u Tarnopole v 17. roce.

Všecko to je díky bolševické agitace a snad i peněz. Naši důstojníci se sami střílejí; bude-li to tak dále, to se zastřelím také.«

»Náš pluk se totiž odkázal jíti na bandu, která nám ubíjí osamělé bratry-strážce. Jediná naše rota se neodkázala a nás samy nechťejí pustit. Dnes totiž přijeli Italové a my přece půjdeme s kavalerií a artilerií, alespoň trochu smyjeme hanbu s Masarykova pluku.«

»Než já doufám, že v našem pluku duch brzy ozdraví a místo toho, aby se naši bratři důstojníci stříleli, anebo abychom se my stříleli, to postřílíme naše důvěrníky (nikým nevolené), možno říci přímo komisaře sovdepa.«

2. Stanice Kljukvenná, 28. května. »Právě 17. května, tedy v den, kdy jsme vystoupili proti bolševikům, měli tito projektovaný nástup, velice dobře promyšlený, kterým by se zmocnili zbraní a potom bychom si s nimi nevěděli rady.

V tajgách v jednom městečku už měli připraven lágr — pro nás! Kdybychom se týden zdrželi, nevím, jak bychom byli dopadli, protože naše kulometné roty 1. a 2. by raději střílely do nás, kteří jsme šli proti bolševikům, než do bolševiků.

Nikdo by snad ani netušil, že se může něco podobného v našem vojsku stát, že český voják-dobrovolc došel tak daleko, jako Rusové za Kerenského, »továřišči, doloj vojnu!«

»U nás je několik dobře placených agitátorů, kteří mají za úkol udělati v pluku rozvrat a zdálo se, že mají úspěch. Ale našlo se, bohudíky, dosti dobrých bratrů, kteří nehledě ni na pravo či na levo, šli přímo za svojí povinností, a tím dostali agitátoři velikou ránu!

Teď pomalu přicházejí i naši bratři k rozumu a mám naději, že v krátké době bude náš pluk úplně v pořádku.«

Tento citát z podezřele soukromého dopisu, to je celý »důkaz pravdy«. Velení nemělo a nevidělo potřebu jiných »důkazů pravdivosti« ani pro sebe ani pro F. V. Krejčího. Vidno, že ani civilistu F. V. Krejčího nemohli si velitelé představit chytřejším než všechno ostatní »podřízené«. Jestliže tedy anonymní dopisovatel štábu věděl takové věci o strategických plánech povstalců, o nichž ani tušení neměl a ani zprávičky nedostal sám nejvyšší štáb; jestliže po tomto odhalení dobrého vojáka z 5. pluku ani kontrarozvědka, ani soudy nemohly najít ani jednoho ze všech těch dobře placených agitátorů, jichž ku každému oddílu přiděleno hned »několik«, pak je to buď trestuhodná nedbalost či neschopnost čs. vojenského zpravodajství a policie, nebo — bezedná hloupost.

Nevíme také, jestli k zprávě připojeno bylo vysvětlení, co znamenají slova o »našich důstojnících, kteří se sami střílejí«. Neboť bez onoho vysvětlení zanechává zpráva dojem právě opačný skutečnosti. Pod onou zmínkou tají se totiž vzácná a nejvyšší tragická událost, kdy střelil se v sebevražedném úmyslu jeden z oněch příliš čestných a příliš ideálních důstojníků, uvěřivších velikým slovům o vysokých revolučních ideálech osvobozovacího boje. Inteligentní zamlklý a přísný voják, jehož duši zlomil tragický konflikt dobrého člověka s dobrým vojákem. Vzorný důstojník, jenž při tom našel podivuhodnou sílu v sobě ku vzpouře. Odmítnuv býti důstojníkem černé mezinárodní žandarmerie, jejímž nástrojem nechtěli býti jeho podřízení, vzbouřiv se srdcem i duší proti těm, kteří Masaryka měli plná ústa, ale ruce plné krve lidové, pokusil se vzít si život. Ne vinou »zbolševisovaných« vojáků, ale vinou »zkol-

čakovštělého« absolutistického vedení, s nímž nesouhlasil. Tedy symetrický případ k případu pl. Švece. A »Čs. deník«, jenž přinášel denně bezvýznamné zprávy o náladě na magistrále, a jako úřední zprávy z vojška tiskl oznámení o vzácných návštěvách vysokých bratří na podřízeneckých zábavách a o blahosklonném ochutnávání poddaneckých knedlíků, který tolik vřelých slov našel pro zoufalý čin pl. Švece, ani slovem nezmínil se o této oběti. A přece srdce obou při nejmenším byla si rovna. Tento případ byl umlčen jako všechno ostatní nepohodlné. Těžce raněný rotný velitel odvezen nenápadně, ukryt před svými podřízenými, vyléčen v ústraní v Irkutsku a bez hluku odeslán do vlasti. Potom teprv a v této formě objevil se případ ve zprávě pro poselství vlády. Uvádíme jej tedy podle skutečnosti jakožto drastický příklad, jak rozvracely se legie shora.

Ano, i my tvrdíme: byl rozvrat v armádě. Je pravda, že čs. voják přestal býti vojákem a ztratil smysl pro poslušnost a »vojenskou ctnost«. Je pravda, že čs. voják v rozhořčení vyšel za hranice normálních styků bratra s bratrem, podřízeného k veliteli; je pravda, že čs. voják, nepočítající s mocí světa zvítězivšího v Paříži, hrozil odejiti s vykázaných mu posic vlastním pořádkem. Je pravda i to, že bouřil se proti vrchnosti a na vlastní pěst uzavíral příměří s nepřítelem svých pánnů — se vzbouřeným proti vrchnosti ruským národem. Pisatel sám slyšel ony rozhořčené, až k demagogii vypjaté holé pravdy, jako lučavka rozežírající »pořádek« jedné části, jež na svém úseku místo ofensivy vrazila bodáky do země a vystavila podle dohody s povstalci či místním obyvatelstvem kolem sebe pouze řetěz polních stráží jako garancii míru. —

Všecek ten úpadek »vojenských ctností« a rozvrat armády je pravdou, ale to znamená, že nad hnijícím

slepým mechanismem vyvstává živý člověk, a pouze člověk.

Budiž nám k tomu dovoleno nakonec ukázat také jednu zcela neoficiální a zcela soukromou lidskou stránku. Ne jako důkaz pravdivosti toho či onoho soukromého stanoviska, ale jakožto nezávazný dokument intimního rázu.

V našich rukou byl deník hocha z buržoasní, zdá se pražské, rodiny. Pisatel jeho, felčar A. H. 3. pluku, byl idealista svého světa s důvěřivým vlasteneckým nadšením svého dobře vychovaného mládí a s organickým odporem k hrubostem všelikých nepořádků. Celou bytostí lpěl na oné podivuhodné organizaci, v níž společnou dobrovolnou všenárodní práci vyrostly čs. legie v Rusku. To znamená tedy, že organicky nenáviděl všechno »podvrtné«, »štváčské«, »zločinné«; všechno »levé«; hájil rozhodně pořádek, poslušnost a disciplínu — tedy bez úvah i »sibiřské bojování«. Ale — pouze do první operace proti povstalcům. Po této operaci v rozpacích svému deníku svěruje, co viděl: Jak dvě třetiny levých — těch rozvrácených zločinnou agitací — odmítlo uposlechnouti předem; jak jedna třetina těch, kteří uchovali si smysl pro poslušnost, šla do ofensivy, při níž povstalců viděti nebylo. Jak vesnice Jelovka byla pustou, poněvadž ustrašené obyvatelstvo dílem uprchlo, dílem se skrylo. Jak vojáci rozběhli se po dobyté takto vesnici a — brali prý vše: samovary, šaty, koberce, hodinky, slepice, prasata. Potom vesnici zapálili. Felčar A. H. líčí scény: V jednom z domků u rakve zemřelého syna modlil se stařec. Rozohněný voják vpadnuv do domu ho vyhnal. Potom, prohlédav obsah místností, vyběhl a vrhnul do domku granát. Okna vylétla, dřevěný domek se zřítíl a z trosek pohrbivších rakev syna před očima otce, vyšlehl plamen. Ale teprve rána pažbou přivedla ohromeného

starce k vědomí a on jako vyděšená zvíř dal se na bezhlavý útěk k lesu. Na návěs hořící vesnice vybíhaly ženy, křičely a plakaly vyděšeny neustálými výbuchy bomb po vesnici. A konec byl, že vítěze obtěžkané kořistí, to jest ty, kteří »zachránili čest čs. vojáka«, přivítaly ty dvě třetiny »rozvrácených« nenávistnými pokřiky ze železničního náspu, jako: »Vrahové civilního obyvatelstva!« »Nepřítele jste neviděli, ale vesnici vypálili!« »Vyhnali jste ženy, abyste mohli krást!« »Čeští Brandeburáci!« — —

Podobně prý zničena i vesnice Kontorka a Birjusa, jejichž ženy a děti přicházeli prý potom k ešelonům prositi o spodničky a sukně odnesené s kořistí. — — Tak zapisuje felčar A. H. —

»Ne, nevymřela ještě šlechetná, lví srdce!«

Vinu svaluji prý na ppl. Žáka. My nejsme tak přísní. Mladý ppl. Žák chtěl býti a byl pouze — vojákem.

Ale nešťastný felčar s měkkou duší dítěte z lepší rodiny, rozhlížeje se na pravo a na levo po kolejích sibiřské magistrály, mizící v nedozírných dálkách, táže se v deníku sama sebe, rozpačitě i smutně: »Kde je pravda? U pravých? U levých?« A zíraje na koleje, běžící v bezmeznou dálku, koleje, které letíce od sebe letí si zároveň v objetí, neviděl v každém jich místě západ a východ. A hledě na lidi, neviděl v každém místě živého člověka, neviděl jeho osudnou pouť z minulosti do budoucnosti, z věčnosti do věčnosti.

Felčar A. H., jako kdysi pl. Švec, je důkazem, jaká srdce obětovala se i za »sibiřské bojování«. Jest jedním z revolučního jádra těch prostodušných, kteří vždy a všude ve snaze obětovati se za ideál, oddávají se bez výhrady vůdcům. My víme, že slepou důvěřivost tak často plodí právě idealism. Proto nesoudíme různé lidi, ale různé světy.

Nakreslili jsme obraz vnitřního boje v armádě z ofi-

cielných dokumentů. Její vedení, které v tomto zápase proti sentimentalitám morálky neoficiálních lidových kazatelů hájilo praktickou obchodující politiku, mělo k dispozici tisk, opíralo se o autority, stálo na legitimitě. Všech těchto prostředků použilo proti nelegálnímu hnutí vojska. Podceňujíc hnutí, přezírajíc duše pod prostými uniformami řadových střelců, snažilo se tišiti bouři (jež byla jim dílem »zlých lidí« proti »existujícímu pořádku«) nově zvýšeným platem, polními přídávky, povyšováním, parádami, slavnostmi, vyznamenáváním — a domluvami. Plnomocník Pavlů svolává k sobě do Omska sjezd komandovaných »delegátů«; řeční téměř u každé části; poslušným slibuje hmotnou odměnu ve vlasti a neposlušným vyhrožuje konfiskací všeho majetku v republice.

Třetí divise, zformovaná ponejvíce z těch, kteří vstoupili do vojska nejpozději, bojující na manské frontě, povýšena na nejlepší. Při takové převaze prostředků k boji v Irkutsku nevěří ve vážnost hnutí, jež dle jejich názoru jako »organisované chámství« bude třeba dříve zlomit, než bude možno pomýšleti na slavnostní návrat domů. Věří, že novou, za každých okolností poslušnou armádu, bude možno znovu stvořiti odstraněním jistého počtu zlých, nespolehlivých či »duševně chorých«. Proto odstraňují nepokorné všemi prostředky.

Pro toto čištění armády kopírovány staré osvědčené vzory. Všechno posvěcoval jeden veliký účel, který jasně a vědomě, nezakrytě vytkli si státníci ze »Zvláštního sboru«. To jest: armáda musí přijíti domů pravější, než je národ — (jak bylo řečeno). Žádný »kvas« čs. revolucionářů v národě. Armáda pod tvrdou rukou musí se státi spolehlivou — bílou gardou!

Leč přese všechnu námahu nemohli zastaviti proud, nemohli přelíti moře do svého důlku. Nejvýše, že svojí

nepřátelsky tvrdou rukou zaseli do stlačeného srdce
davu semena sympatií k nepřátelům jeho nepřatel —
k sibiřskému odboji, ruskému lidu a k ruské revoluci.
To jest také to, v čem Kolosov viděl hlavní nebezpečí
pro protibolševickou kompromisní demokracii.

XIV.

Podle usnesení jekatěrinského sjezdu sjíždějí se znovu delegáti dne 20. května 1919 do Tomska. Tento jejich sjezd měl býti organisovaným vyslovením vůle armády, jakožto dobrovolné organisace prvních občanů republiky a zákonným vyjádřením této vůle na půdě hájeného revolučního zákonníka vojska.

Sjezd nebyl akcí jednotlivců. Sjezd byl hnutím celé armády, které logicky vyvěralo z okolností. Bez její kolektivní vůle, bez její kolektivní pomoci nebylo by vůbec možno jednotlivým delegátům z celé Sibíře sjeti se proti vůli a snahám vlády v místě čs. divisního velitelství. Ba zvolení delegáti byli k akci, osobně jistě nepohodlné, namnoze svými voliči přinuceni. Sám ppl. Žák, nejhorlivější bojovník za vojenské »pořádky«, ve svých hlášeníích líčí vlastně toto živelní hnutí armády, a nechápaje jeho prosté lidské příčiny, v přílišné horlivosti hledá možné i nemožné vinníky jeho. Sám praví v jednom hlášení, že po sdělení »amerického strýčka« (YMCA) »ozývaly se řeči, že sjezd musí býti a že také bude, že převrat provedou silou, že si přijdou na naše vedoucí kruhy s vintovkami« (puškami, p. a.) atd.

Proto historie sjezdu je vlastně historií čs. lidového hnutí v armádě, je vlastně historií opěvované čs. revoluce. Sjezd byl demokratický střed, či chcete-li, i demokratická prostřednost čs. všenárodních revolucionářů. To nebylo lidové hnutí stvořené velikými vůdci, ale naopak prostí vůdci vynesení velikým lidovým hnutím. Prostředí, jež bylo tu v pohybu a ovzduší, jež uvedlo je v pohyb, dalo v něm převahu proletariátu z intelligence i dělnictva.

To dobře vyjádřilo právě složení sjezdu: Z delegátů byli: 2 profesori, 1 inženýr, 12 učitelů, 10 úředníků,

1 právník, 1 redaktor, 2 studenti, 21 dělníků a řemeslníků, 1 rolník, 1 mlynář a 3 obchodníci. Vezmeme-li k tomu ještě předválečnou příslušnost k politickým stranám (jež ovšem v nových podmínkách po válce a revoluci bezděky podléhala překrystalisování), tedy byla zastoupena: sociální demokracie 18 delegátů, národní socialisté 13, realisté 5, státoprávně pokrokoví 2, lidově pokrokoví 2, agráři 2 a neorganisovaných politiků (mezi nimi i bývalých členů »Národních Listů«) bylo 13.

Byl to tedy sjezd skutečně ve smyslu demokracie lidově všenárodní. On je také tak či jinak skutečným obrazem revolučního čs. národa a líbí-li se či ne jednotlivým vlasteneckým vkusům, jest už otázka druhá. Proto my, mluvící o sjezdu, přehlízíme osoby delegátů a hledáme i v prvních neumělých krocích jeho na světové scéně vyjádření ducha první národní armády. To jest: — ducha té armády, která přes všechny vysoké reorganizační dekrety nemohla býti ničím jiným, než tím, čím se zrodila: revoluční organizací ozbrojených občanů se zdravým lidovým instinktem, ale špatnými diplomatickými schopnostmi. Revoluční organizací, představující negaci všech řádných vojenských zákonů. Organismem, jenž zrodil se i dýchal vojenskou vzpourou. Nebudeme nazývat žádnou vzpouru zločinem, poněvadž i právo nazývá zločinem pouze vzpouru neprovedenou a poraženou (jak dokazuje i sám sibiřský spor, v němž v roce 1919 soudili a trestali ve jménu řádných vojenských zákonů za vzpouru sami nesouzení ještě zosnovatelé vojenské vzpoury z jara roku 1918). Nebudeme ohlížeti se ani na mezinárodní zvyklosti neživých vojenských uniforem, přikrývajících lidi, poněvadž chceme líčiti živého českého člověka.

Sjezdová akce armády byla nevojenská, nerozvázná a nerozumná. Ovšem! — Ale vždyť podnikala ji orga-

nisace lidí, kteří již jednou stejně »nevojensky, nerozvázně a nerozumně« hodili pušku i vojenskou ctnost pod nohy »svému císaři« a přešli přes rozumné obchody sytých pozitivních politiků přímo tam, kam jejich prostá lidská srdce unášela touha po spravedlnosti. Šli, neohlížeje na zabezpečené profesionální vůdce proti všem bez úvah o zákonu, zvyklostech a moudrosti svého skutku na nepraktický a nevýnosný »zločin velezrady«. Pak, teprve za nimi, přišli vůdcové a nakonec opatrný národ i celý svět.

Právě takový, »nevojenský, nerozvážný a nerozumný« se špatnými diplomatickými schopnostmi, ale se zdravým instinktem musil býti i sjezd volený z onoho lidu. Jediné, co ho ospravedlňovalo a co mu dodávalo odvahy, bylo pevné vědomí, že koná skutečnou vůli čs. revolučních mas.

Program tohoto sjezdu byl vyjádřen všeobecně hned v prvním jeho svolání z Tomsku prostými slovy:

»Využijeme všech prostředků, aby naše vojsko nebylo hříčkou nezodpovědných jednotlivců a aby bylo zastaveno další prolévání krve za zájmy režimu, se kterým nesouhlasíme. My musíme přijíti do osvobozené vlasti tak, jak jsme byli zde organisováni.«

Jak pevná byla posice sjezdu s tímto programem, vysvítá nejlépe z toho, že vojenské úřady v Tomsku, kde sídlilo velitelství druhé čs. divise, nemohly podnikati a z opatrnosti pro každý případ nepodnikaly žádných nepřátelských kroků proti zakázanému vojenskému sjezdu. Sám velitel divise podobně jako i velitelé některých jeho pluků tvářil se tak, že dobrodušný sjezd pokládal ho za svého straníka. I největším odpůrcům sjezdu nezbylo než pasivně přihlížeti k akci delegátů, přes to, že nejeden viděl v nich prosté »kolportéry bolševických štvavých letáků«, velmi vhodných pro vězení,

Vzhledem na velikou vzdálenost Tomsku od Irkutska, jenž byl sídlem »Zvláštního sboru«, usnesl se sjezd hned v prvních dnech přenést své jednání dále na východ, po případě až do samého Irkutsku. Nakonec rozhodnuto zůstatí do vyjasnění na stanici Zima, kde kromě dělostřelců stál ešelon 3. pluku s tiskárnou a kde i důstojnictvo pohlíželo na sjezdovou akci armády bez oficiálních brejlí značně klidněji, ba dokonce i s určitou sympatií k delegátům.

Úspěch, s nímž sjezd potkával se na cestě z Tomsku do Zimy, zvýšil sebevědomí jeho, což vyjádřilo se v tónu i v stylisaci tištěného »Nástinu programu II. sjezdu«. Podle jeho slov sjezd »ať oficielně či neoficielně, v každém případě konati se musí«, poněvadž: »vojsko bezpodmínečně na něm trvá a žádá od něho, aby užil všech prostředků od nejmírnějších k nejkrajnějším, k urychlení naší dopravy ze sopečné půdy Ruska (Sibiře) do neutrálního pásma (Mandžurie) a na konec do vlasti.«

»Proto sjezd žádá:

1. doklady naší plnomocenské vlády o tom, co podniká na záchranu našeho vojska;

2. předložení úmluv, které jsou příčinou toho, že stále ještě prodléváme v nehostinné Sibiři a platíme nekonečnou daň krví;

3. informace, jak dalece jsou jednotlivé spojenecké velmoci zainteresovány na našem dalším pobytu na Rusi, a jak se chovají k otázce naší dopravy domů. Co vědí o našem smutném položení;

4. předložení materiálu a nepochybných důkazů o tom, co podniká naše plnomocenská vláda zde na Rusi, aby naše vláda měla přesný obraz o našem tragickém postavení a hrozícím nám nebezpečí;

5. bezodkladné zahájení energických diplomatických kroků k naší okamžité dopravě na východ za účasti

delegátů, sjezdem k tomu naznačených, kteří kromě toho budtež naši plnomocenskou vládou předvedeni před zástupce jednotlivých velmocí, kdež podají podrobné informace o tragickém stavu čs. armády a budou je úpěnlivě prositi o naši dopravu domů, jakož i o to, aby o všem tom neprodleně podali zprávu do Prahy;

6. zachování v úřední platnosti všech ustanovení »Řádů a resolucí I. sjezdu čs. vojsk na Rusi« s nepatrnými změnami, které vyžaduje změna situace;

7. aby na sjezdu byli přítomni: a) političtí zástupci čs. vlády na Rusi, b) velitel čs. vojska na Rusi, c) zástupci důstojnických sborů jednotlivých částí. Při volbě budiž přihlíženo k tomu, aby delegát těšil se alespoň částečně důvěře mužstva;

8. vládě domů budtež soustavně zasílány zprávy: a) o tragickém postavení našeho vojska zde na Sibíři, b) o jeho naprosté vyčerpanosti, neschopnosti a nechuti k dalším bojům, c) o jeho jednomyslném důrazném přání okamžitého návratu domů, bez bojů a dalších ztrát na životech.

Sjezd vyhrazuje si právo:

Nejvyšší kontrolní moci nad osudy čs. vojska na Rusi a intervence vlády doma v případech, ve kterých byla by ohrožena jednota i bezpečnost vojska. Bez jeho vědomí nesmí býti činěny žádné závazky jménem vojska, pokud nejsou diktovány vládou doma.

Forma této kontrolní moci sjezdu bude přesně stanovena bezprostředně na sjezdových jednáních, po přesném prozkoumání poměrů a jevících se potřeb.»

Takový program sjezdu znamenal v podstatě, že delegáti, kteří cítili mimo jiné, jak na Sibíři tvoří se i budoucí poměr mezi českým a ruským lidem a snad i mezi českým a ruským státem, byli odhodláni za každou cenu odmítnouti nečestnou policejní úlohu a

prosaditi návrat k neutralitě ve vnitřních ruských záležitostech. To znamenalo konkrétně: nebojovati proti povstalcům a nehájití posice vojenské diktatury. Dociłiti toho bylo však možno pouze odjezdem bez bojů z Ruska. Ale v tom právě tkvěla veškerá obtíž situace. Živelná vůle důvěřivé »demokratické armády«, jež v boji s reakcí narazila na neviditelnou stěnu pod praporem »západní demokracie«, nevědomky vyzývala k zápasu onu chladnou a strašnou moc, skrývající se pod přátelskou maskou diplomatů; moc, která mohla eventuelně zničití svůj nástroj — čs. armádu — kdyby přestal jí býti užitečným nebo překážel jí dokonce v práci.

Sjezd šel do zápasu s maskovaným odpůrcem s naivní vírou v kulturní svět a v sílu »světové demokracie.« Proto současně se svým »nástinem programu« adresuje sjezd vzbouřené armádě tuto výzvu:

»Armádo Masarykova! Celý kulturní svět sleduje Tvoje poslání za svobodu a demokracii a jest s námi přesvědčen, že Tvůj vojenský úkol v Rusku je skončen. Jestliže Tě dnes nevolá k odchodu domů, činí tak jen proto, že věří v Tvou čest, v Tvé svědomí, v pevnost a nepodajnost Tvého ducha. Bratři! Zůstaňte v přísné sebeobraně! Jednejte jako muži, zůstaňte i ve vojenské službě lidmi! Druhý vojenský sjezd chce připravití Váš odchod z tragického stavu na sibiřské dráze a pokud možno brzký náš odjezd domů.«

Proti tomuto zanícenému sjezdu, na straně obrozené reakce s chladnou hlavou i srdcem stálo vedení, představující ideový svaz oficielní Francie s čs. národní demokracií. Skonstruováno jsouc ihned po převratu z moci Štefánika, vplulo od počátku do proudu politiky prvního premiéra Dra. Kramáře. Masaryk byl mu nenávratně skončenou epochou. Tytéž distance, které dělily poli-

tický směr Dra. Kramáře od Masaryka a všech lidových proudů ve vlasti, analogicky oddělily i v národě na Sibíři všechny lidové směry »Masarykovy« armády od národně-demokratického vedení sibiřské protirevoluce. Zvláště v nejakutnější otázce intervence sjednotil se pevně čs. lid v odporu proti intervenční politice. V legiích tím spíše, poněvadž na Sibíři viděl názorně, že pod firmou boje proti bolševismu rozvíjí se široký nástup proti demokracii, že tedy i boj francouzsko-Kramářovského spolku proti »bolševismu« jest ve skutečnosti bojem proti lidu a proti demokracii. Viděl dále, jak na tuto frontu proti lidu a demokracii všemi prostředky a silami mocných byly hnány čs. lidové legie. To bylo v duchu politiky Dra. Kramáře. Dr. Kramář neváhal vehnati spolu s novou »řádnou čs. armádou« i celý novorozený demokratický stát do pravidelné války se sovětským Ruskem a ruským národem, bouřícím se proti všem cizákům. To byla vojna, pro niž Paříž svoji vlastní armádu užítí nemohla.

Symbolem pro rozdělení úloh v tomto spojení, pro rozdělení práv a povinností, výhod a zodpovědnosti, bylo rozdělení jednotné osoby francouzského gen. Janina. Kdežto pro Francii a na francouzský účet z jeho osoby připadal prostý »náčelník zvláštní vojenské a politické misse«, zodpovídala československá republika v jeho osobě za svého »nejvyššího velitele všech ozbrojených sil a splnomocněnce ministra vojenství«. Jistě podivný poměr, podivná dělba spojenecké práce. Dělba, jež stála aspoň za protest. Dělba, jež stačila i na vzpouru.

Sjezd však přes sebevědomá slova a radikální projevy napodniknul nic, co by směřovalo k převratu. Začal opět tím, čím končil v Jekatěrinburku a nač později

v Irkutsku i zemřel. To jest: mírnými deputacemi k plnomocenské vládě v Irkutsku, žádajícími o dohodu a o úřední povolení sjezdových jednání. Snahou po dohodě a vědomím vlastní nedostatečnosti žilo i vydechlo naposled celé sjezdové jednání. Bylo to přirozeno u lidí, chápajících spletnost situace a znajících při tom to, co neznali domýšliví vládcí: základ všech výpočtů — jakost a náladu podřízených. Bylo to přirozeno u lidí, kteří chápali, že aktivní vystoupení proti neústupnému vedení ve svých dalších důsledcích mohlo by znova zaplésti armádu do ruské občanské války.

Vedení naproti tomu zaujalo nesmířitelné stanovisko. Bylo odhodláno neustoupiti žádným prosbám, žádným domluvám a žádným důvodům. Náčelník vojenské správy (Medek) na všechny důvody problašoval, že třeba Sibiř uklidniti silou, neboť — tak pravil — »nesmíme zapomenouti, že chráněním sibiřské dráhy napomáháme značně Kolčakově frontě, který v nás vidí pevnou záruku klidné práce v hlubokém týlu«. Kromě toho prý »není vyloučena možnost, že k našemu návratu do vlasti využijeme západní cesty«.

Politický plnomocník domnívá se, že umlčí hnutí, pošle-li domů asi 15.000 »nejslabších«, t. j. nakažených demokratismem. Prohlašuje, že se sjezdem v žádné formě a žádným způsobem mluvíti nebude. A stejně neoblomným zůstává celý »Zvláštní sbor« i k deputacím důstojníků, které ze stanice Zimy i odjinud přijely do Irkutsku dosvědčiti, že sjezd není »bolševický« a žádaly, aby sjezd byl uznán nebo aby byli svoláni zástupci částí řádným příkazem velitele ku vzájemné informaci. Těmto důstojníkům, věřícím vedení, zdálo se, že je přece nejlepším prostředkem uklidnění, jestliže armáda přesvědčí se svými zástupci o poctivých snahách slibovaného návratu domů, o těžkosti situace a o potřebách i přáních národa a vlády doma.

»Mlčet a dále sloužit!« byla však jediná odpověď shora.

Teprve po dlouhých domluvách slibuje Pavlů deputaci důstojníků ze Zimy, že s delegáty bude mluvit — ovšem neoficiálně. A teprve na tuto zprávu sjezd ve dvou částech odjíždí do Irkutska, zajistiv si předem pohostinství 1. pluku.

Příkaz daný z vyšších míst veliteli irkutské stanice zatknouti delegáty hned po příjezdu, nemohl býti vyplněn. Delegáti bez překážky byli umístěni u 1. pluku. Ale již den na to, 10. června 1919, přijel do kasáren v imponantním průvodu velitel vojska a přikázal seřaditi pluk. »Kdo nechce poslouchati příkazy vlády, ať vystoupí,« takový byl úvod gen. Syrového. Samozřejmě, že nikdo se nehlásil. Na to přikázal přítomný velitel divise, aby všichni, kdo do pluku nepatří, byli z něho odstraněni a nebudou-li se moci vykázati dokumenty, aby byli předvedeni veliteli města. Velitel pluku, vykonávající příkaz, velel pak odvésti přítomné delegáty pod ozbrojenou stráž k veliteli města. Přišel důstojník s ozbrojeným oddílem, aby zatkl delegáty.

Tento dialektický obrat vyvolal však i u lidí, »uznávajících vládu republiky«, takovou bouři odporu, že hrozil ozbrojený konflikt uvnitř pluku. Mír zachránili delegáti, kteří na jedné straně proslovem uklidnili vojsko a na druhé straně prohlásili, že sami dobrovolně odeberou se k veliteli města. Incident končil pak u velitele města zjištěním osobností a internací delegátů, prozatím v místnostech invalidovny.

Důstojnická besídka v Irkutsku s jásotem přijala vojensky různé rozetnutí gordického uzlu všech složitých otázek, znepokojujících armádu. Vleklý vzrušující spor byl pro ně tímto šťastně krátce a vojensky likvidován. Avšak jásot netrval dlouho. Již v noci objevily se komplikace. Invalidé, kteří delegáty přijali ne pod stráž,

ale pod ochranu, rozhodně vzepřeli se, aby byli vystřídáni spolehlivou pravidelnou stráží. Dva pokusy ztroskotaly o rozhořčený odpor invalidů, šermujících bombami. Nepodařilo se ani předati je pod »ochranu« pověstné Zajičkovy policie, jež v tu noc odjížděla na východ. Tím se stalo, že zatčení zůstali v invalidovně pod ochranou invalidů do druhého dne, který pokazil už úplně první velení.

Stalo se totiž toto: druhá polovina sjezdu přibyla mezi tím na stanici Innokentěvskou, přímo před Irkutskem. Zpráva o osudu prvé části sjezdu zadržela ji v Innokentěvské. Neočekávaná situace postavila zbylé delegáty před otázku: co dělat? Buď rozutéci se, dáti se zatknouti jednotlivě a hnutí armády přenechati osudu bez vedení, nebo opřít se o vůli a sílu svých voličů a vysvoboditi klidně zatčené z moci »Zvláštního sboru«. Řešení bylo na snadě. Vždyť vojsko se samo bouřilo všude, kam dolétla zpráva o osudu zástupců vojska.

Dne 11. června innokentěvská posádka svěřila se velení sjezdu. Stráže střídaly se podle příkazu sjezdu, jenž také ze své moci rozdělil administrativní funkce. Na západ po linii prvnímu těžkému dělostřeleckému divisionu, 2. prap. 3. pluku a 2. prap. 4. pluku s podpisem sjezdu poslán příkaz: »Přiďte neprodleně s ešelonem do Irkutsku.« Ze stanice Innokentěvské do stanice Irkutsk vlastním pořádkem odjíždí 3 roty 4. pluku a staví svůj ešelon na jednu z kolejí proti staniční budově. Klidně, bez křiku a srocování. Na tendru stojící voják není přec nezvyklým zjevem. Tak už vyjíždělo, odjíždělo i přesunovalo se na irkutské stanici nesčetně českých ešelonů. Ani voják u osobních vozů, hlídající po dobu »nezákonné« akce své důstojníky, nemohl vzbuditi zvláštní pozornost u nezasvěcených. Bez křiku a zmatku z ešelonu vystupují dvě roty, řadí se a vedeni šikovateli ve čtyřstupech se zbraněmi odcházejí.

Když pak na ulici zazněly známé národní a sokolské písně, nemohlo býti pro okolí jiného dojmu, než že Češi jdou ze cvičení do kasáren. Život města proudil kolem nerušeně a ani stojící před nádražím oddíl Slováků, ani připojivší se k zmíněným dvěma rotám slovácké části nemohly na sebe upoutati zvláštní pozornost města, zvyklého viděti mnoho vojska.

Roty zastavily se u invalidovny. Vůdci vešli dovnitř. Invalidé s radostí vydali jim své chráněnce a na to okamžitě celý oddíl v čele s osvobozenými delegáty s písněmi vrátil se na stanici.

Tak suché a všední bylo druhé jednání irkutské »revoluce«. A přece byla to vzpoura armády proti vrchnosti — zločin, trestaný podle všech zákonů v celém světě smrtí.

Večer téhož dne první plenární schůzí na Glasgově, kde byl slovácký tábor, za přítomnosti zástupců všech pluků a částí čs. vojska byl zahájen II. vojenský sjezd a začalo třetí jednání »hry ze života« sibiřské demokracie.

Možno si představiti překvapení a duševní stav vládních kruhů po této neočekávané změně situace. Vědomí vlastní bezmocnosti spolu s poznáním, že příkazy nezákonného »zločinného« sjezdu celá armáda přesně a ochotně plní, přivedlo lidi, pro něž podřízení byli neznámou zemí, od včerejší sebedůvěry a přezírání k druhému extrému. Rozhořčili se, ale i zmátli se a polekali — »bolševismu«. Nelze o všech náčelnících říci, že by v té chvíli prvního překvapení ukázali příliš chrabrosti. Neočekávaný triumf vzpoury, zejména u strážců práva způsobil paniku. Pocity oněch okamžiků na nejvyšších místech přivádějí k uraženému odchodu od nevděčných poddaných a dávají vznik zlobou i strachem přehnaným žalobám. Pavlů, Medek i Syrový ohlašují demisi. Straší je i celé jejich neinformované okolí perspektivy násil-

ného převratu. Proto ještě téhož dne přichází Dr. Němec, zástupce čs. vlády v Tokiu s vědomím Pavlů do sjezdové schůze na výzvědy. Snad aby seznal náladu sjezdu a aby vedení získalo drahocenný čas k přípravám proti hnutí.

Sjezd nabízí dohodu. Na Glasgově zahájena neplodná a neoficiální vyjednávání, zatím co v Irkutsku organizuje se už v noci z 11. na 12. června protiakce na záchranu »Zvláštního sboru«. Akce začíná u starodružníků a 1. pluku. Konflikt vojsku postaven před oči jako katastrofa. Bez »Zvláštního sboru« nebude peněz, nebude potravin, bude krveprolití a odzbrojování. Legie budou rozbity, legionáři stanou se opět bezprávnými zajatci a — co je nejhorší — republika bude poškozena, ne-li zničena. A jelikož sjezd je vzpourou proti »vládě doma« a »tatičkovi Masarykovi«, proto všem věrným Čechům na záchranu situace předkládají se k podpisu resoluce (vážná situace, jak vidno, přinutila i velení neohlížeti se na přísný vojenský zákaz všech schůzí a resolucí). V těchto resolucích zavazují se podepsaní uposlechnouti bezpodmínečně všech příkazů čs. vlády a — poněvadž tato je daleka i neznáma, tedy — konkrétně: »všech jejích orgánů zde« i kdyby byly sebe těžší, vyžadovaly sebe většího sebezapření a obětí a kdyby nutily i se zbraní v ruce vystoupiti na ochranu »všech jejích orgánů zde« proti komukoliv.

Jak vidno, přes demisi absolutistická posice vlády dosavadního režimu měla býti hájena do krajnosti. Kdesi nahoře padla slova o tom, že několik set mrtvol nehodných není drahou cenou za to, bude-li zachován pořádek a »čest« čs. vojáka. Legiím hrozí se dokonce intervencí Japonců, kteří i na schůzích pro sesílení dojmu tvořili němou stafáž vládním řečníkům.

Celý den 12. června bylo vyjednáváno s Drem Němcem, který projevil vůči delegátům ochotu sprostřed-

kovati dohodu mezi oběma tábory. Tato úmorná vyjednávání trvala až do 2. hodiny v noci. A končila neočekávaným sdělením Dra Němce, že celé to jednání je třeba pokládati pouze za soukromé nezávazné rozhovory.

Současně a v tom poměru, jak získávala půdu u 1. pluku akce proti »nerozvážnému a z části zločinnému« sjezdu, ba dokonce proti tomuto »židovsko-bolševickému útoku na armádu Masarykovu«, rostlo i sebevědomí vedení. Jediný monopolní čs. list na Sibíři, »Čs. deník« vrhá se v zájmu ohrožené intervence se vši vervou do boje za »pořádek a disciplinu«.

Mezitím však na stanici Innokentěvské příjezdem vyzvaných ešelonů nahromadila se značná vojenská síla. Vášnivý odpor vedení k jakýmkoliv ústupkům či kompromisům a vášnivá kampaň »Čs. deníku« vyvolaly stejně vášnivou chuť k akci u vojska na magistrále. Pohyb na východ hrozil zachvátit i ostatní ešelony a stát se massovým. Události hrozily vymknouti se i sjezdu z rukou. Delegáty počala vážně strašiti zodpovědnost, jež vnesena spolu s mandátem od oné laviny na jejich nezkušené hlavy.

Proto už ne zcela jednotně a tedy nerozhodně učiněn pokus o obranu, když ovzduší stávalo se žhavým napjatými vášněmi. Zástupci vojska, ocitnuvši se v tomto ovzduší vývojem událostí bez přípravy, cítili pouze, že něco je třeba učiniti a to něco je třeba učiniti rychle. Nejstrašnější zbraní protivníkovou byl monopolisovaný tisk. Sjezd potřeboval aspoň objektivnost informace. Nutno bylo projevit znovu odhodlané přesvědčení vojska a protestovati proti jednostranému psaní v »Čs. deníku«. Z těchto důvodů dne 13. června obsazena jeho redakce dvěma rotami 4. pluku. Když tyto rotы objevily se, nikterak neočekávaně, u tiskového podniku ve-

dení, tu zesílená stráž jeho, přes přísný rozkaz neustupovati, odešla klidně se svého stanoviště a vydala podnik »vzbouřencům«.

Ale hned na to stalo se něco, s čím nepřipravený sjezd nepočítal. Na výzvu správce odboru odešel totiž z podniku současně s vedením i všechen personál a brzy na to dostavili se do redakce dva neznámí dobrovolníci, představili se jako delegace 1. pluku a jeho jménem oznámili protest proti jednání sjezdu. V takové situaci mezbylo, než vojenské části, jimiž disponoval sjezd, odvolati.

To se také stalo a monopolní redakce »Čs. deníku« měla již druhý den příležitost psátí sensační líčení násilností »bolševického« sjezdu — a veliká slova o znásilněné »svobodě tisku«.

Tak nastala opět jiná situace. Vzrůst událostí do rozměrů sjezdem netušených a nežádoucích, únava ze stálého nervového napjetí lidí, vyzvednutých vojškem ze zátiší těplušek na tak exponované místo a nakonec první nezdar a rozčarování nad odpadlictvím 1. pluku — vše to působilo zkličujícím dojmem na ducha sjezdových delegátů.

Je lidsky pochopitelno, jestliže mnohým mezi delegáty zachtělo se ukončiti celou záležitost jakoukoliv dohodou. Je omluvitelno, jestliže učinili marný důvěřivý pokus, aby byli vyslyšeni zástupci mocných spojenců, zvláště hledali-li někteří ze spojeneckých zástupců sami zvědavě informace o podstatě čs. hnutí přímo u pramene.

Položení jejich zlepšovalo pouze to, že současně ani »Zvláštní sbor« nebyl ve skvělé situaci. »Zvláštní sbor« jistě neohlížel by se na sjezd, kdyby nelekala jej mračna, kupící se před Irkutskem a bouře skrytá v nich. Vždyť k rozehnání bouře přes všechny odhlasované resoluce nebylo lze použiti ani 1. pluku.

4 Za takové situace a za takové nálady na obou stranách mohla býti snadno docílena dohoda. To se také stalo, když do sjezdové schůze dostavil se s Drem Němcem i náčelník právního odboru Dr. Svoboda. Tito měli už ve skutečnosti mandát svěsti delegáty k přímému jednání s Pavlů. Dvanáct požadavků sjezdu v tomto předběžném jednání bylo zásadně schváleno jako přijatelné pro obě strany. Proti tomu žádalo se: nevydávati svolání k Rusům, zastaviti okamžitě pohyb eselonů a propustiti důstojníky, jsou-li snad někde zatčeni. Obsah dohody byl v podstatě tento:

1. Čs. části západně Novonikolajevska budou převezeny na východ, nemocnice budou evakuovány do Irkutska. Fronta bude postupně zkrácena a vojsko zkoncentrováno v okolí Irkutska.

2. Ve vedení budou provedeny osobní změny. (Pavlů, Medek, Žák, Závada, Eisenberger.)

3. Zvláštní komisi, skládající se ze dvou delegátů, vybraných plnomocníkem ze čtyř jemu navržených sjezdem, podá plnomocník doložené dokumenty k vysvětlení o našem mezinárodním postavení v Rusku, zvláště nejsou-li nějaké závazky, týkající se našeho pobytu v Rusku a činnosti armády.

4. Za účelem urychlení evakuace armády bude přidělen k čs. zastupitelství v Tokiu jeden delegát.

5. Sjezdem bude poslán presidentu Masarykovi situační telegram.

6. Redakce »Čs. deníku« bude doplněna čtyřmi členy, zvolenými sjezdem.

7. Sjezdem bude sestavena patnáctičlenná komise, která připraví návrhy a stížnosti pro delegaci z vlasti. Část její zůstane v Irkutsku, ostatní budou u částí sbíratí materiál. Tři její členové přivítají delegaci Národního Shromáždění ve Vladivostoku.

8. Do příjezdu delegace z vlasti nebude činěno žád-

né zásadní rozhodnutí. Rozhodnutí o všech stížnostech je vyhrazeno vládě doma, resp. delegaci Národního Shromáždění.

9. Sjezdem bude formulován program politický, tiskový a evakuační.

10. Legální postavení delegátů, důvěrníků i částí, které jednaly bez příkazů, neb se samovolně pohybovaly, bude vyřešeno v dohodě s gen. Janinem, který přijede do Irkutska. Při eventuelních represáliích delegáti nepovažují dohodu s představiteli vlády za platnou.

11. Bude vydáno svolání v »Čs. deníku«, vysvětlující průběh jednání a vybízející ke klidu.

12. Agitace proti docílené dohodě bude trestána. — —

Delegáti, potěšeni dohodou, učinili loyálně všechno, co bylo žádáno, neuvažujíce mnoho o slovech Dr. Svobody i Dr. Němce, mluvících o možnosti, že »mezinárodní veřejnost« (!!) bude pravděpodobně žádati záruky, že na svěřeném nám úseku budeme sami zachovávat klid a že mezi těmito zárukami může býti žádáno i potrestání těch, kdož klid porušili. Je — prý — nutno, aby naši zástupci mohli se vykázati nějakým dokumentem (!) o tom, že u nás je pokoj; snad prý ani to nebude stačiti a možná přes to budou žádány nějaké věcné garancie (!).

Delegáti vyslechli klidně a s vážnou tváří i toto líčení o suverénosti »mezinárodní veřejnosti«. Při tom cenným svědectvím pro jejich aféru je to, že Dr. Svoboda i Dr. Němec vyplnění požadavků sjezdu, pro něž došlo ke konfliktu, pokládali za možné a přípustné, že tedy požadavky nebyly »bolševismem« ohrožujícím armádu i republiku. Dr. Svoboda, jak píše v časopise »Na Stráž«, sám z vlastní zkušenosti nabyl dojmu, že de-

legáti »na zasedání sjezdu netrvalí, že spokojí se, jestliže bude jim dána možnost naznačeným způsobem sděliti svoje návrhy i stížnosti vládě a delegaci Národního Shromáždění«. Uvádíme to proto, poněvadž o den později objevilo se v rukách velících starodružníků k posílení posice vedení provolání, podepsané 20 jinými starodružníky, v němž s velikými, dobře míněnými řečnickými gesty, v záplavě velikých, upřímně cítěných slov a frází mezi jiným se o tomtéž sjezdu píše:

».... Dnes smrtelně zraněna, zmije prusko-maďarsko-bolševického výboje opět vypouští jedovaté sliny, aby otráвила mladé a něžné výhonky květu svobody slabých a ponížených národů. Ve smrtelných křečích usiluje rozšířiti své dílo zkázy na nejkrásnější květ, vzrostlý z krve prolité za svobodu lidstva, na čs. vojsko. Rozkladná činnost Leninů, Belů Kunů, Munů a Abelesů našla konečně půdu. Záplava šílenství, krve a ohně pohlcuje stále větší prostranství. Naše vlast stojí jako ostrov v rozbouřeném moři

Tam na západě ve starobylém Versaillu se rozhoduje. Nepřítel napíná poslední síly.

Bratři, na švá místa! Historie se nesmí opakovat! U nás nesmí býti Lipan a nesmí býti návratu do okovů se schýlenými hlavami rabů. Se starou bystrotou vítězných sokolů zkoumejte své řady, lidi, slova, činy, jich cenu, minulost a charaktery. Jasný úsudek váš najde přetvářku a zradu za krásným slovem, oko a tvář prozradí bratra i Jidáše — srovnáním hesel a činů minulosti i dneška demaskujte farizeje. Svobodný národ posílá k Vám poselství. Jeden z největších lidí národa (Machar, p. a.), jehož verše o modré oceli deklamovali umírající hrdinové Zborova, vztahující k Vám své žehnající ruce, jede dnes k Vám, a v té době nepřítel nabírá síly, aby vnesl rozkol do našich řad. Vidíte ty potvorné spáry? Meče vzhůru! Buďme na stráži! Po-

selství nesmí končiti pláčem Jeremiáše na zříceninách slávy čs. vojska. Hroby tisíců našich bratrů a jich slavný prach nesmí býti zneuctěn. Zrádcům a šilencům nesmí býti pardonu . . .

Vyzýváme všechny poctivé Čechy a Slováky rozehnat hrstku demagogů a zaslepenců a zákonnou cestou projevit své tužby při příjezdu delegace z Čech . . .

Irkutsk, 14. června 1919.«

Ironický osud tomu chtěl, že celá tato vlastenecká akce na záchranu »nejkrásnějšího květu« protirevoluce proti »německo-maďarsko-židovsko-bolševické agitaci« lidového sjezdu, podle svědectví soudních aktů byla zahájena za vedení lékaře 1. pluku spisovatele Dra Langra, jenž, jak známo, sám patří k onomu proskribovanému národu židovskému, a že pro větší bezpečnost vlasteneckého ústředí, ohroženého českým lidovým sjezdem — příkazem ze dne 28. června 1919 byla zřízena zvláštní německo-maďarská strážní rota z Němců, Maďarů a Židů. To znamená, že již za 14 dní onen »úpadek ducha« čs. legií a úbytek početní, způsobený v armádě zatčením všech »zrádců a šilenců« právě z nejstarších dobrovolníků — byl nahrazen svěžím přílivem — jak oficielní historik udává — 837 Němců, 63 Maďarů a 43 Židů.

Dne 14. června na základě předběžně sjednaných 12 bodů mělo dojít ke konečné dohodě s Pavlů. Některé komise měly pak okamžitě zahájit práci. Umírněnost požadavků sjezdu byla takovým překvapením pro neinformovaný protivný tábor, že Dr. Němec ještě 14. června ráno navštívil schůzi sjezdu, aby znova slyšel potvrzení podmínek a ujištění, že sjezd požadavky nezvýšil a nezměnil, že slovo včera dané splní. Průběh této poslední schůze svobodného sjezdu byl značně dramatický. Přijížděli kurýři vojsk shromážděných se v předmostní stanici Innokentěvské, rozčilených pověstmi o kapitulaci a zatčení sjezdu. Žádali jménem

svých částí o příkaz k akci. V místnosti objevili se i poslové od vzdálených garnison. Přicházeli pobouření vojáci s oznámením, že vojsko rozhořčeno stanoviskem 1. pluku je odhodláno zakročiti. Přibíhali i z města poslové z blízkého okolí velení s důvěrnými zprávami o chystaném tajném zatčení sjezdu a o přípravách vedení. Také z 1. pluku jednotlivci přinášeli rozhořčené zprávy o agitaci plnomocenské vlády a důstojníků pro přímý boj proti »vzbouřencům«. Přes to i v tomto ovzduší sjezd všem poslům a kurýrům dává kategorický příkaz ku klidu a setrvání na místech. »My můžeme se mýlit — ale nemůžeme být nečestní,« prohlašuje jednomyslně sjezd, věřící v dohodu a rozhodnutý čestně splnit všechny podmínky.

Je pravda, že i potom byli ve vojsku lidé, kteří žádali kulomety a děla k demonstraci na ulicích Irkutska. Ale to zmařili dobrovolníci důvěřující sjezdu a disciplinovaně jemu oddaní. Tito museli přece věřit v úspěch, když — jak sám soudní spis uvádí — ze sjezdu dostali ve stanici Innokentěvské takovýto informační dopis:

»Prosíme, necht' 2. prapor 3. pluku převezme službu. Není rozhodně třeba, aby 2. prapor 4. pluku se povolával. Doufáme, že dnes konflikt bude smírnou cestou likvidován, jelikož v poledne počíná vyjednávání mezi námi a Pavlů osobně. Většina bodů našeho programu je již zajištěna, o ostatních bude dojednáno dnes, jelikož i nahoře přišli snad konečně k rozumu a cítí, že tento stav musí být rychle odstraněn.«

Ve skutečnosti však bylo jinak. Jednání s Pavlů bylo již jen pouhou hrou »diplomata« s prostými důvěřivými legionáři. Obava delegátů před zodpovědností byla příliš zřejma, příliš bylo jasno, že k přímé akci nikdy nedopustí. Pavlů požadavky sjezdu sice přijal, souhlasil s nimi a slíbil je splnit. Potvrzuje to i Dr. Svoboda, jenž zúčastnil se jednání, ve svém článku v časopise

»Na Stráž« č. 2. Avšak smysl této ochoty byl jiný, nečekáný; pravý účel stal se brzy všem jasný. V době vyjednávání na scéně objevuje se gen. Syrový a obrací se k diplomatům a doktorům práv, obkličujícím naivní zástupce lidu, s netrpělivým oznámením, že zástupce japonské misse »opět« táže se na štav sjezdové aféry. Na to Bohdan Pavlů spěšně přerušuje nedokončená vyjednávání a ultimativně žádá »dokument, že je u nás klid.« Do pěti hodin odpoledne — aby bylo zabráněno japonské intervenci proti českému »bolševismu« (v Irkutsku byla posádkou i japonská rota) — musí mít v rukou prohlášení podepsané ne sjezdem jako »bolševickým sovětem vojenských deputátů«, ale prostými jmény všech vzbouřenců, že se podřizují všem příkazům republiky. To byl rozhodný diplomatický tah, jímž dosaženo vítězství plnomocenské vlády a kapitulace sjezdu. Nebylo jiné možnosti. Demokratický sjezd nedorostl na vůdce velikého hnutí a velikého boje. Také síly byly nerovny.

Znechucení a unavení delegáti, nechtějící a nemohoucí hnáti věci k ozbrojené srážce, rozhodli až na jednoho splnit požadavek. Utěšovali se sliby současně obdrženy. Věřili v svých 12 mírových podmínek. Proto splnili i ostatní: nařídili ešelonům, které dle příkazu sjezdu přijely k Irkutsku, aby se vrátily zpět na svá původní místa.

Není třeba podotýkati, jak bylo přijato takové rozuzlení »revoluce« v protivném táboře, není třeba odůvodňovati, proč změnil se tón shora od toho okamžiku, kdy v rukou »Zvláštního sboru« ocitlo se toto prohlášení, podepsané 48 vůdci »vzbouřenců«:

»Politický plnomocník B. Pavlů, Irkutsk.

Podepsaní prohlašují, že přiznávají zákonnou platnost všech příkazů vlády čs. republiky i její podřízených orgánů. Je zabezpečeno, že veškerá přání i žádosti

budou předloženy ke konečnému rozhodnutí vládě čs. republiky i také poselstvu Národního Shromáždění.

Irkutsk, 14. června 1919.«

Běda přemoženým! Už nazítří, v neděli dne 15. června, právě když sjezdová komise podle přijatých podmínek jala se sestavovati telegram prezidentu Masarykovi a uklidňující provolání k vojsku, dostavil se do místností sjezdu na Glaskově velitel města Irkutsku a prohlásil krátce:

»Z nařízení velitele Čechovojsk bratři delegáti mají se zdržovati na Glaskově v určené k tomu místnosti, kde budou pod nadzorem určeného k tomu velitelem slováckého tábora poddůstojníka, jenž má příkaz zabrániti veškeré agitaci mezi vojskem. Toto nařízení platí do příjezdu generála Janina.«

Překvapenému sjezdu po marném protestu nezbylo, než pokorně a s resignací usednouti pod ochranu stráže a v internaci těšiti se dále nadějí na svědomí či aspoň na uznání vítěze.

Přirozeno, že po tomto rozuzlení stala se zbytečnou slíbená uklidňovací výzva sjezdu k vojsku, jejíž koncept zněl:

»Bratři!

Podepsaní Vaši zástupcové, shromáždění t. č. v Irkutsku, oznamují Vám, že mezi nimi a našim politickým vedením byla docílena dohoda v těchto zásadních otázkách: 1. Naše vedení slíbilo nám použití všech dostupných prostředků diplomatického, vojenského i evakuačního rázu k naší brzké dopravě domů. Plnomocník povolá k sobě dva bratry — námi doporučené — aby se podrobně seznámili se všemi dokumenty i přípravami, které směřují k likvidaci našich úkolů v Sibiři. Po prozkoumání všeho dostupného materiálu oznámí tiskem vojsku své objektivní dobrozdání.

2. Redakční kruh »Čs. deníku« doplňuje se námi na-

vrženými členy, kteří tvoří s ostatními členy redakční sbor.

3. Posíláme jménem vojska telegram do vlasti, v němž tlumočí se jednomyslná vůle čs. vojska po rychlém návratu domů z důvodů ideových i fyzické vyčerpanosti.

4. Zvolena byla námi iočlenná komise, která sebere stížnosti a přání ze všech částí vojska a sestaví objektivní informace pro delegaci Národního Shromáždění s Macharem v čele, a zabezpečí si její neustranné informování i rozhodnutí ve všech sporných otázkách.

Tato komise bude zkoumati poměry v nemocnicích, pracovních družinách, zajateckých táborech i žalářích a na základě svých pozorování bude činiti hlášení plnomocníku s příslušnými návrhy.

5. Členové II. voj. sjezdu, jakož i všichni jednotlivci a části, které jakýmkoliv způsobem se zasazovaly o jeho uskutečnění nebo ochranu, nebudou do příjezdu delegace z vlasti souzeni a stiháni.

Majíce tímto způsobem zaručenu součinnost v nejdůležitější naší otázce — návratu domů — zabezpečujeme si, že komisi sbírající informace pro delegaci Nár. Shromáždění bude dána možnost veškeré Vaše stížnosti jí předložit, sdělujeme Vám, že podepsali jsme následující prohlášení:

Podepsaní uznávají zákonnou platnost všech příkazů čs. vlády i její orgánů. Je zabezpečeno, že veškerá přání i stížnosti budou předloženy ku konečnému rozhodnutí vládě a také delegaci Národního Shromáždění.

Věříme pevně, že Vy, vojáci Masarykovi, zachováte nezlomnou jednotu, zůstávajíc věrni duchu zásad prvního svého presidenta. Do příjezdu delegace z vlasti, do kteréžto doby bylo odloženo konečné vyřízení všech otázek, zanechte sporů, odmítejte svým klidem zvláště útoky osobní, nedovolujte vzájemného pronásledování pro odchylný politický názor.

Očekávajíce v brzké době příznivé vyřešení všech sporných otázek, vybízíme Vás ke klidu a netříštění sil, neboť národ bude potřebovati Vaši síly fysické i duševní doma na ochranu zájmů národních i demokratických!« — —

Takový byl »bolševism« sjezdu v okamžiku zatčení. Ostatní komise, zvolené podle úmluvy důvěřivým sjezdem, zůstaly úplně bez práce. Hle, výsledek dohody lidu s — diplomaty! Sjezd pokořivší se sám uzavírá pak svoji akci závazným prohlášením o kolektivní odpovědnosti za všechny své skutky a dobrovolně vzdává se jakékoliv další akce.

Posádka innokentěvská sice ještě protestuje připsaním gen. Janinu a Pavlů, ale i její protest je již pouhým bezmocným gestem.

Nerušené slovo má opět »Zvláštní sbor« a velení. Ppl. Žák na výstrahu líčí svým podřízeným vojskům irkutské události v oficiálním rozkaze se skvělou fantasií takto:

»Upozorňuji a nařizuji upozorniti na ozvuk, které mělo irkutské vzbouření čs. vojáků mezi ostatními vojsky v zápětí.

Japonské hlídky chodily kolem kasáren 1. pluku. Ruské, anglické i japonské části měly pohotovost. U kasáren 1. pluku i u nádraží vyměřovali Japonci a Rusové střeleckou vzdálenost a dělostřeleckou posici. V noci chodily kozácké hlídky a pěší patroly. Ruští důstojníci chodili po dvou pohromadě. Na nádraží přibýly dva ruské vojenské ešelony v pohotovosti.

Japonci odmítli nám dávatí finanční úvěr. Rumuni na stanici Zimě spráskali čs. dělostřelce, pokoušející se násilím vzítí parostroj. Vzbouření, vedené našimi vnitřními bolševiky-židy, bylo v Irkutsku uděláno právě v době, kdy ještě mírová smlouva našimi nepřáteli není podepsána, kdy ruské části na ufimské frontě ustu-

pují, povstání v Sibiři ještě není potlačeno, a kdy bolševicko-maďarská vojska nastupují na Slovensko, obsazující Košice a Bratislavu, a drancují drahý nám tento kraj, perlu naší vlasti.

Tisíckrát horší je vnitřní nepřítel, než ten vnější. Nutno si vzpomenouti, proč Polska byla porobena. Upozorňuji a nařizuji upozorniti na zločinnou anarchii, prováděnou v minulých dnech delegáty sjezdu. Falšovali operativní telegramy, aby stáhli podvodem i lepší části do Irkutska. Násilím brány lokomotivy a bez žezla (povolení, p. a.) vlaky vypravovány. Zastupitelstvo 3. pluku osvobodilo vojáky poslané k polnímu soudu.

Důstojníci arestováni. U vchodu do důstojnických vagonů stáli před očima ruského obecnstva bombami ověšení vojáci jako za bolševického převratu v Rusku. Stanice Vojenný Punkt, Innokentěvská i Irkutsk vojensky obsazeny, projíždějící cestující na nich ani pro »kipjatók« (svařená voda k zhotovení čaje, p. a.) nepouštění, Rusům zabraňováno v průchodu.

Průvod vzbouřených rot městem Irkutskem proveden po hlavní ulici — komitétní »pracovníci« vzali důstojnické koně, důstojnická sedla a jeli v čele průvodu, opásáni důstojnickým řemením. Roty bolševicky ověšeny bombami. Vezeny sebou kulometní a sanitní povozy a zpíváno.

Dvě vzbouřené rotý obsadily redakci »Čs. deníku«, delegát Lonský určen redaktorem právě tak, jak to dělali bolševici.

Nové zprávy dodatečně oznámím. Vše poukazuje na hrubou bolševickou taktiku. Židovské prsty, jako kdysi u Rusů, i mezi našim vojskem řídily části k veřejným skandálům. Ve všem je viděti zřejmý úmysl zničiti dobré jméno čs. vojáka a národa. Po osvobození internovaných delegátů provokační průvod nešel přímo na nádraží, nýbrž oklikami po hlavních ulicích.

Provokace šla tak daleko, že se poukouseli dostati se i k japonskému konsulu za účelem vyjednávání. Upozorniti na zhoubu českému vojsku tím způsobenou a těžko napravitelnou.«

Jak »Zvláštní sbor« vyličil sjezdové hnutí v oficielní zprávě, jak informoval vládu a co žaloval na své protivníky, o tom svědčí jednak telegram gen. Janina, spěchajícího do Irkutska poprvé k »svým Čechům«, jednak a hlavně telegram, jímž ozval se na události z Paříže Dr. Beneš.

Od gen. Janina přišla tato depeše: »Odjíždím do Irkutska. Telegrafuji presidentu Masarykovi a Dru. Benešovi a počítám, že při mém příjezdu budu míti jejich direktivy, které mně dovolí upravití otázku, že nedostatečně dbáno bylo zájmů československého národa. Jménem presidenta Masaryka a Československé vlády, na jejichž rozkaz jsem přijel do Sibíře, úředně nařizuji všem zůstat ve svých úřadech a nezasazovati vlastní osudnou ránu.«

A Dr. Beneš telegrafuje nejprve: »Vzkaz národa naší drahé sibiřské armádě: vytrvejte do konce!« — A potom:

»Bratři! Rozhodnutím ministerské rady z 5. června stanoveno přiložiti veškeré úsilí k umožnění co nejrychlejšího návratu naší sibiřské armády do vlasti.

20. června opustilo Marseille zvláštní poselství, které nese podrobné vzkazy a direktivy vlády a pomoc lékařskou.

Vyjednávání, směřující k rychlému opatření nutných prostředků, zahájeno oficielně se spojenci.

Každý nepromyšlený Váš krok v tomto okamžiku znesnadní obtížný tento úkol, i existující řád v naší domácí armádě nepřipouští samovolné odstranění náčelníků, stanovených vládou.

Národ, jenž vždy s obdivem patřil na Vás, čerpaje příklad z Vaší obdivuhodné chrabrosti a ukázněnosti, trpce by nesl každé prohřešení proti těmto základním pojmům každého pořádku. Vlast chce, by Váš legendární pochod Sibíří zůstal zářným příkladem a jako takový byl uchován dějinám. Vlast nežádá od Vás již žádných obětí, dost vykonali jste pro její osvobození, žádá však a velí Vám, abyste neztráceli víry v ni, neboť největší starostí její je Váš osud a Váš návrat domů.

Brzké podepsání míru umožní tento v dohledné době.

Nechť pak uvítáme své osvoboditele jako armádu vítěznou!

Za vládu Československé republiky:

ministr Dr. Beneš.«

A přece, jak patrně z dřívějšího líčení, o násilném převratu nemohlo býti ani řeči. Naopak můžeme do-
svědčiti, že spíše panoval názor, že Pavlů a Medek do
vyřešení otázky vládou doma od svého díla a tím i od
zodpovědnosti utéci nesmějí. Sjezd domáhal se pouze
kontroly a možnosti informovat přímo vládu doma. Ji-
stě že i jemu bylo jasno, že změna kursu předpokládá
změnu osob. Zajisté, že v rozhovorech uvažovalo se,
kdo by mohl v dané situaci nahraditi »Zvláštní sbor«,
aby měl důvěru vojska, vlády a spojenců, koho by sjezd
měl navrhnouti vládě v Čechách, resp. delegaci z vlasti
na odpovědná místa. Tím a ničím více měla vyvrcho-
liti celá »zahájená velká akce politického převratu«, jak
nazývá irkutskou bouři i oficiální historik. Bude tedy
zajímavě konstatovati, že oči těchto »židovsko-bolševi-
ckých agentů« pro »převrat« neupíraly se levěji než na
osobu Dr. Girsy a gen. Čečka, to jest k »extrémům«,
kam došla po nich i vláda republiky. K tomu možno
připomenouti, že delegáti k oné »velké akci politického
převratu« pozvali si na radu a pomoc politické zástupce

čs. vlády na Rusi zvláštními dopisy ještě ze stanice Zimy, že zvali ve svém prvním programovém prohlášení velitele čs. vojska i zástupce důstojnických sborů jednotlivých částí. Ve své všenárodní smířlivosti šéfredaktorem oficiálního listu navrhli z vládního tábora národního demokrata (kap. Holečka) a pouze k doplnění redakce k vůli všenárodnosti chtěli vyslati ze sjezdu agrárníka, sociálního demokrata a Slováka.

V celém obvinění je pravdou pouze, že prostí a poctiví osvoboditelé vlasti nechťeli, aby onen »legendární pochod Sibíří« řekami lidské krve a přes hory lidských těl zůstal »zářným příkladem«, jak chtěl Dr. Beneš na místě vlasti. Ale v tom zločinu i my jsme s delegáty za jedno. Nechť sibiřská legenda zůstane zářným příkladem historických legend. Historická skutečnost jím zůstatí nesmí.

Proto také v době moci sjezdu nejeden i z význačnějších funkcionářů, nejeden i z vyšších důstojníků ukazoval mu přívětivou tvář. Ovšem pouze důvěrně a »pro každý případ«. Po porážce hnutí sjezdového přikrčili se všichni tajní přátelé, ba mnozí z nich hleděli dokonce chvilkové své poblouznění vykoupiti zvýšenou horlivostí v zahájené persekuci.

Za to trvalejší a cennější byly ty počátky nových sympatií, které českému jménu dobylo sjezdové hnutí, jakožto hnutí proti intervenci, u širokých vrstev ruského národa, trpícího občanskou válkou i diktaturou a které zvláště cennými ukázaly se pro celou armádu po krachu Kolčaka. Byli to nejen železničáři, nejzasvěcenější a nejbližší Čechům, kteří vzbouřeným ešelonům poskytovali ochotně lokomotivy, kryjíce se pouze formálním potvrzením o »násilném vzetí«; byli to sedláci a konečně i povstalci, k nimž také došla zvěst o stanovisku čs. mas. Ovšem, než tam došla zvěst o náladách obávaných Čechů bylo již v Irkutsku rozhod-

nuto; a před tím opatrný sjezd odmítal každé i nejmenší proniknutí cizího světa do našich vnitřních záležitostí. V tom ohledu přes veškeré úsilí špionáže i soudu, přes všechnu provokaci agentů tajné policie — o žárlivě strážené neutralitě sjezdu vůči ruské veřejnosti nemůže býti pochyb.

Gen. Janin dojel do Irkutska 16. června večer. Naivní sjezd doufaje setkat se u něho s porozuměním, podpisuje všemi jmény krátkou adresu uvítací. Současně však v čísle oficielního »Čs. deníku«, které vyšlo právě v době příjezdu nejvyššího velitele, objevila se v čele listu tato zpráva:

»Bratrem plnomocníkem Československé republiky Bohdanem Pavlů bylo mi předáno prohlášení bývalých delegátů sněmu československé revoluce následující: »Podepsaní prohlašují, že přiznávají zákonnou platnost všech příkazů vlády Československé republiky i její orgánů. Je zabezpečeno, že veškerá přání, žádosti a stížnosti budou předloženy ke konečnému rozhodnutí vládě československé republiky i také poselství Národního Shromáždění. Irkutsk, dne 14. června 1914.« Následuje 48 podpisů. Toto prohlášení podepsáno všemi přítomnými kromě jednoho. Tímto prohlášením považují vnitřní spory za skončené. Vyzývám všechny bratry důstojníky i vojáky k svědomitému plnění povinností řádných vojáků československé republiky. Irkutsk, 14. června 1919, čís. 02798. — Velitel československého vojska: gen. Syrový.«

Potom v témže čísle následuje svolání prvního pluku, v němž se praví: »Bratři! 1. pluk dlouho pozoroval, co se děje v československém vojsku, dlouho přemýšlel i kolísal, než se rozhodl. Avšak když viděl, kam vede činnost nezodpovědných jednotlivců, postavil se v plném vědomí těžké vážnosti tohoto rozhodnutí na stranu zákona a své vlády. 1. pluk poslouchá bez-

odmítnuvně všechny příkazy, jež mu budou dány vládou a jejími zástupci...« atd. Podepsáni za 1. střelecký pluk vedle majora Dra Langeru: jeden bývalý delegát sjezdu a od každé rotě po dvou jménech. To jest celkem 27 jmen, mezi nimi 4 volení bývalí důvěrníci.

Na poslední straně totéž číslo přineslo ještě jako projev vojska resoluci pro »Zvláštní sbor«, na niž sbíraly se podpisy u 1. pluku. Ani slova o protizávazcích vlády. Pro francouzského generála, jenž přijel soudit vnitřní české spory, obraz na místě objevil se tak, že incident úplně likvidován a zbývá pouze rozdělití odměnu a trest.

K tomu na den 17. června připraven ještě jeden důkaz. Gen. Janinovi předvedeni živí »zástupci vojska«, podle nejvyššího rozkazu zvláště komandování na »konferenci« zástupců vojska irkutské a nejbližších posádek. Komandování byli od každého praporu jeden důstojník a tři spolehliví vojáci. Posledních ovšem sešlo se málo a z těch ještě mnozí místo na oficiální konferenci přišli konferovat s internovanými delegáty. Proto informační sjezd na neurčito odložen. Místo toho svolána schůze. Sál občanské besedy byl plný. Přišli lidé z irkutských kanceláří a štábů, přišli »spolehliví živlové« irkutské posádky. V tomto objednaném shromáždění, bouřlivě aklamujícím nejvyšší vojenské a politické vůdce jakožto vítěze nad anarchií, líčil politický plnomocník, jak zvrhlé elementy se zřejmě německou

židovskou fysiognomií, vydávají se na sjezd za zástupce čs. vojska. Jsou snad mezi nimi i čestní lidé, zbloudilé ovce, ale i ti konečně musí býti jako prašivé ovce z armády odstraněny. Jeden jest dokonce znám jako bývalý buršák — —

Na to jedni z přítomných bratří křičí: »Může buršák rozhodovati o osudech našeho národa?«

»Hanba!« odpovídají bouří druzí. — —

Konečně plnomocník oznamuje, že dostal se mu do rukou leták, v němž zločinní agitátoři mluví o jakýchsi 12 bodech jakési dohody; a hned na místě kritikou za potlesku a smíchu shromážděných rozbíjí s výsměchem bod za bodem.

Druhý den po této zdařilé zákonné schůzi určen k návštěvě internovaného »nezákonného« voleného sjezdu. Gen. Syrový odmítá vůbec se »vzbouřenci« mluvit. Přijíždí pouze nejvyšší velitel čs. vojska gen. Janin v průvodu Pavlů. Tato první návštěva vyzněla ještě neurčitě. Gen. Janin ukazuje tvář otcovského přítele. Avšak již druhá návštěva jeho 20. června přináší jasno do situace: — incident bude řešen »vojenskými prostředky«. To jest: vojáci dokonají diplomatické vítězství. Plnomocník nemůže v té věci nic podniknouti; nemůže mísi se do vojenských záležitostí. Delegáti jsou vojáky a proto v prvé řadě odpovědni jsou svým nejbližším vojenským představeným.

Gen. Janin pak prohlašuje, že vojenské zločiny potrestá on sám. Delegation z vlasti, k níž odvolává se sjezd, nechť prý si soudí spor politicky. Jakou cenu může míti pro vojenské odsouzence ještě »politický soud«, je každému jasno. Zvláště když k tomu gen. Janin nepomenul připojiti, že vojáci bez vědomí či svolení svého náčelníka nemohou se zabývati politickými záležitostmi.

Dne 21. června náčelník francouzské misse, velitel spojeneckých armád na Sibíři, vrchní velitel všech ozbrojených sil čs. republiky (v duplikátě) vydává konečný svůj rozsudek v českém sporu, v němž praví:

»Armáda naše byla ohrožena na své cti a vážnosti v očích ciziny a na své bezpečnosti. Vojska, v němž jsou možny bez trestu samovolné záchvaty, neváží si přítel a nebojí se nepřítel. Péče o dobré jméno a bezpečnost čs. vojska v Rusku ukládá mi naříditi soudní stihání

těch, kdož vyzývavě porušili vojenský pořádek, těch, kdož řídili samovolné posuny jednotlivých částí vojenských, 11. června vedli 9., 10. a 11. rotu 4. pluku a kulometnou rotu slováckého tábora v Irkutsku k osvobození osob internovaných u velitele města Irkutska a 13. června vedli rotu 4. pluku k obsazení místností informačně osvětového odboru v Irkutsku. Roty 4. pluku a kulometnou rotu slováckého tábora v Irkutsku nařizují odzbrojiti a internovati, protože nejsou hodny míti zbraně, čestný odznak neposkvrněného borce za svobodu.

O událostech podána zpráva vládě Čs. republiky a bude o nich podrobně doloženo také delegaci Národního Shromáždění. Jím vyhražuji rozhodnutí o osudu bývalých delegátů sněmu čs. revoluce, kteří nedopustili se vojenských zločinů uvedených výše. Až do tohoto rozhodnutí nařizují je zadržeti a vyslechnouti o jich vztahu ke smutným událostem minulých dnů.

Bratři! Dnes, kdy republika jde do těžkého boje s maďarskými bolševiky, spojenými ideově i organicky s bolševiky ruskými, třeba zachovati v řadách našich pořádek a vystříhati se všeho, co by mohlo jen buditi zdání nepořádku. V sázce je vážnost vojska, jeho bezpečnost, ano i jeho existence. Pamatujte, že každé porušení pořádku stěžuje i oddaluje splnění přání nás všech, návrat do vlasti. Gen. M. Janin.«

Nemálo starostí působilo velitelům provedení nařízeného odzbrojení. Vojenských čs. oddílů, ochotných násilím odzbrojiti odsouzené bratry, nebylo. Vždyť to, co udělal prapor 4. pluku, jenž náhodou stál nejbližce Irkutska, byl by udělal a snad ještě energičtěji kterýkoliv jiný prapor armády. První pluk podařilo se přivést na vládní stranu pouze heslem zabrániti bratrovražednému krveprolití, k němuž prý delegáti vědomě hnali armádu. Užiti k odzbrojení cizích vojsk, bylo

příliš riskantní. Ruských částí jako lehce zápalných každou revoluční myšlenkou ostatně v zájmu samé sibiřské diktatury nebylo lze použítí. A tak nakonec nezbylo než působiti autoritou hodnosti a domlouvami. Gen. Janin i tu počal otcovsky a opatrně. Před seřazeným praporem 4. pluku, za přítomnosti gen. Syrového a plnomocníka Pavlů, se smutnou tváří počal oslovením »Pánové!« A nazvav události už »vzpourou proti vlastnímu národu«, prohlásil, že »nebudou-li tyto postupky vyvráceny, budou se spojenci dívatí na nás, jako na lidi nebezpečné«. On, jenž »tři roky pracuje pro čs. národ a jeho osvobození, dívá se však na vzbouřence jako na lidi duševně nemocné, jen proto lehce podléhající zlovolné agitaci a jen proto nemající síly postaviti se na odpor této agitaci...« »Vy jste zhanobili a poskvřnili čs. jméno — praví dále. — To by mělo býti velmi přísně potrestáno. Trest, jaký si zasloužíte, nemůže se však dáti Vám, nemocným. Musíte odevzdati zbraně a někde v tichém místě léčiti nervy. To bude pro Vás nejprospěšnější. Až se vyléčíte, uvidíme, co s Vámi dělat. Upozorňuji, že protivení se bylo by nerozumné. Mám dostatek síly, abych Vás okamžitě přinutil. Myslím však, že ačkoliv jste zhřešili a se provinili, přece jen zůstalo u vás česke srdce.« — —

Ale tu stalo se něco, co velení neočekávalo. Čs. dobrovolníci, uražení ve svém nitru, okamžitě mlčky a s výrazem, jenž nenechával nikoho v pochybnostech o duševním stavu pokořených, jali se skládati k nohám náčelníka francouzské misse zbraně. Nebyly to už čestné zbraně revolucionářů, nebyl to ani čestný odznak vojáka. To, co legionáři házeli pod nohy náčelníka francouzské misse, byly četnické bodáky. Tak tedy odzbrojení neposlušných rot bylo provedeno nad očekávání netoliko bez odporu, ale, jak praví oficielní

zpráva, »zbraně odevzdány byly dokonce s lehkomyšlností.«

Nejen to. Po odvezení odzbrojeného praporu 4. pluku, nejvíce angažovaného v irkutských událostech, k »léčení nervů« na tichou bajkalskou stanici Marituj, začalo růsti nové vzdorné hnutí v armádě, hrozící prosadití přece čestnou neutralitu i dopravu armády na východ, z ovzduší občanské války v Rusku.

V armádě začínalo hnutí žádající následovati příkladu praporu 4. pluku; solidárně s ním snášeti »trest« odzbrojení a internace, dobrovolně nabídnouti poskvrněné zbraně gen. Janinu. Vůbec možno říci, že v tom poměru, jak urovnával se první zmatek, způsobený irkutským diplomatickým vítězstvím vedení, rostla nová vlna ještě jednotnějšího odporu, udržovaná v passivitě pouze nadějí a vírou v delegaci z vlasti.

Proto gen. Janin, aby postavil hráz možnému sebeodzbrojení čs. armády v cizích službách, po němž muselo by následovati vytoužené odvezení na východ, byl nucen změnití dne 24. července svůj první příkaz následovně:

»Na můj rozkaz odzbrojeny byly čtyry roty 4. střeleckého pluku, jako nehodné nositi zbraň. Kromě provedených již opatření v pluku, nařizuji sestaviti seznam těch, kdo zasloužili tento potupný trest, přesně sestavený seznam poslati do vlasti, zapsati trest do jejich služebních výkazů, aby si nemohli vykoupiti své hrubé provinění pozdějším chováním. Téhož prostředku použití proti všem, kdo by se v budoucnu odkázali od poslušnosti a vojenského pořádku. Samozřejmě z toho plyne, že ti, kdož jsou stíženi tímto potupným trestem, budou poslední současně se zajatci posláni domů. Gen. Syrový stanoví, za jakých podmínek lze upotřebiti těch, kdož byli tímto způsobem trestáni a dosti si

odpočinuli, k užitečné práci pro čs. republiku, nebo event. upravití jich plat podle práce.«

Ale přísná slova tohoto příkazu vyvolala spíše smích či rozhořčení než hrůzu. Možno si představití pocity, s nimiž byla přijata v řadách čs. revolucionářů taková gesta náčelníka francouzské misse, jenž před půl rokem přijel s direktivami své vlády převzítí a zužítkovati pro Francii nezdařené české dílo z roku 1918.

V armádě na magistrále v první době po všech těch zprávách, příkazech a informacích nebylo jasného názoru o tom, co se v Irkutsku vlastně stalo. Sjezd byl izolován. Projetí bez povolení po dráze na západ staničními kordony bylo téměř vyloučeno. I opoždivší se kurýři částí, vyslaní ke sjezdu za účelem informace, byli schytáni. Tiskárna vlastenecky liberálního (sokolského) »Ducha dobrovolce«, jenž stal se orgánem lidového sjezdu, byla v zájmu svobody oficiálního tisku skonfiskována. Místo něho na výpomoc oficiálnímu »Čs. deníku« zůstal trvale nový bojovný časopis »Na stráž«, založený již v prvních dnech konfliktu se zvláštním určením přinášeti zprávy, jež nebylo možno otisknouti v oficiálním orgánu pro forum i nečeské veřejnosti. Aresty s počátku tajné staly se veřejnými a vězení v několika dnech byla přeplněna. Vyskytly se masové degradace jedněch a povyšování druhých. Povyšování i vyznamenání rozdávala se podle politické spolehlivosti. Persekuce, s počátku nesmělá, byla vystupňována v zatěžkáci zkoušku pokornosti armády.

Internované delegáty »do příjezdu poselstva« nebylo dovoleno navštěvovati. Dne 26. června byli zatčeni převedeni v pravomoc soudu I. divise a umístěni ve vězení na Zvězdočce. Tam ještě odešli na prosbu důstojníka sami, dobrovolně, poněvadž nebylo lze k převedení jich naléztí stráž. Ještě jeden den poměrné svobody

vynutily jim roty slováckého tábora, dopravované na západ k III. divisi tím, že odepřely vstoupiti do vlaku, dokud delegáti nebudou osvobozeni. Ale okamžitě po odjezdu nespolehlivých Slováků, t. j. 30. června, uvalena na delegáty vyšetřovací vazba. Tříkráte bylo nutno změnit stráž, která vždy odešla, jakmile poznala své vězně. Až konečně přece našel se v Irkutsku oddíl lidí s poddůstojníkem, — (jenž, mimochodem řečeno, honosil se tím, že v Rakousku hlídal i Klofáče) — ochotných vzít na sebe onu hlídku. Potom věc rozřešena definitivně tak, že sestavena ze spolehlivých jednotlivců — úmyslně ze 4. pluku — zvláštní, stálá stráž. Tato čítala 50 mužů pod velením důstojníka-učitele a stala se »tělesnou stráží« sjezdu od 1. července po celou dobu jejich pobytu na ruské půdě.

Dne 6. července celý sjezd i se stráží předán v pravomoc velitele města a od té doby nevyšli delegáti ze stínu bodáků. I na nutnou denní procházku do blízkého lesíka byli vedeni pod nasazenými bodáky a z nedůvěry ke strážím, pro jistotu, za kontroly agentů kontrarozvědky. Tím byli úplně odříznuti od vnějšího světa. Styk s nimi nebyl dovolen ani prostřednictvím velitele stráže, ba ani přivezené z pluků pláště a prádlo nebylo lze odevzdati adresátům.

Konečně v noci ze dne 17. na 18. července vězňům neočekávaně oznámeno, že gen. Janin dává »zásadní dovolení« veliteli města k okamžitému převezení delegátů do Vladivostoku. Na to ve dvě hodiny v noci za svitu blesků padesát ozbrojených lidí, t. j. zmíněná stálá stráž, obkličuje delegáty a tajně je odvádí. Celý oddíl vězňů skládal se z 53 zástupců vojska, dvou »nebezpečných« členů zastupitelstva 4. pluku a jednoho rotného důvěrníka. Vedou je pustými cestami za městem k železničnímu náspu na břehu Angary, kde na volné trati, daleko od nádraží stály připraveny dva hu-

stě zamřížované trestanecké vagony, v nichž carský režim deportoval na Sibir své trestance. Sotva delegáti usedli, okamžitě hnuly se tajemné vozy s přísně střeženým obsahem, v průvodu tří vagonů »tělesné stráže« na východ. Stanicí Marituj, kde stál odzbrojený prapor 4. pluku, projíždějí bez zastávky. Vzbuzují mnoho zvědavosti a potom i mnoho sympatií u ruských železničářů i ruského zabajkalského obyvatelstva. V těch sympatiích trpících semenovských poddaných tím bolestněji se odráželo hrubé chování »bratrské« stráže. Na stanici Cicikar div nedošlo ke srážce s ruským obyvatelstvem za to, že český bratr strážník bodnul do prsou českého bratra delegáta při pokusu koupiti si chléb.

Dne 29. července dojíždí transport do Vladivostoku a stejně tajemně oklikami kol města odvezen na gornostajskou výspu, kde byli delegáti internováni na kotě č. 42.

To byl konec dohody sjezdu s plnomocnou vládou »zákonnou cestou«. K jakým úspěchům dovedla zákonná cesta armádu při domáhání se požadavků, uvidíme později.

Dříve než se armáda vzpamatovala, než pochopila, co se stalo, byl sjezd dohodou a »zákonně« likvidován. Nespokojená srdce utěšována horlivě vyhlídkou na brzký příjezd poselstva z vlasti. A když už vznikalo nové hnutí, když armáda bouřlivěji a bouřlivěji žádala odpověď na otázku, kam zmizeli delegáti, když celé části plným počtem přijímaly spoluzodpovědnost za irkutské události a zákonnou cestou žádaly vrácení delegátů, nebo někde dokonce spolupotrestání, odzbrojení, arest a odvezení na východ, tu velení odpovědělo známým již příkazem a v tisku dodatečně oznámeno částem oficielně:

»Z rozkazu gen. Janina byli sjezdoví delegáti ode-

sláni do Vladivostoku. Zde budou zadrženi do příjezdu delegace z vlasti.«

Komentováno bylo toto rozhodnutí v ten smysl, že deportací jest pouze vyplněno vlastní přání delegátů, odvolati se k očekávanému ve Vladivostoku poselství z vlasti.

Zatím však, jak velmi brzy se ukázalo, příčiny byly daleko sobečtější. Deportace byla prostě částí úklidu sibiřské domácnosti před očekávanou inspekci.

Neboť už tehdy bylo rozhodnuto, aby charbinský »diplomat« Hess zadržel poselstvo v Šanghaji a přiměl je svým diplomatickým uměním k cestě přes Charbin přímo k vyčištěné, uklizené národní a demokratické armádě, s pominutím opozičního Vladivostoku, tohoto »smetiště armády«. V Irkutsku už pro poselstvo připravena zpráva — jejíž ukázky měli jsme již příležitost uvést — o celém šťastně likvidovaném pokusu o převrat několika podplacených bolševických agentů. Na důkaz pravdy připraveny haldy soudních spisů a s nevšedním úsilím sháněných protokolů. Připraven do zásoby i sensační velezrádný proces, založený na podkladě relací negramotné kontrarozvědky. Připraveno pro vzácné hosty i vysvětlení havlíčkovského zmizení delegátů: »Jelikož hrozilo částem, poněkud již uklidněným, veliké nebezpečí od spojení s delegáty, kteří dle zpráv tajné výzvědné služby připravovali druhý ozbrojený záchvat vlády v Irkutsku (!), byli delegáti v noci ze 17. na 18. odesláni na východ a tím podryvná jejich činnost zastavena.«

Tak doslova hlášeno oficielně vládnímu poselství z vlasti. Nutno srovnati to s vysvětlením, jehož dostalo se ke zprávám o zmizení delegátů armádě a které citujeme výše. Takový rozpor, i okolnost, že v sibiřské armádě nikdo se nedověděl o tomto odstrašujícím, diskrédujícím důkazu zločinnosti zatčeného sjezdu, nej-

lépe svědčí o tom, jak sami autoři cenili věrohodnost svých oficiálních zpráv.

Konečně i ono generální čištění s vývozem všeho »zkaženého« na vladivostocké smetiště muselo býti zastaveno, jelikož nevedlo k cíli. Odvezeny vlaky »invalidů«, jejichž seznamy sestavovali velitelé a podpisovali podle příkazu sanitní šéfové, odzbrojilo se a odeslalo ještě několik rot různých pluků (7. a 8. i úderného praporu); poslána část na trestanecké práce do anžerských dolů, vězení nestačila pojmouti všechny »zločince« a přes to přese všechno jako na vzdory přísnému rozkazu gen. Janina armáda neposlouchala. Tak hlásí také vedení: »V druhé divisi stále to vře, vyvolávají se ultimativní protesty a u celé armády připravují se »zákonnou cestou« hromadné žádosti za vrácení delegátů.«

Za takových okolností bylo třeba veškeru energii soustřediti na smíření a vnější utišení, t. j. aspoň na vnější úklid domácnosti, úklid na spěch před příjezdem inspekce z vlasti. K tomu cíli založeny nové komitety: — komitety zábavné — komitety pro přípravu představení, slavností a parád. O této nové »konstruktivní a lidově-osvětové činnosti« můžeme na štěstí uvést nejoficielnější referát samotných vrchních vladařů české Sibíře. V něm hlásí velitel vojska poselstvu sociálního demokrata spisovatele F. V. Krejčího toto:

»Zavládnuvší stagnace — (to jest po neočekávané šťastné diplomaticko-vojenské likvidaci sjezdu, p. a.) využitkována jest vedoucími orgány. Po odstranění rušivých živlů vnějších i vnitřních, přikročeno k horlivé práci na zlepšení nálady. Vojenské přehlídky, slavnosti, přednášky, rozdělování vyznamenání a zvýšení platu o 50 procent mají značný podíl na uklidnění. Aby se čelilo rotným a plukovním časopisům, majícím namnoze nízkou úroveň literární, zakládá se informačně-

osvětovým odborem humoristicko-satirický časopis »Houpačky«, současně s časopisem »Na stráž«.

Jak vidno tedy, byl při tom i program. Neoficielně, ale zdá se, velmi výstižně smysl jeho prozradil onen horlivý důstojník oficielního tábora, jenž vězňům na »Zvězdočce« nerozvážně zasyčel v tvář, že — »socialisté musí býti přitlačeni ke zdi«. — Tam skutečně směřoval nápor vítězů.

Avšak veškeru tuto horlivou a mnohoslibnou práci při výstavbě spolehlivé národně-demokratické armády neočekávaně shroutily dvě zprávy: Zpráva o pádu Kramářova ministerstva a záměně jeho Tusarovým kabinetem a zpráva o složení delegace z vlasti. Pád Dra. Kramáře vzrušil oficielní kruhy do té míry, že překypěvší srdce vyhlásilo se cele neostražitě na stránky oficielního »Čs. deníku«. Oficielní tisk právě k příjezdu poselstva prudce napadá socialistické ministry a po nadšených větách na adresu Dra. Kramáře vyslovuje téměř výhrůžně přesvědčení, že Dr. Kramář neřekl ještě v české politice slovo poslední. Kdežto včera ještě na těchže stránkách dokazováno na adresu opozičních stran, že každá oposice proti vládě doma je velezradou, dovozuje týž autor za nových poměrů docela prostě, že podle zvyklostí parlamentních strana Dra. Kramáře musí vstoupiti do oposice a utěšuje se, že to tak mocná a inteligencí bohatá strana dokáže dokonale.

Jestli tak odvážili se psáti v Sibíři vstříc příjíždějícímu vládnímu poselstvu, reprezentovanému sociálním demokratem, tedy je to důkaz, jak dobře vedení na Sibíři cítilo bezvýznamnost všech proměnlivých kombinací vládních v Čechách, pokud nad nimi mocná Paříž dávala záruku pevného francouzsko-národně-demokratického kursu. To jest toho samého kursu, jaký po převratu do Sibíře přivezl gen. Janin se Štefánikem. Roz-

mrzelost a přechodné znepokojení nahoře vzniklo pouze z vyhlídky na vnitřní nesnáze s neposlušnými massami, když místo očekávaného generálního inspektora Machara objevil se F. V. Krejčí, pro svůj poměr k časopisu »Právu lidu« podezříváný v revolučním socialismu. A ještě více než tento, působila tu nevysvětlitelná přítomnost dvou vášnivých odpůrců politického plnomocníka Pavlů — Davida a Janíka, bývalých členů OČSNR, odstraněných na podzim 1918 při Štefánikových reformách. Jim také dostalo se největší nepřízně sibiřského vedení a oni mají největší vinu na přechodné panice, jež nastala v překvapené domácnosti.

Rozčarování je tu hluboce pochopitelné. Zvláště když na dovršení nepříjemností zrovna v tuto dobu u bran Sibíře objevuje se návštěva zvědavých novinářů, v níž kromě vítaného redaktora »Národních listů« Červinky, byl nevítaný redaktor »Českého slova« Šmejc a hlavně nežádoucí redaktor amerických »Dělnických listů« (protibolševických) Martínek, jehož orgán — (ovšem k velikému překvapení samotného redaktora) — byl v Sibíři čs. vedením dán na index.

Zloba i obavy způsobily onen zmatek prvních dnů po zprávě o složení poselstva. Jestliže na jedné straně oficiální tisk počal otevřenou kampaň proti jednotlivým členům poselstva, kterou ochotně demagogicky zahájil ppl. Žák, tu na druhé straně v panice překotně byly likvidovány velezrádné procesy a naladěny silně smírlivé tóny shora k armádě. Nebyly jistě bez komiky scény, když osvobození trestanci umíněně žádali pokračování soudních řízení a odmítali před blížící se inspekci opustiti přeplněná vězení, a když tyto tvrdohlavé zbloudilé děti po několika marných příkazech musily býti z vězení na svobodu vypuzovány násilím a hladem; nebo když líčení, na něž již byli objednáni svědci, byla

bez nich kvapně zakončena osvobozením a opozdivší se svědci potom v míru a lásce i s obviněnými posílání zpět k mateřským částem.

Je pochopitelné, že za takových okolností armáda s radostí a se zvýšeným klidem i upevněnou důvěrou v účinnost zákonné cesty očekávala příjezd poselstva. Bylo-li poselství Štefánikovo očekáváno s nadějí na spásu, tu o příchodu spásy s příchodem F. V. Krejčího nebylo pochybnosti. Mimo to i složení poselstva zdálo se býti důkazem, že přece jen ony příkazy »našich plnomocných orgánů zde« nemohly býti příkazy čs. vlády v Praze.

Naopak vedení, když objednávalo z vlasti nějakého »rozumného« lidového politika, žádalo právě posílení své diplomatické police proti vůli lidu. Sibiřské vedení sledovalo tím právě nejvážnější cíl: aby celou autoritou prvního poselstva z osvobozené vlasti dokázalo odbojně armádě, že směr oficiální autonomní politiky v Sibíři jest skutečně také směrem československé vlády a osvobozeného suverenního československého národa ve vlasti; že příkazy, jež vydává gen. Janin a Pavlů, jsou totéž jako příkazy »tatička Masaryka«. Poselství mělo potvrditi pochybovačům, že na radiostanici v Lyonu a v Omsku mluví skutečně k sobě navzájem svobodná čs. republika a čs. legionáři. Mělo dosvědčiti vojsku, že srdečné, žhavé pozdravy i plamenné výzvy čs. vlády a čs. národa, oznamované drahé sibiřské armádě, jsou skutečné, živé city čs. lidu a naopak potvrditi národu do vlasti, že informace, zprávy a telegramy, docházející ze Sibíře, jsou ryzím hlasem skutečných osvoboditelů národa.

Položení sibiřských politiků bylo skutečně trapné. Pro nepřijemné překvapení bylo dosti příčin a je tedy úplně pochopitelné i znepokojení a nejistota českých straníků intervence. Pouze nejvyšší čs. velitel a nejvyš-

ši velitel všech spojeneckých sil v Sibiři, gen. Janin, zůstal klidným v neochvějném přesvědčení, že plní svědomitě instrukce své vlády. Pro něho nikdy nemohlo být pochybností, že spojení »Omsk-Lyon« znamená spojení francouzské misse u vrchního vladaře Kolčaka s francouzskou vládou v Paříži. Ale podceňování »svých« Čechů, k němuž sváděla všechny ušlechtilé Francouze dlouhá civilizační práce v koloniích, přivedlo gen. Janina k nedbalému maskování francouzského díla pouhou českou nacionální či československou státní vlajkou. Teprve po prvním probuzení mass rozhodl, že je třeba zesílit maskování pro zraky českých národních vojsk sokolským krojem své osobní stráže. Provést v praxi tuto myšlenku se z technických příčin nezdařilo. Zůstala pouze ve zprávách oficiálního listu. Bohudík! Neboť mohlo-li být krvavějšího vtípu na mezinárodní vztahy, než onen český Sokol v kroji hlídající práh francouzského generála!

Ve vnitřním životě zloba vojska obrátila se proti »Zvláštnímu Sboru«. Gen. Janin uhnul se jí, obětovav ppl. Medka. Jeho obětováním po irkutských událostech začala v podstatě likvidace instituce onoho skutečně zvláštního sboru lidí, kteří byli sice unešeni daleko od revolučnosti, ale nedorostli do chladných skutečných protirevolučních státníků. Veliká byla smělost a sebevědomí, s jakým tito lidé odvažovali se řešit veliké otázky velké doby, ale malé byly měšťanské domečky, které budovali na vyklizeném staveništi nového světa. Starým vládám velikých národů vyrovnali se pouze v jednom: v hluboké neznalosti nálad podřízených mass, neznalosti vlastností živého materiálu, z něhož chtěli stavět zdravý organism. A to právě i u nás jako všude jinde musilo stát se smrtelnou nemocí vlády »Zvláštního Sboru«.

Důležitým bylo by snad ještě položit si otázku, co třeba rozuměti pod vratkým pojmem »československé vlády«; — té, která mluvila k nám z Lyonu jménem čs. národa; zjistiti, pokud některé osoby, vážnější než sibiřští diletanti, zúčastnily se dojednání obchodní uzávěrky v Paříži, již domnívaly se kupovati u nových pánů světa »blaho československého národa«; byla-li a v jaké míře v této uzávěrce platebním prostředkem nešťastná intervence sibiřská. Tušíme sami, že při tom obchodu rutinovanými spekulanty nebyl podveden či pokořen pouze onen poslední v pořadí, skutečný »československý národ«. To však jsou otázky, jež položili jsme již mimo rámec své práce, ohraničivše ji sibiřským divadlem.

Je pravda — přiznáváme to — že toto ochotnické divadlo v Sibíři někdy svými parodiemi vedle dramatu vzbuzovalo by spíše úsměv než hrůzu a nenávisť, kdyby však i tu scéna pro sváteční herce nestála na hromadách lidských kostí. Nebýt toho, celá naše vnitřní domácí revoluce, tísnící se z prava i z leva více k demokratické prostřednosti, na pozadí nebývalého gigantického zápasu ruské šíře, propastí a výšek, byla by spíše bouří ve sklenici vody, vzmachem křídel domácí husy nadšené vzletem orla.

Nebylo správné, nebylo moudré a bylo nepraktické rozkřičeti ji do světa jako »bolševism«. Vždyť sjezd, snažící se jménem armády likvidovat, co kdysi sám na vlastní odpovědnost začal vzpourou proti vůli vlády, mohl jistě s lepším přesvědčením užítí Gajdových slov, jimiž tento ospravedlňoval svou vzpouru proti nejvyššímu náčelníku:

»Podle mého názoru — praví tu správně Gajda — ti, kdo opravdu prolévají krev a vedou desítky tisíc lidí na smrt, mají právo podati svůj souhlas a rozhodovati o

osudu sibiřské armády, třebaže se stránky vojenské to není správné.« — —

A tu právě jsme u podstaty srážky dvou zákonností uvnitř vojska. Vědomí »služební povinnosti« českých velitelů srazilo se s vědomím »mravní povinnosti« občanů ve zbrani. Čestný věnec vítězství z té srážky dnes odneslo, jako vždy, vyšší a jedině cenné pro každou vládu vědomí — »služební povinnosti«. A přece byl to tentýž zákon, totéž ctnostné konání »služební povinnosti« a tytéž zločiny cítěných »mravních povinností«, jež dávají státu vždy a u nás i dnes na jedné straně vysoké vojenské a státní hodnostáře a na druhé straně řady oběšených českých »velezářců« čili v nové terminologii — slavných »národních mučenníků«.

Těmto posledním pouze od případu k případu, podle potřeby káže se shora, že lepší je zápas než klid, poněvadž klid — jak praví Machar — je pouze slušnější formou hnutí. — Zcela zbytečně! Neboť tyto věčné strážce mravní povinnosti ne cizí slova, ale samo vlastní srdce stále a vždy žene ku předu, do neznáma, daleko od všech forem hnutí. — —

XV.

Bouře v čs. armádě skončila tehdy vítězstvím intervenčního směru francouzsko-kramářovského, ale osud intervence byl zatím už nenávratně řešen nezadržitelným rozvojem událostí na protibolševické frontě. Nevyhnutelné, musilo se státi. Žádné i nejlepší válečné plány, žádní i sebe lepší generálové nemohli brániti se a tím méně vyhrávati vojnu, nebylo-li vojska. Bez ochotných čs. bodáků musila prasknouti a rozplynouti se v niveč nadutá bublina »osvobozeného« Ruska. Ruský lid poučen trpkými zkušenostmi, vyburcován zoufalstvím ze své pasivnosti, musil zcela přirozeně ocitnouti se s Moskvou v jedné frontě proti cizí intervenci, proti jármu ruské reakce sloužící mezinárodnímu imperialismu. Co armáda tušila již v zimě, skutečně se stalo. Vojsko Kolčakovo, vycvičené, krásné na cvičišti a uličních parádách, disciplinované na pohled v garnisonách, na frontě, při přiblížení se rudé armády obracelo zbraň proti těm, kteří naučili je se zbraní zacházeti. Národní ukrajinské části daly signál ke vzpouře a první přešly k rudé armádě. A právě jejich nacionalismu protirevoluce nejvíce důvěřovala. Sta důstojníků zahynulo v několika dnech rukou svých podřízených a sta jich předáno spoutaných sovětským vojskům.

Gajda zpozorovav strašné nebezpečí, kryjící se v nevyzpytatelné, záhadně mlčící duši ruských mass, snažil se předejiti katastrofě přerušením kontaktu s revolučním Ruskem, rychlým ústupem a odchodem za linie řek. Na dlouho však nebylo možno vyhýbati se boji. I jeho armáda a mezi prvními jeho gardové atamanské formace, najaté i mobilisované v urálských oblastech, vzdaly se rudým vojskům nebo rozběhly po svých domovech.

Bylo to jistě překvapením pro všechny, kdož věřili s domýšlivým Gajdou v oddanost a spolehlivost »eserovské« armády, jak ji nazývali monarchisté v Omsku, armády — jak se zdálo — demokraticky spořádané a a disciplinované. Bylo to poučením, že osoba sebe snaživějšího generála nemůže nahraditi ideu v občanské válce.

Oficielním čs. kruhům v Sibiři, patřícím na to z dálky a bezpečí, nezbylo než v duchu děkovati nedisciplinovanosti své armády, jež vynutila si závčas i proti nejvyšším příkazům odchod z fronty na jedinou otevřenou cestu z Ruska a zachránila tak od úplného zániku ani ne tak život, jako armádní organizaci a její pány. Neboť přes Urál do Sibiře nedostaly se ani všechny vysoké Kolčakovy štáby.

Jako vždy a všude první starostí poražených po katastrofě bylo hledati vinníka. Srážky mezi protibolševickými spojenci byly vášnivé. Vládní kruhy obviňovaly podryvnou práci protikolčakovských elementů, krytých ctižádostivým Gajdou přes to, že vzpoura začala v nejlépe restaurované armádě. Domnívaly se, že bez těch několika liberálních důstojníků, seskupených kolem Gajdy, byly by massy zmučeného národa v uniformě zůstaly slepým, poslušným nástrojem v rukou hrstky nenáviděných, bezmocných pánů. Naopak zase okolí Gajdy a Gajda sám našel v katastrofě příčinu k prudkým útokům na neschopnost vojenského velení a příliš otevřeně reakční kurs vládní politiky. Tam opět věřili, že bylo možno prázdnými hesly, která dávno vyčichla, deklaracemi, které nikdo nečte a bezvýznamnými sliby, jimž nikdo nevěří, stvořiti ze zmučeného, zoufale revoltujícího lidu — armádu, ochotnou v nekonečných dobrodružstvích umíratí za cizí zájmy několika osob či za zájmy mezinárodní protirevoluce.

Již v květnu 1919 zostřil se spor mezi oběma směry

nevíme. Ale 6. července po zprávě Lebeděva na zvláštní poradě u Kolčaka bylo rozhodnuto Gajdu nadobrotou měrou, že došlo k pokusu o palácovou revoluci. Omský vladař, viditelná hlava svobodné atamanštiny, živořící mezi semenovštinou a gajdovštinou, od obou stejně ohrožen a současně oběma stejně chráněn, byl bezmocným proti spikleneckým žvlům, chráněným Gajdou právě tak jako odvislým od svého monarchistického okolí. Stejně jako nemohl by odstraniti Gajdu, právě tak nemohl ani na přání Gajdy odstraniti Lebeděva. Ale Gajda podle svého zvyku se dlouho nerozmýšlel nad otázkami zákonitosti svého činu a podal přímo ministerské radě ultimativní požadavek rozpustiti generální štáb a předati veškeré velení do rukou štábu sibiřské armády, t. j. — do jeho vlastních rukou. Jeho dávný spojenec, gen. Pepeljajev, při tom stejně málo ohlížel se na hranice disciplíny a nabídl prostě svému druhu divisi k pochodu na Omsk. Úspěch výhodného okamžiku pokazila však okolnost, že ministři neočekávaně, nehledě na antipatie k Lebeděvu, chránící autoritu nejvyšší diktatury, vzepřeli se rozhodně takovému nebezpečnému způsobu řešení vládních otázek příkazem zdola.

K tomu ještě Gajda, zmaten nezdarem svého skoku po nejvyšší moci, zhoršil svou situaci, dav se Kolčakovými výtkami strhnouti ku gestu: »buď já odejdu nebo Lebeděv.« Omsk s poklonou uvolnil cestu a gesto uhdilo do prázdna. Bylo neobratné teprve před ochotně otevřenými dveřmi prohlašovati, že nemůže býti řeči o odchodu, pokud je Lebeděv na svém místě. Bylo již pozdě v důvěře na podporu »Dutovců« a »Pepeljajevců« řinčet zbraní a hroziti, že bude-li nutno, bude Lebeděv zahnán zbraní. Gajda po konfliktu byl dovezen do Omska pokořen, přes to, že bylo nařízeno zvláštní

komisi vyšetřiti jeho návrhy a oprávněnost jeho žalob. I myšlenka odchodu jeho či odstranění z těch dob zůstala již živa. Gajda sám vracel se k ní tím častěji, čím situace na frontě stávala se beznadějnější a čím neodvratnější byl zánik celého sibiřského díla. Těsně před úplným shroucením fronty dosáhl Gajda ještě toho, po čem dávno toužil: Kolčak, jenž v zoufalé bezradnosti zkoušel všechny rady, jmenoval ho nakonec velitelem celé operující fronty (t. j. severní a západní armády) za cenu odstranění Kalašnikova a Molotkovského. Jen že tehdy již vojska nebylo. Armádu na frontě tvořili pouze velitelé a štáby, prchající za Ural. Čechoslováci přes všechno vábení nepřišli Gajdovi na pomoc. Nebylo pochyb, že síla protisovětské Sibíře zlomena nadobro a že žádní velitelé a žádné reformy nejsou s to prodloužití dny jejího života: že po agonii musí nastoupiti neodvratná smrt celé »obrozené« Sibíře.

Gajda, jenž byl svědkem rozvratu vlastní fronty a jenž měl i určité zprávy o síle i duchu svého vítězného protivníka, viděl tento konec. Nezbyvalo tedy, než se ctí a včas zachrániti se z tonoucí lodi. Proto 19. června 1919 přijíždí do Omska žádati Kolčaka, »aby byl zbaven povinnosti velitele sibiřské armády«. Kolčak v dané situaci vzplanul hněvem. Kategoricky odmítl vyhověti takové žádosti, oceniv ji jako deserci v kritický okamžik. Hrozil podřízenému veliteli polním soudem a poslal jej krátce zpět na frontu s gestem, jehož smysl byl, že bude propuštěn, až bude pán chtíti.

Když Gajda po tomto výstupu vrátil se z Omska na frontu, byl jeho úřad již pod kontrolou protivníků. Jako velitel opustivší frontu nevedel již ve skutečnosti. A s jakými pocity seděl pak na svém místě, co podnikal s jedině věrným Pepeljajevem proti svým nepřátelům, odstraniti z armády. Bylo to asi zásluhou Lebeděva a

ostatních starých generálů, jimž podařilo se dokázati vrchnímu vladaři, že ctižádostivý Gajda, generál bez odborného vzdělání vojenského, intrikuje proti vládě ve spolku s »atamanem« Pepeljajevem a s jekatěrinburskými »politikáři«. Usnesení bylo vykonáno okamžitě. Dne 7. července byl Gajda mimořádně povolán k vladaři, jenž po bouřlivých výčitkách přikázal mu podati žádost za propuštěnou. Po prudké slovní potyčce oba soupeři rozešli se uražení jako nesmiřitelní nepřátelé. Vyčetli si oba navzájem dobrodružnost své kariéry, nedostatek předběžného vzdělání i schopností, s nimiž počali veleti armádám, spravovati říše a vésti sebevědomě podle svého vkusu osudy národů. Odcházeje, Gajda hrozil běsnícímu vládci, svému nejvyššímu vojenskému představenému domýšlivými, ale výmluvnými slovy: »Upozorňuji vás, že za vámi stojí pouze generálové a za mnou všechny bodáky.«

Tato dobrodružná nedisciplinovanost nepokorného Gajdy musila se na konec státi nepohodlnou samým spojencům, kteří podle svých rozpočtů podporovali Kolčaka. Gajda, neschopný podržiti se komukoliv, nezdrocený, s věčnou náklonností k dobrodružstvím, měl podle přání francouzské misse odejeti přes Vladivostok z Ruska. Co to pro něho znamenalo? Jemu navrhuji opustiti vlastní dílo; Gajda má býti odstraněn tím, je-li muž sám pomohl k vládě! Má odejiti z bojiště poražen Kolčakem, jež sám doufal poraziti. To bylo příliš pro ctižádostivého Gajdu. Není divu, jestliže okamžitě na místě obrátil se na své ruské eserské společníky přímo se slovy: »Já od dnešního dne nepokládám se v ničem zavázán Kolčakovi. Budete-li vy pracovati (proti němu) dále, já jdu s vámi.«

Kolčak naproti tomu znající dobrodružné sklony svého bývalého společníka, správně oceniv nebezpečí, které hrozilo ze styku Gajdy s ruským nespokojeným o-

kolím, snažil se odvéztí jej co nejrychleji expresním vlakem přímo do Vladivostoku. Gajda však prosadil svoji vůli. Silou uhájil si proti svému náčelníku svůj zvláštní vlak a proti vůli všech odejel k východu vlastním pořádkem, obklopen okázale přímo carskou pompou. Jel jako vladař na inspekci. Zastavil se v Novonikolajevsku, vyhledal esery, smířil se s Kolosovem a brzy i dohodl se s ním. Obšťastněný Kolosov vydal se okamžitě s jeho vlakem na politickou cestu k východu. Znal své lidi a věděl, kde hledati stoupence nového dobrodružství. Oba pilně konferovali s jednotlivými vyššími čs. důstojníky, kteří Gajdovi ve svých rayonech prokazovali ostentativně vojenské pocty, patřící nejvyššímu veliteli armády. Odbočili do Tomska, kde byl štáb II. čs. divise, jednali v Krasnojarsku s velitelem III. divise; konferovali s velitelem rumunských legií, druhem Gajdy z r. 1918, pl. Kadlecem. Úsilovně několik dní vyjednávali a radili se s různými vlivnými činiteli v Irkutsku, kde Kalašnikov připravil před tím již půdu. Jednali s každým, kdo byl ochoten bít Kolčaka.

Avšak politické organisace pod dojmem ještě svěžích zkušeností nedůvěřovaly v Gajdovu novorozenou oddanost ideí. Ústřední výbor strany socialistů-revolucionářů zamítl účast, poukázav na desorganisaci strany a na okolnost, že eseri, nemajíce za sebou massy, nemohou se domáhati vlády. Menševici vůbec odmítli jakékoliv spojení s Gajdou ze zásady; ba i zástupci zemstev kolísali. Pouze sibiřský komitét Ústavodárného Shromáždění byl částečně ochoten využití Gajdových aspirací, dal Gajdovcům i peníze na agitaci, avšak s naivní podmínkou, že voják Gajda podřídí se jejich politickému vedení. Ale později, když vyšlo na jevo, že ve skutečnosti jejich politické organisace mají býti pod Gajdovým velením pouze nástrojem organisace »Gajdovců« a že agitace vede se ne pro sibiřský komitét

Ústavodárného Shromáždění, ale pro »Gajdovce«, vyslali spěšně do Vladivostoku svého splnomocněnce a zrušili úmluvu.

Tak s Gajdou, jenž při všech těchto starostech nezapomněl pospíšiti si do Vladivostoku k příjezdu poselstva čs. vlády, zůstali vedle několika bezvlivných bývalých politických generálů pouze jeho staří chráněnci, protikolčakovští důstojníci a na frontě jako dřív Pepel-jajev. S tímto udržovali spojení důstojníci kurýři, kteří po cestě nezapomínali navštívit i jednotlivé čs. velitele a čs. ústředí v Irkutsku.

S druhého křídla — a to je charakteristické — Gajdovi zvláštní sympatie projevil východní »protikolčakovec« ataman Semenov. Semenov ctil svobodu a nezávislost atamanskou i u Gajdy. Proto odmítl vystoupiti proti němu, ba dokonce přijel za ním ještě do Vladivostoku projevit mu solidaritu atamanskou a nabídnouti mu přátelství a spojenecké služby, bude-li nutna akce proti admirálu Kolčakovi.

Red. Červinka omlouvá tehdejší chování se Gajdov tím, že prý »neřekl svým společníkům sic výslovně ano, ale neřekl také ne.« Prý »seděl ve Vladivostoku a čekal, až přijde zas jeho doba«. Jistě že neseděl klidně, nečekal, co doba sama mu hodí do klína. »Jeho dobu« ohlašovala již rozsévaná pověst. Ačkoli sibiřské politické strany protikolčakovské, zejména strany, které v čele vzbouřeného lidu prováděly již od zimy skutečné ozbrojené povstání proti Kolčakovi, ostře odmítaly kandidaturu osoby Gajdy v čelo převratu, přece stalo se brzy veřejným tajemstvím v Sibiři, že Gajda ve Vladivostoku provede protikolčakovský převrat sibiřskovlastenecký, že pod ochranou Čechoslováků bude novorozená autonomistická vláda přivezena do Irkutsku k demokratickému křtu; načež pouhá přísná »neutralita« Čechoslováků, hlídajících magistrálu z Omska do

Bajkalu, dále sympatie omských kozáků, s nimiž Gajda jako jejich »čestný člen« nezapomínal udržovati styky pomocí vzletných telegramů a na konec přímé spojení gen. Pěpeljajeva na frontě lehce dá znovuzrozené demokratické gajdovské vládě do vínku magistrálu i Omsk s živým Kolčákem i obrozenou frontou sibiřskou. A pak mělo okamžitě začítí druhé opravené vydání historie — obranou »sebeurčení« a autonomie Sibiře a sibiřské vlády. — —

* *

Do této situace právě přijeli dlouho očekávaní poslové z vlasti. Jim v ústřety do Šanghaje byl vyslán charbinský vyslanec čs. plnomocenské vlády, ppl. Hess. Tento, přivítav delegaci vřelými slovy, vyličiv v živých barvách nedočkavost, s níž jsou čs. armádou a jejími representanty v Irkutsku očekávání, poukázav na nebezpečí z prodlení, v němž hrozí slavné národní armádě rozvrat, vyzval podle příkazu svého nejvyššího přítele i náčelníka, vzácné hosty a inspektory dáti se nejkratší cestou přímo ze Šanghaje přes Charbin do Irkutsku. Nebýti náhodné okolnosti, že jakýsi krajan odevzdal delegaci dopis od jednoho z odjíždějících transportů politických delikventů-»invalidů«, v němž prozrazeno a hromadnými podpisy ověřeno, co pečliví hospodáři přáli si skryti před zrakem vzácných hostí, bylo by skutečně »armádní smetiště« na vladivostockém břehu i s dálněvýchodní palácovou oposicí zůstalo za kulisami slavnostní scény. Delegace po obdržení tohoto dokumentu, orientovaná v sibiřských proudech legionáři Davidem a Janíkem, neuvěřila v hrozící nebezpečí z prodlení a zajela si přes Japonsko do Vladivostoku přímo v náruč oposice. Zmatený Hess, ohlásiv s povolením delegace do Irkutsku tuto změnu v připraveném programu, dostal od neméně zmatených aran-

žerů oficiálních slavností příkaz, provázeti hosty i na této mimoprogramové cestě. Nový příkaz plnil Hess tak svědomitě, že byl delegací z Japonska poslán zpět na místo svého stálého působiště do Charbina. Následkem této nové nepříjemnosti v Irkutsku vyvstala palčivá otázka o vyslání spolehlivého oficiálního zástupce do Vladivostoku v zájmu »správných« informací. Avšak vzhledem k nevděčnosti a exponovanosti funkce v tak neočekávaných okolnostech nevyskytl se žádný dobrovolný zástupce plnomocenské vlády a proto byl nakonec už v nejvyšší čas poslán jeden z redaktorů »Čs. deníku« jako zástupce tisku a informačního oddělení vedení armády.

Avšak ani tisk, o němž kterýsi z nepřátel dokumenty informoval delegaci již na prahu české Sibíře, nezískal si v ony první okamžiky více důvěry u liberálně orientované delegace, než sama plnomocenská vláda. Nešťastný sibiřský čs. vládní tisk octl se přes výzvy z nejvyšších míst, přes domluvy a prosby, v kuriosní situaci — boykotován vládním poselstvím. Jediný redaktor »Národních listů« Červinka, pocítiv v redakci »Čs. deníku« rodnou atmosféru, ochotně umístil se na jeho stránkách.

To ovšem neznamená, že by ostatní členové delegace byli jednotni i v poměru k sibiřským protivám. V tom prostředí mohli se orientovati pouze David a Janík. Ostatní stanuli v údivu před vším nezvyklým i zajímavým, o čem v Čechách tolik bájí si vysnili. Je pochopitelné, že srdce hostů, milující všecko legionářské, nemohlo býti soudcem v domě legionářského hostitele. Proto z objetí legionářských hodnostářů hosté nejdříve a se stejnou nedočkavostí spěchali k internovaným delegátům II. sjezdu. Jako je nadehly skvělé oficiální slavnosti uvítací, tak dojaly je i uvítací řeči interna-

ného sjezdu, plné citu, krásných gest i bystrých postřehů. Co tam slyšeli, znělo jim bezesporně vážně, jasně, pravdivě, mělo smysl. Lidé tam mluvili tak vážně, že nepřipravený vůdce neodvažoval se dáti přímé závazné odpovědi:

»Čs. dobrovolník ptá se Vás, proč není ještě doma a kdy může počítati na svůj návrat do vlasti!«

»Chce od Vás věděti dále, kdo bere zodpovědnost za čs. armádu v Sibiři a za to, co zde dělá od té doby, kdy byla utvořena doma vláda republiky čs. zemí? Zda děláme zde politiku čs. vlády, nebo domnívá-li se vláda, že děláme politiku čs. armády v Rusku? V tomto druhém případě my na sebe nebéřeme žádnou odpovědnost proto, že od příjezdu Štefánika nemá čs. dobrovolník žádného vlivu na naši politiku v Rusku, dále proto, že s politikou prováděnou zde vůbec nesouhlasí.«

»Jestliže vláda republiky chce vzíti zodpovědnost za čs. vojsko na Sibiři, jestliže se zde provádí politika vlády, pak čs. vojsko protestuje proti tomu, aby dobrovolnické armády proti její vůli používáno bylo k policejním službám, k potlačování stávek, aby jménem republiky bylo nuceno vypalovati vesnice, vražditi civilní obyvatelstvo, aby tradice dobrovolnické armády vláčení byla špínou ruské kontrarevoluce. Protestujeme proti tomu, aby čs. dobrovolník, který dobrovolně vstoupil do vojska jen proto, aby vybojoval svému národu svobodu, byl nucen rušiti slovo, které dal minulého roku na sjezdu v Omsku jménem socialistů ruské demokracii.«

»V prohlášení k ruským socialistům se praví: »nedopustíme vojenské diktatury« a — my nejen nuceni jsme byli dopustiti diktaturu Kolčaka, ale my ho držíme svými bodáky, my dopustíme, pánové, snad i monarchism.«

»Ví vláda čs. republiky, že jejím jménem nucena je armáda dělati stávkokaze, strašiti při mobilisaci, ví o tom, že okrádáno je obyvatelstvo jejím jménem?«

»Chceme od Vás slyšeti pravdu, zda republika naše je skutečně taková, jakou si ji představoval náš dobrovolník, stoje za hrozných mrazů na rozvědkách v Karpatách, zdali je taková, jakou si ji představovalo sta našich hochů, kteří padli pod Zborovem, Tarnopolem, pod Bachmačem, na širokých pláních sibiřských, v lesích urálských, po celé cestě až do Vladivostoku? Zda naše republika je demokratická, spravedlivá ke všem?«

»Jestli, pánové, naše republika je demokratická, pak ptáme se: proč, když doma občanské a volební právo mají i ženy, nám se ono upírá? Nám, kteří si postavili ústavu, první psaný zákon, daleko dříve, než utvořila se vláda čs. zemí, nám nekonstitučním způsobem, oktrojírkou, jediným škrtnutím péra zničena byla naše demokratická zřízení.«

»My nemáme možnost říci vládě, co si přejeme a přece jsme občany republiky, za niž jsme bojovali a trpěli.«

»I v tomto sporu doufá čs. vojsko, že, pánové, i Vy řeknete svoje slovo, že nedopustíte bezpráví.«

»Dále ptá se vojsko i my zde, jaké Vám, pánové, dala vláda plnomocenství, jaké máte poslání, abychom mohli usouditi, čeho od Vás můžeme žádati.«

Tak mluvili nezákonní, trestaní a přece jen skuteční zástupci armády.

Proto i když ve veřejných oficielních proslovech členů delegace zněly tóny uznání na adresu oficielní čs. Sibiře, tak ani sjezd neslyšel zásadních výtek. Ba před odjezdem do Irkutska dostal slib od delegace vše vyšetřiti vedle jasného prohlášení, že v tom, co se stalo, ne lze viděti vzpouru. Slyšel projev, že i delegace vidí ve sjezdu mluvčí vojska. Že její snahou bude, »aby bylo

vojsku vyhověno, aby mělo právo voliti si své zástupce a aby tento sbor měl vliv kontrolovati a dávati iniciativu«. Nehledě na to, že poslové snažili se ukazovati oběma stranám stejně přívětivou a smírlivou tvář hostí, všechno, co vypravovali o panujících názorech a poměrech ve vlasti, vše dávalo za pravdu internovanému sjezdu. Poslové přiznali, že národ neměl ani tušení o stavu i úloze armády. Podobně jako nespokojeným legiím byl líčen národ jednotným v přání, aby armáda vydržela v boji proti bolševikům, tu naopak zase národu byly kresleny legie jako nesmířitelné v obraně existujícího pořádku na Sibiři, ženoucí se do boje proti všemu »bolševickému« (i přes určité přechodné nespokojenosti, vyvolané příkazem Štefánikovým). Delegáti zvěděli o existenci telegramů, podaných národem pro legie, které však nedoručeny adresátu v Sibiři. Divili se tomu, že čs. lid, znepokojený o osud armády, byl uklidňován zprávami v časopisech i na schůzích dokonce na základě oficiálních informací, že armáda, stažená dávno z fronty, koncentruje se u Vladivostoku bez jakýchkoli bojů. Pokud se týče vnitřní krise v sibiřské armádě, zvěděl sjezd z úst vůdce poselstva, že zde v Sibiři je v malém to, co se odehrává doma ve velkém. Masaryk netají prý se nikterak vůlí zůstatí vůči Rusku naprosto neutrálním. Nepřeje si, aby čs. armáda zasahovala do vnitřních ruských záležitostí. Národ od legií již žádných obětí více nežádá a vůbec není také politických zájmů, které by zdržovaly čs. armádu v Sibiři. K odjíždějící delegaci prohlásil prý president dne 12. června 1919 v Praze, že »nařízení, aby naši hoši bojovali, musí přijíti z Prahy od vlády a ne z Paříže.«

Ale za to Dr. Kramář v Paříži dne 17. června téhož roku v hotelu »Lutecia«, dávaje téže delegaci instrukce, pravil prý, že »nejkrásnějším by bylo, kdyby naše

armáda vešla do Moskvy«. Bude prý — podle Dra Kramáře — »v historii neodpustitelnou chybou, jestliže nyní ustoupíme a odejdeme.« Nebudou-li chtít čeští vojáci zůstat v Rusku — míní Dr. Kramář — nechtě tedy jsou dopraveni domů. Ale on je přesvědčen, »že se mezi nimi najdou dobrovolníci a ti aspoň zůstanou v Rusku«. Podle něho je to povinnost naše jako Slovanů.

Nejvíce překvapující však bylo prohlášení člena delegace spisovatele Hilberta. Pan Hilbert, jež nikdo nebude podezřívati ze sympatií k bolševikům, v interviewu na stránkách oficiálního tisku, hájí své a svých kolegů protiintervenční stanovisko jedinou, přesně danou jim úlohou: — »Odstraniti všechny vnitřní spory (t. j. spory o Štefánikův příkaz) a armádu jako zcela jednotné, vojensky zcelené těleso co nejrychleji přes východ dopravit domů.« »President — oznamuje Hilbert odbojné armádě — jakož i celý národ přejí si, aby se armáda vrátila co nejrychleji. President i nynější ministerstvo jsou rozhodně toho názoru, že nelze armádě dovoliti (!) jakékoliv zasahování do ruských bojů. S tímto přesným vzkazem jsme sem přišli a máme jej hájiti. Cesta na západ je úplně vyloučena, nám je vymezena cesta výlučně na východ.«

Tak doslova tlumočí rozmluvu oficiální list »Heimat« (vydáváný čs. vedením pro příslušníky republiky německé národnosti), a po něm volky nevolky v překladu i »Čs. deník«. V armádě žasli: jaký že to názor o sibiřských poměrech vytvořila ve vlasti oficiální sibiřská informace!

Po konstatování shody mezi sjezdem a čs. vládou, po ujištění, že v Čechách v čele s presidentem Masarykem starali se všemožně o návrat sibiřských dobrovolníků, že armádě bylo již na jaře nařízeno, aby se nemísila do vnitřních záležitostí ruských a stáhla se na vý-

chod, mohli persekvovaní delegáti jistě se zadostiučněním prohlásiti: »My budeme dnes těmi, kdož budou žádati přesné plnění příkazu z domova.«

Slovo měla nyní druhá strana. — —

Sestavíme krátce suchá fakta.

V měsíci srpnu 1919 poslal ministr zahraničních záležitostí Dr. Beneš vrchnímu veliteli čs. armády na Sibiři příkaz, aby ihned bylo přikročeno ke koncentraci všech částí u Vladivostoku. Nepohnul se ani jeden ešelon.

Vládnímu poselstvu, jež přišlo realizovat onen příkaz, naznačili jasně, že ono může tančiti v čele jenom podle sibiřské muziky. Poselstvo také ukázalo se brzy úplně bezmocným. Bezbranné vůči sabotáži mohlo nejvýš podávati žádosti k velení, které však byly principiálně zamítány. Dokonce i všechny úlevy, jež nařídila delegace pro internované delegáty, generál Syrový s rozhořčením zrušil. Režim v internátě byl schválně ještě zotřen.

Proto také nehledě na oficiální slavnostní fráze uvítací, už v prvních dnech po příjezdu do Irkutska (konec srpna, začátek září) ocitla se delegace vlády proti sibiřskému plnomocnému vedení v postavení nepřátelského tábora. První společné schůze byly bouřlivé. Delegace žádala vyplnění příkazu vlády, sibiřská plnomocná vláda odmítala klidně, ale určitě jako člověk, mající k hájení svého stanoviska dosti moci. Na rozdíl od F. V. Krejčího, Masaryka i Wilsona generál Syrový v slavnostním proslovu k delegaci znovu do popředí vysunul ideu boje proti ruským bolševikům. Oficiální »Čs. deník« na předním význačném místě proloženě otiskl dopis Dra Kramáře, vyzývající armádu, oproti příkazu z Prahy dokončiti intervenci na vlastní zodpovědnost. To byla vlastně malá protivládní demonstrace vládních vojáků.

Vedení našlo si mezi hosty konečně i svého »posla z vlasti« v osobě redaktora Červinky. Při smělé obraně své intervenční politiky cítilo za zády netoliko Dra. Kramáře, ale i nejvyšší vládu světa — mocnou Paříž. Vědělo, že tomu spolku žádná vláda čs. republiky nemůže dávatí rozkazy. Proto i písemně předaná žádost poselství za vyplnění rozkazu vlády republiky byla Pavlů i Syrovým svorně zamítnuta. S hledáním důvodů si příliš hlavu nelámali. Nebylo-li již možno omlouvatí setrvání armády na sibiřské magistrále nedokončeným mírovým jednáním, našla se verse o nutnosti udržeti v čs. rukou města Barnaul a Bijsk: prý jako nezbytně nutné pro zásobování armády. Jako by východ s bohatou Mandžurií, s ohromnými zásobami na dráze a otevřenými cestami do Číny, Japonska, Ameriky a celého světa ohrožoval armádu hladovou smrtí.

Dne 10. září 1919 delegace nezviklána prvním nezdařením, pevně rozhodnuta prosaditi vyplnění příkazu vlády přímo u gen. Janina, odjíždí k českým částem na západ. S gen. Janinem, jenž vyjel jim v ústřety, setkali se 21. září v Krasnojarsku. Ale i sebevědomý francouzský generál, vyznamenaný čs. válečným křížem, nemínil nikterak měniti své dispoice podle přání čs. vlády. Ponechal ovšem poslům čs. vlády úplnou svobodu mluvití na vojenských parádách a oficielních banketech. Ba směli i klidně přijímatí spousty stížností, jimiž legionáři »zákonnou cestou« projevovali svou vůli skončiti nemravnou intervenci a přání, aby jejich volení, internovaní zástupci byli posláni zpět k částem a mohli odejeti společně s nimi do vlasti. Ale jinak dal delegaci jasně na srozuměnou, že sibiřským záležitostem kolísali. Pouze sibiřský komitét Ústavodárného než pražská vláda. Proto také, aby nebylo nedorozumění, rozejel se z Krasnojarska do Irkutska na konferenci s Pavlů a Syrovým.

Janin, Pavlů a Syrový setkali se v Irkutsku dne 25. září. Dne 26. září došel nový telegram ministra Dra. Beneše, kategoricky nařizující skoncentrování armády na východě. »Jestli spojenci nevyhoví — píše Dr. Beneš — pak vláda zahájí sama, byť s oběťmi nadlidskými, lodní akci, i kdyby tím měl býti náš hospodářský život ochromen.« Aby nebylo výmluv, dostal k tomu i gen. Janin od Dra. Beneše zprávu, že v důsledku rozhodnutí nejvyšší rady Amerika dává k dispozici 10 bývalých německých parníků, nacházejících se v čínských vodách a Anglie úvěr 50 milionů franků.

Ale Francie, representovaná v Sibiři náčelníkem své misse, nedala se ani tím vyrušiti. Gen. Janin, skončiv své »konference« s gen. Syrovým, odejel provázen čs. politickým plnomocníkem, k dalšímu jednání do Omska ke Kolčakovi. Na cestě ještě jednou, náhodou dne 1. října, setkali se v Novonikolajevsku s čs. vládní delegací, která znova žádala politického plnomocníka Pavlů, aby příkaz vlády byl okamžitě splněn. Přirozeně, že i tu Pavlů za sebe i gen. Syrového odmítl tak učiniti, poněvadž — jak pravil — telegram Benešův nemohl býti kategorickým příkazem jemu, ale nanejvýše pouhou vojensko-dopravní direktivou, kterou Pavlů bude řešiti způsobem, jak sám za dobré uzná. Po tomto rozhodnutí do Janinova vlaku vstoupil »representant národa« redaktor Červinka a všichni tři odejeli do sídla sibiřské vojenské diktatury, hlídaného 6. čs. plukem. Oficiální posel vlády, F. V. Krejčí, jenž sice už tlačil se od nevhodné oposice k oficiálnímu táboru šlechetné Francie, dal se tehdy ještě uchrániti před svody oficiální návštěvy u Omské vlády. Vlak delegace šťastně se všemi oficiálními posly obrátil od Novonikolajevska zpět k Irkutsku, poslav 6. pluku do Omska telegram takového znění:

»Nejedeme k Vám, protože chceme a budeme Vás

míti brzy na jiném místě, kde se chceme s Vámi setkati. Přemístění naší armády na východ je naříděno naší vládou; podrobnosti budeme míti příležitost v brzkú Vám sdělití.«

Tak mluvila hlasitě celé armádě delegace čs. vlády v době, kdy v Omsku politický plnomocník téže vlády Pavlů s red. Červinkou, jako »representanti Československa« vedli jednání s ministerským předsedou Kolčakovy vlády Vologodským o další intervenci čs. armády. O banketu, jímž byla zahájena ona jednání, oznámila oficielní zpráva, otištěná v »Čs. deníku«, že na něm »min. předseda a polit. plnomocník B. Pavlů vyměnili vzájemné pozdravy nejupřímnějšího bratrského charakteru a podobný srdečný, bratrský charakter nesla celá beseda všech přítomných.« Na konferenci v umírajícím Omsku mezi čs. představiteli a Kolčakovskou vládou — jak se brzo prozradilo — jednalo se znovu urychleně o podmínkách, načrtnutých už v polovici srpna, za kterých mělo čs. vojsko znovu jíti na frontu zachraňovati neudržitelný Omsk a nutiti pod Kolčakovo járho miliony ruského revolučního národa. Nadšení pro tuto novou »ideu« mělo vzkřísiti v čs. armádě všemocné zlato. Zvýšení služného Čechoslovákům, výplata jeho ruským zlatem, přeměna uložených úspor ve vojenskou spořitelnu na zlatou valutu, udílení země v Sibiři, nezávislé intendantstvo a volný provoz na ruských drahách, byla cena, za niž Kolčakovi oferovali krev čs. vojáků, pro službu francouzským zájmům. K zajištění zdatu tohoto obchodu gen. Janin vydal už i důvěrný příkaz a instrukce k agitaci pro nutnost podpory Kolčaka, proti odchodu 6. pluku z Omska, k němuž svádí poselstvo z vlasti, a pro cestu bojem na západ. Zkušený gen. Janin radil působiti na vlastenectví a obětavost prostých čs. lidí, vydrážditi

vojenskou ješitnost a uměle využití i nálady proti spojencům nařknutím, že tito před samým pádem bolševiků chtějí odstraniti se scény nejzasloužilejší národ a za to obrovskými výdaji za převoz mořem zatížit mladý čs. stát. Sílu těchto svodů mimo to měly zdvojit výstrahy a hrozby dobrých přátel, že bez služby na frontě Rusové nedají nutné potraviny. A v nejhorším případě, nebude-li možno celé části přivést na frontu, musí prý se sbíratí aspoň dobrovolníci. To znamenalo: musí se rozvrátit stará armáda a postavit nové bílé legie — jak to chtěl Dr. Kramář. Současně s agitací, vycházející z Omska, šířily se i okolo irkutského štábu zcela určité zprávy o změně cesty z východní na západní, o organizaci »železné divise« dobrovolníků, »pravých a skutečných legionářů« pod velením ppl. Žáka.

Asi v polovici října vrátil se Pavlů do Irkutska. Jeho společník red. Červinka pospíšil z Omska přímo nejkratší cestou přes Charbin a Šanghaj do vlasti. A ještě 31. října nehledě na beznadějně položení Omska, opuštěného a nenáviděného celým ruským národem, čs. politický plnomocník telegraficky jedná s min. předsedou Vologodským o poslání čs. posil na frontu za umluvených podmínek.

V té situaci tragické v podstatě jsou dialogy mezi Omskem a Irkutskem, zahlušované hukotem rudých vln, pohlcujících jako netušený osud ubohé herce.

Dne 27. října 1919 při prvním poplachu v předvečer neuvěřitelné katastrofy telegrafuje Pavlů svému nejvěrnějšímu zástupci v Omsku:

»Prozkoumej opatrně půdu. Jinak se připravujeme, ale z vlasti ještě nemáme odpovědi.«

A zástupce major Hajný sděluje z Omska, že »Innostrancev (generál ubytovatel Kolčakova štábu, p. a.) ří-

kal, že Rusové chtějí v případě převodu aspoň části našich vojsk na frontu, vyslati některé vysílené oddíly na zotavenou.«

Ale již dne 31. října přikazuje Pavlů svému zástupci »zajít k Tretjakovi a říci mu, že doporučení Dra Kramáře dává mu mravní právo, důvěrně a přímo obrátiti jeho pozornost« na silně kritickou situaci bílé Sibíře. »Co se týká naší pomoci na frontě — vzkazuje Pavlů Tretjakovu — my, zdejší vedení, děláme vše, co je nevyhnutelné, protože je nám jasný význam toho pro Rusko i pro nás, ale chceme jít na jisto. Proto čekáme na souhlas Prahy a pracujeme pro získání vojáků. Má-li náš postup býti solidní za dnešní situace a nálady, musí býti pomalejší, než by snad bylo záhodno a než je nám vhod.«

Major Hajný, nadšený žák a stoupenec našeho sibiřského státníka, však tím více chvěje se obavami o zdar díla a hoří netrpělivostí.

»Telegramy jsme uvážili — těší trpícího v Omsku mistr z Irkutska. — Je-li v Omsku smutno, nám není veseleji, ale věci budou se vyvíjeti pomaleji. Já osobně považuji zakročení za vysoce potřebné. V tom smyslu pracuji zde i doma. Jednej přiměřeně zvolna.«

»Zajdi k Vologodskému a sděl i Diterichsovi, že spolu s generálem zahajujeme přípravné práce a jednáme s Prahou. Nezapomínat, že diskretnost, jmenovitě v první době, usnadní úspěch.«

Bylo by pouze lidským, kdyby v tuto chvíli už do srdce Pavlů začínal vkrádati se strach, podobný tomu, jaký v zápalu bitvy prosakuje v srdce nerozvážného útočníka, aby pak rázem otevřel srdce zátopě paniky, v níž zahazuje se všecko a začíná bezhlavý útěk. V této hrozné situaci, citě odpovědnost akce proti vůli Prahy, Pavlů mohl jít k vytčenému nedávno v Omsku cíli pouhou setrvačností. Ale v Omsku, kde tón jeho slo-

vům a základ i pozadí jeho slibům dávala autorita upřímně a odhodlaně protirevoluční Francie, přijali zprávu s vírou i nadšením. V prvním radostném opojení autoritou celé vlády bez debat určili královské protizávazky: vše dáme, vše zaplatíme, jakékoliv požadavky jiné ještě přijímáme, žádejte vše, co srdce ráčí! Francie také nezapoměla využítkovati situaci za Čechy a peníze vydávané jí na českou armádu — píše okamžitě na účet Ruska — (jak telegrafováno i do Irkutska).

Tento veliký, rozhodný okamžik major Hajný doprovází rozechvělými, vzrušenými slovy:

»Uděláme velikou věc, kterou nám historie nikdy nezapomene. Všichni s velikým napětím čekají, co budete dělat.

O nějakých výhodách pro nás za dřívější zásluhy však bez vojenské akce v nejbližší době nechtějí nyní jednat. Jestli vidíte, že se opravdu s našim vojskem dá ještě něco dělat, tedy jednejte! Přijedte, abychom uzavřeli s vládou smlouvu. Situace je velmi vážná. Prosím Tě i generála od duše, dělejte něco a přijedte. Pádem Omska padá vláda a mizí armáda a co my potom budeme dělat bez sympatií pořádných Rusů.

Nemohu připustit náš mír s bolševiky. Prosím Vás, nehleďte na vládu doma, ona nemůže přece vědět, co se zde děje!»

Tak chrabře zastupovaly Masarykovu »vládu doma« — »její orgány zde«! Kéž zůstanou jejich činy zachovány jako zářný příklad historii!

Po Hajném v posledním jednání na scénu vystupuje sám Vologodskij.

Pavlů: »Jsem Vám k službám.«

»Zdravstvujtě, Bogdan Ivanovič — rozplývá se roztomilý šéf ministerstva. — Velmi se omlouvám, že jsem Vás nechal čekat. Zdržel mne vrchní vladař. Hovořím

s Vámi, pověřen jsa k tomu ministerskou radou. Váš představitel, major Hajný, vyložil nám ve formě přání některé požadavky, po jejichž splnění možno bude doufat v nástup Vaší armády na frontu. Myslím, že přání ta, tak jak byla pronesena, jsou vám známa. Ministerská rada v zasedání, konaném 28. října, shledala je přijatelnými a protokol ministerské rady byl již vrchním vladařem potvrzen. Dovolte tedy nyní položit Vám několik otázek: 1. Co soudíte o možnosti vystoupení v nejbližší době? 2. Kdy možno v souvislosti s tím očekávatí Váš příjezd nebo gen. Syrového? 3. Pokládáte za nutné vyjasnití teď společně s naším velením otázky vojensko-technického rázu, související s vystoupením a ochranou železné dráhy? . . . Čekám na Vaši odpověď.»

»Ihned odpovím — telegrafuje šéf české sibiřské vlády. — Děkuji za Vaše sdělení. Major Hajný mne již informoval. Prosím, abyste nepokládal naše přání a požadavky za prostředek k rychlejšímu dosažení cíle. Nečekal jsem na Vaši odpověď a snažil jsem se vysvětliti situaci v Praze v tom smyslu, abych rychleji obdržel odtud kladnou odpověď. Situace je taková, že pro vážnou akci musíme vyčkati předběžného souhlasu Prahy. Zatím snažíme se využití času k nejnutnějším opatřením. Rozumí se, že všechny vojensko-technické otázky bude nutno vyřešiti společně. Můžete se spolehnouti, že budeme se snažiti věc neprotahovati; jsem na rozpacích pouze určit přesně lhůtu, poněvadž to nezávisí od nás. Dovolte mi optat se, možno-li v stručnosti seznámiti naše vojáky s Vašimi nabídkami? Pokládal bych to za prospěšné proto, aby se vytvořila určitá nálada.»

»Nejen, že nevidím překážek — volá úslužný Vologodskij — ale prosím o takovou informaci. Nediktuje mi to prospěch, ale bratrské vztahy.« — —

Tak uzavíral se obchod mezi spekulanty českou i ruskou lidovou krví. Tak tedy jednal »představitel čs:

revoluční armády«, plnomocný zástupce Masarykovy republiky. Proti odporu armády, proti žádosti poselstva, proti příkazům z vlasti!

Nehledě na rychle se přibližující katastrofu od západu, eselony stojí a čekají na místech. Proti slibu a prohlášení poselstva 6. pluk dále hlídá Omsk a je velením vybízen k trestnému hlasování pro cestu na západ. Gen. Janin, jenž nedávno tak přísně trestal společné projevy vojska a neuposlechnutí příkazu »vlády«, licoměrně se zadostučiněním ohlašuje, že prý 6. pluk odmítá evakuovati Omsk.

Dovršením tohoto obrazu jest oficielní zpráva, kterou v téže době oznamuje »Národním listům« (5. listopadu 1919) telegram z Paříže:

»Vrchní velitelství čs. armády na Sibiři oznámilo sem, že gen. Syrový jménem čs. armády sibiřské a politický plnomocník B. Pavlů jménem čs. politického vedení na Sibiři ohlásili žádost čs. vojska vrátiti se do vlasti po pevnině. Většina čs. divisií od Omska do Irkutska přeje si táhnouti přes Ural a dospěti do jižního Ruska. Tímto způsobem docílí spojení s armádou Denikinovou a octne se v území, které Denikin ovládá. Čs. vojska jsou plně vyzbrojena, jsou opatřena materiálem dělostřeleckým a technickým a mají řádně organisovaný sbor zásobovací, jízdu a koně tažné.« — —

Tak tedy gen. Syrový a Pavlů hlásí vůli armády — vůli národa! To je ovšem něco zcela jiného, než co telegrafoval sjezd pres. Masarykovi. Telegram sjezdu, který politický plnomocník zavázal se odeslati, o jehož skutečném osudu však není nic známo, hlásil už 16. června 1919 vůli československého vojska takto:

»Presidentu Masarykovi!

Čs. armáda na Sibiři prosí o pomoc. Není armády, která by na ruské horké půdě vydržela tak dlouho, aniž by se roztavila. Armáda strádá fysicky i mravně.

Vojsko bez ohledu třídního či politického přesvědčení zachváčeno touhou po domově. Slyšelo dosud pouze sliby. Konce neviděti. Nervy vojska hrozí prasknutím. Stržením národní armády do třídního a politického boje rozkládá se tato třídně a politicky. Podrobnosti sdělíme delegaci z vlasti.«

Je-li však někomu sjezd málo kompetentním v oceňování nálady vojska, či malou autoritou v podávání úsudků, tož můžeme ještě uvést oficiální hlášení služební o smýšlení armády v téže době, kdy »Národní listy« přinesly uvedenou zprávu. Tak na př. velitel 5. pluku na počátku listopadu 1919 ve svém hlášení mezi jiným píše:

»Mám důkazy, že některé roty po přibytí na nový úsek odřeknou konati ochrannou službu, což odůvodňují tím, že vzdor několikanásobným rozkazům vlády vidí, že není dobré vůle započítí s dopravou vojska domů, ba naopak, že se tato úmyslně brzdí. Vojáci nechtějí více dělati policajty Kolčakově vládě, ani nájemné vojsko pro kořistné účely jistých spojenců na úkor demokracie. Nedůvěřují ani vojenskému, ani politickému vedení, jež neplní rozkazu vlády, žádají rychlou evakuaci do klidného úseku na východ.«

Myslíme, že k tomu poznámeček není ani třeba. A přece něco možno tu vytknouti. Že to všecko jsou projevy veřejné, určené pro jiný svět, v nichž nelze bezohledně vylíti vše, čím srdce bolí, které vždy ještě musí položit si určité meze. Co by upřímně v důvěrný okamžik vám řekli snad i mnozí velitelé v armádě v tu dobu? O tom ztlumený obraz může podati důvěrný dopis mladého důstojníka jednomu z členů poselstva. Otiskujeme jej doslovně:

»Milý bratře!

Nevím, zda poměry sibiřské mne už tak otupily, že teprve dnes činím to, k čemu jsem se Ti zavázal

před Tvým odjezdem z Tomska. Dopis panu H. jsem sice psal ihned, ale nechal jsem jej uležet, abych nepsal věci, které loyální podporučík čs. vojska psátí nemá. Konečně jsem se rozhodl poslati jej v témž znění, jak jsem jej původně stylisoval a domnívám se, že pravdu, kterou jsem napsal, mohu uhájit: je to názor nejen můj, ale velké většiny vojáků Sibirjáků. Zároveň píši E. H. a mamince a při té příležitosti opětuji svou žádost, bys tyto dopisy odeslal — je-li Ti to možné — t. zv. kurýrskou poštou. Bude-li tím kurýrem delegace z vlasti, přeji šťastnou cestu. Jeďte jen a na nás vzpomínejte, jak vzpomíná národ doma. Z Východu pošlete pak nějak pěkně diplomaticky formulovanou omluvu — (à la Štefánik) — hodně namažte medu kolem úst sibiřským anabasistům a oni budou pomáhat dále obrození Rossie (z bláta do louže). Černoši mouřeníní firmy »Spojenecká pomoc Rusku« budou sloužiti dále? ... Co tomu říká rusofob a odpůrce západní cesty Hilbert? On nás přece chtěl odeslati za tři měsíce na Východ! Ukolébá a vyléčí nás ono východní moře a smyje s nás bahno sibiřské, abychom čistí přistáli v kulturním prostředí střední Evropy, v naší kýžené domovině? ... Kdy? ...

Nálada u části na magistrále (mluvím o 7. pluku) je dosud snesitelná. Dosud nebylo obětí a žádných napadení v rayonu pluku. Evakuace některých ruských částí a štábů působí sice nepříznivě, není však směrodatnou na náladu. Obrat nastane, jakmile počnou větší zimy, sníh zmrzne a tím se umožní bandám nájezdy na lýchách proti magistrále: pak myslím, že úspěšná aktivní obrana nebude možná jako v létě. Tato okolnost, že budeme jaksi bezmocnými proti bandám, bude působiti nepříznivě na náladu. K tomu se přidruží ještě nějaké »houpání« s naší strany — 60.000 dopisů, z nichž 40.000 již tři měsíce je na cestě z Japonska

a opět kurýr s nelíčenými projevy osvobozeného národa a jeho oficiálních představitelů, ústup ruských vojenských částí, razgul ruských důstojníků, zvýšení služného o 50 % (světe žasni 50 % u vojáka, t. j. 30 rublů — fůra peněz — čili v Tomsku dvakráte na večeri po půl funtu klobásy!!!) a Sibiř a vedení vojska zde půjde takhle »do bot«. (Čekám, kdy řeknou i delegace »do bot!«).

Nenastane-li opravdu reelní řešení odpravky na východ, ale nikoliv takovým hlemýždím tempem, za poměrů shora uvedených musí voják přijíti k přesvědčení, že mu odtud nepomůže nikdo, než on sám svépomocí a tím se staneme ve vojsku svědky toho, co se státi nemá a je v organisaci vojenské nepřipustným: neuposlechnutí vážných operativních rozkazů, buntu a eventuel. svévolného pohybu vlaků neorganisovaně na východ. Touha po delegátech a kritika jich jednání jsou již vážnými příznaky toho. A je-li komu toto z vedoucích lhostejno, není hoden býti na vedoucím místě, neb páše zločin na národě. Padesát tisíc je sice kapička z celku, ale zkušenosti těmito tisíci lidí nabyté se budou musiti ve vlasti respektovati. Utajená zloba velikého množství z nich k naší vládě zde a vojenskému vedení se bude přenášeti i na vládu doma. Tisíce budou žádati od vlády doma vysvětlení, kdo je okrádal o drahá léta mládí, ztrávená zde v klackování na vojně (čím se máme vzdělávati?) po uzavření míru, kdo měl právo omezovati osobní svobodu jednotlivců, jež je výronem toho nejpřirozenějšího práva, kdo vynahradí nedostudovaným léta, jež mohli doma věnovati dalším studiím k budování své existence (to černé nenáviděné Rakousko v tom ohledu dávalo široké dispense a vlastní matka (?) republika se zachová?)

Vzdělávat se můžeme, máme četbu od delegace, zájatecký odbor tam z hradu na Hradčanech přece zaslal

bedny knih — (také staré kancionály a učebnice občanské nauky americké... také pro vzdělání u nás velenutné každému). Bože, Osude, proč nás tak trestáš, proč nás vháníš do té nejlevější oposice, k anarchii, proč nás činíš předmětem mravní i tělesné zkázy, apatickými k principiálním povinnostem občana republikánce!

To Ti píši z duše já, který jsem morálně ještě dosti silným proti mnohým nástrahám zdejšího okolí a jenž jsem poměrně dobře materielně jako důstojník situován. A co by Ti napsal inženýr, profesor, stavitel a pod., který jako řadový voják neb poddůstojník hlídá most, nebo jiný objekt na magistrále v stálém napětí nervů v očekávání, že bude v neočekávané pro něj chvíli zmrzačen, nebo ubit zákeřnou ranou »bandity« (či ruského patriota, který tyto drzé cizince chce odtud tímto nelidským prostředkem dostat pryč, kam patří, by si udělal pořádek v zemi dle svého vkusu a ne dle škrobených vzorů západoevropských poměrů?). Jak uvažuje on a jaké proposice pro domov si dělá on? Neklamme se nadějí, že se zapomene na všechno toto vstupem na loď, neb přistáním u domácího krbu! Zapomene se event. během cesty domů, ale trpká skutečnost doma, boje o existenci přivede každého k reminiscenci a zpytování toho, co jsem udělal, že mladší mne je přede mnou a nade mnou, kdo je vinníkem toho, kdo zodpovídá za to?

Jsem přesvědčen, že delegace o všech těchto těžkých a vážných problémech je se strany k tomu jedině kompetentní dobře informována a že tyto problémy řeší důvtipem prozíravého politika, s přesností matematickou. Ta je jedině naší nadějí: neodveze-li nás domů, jak telegraficky oznámila z východu: (»Náš příjezd, je Váš odjezd«), pak aspoň bude jiným způsobem informovati vládu doma o tom, co nás tíží, než to udělat nešťastný ministr války, pak národní obrany a pak vo-

jenství — poslední první, který třikráte během dvou měsíců před zraky 50.000 přešival uniformu — svůj portefeuille. »Osud« mu nedovolil, aby vládě doma řekl o našich bolestech. O zesnulých jen dobře! Vylíčili nám ho jako mučedníka, ale revise jeho činnosti mu zajisté na váze uběře.

Přiloženě zasílám seznam Slezanů, sloužících dosud u 7. pluku, který bez dodatku obdržíš cestou oficielní. Použiješ-li jej k publikaci doma, připoj otevřeně pozdrav od »obrusělých« a zamražených Sibirjáků s dodatkem: že my tu ležíme (hnijeme) jakož —?— kázaly nám!

Přijmi zároveň vřelý pozdrav od chachara ze Štiti-ny, který touží po lesích za štitinskou brandžurou a třešňových májových alejích, své staré mamince, družích z mládí, své lásce, matičce Praze a zaslíbené pro Sibirjaka zemi. Vyřiď jim pozdrav! . . . — Tvůj J. P.«

Věříte pisateli? Tu už musíte věriti, poněvadž tu zpovídá se srdce.

Byla-li tedy nálada armády, za niž mluvil gen. Syrový a Pavlů telegramem »Národních listů«, ve skutečnosti taková, jak líčeno výše — (a ona byla ještě horší) — byly při nejmenším břídilskou naivností všechny pokusy zaplést armádu do vojny s Ruskem.

V tom byla slepota pánů nevyhléditelná. Velmi neochotně podržovali se — když už nebylo vyhnuti — vůli Masarykově, jak svědčí tento telegram, poslaný mistrem svému věrnému žáku do Omska:

»President Masaryk prohlásil, že nesmíme zasahovati do občanské války v Rusku. To sluší nám považovat za nepřímou odpověď na naše dotazy a podle toho upravit svou politiku. Zůstaň v Omsku jak dlouho budeš moci, ale chovej se nyní passivně. Víím, že je to mravní trest a že jsi si ho nezasloužil. Musíme se

však podříditi a dle toho jednati. V takových chvílích třeba kalich vypít až do dna.«

Také dr. Beneš v závěrečné odpovědi na poslední pokusy »vzkříšení« čs. intervence odpovídá ostrým telegramem, který však po spojeneckých linkách do Sibíře došel až — 1. prosince 1919:

»Váš telegram z října. Čs. vláda myslí, že by se považovalo každé nové angažování vojska, jakož i dobrovolců za hazardní avanturu, která by neposloužila ani nám, ani našim ruským přátelům. Považuji projekt Pavlů za neuskutečnitelný, který by mohl jen ještě desorientovati a rozhořčiti naše veřejné mínění. Jest mítí armádu co nejdříve doma a bez nových obětí. Váš Beneš«.

To vše je ještě jedna ilustrace ke všem velkým frásím velicích generálů a vládnoucích politiků o pořádku, disciplině, účtě k zákonům a poslušnosti k vládě.

Rozvrat armádního mechanismu, jak vidno, i tu začal se shora. Dobrý a bezradný ve své zodpovědné úloze F. V. Krejčí nedovedl než přikyvovati oficiálním autoritám.

Za to však bouřil se již dávno opoziční, liberálnější český Vladivostok. Dne 31. října přijeli do Irkutska Dr. Girs a v průvodu ppl. Wuchterle a brzy za nimi i gen. Čeček. Bylo to otevřené vystoupení proti politice Pavlů. Byl to pokus zaměnití linii Pavlů-Syrový linií, »jdoucí s duchem vojska«. Ale jestliže žádné telegramy a příkazy z domu nebyly s to, změnití náš politický kurs v Sibíři, tu ani žádná vnitřní palácová opozice nebyla by mohla otrásti postavením autonomní čs. sibiřské vlády, vyplňující v dorozumění s francouzskou missí instrukce Dra Kramáře — srozuměného s Paříží — kdyby nebyla do sporu zasáhla vis major v osobě vítězné ruské sovětské armády.

Omsk neodvratně dokonával a s ním i celé čs. intervenční dílo. Omsk nemohla zachrániti žádná změna velitelů, žádná pomoc »spojeneckých vojsk« gen. Janina. Nadarmo pod Čeljabinskem zahynul disciplinovaný srbský národní pluk, jenž šel na frontu poslušen příkazu gen. Janina. Všechno ruské kolem i v týlu obrátilo zbraně proti němu, tomuto poslušnému sluhovi cizího imperialismu.

Omsk nemohly zachrániti ani hystericky zoufalé pokusy reakce. »Boj, poslední, smrtelný zápas s vrahem — a uklidnění násilím týlu!« — křičí na vzrušené schůzi držitelé moci v Omsku v úzkosti a zlobě, poněvadž jejich zákonům vypověděla poslušnost — historie. »Jestli masa nechápe, co činí, nutno ji přinutiti dělati to, čeho je třeba a ne to, co chce ona.« — —

Pravda? — Ale nač potom boj proti revolučnímu teroru? Jaký důkaz platí tu pro odpověď na otázku, kdo je na výši lidské kultury, schopný koncipovati a prováděti v život dokonalejší lidský řád? — Lidé, volající tu po násilí, dávají se unášeti záští, jež poráží slepotou a zbavuje úsudku, a nechtějí znát chladné dotěrné otázky: Jak? Jak vystupňovati ještě bílý teror, aby zadával anarchii, aby nebyl naopak sám pohlcen výbuchem zoufalého rozhořčení, které nahromadilo se v masách za půl roku bílé vlády. Kolik lidí uspokojí onen nezbytný teror? Jak vyřešili týž úkol, o němž marně křičí Omsk, proti vůli a proti snahám celého světa bez cizí pomoci, nenávidění, přezírání, neuznání vládců v Moskvě? Kolik lidí uspokojil tam onen uznaný nezbytný teror? — —

Kdo, jsa u vlády, nepostavil si tyto otázky, musil býti neschopným vládcem. Skutečně také: v Omsku křičeli silná slova neschopní stavitelé nového Ruska — tiž lidé, kteří způsobili pád staré budovy státní. Proto zmitají se v úzkosti i bezmocném vzteku mezi bezlí-

točným, instivým terorem a záclivaty podlízávé, žebravé štědrosti — v slibech ústupků; mezi hrozbami i prosbami. Vzáývají i proklínají jedním dechem i Francii, která by vši duši ráda pomohla, ale nemá sil, vzývají Německo, ono veliké Německo Viléma II., Hindenburga a von der Goltze — (před jehož silou i porádky ruská reakce skláněla se s nadšením i po celou dobu vojny) — které by od srdce rádo pomohlo, ale jemuž nedovolí.

V této situaci pouze v jediném mohou i jsou ochotni spojenci pomoci: — v zácliraně duše svého sibírského dítěte, v zácliraně — zlata. Do salonu vrclního vláclare jako k loži umírajícího dostavuje se celý diplomatický sbor nabíclnouti mu, že vezmou pod mezinárodní ochranu veškerou zbylou zásobu zlata a vyvezou ji — do Vladivostoku. Není divu, že Kolčak, jenž znal svůj svět, jenž znal své pappenheimské, jenž věclěl, že právě ve Vladivostoku konají se přípravy k porodu nové vlády za klotrovství spojenců, nevydržel diplomaticky uclazený ton a třesa se rozclílením, křiknul jim přímo do oclí: »Já vám nevěclím! Raději nechám zlato bolševikům, než bych ho vydal spojencům!« — V té chvlí, jak vidno, spojenecké diplomacii podařilo se i samého Kolčaka přivésti blíže k národu a do stop mnohých jeho včerejších přátel, kteří již pochopili a prohlásili, že »lépe sbolševiky než se spojenci«. A to zůstane vždy zásluhou spojenecké diplomacie. — —

Omsk sklamán cizími, marně sháněl vlastní síly na boj. Na onen »boj poslední a smrtelný« nepřišli pouze — bojovníci. I věrný kolčakovštině měšťák, jenž ochotně s chlabrými i tvrdými gesty posílal běclný lid na frontu hájiti »vlast a svůj majetek«, zalezl a skrčil se v kout, když bylo nebezpečí blízko. Marně reakce zvala Čechoslováky na frontu a křtila své černé kozácké pluky jménem »Mistra Jana Husi«, zatím co současně těmi-

těž ústy, ale stejně marně vzývala »Legie svatého kříže« k osvobození Moskvy z rukou nevěřících. Marně rozněcovali náboženský fanatism na schůzích »Bratrstva sv. Hermogena«, oslavovaného spolu s nejčernějšími staroobrjadci vším vlasteneckým osvíceným tiskem. Marně rozněcovali plamen »svaté války« i mezi vyznavači islamu proti rudým komisařům.

»Společně se mnou každý dle své víry obětujte zbožně vřelé modlitby Bohu i synu jeho Kristu i proroku Mohamedu za darování nám vítězství; bude společně bít se pravoslavný, staroobrjadec, musulman, katolík. Věřte v Boha a věřte sami sobě! Směle a mužně ku předu za víru a rodnou zemi!« Tak volá k ucpaným uším ztrativší rozvahu gen. Diterichs.

Omsk nenašel obránců. Ani sebe okázalejší mravní podpora francouzské misse, zůstavší v Omsku pod ochranou bodáků 6. čs. pluku do posledního okamžiku a do poslední možnosti, nemohla vlítí rozkládající se mrtvole starého Ruska životních sil. Nemohla ji vzkřísit ani nová opožděná »demokratizace« protirevoluční fronty. Čs. část západně Omska, napolo vzbouřena, už opustila Kurgan před blížící se rudou armádou, zanechavši jí všechna obrovská, nacházející se tam stáda koní, za miliony pro koňskou rezervu a pro republiku nakoupená. Pod touto železnou nezbytností přes všechny opačné snahy již 1. listopadu 1919 je nucen gen. Janin zničení naděje, vzbuzené jím v kolčakovských kruzích, oznámením, že »není zatím důvodu, aby čs. vojsko, plně zaměstnané hlídáním trati, vystoupilo na frontu.« A týden později, ironií osudu, právě když »Národní listy« oznamovaly světů hlášení oficielních reprezentantů čs. armády o její domnělé vůli, probíti si cestu domů přes západ, ujížděl nejvyšší velitel její, gen. Janin před rudou armádou z Omska na východ. Opouštěl jej v čele francouzské misse nápadně laskavý

k československým vojákům, chráněn z předu i z týlu čs. vlaky. Neboť v té době už ruské okolí hrozilo každou chvílí vybuchnouti v povstání. Na ochranu evakuace samé omské vlády čs. bodáky nebylo už ani pomyslení. Více než 70 vládních vlaků uvázlo potom mezi Omskem a Novonikolajevskem, zatarasivše tak možnost odchodu i těm zbytkům omské armády, které byly by snad i ochotny odejiti ještě dále na východ.

Omsk padl jako vetřechý koráb v moře. Pádem Omska začala katastrofa, o jaké nesnilo se ani největším pessimistům protirevoluce a největším optimistům revoluce. Efemerní moc »všeruské vlády« rozplynula se jako dým. Trosečníci sibiřského systému, zachraňující se ve vzbouřených vlnách lidového hněvu, proměnili se z včerejších přátel na vlky, v panice dávící se navzájem s šílenou snahou po cizích mrtvolách zachrániti sebe.

Poražený Kolčak bez armády zůstal osamocen. Přátelé odešli od něho, jeho včerejší služebníci házeli po něm blátem, bývalí spojenci obrátili frontu proti němu. Měl zůstatí sám do konce opuštěn zbabělými spoluviníky.

Pokud se Čechů týče, tu pád Kolčakova Omska byl i pádem politiky Pavlů. Dne 12. listopadu 1919 byl také dosavadní politický plnomocník odvolán vládou. Telegram, vyprostivší Pavlů z trosk jeho politického díla, ponechavší však přes vladivostocké naděje — z pochopitelných příčin — figuru gen. Syrového na svém místě, zněl:

»Rozhodnuto ministerskou radou povoľati Vás do vlasti, abyste podal podrobnou zprávu a zúčastnil se eventuálně všech přípravných prací, které se zřetelem na brzký návrat naší armády bude nutno učiniti. Před odjezdem učiněte opatření o vedení všech politických

a vojenských věcí v dohodě s gen. Syrovým a poselstvem«.

Pavlů zachraňuje sebe, hodil pak po Kolčakovi kamenem, podepsav sensační »Memorandum« svého nástupce Dra Girsy. Nad zříceninami »osvobozené« Sibíře, pod tlakem nově rostoucího odboje ve vlastní armádě, marně čekající na výsledky činnosti poselstva z vlasti, rozčarované, nenávidějící své vedení, nedůvěřující nikomu na světě kromě svých volených zástupců — (ponechávajíc právě tyto tak skvěle ospravedlnil vývoj událostí) — rodí se náhlý odklon doleva i u čs. oficiálního kursu. Vyjadřuje to uvedené »Memorandum«, jež s podpisy obou politiků hlásá světu:

»Nesnesitelný stav, v jakém nachází se naše armáda, nutí nás, abychom se obrátili k spojeneckým mocnostem s prosbou o radu, jakým způsobem čs. armáda mohla by si zajistiti vlastní bezpečnost a svobodný návrat do svého domova, o němž rozhodnuto bylo za souhlasu všech spojeneckých mocností.

Armáda naše ochotna byla chrániti železniční trať a dopravu v úseku jí přiděleném a úkol tento také svědomitě konala.

Nyní však pobyt vojska našeho na magistrále a ochrana její stává se nemožným z důvodů naprosté bezúčelnosti, jakož i z důvodů nejprimitivnějších požadavků spravedlnosti a humanity. Ochraňujíc železniční trať a udržujíc pořádek v zemi, armáda naše nucena jest proti svému přesvědčení podporovati a udržovati onen stav naprosté libovůle a bezzákonnosti, který zde zavládl.

Pod záštitou čs. bodáků místní vojenské ruské orgány dopouštějí se skutků, nad nimiž užasne celý civilisovaný svět. Pálení vesnic, vraždy mírných ruských občanů celými sty, rozstřelování bez soudu lidí demokratických na pouhé podezření z politické neloyálnosti

jsou na denním pořádku a zodpovědnost za to vše před soudem národů celého světa padá na nás, že majíce sílu vojenskou, nezabránili jsme tomuto bezpráví.

Tato naše passivita jest přímým důsledkem principu naší neutrality a neviněšování se do vnitřních ruských záležitostí a ona je příčinou, že my, zachovávající naprostou loyaltitu, stáváme se proti své vůli účastníky zločinů. Oznamujete toto zástupcům spojeneckých mocností, jimž čs. národ a vojsko byli, jsou a budou vždy věrnými spojenci, pokládáme za nutné, abychom všemi prostředky postarali se uvésti ve všeobecnou známost národů celého světa, v jak morálně tragické situaci ocitla se čs. armáda a jaké jsou toho příčiny.

Sami nevidíme jiného východiska z tohoto postavení, než okamžitý návrat z onoho kraje, jenž nám byl přirčen k ochraně a do uskutečnění návratu, aby nám dána byla volnost zabrániti bezpráví a zločinům, ať již vycházejí z kterékoliv strany.

V Irkutsku, 13. listopadu 1919.

B. Pavlů, Dr. Girska.«

Jaké pocity musila míti veřejnost ruská i československá, která nemá tolik smyslu pro praktickou politiku, užřevši pod »memorandem« podpis Pavlů, jenž ještě před dvěma nedělemi sjednával s touže vládou vyslání českých vojsk na frontu ku spáse téhož režimu! — — To je — politika; politika zlata a mravnost jeho bohů a všech autorit »na výši doby«.

Toto memorandum bylo po irkutském sjezdovém protiintervenčním odboji druhou ranou vlastnímu dílu. Znamenalo, že Pavlů, jenž nedávno povalil protiintervenční sjezd, přinucen brzy tlakem historie slavnostně zřici se intervence. Není tedy divu, stoupla-li po tom ještě výše autorita internovaného sjezdu, není divu. nechtěli-li řadoví legionáři smířiti se s potrestáním svých delegátů. — —

XVI.

Třetí ránu vlastnímu dílu, jakožto poslední vzepjetí před pádem, dal sám otec čs. intervence, generál Gajda, svým vladivostockým povstáním. Povstání propuklo těsně po vyjití memoranda, spojeno s ním do určité míry jemnými nitkami, a nebude na závalu věnovati mu více pozornosti.

Gajda a jeho družina po svém příjezdu do Vladivostoku jali se okamžitě rozvíjeti horlivou činností v organizaci převratu. Agitaci mohli vésti veřejně, jsouce kryti imunitou čs. generála a chráněni ve svobodném demokratickém projevu jakožto přátelé Čechů mezinárodní policií. Kolčák, patřící s bezmocnou zlobou na politickou cestu Gajdovu Sibiří, informován o jeho činnosti svým zástupcem na Dálném Východě, gen. Rozanovem, nemohl dělati nic, než že administrativním pořádkem — a tím tedy ještě i proti platným za jeho režimu carským zákonům — zbavil svého odbojného generála hodnosti, kterou mu dal za pomoc poskytnutou kdysi vojenské diktatuře. Již v prvních dnech Gajdovy činnosti ve Vladivostoku gen. Rozanov oznámil mu přípisem text telegramu, podle něhož »rozkazem nejvyššího vladaře gen.-poručík Gajda propouští se z ruské služby a vyškrtává se ze seznamu ruské armády.«

Gajda na tento příkaz svého představeného odpověděl vržením rukavice, prohlásiv Rozanovu, že »nařízení Kolčaka, jehož neuznali nejen spojenci, ale ani vlastní národ, on také neuznává«, a »že neodjede z Ruska dříve, dokud se mu nedostane od Kolčaka plného zadostiučinění za utrpenou urážku«.

Gajda počítal hlavně na pomoc Čechů. Ale byli-li na hoře noví politikové ochotni užiti osobních ambicí a smělosti Gajdy k čs. rehabilitaci, tedy »všennárodní«

sjezd jménem armády odmítl jakoukoliv novou úlohu v Gajdových vnitřně sibiřských experimentech. Přípis onen poslaný úmyslně delegaci prostřednictvím Dr. Girsy jakožto stranníka vladivostockých kombinací převratových, přes svoji prostou stylisaci dobře osvětluje položení a není svými »všenárodními důvody« proti lehkomyšlné avantuře i svými všenárodními nedostatky bez zajímavostí. Uvádíme ho proto doslovně:

»Delegaci vlády československé republiky.

V memorandu, jež jsme Vám při Vašem příjezdu do Vladivostoku jménem II. voj. sjezdu předložili, byla konstatována jako hlavní příčina neutěšeného stavu armády okolnost, že v roce 1918 byla opuštěna politická linie, důsledně prováděná Masarykem za jeho pobytu ve vojsku v roce 1917, t. j. linie naprosté neutrality v ruských vnitřních sporech. V porušení této linie vidíme stále příčinu ideového chaosu a z něho vyplývající desorganisace naší armády.

Nebezpečí toto není ještě ani dnes úplně odstraněno: v nedávné minulosti byly okamžiky, kdy se zdálo, že vnitřní sibiřské poměry komplikují se takovým způsobem, že opět strhnou do svého víru i čs. armádu. Ač bezprostřední nebezpečí, zdá se, pro tento okamžik pominulo, i přes to v budoucnosti není vyloučeno, že armáda bude znova vtažena v aktivnější účast na občanské vojně v Sibiři: jest se obávati, že bude se opakovati loňský pokus postavit na jejích bodácích nový vládní aparát. Toto nebezpečí bude tím větší, čím delší bude nucený pobyt armády v Sibiři a následkem abnormálních poměrů nebude fakticky odstraněno dotud, dokud vojsko nebude vyvezeno.

Vladivostocký tisk, stojící na straně admirála Kolčaka, docela otevřeně mluví o chystaném převratu proti Omské vládě. O této věci přináší časopis »Dalnyj Vostok« ze dne 24. září 1919 čís. 153. (prohlášení organi-

sace kadětů a vladivostocké sekce »obrození vlasti«) článek »K pokusu o převrat«, v němž mluví se o připravovaném vystoupení proti vrchní státní moci a o nervosní náladě veřejnosti. V krátkém příznivém ocenění loňského čs. vystoupení proti bolševikům praví, že tenkrát bylo vystoupení pro ruský národ cenným, ale »dnes otázka o vzájemném poměru vlády a veřejnosti, o možných a snad docela i nutných reformách v tomto vzájemném poměru, je otázkou ruské vnitřní politiky, v níž je úplně nepřípustno a škodливо každé postránní zasáhnutí.«

Odvolávající se na prohlášení spojenců, že nebudou zasahovati do vnitřních poměrů Ruska, vladivostočtí činitelé doufají, že oni potlačí každý pokus o násilné svržení této (t. j. Kolčakovy) vlády, jestli by takový vycházel od cizozemců.

»Golos Rodiny« ze dne 25. září t. r. (úvodník »Staré projekty a národ«) jmenuje docela osobu, stojící v čele chystaného převratu (Jakušev).

V souvislosti s připravovaným převratem přináší »Russkij Ekonomist« (22. září 1919) článek »Generál Gajda«, ve kterém možnost převratu uvádí v souvislost s aférou gen. Gajdy. Mluví v něm o tom, že Gajda »neměl práva stavěti svou osobní samolibost nad nacionální a státní zájmy Ruska, on měl mlčky smířiti se, odejiti na čas a předati svou záležitost soudu ruské veřejnosti a historii. Ale místo toho gen. Gajda volil druhou cestu — cestu nebezpečných experimentů a politických intrik. Jeho jména použili již skrytí političtí dobrodruzi, kolem něho počaly se kupiti různé elementy, snící o nových přízracích krvavých srážek.« Článek končí: »My jsme se strašně unavili všemi cizími nezvanými hostmi a přimlouvčimi za ruský národ, jeho domnělými druhy, těžícími z krvavých srážek pro své egoistické cíle.«

Z uvedených výňatků z vladivostockého denního tisku je patrné, 1. že koncem září ve vladivostockých kruzích omské vlády blízkých měli obavu před chystaným státním převratem, 2. že z jejich politických odpůrců měla se ustaviti nová vláda, při které gen. Gajda měl hráti důležitou vojenskou úlohu a 3. že převrat měl býti proveden za účasti čs. armády.

»Vladivostocký Věstník« věnuje celé jedno číslo (čís. 28. ze dne 26. září 1919) záležitosti gen. Gajdy. Nechceme se pouštět do charakteristiky sporů mezi Gajdou a Kolčákem, jež článek snaží se vyličiti jako vojenské a hlavně politické. Poukazujeme jen na pasus, že »odchodem svým gen. Gajda nepokládá svou začatou práci za skončenu. On i všichni čeští důstojníci, kteří jsou v jeho pravomoci, i všichni ruští důstojníci, kteří ho doprovázejí — neustanou, dokud nebudou tyto požadavky (vojenské i politické) uskutečněny.«

Zároveň lze pozorovati náhlý obrát v oceňování vlády Kolčakovy v čs. oficiálním tisku. Tolerantní shovívavé stanovisko mění se v ostře kritické, jež nešetří stínů (jinak docela oprávněných), aby vyzdvihl se protilidový, reakční ráz omské vlády. V »Čs. deníku« v čís. 217 ze 16. září t. r. v článku »Sibiřská krise a my« praví se v konci doslovně: »Naše vojsko v Sibiři je proniknuto k dnešnímu omskému režimu nedůvěrou a s upřímným zájmem sleduje snahy ruské veřejnosti po nové úpravě vládního systému v Sibiři.«

A v článku »Oběti násilí a zpuštění« (»Čs. deník« čís. 230. z 30. září 1919) poprvé dovídáme se, že v Sibiři existuje diktatura. »... V Sibiři není pouze diktatura admirála Kolčaka, ale každého, kdo se ve stínu jeho režimu dostane k moci.«

Zároveň s touto kampaní tiskovou objevují se příznaky napjaté situace: přítomnost ve Vladivostoku pluk. Stěpanova, agitace gen. Gajdy v částech vladivo-

stocké posádky, denní styk jeho se štábem Dálného Východu.

Z předcházejícího je zřejmo, že některým kruhům našim není tak úplně cizí myšlenka nového zasažení čs. armády do vývoje sibiřských vnitřních událostí. Týž názor odnesla si naše delegace z návštěvy u politického plnomocníka ve Vladivostoku Dra Girsy a gen.-majora Čečka 8. října t. r.

Je samozřejmo, že věci tak dalekosáhlého významu nemohly se dít bez vědomí spojeneckých zástupců ve Vladivostoku, kteří ve sporu gen. Gajdy s Kolčákem postavili se na stranu prvního. Gen. Rozanov přijíždí do Vladivostoku pod ochranou dvou obrněných vlaků zatknouti Gajdu a zesiluje posádku za účelem odvrácení chystaného převratu. (Vyhláška spojeneckého velitelství ve Vladivostoku.) Podle slov »Vladivostockého Věstníku čís. 28. z 26. září 1919 však »spojenečtí zástupci jevíli čilý zájem o tuto záležitost gen. Gajdy: deputace Američanů, Italů, Japonců i Číňanů přišly vyslovit nesouhlas s tímto ukazem« (t. j. rozkazem zatknout gen. Gajdu).

Zároveň dochází k několika incidentům (zastřelení amerického i našeho vojáka ve Vladivostoku ruskými důstojníky), které vnitřním významem a historickým položením mohly by se ve svých důsledcích podobati čeljabinskému incidentu z minulého roku.

Zdálo by se, že demokratickému citění naší armády by vyhovoval chystaný převrat pod devisou »záměna diktatury Kolčakovy demokratičtější vládou«. Nemůže být pochyby o tom, že každý demokraticky smýšlející Čech i Slovák nemůže si nepřát, aby vláda nad Ruskem dostala se do rukou jeho lidu a aby současně občanská válka skončila. Stojíme však na stanovisku, že obojí, jak ustanovení demokratické vlády, tak i zastavení občanské války musí býti v první řadě prací Rusů sa-

mých. Odporuje to principům demokratismu, osvojovat si suverenní právo ruského lidu na uspořádání jeho vnitřních poměrů. Skutečná svoboda žádného národa nemůže na delší dobu býti podpírána cizími bo-
dáky.

V čele zamýšlené akce stojí jednotlivci, či nejvyšší skupiny a korporace, jež však v širokém hnutí lidovém nemají opory, neboť ta část ruské veřejnosti, která aktivně zúčastňuje se politického hnutí, stojí proti sobě v tak protichůdných táborech, že vyrovnání mezi oběma směry je nepravděpodobné. Tím dostává záležitost osobní zabarvení.

Možné zasažení našeho vojska do vnitřní ruské politiky bude snad zastánci nového převratu odůvodňováno tím, že loňským vystoupením vzali jsme na sebe odpovědnost za směr sibiřské politiky a že máme tedy povinnost zasáhnouti aktivně, jestli tato politika odporuje příliš nápadně zásadám demokratickým. Před očima zastanců rýsují se světlé perspektivy obnoveného politického vlivu českého i domnělých hospodářských výhod pro republiku. Ve skutečnosti však v době omského převratu (Kolčakova), kdy český vliv ještě neklesl tak hluboko a kdy reakce teprve vzrůstala, kdy korigování vnitřních poměrů ve směru demokratickém bylo by snad nevyžadovalo vůbec žádných obětí, tenkrát jsme se nehlásili ani k odpovědnosti, ani k povinnosti zasáhnouti.

Více než roční činnost čs. vojska na Sibiři zkrachovala politicky, vojensky i hospodářsky. A po těchto smutných zkušenostech na všech vůdčích místech našich v Sibiři stojí tíž lidé jako v loni a proto máme opodstatněné obavy, že opakování loňského pokusu končilo by týmiž smutnými výsledky, tím spíše, že nikdo nemůže popřít fakt, že nová aktivní činnost jest

i prostě fysicky nad síly armády a nikdo nemůže upíratí vojsku právo vrátiti se bez dalších bojů domů.

Dalším důvodem přívrženců aktivního zakročení může býti předpoklad, že následkem jeho dostane se armáda domů směrem západním laciněji a rychleji.

Opakováním loňského pokusu utrpěla by však republika nové těžké škody nezbytnými ztrátami na životech a na invalidech. I za nejpríznivějších okolností návrat do vlasti západním směrem vyžadoval by velké vojenské operace a následkem toho i delšího času (i velkého finančního nákladu) a v důsledku toho evakuace přes Vladivostok bude při dobré vůli všech zúčastněných činitelů provedena i rychleji i levněji.

Stáli jsme a stojíme stále na stanovisku všenárodním, t. j. velké většiny našeho národa i jeho sibiřské armády. Podporovati dále v občanské válce jednu třídu ruského národa proti ostatním a angažovati armádu v interesech této znamená provozovati třídní politiku. Ale takováto politika, jdoucí proti zájmům většiny jak našeho národa, tak i proti zájmům a přesvědčení naší armády, nemůže a nesmí býti naším vodítkem.

Veškerá světová demokracie volá v poslední době důrazně k svým vládám, aby přerušily intervenci v Rusku. Je vedena týmiž důvody, jako čs. armáda v Sibiři. Tento tlak demokracie na vlády stoupá, čím je zřejmější pravá tvářnost a úmysly Kolčakovy diktatury. Tím vzniká v spojeneckých zemích nepokoj, vládám nepříjemný; jest samozřejmo, že změnou, třeba jen ve smyslu zdánlivě demokratickém, na čas by se nespokojenost zmenšila. Proto bylo by v zájmu spojeneckých vlád, aspoň některých, aby na Sibiři omská vláda změněna byla jinou. Ale z důvodů již vyložených nemohli bychom soubhlasiti, aby snad některé spojenecké vlády v těchže intencích chtěly použití naší armády.

Od druhé polovice roku 1918 počíná vojsko samo jevíti snahy postaviti se vůči Rusku na stanovisko naprosté neutrality. To je čím dále šířeji chápáno a na konec stojí armáda na stanovisku, že pouhá přítomnost našeho vojska v Rusku neodpovídá interesům ani ruského ani českého národa a volá tím úsilovněji po návratu domů. Je to doba táhnoucí se od ústupu z povolžské fronty k jekatěrinburskému sjezdu v dubnu t. r., k irkutskému sjezdu v červnu t. r., k době těsně svázané s nadějami na návrat domů, jež vojsko ve sjezd skládalo, až do příjezdu Vaší delegace, a jež dnes znovu oživují v očekávání Vašeho řešení.

Rychlé odvezení našeho vojska bez boju domů stává se kardinálním bodem čs. politiky na Sibíři a nejvážnějším úkolem všech zdejších vedoucích činitelů.

Téměř zároveň vzniká doma hnutí se stejnými cíly, projevující se v květnových schůzích a resolucích.

»Každý, kdo by z jakýchkoliv důvodů oddaloval návrat vojska ze Sibíře domů, anebo se ještě dnes domnívá, že my spasíme Rusko svou intervencí, nezná ruských poměrů, nezná duši našeho vojska a dopouští se na 52 tisících nejlepších synech čs. národa velikého zločinu.«

»Něpřejeme si, aby náš stát svou brannou mocí zasahoval do vnitřních záležitostí okolních států z jakýchkoliv příčin a žádáme s největší rozhodností, aby branných sil republiky užíváno bylo jedině a výhradně k obhájení našeho státu. Proto žádáme, aby byl urychlen návrat našich vojsk z ciziny, jmenovitě z Ruska.«

To jsou citáty z pronesených řečí a resolucí, přijatých na manifestačních schůzích 1. května t. r. v Praze.

Stejných intencí je telegram ministra zahraničních záležitostí Dra Beneše naší sibiřské armádě ze dne 23. června 1919, v němž doslovně se praví, že »národ od Vás dalších obětí nežádá«. Pro naše ministerstvo za-

hraničních záležitostí je již celá otázka sibiřské armády řešena ve smyslu našeho dnešního přípisu (Úkoly naší sibiřské armády a její návrat. — Čs. korespondence 24. července 1919. Paříž.): »... nelze počítati se žádnými pokusy ani vojenskými, ani politickými, které by chtěly angažovati naši sibiřskou armádu k nějakým dalekosáhlým akcím ... V tom smyslu byly dány instrukce a informace naší armádě v Sibiři několikrát za sebou (zejména telegramem ze dne 23. července a po té několika novými telegramy, žádajícími, aby naše čs. armáda v Sibiři učinila, pokud je to v její moci, všechny možné přípravy k odchodu přes Vladivostok).«

Prohlášení Poselství vlády praví rovněž (»Vladivostocký věstník« čis. 24. ze dne 21. srpna 1919): »Rozhodnutí hlavy našeho státu, rozkaz republikánské vlády, přání celého národa je míti vás doma.«

Stejný názor presidenta Masaryka na zachování neutrality našeho vojska vůči ruskému národu byl nám Vámi tlumočen při Vašem příjezdu do Vladivostoku.

Velitelem čs. vojsk Dálného Východu při jedné jeho návštěvě bylo nám sděleno, že vláda republiky poslala naší armádě rozkaz, prikazující zachování přísné neutrality.

Opíraje se na výše uvedené důvody, jakož i názory kompetentních činitelů z vlasti i přímé rozkazy vlády, žádáme, aby za každých okolností bylo zabráněno novému zatažení našeho vojska do občanské vojny na Sibiři, aby pokud možno nejrychleji bylo soustředěno na území neutrálním a méně vystaveno možnostem provokace a zneužití. Žádáme dále, aby naším vojskem zachována byla nejpřísnější neutralita, aby nevykonával se naší armádou, stojící na magistrále, ani nátlak politický.

Jsmo přesvědčeni, že při eventuelním převratu pasivní úloha naší armády silou poměrů změní se v ak-

tivní, jestli naše vedení nebude státí na stanovisku přísně neutrálním.«

Tolik II. sjezd československého vojska na Rusi, jenž — jak vidno — při své všenárodní koalicičnosti byl daleko od bolševismu, proklamovav dobrodušně i neutralitu v socialistickém třídním sporu.

Sjezd však viděl nebezpečí i v nové česko-ruské demokratické vládě, jež byla by vždy cizí ruským masám, a pro niž opět čs. bodáky musely by dáti oporu a ochranu proti — ruským »bolševikům«.

Ale ani u ruských politických stran ve Vladivostoku nesetkal se Gajda s většími sympatiemi. Nikdo sice ze zodpovědných zástupců demokracie neodporoval protikolčakovské akci z principu, ale nikdo nechtěl býti spojencem v gajdovské kombinaci. Ba i nedůvěřiví spojenci, s nimiž Gajda sám vedl vyjednávání, a zejména zástupci Francie z opatrnosti nejevili mnoho nadšení pro osobní Gajdovy plány. »Gajda? Vždyť je to táž kolčakovština!« Tak mínil americký plukovník Grevs. Na druhé straně bylo však těžko najíti jiné východisko. Spojencům přece jen bylo nutno v prvé řadě udržeti protibolševickou frontu. A takovou záruku nemohla dáti žádná z politických demokratických stran, neboť i levé křídlo kadětů stále více a více odsunovalo se od politiky intervenční i od oficiálních spojenců. I mezi vlasteneckým důstojnictvem, jež bylo věrným caru pouze z patriotismu, po zkušenostech se spojeneckou pomocí, hlavně japonské monarchie, rostla touha po skončení občanské války smírem s bolševiky a po osvobození ode všech »spojeneckých« vlivů. Heslo: »lepší bolševici než Japonci« stávalo se heslem všech čestných lidí v Sibíři, s čímž musil souhlasiti se svými přáteli i Gajda. Za takových okolností i spojenci, kteří dali se Gajdou přesvědčiti o nutnosti svržení Kolčaka, v zájmu záchrany protibolševické fronty, nemají-li býti ztraceny

všechny posice, dobyté proti bolševikům, i ti mohli připustiti pouze takový převrat, který neopíral by se o lidové massy a neuhýbaje živé lidové vůli, zůstal by při spojenecké orientaci: t. j. neopouštěl by společnou protirevoluční frontu. Současně však svržený Kolčak nesměl býti zaměněn Semenovem, který byl soukromým exponentem zájmů Japonska proti zájmům ostatních spojenců. Bylo však těžko najíti novou vhodnou ideu pro takový převrat:

Když zmizel v bezdnu »nejvyšší cíl« restaurace celého Ruska, vynořila se nutnost dáti uhasínajícím plamenům protirevoluční akce zápalnější věcnou potravu, dáti lidu bližší heslo. Vynalézavost tu byla velmi ohraňována. Nezbylo, než začít znova, vzkřísiti pro zbylé Sibiřany starou »ideu« autonomní, vlastenecky demokratické Sibiře. S tím se také začalo. Snadno a rychle našel se však pouze autonomista Jakušev a demokrat Moravskij. Oba sice dávno opotřebovaní a s pochybnou reputací, ale za to stejně jako Semenov od prvé rozmluvy s Gajdou ochotní jménem boje proti bolševismu svrhnouti Kolčaka, ne vůlí národa, ale šavlí »nejpopulárnějších bojových« generálů.

Tak se stalo, že firma Jakušev a Moravskij, nahrazující na scéně ruskou veřejnost s ředitelem Gajdou jako »velitelem všech ozbrojených sil Sibiře« — (tím tedy ve skutečnosti nejvyšším pánem nové rodící se mocnosti) — mohla konečně dostati mezinárodní koncesi na provedení převratu. Majíce povolení Japonska mohli dokonce počítati na loyaltitu nebo v určitém případě snad i na přímou podporu Semenova v akci proti Kolčakovi. Neboť Semenov, představující Japonsko, byl na východě pánem nejmnocnějším; bez něho nebylo sibiřské protibolševické vlády.

Najíti osoby ochotné vládnouti nebylo tedy těžko. Těžší věcí bylo však převrat provést, t. j. najíti reelní

sily k útoku. Na to rozhodně nestačil zeleno-bílý praporek sibiřský, vyzvednutý Gajdou a dvěma bezvýznamnými sibiřskými vlastenci. Prapor mohl snad přivábiti spojenecké oči a ukojiti některé spojenecké zájmy, ale nemohl přivábiti ani ukojiti lidové massy. Gajda to věděl. Jistě znal cenu Jakuševa i Moravského a všech těch obětavě i Drem Girsou protežovaných drobných protibolševických politiků druhu Kosminského a pod. S nimi nerostla v lidu popularita připravovaného převratu. A přece Gajdovi, jenž všechno dal za slávu a popularitu, před jehož očima nyní za zničenými sny stále určitěji se rýsovala nepopulárnost jeho ztraceného díla, nutna byla záchrana. Možno věriti, že při pohledu zpět na řady mohyl, jimiž poseta byla jeho cesta k slávě a moci, na dýmající požářiště dvě léta jím osvobozované Sibíře, cítě se vyhozeným ze dveří reakce, kterou v honbě za moci sám posadil na trůn, odmítán ruskou veřejností, na níž chtěl založiti svoji popularitu, chladně přijat i osvobozenou vlastí, od níž čekal slávu i vděk. Gajda zatoužil stejně po rehabilitaci jako po odvetě. Těžko říci, co bylo v něm silnější.

Proto nehledě na nezdar u ruské veřejnosti a malý úspěch u spojenců Gajda nezastavil se na cestě k cíli. S vlastní jemu úporností šel dále tvrdošíjně a slepě, byt i nevystupoval již s takovou jistotou a bezpečností, s jakou prováděl dřívější své akce. To bylo příčinou, že v oné skryté hře, kdo bude nástrojem a kdo tvurcem, stal se Gajda nástrojem v rukou povstalců. Ruští spiklenci z jeho vlaku, rozčarování bezúspěšným hledáním starých známých demokratických firem, následkem styků s Japonci klonící se svým ruským srdcem vždy více a více k Moskvě, obrátili se prostě k tomu, kdo měl v rukou skutečný lid. Počali přímo jednati s bolševickými předáky. Tak se stalo, že brzy v tutéž dobu, kdy Gajda ve svém vagoně vedl neplodné konference

s neschopným Jakuševem a přijímal návštěvu Semenova, v tomtéž vlaku, ale v druhém vagoně, skryt před Jakuševem, zasedal ruský povstalecký generální štáb, v němž s gajdovskými esery zasedali — bolševici.

Je pravda, že sám Gajda, dovědév se o tom, nebyl nadšen přítomností bolševiků ve svém vlaku. Nikoli bez vnitřního znepokojení oddával se proudu, do něhož bezděky zahrnala ho touha po moci a pomstě. Gajda posilňávající vždy na všechny strany, hledaje pevné půdy pro sebe, bál se, že bude kompromitován ulicí. Věděl, že na ruské revoluční půdě jsou zatím pro něho uzavřeny všechny dvěře ke kariéře a slávě. Ale bylo mu také jasno, že bez bolševických mass a zbolševisovaného vojska zůstanou ulice mrtvy a že v rozhodný okamžik jeho vlak bude opuštěn. Chtěl-li předejít protikolčakovskou akci, zrajaní současně v centru Sibíře, akci těch vrstev, jimiž byl odmítnut, chtěl-li postavití je před hotový fakt, musil využití všech možností a strhnouti aspoň na čas k sobě massy. A dav se jednou na cestu povstání, musel dojít do konce, či lépe musel býti proudem, jemuž se oddal, doveden do konce. Pravděpodobně doufal, že konec konců, až dostane do svých rukou vládu, dovede lépe než Kolčak pomocí spojenecké autority a čs. vojsk udržeti na uzdě extremisty i rozhouřené moře povstavšího lidu. Jinak Gajda sám nezná předsudků ohledně barvy praporu: Prapor má pro něho vždy cenu potud, pokud je s to v daném okamžiku svést za ním massy a udržeti je v poslušnosti.

Proto také Gajda, aby ustoupil době a při tom barvou svého praporu vyhověl všem, ozdobil zelenobílý prapor druhého vydání své osvobozené Sibíře ochotně rudým pruhem, přetínajícím ho od úhlu k úhlu. A nový prapor znamenal zrození nové státní ideje — duše nové státní organisace. Prvním státotvorným aktem otce

státu byl dekret, jimž zavádějí se — nové uniformy pro budoucí demokratické vojsko. Tato reforma může býti i zdařilým vtípem na demokracii. Gajdova demokracie neničila staré kulturní statky, nevyrovnávala lesk privilegovaných uniforem matnou davovou prostředností. Gajda učinil lesk majetkem všech. Neodstranil jako bolševici zlaté »pogony« a stříbrné i zlaté hvězdy na nich, ale rozsel ony hvězdy i na ramena poddůstojníků. Jistě bylo to neodolatelné lákadlo k deserti pro řadové Rozanovce!

Po této základní reformě, vlastně »revolučním aktu«, začala denní státnická práce. První okamžiky narozené nejvyšší moci rudo-zelené-bílé vyplněny štědrým povyšováním všech namanuvších se do cesty obránců vlasti a rozdláváním plnými rukama carských řádů a vyznamenání »revolucionářům« kolem Gajdy. Byly při tom i nezbytné přehlídky revolučních vojsk a podobně. O nich vypravují jednu charakteristickou epizodu. Prozradíme ji:

Před nádraží, středisko to povstání a sídlo eserovsko-bolševického štábu, přivedl jakýsi gajdovský důstojník skutečně vzbouřenou vojenskou část.

»Továrišči — smirno!« zazněl hlas gajdovského velitele části, ohlašuje vojenskou přehlídku »revolučním velitelem«.

»Továrišči!« — Hodnostáři stanuli jako přikovaní. Dva roky přece bijí »továrišče!«

Ale cílý velitel části bystře se přitočiv důvěrně hlásí:

»Na to jsme je chytili. Oni by jinak nepřišli!«

»Charašo« — procedí vážně spokojený nejvyšší velitel nových revolučních vojsk nezávislé Sibíře — a provede s vážnou tváří přehlídku k všeobecné spokojenosti.

Tak rozmarne líčí onu »velikou dobu« Sibíře účastníci její. — —

Bolševici podle vlastního prohlášení spojili se s Gajdovci na přání posledních přes nebezpečí kompromitace takovým spojenectvím, proto že pokládali za svůj úkol podporovati v kolčakovském týlu každou vzpouru, nepořádek, a všechno, co přerušovalo dopravu k protisovětské frontě. Podle vlastního jejich prohlášení, jímž hájili se proti výtkám překvapených povstáním protigajdovských eserů, tato mesalianční součinnost s Gajdou byla jim výhodnější než součinnost s »revolučními socialisty«, neboť gen. Gajdu s Jakuševem dlořfali snáze povaliti náporom revolučních mass na druhý den vzpoury, než sociální revolucionáře. Tím vysvětluje se, proč i oni úplně vyřadili z akce všechno, co bylo mezi nimi a Gajdou. Ovládající takto sami bez spojenců povstalecký lid, stáli by také i po převratu bez prostředníků tváří v tvář svému nepříteli.

Zdá se tedy, že to, co se později stalo, bylo pro Gajdu ještě nejlepším rozuzlením historie, do níž se zapletl a pro vysílenou čs. armádu novým štěstím. Neboť v případě dočasného úspěchu Gajdy vznikla by čs. armádě obrozená povinnost ochrany nové »demokratické« Gajdovy československo-ruské vlády proti — »bolševismu« sibiřského lidu, jehož novou revoluční vlnu by žádný »vůdce« nezadržel v půli svahu. I tu tedy instinktivní stanovisko sjezdu zachraňovalo lépe »všennárodní legie« než všichni oficiální politikové.

Třeba však spravedlivě přiznati, že Gajda přál si přiměřit s bolševiky upřímně, neboť pouze toto přiměřití mohlo zachrániti jeho starou slávu i jeho rudým pruhem obrezený zeleno-bílý prapor. Uražen vyloučením z ruské protibolševické armády, kterou sám stvořil, zahrán reakcí k levým, ochotně otvíral srdce každému nepříteli Kolčaka. Agent revolučních politických skupin, navštívivší jej počátkem září, zdůrazňuje, že ge-

nerál na všechny jeho otázky odpovídal neobyčejně ochotně a výmínečně přímo, což on sám vysvětluje svým slibem, že interview se nedostane do veřejnosti. Položení na frontě označoval mu Gajda jako beznadějně. Doba výboje nenávratně minula; psychologický moment nedovoluje boj s bolševiky, kteří mají dobře ozbrojenou a disciplinovanou armádu, skovanou v jedno těleso společným snažením: bojem za jednotné Rusko. Gajda sám praví, že důstojníci v rudé armádě neslouží za peníze, ale z přesvědčení. Zvláště je mu sympatickým, že v sovětském Rusku prý »právo zaujímání velicí místa dává ne hodnost, ale osobní schopnosti a energie«. Mluví odmítavě o spojencích. Neboť — jak praví — »spojenci Rusku žádného užítku nepřinesou. Jdou za vlastním prospěchem a bylo by naivní domnívat se, že přišli pomoci Rusku. Politika spojenců je jasna z toho, že jednou rukou dávají zbraně a druhou tlačí totéž Rusko do řeči se sousedy v Pobaltí a na jihu. Jediná spása Ruska jest ve skoncování občanské války, kterou spojenci tak horlivě podporují.«

Takové bylo důvěrné vyznání Gajdovo vůči revolucionářům. U panslavisty, jakým v podstatě jest, může to býti upřímné. Ale je to přece jen něco jiného než to, čím nadehl redaktora Červínku, jemuž prý také světoval své názory a úmysly. »Měl krásný plán — vzlychal ještě doma pan Červínka — uspořádat ruské síly — (ovšem bez eserů, »v jejichž úspěch nevěřil«) — utvořit silnou ruskou armádu a připravit tak cestu volnou na západ — na Moskvu.« U etizádostivce, nakloněného k dobrodružstvím, jakým Gajda v základech svého charakteru jest, i to jistě míněno upřímně. Skutečnost jeho snah bude tedy vycházeti z kombinace obou vlastností, doplněných a jednotně zabarvených prohlášením, které neopomněl učiniti oběma křídly.

pravým i levým: že totiž »podle jeho přesvědčení Kolčakovi se nepodaří beztrestně utéci z Omska.«

Uznání myšlenky míru se sovětským Ruskem, jímž před blížícím se povstáním Gajda sám sebe doporučoval ruské veřejnosti, myšlenky tak populární v ruském národě, jistě značně ochladilo sympatie spojenců k česko-ruskému generálovi. Proto, aby rozptýlil nedůvěru jejich, vysvětluje ještě před vystoupením svoji myšlenku přesněji. Jeho myšlenka, jak píše v dopise redakci jedněch vladivostockých novin, byla nesprávně pochopena, neboť prý mluvil sice o tom, že Rusko očekává skoncování občanské války, ale možnost dohody se sověty je pro něho — sibiřského vlastence — myslitelná pouze po osvobození celé oblasti Sibiře od bolševických vojsk. Ovšem že mírové jednání je možno započítí v nejbližší době, avšak jen s podmínkou, že bude zachována fronta a stvořena dobře organisovaná a disciplinovaná armáda. Takovou úlohu pak podle jeho názoru mohli s úspěchem vykonati pouze nejpopulárnější »bojovníci« generálové, na nichž svůj převrat podle slov »gramoty« (deklarace) stavěl Jakušev. Tím řečeno mnoho a na všechny strany, ale nejdůležitější je to, co nebylo řečeno. Nejvíce vysvětluje, že nebylo tu řečeno, bude-li po převratu občanská válka, či bude-li mír. To ponecháno moudře soukromé fantasii interesentů. Byla-li u jednoho druhu vtipných vzkříšena naděje na občanský mír, byla u druhého upevněna víra v protibolševickou frontu.

Francie, již konečně přílišná nezávislost Gajdových neúporných převratových snah s neustálým ohrožováním její vlastní pevné protirevoluční linie stala se nepohodlnou, naznačila mu přípisem taktně sice, ale velmi zřetelně, že očekává jeho brzký odjezd za hranice. Jenže pouhý přípis a obzvláště v této formě byl velmi málo působivým k tomu, aby odvrátil Gajdu z jeho

předsevzaté dráhy. Gajda odpověděl prostě také připsal francouzskému zástupci; jeho slova jsou velmi charakteristická pro psychologii autorovu:

»Pověřil jste plukovníka Husárka — píše Gajda — aby mně oznámil obsah depeše, obdržené Vámi od Jeho Excelence ministra zahraničních věcí francouzské republiky. Neváhaje, prosím Vás, abyste vyslovil francouzské vládě můj pohnutý dík za důkaz úcty, již mi projevuje. Projev ten skytá mi útěchu za všechny ty trpkosti a křivdy, za něž se mi dosud nedostalo zadosti- učinění, na které mám právo.

Avšak není mi možno teď opustit Sibiř, pro níž moji rodáci a sibiřská armáda, kterou jsem vždy vedl loyálně, tolik trpěli a tolik krváceli. Po těch urážkách, jichž se mi dostalo a po atentátu, který i nyní mi denně hrozí, čs. vojáci nechápali by můj odchod a v přítomné době bylo by nebezpečno dotknouti se jejich citu. Až oni pojedou, pojedou s nimi. Opustit Sibiř znamená pro mne odpočinek, zůstatí — povinnost.

Prosím, abyste sdělil francouzské vládě, že zůstáváje v Sibiři, mám úmysl vyhnouti se každé nepříjemnosti pro spojence a zvláště pro Francii, kterou miluji celou duší. Mezi odpočinkem a povinností volím poslední. S mé strany není třeba obávati se nepořádku, dokázal jsem to již a dokáži to opět — bude-li zapotřebí. Znám jen dva nepřátele: bolševika-vraha a Němce-utlačovatele, stojící společně pod různými prapory, aby bojovali proti svobodě, kterou nás Francie naučila milovat.« — —

Při citování tohoto dokumentu — (z něhož je jasno, že i při svém novém dobrodružství »ve jménu trpících rodáků a sibiřské armády« Gajda počítal domýšlivě na ochotnou účast čs. vojsk) — není možno nezmíniti se o epizodě, o níž mohli bychom pomlčeti, kdyby oficiální její název i oficiální líčení neparadovalo v ty dny tak

rušně jako určitý faktor na stránkách novin a kdyby sám Gajda neuváděl ji mezi argumenty v právě uvedeném oficiálním dokumentu. Je to »atentát na bratra generála«.

Udála se totiž mezi jiným následující maličkost. V jednom z vagonů Gajdova vlaku, kam přicházelo tolik neznámých dobrodruhů nabízetí dobrodružnému generálu své služby pro smělou a slibnou akci, dva či tři z nových návštěvníků, mezi nimi jakýsi Sokolov, upadli — snad i oprávněně — v podezření, že dělají agentské služby Rozanovu. Rozhodnuto neočekávaně a bez hluku je zatknouti. Při zápasu, jenž vznikl v úzkém oddělení vagonu, Sokolov byl lehkomyšlně několika ranami jednoho z přítomných zabít v okamžiku, když ohrožen revolverem zachytil ruku zatýkajícího. Vynést mrtvolu tajně v noci nebylo možno. A jinak hrozily zápletky s mezinárodní policií. Z nepříjemné situace pomohl důvtip jednoho z přítomných. Sestavili versi o atentátu na Gajdu a podle ní upravili mrtvolu. Věc se podařila. Vymyšlená zpráva o atentátu na »zasloužilého, populárního«, protikolčakovského generála prolétla pak veškerým tiskem. Také »Čs. deník« užil této příležitosti k získání sympatií pro »bratra generála«. A Gajda, čta všecky ty články v novinách, snad sám nakonec jim uvěřil.

Aféra hodila se přirozeně i druhému táboru. Tam přebarvivše si zprávu z Gajdova vlaku, vyličili ubití Rusa Sokolova jako »hrdinnou smrt za vlast«. Rozanov povýšil mrtvého na důstojníka a jeho pohřeb stal se okázalou demonstrací vládních kruhů proti všem opozičníkům.

Tak připravoval se vládní převrat, o němž — aspoň pokud se připrav a kombinací týče — mnoho předem znal i Dr. Girska i gen. Čeček a přirozeně i oficiální kru-

hy a oficiální zpravodajství v Irkutsku. Poslední vedlo dokonce, podle příkazu, i novou gajdovskou kampaň přípravnou.

Aby byla jasna celá situace Kolčakovštiny, poražené na frontě, třeba všimnouti si, co dále se současně na druhém konci hroutícího se Kolčakova carstva. Je-li v tom pouhá náhodná shoda okolností či cílevědomý plán, je dosti lhostejno, neboť kritická situace Kolčakovy Sibíře se tím nijak nemění. Dne 16. listopadu 1919, to jest den před Gajdovým vystoupením, vydává gen. Syrový v Irkutsku za přítomnosti Dra. Girsy rozkaz, vzíti trať západně Krasnojarska do českých rukou a zastaviti dopravu ruských vlaků, pokud neprojedou české. Co to znamenalo pro sibiřskou vládu, vysvítá nejlépe z toho, že ještě za měsíc, v polovici prosince, v témže Krasnojarsku na základě tohoto příkazu zadržén a nepropuštěn do rayonu českých ešelonů ani vlak vrchního vladaře Kolčaka a ministerského předsedy Pepeljajeva. To znamenalo tedy, že právě v nebezpečný okamžik gajdovsko-jakuševského povstání byl representant společného podniku vojenské diktatury, admirál Kolčak, vydán na milost a nemilost osudu před prahem československo-jakuševské Sibíře přímo pod úder bolševiků. Byl to čin, který mohl býti pokládán za počátek podpory nového dobrodružství čs. bodáky. Nebylo divu, že v kolčakovských kruzích, opuštěných v neštěstí všemi přáteli, bránících se stále ještě rudé lavině na rozvrácené frontě, platících svojí krví za společnou spojeneckou vinu, byl přijat tento čin jako zákeřný úder do zad.

Nutno podotknouti, že v témž Irkutsku Dr. Girsu v dlouhých jednáních s esery (Sibkomučem) snažil se úsilovně skloniti irkutské spiklenecké kruhy pod prapor Jakuševa, který byl zárukou pro záchranu proti-bolševické fronty. Akce se nezdařila, jelikož irkutský

Sibkomuč naopak v první řadě odmítal možnost boje s bolševiky vůbec a zval Vladivostok pod své heslo: občanský mír za každou cenu!

K tomu si představme účinek »Memoranda«. Memorandum zhuštilo atmosféru po celé linii a zvláště v napjatém Vladivostoku. Pro Gajdu Memorandum musilo znít jako přímá výzva k akci; u spojenců ono přimlouvalo se za podporu její. Strážce Kolčakovy suverenity ve Vladivostoku, velitel vojsk přiamurské vojenské oblasti a hlavní náčelník přiamurského kraje, gen. Rozanov, pokládaje ho za dávno očekávané vypovězení války, zesílil vojenská opatření; a spiklenci, zasedající dnem i nocí v Gajdově vlaku, cítíce blížící se okamžik srážky, zesílili agitaci ve vojsku.

I tisk zahájil ostrou šarvátku o Gajdu. Gajda musil těžce obhajovati svoji důvěryhodnost i před protibolševickými spojenci, bez jejichž blahovůle nemohl doufati v úspěch i před bolševickými massami, bez nichž vůbec nebylo lze učiniti povstání.

Napjetí vystupňovalo se ke dni jubilea kolčakovského převratu do krajnosti. Čekaly se veřejné projevy a od nich k myšlence povstání a převratu není daleko. K tomu dni sesílila se bezpečnostní opatření vlády a s nimi ještě více vzrostlo i rozechvění mass i revoluční agitace. V takové atmosféře došlo — snad náhodou — ke vzpouře v jedné vojenské části a to se stalo bezděky signálem i pro ostatní.

Připravený Rozanov na první ruch v okolí Gajdy ozval se tímto příkazem:

»Prožívané okamžiky jsou takové, že každá škoda, způsobená vládě jak zločinnou agitací, tak i pokusy stávkami a demonstracemi zastaviti práci státního mechanismu — jest vlastizradou.

Varuji: každý pokus podobného druhu bude potlačen nemilosrdně zbraní. Zajaté se zbraní v ruku při-

kazují zastřeliti na místě bez soudu. Iniciátory předávat polnímu soudu.«

Ale vzbouřenci setrvačností stékali se již ke stanici jakožto sídlu eserovsko-bolševického revolučního štábu a Gajda rozhodl se vystoupiti. Tak tedy vypuklo skutečně povstání jak bylo očekáváno dne 17. listopadu 1919. Vypuklo však tak, jako spouští nabitá ručnice, na jejíž spoušť bez ustání tlačíme. Je možno skutečně věřit, že nevzplanulo v okamžik, který by byl Gajda sám již předem pevně určil. Gajda je opatrný a nevystoupí s otevřeným hledím, dokud situace, mocenské poměry všech proudů a tím i úspěch nejsou dosti jasny. Jistě, že bez Girsy při neurčitém stanovisku spojenců zvyšoval se risk jeho akce. Ale Gajda ve Vladivostoku nebyl skutečným pánem hnutí. Ba, nevěda o tom, byl tajnýma rukama vysunut jako plášť pro cizí akci. Právě tato okolnost, že ocitl se v čele neurčité živelní vzpoury, vzniknuvší bez jeho přímého povelu byla asi příčinou jeho nerozhodnosti a nervosity v prvních kritických okamžicích. Zdá se ostatně, že i signál organisací k vystoupení dělnictva na ulici byl dán již pod vlivem událostí, nezadržitelně rozvíjejících se ku srážce. Pouze tak možno si vysvětliti, proč později, jak Gajda revolucionáře, tak i revolucionáři Gajdu vinili v přílišném spěchu posledních kroků k převratu.

A přece Gajda byl poražen ne vinou nevhodné volby okamžiku vystoupení. Ani ne vinou gen. Čečka. Že by snad Čeček — jak někdy podezřívá Gajda — neposkytl slíbené pomoci úmyslně za to, že prý Gajda odmítl podporovati jeho kandidaturu na úřad Syrového v okamžiku krachu politiky Pavlů. Povstání bylo potlačeno krvavě proto, poněvadž nemohlo obejít se bez lidu, nemohlo nebýti bolševickým. Přítomnost bolševických vůdců, kteří z Gajdova štábu vydávali provolání ku svým massám, bolševická ulice, přístav i zbol-

ševisované vojsko, špatně ukryté pod zeleno-bílým praporem Gajdovým, kdesi davem neopatrně vztýčený rudý prapor a sovětská hesla: to bylo příčinou, že obzvláště Japonci postavili se příkře proti Gajdovi a téměř přímo vyzvali Rozanova, ztrativšího již víru v úspěch, aby obsadil pod ochranou »neutrálních« spojenců znova své ztracené posice. Generál Čeček se svými Čechy proti očekávání na pomoc nemohl přijít a tak zcela prostě Gajda se svojí nečetnou posádkou uzavřený »neutrálními« Japonci na nádraží dole u mořského břehu a odříznutý ode všech posil z venčí, byl vydán Rozanovi k snadné likvidaci. Poslední boj také netrval dlouho. Gajda s družinou zajat a pod stráží odveden do rozanovského štábu. O Jakuševovi se vypravovalo, že odešel uražen z Gajdova vlaku ještě před tragickým obratem, když jemu, čínícímu po prvních úspěších přípravy ku převzetí vlády, Gajda krátce naznačil, že jest pouhým hostem v jeho vlaku.

Stejně zachránili se i ostatní přední borci gajdovského povstání před smrtí za novou ideu. Té slávy dostalo se pouze stům nikomu neznámých Gajdovců, masakrovaných na ulicích a střelených za »zločin vzpoury« někde u zdi.

Gajda se svými důstojníky byl propuštěn na svobodu na zakročení čs. štábu. Za zásluhy, které si získal dříve »obrozením Ruska«, nepředán soudu, jak zní oficielní odůvodnění. Za to podepsal revers, jímž zavázal se »všeruské vládě«, »čestným slovem čs. občana, opustiti ve třídní lhůtě navždy hranice ruského státu a bez povolení existující všeruské vlády nevracet se do Ruska, jakož i neagitovati a nevystupovati aktivně proti ní.« — —

Tak skončila Gajdova vzpoura proti moci, již sám vzkřísil. F. V. Krejčí poslal mu za ni demonstrativně čs. válečný »rehabilitační« kříž. Tak dostal Gajda ko-

nečně vyznamenání, jež nebylo mu uděleno při příjezdu delegace, kdy dostávali kříže jiní. »Čs. deník« pak věnoval mu k odjezdu několik vřelých slov. To bylo vše. — —

Tu je nezbytná malá poznámka. Připouštíme, že součinnost s Gajdou i nového politického vedení, speciálně Dra Girsy, jemuž bylo známo stanovisko prof. Masaryka, jenž při své inteligenci i sám musil znáti cenu Gajdy, musí překvapiti. Věc dá se však lidsky vysvětliti. Dr. Girsu jistě nebyl tu agentem Gajdy. Vždyť od počátku celou svou osobností stál proti gajdovskopavlovské dobrodružnosti. Ale Dr. Girsu nezavíral dveře svého diplomatického salonu před žádnou složkou varu kolem sebe, bez předsudků, se stejným zájmem a stejně přívětivým klidem naslouchal všem lidským hnutím — od monarchistického až po bolševické. Zdá se tedy, že spíše tato uhlazená přívětivá neodmítavost umožnila Gajdovi vetřítí se do Girsovy politické kombinace. Dr. Girsu snad neviděl ani příčiny překážeti rehabilitačním snahám Gajdy — (věřil-li v ně) — jenž přece jen hřešil na český účet. A to tím spíše, byl-li Gajda přijat ruskými protikolčakovci vladivostocké orientace. Pro spojence a tedy i pro Dr. Girsu hlavním požadavkem a jediným možným jádrem všech kombinací byla protibolševická fronta. I při tom třeba loyálně přiznati, že Dr. Girsu, milující sice Rusko, ale ctící i spojence, podléhající lehce spojenecké psychosé i jako oficielní zástupce spojenecké čs. republiky, šel nejdále do leva: tak daleko do leva, jak vůbec možno bylo jíti na spojeneckém řetěze. Tím vysvětlujeme si i neústupné stanovisko jeho vůči irkutské eserovské skupině. Vždyť jíti s touto skupinou proti Jakuševu za mír s bolševiky a vlastně za podřízení se sovětské vládě, vedlo by svými logickými důsledky

k uznání sovětské vlády, proti čemuž spojenci tak úporně se bránili a brání.

Zbývá snad ještě otázka: Jakou úlohu hráli Rusové, o něž tu vlastně šlo, jimž Gajda tak úsilovně nabízel se za spasitele? Co spojenci, před nimiž Gajda ukazoval tolik horlivosti v hájení starých pořádků?

O lidových massách Sibíře po rusky bolševických, či lépe snad sovětských, to jest těch, které povstaly v tajgách, v pohorích i na předměstích, není třeba mluvit. Ony byly a zůstaly i pod novým trojbarevným praporem vzdáleny všech cizích protibolševických či lépe snad protisovětských generálů, byť i sympatie všech utlačených, všech nenávidějících reakční diktaturu jako vždy i při této srážce byly na straně povstalců. V upřímnost cizineckých snah v Rusku už nevěřil nikdo. Gajda zůstal sám, opuštěn; zůstal cizincem v Rusku. Pod jeho prapory v krvavý zápas jako vždy povstali pouze vydědenci společnosti v plášti prostých vojáků a v hadrech přístavních dělníků, svedení na smrt za neznámé cíle vidinou svých vlastních revolučních snů. Těm, jimž dobře se žije na světě, nechtělo se ani tu umírat i pro ty, kdož ochotně umírají, neobětuje se vůdce v lesklé uniformě mířící k výšinám moci a slávy. Co s Gajdou po jedné cestě hnalo se k moci, co vždy a všude z nevysvětlitelných příčin pokládá se za »Národ«, to nemohlo býti mu upřímným spojencem. Strana eserů a »Sibkomuč« nikdy už nesmířily se s Gajdou, jehož tam pokládali za ctižádostivého dobrodruha a nazývali zrádcem. Skupina zástupců zemstev, na níž po odmítnutí ostatními politickými stranami hlavně budoval Gajda (jako i Dr. Girs) od základů novou protibolševickou hráz z Gajdovců, Jakuševa, Moravského a jim podobných, ukázala se také velmi sypkou základnou, jak dosvědčuje jejich resoluce o vladivostockých událostech.

»Projednavše otázku o úmyslech provéstí vojenský převrat, jež vycházejí z Vladivostoku, — praví se v resoluci — konference zástupců zemstev v souhlase se svou resolucí o politické situaci země a úloze místní samosprávy v politické výstavbě, přišla k tomuto závěru:

Z informací, které konference měla v dané otázce, neviděti, jak pevně je vladivostocká skupina spojena s demokracií a jak jsou demokratické svojí přirozeností a silny svou organizací ty reálné síly, na něž míní se opřítí jmenovaná skupina při provedení převratu.

Proto konference může pouze prohlásiti, že pevný státní právní řád může býti sice vytvořen, je-li tu skutečná součinnost mnohých činitelů, ale pouze pod jednou nezbytnou podmínkou: t. j. jestliže tento právní řád bude odpovídati nutnostem a potřebám pracujících tříd obyvatelstva a jestliže při jeho budování vedoucí úlohu bude míti organisovaná demokracie.«

Kaděti, nejbližší Gajdovu srdci na počátku obrozování Sibíře, kteří cítili se dnes zrazenými tím, koho nejvíce milovali a komu nejvíce důvěřovali, jež zájmový patricismus, srazivší se s japonskou expansí, aspoň na východě silně sblížil s vítězným revolučním Ruskem, mluví ve své resoluci o položení na východě takto:

»Komitét nemůže popírat existenci celé řady velmi nemilých událostí, které mohou dáti podklad pro záporný poměr k vládě, ale také dobře ví, že excessy se strany vojenských úřadů jsou bohužel stálými průvodci každé občanské války a konstatuje, že prvním vojenským náčelníkem, jenž prováděl systém massového střelení a popravy rudých vojáků a krutý, urážející poměr k obyvatelstvu, nebyl nikdo jiný než Gajda.« — —

A jeho druhové z vojáků, hrdinů ne pouze vzestupné linie protirevoluce? O jejich pocitech nebylo by třeba mluvíti. Právě poslední nejzúřivější ránu v nekrvavém

souboji před gajdovským povstáním, která ovšem dopadla již pozdě, mířil na vůdce jeho bývalý společník, kap. Ivanov, jenž pod nadpisem »Kdo lže?« adresoval mu takový otevřený dopis:

»Pan Gajda ve svém ospravedlnění lehkomylně nazývá lží zprávu redakce časopisu »Golos Rodiny« o tom, že on — Gajda — první zavedl v Sibiři praxi massového střelení bolševiků.

Nepouštějte se do zbytečné polemiky, prosím pana Gajdu odpovědět na tuto otázku:

Nevzpomene-li Gajda za postupu rusko-českého oddílu Gajdy a Pepeljajeva východní Sibiří na případ zastřelení 600 krasnoarmějců za to, že kapitán Ušakov, padnuvší do bolševického zajetí, byl jimi zvířecky ubit? Jako jeden ze svědků tohoto zločinu (jinak to nelze nazvat) prohlašuji, že vinníkem tohoto strašného činu byl Gajda.

Toto zajisté divoké, asiatské a nesmyslné opatření bylo vynálezem jeho ducha a jeho politického talentu.«

Nakonec pak i gen. Janin, zástupce oné Francie, kterou Gajda »miloval celou duší«, v interviewu s redaktorem »Čs. deníku« při zmínce o vladivostockých událostech odsoudil Gajdu slovy: »Myslím, že Gajda posledním vystoupením neposloužil ani sobě ani vám. Měl odejít, jak jsem mu radil, do Francie. Ovšem disciplína nepatřila k silným stránkám jeho osobnosti.«

Takový byl konec Gajdovy sibiřské slávy, když vypuzen opouštěl Vladivostok.

Až na břeh oceánu vyprovodily neukázněného vojáka mrtvolý marně zahynuvších neznámých lidí, poslední jeho stopu v sibiřské půdě zalila marně prolitá cizí krev. Odcházel jako samozvaný ranhojič, jenž lehkomylně neumělou rukou rozryl tisíci se velikou všeruskou i všelidskou ránu. Jak málo rozhledu a vzdělání

a jak mnoho lehkomyšlnosti bylo třeba k takovému experimentu nad Ruskem, sesláblým horečkou, a nad nezalidněnou Sibiří!

Co chtěl Gajda? Dobrou slávu lékaře Ruska — slávu spasitele Ruska a moc, aby mu tu slávu neuloupili druzí. Prohrál, poněvadž ctižádost jeho byla příliš, příliš nepoměrná jeho schopnostem. Nedostatek způsobilosti, nedostatek sebekritiky učinil ctižádostivce dobrodruhem.

V krvi, bídě a strádání milionů pohřbil malý Rudolf Geidel naivní »krásné sny« generála Gajdy o »spořádání ruských sil, utvoření silné ruské armády a cestě na západ — do Moskvy.« To byly sny o slovanském Napoleonu, jež smělý neznámý voják pod pseudonymem Radula Gajda živil v srdci dotud, dokud dýchal ruský vzduch. Ještě na podzim, právě z ovzduší horečných příprav k poslednímu povstání, odnáší si redaktor Červinka z rozhovoru s Gajdou přesvědčení, že »kdyby byl Gajda chtěl z jara nebo v létě, kdy měl armádu v rukou, mohl býti na Sibiři carem«. Myslí-li tak slepý v domýšlivosti Gajda skutečně, tedy jest tu přání otcem myšlenky. Zdá se, že to byly při nejmenším neurčité ještě vidiny, jež lákaly ho na dalekou krvavou cestu k moci. V Sibiři však nikdy nikdo nemohl býti carem, poněvadž v Sibiři není carských trůnů. »Kdyby byl chtěl« Gajda skutečně, tedy mohl chtít až na konci svých »krásných snů«, »po uspořádání ruských sil, po utvoření silné ruské armády, na konci cesty na západ — v Moskvě.« Každá jiná cesta k trůnu byla jistou cestou k smrti. Za to Kreml, oplozený protirevolucí, zahrát srdečně »západní demokracii«, musil se železnou zákonností zroditi sám sebou »bílého cara vší svaté země ruské«, jehož lesk místo světla od východu křísil by trůny na Dunaji a Sprévě. Carem však rozhodně nebyl by ani tu Rudolf Geidel, jenž nekoneč-

ně menší úlohou byl by učinil svoji povinnost na tolik, aby jako »mouřenín mohl jíti«. Doba romantiky dávno minula. — —

Chceme věriti, že Gajda měl předem, či zatím cíle bližší, že ztratil ve Vladivostoku sny, které ležely ještě v mezích možnosti. Opouští s neukojenou touhou po odvetě zemi svých nadějí, pokořen buržoasně carskou reakcí, odmítnut celou protirevolucí, opuštěn všemi, vida k boji za ruskou ideu povstávati pouze vzbouřeného vojáka a zbědovaný proletariát, jenž umíral japonským olovem ruských střelců se znamením velezrádce, Gajda bez rozmyslu na vzdory všem prohlašuje šanghajskému novináři, že Rusko nespasí žádná buržoasie, žádní důstojníci, Rusko že spasí pouze dělník a sedlák. A později doma oklamán ve svých nadějích, uražen chladným přijetím a odmítnut neslavně všemi demokratickými složkami ve vlasti, šel ještě dále. Nepřerušuje styky s českou buržoasní národní demokracií ani s protisovětskou Francií, sonduje tajně půdu a vede rozhovory o službě v sovětském Rusku. Ovšem třeba podotknouti, že to bylo v době úspěchů rudé armády a že snad ani nebyl sám; a že rychle odpoutal se a ustoupil k starému stanovisku, jakmile válečné štěstí ruské pohaslo a jakmile situace sovětů podle pařížských zpráv stala se kritickou.

Ale i tak Gajda přiznal mnoho. Gajda často, tak jak prostě a s lehkou myslí pokouší se o slibnou avanturu, stejně tak prostě a s lehkou myslí přiznává, třebas i veřejně chybu — po nezdaru. Snad přiznává jednou i svoji kardinální, základní chybu, v níž ostatně liší se od jiných pouze tím, že u něho našla se příležitost i dosti energie k činu tam, kde u druhých vůle stačila pouze na slova a přání. Ale svoji šanghajskou hněvnou a proto radikální frázi Gajda nedomyslel na dno skryté pod ní myšlenky.

Rusko spasí pouze dělník a sedlák! — Ale není-li tím řečeno, že Rusko, Slovanstvo a s ním snad celé lidstvo dnes spasiti může a spasí pouze — veliká ruská revoluce? Revoluce dělníků a rolníků, revoluce pracujících, revoluce davu s duší temnou sice jako zoraný úhor, ale za to nezkaženou civilisací . . . Táž revoluce, s níž právě Gajda dvě léta marně se bil. Marně proto, poněvadž ona jediná z trosek po sřícení vynesla ideu schopnou stmeliti v nový celek veliké, slovansky všelidské Rusko; právě ona dala chaosu krystalisační jádro ze všech nejsilnější národní síly, — dala státu nejsilnější ze všech možných armád. Idea veliké ruské revoluce, příliš přímočará pro přítomnost, ale za to tím jistěji stihající cíl v hlubinách věků, jediné schopná, sjednotiti dříve či později celé lidstvo. Poněvadž ona ze stojatého bahna lidského vyzvedla veliké, věčně utopické principy mravnosti.

Rusko přejímá vůdčí místo v rozvoji lidstva. Řekami krve prorvalo východ do budoucna. Věříme přes všechno, že hodiny pokroku na naší planetě budou brzy bítí v Moskvě.

Dnes Rusko sbírá už sympatie celého světa utlačených, zatím co dnešní Francie, utopivši v zlatě a vítězích bitvách veliké myšlenky, které zrodilo kdysi strádání francouzského národa, nemá upřímných přátel nikde na světě. Právě vítězná Paříž seje v srdce světových davů semena, jež mohou uzrati jednou na všech náměstích měst v hlasité, strašné, revoluční — »ceterum autem — — —«

XVII.

Slova Girsova »Memoranda« a vypuzení Gajdy bylo vlastně koncem české historie osvobozování Sibíře. Doslov o spáse armády osvoboditelů mělo už poselstvo z vlasti. Úloha jistě nemalá. Bylo to thema, jež zásluhou autorů rozvedlo doslov anabase na novou historii s úvodem i zakončením.

Armáda těšila se nejprve z novoty — příjezdu první delegace z osvobozené vlasti; vítala hosty unášena jsouc nejružovějšími nadějemi. Lačně a radostně poslouchala její první zprávy, s důvěrou v pevné jednotě podávala jí své společné žaloby a společné žádosti cestou vždy tak doporučovanou jakožto nejúčinnější a jediné vedoucí k cíli — »cestou zákonitou«. Ústně i písemně všechny části projevovaly svoji vůli k neutralitě a okamžitému odjezdu na východ v souhlase s příkazy republiky. Vojsko věřilo delegaci, která prvními slovy promasila jasně: »náš příjezd je váš odjezd«; vojsko věřilo a čekalo se zrakem upřeným na hvězdu spásy nad východem, klidno i uprostřed stahujících se mračen; tak jako věřili a čekali i všichni internovaní odpůrci intervence.

Od prvního kroku poselstva na sibiřské půdě vystala jí v cestu práce. Vždyť už jeho příjezd měl býti odjezdem armády; vždyť stále blíž a blíže, výš a výše zvedaly se vlny rudé zátopy okolo Čechoslováků.

Poselství nelenilo příliš dlouho v Irkutsku. Po dvou měsících záchranné práce, to jest již v půli října, mohlo podati vládě, která ho poslala, bohatou zprávu o vykonaném díle. Statistický sumář vykonaného pouze za dobu od 12. srpna 1919 do 14. října téhož roku podle originálu raportu hlásí vládě do Čech v pěkně vyrubrovaném přehledu toto:

»Pozdravů částem na stanicích a j. 69, přednášky vojsku 36, akademie, koncerty, divadla 18, různé slavnosti 6 (1 odřeknuta), vojenské slavnosti 12 (1 odřeknuta), výstavky v částech 3, návštěvy hřbitovů 12, zvané obědy, bankety atd. 25.«

A k účtu připojuje:

»Kromě toho poselstvo stýkalo se s ruskými i spojeneckými představiteli při vzájemných oficiálních návštěvách, na slavnostech i akademiích. U spojeneckých misí vykonány návštěvy v jich sídlech: Vladivostoku, Charbině, Irkutsku, Krasnojarsku, Novonikolajevsku a Tomsku. Ve všech větších místech navštívilo poselstvo místní ruské úřady civilní i vojenské.«

To bylo dosti. O nadšení národa a vlády v Praze nad tím dokumentů nemáme. Avšak vojsko v Sibíři s hlubokým porozuměním pro těžkost úlohy svých spasilů čekalo trpělivě, pokud poselství vlády na cestě po zajímavé magistrále nevymluví všechny své řeči, nesloží do skříní všechny nečtené petice, neuvidí všechny slavnosti i parády a neabsolvuje všechny bankety. Čekalo trpělivě — protože s důvěrou — (společně se sjezdem i všemi internovanými) na slíbené spravedlivé rozřešení svého sporu s vedením a společnou radostnou cestu v míru a lásce k vytouženým domácím krbům.

Internovaný sjezd pouze k četným, ale marným svým resolucím, projevům a informacím připojuje prohlášení o svých zásadách v sibiřském sporu.

»Události od ukončení prací I. vojenského sjezdu v Omsku — oznamují sjezdoví delegáti 1. října 1919 poselstvu — nesou nezákonný charakter, neboť nebyly řízeny předpisy, obsaženými v »Rádech a resolucích« I. sjezdu čs. vojsk na Rusi, které byly i jsou jediným platným zákonem vojska. Následkem toho stávající režim i správní aparát neodpovídá zákonu a proto působnost politické, vojenské a hospodářské správy

za zmíněnou dobu nebyla a nemůže býti schválena. Vojsko ocitlo se v rukou několika jednotlivců nezákonně ustanovených, a my ponecháváme si právo přivléci je k zodpovědnosti za všechny události rázu vojenského, politického i hospodářského za našeho pobytu na Sibíři. Vojsko jako celek není zodpovědno za nešťastný průběh »sibiřské anabase« a doma vystoupí vůči vinníkům jako žalobce ...»

»Rozkaz čís. 588 je oktroj, proti jakému už v Rakousku národ protestoval, který v právní tradici čs. vojska na Rusi byl neznám a jehož také první čs. vláda, vzniklá z presidia bývalé Národní Rady v Paříži, vůči žádné jiné větvi čs. národa neužila. Při provádění podstatných změn měl generál Štefánik respektovati zákony nejstarší čs. dobrovolnické armády, která prvá zdvihla odboj proti Rakousko-Uhersku, měl řešiti tento problém v dohodě a se souhlasem sjezdu, neboť nikdo bez téhož neměl právo řešiti tuto otázku ...»

»Členové OČSNR nebyli oprávněni podávati demisi do rukou gen. Štefánika a tím likvidovati vedoucí orgán čs. vojska na Rusi. Jejich povinností bylo svolati ihned sjezd a požádati jej s uvedením pohnutek o sprostění přidělených jim úřadů, event. navrhnouti rozpuštění OČSNR.« »Právem tudíž budeme žádati revisi celé naší sibiřské anabase po návratu domů.«

»Od vydání rozkazu čís. 588 až do poslední chvíle snažili jsme se v dohodě s politickým vedením klidně a smírně vyřešiti otázky vnitřní organisace vojska a otázky politické s plným pochopením změněné situace, jaká nastala osamostatněním národa doma. Bezplodný, úporný formalism pol. plnemocníka Pavla znemožnil naše úsilí a způsobil na konec stav, v němž vojsko je ...»

»Jako východisko z tohoto právního a ideového chaosu navrhuje Poselstvu:

Celá doba od I. vojenského sjezdu v Omsku budiž

podrobená důkladné revizi II. sjezdu čs. vojska na Rusi a Poselstva čs. republiky a vnitřní poměry v armádě budtež upraveny společně oběma těmito činiteli tak, aby odpovídaly tradici našeho vojska, demokracismu a bratrství. Armáda sama budiž chráněna před dalším mravním úpadkem, kterému víc a více podléhá, budiž skoncentrována v místě, kde by mohla nerušeně očekávat své dopravení do vlasti...»

Sjezd i vojsko čekali spravedlnost a pouze spravedlnost: ovšem ne spravedlnost starých rakouských vojenských soudů, ale revoluční, lidskou spravedlnost. Vojsko po celou tu dobu nepřestávalo věřit v ni hlavně zásluhou dvou československých revolucionářů v poselstvu, legionářů Davida a Janíka, známých jako zásadních odpůrců politiky i plánů Pavlů. A předpokládalo konečně, že i doma v Čechách byla revoluce.

Ale čas míjel. Poselstvo vrátilo se do Irkutsku, ešelon jeho zakotvil na břehu Angary, vlny vzrušení za ním dávno opadly, dávno zapomenuty řeči, vyvětraly slavnosti, ztráveny zvané obědy i bankety, ale ani slíbené vyšetřování, ani evakuace nezačínala. Místo toho stále jasněji a jasněji vystupují vnitřní rozpory v samotném poselstvu, stále více a určitěji jeho vůdce, neschopný orientovat se v neobyčejném prostředí, přibližuje se k starým oficiálním politikům a z bázně před vlastní odpovědností upadá bezradně do vleku staré sibiřské vrchnosti. Na konec F. V. Krejčí stává se pouhou ozvěnou plnomocníka Pavlů a podpl. Žáka. A při tom od západu neúprosně valila se dávno vojskem předvídaná katastrofa.

Vojsko přestalo býti trpělivým. Z armády počaly dojížděti z počátku skromné deputace, potom bouřlivější žádosti a resoluce a konečně začala růsti nová živelní akce svépomoci: — znovu otázkou dne stávalo se autonomní zřízení a sjezd. Nabývala půdy ve

vojsku dokonce akce pro svolání k F. V. Krejčímu sjezdu nových delegátů. Nedošlo k tomu pouze proto, peněvadž všechnu pozornost vojska zaujaly v první řadě a především nejbližší starosti vynuceného ústupu.

Poselstvo, jež s tak velikými, nadějnými gesty vstoupilo na sibiřskou půdu, jež z Vladivostoku odejelo tak jednotno ve vlastenecké dobré vůli na západ, vrátilo se do Irkutska skutečně roztrženo, s různými názory a s různou vůlí. Ruská atmosféra provedla i v něm svoji diferenciaci. Novináři ujeli. David a Janík, již jediní snad mohli by se v ruském chaosu orientovati, resignovali na své úřady z nedůvěry k politickému věhlasu a ruským znalostem svého náčelníka. Za to Janíkovi také zakázáno veřejně vystupovati jménem Poselstva. Spisovatel a básník Hilbert zvednuv vysoko bradu, s pohrdáním a nenávistí k necivilisovanému Rusku zavřel se ve své kabině na kolejích v pevném přesvědčení, že okénko vagonu, v němž prodefilovala nekonečná stěna sibiřské tajgy za železničním příkopem, mlčenlivé linie obzorů sibiřských stepí a hor, šeré zablácené osady, sotva živořící po dlouhé občanské válce, okénko, jež zakryla nakonec opona špinavé popsané stěny sousedního vagonu, dalo mu plně nahlédnouti do hlubin ohromného ruského života. Aspoň jeho úsudky o Rusku zněly velmi určitě a jeho líčení prožitého v kabině vyznačovala se živou fantasií.

F. V. Krejčí, vázán úřadem odpovědného vůdce, zůstal jako jediný reprezentant Poselstva, jako jediný zástupce čs. vlády. My také mluvíce o Poselstvu po jeho návratu do Irkutska, můžeme mluvit pouze o jeho oficiálním a odpovědném vůdci F. V. Krejčím.

Není jeho vinou, že dostal úkol nad lidské normální síly a schopnosti. Mimo to F. V. Krejčí prostředí, jedinému na světě i v historii, v němž tak bezprostředně se ocitl, nemohl mnoho rozuměti. Jako inteligent z ma-

lého národa, právě uvedeného na světovou scénu, představoval v první řadě vlastence příjemně vzrušeného svojí důležitou rolí, zástupce první vlády republiky. Je pochopitelné, že za takových okolností subjektivní a čistě theoretický světový názor intelektuála a obzvláště názor revoluční v poměru ke všem starým i novým organisacím státním, názor živý pouze v prachu u podnoží společenského řádu, rozplynul se jako dým v šíři a lesku jeho nové scény. F. V. Krejčí jistě ani sám nepozoroval, jak nepatrným a podřadným stalo se mu jeho staré sociálně demokratické vyznání, přes to, že staré své přesvědčení nezapíral, přes to, že byl organisovaným sociálním demokratem.

»Lid má již politických štvanic dosti a je jednotný.« prohlásil nově orientovaný Krejčí při vstupu na sibiřskou půdu, což jistě není názor přesvědčeného vyznavače třídního boje. F. V. Krejčí opojen národní revolucí byl národní, byl demokratický v podstatě. Vždyť slíbil zvláště pečovati, aby český lid nezvěděl o odboji své pýchy, sibiřské armády, proti intervenční politice francouzsko-kramářovské. A tyto snahy jistě nebylo lze očekávat od zástupce jedné z lidových stran, stojících doma hrdě v opozici proti téže intervenční politice. Poučný případ! V praxi tu »starý sociální demokrat« F. V. Krejčí stojí proti třídnímu boji, zatím co čs. voják a jeho volení zástupci (jimž tentýž F. V. Krejčí veřejně vytýká nepatrné sociálně demokratické přesvědčení, protože prý většina slovy prohlašovala se proti třídnímu boji), ve skutečnosti přes všechna slova svých teorií stojí v třídním boji, v táboře utlačených.

Zdá se, že F. V. Krejčí věřil upřímně ve všeobecný smír tříd. Důkazem pro to může býti jeho poctivá a v sibiřské atmosféře dokonce smělá, veřejná obhajoba s chválou Dra Šmerala při současných slovech teplého uznání i Dru Kramáři s pozadím nadšené chvály mla-

dého čs. státu. »Žádný jiný voják nenalezne svoji vlast v lepším pořádku,« praví F. V. Krejčí. »Budete mít všeobecné právo hlasovací od 21 let, budete ve společnosti, kde není šlechty, kde není již stát ovládán duchem kapitalistickým, ve státě polosocialistickém...«

Třeba si nyní představit, že před očima tohoto národně-kulturního pracovníka, socialisty, vlastence, smířeného se společností, rozvíjely se nevídané obrazy prvního čs. vojska. Podle zpráv čekal armádu v rozvratu. A na místě toho, za malým stínem internovaných ve Vladivostoku, uviděl oslňující vojenské parády, skvělé české bankety, krásné koncerty, divadla, sokolská cvičení a slavnosti, navštěvované spojeneckými zástupci, všude pořádek, přesnost a nečekaná disciplinovanost. Jemu předvádí nezapomenutelná, zvláště pro laika, junácká skutečná bojová cvičení úderníků s artilerií, ukazují celou složitou organizaci svérázné čs. sibiřské armády, která vyrostla ne pouhou zásluhou odborných znalostí a schopností několika nejvyšších jednotlivců — (odborníků bylo málo a ti nebyli na svých místech) — ale postupně pod tlakem žhavé nutnosti společnou prací celé čs. revoluční obce. A tu F. V. Krejčí nepochopil, že onen pořádek, přesnost a vnější disciplinovanost v denním životě, v parádách a cvičeních je dobrovolná vůle onoho kolektivu, toužícího vyvrátiti клеветы o demoralisovaných massách armády, přání a snaha pochlubit se hostům; že ona velkolepá organizace rostla dobrovolnou prací celé armádní komuny, spravované svými autonomními institucemi podle »Řádů a resolucí« — prací z dola. Pro něho všechno to velkolepé bylo spíše důsledkem násilného udržení mass v podřízenosti jakési geniální velitelské vůli a zároveň důkazem disciplíny, zachráněné krajním napětím a krajními prostředky. Proto F. V. Krejčí svou vlasteneckou lásku k celé sibiřské armádě odstínil na levo

k delegátům v soustrast, na pravo k oficiálním hlavám armády v obdiv.

To byl jeho první krok do sibiřských oficiálních vod. Viděl-li potom kolem sebe nad celým tím jemu nepochopitelným ruským chaosem vážné a důležité tváře civilisovaných Japonců, Američanů, Angličanů, Francouzů a dokonce i Rusů, t. j. celou vítěznou »západní demokracii«, lichotící se k němu, lidí, z jejichž sebevědomé tváře a evropských úsudků nemohl vidět, jak málo rozumějí oni ruským věcem a vněsalonní atmosféře vůbec; viděl-li proti tomuto světu, tak pochopitelnému pro českého inteligenta a nacionalistu, dav ve varu ruského chaosu, ztrácející se ve všedních uniformách řadových vojáků, cizích jemu svým novým duchem; viděl-li proti neznámým, obdivovaným lidem na vrcholku sibiřských legií dva uražené »informátory o poměrech na Sibíři« — legionáře Davida a Janíka, kteří již sevšedněli v jeho okolí, a z nichž právě nejradikálnějšího soudruha Janíka znal z lidských stránek snad až příliš dobře: tu musil on, oficiální zástupce koaliční vlády, bez ohledu na předrevoluční politickou nálepku, přimknouti se k jediné odpovědnému oficiálnímu světu. Tam potom měkký, tolerantní a důvěřivý F. V. Krejčí musel státi se nástrojem diplomatů, kteří jej obklíčili a kteří pak jeho socialistickou reputací a osobní čistotou zastírali pokračování své staré oficiální politické linie. Z tohoto prostředí spolu s informacemi přijal vůdce poselstva také své speciálně sibiřské názory a ideologii.

F. V. Krejčí jako spisovatel a kritik dovedl se vším nadchnouti. Jeho fantasie ochotně přijímala závěry a kombinace odborníka sibiřské vojny ppl. Žáka, vždy horlivého v hlášení a informování. Jednou div nestal se pláštíkem kolčakovsko-žákovského »čištění« ruského i českého Irkutska, uvěřiv Žákově versi o existenci taj-

né bolševické organisace v armádě. Splynul s oficielními představami orientace Pavlů tak, že v polovici listopadu 1919 jeho vystupování již ničím se nelišilo od vystupování Pavlů. I on s oficielní rolí převzal i oficielní francouzskou linii. Dne 12. listopadu u 2. pluku, nespokojeného nezměněným kursem čs. politiky, mluví proti nebezpečí rozkladu našeho vojska, jaké prý hrozí armádě z »nevykořeněného ducha II. voj. sjezdu«. On prý »nepřipustí do vojska rozkladný živel v duchu, jenž podobal by se tomu, z něhož vyrostlo hnutí II. voj. sjezdu«. Prudce vystupuje proti připravované ruským »Politickým středem« v Irkutsku protikolčakovské vzpouře bez Jakuševa a Gajdy, jíž byla nutna pouze naše neutralita. Mimo Jakuševa a Gajdu je pro něho vše bolševické. »Varuji — volá sociální demokrat F. V. Krejčí — před každým spoléháním na převrat, který oni snad chystají; na ty bolševiky, proti nimž jste vloni bojovali a před nimiž dosud hájíte magistrálu.« V téže řeči okouzlen jsa Janinem a Pavlů, připouštěl už i možnost a oprávněnost jiných názorů o cestách k návratu, než jaké byly přikázány vládou republiky. Tvrdil tehdy, co netroufá si dnes tvrditi ani oficielní historik anabase: že totiž vojsko na Sibiři se udrželo jedině provedením reformních příkazů gen. Štefánika, že vojsko si pouze demokratické cítění namlouvá na místě skutečné a pouhé touhy po domově. V těchto myšlenkách jistě není už nic odlišného od názorů Pavlů a ppl. Žáka.

Přiblíživ se k čs. oficielním kruhům, přiblížil se tím také k oficielní ruské protirevoluční Sibiři. Jako inteligent, vychovaný v předrevolučních Čechách, F. V. Krejčí miloval Rusko podle tradice, »všeslovansky«. Jako cizinec a host nemohl cítiti žhavých ruských rozporů. Proto on, český sociální demokrat, na ruské revoluci půdě usedá klidně na banketě vedle atamana Krasilnikova a přijímá pocty těch, kteří vraždili ve vě-

zeních i zákeřně na ulicích socialisty bez rozdílu. Nechybělo mnoho a byl by učinil i oficiální návštěvu vojenské reakční diktatury v hostitelské zemi, na pouhé naléhání pověstně neobratného velitele II. divise.

Není sporu, že ho dovedla nadehnouti typicky ruská brada socialisty revolucionáře Markova, neméně než brada atamana Krasilnikova. Ale přes to bylo mu všechno neklidné za hranicemi světa, v němž se ocitnul — bolševismem. Uvěřil, že nájezdy na železniční trať, jedinou arterii zkomírající Kolčakovy fronty, provádějí prostí mezinárodní bandité a katoržníci; sám rozsoudil, že spálené vesnice jsou nevinným nutným důsledkem boje, či nutným operativním aktem. Uvěřil, že ústy Kolčakových důstojníků žehná celé Rusko čs. osvoboditelům. Dal se unášet perspektivou slávy čs. zbraní, jestli červeno-bílý prapor zavlaže na ulicích Moskvy.

Je také přirozeno, že v tom poměru, jak sbližoval se s oficiálním kolčakovským Ruskem, F. V. Krejčí oddaloval se neoficiálnímu, demokratickému Rusku. Z jeho prostředí nebylo dvířek k socialistickému Rusku, a ruští socialisté vyhýbali se jemu. F. V. Krejčí, úzkostlivě plnící úlohu oficiálního zástupce koaliční vlády, úslužné k vítězné dohodě, nevyhledával z opatrnosti žádných neoficiálních styků se »spiklenci« a tím méně tajných styků.

Autor této knížky projevil jednou neskromnou snahu uvésti odpovědné zástupce odumírající sibiřské demokracie, zajištěně protibolševické, k Poselství. Myšlenka o užitečnosti toho vyvstala sama sebou, když i tato ruská demokracie rozčarována ve všech západních demokraciích, projevila úporné snahy najíti neoficiální a ve vojsku nelegální cesty k českému lidu v uniformě přes hlavy všech jeho improvizovaných zástupců. Ruská demokracie chtěla pouze zabezpečiti si aspoň neutralitu

čs. armády v případě ruského lidového povstání: poněvadž ve skutečnosti, nehledě na prohlášení o neutralitě, čs. vojsko stále ještě chránilo Kolčakův »pořádek« a »zákonnost«; poněvadž jednotliví čs. velitelé v praksi často vědomě podpírali podřízenými bodáky vládu atamanů, potlačující při nedostatku domorodých četníků vzpoury ruských pluků proti Kolčakovým důstojníkům, pronásledující každý projev proti ní a nedělající žádných rozdílů mezi prostředím, z něhož oposice vycházela; poněvadž v čs. sibiřské právní praksi byl ještě v tu dobu i pouhý styk se starými známými esery pokládán bezmála za velezradu.

Osoby, jež byly uvedeny s povolením Poselstva do vlaku F. V. Krejčího, byly daleko do komunismu. Byl to v první řadě Pavel Michajlov, neúnavný bojovník na dvě fronty, první a nejčilejší organisátor jednotných protibolševických vojenských tajných organisací, kdysi duše západně-sibiřského komisariátu v nebezpečných prvních dnech převratu a potom nějakou dobu plnomocník ministra vnitra při sibiřské vládě; druhý nerozlučný společník jeho, Boris Markov, typ ruského revolucionáře z povolání, předseda sibiřského komitétu Ústavodárného Shromáždění, jeden z prvních spojenců Gajdy, člen západně-sibiřského komisariátu, do posledního vzdechu orthodoxní eser, zásadní a neoblomný odpůrce všech teorií, rozcházejících se s programem a taktikou jeho strany. Oba žádali od Čechů pouze rychlý odjezd ze Sibíře nebo neutralitu — dávající v obou případech všechny záruky bezpečné evakuace.

Je pravda, že F. V. Krejčí ochotně, a snad i s dětinským nadšením, přijal první příležitost uvidět vlastníma očima skutečné, živé ruské revolucionáře. Jistě že besedoval s nimi s nemenším zájmem, než před tím se skutečným živým kozáckým atamanem. U spisovatele je to dvojnásob pochopitelné. Avšak pravda je také, že

svědomí připomínající mu jeho oficiální roli, nedovolilo mu nic více než besedu inteligenta. Později zejména marnost snah Dra Girsy, přiměti irkutské spiklence ke vstupu do služeb vladivostocké (gajdovsko-jakuševské) kombinace a pravděpodobně i obavy před kompromitováním spojenecky nelegálními styky, byly příčinou ochlazení F. V. Krejčího k této demokracii, ochlazení stejně rychlého, jako bylo prvotní jeho nadšení. Jediný z poselstva, David, z individuální náklonnosti a soukromých snah udržoval s nimi i potom přátelské styky, jež však kromě platonických projevů soukromých sympatií nemohly jim přinésti nijakého užitku. Brzy však i on — (po odjezdu Janíka jediný z poselstva, schopný ještě nezávisle se orientovati v situaci Ruska i v situaci armády) — vida bezúčelnost svých snah a nemoha souhlasiti se stanoviskem oficiálního vůdce poselstva, vypravil se do Vladivostoku s úmyslem odejeti do vlasti.

Vůdce starých orientací Pavlů opustil Sibiř až v prvních dnech prosince 1919, provázen členem poselstva, Drem Blandou, mladým sympatickým národním demokratem. Jeho dědictví převzal cele a sám Dr. Girsu. F. V. Krejčí přirozeně stejně ochotně, ne-li ochotněji, sloužil i nové orientaci. V novém svém úřadě »náčelníka vojenské správy« vzal na sebe obětavě úlohu štítu, chránícího činnost velení před nedůvěrou a nenávisť armády. Jinak jeho funkce se nezměnila. Jako dřív i nyní nemohl dělati, než odkazovati strany ve věcech politických na politického plnomocníka, a ve věcech vojenských na vrchního velitele.

Koncem prosince odeslal domů za ostatními i delegáty II. voj. sjezdu. Byl to požadavek i odvolaného Pavlů. Bylo to zároveň i slíbeným rozhodnutím ve sporu II. voj. sjezdu, na něž tak dlouho čekala důvěřivá

armáda. Osobní orgán starého vedení »Na stráž« přinesl vítězoslavně na čelném místě text tohoto rozsudku nad sjezdovou vzpourou, jež podepsal též F. V. Krejčí, který za vladivostockou vzpouru s takovým gestem vyznamenal Gajdu. Rozsudek jeho zní takto:

»Poselstvo vlády Československé republiky k sibiřské armádě. Irkutsk, dne 6. prosince 1919. Č. 195.

Rozhodnutí. Na Poselstvo vlády Československé republiky bylo hned po jeho příjezdu na Sibiř vneseno rozhodnutí v záležitosti t. zv. delegátů 2. sjezdu, internovaných ve Vladivostoku. Jde tu o 53 vojínů československé armády na Sibiři, kteří mimo trestní činy, prominuté ve smyslu § 3. rozkazu o amnestii, zůstávají dle názoru vrchního žalobce sborového soudu československého vojska na Rusi, důvodně podezřelými z těchto trestních činů:

1. že na schůzi v Jekatěrinburku se usnesli a na základě usnesení tohoto v jednotlivých částech nabádali vojenské části k neuposlechnutí vojenských rozkazů, týkajících se služby a ochrany československým vojskem chráněné části sibiřské magistrály;

2. že měli styky s tlupy, napadajícími v měsíci březnu až červnu sibiřskou magistrálu a československé vojsko tuto chránící, buď přímé nebo nepřímé prostřednictvím politických stran ruských, s těmito tlupami srozuměných;

3. že 12. června část jich na základě společného usnesení vybídla a vedla 9., 10. a 11. rotu 4. pluku při samovolném odjezdu jejich ze st. Innokentěvské na st. Irkutsk a při násilném osvobození druhé části delegátů, internovaných u velitele města Irkutsku;

4. že usnesli se a přikázali československým vojenským částem, aby samovolně přijely ze svých stanovišť na st. Innokentěvskou a tam zaujaly bojové postavení

proti Irkutsku, kteréžto výzvy u části dělostřelectva uposlechnuto;

5. že usnesli se a vyslali jednu rotu 4. pluku, vedenou některými z nich, k násilnému obsazení místnosti informačně-osvětového odboru v Irkutsku.

Vojáci, s nimiž pro tyto delikty bylo zavedeno vyšetřování, jsou:

(Následují 53 jména delegátů.)

Záležitost tato, jež už od léta tohoto roku živě zaměstnávala veškeré naše vojsko, nemohla býti dosud soudně vyřízena, ježto obžalovaní odpírali vypovídati. Poselstvo vlády Československé republiky, vyslechnuvši jak obžalované, tak i příslušné instance vojenské a soudní, shledalo, že jde tu o sporný případ kromobyčejného dosahu pro naše vojsko na Sibíři, ježto se tímto případem projevila vnitřní krise v armádě při její přeměně z armády kdysi revoluční a dobrovolnické v součást regulární branné moci republiky. Poněvadž pak nabylo Poselstvo přesvědčení, že by nebylo na prospěch vojska, kdyby záležitost tato byla řešena v samotném rozjištění a dusném ovzduší tohoto sporu, že je proto vhodné, aby z tohoto ovzduší byla vynesena, i majíc dále na zřeteli, že t. zv. sjezdoví delegáti sami se dovolávali soudu národa, přenáší Poselstvo záležitost jejich před tuto poslední a nejvyšší instanci, již jest Národ, a vynáší toto rozhodnutí:

Jmenovaní 53 vojini československé armády na Sibíři buďtež odesláni do vlasti s příslušnými spisy a věc jejich budiž odevzdána vojenským soudům domácím.

Za poselství vlády Československé republiky:

F. V. Krejčí v. r.«

Každé násilí, jakmile se stane právem, obléká roucho slepé spravedlnosti, ale šťastný Národ, jenž mluví ústy svých vojenských soudů! — —

Takovou disonancí vyzněl rozsudek nad sjezdem vedle slov »memoranda«. A »memorandum« přece pouze opožděně opakovalo stanovisko sjezdu. Právě s podpisem Dra Girsy, navrženého na svůj úřad už sjezdem, mohlo býti pokládáno za dílo téhož II. voj. sjezdu. Tak zněl rozsudek nad nekrvavým odbojem legionářského sjezdu vedle vyznamenané krvavé vzpoury gen. Gajdy, jehož motivy byly jistě méně ideální a méně hluboké, než pohnutky II. voj. sjezdu; vedle vyznamenané vladivostocké vzpoury, v níž na rozdíl od českých irkutských demonstrací neutrpěli vůdcové, ale za to tekla krev malého lidu. Gajda ostentativně vyznamenan a delegáti posláni před »soud národa«, jak velmi směle nazval F. V. Krejčí staré auditory vojenských soudů ve vlasti, zděděných se vším inventářem i plesnivými zákonníky po zemřelé Austrii.

Rozumíme však tomu všemu. Neobviňujeme F. V. Krejčího. Quod licet Jovi, non licet bovi. — »Vrchnost nekapituluje.« — Autorita je posvěcena. Je zločin, má-li poddaný více rozumu než vrchnost. »On je pánbůh jako pánbůh«, ale Peruna smí topit jenom — car.

To je konec české revoluce, oné solové improvisace na ruské revoluční scéně. Dohrál svoji úlohu sjezd, zmizeli v propadlišti první hrdinové »anabase« Pavlů i Gajda, a na magistrále zůstala už jen ona věčná dekorace ke všem krvavým dialogům ješitných herců »historických úloh« — těžká massa lidská v české armádě.

I zachtělo se před koncem cesty naposled ještě vrhnouti pohled zpět a přehlédnouti z dálky onu dlouhou cestu svobodných stavitelů historie.

XVIII.

Před námi leží tlusté svazky »Československého deníku«. Oficiální mluvčí organizovaného výkvětu národa, či lépe, oficiálního československého národa, malého počtem, ale velkého zákonnou mocí. Není možno krok za krokem projít jeho dráhu »pevně demokratické linie«. Listujeme spěšně a pouze namátkou tu i tam, dotýkáme se prošlých let. Lovíme nadpisy, fráze článků a zprávy.

Oficiální »cesta revoluce«!

»Kulturní dokument« — jak s hrdostí nazývali ho nahoře. Budiž!

Audiatur! —

Po úvodu uslyšíme tklivé dueto revoluční: — česko-ruské.

1. ledna 1918. — — — »Naše armáda je revoluční. To znamená, že každý její člen má nésti v sobě ideu boje a odboje proti Rakousku. A nejen proti státu rakouskému, ale i proti psychologii rakušácké« . . . »Oni (t. j. naši dobrovolci) nepřestanou býti revolucionáři ani po dobytí naší svobody. A proto musí býti dobrými revolucionáři už zde . . . Cesta revoluce je klikatá, trnitá a kamenitá. Po ní mohou jíti jen pevní a silní.« — —

7. února 1918: Provolání: . . . »Československé revoluční vojsko je určeno výhradně pro boj s německo-maďarským imperialismem, monarchismem a militarismem.« . . . »Jestliže by se potvrdily pověsti, že přece se našli jednotlivci, kteří zradili národní kázeň a bili se snad na jedné z bojujících stran, zodpovědnost za jejich jednání nemůže býti skládána na naše revoluční hnutí jako na celek ve všeobecnosti, protože oni sami tím, že

se nepodřídili kázni organisace, vyloučili se z jejich řad. (OČSNR — Klecanda, Maxa.)«

10. února 1918. »Vítězství bolševiků nad Ústřední Radou Ukrajinskou znamená konec separátního míru, znamená zachování jednotného ruského frontu proti Rakousko-Uhersku, slovem znamená velikou ztrátu pro habsburský stát.«

»Ruská revoluční demokracie zasazuje tím strašnou ránu dvojhlavému rakouskému orlu«

»Chápeme, že ideje bolševické revoluce pro hraběte Černína nejsou vítaným zbožím. Ale je to dnes nejsilnější zbraň, kterou má ruské revoluční hnutí po ruce.« — —

12. února 1918. — »Bolševici starají se všemožně zavést v Kijevě pořádek. O tom svědčí řada svolání, příkazů a jmenování zodpovědných činitelů.«

13. února 1918. — »Kameněv vítal události v Praze, kde prý byla prohlášena samostatná československá republika: »Ruská demokracie s radostí konstatuje, že v této věci i ona má svůj podíl. Proto my budeme podporovati Čechy v jejich boji s rakouským imperialismem. Chceme osvoboditi malé národy, aby utvořili samostatné demokratické státy, jež budou oporou v dalším boji s velkými imperialistickými mocnostmi.«

13. února 1918. — ... »Ukrajinská vláda držela nás schválně v nevědomosti ...!«

»Trocký před shromážděnými zástupci odhalil velmi bezohledně snahy německého a rakouského imperialismu, jak se projevíly při vyjednávání.« —

— ... »Za řeči ukrajinský sekretář vojenských záležitostí Kociubynskyj i vrchní velitel Muravjev opět ujistili, že plně uznávají ozbrojenou neutralitu československých vojsk a že vydávají nařízení, aby všechno potřebné, co se týče výzbroje, výstroje, peněz a potra-

vin, bylo našim vojskům vydáváno. Vysloveno jen přání, aby naše vojska zabezpečovala pořádek tam, kde jsou posádkou, jak to dosud činila. — Vrchní velitel Muravjev projevoval zvláštní pozornost vůči našemu vůdci prof. Masarykovi, kterého prý si velmi váží, a jehož spisy čítal ještě v mládeži, poznávaje z nich učení Marxovo.« — —

7. března 1918. — »(posl.) Winter . . . rozhodně protestoval proti trestní výpravě do Ruska.« — —

»Dr. Soukup vytkl Ukrajincům, že se Rada dopustila zrady na revoluci a socialismu.« — — —

Pak následuje v jednání výstup za výstupem:

OČSNR:

3. dubna 1918. — »Důvěru za důvěru!«

16. dubna 1918. — »Naším z rudé armády prostě říci: Mezi námi jest rozdíl pouze v taktice a později se teprve ukáže, kdo z nás měl pravdu a správné hledisko.«

17. dubna 1918. — »My své vojsko nemůžeme vrhat do krvavé vřavy stranických bojů v Rusku. Naše stále prohlašování, že do ruského lidu střílet nebudeme, je upřímné.«

11. května 1918. — »Boj náš je bojem revolučním, za svržení militarismu a kapitalismu, za demokracii a sociální osvobození lidstva.«

28. května 1918. — »Sovětská vláda má všude velmi mnoho nepřátel, kteří nás hledí strhnouti k tomu, abychom vystoupili v jejich prospěch, abychom svrhli nynější místní vládu. To není náš úkol; náš cíl je daleká západní fronta a na ní boj s německým imperialismem.«

2. června 1918. — »Naše zásada byla, jest a bude: nemíchat se do vnitřních záležitostí druhých národů a států.« — —

Gajda na scéně:

4. června 1918. — »Sovětská vláda v Sibiři padá. Opírala se výhradně na hrstku nespolehlivých krasno-armějců.« — —

— — »Staví se nová vláda« —

Sjezd:

22. června 1918. — (Usnesení delegátů): »1. provéstí přepravu do Francie i vésti všechna politická jednání s tím související« ...

.... »výkonný výbor jako representant československého vojska má právo vésti všechna potřebná jednání« ...

6. července 1918. — »Vrchnímu veliteli amerických vojsk. Pane generále! Jménem československého vojska, které dnes v širých krajích ruské říše poráží rakousko-německé imperialistické úklady« ... atd.

... »Československé vojsko je pevně přesvědčeno, že brzy se setká s americkými bratry vojáky na jedné frontě!«

Noví vůdcové:

23. července 1918. — »Začínáme kapitolu o obrození Ruska.«

29. srpna 1918. — »Od druhého dne našeho vystoupení (26. května!, p. a.) vzali jsme si za úkol, nepokračovati v přerušené cestě přes Vladivostok, nýbrž poskytnouti pomoc bratrskému národu ruskému.«

Vrchnost vojenská proti politické a poddaní bojující:

23. července 1918. — ... Národ ve zbrani ... chce mítí zastupitelstvo takové, jaké odpovídá jeho duchu ... představitelstvo volené. ... V politických věcech nemůže býti u nás zavedena vojenská diktatura. Nestrpěli bychom ji ani u nás ani u svých sousedů ...«

Provolání (hlas z armády): — »Čs. revolucionář plně chápe ruského dělníka a rolníka, těší se ze svobody svých ruských bratří ...« ... »Československý revolucionář je plně přesvědčen, že všichni dělníci a rolníci u vědomí spáchané veliké chyby postaví se na cestu pravého demokratismu. Mohou býti jisti, že Čechoslováci vystoupí proti každému, kdo odváží se potlačovat, co vybojovala únorová revoluce, ať je to z prava nebo z leva ...«

15. září 1918. — »Samarská vláda zřizuje celý agitační kurs pro výchovu informátorů venkova. Někdy se zdá že se vracejí doby Kerenského, kdy se také armáda přesvědčovala, prosila, zaklínala místo toho, aby se jí nařizovalo.«

... »Inteligence, žijící na vsi, vyslovuje se málo optimisticky o skutečné náladě lidu«

.... »bylo by osudným věřit, že uzdravení Ruska v massách lidu za téměř 4 měsíce našeho boje nějak značněji pokročilo.«

... »Samarský dělnický sovět« (prohlašuje): — »hájení všech dekretů sověta lidových komisařů ... hájit všemi prostředky. Za takových okolností nebude nikdo pochybovat o nutnosti silné, tvrdé vlády.«

24. září 1918. — V článku »My a oni« (hlas z armády).

»Vraždí socialisté — socialisty, dělníci — dělníky. A tu jsme vystoupili my. Ne proti kommunismu a socialistické republice jako společenskému útvaru státnímu, ale čistě na svou obranu osobní, na záštitu našeho revolučního boje:«

»Nemůžeme a nesmíme dopustiti, aby v národnostně probuzeném Rusku realizovány byly staré přísné pořádky proti dělníkům a zejména proti socialistům ...
... náš boj proti sovětským vojskům musí býti veden se vši taktností morálně silnějšího Bolševism v té

formě, jakým je, vyžije se sám sebou. To však neznamená shlazení jeho se světa.«

»Ne my jsme hrobaři socialistické republiky ruské.«

»Těžkou sice máme zodpovědnost před mezinárodním forem socialismu, ale zodpovědnou přece.«

28. září 1918. — »Proč spílat bolševikům, jestliže v Omsku může několik důstojníků kdykoliv arestovat ministry.«

2. října 1918. — Anglický ministerský předseda L. George poslal pres. Masarykovi blahopřání k činnosti Čechoslováků v Sibiři proti Rakušákům a Němcům.

Na nové a přece staré frontě:

5. listopadu 1918. — (Z prohlášení sovětské vlády.)
»Sovětská vláda lituje prolité krve a prohlašuje Zatímní vládě československé, že je ochotna nechat projíti Čechoslováky Ruskem, aby se vrátili do rodného kraje.«

... »Odpovědí bude pohrdavé mlčení ...«

»Ruka, kterou Lenin, Trocký a spol. podávají zatímní čs. vládě, zůstane viset ve vzduchu. Žádný poctivý občan čs. státu nemůže ji přijmout« ...

10. listopadu 1918. — (Jménem revolucionářů.)
»Vaše Excellence! Prosím, abyste ráčil přijmouti k zítřejšímu slavnému dni narozenin Jeho Veličenstva japonského císaře, ku dni velikého národního svátku celého japonského národa, projev nejsrdečnějšího blahopřání a nejhlubší úcty, jež celé československé vojsko chová k slavné armádě japonské. — Velitel čs. armády gen. Syrový.« —

19. listopadu 1918. — »Sovětská vláda, která vedle chleba a svobody slibovala lidu ruskému mír a pod tímto heslem získala pro sebe hlavně milionové massy vojenské, dnes pokračuje ve válce.« — —

19. listopadu 1918. — »Na jednom dosud nejdůleži-

tějším protisovětském bojišti hlavním činitelem je československé vojsko.« — —

21. listopadu 1918. — »Štefánik i Janin žádají, aby naše vojsko především hledělo na nepřítele.«

28. listopadu 1918. — (OČSNR.) »Naše prohlášení (o Kolčakově převratu) bylo nazváno zasáhnutím do vnitřních ruských záležitostí« — —

... »Máme tedy před světovými dějinami jistou zodpovědnost za vývoj zdejších poměrů.«

Na službě u pánů:

15. prosince 1918. »My vojáci za hranicemi přestali jsme býti československými revolucionáři« (viz 1. leden téhož roku).

29. prosince 1918. — »Gen. Janin ... dostal jistě od své vlády i druhých vlád spojeneckých úkoly, které přesahují rámec naší armády, týkající se celého stavu věcí v Rusku.«

31. prosince 1918. — ... »Je nezbytno udržovat a posilovat bojovou sílu našich částí, abychom při první vhodné příležitosti se ctí a s malými ztrátami si proklestili cestu do vlasti.«

1. ledna 1919. — (Štefánik): »Československá vláda a já jako její plnomocný zástupce mezi Vámi učiníme všechno, abyste nebyli zklamáni ve svých oprávněných tužbách a nadějích.«

»Vystoupením čs. armády dán podnět ku konsolidaci Ruska.«

»Sovětské Rusko nemá dnes přátel nikde na světě.«

»V novém roce spěje Rusko nesporně k úplnému potření bolševismu.« — —

»Proto v novém roce s novým štěstím do nových bojů. Za Rusko, za Slovanstvo, za svobodu!« — —

4. ledna 1919. — »Závidí nám (Rusové, p. a.) naši slávu, naše úspěchy politické, ale hlavně závidí naši

limotnou zabezpečenost: my prý máme všechno, oni nic (ani cukru, ani kouření, ani líhu a p.).«

8. ledna 1919. — »Naším vystoupením ... vytvořila se ve skutečnosti nová východní protiněmecká fronta ...«

»Proto boj civilisovaného světa proti sovětské vládě v Rusku nemůže být zastaven.«

8. ledna 1919. — »Bolševici v Sibiři!« (t. j. povstání v Sibiři, p. a.).

Prohlášení Pichonovo: »Co podnikli spojenci proti bolševikům, bylo podniknuto současně proti Němcům ... Spojenecké posádky ... slouží jednak ku podpoře Čechoslováků ... Naše intervence nečiní žádného nátlaku na politickou svobodu ... (Podpora defensivní fronty neruských oblastí.) Naše pomoc je pouze materiální a směřuje k tomu, aby Rusku se podařilo vybřednouti z anarchie.«

9. ledna 1919. — »Několika darebáky a dobrodruhy svedení čeští ... zajatci budou řídit a umírat na Ukrajině, jako dosud řádili a umírali na Uralé.«

10. ledna 1919 (k prohlášení Pichona): »Prohlášení francouzského zahraničního ministra, které snad vyjadřuje mínění i druhých spojenců ... v ruské veřejnosti způsobilo poplach.

... Z projevu Pichonova je zatím patrné ... že vojenská pomoc nemá mítí ráz a název vojenské výpravy ... Termín »defensivní fronta« je projev velmi široký ... Vojenští theoretikové prohlašují často, že nejlepší obrana je útok.«

11. ledna 1919. — Z ruského tisku o nás: »Pro bolševiky Čechoslováci nemají diplomatických formulí, pro ně mají olovo a kulomety. Jen těmito prostředky hrdinská čs. armáda, společně s námi probije si dráhu přes Moskvu do svobodné Čechoslávie.«

19. ledna 1919. — »Podle textu noty V. Britanie

v prosinci učinila takovéto prohlášení: předložiti všem vládám Ruska, počítaje v to i sovětskou, uzavření míru na dobu mírové konference a rovněž, aby všechny tyto vlády poslaly své zástupce na mírovou konferenci za účelem všeobecného míru.

Otiskujíce tento telegram, upozorňujeme na zprávy, jež zároveň došly o účasti anglické eskadry ve finském zálivu a bojích Angličanů pod Stavropolem.«

23. ledna 1919. — Zpráva z 19. ledna z »hodnověrného pramene« se vyvrací. »Britská vláda vyjednávala s Francií o této otázce, ale ke konečnému závěru se nedospělo.«

23. ledna 1919: boje v střední Sibiři.

26. ledna 1919. »Při tomto hledání způsobu (t. j. pomoci Rusku, p. a.) československá vláda bude patrně i nadále uplatňovati svůj hlas ve spojenecké radě ve prospěch energické intervence, jak to řekl před dvěma týdny ministerský předseda naší republiky v interviu dopisovateli Tempsu.«

»Ovšem zatím, než takové rozhodnutí bude učiněno a provedeno — spojenecká solidarita velí i naší vládě, aby svému vojsku ... dala podobnou úlohu, jakou konají vojenské oddíly jiných spojeneckých států.« ...

1. února 1919. — »Porada (na Princových ostrovech, p. a.) je svolána na 15. února na nějaký ostrůvek blízko Cařihradu. Navrhovatelé počítají s poradou jako s jistou věcí.«

»Massám je nutno dokázat, že bolševici nejsou ruská politická strana, nýbrž mezinárodní sebranka zločinců a bláznů ... — Civilisované národy vlastními očima uvidí jejich stvůrnost a poženou své vlády do vojenské akce proti nim.«

4. února 1919. — »Adm. Kolčak vydal všem vojskům rozkaz, ve kterém se praví, že rozšiřují se nepravdivé zprávy, že mezi Rusy a bolševiky dojde brzy k dohodě.

Oznamujeme vojskům, že pověsti tyto jsou naprosto nepravdivé a sledují provokační cíle. Všechny národnosti v Rusku mohou se dohodnouti a my — praví admirál — přejeme si upřímně poctivé dohody, avšak s nešťastnými bolševiky, svými nepřátely, podvodníky, pro něž neplatí žádný zákon ani smlouva, dohodnouti se nemůžeme.« —

»Bolševici znovu nabízejí mír.«

16. února 1919. — »Ke schůzce (na Princových ostrovech, p. a.) všech ruských vlád... již asi sotva dojde. Souhlas vyslovila pouze jakási krymská vláda a sovětská vláda...«

...» Nicméně je pro posouzení situace zajímavé, jak horlivě se uchopili návrhu o poradách — bolševici Přes to, že její (sovětské vlády, p. a.) nynější situace... je stále příznivější... prohlašuje, že vykoupí tuto dohodu i za cenu vážných obětí, vyhrazujíc si jedině, že další vývoj sovětské republiky nebude napříště s vnější strany ohrožován.«

»Plným právem odpírá ruská politická konference v Paříži sovětské vládě právo vůbec mluvit... Prohlášení Pichonovo by svědčilo o tom, že projekt vyjednávání s bolševiky je snad již bohudíky pochován.«

Na magistrále:

12. března 1919. — »Zrádci a političtí dobrodruzi! »Národ« uveřejňuje prohlášení některých členů ruské strany socialistů revolucionářů, ve kterém se praví, že strana jejich zaujímá k poměrům v Rusku nové stanovisko a vešla v dohodu se sovětskou vládou.«

1. dubna 1919. — (K atentátu na Dra Kramáře): »Máme nyní o důvod více, abychom bolševismus, jakožto prostituci socialismu, politickou anarchii a duševní chámství nenáviděli v každé jeho podobě.«

3. dubna 1919. — »Pokus oposice proti ní (vládě

Dra Kramáře, p. a.) je totožný prostě s velezradou. — Kromě toho, pokud jsme v řadách vojska, byť vojska vzniklého revoluční cestou, jsme povinni býti všichni věrně oddanými této první vládě. Každá armáda na světě je výkonným orgánem svrchované vůle veškerého národa. Voják je vládní; nevládní voják je prostě logický nesmysl. Nevládní voják je snad desertér nebo voják, který odepřel své vládě poslušnost, ale tato kategorie stojí příliš nízko, než abychom o ní uvažovali« ... (Čtenář nechť vyjme přirozeně aspoň české protirakouské revolucionáře, p. a.)

3. dubna 1919. — »Bolševická nabídka míru spojen-
cům.«

5. dubna 1919. — »Vyšetřování ubití carské rodiny.«

8. dubna 1919. — »Odhalení podvodů v Omsku.«

11. dubna 1919. — »Francie nepošle svá vojska do
Ruska?«

4. května 1919. — »Bolševism je nepřitelem lidství
a musí se proti němu bojovat.«

6. května 1919. — »Do té doby (do příjezdu posel-
stva, p. a.) však pamatujme, aby v naší domácnosti bylo
uklizené.«

25. května 1919. — »K prvnímu výročí velikého bo-
je.« — »Čin a úspěch ... ale hlavní význam našeho
vystoupení na konci května minulého roku je v tom,
že jím byl zahájen světový boj proti ruskému bolševi-
smu ... Takto chápeme náš význam a naše úspěchy před-
seda našeho ministerstva Dr. Kramář, když ve svém
nedávném poslání nám píše« ... »Evropa neměla
smyslu a možná ani času pro toto jedovaté semeno, za-
sazené šílenci a vypěstěné zločinci.«

29. května 1919. — »Z 8. střel. pluku. (Oslava 1. má-
je.) Hesla: Ať žije Masaryk! — Zdar Masarykovi! Ty
nás neopustíš! — Demokracie není panování! — Revo-
luce srdci a rozumu! — Demokratičeskoje ravnopravie

isklučajet vsjakuju eksploataciju i klassovoje gospodstvo!*) (Iz deklar. T. G. Masaryka.) — 14. VII. 1789—1. V. 1919. — Nikto spev náš neumlčí! — Ravnopravie všem!**) — Sláb jenom ten, kdo ztratil v sebe víru! — Ať žije demokracie! — Pryč s tyrany! — Náš prapor nade trůny vlaje! — Buď práci čest. — Pravda nemiluje stínu! — Myšlenky jdou přes hranice, přes četníky, přes trestnice! — Rovnost — volnost — bratrství! — Pryč s tyrany! Smrt despotům!« — — »Řečníci v klidné vážné řeči vysvětlili význam dnešního dne a rozvedli tu část Masarykova poselství, jež pojednává o demokracii a reformách sociálních.«

15. června 1919: »Svoboda tisku« ... »musí býti pečováno o to, aby byla chráněna svoboda tisku...«

»Co bolí naše vojáky: 1. Americké podárky. 2. Pošta z vlasti. 3. Úprava platů. 4. Proč se nevyjednává se sjezdem? 5. Uveřejňování výsledků vrchní kontroly.«

2. července 1919: »Dopisy vojáků: Více světla! — Mozek našeho vojáka pracuje, myslí, rozbírá!...«

».... V takových otázkách jest třeba s ním jednati bezpodmínečně jako s mužem. Jedním slovem: třeba s mužstvem opravdově cítit, vnikat v jeho duševní stav a zvláště dnes ... A tohoto mínění jsou mnozí naši vůdcové (ne všichni) dalecí, poněvadž žijí v jiném ovzduší, tolik vzdáleném od střelce! Více světla! Více opravdového bratrství!«

11. července 1919. — Vládní krise ve vlasti. Krise v Sibíři.

20. července 1919. — »Kritický okamžik.«

»Neznáme příčiny nynější krise sibiřské ... Levé proudy tvrdí, že zneužívali diktatury, obračejíce její

*) Demokratická rovnoprávnost vylučuje každé vykořisťování a třídní nadvládu.

**) Rovnoprávnost všem!

ostří pouze na levo... vyhýbání se (buržoasie, p. a.) vojenské službě ve zbraní... že (vláda, p. a.) ignoruje a duší veřejné mínění, přezírá demokratické živly a metody a nechápe veliké změny v duši mass nejenom v Rusku, nýbrž i v celém světě... bránili se kontrole vlády... házeli do jednoho pytle bolševiky a ostatní socialisty (pokud s nimi neseděli v místním »bloku«) ... nedovedli nebo nechtěli čelit rostoucí reakci.«

»Levici obviňují z tajného bolševismu, poraženectví... Spojencům dokazují, že jejich kapitály budou ohroženy...«

»Vzniká a upevňuje se dojem, že snad tedy spojenci mají zájem na slabém, rozdrobeném Rusku.

... »hrubě šovinistická agitace proti židům«.

.... »A s hněvem nad vinníky této katastrofy, ať jsou to kdokoli, vládní kruhy omské, Kolčak, neschopná a monarchistická stavka, reakční proudy domácí i cizí...

Takové vysoké politice je těžko rozumět.«

25. července 1919. — »Řeč presidenta Wilsona k československým vojákům.« — (V ní ani zmínky o protibolševickém vystoupení armády, ani slova »bolševik«, p. a.)

26. července 1919. — (Churchil o Rusku): ... »Angličané snaží se zakončiti svoji intervenci v Rusku. V Sibiři jsou jen dva anglické prapory ve vzdálenosti několika set mil od nepřítele.«

Američané: »Zavázali jsme se pouze zachovat neporušenými všechny železnice....«

29. července 1919. — »Jiný list tvrdí, že Wilson dosud se nerozhodl, jaké stanovisko zaujmouti má vůči bolševismu.«

1. srpna 1919. (Amerika o odbojně čs. armádě.)

Morris v besedě s Koškem: »vřelými slovy zmínil se o jednotnosti čs. vojska na Rusi... líbí se jmenovitě

sebevědomí našeho vojáka, na němž prý i po 500 letech je vidět, že je synem svobodomyšlného národa, z něhož tolik věků poroby nemohlo učiniti otroka . . . Čechoslováci mají podivuhodnou způsobilost organisační a smysl pro vývoj.«

3. srpna 1919. (Politické strany ve vlasti): »... vydává ještě bystře vedený deník ‚Večer‘.« — »Skutečné vedení bloku centra má československá národní demokracie« . . .

6. srpna 1919. — »Obtíž je v tom, že spojenci oficiálně nestojí ve válce s bolševiky a proto blokáda proti bolševikům nemůže býti provedena mezinárodním zákonem.«

9. srpna 1919. — »Podvody generála Kasatkina v Omsku.«

16. srpna 1919. — »Jsme však toho přesvědčení, že koaliční princip, i v druhém kabinetě téměř zachovaný, měl býti až do skončení těchto voleb úplně zachován.«

»Podle zvyklostí parlamentárních přechází strana v kabinetu nesúčastněná, zbavená tím zodpovědnosti za vládní politiku, do věčné oposice. Že tak velká a inteligentní i zkušenostmi bohatá strana to dovede, o tom není pochybnosti.« (Po pádu vlády Dra Kramáře.)

24. srpna 1919. — »Prohlášení klubu poslanců národní strany demokratické.«

25. srpna 1919. — »Řeč ministra spravedlnosti Soukupa . . . je prostě nekonstituční . . . (atd. celý odstavec prudce napadá ministra) . . . Passivnost bezpečnostních orgánů připisuje národní demokracie ministru vnitra Švehlovi. »Právo Lidu« . . . omlouvá, že by zakročení bylo jen litím oleje do ohně.

My jsme v květnu v Praze nebyli . . . ale k čemu si tedy republika vydržuje orgány bezpečnosti, když tyto nechají dva dny zuřiti vášně . . .« atd. »To jest lůzovláda. Obvinění zde vznesená proti stranám socialistickým

i jich tisku, proti min. Soukupovi a Vrbenskému jsou příliš těžká, než abychom je mohli beze všeho považovat za prokázaná. Avšak nelze zapřít, že v tomto dokumentu naši největší městské strany je obsaženo mnohé trpké slovo pravdy.«

»Dr. Kramář vykonal v Paříži svou úlohu a mohl jít. Odešel jistě se stoickým klidem člověka, který ví, že ještě neřekl v politice své poslední slovo.«

* * *

Dejme tedy jako doprovod i doslov k předcházejícímu, ještě poslední slovo II. vojenskému sjezdu, jenž nahoře platil za »organisované chámství«.

Ve zprávě sjezdu, odevzdané vládě, líčí se ona část cesty revoluce takto:

»Zpráva II. sjezdu čs. vojska na Sibiři («Sněmu čs. revoluce na Rusi«).

Vládě československé republiky!

Vzhledem k situaci, utvořivší se uvnitř i vně vojska, považují podepsaní volení zástupci čs. dobrovolnické revoluční armády na Sibiři za svou povinnost uvést vládě čs. republiky toto:

Po pěti letech nerovného boje imperialistické, ex-pansivní reakce centrálních mocností proti probuzenému uvědomění si »malými porobenými národy« svých přirozených práv a významu vlastních sil, po pěti letech světové války, vedené pod lživými hesly »civilisace, kultury, demokracie a spravedlnosti«, v epoše Veliké ruské revoluce, v níž vytvořena hlavní část naší revoluční armády za hranicemi za účelem dosažení samostatnosti svého národa, my, volení zástupci armády na Sibiři, obracíme se k Vám — po vynešení rozhodnutí »Poselstvem vlády čs. republiky« (F. V. Krejčí) ze dne 6. prosince 1919 čís. 195 — se žádostí o rozřešení sporu lidové armády s jejím »oficiálním vede-

ním v Sibiři«, representovaným bývalým plnomocníkem B. Pavlů a spol.

Konstatujeme nejprve, že volba členů do sněmu čs. revoluce na Rusi roku 1918 byla veřejná a zákonná, opírající se o § 3. Hl. II. »Řádů a resolucí I. sjezdu čs. vojska na Rusi«, prvních to zákonů čs. občanů v Rusku, daných vojsku jeho voleným vedoucím orgánem (I. sjezd čs. vojska Čeljabinsk—Omsk) v kritické době jeho existence (vystoupení) ještě před utvořením se republiky. Na jaře 1919 za mimořádně tísnivých okolností, plynoucích z vývoje politických poměrů na Sibiři a ze spojenecké intervence, žádala armáda svolání sjezdu zvolených již zástupců vojska, eventuálně přes odpor politického i vojenského vedení (na názvu »sněm« po utvoření se vlády doma se již netrvá) a provedení bilance »sibiřské anabase«, jakož i zaujetí stanoviska k vytvořivší se situaci v Sibiři.

Zásadně odmítáme v citovaném rozhodnutí Poselstva vlády vyjádření »záležitost tak zvaných delegátů II. sjezdu 53 vojinů čs. armády v Sibiři atd.« a prohlašujeme, že se jedná ve skutečnosti o záležitost celé sibiřské armády, o celou její činnost, o ideový spor armády dobrovolnické a lidové, která donucována byla reakčním vedením k nehumanním činům, majíc svými bodáky zasahovati do občanské války bratrského národa, i když minuly veškeré důvody dalšího boje a státi se tak katem ruské Revoluce ve službách monarchistických atamanů a admirálů, spojených s organisacemi pravoslavného kleru. Tvrdíme, že šlo o tragické zneužití demokratické armády, že jde dále i o čest Národa a republiky v budoucnu v tom případě, když by armáda měla i nadále zasahovati do vnitřních ruských záležitostí jménem čs. republiky (linie politiky, prováděná bývalým plnomocníkem B. Pavlů a gen. Janinem) a že

my byli jsme v právu, vykonávající vůli armády, protestující proti této politice, jako její volení zástupci.

My prožívali jsme období spontánního vzrůstu dobrovolnické armády v době ruské Revoluce, která ukázala čs. lidu novou účinnou metodu v boji za vítězství mravních principů. stala se mu nejsilnější ideovou oporou v jeho boji a byla mu vždy bližší, než politické ovzduší Dohody. Byli jsme svědky jejího obranného boje proti Němcům na ústupu z Ukrajiny i na cestě z Ruska do Francie, kdy ona cítila se těmito napadena.

Jestliže čs. armáda rozhodla se na jaře 1918 (I. vojsjezd Čeljabinsk—Omsk) pro aktivní vystoupení za účelem vynucení si odjezdu na západní spojeneckou frontu, nutno hledati důvody k tomuto rozhodnutí jen v motivu sebeobranu (tak se nám tehdy poměry jevily). Prohlašujeme, že tato akce nemohla a nemůže býti považována za vypovězení boje ruské Revoluci vůbec a že pro vojsko znamenala jen odstranění překážek v cestě do Vladivostoku. Armáda tehdy vybudovala si demokratickou ústavu, v níž byly pevné záruky proti jejímu zneužití a vyhradila »Sněmu čs. revoluce na Rusi« právo řídití další postup veškeré naší politické činnosti v Rusku. A protože ústava armády v Sibíři nebyla vedoucími činiteli respektována, nastala její vnitřní krise.

Bylo-li na území osvobozeném od bolševiků využito našeho vystoupení ruskými politickými stranami k ustavení se vlád, žádajících čs. vojsko o součinnost při osvobozování nových teritorií a obnovení protiněmecké fronty, pochopitelně, že armáda čs. přijala s porozuměním ideu: vybudování demokratického státu ruského (Učreditelnoje Sobranie) a pokračování v boji proti Němcům společně s ruským národem a se spojenci, jichž pomoc očekávala na základě slibu spoje-

neckých zástupců (Guinet) a svých »oficielních představitelů« (oficiální tisk čs. armády). Mezi příčinami konfliktu ruské Revoluce s čs. armádou dlužno uvést nespokojenost armády čs. (jako armády národnostně silně cítící) s destruktivním charakterem ruské Revoluce v jejich počátcích. (Rozklad carské ruské armády, její porážky na frontě, Brest-Litevský mír, hrabě Mirbach atd.)

Jestliže bylo později použito naší armády k organizovanému boji proti »vládě ruských dělnických rad«, stalo se tak bez souhlasu vojska vlivem změněné orientace oficielního vedení armády, podlehnuvšího přání ruských pravých stran (kaděti) i přání Dohody. Tím vývoj událostí uchyloval se na cesty nežádoucí pro demokratické vrstvy ruské i naše a ruská reakce, sesilujíc své restaurační snahy, vytlačovala postupně demokratické i socialistické elementy z vlády a konečně na podzim r. 1918 násilně reakcí odstraněny poslední zbytky lidovlády (Zatímní Všeruská vláda) za účasti spojeneckých zástupců a bez vážného odporu čs. vedoucích činitelů (členové Direktorია odvezeni za hranice).

Mělo-li vystoupení čs. vojska v Sibiři za následek utvoření se »Všeruské Zatímní Vlády«, skládající se většinou z poslanců Ústavodárného Shromáždění a mohla-li tato vláda aspoň na čas pomoci čs. vojáků paralyzovati idee bolševismu, byly ihned v počátcích na smrt odsouzeny snahy diktátora Kolčaka (rušícího principy lidovlády, odbírajícího půdu lidu), jehož vláda jeví se výsledkem spojenecké politiky v Rusku, zasahující epochu »intervenční politiky«, v níž jednotlivé státy Dohody byly z ekonomických důvodů různě zainteresovány a jichž snahy neměly nic společného s »obrozováním Ruska«, neboť šly cestou politiky materiálních a koloniálních výhod na účet Ruska (Japonsko, Amerika atd.). Počátek vlády Kolčakovy byl vepsán

v historii krvavým aktem — zabitím 9 členů Ústavodárného Shromáždění. Čs. dobrovolník vystihl v kursu této politiky na Sibíři pravou její podstatu, ekonomickou řevnivost imperialistických států vzhledem k Rusku.

Tím iniciativa v řízení politiky na Sibíři násilně vytržena z rukou demokracie ruské i československé a přešla v ruce reakce, podporované mocnými zahraničními vlivy. Zatím co reakce, upevňující své posice, špěla k obnovení starých carských forem, ohromná většina ruského národa, byvši zbavena svých práv, důsledně podrývala půdu diktátorské vládě utvořené na přání kruhů ideově cizích intencím širokých lidových vrstev. Čs. dobrovolník přesvědčuje se, že následkem zavedené vojenské diktatury, odstranění lidu od vlády a častého zasahování vojenských úřadů do politického života vůbec (Gajda zřizuje polní soudy, vyhlašuje válečný stav, úředně zakazuje politické spory atd.), ztrácí důvěru v širokých vrstvách ruského lidu.

Politické vedení čs. částečně projevilo slabost, částečně šlo vědomě s vojenským vedením, které methodicky militarisovalo revoluční armádu, připravující ji ku přechodu k vojenské regulérní moci, již mohlo by býti používáno k dalšímu provádění intervenční politiky spojenců. Vojsko protestovalo proti těmto poměrům odchodem celých částí z front (Samara, Simbirsk), očekávajíc vyjasnění politické situace a uregulování svého osudu »sněmem čs. revoluce na Rusi«, jehož svolání OČSNR oddalovala, projevujíc tak nedostatek rozhodnosti i respektu vůči zákonům I. voj. sjezdu (Čeljabinsk-Omsk) i vůči životním otázkám armády.

Generál Štefánik rozhodl o tomto právu vojska (svolání sněmu) rozkazem čís. 588, rušícím stávající ústavu armády (veškerá její demokratická zřízení), učiniv tak způsobem, přičícím se ústavním zvyklostem demokra-

tických států (ministerský oktroj). Tímto charakteristickým protilidovým činem měl býti čs. dobrovolník zatažen definitivně do ruských sociálních bojů v době, kdy už ruská demokracie hledala cestu k ukončení občanské války a k smíru s bolševiky, v době, kdy Rusko intervenční politikou teritoriálně rozdrobeno na bezmocné části, kdy ruský národ po tolika obětech ve prospěch Dohody neměl jediného zástupce na mírové konferenci, v době, kdy národně-politický program armády byl splněn a ona měla právo žádati o návrat do vlasti. Armáda čerpala posilu v západní demokracii, která té doby jednomyslně vyslovila se proti intervenci. Oktrojem Štefánikovým pozbyla armáda vlivu na chod událostí a zříká se naprosto zodpovědnosti za další vývoj věcí.

Nemohla-li položití této nemravné politiky svoje rozhodné veto (z důvodu úplné fyzické vyčerpanosti a slabosti ruské střední demokracie), musela voliti taktiku passivního boje proti vlivům a snahám reakce. Viděl-li náš dobrovolník politika typu Miljukova hledati pomoc v Berlíně, na druhé straně osoby Chorvata, Semenova a Kolčaka v Tokiu, dále různá význačná jména socialistů-reformistů (Kerenský, Burcev) v centrech — Paříži, Londýně, New-Yorku — a jako kontrast k těmto všem ruským zjevům boj milionového evropského Ruska o útvar nové společnosti, musil se každý přesvědčiti o nesprávnosti principu zasahování cizí národní armády do občanské války státu druhého a voliti jako východisko z daných poměrů »přísnou neutralitu a evakuaci armády«.

Proto dobrovolnická národní armáda za těchto poměrů v Sibiři nemohla státi se regulérním vojskem čs. národa v úloze vytčené jí generálem Štefánikem, nemohla přijmouti úlohu nájemné vojenské jednotky v boji po boku ruské reakce proti druhé části tohoto

národa. Raději odhodlala se k odporu proti nově vyvořenému gen. Štefánikem programu další »interence«. Ona ve své většině protestuje proti novému násilí na ní páchanému, proti intervenci, prodlužující občanskou válku a překážející samostatnému vývoji ruské revoluce. Ona protestuje proti novému vojenskému i politickému vedení (»Zvláštní Sbor«), jmenovanému ministrovým dekretem, protestuje proti odnětí práva kontroly, práva samostatně mysliti a prostřednictvím svých volených zástupců vyhradila si právo dohodě s vládou republiky rozhodovati o osudech armády i vnitřních jejích poměrech.

Mezitím unavenému vojsku dán nový vojenský velitel, francouzský gen. Janin, který mu dal i novou úlohu: chránění sibiřské železniční magistrály, čímž situace armády skomplikována ještě více. Magistrála byla napadána nespokojeným obyvatelstvem, bouřícím se proti diktátorskému režimu sibiřských atamanů a čs. vojsko, chráníc trať, podporovalo i tyto samozvance. Ač jen pod hrubým nátlakem vedoucích činitelů a většiny důstojníků účastnily se některé části vojenských výprav proti vzbouřencům, byl přece jen tím určován charakter vojska, které stavělo se tak do tábora protivníků snah, jimiž žila všechna radikální i umírněná sibiřská demokracie a tím bylo odsouzeno k stejné nenávisti, jako celý systém, kterému ono slouží. Armáda tak doháněna ku krvavým konfliktům s obyvatelstvem a k činům, jichž nutno hluboce litovati ze stanoviska slovanské vzájemnosti i principu humannosti a jež nutno důležitě vyšetřiti a odsouditi (činnost na magistrále r. 1919.)

Své stanovisko k této linii politického vedení a svoji vůli projevilo vojsko hlavně na mimořádném sjezdu v Jekatěrinburku v dubnu 1919, kde vytčeny hlavní požadavky vojska: a) vrácení se k neutralitě v ruské

třídní válce prakticky projevono passivní resistenci vojska; b) přípravy pro koncentraci a evakuaci armády do vlasti bez bojů; c) zachování demokratických zřízení v armádě stanovených »Řády a resolucemi I. voj. sjezdu«.

My, zástupci vojska právoplatně volení, trvali jsme na platnosti svých mandátů, poněvadž: a) rozhodnutí vlády čs. republiky o »Řádech a resolucích I. voj. sjezdu« učiněno dosud nebylo;

b) oktroj gen. Štefánika čs. dobrovolnické vojsko zásadně odmítlo do konečného rozhodnutí vlády republiky;

c) volení zástupci vojska opírali se o důvěru většiny armády, byli jí přes odpor vedení vydržováni a chráněni;

d) hnutí čs. vojska na obranu občanských práv v armádě, dobrovolnických tradic, revolučních vymožeností, snaha po neutralitě, bylo hnutím mass, hnutím lidovým;

e) program čs. vojska, sjezdem hájený, je veden snahou k vrácení se k původní politické linii armády (neutralita) a nepřičil se dle našeho přesvědčení ani intencím vlády čs. republiky, ani národu ve vlasti.

Obnovenou a rostoucí ruskou reakcí posílena přirozeně i reakce uvnitř naší armády.

a) vojenský režim se sesiloval,

b) demokratism armády se tendenčně rozbíjel,

c) vojsku vnucovala svoji vůli politicko-vojenská diktatura čtyř osob (»Zvláštní Sbor«),

d) hospodářská kontrola vymyká se z rukou vojska,

e) »Čs. deník«, jediný politický žurnál armády, stává se monopolem úzkého kruhu lidí, zvrhá se v orgán s protilidovými tendencemi, desorientuje vojsko v politických poměrech na Rusi i v čs. republice a připravuje půdu pro nové boje s bolševiky,

f) vojsku byla uložena těžká služba chránění ma-

gistrály, což při všeobecné nedůvěře a nepřátelství širokých mass k vládě Kolčakově vzbuzovalo obavy o budoucí osud armády, i poškozovalo citelně poměr ruského národa k čs. republice.

Příčiny umožnění vzrůstu reakce ve vlastních řadách a z toho vyplývajících vnitřních sporů v armádě, tkví v různé myšlenkové ideologii, v protichůdném přesvědčení a v různosti názorů o úkolech dobrovolnické armády. Uvádíme nejdůležitější:

a) důsledek falešné orientace na Rusko ještě z domova (spor o dvě Ruska — byrokratické a demokratické),

b) nepochopení sociálního charakteru ruského mužíka a dělníka a stotožňování ruské revoluce s Němectvím,

c) podléhání vlivům ruské reakce,

d) nerespektování našim vedením principů dobrovolnictví, na němž tvořilo se vojsko a podceňování volených orgánů.

Po jekatěrinburském sjezdu politická situace a vnitřní krise ve vojsku se přiostrňuje: a) rozhodnutí vlády čs. republiky o »Řádech a resolucích I. voj. sjezdu« vojska nedošlo (oktroj gen. Štefánika nebyl odvolán),

b) boj o demokratické zřízení rozděluje vojsko na dva tábory,

c) hospodářské poměry ve vojsku jsou ve stavu neutešeném,

d) roste ideový rozpor mezi ruským lidem a čs. armádou, v důsledku změny orientace ruského veřejného mínění (vojsko používáno k zastrašování při mobilizaci, k dozoru nad dělníky v železničních dílnách, k zamezování stávek ruského dělnictva, v politických kontrarozvědkách (tajná policie),

e) naše vojenské a politické vedení projevuje sympatie režimu Kolčakovu (slavnosti a bankety za účasti

ruských reakčních vysokých důstojníků, hymna »Bože, carja chrani« při výročí našeho vystoupení u štábu 2. čs. divise v Tomsku),

f) čs. tisk v té době snižuje se k provokování vojska, připravuje je pro boj proti bolševikům a pracuje pro podporu Kolčaka,

g) nedostatečné spojení armády s domovem vnášelo nejistotu o správnosti počínání a tížilo dojmem, že je na ně zapomínáno.

V této periodě armáda poznává, že stává se nástrojem imperialistické politiky spojenců a průmyslově obchodních kruhů sibiřských. Chápe, že je jedinou reálnou vojenskou silou v Sibiři ve službách reakce, která pod heslem »Obrození Ruska« uskutečňovala jeho dělení na kolonie (invaze Japonců na Dálném Východě). Spojenecká vojska na jihu i severu Ruska vyjádřila rovněž svůj protest proti zasahování do sociálních bojů v Rusku (viz francouzský parlament v létě 1919.)

Proto zvedá se čs. vojsko znova k protestu a vysílá své zástupce na sjezd do Irkutska v červnu 1919.

Jednání sjezdová vedla k dohodě s politickým plnomocníkem B. Pavlů, který však ani jednoho požadavku dohody nesplnil a všech 53 volených zástupců vojska dal uvězniti, později internovati a předati vojenskému soudu. Protestující delegáti byli sprostěni řádné vyšetřující vazby, znova internováni a dopraveni do Vladivostoku. V tomto nezákonném stavu byli jmenováni zástupci drženi šest měsíců. Internováním volených zástupců vojska získala reakce o jedno období (byť i krátké) více a plně využila tohoto času k bezohledné persekuci stoupenců demokratických ideí:

a) demokratická zřízení násilně likvidována,

b) důvěrníci, členové plukovních zastupitelstev a politicky exponovaní dobrovolníci násilím odváženi k soudům, překládáni, neb naznačováni k evakuaci,

c) o událostech irkutských z úředních míst i důstojnických kruhů vojsko tendenčně informováno jako o akci bolševických a německo-židovských agentů,

d) v plucích massové degradace, jednotlivci vylučováni z vojska bez soudu, zařazováni do pracovní družiny, celé roty protestující, skládaly zbraně, nebo byly odzbrojovány a posílány z rayonu armády buď do Vladivostoku (pět rot 4. pluku, části 7. a 8. pluku a 1. úderného praporu), nebo na práci do uhelných dolů (dvě roty 11. pluku, část 5. pluku na Anžerských dolech u Mariinska), takže počet persekovaných dobrovolců čítá na 3.000, čímž na čas utrpěla intenzita demokratického ducha armády.

Tento dočasný neúspěch demokratických elementů armády byl zaviněn také tou okolností, že čs. dobrovolník byl nucen vésti boj na dvě fronty. Reakce vnitřní ve vlastních jeho řadách představována jeho vedením politickým, vojenským i redakcí »Čs. deníku« v Sibíři, opírajícími se na většinu důstojníků, kladla tuhý odpor každému volnějšimu projevu, svobodomyšlnějším snahám i občanským jeho právům, prováděla ničím neodůvodněnou persekuci každého názoru, jenž nepocházel od oficiálních představitelů a nebyl profiltrován redakcí »Čs. deníku« (Dr. Kudela).

Tato vnitřní reakce nikdy nechtěla uznati základní práva dobrovolníka, totiž: měl-li on právo dobrovolně vstupovati do armády a v kritických dobách její existence umírat, měl i právo rozhodovati o svých vnitřních poměrech a spolurozhodovati o svém osudu společně s vládou republiky. Vojsko, cítíc morální zodpovědnost za vytvořivší se poměry v Sibíři před svým vlastním svědomím i před soudem světové demokracie, snažilo se paralyzovati snahy temné reakce a provésti bilanci své činnosti v principech mravních. Nutno však s politováním konstatovati, že bylo na čas odhozeno i u-

mlčeno vedením i štáby, které po Štefánikově »sestát-nění« armády prováděly systematické protekcionářství při obsazování úředních míst a necítily zodpovědnosti za nehumanní činy některých částí vojska na sibiřské magistrále (pálení vesnic, drancování, tresty smrti).

Čs. reakce na Sibiři, svázavši úspěchy své politiky těsně s osudem reakce ruské, byla odsouzena nutně k porážce. Poněvadž vývoj vnitřních událostí ruských odmítl příkře restaurační snahy ruských monarchistů a politických zpátečníků a zdiskreditoval intervenční politiku spojenců, akceptují ruské demokratické strany na Sibiři idee státní praxe, vzniklé a prováděné v centru evropského Ruska.

Armáda pozorovala, že v ruské veřejnosti na Sibiři nastal veliký myšlenkový obrat, příznivý míru s bolševiky (ruský tisk, poměry mezi lidem), ve prospěch ukončení občanské války vůbec. Idee »spojení všech teritorií Ruska, emancipace od vlivů spojeneckých«, rozvinuty ve veřejnosti v plném rozsahu i palčivosti.

Nedovedla-li oficielní politika čs. vojska tohoto dalekosáhlého obratu v nazírání ruské veřejnosti na občanskou válku pochopiti, neměla ani práva, přidržujíc se ztrnule stanoviska intervence (politiky donucování a trestu), činiti tak budoucí poměr čs. republiky závislým jedině na úspěchu předem už k porážce odsouzené reakce.

Čs. armáda, vidouc v praksi onu obrovskou změnu orientace širokých mass ruských, vidouc všeobecně úplný politický a hospodářský rozval, vedoucí k porážkám na frontě, uvědomovala si, že žádná ozbrojená síla cizáků nemůže zadržeti vůli mass, snažících se osvoboditi se sociálně i politicky, leč cestou úplného vyhlazení a všeobecného zničení revolučního charakteru ruského lidu, jemuž idee sociální spravedlnosti jsou náboženským kredem života.

Proto čs. armáda žádala už na jaře r. 1919 prostřednictvím volených zástupců zastavení veškerých bojů v Rusku (neutralitu mimo sebeobranu), koncentraci armády v neutrálním pásmu a nejrychlejší evakuaci bez bojů přes Vladivostok.

Konstatujeme, že program armády: »neutralita, koncentrace a evakuace bez bojů« byl programem volených zástupců II. voj. sjezdu v Irkutsku a nebyl-li tento program realizován, nutno hledati vinu v jejím vedení, které dosud nevzdalo se svého programu, t. j. probíjení se na západ v těsném kontaktu s ruskou reakcí, vzdor jasným direktivám vlády čs. republiky a prohlášení presidenta T. G. Masaryka »o neutralitě čs. vojska na Sibíři«. Program sjezdu byl tendenčně odhalován a inspirovány nové úklady se strany B. Pavlů, jenž ještě v říjnu 1919 dovoluje si vyjednávat s minist. předsedou Vologodským a gen. Diterichsem o opětném použití, byť i části čs. vojska na frontě před Omskem za žold ve zlatě. Později ministerský předseda Pepelajev prohlašuje v Tomsku, že »Češi a Slováci souhlasili přijati ochranu železniční magistrály od Krasnojarska do Irkutsku do léta 1920«.

My viděli podstatu sporu čs. armády s jejím oficiálním vedením ve srážce dvou hledisek na problém Ruska: ve srážce reakce s demokratickou armádou, která žádala pro Rusko možnost uskutečnění principu »sociálního seburčení«. V důsledku toho žádala nejrychlejší evakuaci východem (přes Vladivostok) bez bojů. Její politické vedení však, jsoucí v područí cizích vlivů, vykonávalo všemi možnými prostředky nátlak na armádu (hrozby, sliby) pro návrat směrem západním, který by vyžadoval zbytečných obětí a nových bojů se sovětským Ruskem. Bylo zřejmo, že podobné dobrodružné snahy musily skončiti tímž nezbytným osudem jako pokus dosavadní. Přesvědčili jsme se o ne-

možnosti uskutečnění středních čs. měřítek v kontrastech ruských.

My volení zástupci na II. voj. sjezdu, nemohouce voliti cesty revoluce (mezinárodní postavení republiky), rozhodli jsme se pro passivní taktiku v přesvědčení, že zoufalý výkřik armády bude uslyšen a plně pochopen v národě, v jeho vládě i v delegaci s vůdcem F. V. Krejčím, vyslané vládou i presidentem k sibiřské armádě.

Jako volení zástupci vojska odmítli jsme vypovídati před vojenskými soudy z důvodů jejich věcné nepříslušnosti, jelikož:

a) ve vykonávání funkcí volených zástupců vojska byli jsme imunní (»Řády a resoluce I. voj. sjezdu«, hlava II. § 1. a 2.),

b) byli jsme poměry donuceni hledati východisko pro armádu z těžkých poměrů krise, zaviněné:

1. Odbočkou ČSNR, nedbavší ústavy armády, 2. činností gen. Štefánika (zrušení demokratické ústavy), 3. vlivy reakce vůbec;

c) vykonávali jsme vůli armády, protestující proti chránění sibiřské magistrály a nemohli jsme jako volení zástupci vojska, chránící jeho ústavu, uznati kompetenci soudu, jenž neměl pravomoci, nebyv zřízen v duchu ústavy (Řády a resoluce);

d) vojenské soudy jsou soudy trestní a nemohou tedy řešiti otázku sporu čs. armády s jejím politickým vedením;

e) prohlásili jsme, že budeme vypovídati Národnímu Shromáždění, event. jeho delegaci.

Po příjezdu poselstva vlády, od něhož vojsko očekávalo rozřešení krise, informovali jsme členy delegace o všech potřebách i požadavcích vojska, protestovali jsme proti naší intervenci i persekucím ve vojsku, později několika přípisy oznámili jsme jim naše stanovisko

k různým událostem ve vojsku i mimo ně. (Náš spor s hlediska politicko-právního, Gajdova akce ve Vladivostoku).

Jak okouzly štáby čs. vojska gen. Štefánika, tak se jim podařilo přesvědčiti i část Poselstva vlády čs. republiky v čele s F. V. Krejčím. Mluvily o naivnosti, bolševictví, zaprodanosti a židovství projevivši se opo-
sice. Vojsko uklidňovaly vyhlídkami na jakási privilegiovaná místa v republice, fanatisovaly je poukazem na stav republiky, nehotové hranice, valutu atd.

Právě v době naprostého chaosu (kdy Kolčakova armáda je zničena a spojenci mění orientaci vzhledem k poměrům v Rusku) je odvoláván bývalý plnomocník B. Pavlů a před svým odchodem podpisuje »Memorandum«, adresované spojeneckým zástupcům, přiznávající úplný krach politické linie, jím vedené, akt neobyčejné důležitosti, vysvědčení politické nezpůsobilosti, vnucující vojsku přesvědčení, že všechny oběti, přinesené jím za celou dobu ochrany magistrály roku 1919, byly marny, dávající jistě zadostiučinění všem těm, kteří tyto události předvíдали, naléhavě před nimi varovali a za svůj názor trpěli.

Ačkoliv většina armády i před Poselstvem vlády vyslovila nám, jako svým voleným mluvčím, svoji důvěru, rozhodlo Poselstvo, podléhající tlaku vojenského vedení (Hilbert: »Načalstvo nekapituluje...«), že máme býti co nejdříve dopraveni do vlasti a naše věc má býti předána vojenským soudům domácím.

Z uvedených již důvodů věcné nepřislušnosti vojenských soudů protestujeme proti rozhodnutí Poselstva vlády v čele s F. V. Krejčím v našem ideovém sporu. Projevujícím se snahou armády a její vůlí: vrácení se k původní neutralitě, dané prof. T. G. Masarykem (v době, kdy zmizely důvody jejího porušení), v obr-
ně tradiční konstituce armády dobrovolnické, t. j. za-

chování principu spolurozhodování a kontroly ve vlastním osudu a ve snaze nepřekážeti vývoji vnitřních ruských záležitostí a předáváme tento zásadní spor čs. armády na Sibíři k rozhodnutí vládě čs. republiky. Jsme přesvědčeni, že jsme pracovali současně s čs. lidem ve vlasti, ve smyslu lidových práv, o zachování plodů revoluce a pokroku, v intencích historie čs. národa, ve smyslu direktiv, daných vojsku r. 1918 prof. Masarykem (neutralita).

Poněvadž otázka návratu armády a nutného zadostiučinění jejím lidovým principům zůstává stejně akutní, dovolujeme si vládě republiky navrhnouti:

1. Armádě budtež dány přesné direktivy o nejprísnější neutralitě v ruských poměrech.

2. Armáda budiž ihned všemi prostředky a jakýmkoliv směrem dopravována do vlasti, neboť není neutrality, dokud armáda i pouhou přítomností svou v Sibíři intervenuje a znemožňuje tak ruskému národu přechod k tvůrčí práci.

3. Budtež armádě vrácena její demokratická zřízení.

4. Budtež odvoláni všichni neschopní, nepopulární činitelé. (Gen. Janin, Dr. Kudela, ppl. Žák, Eisenberger, Závada a j.)

5. Budiž dáno zadostiučinění těm příslušníkům armády, kteří byli persekvováni za politickou činnost v Sibíři.

6. V zájmu pravdy a cti čs. dobrovolníka v Sibíři a republiky budiž provedena revise vystoupení, revise sibiřské anabase a veškeré činnosti vedoucích činitelů armády 1918—1920 vůbec a činnosti »Zvláštního Sboru« (Pavlů, Medek, Suchý a Syrový) zvláště.

7. Budiž ihned vyslán k armádě plinomocný komisařiát, který převezme vedení armády a uvede v život uvedené návrhy.

8. Budiž počítáno s pevnou konstelací nového Ruska, které dokončuje svoji organizaci.

9. Vládou republiky nebudiž přehlédnuta hospodářská potence Ruska, jeho trh, jakožto důležitého mezinárodního činitele v brzké budoucnosti.

10. Republika nemůže svazovati otázku své existence se žádnou mocenskou skupinou, která povede politiku nepřátelství proti novému ruskému státu, s nímž naše budoucí styky musí býti co nejkorektnější.

Na Ruském Ostrově u Vladivostoku, 23. prosince 1919.

II. sjezd československých vojsk na Rusi.«

Podpisy.

XIX.

»Válka, ať již vítězná nebo neblahá, je v první řadě strašlivým naučením. Rozmnožuje a prohlubuje všechny zkušenosti o životě, utrpení a smrti. Způsobuje, že člověk poznává sama sebe daleko neúprosněji a že vidí druhé s větší a krutější jasností.«

»A proč také mysliti na to, abychom popustili uzdu fantasii, proč si libovati v padělání skutečna, když skutečno jest bohatší, marnotratnější a rozmanitější než kdy jindy, když skutečno jest neuvěřitelnější a neslýchanější než sen?«

(Georges Duhamel: Tři rozhovory, Válka a literatura.)

* *

Jsme-li sami unášeni širokým tokem dějin, tu ohlušuje nás chaos a šum drobných událostí, z nichž zvedají se tak zvaná historická fakta jako vlny neustále měnících se a rozplývajících forem. Ale přece v onom nesrozumitelném hukotu historických vln čas od času v napjatý sluch zazvoní vám tvrdý, jasný a pochopitelný tón, na nějž srdce ozve se resonancí svých napjatých strun. Bývá to nepatrná věc, jež ohlásí se ve vnímajícím poznání vašem jako zrno pšeničné v hrsti plev, jako ostrý kámen tvrdé cesty pod závějí noze poutníka v temnu a bouři. Nepatrná fakta. Ale to jsou právě ona drobná jádérka živé plynoucí historie; to jsou ony tvrdé hrany bránící v zátopě kalného proudu právě linie obrazu.

Jsou to události, které nejsou všeobecnou historií. Události, o nichž píšeme pouze na stránkách soukromého zápisníku. Drobná fakta — nízká stébla trávy okolo mezníků na cestě dějin, jichž dotkla se stopa jednoho z chodců.

Jsou to drobné stezky v houštinách, ztrácející se v hlubinách dějů. Soukromé cesty, na něž ne bez rozpaků svádíme ještě trpělivého čtenáře. Nicméně fakta, která naleznou své svědky.

Úvodem k nim oživíme pouze ve vlastním srdci vzpomínku na kolébkku armády, na zemljanky ukrajinské, na první šťastné a blažené utrpení v nich, na první rozčarování nezměnitelnou sobeckou střízlivostí okolního života, na první vzpoury srdce proti ní; — ale také na první opojení bojovným rytmem pevného kroku pružných, junáckých rot, věnčených chladným leskem ocele. Vzpomeneme i krátkého mládí armády. Nejkrásnější období života, plné nadějí, idyly teplých, útulných a blahobytných besídek, rozkošné románky líbivých uniforem, hrdinů městeček ukrajinských; mládě štěstí jedněch, zahanbované bídou druhých. Potom muka závratí nad šíleným letem revoluce, jež vybuchla s gigantickým napjetím.

Konečně sřícení se starého Ruska a první samostatný krok do nepohody revoluční.

Setřesme předem veškeru sentimentalitu. Řekněme, že krev tekoucí z lidského srdce do prachu země jest jako déšť padající do lesů z oblak. Oblaka také nevycedí poslední svoji krůpěj. Oblaka také rodí se znova a bohatší právě ze zvlažených hor.

*

Začal ústup. První divise šla ještě od Kijeva a Němci už svírali Bachmač od severu i západu. Srdce armády bilo vzrušeně. Nebezpečí vybičovalo mladou energii. Ešelon y rostly jako zázrakem vydupány z chaosu a spěšně posouvaly se k Bachmači, který zdál se býti úzkou skulinou, kudy unikalo se ze smyčky na svobodu, od smrti k životu. Pěšky podél trati táhly se skupiny ruských vojáků s batochy. Byli to bývalí bojovníci svě-

tové války, které Češi vysadili kdesi z vagonů a kteří ztratili naději, že s pokorou a odevzdaností osudu dočkají se i svého spásného vlaku.

Na nádraží bachmačském bylo rušno jako v úle před rojením. Bachmač byl hlavní cestou i stanicí armády, byl ohniskem dvou front s dvojím velením: českým i bolševickým.

Když naše vozy posunovaly se zvolna od jihozápadu rozlehlým nádražím, přijela od západu dělostřelecká platforma. Na ní vyneseni nad hlavy davu, v junácké pose s rozpálenými tvářemi a papachami odsunutými v zátylek, stáli čeští i ruští bojovníci. Drželi se kolem krku a zpívali. Co křičeli, zanikalo v hluku kolem. Ale potom z budovy nádražní na peron vpadl malý zavalitý revoluční důstojník a zvedaje čapku jako opilý křiknul mocně do jednotvárného lomu:

»Zdaróvo Čechi! — Eh, pokolotili Němcev!«*)

Na to ve vzkypěvším ruchu zvedl se bolševický voják na platformě jako k výsknutí, ale spatřiv tlupu krajanů s baťochy tiše protlačující se davem na východ, zvolal na ně rozhořčeně:

»Kam vy — zbabělci? — Němec vám na zadek tlačí? Co že? Vem pušku, braň revoluci!« — —

»Hoši — křičel druhý hlasem, jakoby samo srdce jim pod nohy házel — pojďme všichni, proženeme Němce — Češi jdou s námi.«

A pak ozval se Čech: »Stejně před Němcem neutečete. — Vyloupí vaše Rusko. Všecko vám vezme — otroky budete . . .

— »Hej — bratci, — továřišči!« — — zaúpěl bolševik.

Teprve na to z tlupy, která mlčky zrychlila krok,

*) Výborně, Češi! Eh, pobili jste Němců!

ozval se hlas: »K nám na Sibiř nedojde! — Unaví se i on — prašivec! —«

A druhý: »Přijde Němec — a odejde. Rusko, to není vaše gubernie.«

Třetí: »Stačí všem. Bral i car ruský. Nevezme-li Němec, vezmeš ty — golubčík.«

A čtvrtý: »Nebo tvoji Češi.« — —

»Svoloč, svoloč,«*) — vzdychal bolševik, hledě za vzdalujícími se baťochy.

Za to když jsme my vyjížděli spěšně na ohrožený severní úsek, zavzněly bojovné písně, a pevněji tiskla se puška v odhodlané pěsti.

*

Přivezli zajaté Němce. Na platformě stáli dva či tři, ale udával se celkový počet sedmi. Vyprávěli o stech mrtvých, kteří svlečení sedláky zůstali rozseti po zeleném osení a rozmoklé železniční hrázi.

Zajatci byli bledí, chvěli se zimou i strachem, ohlušení nesrozumitelným lomozem rostoucího davu kolem. Tvář onoho, jenž byl obrácen k nám, byla mladá, hubená, se stopami po skřipci na orličím nose. Pohaslé oči byly upřeny v neurčito přes naše hlavy jako u člověka, jenž bojí se závratí. Pod helmicí bojovníka zrcadlil se úzkostlivý tlukot srdce člověka. Snad včera ještě před ním trásli se jiní.

Živě mi bratři potom líčili výsledky jejich.

Odpovídali bez úvah z bázně před mračnou tváří vyšetřujícího.

Na konec položili jim otázku: »Co jste vlastně přišli dělat do Ruska?«

Němec v odpovědi začal něco o pořádku. Ale sotva vypustil ono slovo, zařval bolševik jako uštknutý:

*) Banda, banda.

»Udělej si ho doma!«

Křivá šavle vztekleji než hlas vyletěla do výše a v zápětí nelidský výkřik zapadl do stydnoucích srdcí v davu. Za chvíli v rukou kohosi objevila se helmice a jiné ruce odnášely si knoflíky blůzy jako trofej na památku.

Každý z nás, kdo slyšel o tom, se zádostiučiněním a v nejhlubším přesvědčení říkal:

»Zcela správně!« — —

A přece možná, že i po blátě nádraží jako tam na bojišti po mladém osení zůstaly rozhozeny růžové, modré a bílé listy, z nichž jeden nedopsaný začínal prostými slovy: »Liebe Mutter!« — —

*

»Čechi pokidajut poziciju«*) — ozval se náhle překvapen neviditelný strážce broněviku, probuzený dupotem našich nohou, když jsme za temné noci přesně v určenou hodinu tiše, s lehkým srdcem míjeli těžkou massu na kolejích mračící se v šeru napadlého sněhu. A přece ještě celý onen den byli jsme nuceni zadržovati spojené Ukrajince a Němce společně s bolševiky a internacionalisty. První tehdy měli pouze neorganizované dobrovolnické tlupy a z nečetných internacionalistů našel jsem v kritický okamžik boje čtveřici ukrytou za hrází, v papachách, ověšených kolem dokola nacionálními trikolorami německými a maďarskými.

Stojíte-li v takovém spojení čtyři dny beze směny, bez jídla téměř a beze spánku, zapomenuti na polních strážích a jestliže nakonec místo vytouženého odpočinku nutno hnáti v zoufalý protiútok, poněvadž nelze provést zahájený ústup; jestliže po všem tom zmatený velitel opojen neočekávaným zdarem zoufa-

*) Češi opouštějí frontu.

lého živelného napjetí sil rozkáže hrstce vyčerpaných lidí bezúčelné, nesmyslné pronásledování po zorané, rozmoklé ploše, otevřené jako stůl — tu není divu, že v jednom okamžiku i bez vnějšího nárazu linie, začne se sesouvat, jako přes míru vyhnaná písková hráze. Nejprve s křídel, aby pak najednou sřítla se celá jako bezvládné tělo po svahu. Nic na světě nezadrží takovou vlnu.

Lidé odcházeli zpět bez příkazu zvolna, těžce a tupě pod zběsilým štekotem desítky německých kulometů a děl s pohrdáním k nebezpečí, jaké rodí pouze smrtelná únava. Nezbylo než omeziti se na záchranu raněných.

Byl už podvečer. Z naší fronty pouze jedno bolševické dělo na platformě obhlíželo obzor před sebou a houkalo nemířené rány k severním nebesům. Němá, vzpřímená silhoueta jeho velitele přetínala jasnou šterbinu na západní obloze. Za ní klidně dýmajíc lehkým, narůžovělým obláčkem, číhala lokomotiva, chránící svojí hrudí nakládání raněných a vysílených.

A v tu chvíli zaslechl jsem táž slova jako ráno, s týmiž záchvěvy překvapení a strachu: »Čechi pokidajut poziciju.«

Volal je rozčilený železniční hlídač komusi do oken strážního domku.

Když pak mrazivé jitro druhého dne pozdravilo daleko už za Bachmačem náš ariergard v promrzlých nákladních vozech, se skřehlými údy a palčivou žádostí žaludku i čelistí po kusu chleba, ale radostné nad záchranou sebe i vojska a hrdě přijímající pozornost ruských úradů, tu tam někde bolševik jakýsi volal nám z peronu:

»Kam vy jedete? — Němci jsou přece tam! Vy nás ošidíte — vás oklamou. Vy jedete někam na Don —

či čert ví kam; — pamatujte, soudruzi, my ještě navzájem do sebe budeme střílet.«

»Idiot«, pomysllil jsem si zlostně.

Ale slova i tón jejich hluboko zabořila se do bezvládného mozku, který marně pokoušel se je setřásti, jak bývá, je-li člověk unaven do mdlob.

*

Jakési nádraží bylo přeplněno vlaky. Na sousední koleji stál bolševický intendantský a muniční vlak, směřující k frontě, z níž my jsme přijížděli. Hlídal ho oddíl Němců. Mezi furiantskými tvářemi typických německých měšťanů, zasednuvších s panským gestem civilisovaného západníka v sedlo ruské revoluce, povýšených nad domácí okolí, byly i asketické tváře skutečných revolucionářů. Okolo těch kupili se čeští dobrovolci k přátelským hovorům o bojích s Vilémovými žoldáky a o mezinárodně revolučních heslech. Jeden z nich, starší už Němec od Rýna, otec rodiny s poctivou tváří zdravil s respektem i důstojníky české. Přijímal způsobně cigarety od Čechů a opakoval všem jednu frázi: »Wir müssen unsere Arbeitersache hochhalten«*) — — —

*

Zprávy o prvních srážkách na linii přišly právě do únavné jednotvárnosti bílého sanitního vozu a vzrušily proto dvojnásob. Jsa po malé operaci v podstatě zdrav, nepatřil jsem k tomu uzavřenému světu zmrzačených, cizích všem zdravým, něžných a pozorných pouze k sobě navzájem. Cítil jsem se mezi nimi opuštěn. Neboť těžiště jejich života bylo v minulosti, moje ještě v budoucnosti. Oni žili už tím, co bylo, já ještě tím, co bude.

*) Musíme si naší dělnické věci vážit, ji udržovati v účtě.

V odpoledních hodinách, kdy vyčerpali již všechny nutné výměny myšlenek s vnějším světem, usedala mezi ony úzké stěny zatajená tišina. bílá, pohroužená sama v sebe, zčeřená pouze dechem slabých prsou, Život zdravých z venčí dolétal sem v chaosu jako kroky neznámých po krytu hrobky; šum májového dne bil o stěny vozu jako mořské vlny o stěny opuštěného korábu. I paprsek jarního slunce stydl na bílých plochách, vadnul a rozplýval se v bílých odrazech.

Moji vyhlídkou tu bylo visuté lůžko, z něhož celý den nehybně šikmo vzhůru trčely obvázané pažby holenních kostí, připevněné pevně k podstavcům. Někdy rozkvétaly jako stvoly květem rudou skvrnou krve promočivší obvaz; někdy na ozárené příkrývce v zátopě běli zahořely složené prsty ubožáka jasně-rudou krví pod průsvitnou kůží.

Těžko tu bylo. Beze zpráv, o samotě, s vlastními myšlenkami.

Toho dne, kdy neočekávaně byl obsazen Čeljabinsk, utekl jsem na vzduch, ke zdravým. Tam bylo klidněji. Na koruny stromů svítilo odpolední slunce, za plotem zahrady hrály si bezstarostně děti a na trávníku u kolejí vyhřívali se rekonvalescenti a ošetřovatelé.

Za to na druhé straně směrem k nádraží bylo prostanství na výhybkách zaplaveno hloučky lidí, jakoby tam život vzkypěl a v zápětí ztrnul. Hloučky nepozorovaně tály a nepozorovaně se rodily. Jádrem jejich byl nejčastěji Čech, vysvětlující události a vybízející k vlastenecké válce s Německem. Lidé kolem po většinu mlčeli, pozorně lovíce všechna slova. Tváře byly starostlivé. Železničáři ještě váhali podporovati Čechy. Znepokojená srdce bála se namítat a radostná krčila se opatrně.

Slušněji oblečení lidé v davu mluvili ohnivě ne proti

sovětům, ale za dobré právo Čechů. U naší skupiny iahási dáma, jež d'ouho mlčky a vzrušeně naslouchala in'ám, najednou vzchopila se a zadýchaně, červe-íc se mluvila vášnivá slova o hanbě velikého Ru-s'a a cti malých Čech. V davu i k tomu kývaly se mlčky starostlivé hlavy.

Ale pojednou v pomlčce, jež nastala uprostřed ne-usořádaných vět řečnice, ozval se hlas:

»Da baryňa, Čechi tvoji to mozet byť i charaši, no nos'e nich to u nas opjat' kazackaja nagajka budět.«*)

Čum souhlasu, vydechnutého přímo z uvolněného srlice davu, provázal ona slova a rázem zahovořilo i několik jiných nesmělých hlasů odporu. —

Na druhý den v tutéž dobu na stanici Češi vydávali ukořistěné v městě zbraně skupině kozáků, která přijela již v uniformě ze stepi. — —

Tehdy spáchal jsem první přestupek proti víře.

»Ano. my jsme byli schopni organisovat ruskou revoluci a zorganizujeme ruskou protirevoluci,« řekl jsem jednomu z horlivých bratrů, nevěda ovšem, kdo je tím vinen: my či sověty.

Jisto by'lo pouze, že je vojna a že bude rozhořčená. Zejména když navoněné rozkošné »sestry miloserdija« přivezli z Mias první naše raněné a s nimi věrohodné zprávy účastníků krvavého přepadení ve Zlatoustě.

*

Dohonil jsem pluk už po prvním vítězství, ale živě si představuji drobnou episodku jeho, již s humorem líčili později v přátelské společnosti:

Jak směšně, pozvedajíc špinavou sukni, skákala po trsích bažinaté louky stará bolševická »sestra miloserdija«, když ji veselý kozák na koni hnál od ná-

*) »Ano, paní, tvoji Češi snad jsou i dobří, ale po nich u nás opět kozácká nahajka bude.«

draží k lesu: kudy šla — jak říkal — cesta do »mo-
hylevské gubernie«.*) Přestrašená ženština totiž ne-
stačila ostatním, sukně se jí pletly mezi nohy a žer-
tovný kozák pro obveselení druhů hnal jí koně na paty
a hrál nahajkou kolem rozčuchané hlavy.

*

U Mariinska, kde Gajda v době jednání o mír při-
pravil prvou svoji ofensivu, měli jsme štěstí. Obránci
sovětů dlouhým průměrem odnaučili se ostražitosti a při-
vykli myšlence na konečný mír. Proto když jsme se
přesně s koncem průměří objevili hluboko v jejich týlu,
bylo překvapení a zmatek jejich dokonalý. Nepřehled-
ný terrain a veliká poměrně rozloha bojiště proměnila
bitvu v prvních okamžicích v nepřehledný chaos útoků
a ústupů. Při tom jedna z odtržených skupin vedrala
se na týlovou stanici. Možno si představití překvapení
u štábu v houževnatě hájených zákopech, když z týlové
stanice v odpověď na situační zprávu telefonují Češi:
»Jste obklíčení se všech stran. Nechceme však prolé-
vati zbytečně bratrskou krev. Vydejte okamžitě zbraně
Čechům. Zajatce Němce a Maďary zatkněte!« — —

Jestli boj i potom na některých místech přední linie
trval až do večera, byla tím vinna velká rozloha, řídké
obsazení a špatné spojení na frontě.

U nás, jakmile obrněný vlak, vypuzený ze stanice,
zmizel za východním obzorem, nastal onen okamžik,
kdy po vzrušení boje měkce a radostně vrací se do
srdce mír plný omládlé lidskosti, kdy hlásí se zapo-
menutý hlad i únava, objevují se malé ohýnky mezi
hroudami a v dolíkách a zavoní horké kořeněné kon-
servy. Lidé sbírali zajatce zdravé i raněné, hubovali do-
bromyslné Rusy, — »hloupé agenty Viléma« — za to,

*) na smrt.

že brání Čechům v cestě ku svobodě a podělovali je dobrácky cigaretami a chlebem.

V tu chvíli do staniční místnosti vpadl ordonanční voják:

»Náčelníka štábu přivedli« — —

Pod přístřeškem, provázen jedním z bratrů, stál člověk bez furažky, v prosté vojenské rubašce bez odznaků, v kalhotách, jaké se nosily do holinek, ale v nízkých, rozšněrovaných botkách. Pravděpodobně přišel k nim už záměnou v zajetí. V jeho vlasech a na tváři byl ještě prach ze zákopů. Pohyby jeho byly tiché, vědomě skromné. Pravil:

»Jsem náčelník štábu oddílu, Baryšnikov.«

»Prosím, vejďte. — Vás zajali?«

»Já sám přišel.«

»Mnoho vás bylo na frontě?«

»To se zpravidla nepovídá — ale rozhodně ne více než vás.«

»Byli Němci a Maďaři s vámi?«

»Myslíte internacionalisté — Austrijci? Ne mnoho, snad četa. To je panický lid ...« —

»Kde jsou?«

»Nevím. Snad utekli, snad v zajetí, snad se ještě brání. Já sám šel po trati přímo k vám. Jsou u vás v zajetí naše ženy — sanitárky?«

»U nás ne. Snad jinde. — Vy jste důstojník?«

»Bývalý podporučík, potom člen zemědělské komuny.«

»Jak že?«

»Komunista. Začali jsme už se soudruhy zemi orat.«

»Snílci! — A sedláci zde jsou proti vám. Víтали nás přívětivě a vás proklínali.«

Máchnul rukou s trpkým výrazem v tváři:

»Nevěřte! — To je takový národ. Přijdeme-li my

s puškami, nás vítají a vás proklínají. Oni přece nosili nám zprávy o vás po celou dobu.«

Zpráva o zajetí náčelníka štábu přivábila do před-síně i pod okna mnoho zvědavých. Vešel železniční zří-zenec, jenž se byl odvážil už vylézt ze sklepa a pozdra-vil se se zajatcem rozpačitě.

»Prosba k vám — ozval se náhle Baryšnikov — po-šlete svoje lidi pryč; nepříjemno, hledí-li na mne jako na lapeného dravce.«

Bratři se neochotně rozptýlili.

»Prosím, vypijte i vy s námi koflík horkého čaje s cukrem. Můžeme vám nabídnouti i chleba.«

Zajatec vzhlédl udiveně. Neporozuměl.

»Požalujsta.«*)

Usedl s díkem. Naproti němu seděl člověk, jenž byl zajat téhož dne, ale vykázav se jakousi bělogvardějskou legitimací, zůstal na svobodě. Na Baryšnikova nepo-hlédl a nepromluvil. Ten pravděpodobně pokládal ho za jednoho z našich. Když vnutili jsme mu větší kou-sek cukru, přemohl náhle rozpaky a řekl se záplem:

»Vaši vojáci jsou nádherní, dovolte vám blahopřáti — operace byla výborná — ale co děláte, co vy děláte! Nechcete-li jíti s námi, proč nejedete v míru z Ruska? — Co vy děláte? Projedete-li tak jako dnes celou Si-biří, ubijete revoluci, zadusíte rudou Moskvu.«

Namítlo se mu, že ne my, ale Němci v Moskvě za-drhli oprátku na šíji revoluci. Odporoval. Mluvil s nad-šením o ideálech revolučních, s vírou v sověty. My pak měli svoje námitky, svoje pochybnosti, a tak uprostřed zapomenutého boje za kypícím samovarem rozpředla se mírná diskusse dvou »nepřátel«. Přerušil ji příjezd českého obrněného vlaku a křik jeho velitele: »Pově-

*) »Prosím.«

sit — pověsit!« K nám však vešel důstojník 7. pluku a spatřiv Baryšnikova, pozdravil ho s přívětivým úsměvem. —

»Což vy se znáte?«

»Ano — odpověděl Baryšnikov — on býval u nás často hostem v době příměří.« — —

*

Mezi zajatci, kteří po studené noci krčili se k sobě v rosné trávě jako stádo ovcí, byly i dvě či tři ženy. Byly to ty, jež hledal Baryšnikov. Jedna z nich, vysoká a štíhlá, byla dcerou bolševického činovníka Kozlova. Sloužila na obvazišti v přední linii. Vedle Rusů našlo se v tlupě i několik bývalých zajatců. Jeden z nich, nějaký Němec z Vídně, s neobyčejně přestrašenou tváří, dal se dovésti k českému veliteli a hlasem, jenž plazil se k stopám, do omrzení žebрал o život, který mu nikdo z nás nemínil vzíti. Ukazoval dopisy od matky z Vídně, v nichž tato slibovala přesídliti do nové vlasti svého syna. — —

Nebyla to snad ani služební povinnost, ani pouhá zvědavost, jež přivedla mne k zajatcům ještě v Mariinskú. Moji známí byli umístěni odděleně. Nenaříkali si. Chválili chování naší stráže, ale prosili, aby nebyli oddělováni od ostatních. Přivedli mne do rozpaků otázkou, vydají-li je Češi »bílým«. Nemohl jsem jim říci, co chtěli slyšet. Zmlkli a pobledli. »Pro nás to znamená smrt,« řekl Baryšnikov. Kozlova téměř v mdlobách usedla na pryčnu.

Nakonec ještě Baryšnikov jménem všech velmi a velmi prosil s rukou na srdci o dovolení poslati rodným do Krasnojarska písemnou zprávu o svém osudu.

Dva z oněch bolševických dopisů mi později censurující důstojník vrátil jako nepřipustné. Jeden je psán neumělou těžkou rukou a začíná nadpisem: »Pismo.

Zlavrstvujtě papaša i mamaša. Šlu ja vam privět i za-
očno čěluju ja vas.«*) Potom vypisuje po pořádku
všechny soudruhy zajaté u Čechů. Druhý je vytržený
list z drobného kapesního zápisníčku. Psán je rozči-
leně, velmi nečitelně, na dvou místech rozmazán slza-
mi a podepsán M. K. Je to dopis mladé Kozlové. Ne-
psala rodičům, poněvadž nevěděla a nesměla věděti,
kam se skryli. Začíná: »Milá, milá moje děvčátka.«
A po několika slovech o českém zajetí pokračuje ur-
čitě: »V Tomsku přijdem pod moc bílé gardy. Ty typy
tak sveřepě chovají se k nám! Nálada moje — pod ja-
koukoli kritiku. Kdyby bylo něco pod rukou, pustila
bych si kulku do čela. Kde jsme my? Kde jste vy? Já
nic, nic nechápu. Sedím jako v lese. Nemohu, nebudu
psát. — Šura — milá — napiš mamince, že jsem zdráva
a že se cítím dobře. Líbám všechny. M. K.« — —

Slyšel jsem, že Krasilnikovi kozáci objevili je již
v mariinském vězení. Ale tam zachránil je ještě ener-
gický český velitel. — —

Zahynuli později. — —

*

V Nižně Udinsku, právě když chystali jsme se k od-
jezdu v avangard, dohonila nás podivná a neočekávaná
zásilka. Velitel tábora v Mariinsku poslal za námi va-
gon našich zajatců z mariinského boje. Zbyli mu po li-
kvidaci tábora a nevěděl, co s nimi počíti. Byla totiž ta-
ková praxe, že ze zajatých obránců revoluce všechny
Rusy dostávala bílá garda, kdežto nám připadali pouze
bývalí zajatci.

Tento neočekávaný dar v tak nevhodném okamžiku
nebyl nikomu příjemný. Český velitel stanice, přeti-

*) Dopis. Buďte zdrav, tatínku a maminko. Pozdravuji Vás
a v duchu líbám.

žený jinými starostmi, kategoricky odmítl přijati zásilku za nás a pod svoje opatrování. »Odpráskat, odpráskat!« volal nervosně, odbíhaje za svými záležitostmi.

Když jsem hlásil tyto potíže tehdejšímu veliteli ešelonu, dostal jsem krátký a rozhodný rozkaz: »Postřílet!«

Mladý velitel, jenž byl tehdy na odchodu, patřil k tomu druhu vojáků, kteří nahrazují chorobnou poddajnost a nervositu na frontě zvýšenou horlivostí a tvrdostí při službě v týlu. Všecky námitky byly marny.

Moje rota byla ten den pohotovostní, proto exekuční četa i s důstojníkem určena z ní. Mně připadl úkol přijati zásilku a vydati 13 lidí k exekuci. Vím o nich pouze, že hovořili snad všemi jazyky Rakouska: německy, maďarsky, slovácky, rusínsky a polsky. Seděli u okének a bavili se pohledem na ruch mezi koleji. Když jim přikázali odložit pláště, vydati bačochy a všechny předměty z kapes, odmlčeli se hrobově a strašně zbledli. Ruce se jim začaly třásti. Jeden z nich, malý, zakrslý mužík s torbou na chléb přes rameno vyskočil z vozu a jal se všem i každému se stoupajícím zoufalstvím opakovati s neruskou výslovností stále jedna a táž slova: »Ja sovsěm ruskij — ja sovsěm ruskij.«*)

Velmi nepříjemné bylo, když u východu objevil se i můj známý Videňák; tentýž, jež jsme v Mariinsku krmili chlebem, jenž pozval k sobě do nové vlasti již i matku z Vídně. Němec uviděv známého, třesoucímá rukama chytal se mého kabátu, žebral zadýchaně s nepřičetným výrazem v tváři: — pro boha, pro matku, pro nevinu svoji — — Kdo neslyšel žebrati o život,

*) Jsem Rus.

nepředstaví si, jak může lidský hlas vtisknouti se do prachu stop a zatnouti přímo do srdce.

Lidé mlčky uhýbali s cesty, kudy je vedli. Průvod šel po mírném svahu za kolejemí, okolo rovů a křížů našich mrtvých, zasypaných věnci a kyticemi z čerstvého kvítí, k vysokým trsům křovisk, která za nimi zakrývala obzor. Byla to místa, kam jistě za jarních večerů, nalitých vášní jako zrajiící ženství, chodili milenci skrývati své požehnané hříchy.

Na malém, volném prostranství, obstoupeném kol dokola zelenými pruty, uprostřed kruhu vojáků, zajatci zuli botky a svlékli bluzy. Poněvadž botky s mrtvol se špatně stahují a bluzy se olovem ničí. Potom podle příkazu nastoupili v řadu.

Mechanicky, vyrovnávající se na pravo i na levo, nastoupili všichni, kromě zakrslíka. Ten beze smyslu točil se v kruhu jako pominutý psík a zoufalým hlasem tonoucího volal stále ještě ke všem i každému své: »Ja sovsěm ruskij, ja sovsěm ruskij.« Konečně jeden z vojáků, velikán se zmučeně zlobnou tváří, vykročil k němu s napřaženou pažbou. Zakrslík, ohlédnuv se po nebezpečí, klopýtl o trs vyřezaného proutí, upadl a ztichl rázem. Vzehopiv se pak pospěšně, během a mlčky jal se tlačiti do řady, odstrkoval lokty ostatní a udiveně vyrovnával se v pravo i v levo. Zcela jako psík, jenž leknuv se napřaženého karabáče svého pána, se staženým chvostem tlačí se do boudy.

Vojáci nastupovali k střelbě. Část odsouzenců hleděla na ně tupě vypoulenýma, nepřítomnýma očima; někteří se suchýma očima dýchavičně štkali; jakýsi Rusín v tom okamžiku strašným hlasem zaúpěl o milost. Můj Vídeňák stál ku podivu klidně. Ale tvář jeho byla velmi změněna, zvedal oči k obloze a vtahoval břicho, jakoby čekal ránu do života. První z pravého křídla, dosud tichý a mračně odhodlaný, neočekávaně

vyjekl: »Um Gottes Willen — schießt schneller — schneller!«*) — —

Zazněl povel. Pušky se nepevně zvedly. Rusín zalikal naposledy — několik prsou stichlo, několik znova zatřáslo se zadrhnutým pláčem. Jedni zavírali oči, jiní odvraceli tvář, někteří zvedali ruce jako na ochranu před úderem holí; jeden bystře otočil se zády k hlavním.

Prvá rozsypavší se salva probila pouze několik mezer v řadě. »Sovsěm ruskij« shroutil se po první ráně bystře a přesně jako na povel a rozložil se mírně na svém místě jako usnuvší dítě. Prosby i vzlykot utichly. Utišila je z části smrt, z části překvapená naděje. Druhá salva porazila k zemi ostatní kromě jednoho. Ten zůstal státi, vytažený na špičkách jako svíce s rukama u švů a hořkou grimassou ve zvednuté tváři. Ale potom najednou, dříve než vojáci mohli po třetí zvednouti zbraň, tak jak byl napnutý, jako prkenný panák zvrátil se na pravý bok přes svého souseda. —

Vojáci bez povelu spouštěli pušky k nohám. Do podvečerního bezvětrí páchnoucího prachem padlo zpět ticho vyplašené střelbou tak těžce, že až v uších zašumělo. Zvědavý dav, jenž tísnil se za kordonem před křovím, jsa přítomen popravě sluchem, nevydechl ještě z napětí.

V tom tichu pozvedl se se země na půl těla druhý z levého křídla popravených a prosil po slovensky:

»Pane lajtnant — prosím vás — dobijte mne.«

A důstojník, jeden z nejmilejších mi pro svoji dětskou přímost a mladistvou odhodlanost, jež drsnou slupkou pokrývaly dobré srdce — »náš indián« — jak jsme ho přezdívali, šel a s výrazem i pohyby, jež pro-

*) »Proboha — střílejte rychleji — rychleji!«

zrazovaly nezvratnou vůli a krajní odhodlání, dobíjel všechny po pořádku ranami svého revolveru.

Vojna je vojna.

A přece: — bratři vracející se od popravy, nešli už tím junáckým sebevědomým krokem, jehož rytmus více než nejlepší vítězná píseň uchvacovala srdce kdysi na Ukrajině. — —

»Ale to není vojna, bratři« — —

»Eh — oni by nebyli lepší.«

»Pravda, pravda —«

Ale unavené čelo přece sklání se do dlaní. Proč tedy lidé odpovídají bez příčiny tak podrážděně? — —

Děti, děti! — Opičky s nožem v rukách! — —

Druhý den ráno nemnoho východněji míjeli jsme stanici, kde právě vyhrabovali znetvořené mrtvoly úderníků, kteří zůstali na bojišti po smělém útoku v týl protivníka. Byli prý ubíjeni ranění maďarskými internationalisty.

Jak asi umírali oni? Učinil-li horký ideál v srdci smrt jejich sladčí? — — To je pohřbeným tajemstvím posledního vzdechu jejich, pohlceného lhostejnou tajgou.

*

Gajda s hlavními silami vtáhl slavnostně od severu do Irkutska v tu dobu, kdy naše »záclona« s Ušakovem vešla od západu do Innokentěvské. Všechno bolševické bylo evakuováno; co zbylo, oddechlo si po dnech napětí a teroru. Večer téhož dne sebrala se pak na blízku našeho ležení místní důstojnická organizace v počtu asi 10 lidí, dala si od radostně vzrušených dam naspěch našiti distinkce a vojenským pochodem vyšla vzíti do rukou místní vládu. Do rána pak bylo vězení v našich kasárnách přeplněno zatčenými. My ocitli jsme se tak neočekávaně v úloze hlídačů jejich.

V celé té tlupě bezvýznamných náhodných obětí, většinou z dělnických a středních vrstev, pouze dva obrátili na sebe naši pozornost. Jedním byl staříčský plukovník, dlouholetý správce vojenské stravovací stanice. Sloužil už při carské vládě, neodvál ho víchr revoluce, ba zůstal na svém místě i při sovětech. Neutekl tedy ani před Čechy. Ale udržel-li si důstojník důvěru revoluce, je tím už vinen před protirevolucí. Láska prostých bývá špatnou rekomendací. Našeho plukovníka ve vězení obklopoval respekt přes jeho přezíravě chladnou, stařeckou nevšímavost k okolí. Každý den navštěvovaly ho dvě maličké vnučky. Sedal s nimi na schůdkách vězení. Měl-li jednu opřenu o pravé koleno, druhou o levé, neviděl nic kolem sebe. Žvatlal s nimi jako na zápraží. Čechů jakoby ani vůbec nebylo. Neoslovil je, neměl k nim ani otázek, ani proseb. Zabloudil-li mu zrak náhodou tam, kde stál někdo z nás, hleděl jako na prázdné místo . . . Odpovídal prostě, bez vzrušení, bez hořkosti, ale nic víc, než bylo nutno. Mne jeho chování vzrušovalo, ale nemohu říci, bylo-li při tom více zloby či zahanbení.

Druhým byl ruský Čech jménem Špaček. Byl asi čtyřicátník. Za sovětské vlády zvolil ho lid »národním soudcem«. Ale i tu platí, že udržel-li si vzdělaný občan důvěru revoluce, byl vinen před protirevolucí; a neodmítl-li ji, byl vinen dvojnásob. Špaček i ve vězení nosil hlavu příliš vzhůru. Na otázky odpovídal příliš jasně a příliš zpřímá, což lehce přivádělo tazatele do rozpaků. Sám na nic se netázal, o nic neprosil. Byl ruským příslušníkem, ale dával přednost českému soudu.

Co muselo při tom podiviti, byla ta okolnost, že k němu na návštěvu často přijížděl mladý kozácký důstojník s malým oddílem kozáků. Pravil, že poznal Špačka v době svých akademických studií v Tomsu. Byl udiven jeho zatčením a starostliv o jeho osud. Mluvil

o Špačkově moudrosti, vzdělání a čestnosti v superlativech Dlouho v přátelské besedě procházel se s ním před vězením. Konečně i on s námi byl přesvědčen, že Špaček bude propuštěn mezi prvními.

Zatím však ruská vyšetřující komise propouštěla jednoho za druhým; mezi prvními odešel starý plukovník, jenž, jak se ukázalo, byl zatčen hlavně proto, že jeden z místní důstojnické organizace pocítil se zvlášť schopným zastávat jeho úřad. Když mu oznámili rozhodnutí komise, vstal mlčky a odcházel se svými vnučkami tak klidně, jako by mu řekli, že je čas k obědu.

Špaček však seděl a čekal dále.

Konečně přijela česká komise. Byli to dva důstojníci Gajdova štábu. Právníci u vojenského soudu jsou beztak zbyteční. Jeden z nich, tělnatý, s velikým břichem, supěl a zaléval se potem v letním znoji; druhý drobný, s prostou tváří dodával vážnosti své dobrodušné postavě tím, že často s chlubitvým klidem užíval slova: »věšet, věšet — věšet«. —

Vzali si Špačka k výslechu a nevrátili ho již. Na druhý den Gajdova oficiální »Izvěstija« oznámila, že Špaček byl odsouzen k smrti provazem a rozsudek ihned vykonán; že popravu »řídil« onen malý člen vyšetřující komise; že jest to již sedmá poprava, kterou tento chrabrý důstojník provedl.

Tak prostě stal se Špaček jediným odsouzencem z našich náhodných vězňů. Prý proto, že byl Čech, a aby byl dán příklad. Jak vyprávěli, kráčel na popravu mlčky a zamyšleně; právě tak, jak procházel se u nás před vězením. Až když mu položili smyčku na krk, vzdychnul z hluboka: »Bože můj, bože můj — —«

Za to potom na stěnu našeho vagonu před očima zvědavého davu padla, dusíc se vzlykotem, mladá ještě a krásná paní. Dáma, která ji provázela, vysvětlila mi, že to žena oběšeného přichází prositi za vydání mrtvolý

muže. Ale z úst samé Špačkovy ženy po celé jednání nevyšlo nic, než strašným křečovitým pláčem přerývaná zoufalá otázka: »Za čto — za čto, za čto?*) A opět: »Za čto — za čto, za čto?«

Nepříjemné mlčení davu, jenž shlukl se kolem, žalovalo s ní.

Když jsem asi den na to na telegrafní stanici přijímal depeše, pravil mi úředník:

»Poslyšte — ale onen Špaček — neměli jste ho věšet. Člověk sám bez viny — dobrý člověk.« A po dlouhé pomlče dodal: »Ves narod achnul.«**)

»Hm — — A byl prý přece při tom dav, který mu spílal.«

Úředník mávnul rukou a neřekl už nic. Ale já vím, co si myslel:

»Kdyby zítra vedli Gajdu nebo tebe na popravu — myslíš, že by vám nespílal — snad týž dav?« — —

»Děláme hlouposti« — stojí osamoceně na té stránce zápisníku.

*

Tuším někde pod Slučankou před Bajkalem to bylo; ještě než Ušakov improvisoval na místě plán útoku. Zmínil se mi o tom mezi jiným bratr, jenž vrátil se odtamtud.

»Kameraden, was macht Ihr!« — — volával kdosi v nepřátelských zákopech. Našli ho potom mezi zajatými Rusy a Čiňany zabajkalskými.

»Němec?«

»Ja wohl!«

»Připrav se, brachu.«

A v okamžiku stojí několik kroků před hlavními ručnic. Takový je zákon nezákonné války.

*) Proč, proč, proč.

**) Všichni lidé žasli.

Nezachvěl se. Byl mlád a oči mu hořely.

«Grüßt meine Heimat — pravil, vystavuje hruď — und sagt, daß ich für die Freiheit gestorben bin.»

My také, brachu! — Podivná věc! —

Otázka tedy je: — kdo a v čí vlasti bude pro svobodu žít? —

*

Jestliže lidé okusili po všem tom tři týdny mírného sytého a bezstarostného odpočinku pod červencovým nebem v příjemné garnisoně, tu neradi vracejí se zpět k nepohodlí a vzrušením bojů. Tím více, když dobou a skutečností zchlazený zápal pro novotu v ruském prostředí ochladil střízlivými myšlenkami též ideový zápal Čechů pro jejich válku vůbec. Tak tomu bylo u nás na konci července 1918, když po odpočinku v osadě Innokentěvské s otevřením tunelu č. 39 vyjeli jsme do nových bojů o bajkalskou hráz. Po nezdařeném frontálním útoku na tanchojské zákopy, po neklidné deštivé noci v ještě povadlejších náladách vcházelí lidé do tajgy pokusiti se obejitím opevnění proniknouti v týl protivníka.

Tajga nás objala znavené s tesknoutou v srdci. A unesla také daleko od lidského shonu. Prodírali jsme se husím pochodem, tiše, bez hlesu pralesem, kam člověk nezabloudí. Po stráních nahoru a dolů, po hřbetech, bažinami, křovím, přes kmeny a říčky. Vedlo nás slunce, místy i probleskující zrcadlo jezera, hřbety vršků sklánějících se k němu, a ohlas bitvy tu vzplanuvší, tu zatichající. Vysoký mech, nasáklý jako houba nočním deštěm, tlumil kroky. Měkká tišina pochodu osamocovala duše.

Tajga! Měkká, mírná, laskavá a hřející. Ticho a statletý mír kolem. Prostý samozřejmý mír, jaký neznají lidé. Důvěrné šero, protkané odleskem slunce, plné měkkých zelených hnízd a úkrytů mezi hradbami hni-

jších kmenů, za záclonami zelených stolů a větví, jaké jindy bouřivá mladá srdce milostnou touhou a žene krev do spánků. Šťavnatý podrost posypaný zlatem, jež propadlo korunami stromů. Mladičké jedle stojí v něm v kruhu i skupinách jako děti zamilované do lesklých třepek a naškröbených sukének. Mateřské hvozdy šumí štěstím nad nimi. Z vysoka hledí na ně modré oči oblohy s pápěřím beránek a řasami par, vylihaných z Bajkalu jasného a rozmarného jako každá krasavice.

Kdesi daleko za námi občas klepne rána vysíleného boje, hvozdy i hory podávají si ji, nicotnou v rozlévajícím se smíchu a vrhají kamsi daleko v jasnou bezdnu za obzor. Každá z těch smrtonosných ran stává se tu směšným malým vzdorem, zapadnuvším do moře míru a radosti.

Tu se těžce umírá bez opojení ideálem. Tu i veliké věci z lidských měst zahanbeně stojí před svojí nicotností. Co bude zítra na úsvitě? — úzkostlivě každou minutu ptala se tu srdce. — Odpovídaly jim vzdechy tesknících duší.

Byl již pozdní chladný večer s oranžovým západem před námi, když se zatajeným dechem a tlukoucím srdcem, rámě na rameni plížili jsme se k trati. Bylo slyšet ztrácející se skřípot vozových kol a hlasy rozmňouvajících.

V napjatém tichu náhle na pravém křídle kdosi hlasitě zahovořil a hned na to v temnu třeskla rána. To byl počátek. V zápětí na to zaječela celá tajga tisíce ohlasy; polekala se překotnými plameny výstřelů a pobledla dýmem vycházejícím z hlavní.

Brzy sice černá hutná noc spoutala boj, ale zadusiti ho neměla sil.

Slunce vycházející ráno od Tancoje pozdravilo nás v bažínách, chvějící se neodbytnou zimnicí, jako vítěze.

Přes opuštěné zákopy na výšině před námi přecházely právě prořídle důstojnické roty ruské a po trati cválal k nám oddíl kozáků. Zvědavě rozhlíželi se lidé po nočním bojišti. Řídký les, bažiny s ohořelými pařezy a trsy kyselých trav, zdupaná tráva na svahu za námi, kudy jsme prošli, rozházené součástky výzbroje, několik špinavých mrtvol se skleněnýma očima, zelenými rty a zkaženými, odpornými zuby. Jakýsi těžce raněný, střelený již ráno, ležel napříč přes kolej tváří v kamení a vyl strašně nepříjemným hlasem; nikdo ho nezvedl a nikdo nedobil. Byl z rudých.

Několik zajatců krčilo se v příkopu. Mezi nimi opět žena. Kozák zastavil se u nich, seskočil s koně, poklonil se bujně a řekl: »Pogulajem, baryšňa, požalujsta.«*) Pak zmizel s ní mezi podrostem.

Na české duši bylo lehce. Byli jsme tu, živi a opět blíž k východu. Byl to náš úspěch a cítili jsme, že jím překročen vrchol anabase, že vycházíme za Bajkal. Na pochodu dále k Tanchoji, odpovídali jsme už radostí na radost bajkalské přírody. Při malé zastávce před osadou rozběhly se bezstarostné pohledy po jezeře. Na jednom místě Bajkal rozerval páry, do nichž na chvíli zahalil se den, a blesknul odtud jasem jako v šeru náhle odhalená dívčí hrud'. Radostí ozvaly se i koňské hrudi pod sedly kozáků stojících opodál.

V té chvíli k nim přicválal kdosi rozjařený z týlu a ke mně dolétl takový rozhovor:

»Zdórovo zakričala,« řekl vesele ten, který přijel.

»Co je? — Ach, — vy o té ženě?«

»Zapsali ji do vydání. — Pořádně zakričela. — Eh — a jak on ťal — ráz v zátylek a potom přes rameno!«

»Hm, to je kozák z prvé čety — takový mladý, živý.«

*) »Projdeme se, slečno, prosím.«

»Ano, — nevím, jak se jmenuje, ale já si ho už všimnul. On výborně seká a pěkně, úhledně. — Moloděc! —«

— — — — —

V Tanchoji tu i tam se ještě střílelo. Kozáci »čistili« osadu. Po zaprášených ulicích ležely teplé mrtvoly.

Jedna před železniční školou se ještě hýbala. Uviděv to kozák, mnul ji kopyty svého koně pečlivě a tak dlouho, až se uklidnila docela. Hlava mrtvoly při tom zmizela v krvavých hadrech a do ulice ze stínu zasvítilo břicho a silné krásné nohy. Jakýsi stařík zastavil se tu a uviděv Čechy opodál, okázale proklínal: »Iš — merzavec dogulal — děvkář, maďar prokletý.«

»Možno u vás dostati čaj?« tázal se můj společník černé rozcuchané dívčí hlavy, jež vynořila se z první otevřené okenice. Oči se usmály prostou přívětivostí:

»Prosím, vejďte.«

Přinesli nám samovar, cukr, vejce, bílý i černý chléb a zavařeniny. Rozcuchaná dívčí hlava ukázala se příjemnou hostitelkou. Vypravovala ochotně. Studovala na kursích, učila potom, a teď v těchto dobách je nejlépe doma. Dvě noci nespala, třetí den se už nemyla. Od té doby, kdy začaly boje. U nich, v téže komnatě, byl štáb rudého oddílu. Velitelé jsou ideoví, nadšení lidé, šlechtění lidé, ale vojsko je neuvěřitelně zchátralé. Ani tresty smrti nejsou s to, udržeti pořádek. Sami velitelé zoufají nad ním. Hlavou ochrany byl vysokoškolský student. Jak se vyjádřila bez rozpaků, byl to »prekrasnyj čelověk«.^{*)} Předevčírem byl celou noc v zákopech a včera celý den. Večer v domnění, že útok bílých je opět odražen, přijel k ní do Tanchoje, právě když začala noční střelba. Vojáci, jichž v Tanchoji v záloze bylo prý asi tři tisíce, zachváćeni panikou už

^{*)} Výborný člověk.

pod vlivem slechů o akci Ušakova v týlu u Posolské, odmítli jíti na pomoc k zákopům a počali naopak samočinně vypravovati vlaky na východ. Sestřička z fronty se nevracela. Velitel zoufal. Pokoušel prý se dokonce o sebevraždu. Celou noc proležel oblečen tu na té posteli, proklínaje své vojáky. Celou noc marně přemlouvali ho, aby odejel s ostatními. Chtěl vzíti s sebou i ji — naši hostitelku. Teprve dnes ráno téměř násilím posadili ho do posledního vlaku, když již bílí stříleli do stanice — —

»On je vám milý?« uklouzla mi laškovná otázka.

»Ano« — odpověděla klidně.

Všechno vyprávěla se samozřejmě prostotou, klidně, bez rozpaků i bez bázně. Líbila se jí spořádanost našich a bílých důstojnických oddílů, tak nepodobných těm, jež odešly, a neskryla to také. Když pak při odchodu s prostou laskavou rozhodností odmítla jakýkoliv plat za uhostění, tu jistě upřímně jsme jí stiskem ruky přáli, aby se jí aspoň hoch zachránil. Myslil jsem na něho s obavou potom při pohledu na mrtvolu rozseté hustě od Tanchoje k Posolské, na strašné stopy katastrofy, již připravil a zaplatil vlastním životem Ušakov.

Právě za rok potom uviděli jsme milou hostitelku neočekávaně na nádraží v Irkutsku, čekající na nástup do vagonů. Poznala mne. Jedna z prvních otázek byla, zachránil-li se její hoch. Zachránil se.

»A kde je?«

»V tajgách s povstalci,« řekla bez rozmyšlení klidně a prostě, hledíc mi do očí. Řekla to tak — a já jsem nepřišel do rozpaků.

*

Sotva utichl poslední krátký boj o Verchně-Udinsk, vysypali se z Berezovského zajateckého tábora rozradostnění a zvědaví rakouští důstojníci. Na nádraží

Verchně-Udinska, opuštěného ve spěchu posledními zbytky rudé Sibíře, očekával nás už smíšený dav. Bledý člověk v otřeném důstojnickém plášti pokusil se v tlačenci improvisovati přivítání. Rozechvěně opako- val několikrát, že přichází přímo z vězení. Ruce, jimiž mne tiskl, trásly se vzrušením jako hlas, jímž říkal svoje: »spasibo, spasibo.«*)

Českému oddílu přikázáno ukázati okamžitě »Gaj- dovy bohatýry« hlavním ulicím města. Důstojníci v čele oddílu.

Ulice samy byly poloprázdný. Kdesi neustále pra- skaly ještě rány. Lidé vycházeli ponenáhlu v hlouč- cích a z balkonů i oken bohatých domů padaly květy a kynuly nadšeně mladé i staré dámy a vážní páni.

Když jsme se zaprášení, unavení a hladoví vraceli ulicí k nádraží, vyběhla z jednoho domu s množstvím květů v oknech mladička gymnasistka s náručí veli- kých skleníkových květů, předběhla svěže naše řady, přelétla bystře čiperným zrakem důstojníky v čele od- dílu a potom, hoříc v tváři i žhouc očima, rozdala ne- měříc, několika pohyby všechny svoje květy všem — mladým a hezkým v řadě. Avšak na rohu ulice doho- nila nás znova a skrývajíc rozmrzelost lhostejnou, letmou přívětivostí, vsunula i mně jeden hubený květ.

Ještě neutišil se smích nad touto epizodou, když před námi za ohradu nádražní přešla skupina tří lidí. Dva důstojníci ruští poháněli mezi sebou vzrušeného dělníka pravidelné, inteligentní tváře s krásným pla- vým plnovousem.

Co že dělali tito důstojníci v době, kdy my jsme přijímali květy v městě? —

Mezi posledními koleji a prkennou ohradou ná- draží v hubeném stínu dvou borovic uviděl jsem veli-

*) Díky, díky.

kou, podobnou kupě sena, hromadu lidských těl. Stružka ssedlé krve počínala u ní a táhla se pískem k blízké ohradě.

*

Stará Čita dělnická, rozložená proti nové, spekulantské, přijala nás už bez ozbrojeného odporu, ale za to zřejmě odmítavě. I u inteligence cítil se vliv poměrů na východě. Prostí lidé ostentativně i před ruským důstojnictvem vedli spory s hovornými Čechy, nazývali naše dílo »zatěja buržoasii«^{*)} a chválili sovětskou vládu.

Náš ešelon stál již na první koleji, připraven k odjezdu, když na nádraží přivalil se dav s hlasitě plačící ženou v čele. Hledali českého velitele ... Žena křičíc a žalujíc ukazovala mi malý vytržený lístek ze zápisníku. Dostala prý ho jako potvrzení na věci, které jí, vdově s dětmi, odnesl český oddíl s důstojníkem. Na lístku skutečně českou ortografii s úmyslně nečitelným podpisem udán seznam odebraných věcí. Byly mezi nimi i lžice i rubašky.

»Pěkná prohlídka!« — »Hle — demokracie«, ozývaly se zlé hlasy z davu. — —

Přece tedy kdosi uposlechl důvěrného rozkazu Gajdova štábu! Podle něho skutečně při obsazení každého místa v Zabajkalí měla býti okamžitě, ale nenápadně a bez velikého hluku provedena ozbrojeným oddílem důkladná prohlídka dělnických čtvrtí. Skutečně měly býti v nich odebrány veškeré cennosti, zejména zlato. A odvedeny měly býti štábu na Gajdův — zlatý fond.

*

Na počátku zimy roku 1918 protisovětská fronta podobala se zvětralé hrázi. Ucpou-li ji na jednom místě, valí se na druhém. Sibiřská protirevoluce dohořívala

^{*)} leš buržoasie.

jako oheň, ježž není už čím živit. Vzplanul-li někde plamének z popele, pohasl v zápětí na vždy. Tichý Ural usnul pod sněhy a křísil v srdcích vojáků vidiny míru u teplého krbu, před nimiž zemdlívalo srdce. Mráz, jenž proměnil hvozdy v krystaly, zesateronásobnil v představách hrůzy smrti.

V tu dobu před Kungurem pod neočekávaným úderem Blücherovských i Kaširinských rudých vojsk rozletěla se jako plevy na vichru celá levokřídlová ruská divise. Český centr na trati daleko vysunutý ku předu a zaměstnaný záchranou ohroženého pravého křídla ocitl se sám v smrtelném nebezpečí. Velící generál kníže Golycín zavčas zachránil svůj štáb odjezdem za řeku Sylvu a záchranu českého centra i celé fronty odevzdal Čechům. Odevzdav Čechům i velení nad rusko-českými oddíly, odevzdal jim i zodpovědnost za možnou katastrofu. Češi proklínali takového spojence, ale zachránili sebe a tím i Golycínovu frontu. Na sněhu bojiště zůstaly desítky nahých mrtvol, sedláci odnesli desítky zakrvácených oděvů a my dobyli jsme si několik klidných hodin ku spánku.

Přivedli první zajatce k výslechu. Stráž jejich zůstala státi u dveří pokoje. Zajatci byli většinou mobilisovaní. Chvěli se strachem, zaklínali se svojí nevinou, a žebřali: »Něubivajtě, radi boga«.*) Jeden z nich, malý s tučnou, hladkou tváří vystupoval směleji. Tlačil se stále do popředí, odpovídal s okázalou ochotou i netázán. Byl prý kdysi důstojnickým čekatelem a dávno již snažil se přejíti k bílým. Ukazoval s výrazem člověka, dosti mocného k protekci, kdo v tlupě je mobilisován. Náhle ukázal prstem do zadu: »To je dobrovolec — a ten také«.

První z udaných, před nimiž okamžitě rozestoupila

*) »Proboha, nezabíjejte.«

se přitichnuvší tlupa, hleděl mi mlčky do očí a zvolna zaléval se ruměncem. Druhý řekl bez rozpaků: »Da, ja dobrovollec.« — —

Ticho v pokoji.

— — — — —

»Dejte všem chleba!«

Jako na osvobozující heslo vzchopili se s lomozem na ta slova čeští telefonisté a ordonanční vojáci a jali se rozdávati zajatcům kusy ze svého chleba s oněmi pravoúhlými gesty, jimiž dokořán otvírá se srdce v okamžik, kdy s radostí přiznalo svoji rodnou lidskost.

»Tovarišč — obrátil se polohlasem jeden ze zajatců ke komusi do dveří — vody daj!«

Ordonanční kozák, stojící tam, křiknul: »Zdės nět tovariščej! — Gospodin!«*)

Ale žena z domácích, kterou zvědavost přivedla k druhým dveřím, osmělená příkladem Čechů — vzchopila se ochotně a běžela sama pro vodu.

»Ruskij s ruskim vojujet«**) — říkala potom s mateřskou výčitkou zajatcům, napájějíc je po řadě. — »Všichni měli přijít — zahodit pušku.«

»A vemte si ji — nám ona k ničemu není« — odpovídali dobromyslně, vděčně a teple zajatci.

A za chvíli odcházeli tito »rudí« se šťastnou tváří, provázeni němými, nevyzpytatelnými pohledy »bílých« do zajetí, v němž umírali stejně dobrovolci i mobilisovaní.

Generál kníže Golycin poslal Čechům za vítězství nadšený telegram. Jaký div, jestli tu z rozezlených českých úst uklouzla odpověď, že ani my neproléváme svou i cizí krev za pochvaly generálské, ale jediné proto, aby té naší krve nevyteklo tu ještě více.

*) »Zde nejsou soudruzi! — Zde je pán!«

**) Rus proti Rusovi bojuje.

Den na to, při novém nočním boji, rozpoutavším se o naše posice, přešla celá ruská četa i s důstojníkem k protivníku. K ránu bylo české obvaziště zaplaveno mladými ruskými vojáky s prostřelenými dlaněmi a v poledne celá ruská rota bez důstojníků opustila posici. Kolem nás svíral se rudý kruh. Bylo třeba českými silami rychle a nepozorovaně dostat se z kličky.

Ze svého nového stanoviska viděli jsme protější stráň jako na dlani. Viděli jsme, jak proti skupině ruských vojáků, která z nevysvětlitelných příčin zůstala za ostatními a mířila k lesu, vyřítil se oddíl jezdců, jak honili vojáky po poli a bili šavlemi přes zvednuté nad hlavu ruce dokud neupadli.

»Ruskij s ruskim vojujet.« — —

Tentýž ruský člověk, který v týlu u našich teplešek žebrá o chleba, sůl, sirku i papírosu a o němž nic nevědí naši v přepychových bytech v Jekatěrinburku. —

To byl také náš poslední boj. Po příjezdu do Jekatěrinburku přišli ke mně služebně důvěrníci rot a oddílů. Prosili slušně, sami zaraženi neobvyklostí prosby, jménem vojska, abych ohlásil nahoru stav podřízených, kteří konečně také prý ztratili všechny fyzické i mravní síly k dalším bojům. Důvody rozbředly se v hovor o reakci, mravním i hospodářském rozvratu ruském a o nebezpečí, hrozícím nám z jara. Až pojednou jeden vybuchl — ponejprv směle svému veliteli do očí:

»Vždyť my tu ubíjíme to jediné zdravé v Rusku.«

*

Česká armáda, vytažená dlouhou tenkou stuhou od Omska do Irkutska, podobala se v květnu 1919 zápalné šňůře, nesoucí s praskotem jiskru na východ. V hovorech staničních garnisonů bouřily vášně. Neumělá i hrubá slova, v něž mohl odívati se cit pro-

stého davu, odpuzovala snad; ale slova v podstatě »dělají« lidskou ideu stejně, či stejně málo jako »šaty člověka«.

Transporty, projíždějící stanicemi, nabíjely se vzrušením a roznášely oheň po magistrále, lemované již hustě troskami vagonů a lokomotiv, vyhozených povstalci.

Doprava každou chvíli vázla. Některými úseky možno bylo projížděti pouze ve dne a s doprovodem obrněného vlaku.

Nevím jméno místa, ale jasně vidím ho v paměti. Malá stanice u vchodu v povstalecké pásmo. Trať probíhá tu k východním horám terassou po levé stráni doliny s říčkou na dně, chudými pastvinami a nevelikou řadou dřevěných domků. Na hřebenu protější stráně tehdy černaly se jakési nerozvité ještě stromy.

Náš sanitní evakuační vlak, sloužící současně služební dopravě osobní, byl nucen pozdržeti se tu. Okamžitě utvořily se kolem hloučky a zabouřily vášnivé řeči.

Nepůjdou z ešelonů, nepůjdou pálit vesnice, nebudou bojovati s povstalci. Ani krok na západ! Vypnou důstojnické vozy a pojedou sami k východu, jestli sjezd se nesejde.

Přistoupil jsem: »A kde jsou povstalci?«

»Kde? — vykřikl se zlým výsměchem řečník, bývalý středoškolský suplent — tam, tam, tu — na koho se tu podíváš, je povstalec. Tam — ukázal na černá křoviska na hřebenu protější stráně — stavíme si strážě my a verstu dále oni. Dáme-li my jim pokoj, oni nám dají dva!«

Dověděl jsem se dále, že důstojníci jeho části odešli demonstrativně téměř sami na jakési operace. Měli brzy neúspěch a ranění, kteří právě přišli, přinesli žádost o posilu.

»Ani krok nepůjdem — prohlašoval vášnivě — neměli tam lézt! My žijem s Rusy v míru!«

Tu jeden z nás, podporučík v rubašce bez distinkcí nevydržel:

»Skandál — zvolal, chvěje se celý vnitřním rozhořčením — a to jste bratři?! — Fuj! — Demagog — sprostý demagog!«

Ale v témže okamžiku do otevřeného okna vagonu třetí třídy vedle nás, vagonu syfilitiků, prudce spustila se s horního lehátka bezzubá, žlutá tvář s hubeným krkem v zažloutlé košili a vzkřikla hlasem, jenž přehlušil všechno, před nímž všichni umlkli — jako člověk, který dlouho poslouchal, mlčel a nevydržel:

»Hovada! Co tu máte co dělat? Řežete dělníky a rolníky jako jste sami. — Poscípejte tu! — Hovada!«

A zmizel tak prudce jak se objevil.

Důstojník, jenž dosud mlčky seděl na stupních sousedního vagonu druhé třídy, nervosně vstal a s hlasitou kletbou zabouchnul za sebou dveře vagonu.

* .

V zapadlém ruském světě zakypělo přímo ovzduší všude tam, kam zapadl kus českých legií. Když stal se jim údělem povalečný život týlových garnisonů na sibiřské magistrále, ožily i nejztracenější stanice odleskem západní civilisace. Poslední vzpoura českých revolucionářů sklonila pokorně hlavu a mladá energie jejich vařila se ve vlastní šťávě. Jednotvárné koleje staniční ožily ozdobenými tepluškami. Divoká tajga kolem nich měnila se v parky s altány, besídkami i kuželníky, na prázdných místech zřizována hřiště i cvičiště. Pořádány koncerty, zábavy, cvičení.

Tak hlídali Češi jedinou tepnu protirevoluční fronty, po níž od východu tekly nesčetné vlaky s děly, municí i s podlouným zbožím spekulantů: oficielních i neoficielních, drobných i velkých. Drobných, kryjících

se protekcí prostých českých kontrarozvědčků a velkých, přikrytých firmou českoruské obchodní společnosti.

Čechům dávali vše, za pouhou přítomnost jejich na magistrále. Dávali vše, co možno bylo dáti v ubytování a ve stravě. Byl tabák, byl líh, byly i ženy. Štítl, zdraví, zarudlí na vzduchu a slunci mohli pak drahocenní strážci celé hodiny sladkého odpočinku hleděti v modré sibiřské nebe, oživovati novými uniformami peronní promenády a dvoriti se z nudy nudícím se ženám.

Když však vojáci bílé fronty přešli k rudým, vlila se v tento český svět vlna ruské bídy od západu. Úzká struha magistrály nestačila přelíti ji na východ. Okolo českých idyl posouvala se ruská skutečnost. Bez cíle táhly se na východ nabitě ešelony hladových běženců a vlaky přeplněné raněnými, nemocnými i tyfosními. Bez lékařů, bez léků, bez ošetřovatelů odsunovali je od stanice k stanici jako obtížný náklad. Nebylo místa pro ně. Voskové tváře jejich obyvatelů plašily těžce vybojovaný klid na linii. Nákladní vozy naplněné vysílenými, umírajícími a dokenavšími, oživené veselou písni dravých much, slétajících se ze stinných lesů i slunných stepí, kazily letní vzduch, v němž roztál již dým za spálených sibiřských vesnic. Neboť ne vždy bylo možno zavčas sebrati a uložití odděleně dokonavší, ne všude a ne kdykoliv bylo dovoleno zahrabati onen lehce kazící se náklad.

Živí z těchto transportů uhýbali Čechům sami s cesty mlčky a cize, jako uhýbá s cesty pána otrok, v němž probouzí se bázlivá myšlenka na vzpouru.

Za to ti z běženců, kteří ve vlastních tepluškách utekli z Jekatěrinburku, kteří uměli předjetí ostatní do Irkutska, lidé dobře živení, kteří nazývají sami sebe solí národa, spatřivše vlastníma očima stav věcí v Si-

biři, žalovali hlasitě na Čechy: žalovali, že Češi obsadili nejlepší byty, nejlepší domy a nejlepší kasárna a s mravním rozhořčením říkali o nich:

»Tolik mladých, zdravých lidí a na frontu nejdou!«

*

Do stanice vjíždí zvolna a těžce transport nákladních vozů se zavěšenými zámky pod silnou stráží. Do uší reže pronikavý skřípot a zoufalé kvílení os, zahanených v dým i zápach hořícího oleje. Velitel transportu láteří na opětovnou nedbalost nádražních dělníků, na trestnou úmyslnost průvodčích. Staniční úřad bez odkladu dodává zdravý vůz. Pod silnou asistencí překládá se do něho uralská měď.

A starý železniční úředník, pohlížeje na to úkosem, pokyvuje hlavou a vzdychá nahlas:

»Bědnaja Rossija...«

*

Bylo to někdy po tom, když Irkutská městská дума demonstrativně odmítla blahopřání Čechům — loňským osvoboditelům města — k ročnímu jubileu dobytí nezávislé republiky. Můj besedník, bývalý zámožný petrohradský měšťan, toho dne oznamoval mi vzrušeně důvěrné novinky. Rudí prý blíží se k Irkutsku, obsadili prý celý balaganský újezd, ruské roty přešly k nim a vláda prý nemá, koho by poslala do pole.

Ale ku podivu. Strach v jeho tváři stával se směšným v mírných náladách kolem. Před námi tiché město za řekou, odpočívající na sklonku slunného dne v lehké mlze usedajícího prachu. Kříž na věži chrámu rozžhavený do běla chvěl se v ní jako vzbouřená tepna po znojném dni. Pod tichými horami, ve velikém stínu svítilo široké zrcadlo Angary jako otvor do prostoru, v němž utonulo slunce. Úryvky promenádní hudby

z městského parku jako vlny večerního příboje byly o náš vyvýšený břeh. V celém tom polokruhu od bílých přízraků zabajkalského Chamar-Dabanu až ku nízkým, lesnatým vrškům u Batarejné, roztaveným na chvíli ve výhni zapadajícího slunce, jediný pontonový most, vřezaný temněoranžovou silhouetou ve světlo Angary, kypěl viditelnějším ruchem. Po něm bez ustání rovnoměrným tempem bezezvučně přeléval se lidský potok ze všech národů Asie, ba celého světa: pěšky, koňmo, na vozích, kočárech i automobilech. Všude jinde odpočíval večer plodného dne, plný tichých akordů smíru.

»Govorjat vojna, vojna,
da gdě-ž oná
. ?!«*)

Můj společník zatřásl hlavou.

»Čechy nenávidí všichni — řekl náhle, ocitnuv se se svými myšlenkami daleko od mých nálad. — Čechy viní z veškeré bídy.«

Pokusil jsem se hájiti aspoň neoficiální část armády. Neslyšel.

»Věřte — pokračoval — že dnes, kdyby k něčemu došlo, tu nebudou bít ani buržuje ani důstojníky, ale Čechy vyřezou do jednoho bez lítosti.«

Zdálo se mi tehdy, že znepokojení jeho silně zveličuje věci. Řekl jsem to nesměle a bylo mi z jakési příčiny stydno upozorniti na pušky v českých rukách a na zlé odhodlání jejich v nutnosti obrany.

Vzpomněl jsem na Němce u Bachmače, kteří také přišli dělati pořádek do Ruska a jež také řezali bez lítosti. — —

»Docela správně?« — —

Ne, ne! — Ale, kde tedy je vinník všech utrpení:

*) »Říkají, že je vojna, no, kde je . . . ?!«

i Němce a jeho matky, i mračného bolševika, i bílé Sibíře i nás? —

*

Kterési sentimentální srdce mezi tlumočníky vzletných pozdravů z vlasti bylo zvláště dojata zlým smíchem českých osvoboditelů v nápisu na jedné z těplušek, jenž ozdobnými literami hlásal:

»Nás už nemá nikdo rád ...«

Kdyby byl však někdo z nich přeměnil tuto oznamovací větu v otázku: »má-li vás ještě někdo rád?« — byl by jistě od sibiřských osvoboditelů dostal určitou odpověď:

»Ovšem! — Psi a prostitutky.«

To je to nejvěrnější tovaryšstvo psanců. U českých těplušek nedostávalo se jim ran nahajkou místo odměny, u Čechů vždy našlo se i sousto pro ně. Mně zdálo se přímo hříchem, bít v Sibíři hladového psa a prostitutky.

Ach, mladé, čisté dámy! Víte-li, kolik mrtvého hoře a mrtvých muk vystýlalo tam často lože, v němž ve špinavé objetí padali si dva lidé cizí duši, ale blízcí osudem: — muž se zardousenou touhou po vzdálené drahé duši a žena, jíž vzali i sny o čistém objetí ztracené lásky!

Povím vám o jedné. Historie její je v podstatě prostá jako historie každé bídy.

Bývala učitelkou na Ukrajině. Chovala kdysi — užijeme-li jejích vlastních slov — »modrý plamének« věrné lásky k jednomu »mladému, hezkému a dobrému« z »pohádkových bohatýrů«, kteří »zvedli vysoko nad špinavý dav barvu bílou a rudou jako symbol pravdy a lásky.« Na jaře po odchodu Čechů na východ opustila i ona svou školu a vydala se sama tisíce verst rozbouřeným Ruskem hledati pod červenobílým praporem svého rytíře. Když za Penzou přehradila jí ne-

očekávaně cestu samarská fronta, obešla ji velikým obloukem. Přes všechna nebezpečí donesla neporušenou »modrou hvězdu« až do Irkutska. Ale svého rytíře nenašla. V Irkutsku všechny vlaky zastavila na dlouho bajkalská hráz. Prostředky došly. Spávala na kamenné dlažbě irkutského nádraží, stála s druhými v pořadí u českých kuchyní, čekajíc na zbytky z kotlů. Tam všimnul si jí jednou český důstojník, pozval soucitně do vagonu, pohostil a nabídl zaměnití lůžko na dlažbě za měkké lehátko důstojnického vagonu. Přijala; neboť ráda věřila dobrým obdivovaným rytířům z oné země, již celou ozařovala její »modrá hvězda«. Strízlivý den potom marně žaloval na opojení noci. Ale, které ženské srdce obžaluje a nesmířitelně odsoudí mladého, smutného bohatýra, za to, že sáhl rozechvěn vášní bezohledně smělou rukou po modrém plaménku prosté dívčí lásky? —

Teprve, když ešelon znova hnul se k frontě, vrátila se poslušně zpět na dlažbu vestibulu. Dvojnásob těžkou byla stará bída, ale — vojákům sluší tvrdost.

Jednoho dne, než se vrátila od kuchyně, zmizela její chudá zavazadla. Štěstí ještě, že osobní dokumenty odvezl s ešelonem její poslední ochránce.

Uprosila kulometčíky jiného ešelonu, aby ji tajně provezli za nimi na východ. A čím mohla platiti milým Čechům za všechna dobrodiní: — za jízdu, za stravu, za slušné zacházení? Kulometčíci nemálo pyšnili se svojí dámou a dovezli ji v bezpečném úkrytu až do poslední stanice, do Karymské.

Tam teprve objevila se přede mnou v ošumělém plášti, roztrhaných botkách, s tváří ožehnutou sluncem i větry, s vlasy podvázanými šátkem a s maličkým uzlíčkem v rukách. Prosila o lístek, jenž by jí otevřel cestu dále na východ. Několika slovy, rázem prozra-

zujícími inteligenci, se sklopenýma očima vypověděla svoji bídu.

Když ji hladovou nakrmili soucitní mladí důstojníci, hotovila se pokorně podle obyčeje zaplatiti noclehem. Ale důstojníci odmítli takový plat. Srdce tvrdých vojáků zjemněla a zbystrila se pod bezděčnými jiskrami ženských očí, vzpomínajících v intimním rozhovoru na loučení s dětmi na Ukrajině. Když místo noclehu v ešeloně opatřili jí byt v osadě, dali výnos peněžní sbírky, potraviny na cestu i místo v kurýrském vlaku k předním českým posicím, tu se zarděla studem a slova rozsypala se jí v rozpacích. Pak zaplakala a řekla: »Spasibo«. —

V zimě na Urale neočekávaně přišel od ní dopis. Červeným inkoustem na bílém papíře s hlubokou poklonou »světlym bohatýrům« sdělovala, že je opět člověkem. Nedostala se tehdy za Onon a vrátila se do Irkutska. Za peníze sbírky koupila si šaty a pak poprosila o místo vesnické učitelky. Přijali ji okamžitě. Učí kopu milých dětí v hluši irkutské gubernie a pomáhá »svým mužíčkům«. Za to všecko jako svatou relikvií bude do smrti chovati nad lůžkem — červenobílý prapor.

Odtud později, skrývajíce své sympatie a vyzvídajíc, přinášela tajně do Irkutska, sama znepokojena, poplašné zprávy o bolševickém hnutí ve vesnici i o hněvu dobrých mužůků proti dobrým Čechům. Tam za smutných večerů psávala dlouhé dopisy krásného slohu, na něž nečekala odpovědi.

A čas od času — jak jsem se dověděl neočekávaně — přicházela z tajgy k magistrále a po jedné či dvou nocích, ztrávených v tepluškách, vracela se s ulomenou holí v ruce ve strašném stavu ubita duší i tělem zpět na svoji samotu.

Svého prvního rytíře našla konečně. Ležel již řadu

měsíců v krasnojarské nemocnici jako těžký venerik. Pak vyměňovala s ním dopisy plné něhy a lásky, posílala mu všechny své peníze a těšila se, až vyjde z nemocnice jakkoliv, že prožijí spolu na vesnici zbytek dní před odjezdem Čechů posledním štěstím odsouzců. — —

»Perla v blátě« — řekla o ní naše malá, chrabrá ošetrovatelka raněných, již podivuhodný idealism udržoval nad rozvratem.

Mně zůstal po ní maličký sešitek, nepořádný jak ona sama, všitý v černé hedvábí červenobílou nití. »Na dobruju pamjat!« — stojí na špinavé obálce. V něm na 40 miniaturních stránkách tísni se nedbalý rukopis: »Maličké pohádky o tom, jak pohasla modrá hvězdička«, kterou ji »v hodinu smutného rozjímání« ve svátek »Nanebevstoupení Páně« 29. května ve vesnické samotě vyprávěl »chvějící se zlatý paprsek«. — »Nebyl to paprsek — to byla její rozechvěně tesknící duše«. V úvodu k pohádce napsala: »Už mne není. Roztála jsem jako svíčka v chrámě před přísnou tváří osudu«. Potom vypráví smutnou pohádku o tom třetím, co zůstalo na onom břehu života. Začíná zrozením »modrého plaménku«, pokorně svítícího rytíři s emblemy, »čehosi bílého jako víra ve věčnou pravdu a rudého jako křik lásky«. Rytíř odešel a s vesnou rozkvetly touhy. »Jarní vítr — vypráví pohádka — šepotá dováděivě a neodbytně v uši: »Hodina přišla — Jdi! — On čeká!« — Chvěje se modrá hvězdička a z hluboka dýchá hrudí: »Kam?« ptají se oči. — »Tam na východ« — šeptá vítr, směje se a čechrá vlasy. — »K čemu?« táže se znepokojené srdce. — »Je třeba« — šelestí vítr hravý, jarní, nestálý. — —

Šla tedy silna odhodláním i vírou. Ale po pádu »modré hvězdy« žaluje: »Nevidí oni lidé, že hoře rozbitých srdcí je tak veliké, že bůh kdysi je uslyší. Oni nevidí,

že je to zločin proti tomu, co vlaje v jejich čele, proti pravdě jako sníh a lásce jako krev« — —

A 23leté děvče prostituované nesčetněkrát končí svoje rozjímání doslova tak:

»Prý byl kdysi na zemi Kristus a přinesl pravdu a lásku všem lidem. Odešel. S ním odešla i pravda bílá jako sníh. S ním odešla i láska. Bílé s rudým — to je všecko, co zůstalo. — —

A zlo tak silně se upevnilo v srdcích lidí, že projde ještě mnoho času, mnoho prolije se krve, mnoho pohasne modrých hvězd, mnoho utrpení rozlije se světem. Ono utrpení zalije celý svět svými mukami. A utonou v něm všechny hrozné lidské vášně jako v hlubokém moři.

Pak zazáří modré ohně jasnými hvězdami v čistých duších; pak zvedne se k samému trůnu Boha věčná idea lidstva: — »pravda s láskou«.

Pod tím pak je drobným písmem podpis: »jedna z mnohých, učitelka Lina.« — Za tím opět datum: »V den Nanebevstoupení Páně 29. V. 1919., B. Jelaň.« Potom už na vnitřní straně obálky pravděpodobně později, v minutu úpadku ducha, připsáno:

»Můj modrý ohýnek zahynul. — Proč je tak mnoho sobectví v lidech? — Jako oběť své vášně oni přinášejí a hubí pro nic za nic mladý život. — Kolik je kolem zhynulých bílých květů! — I já! — — Zač? — — A Bůh? — On neslyší!«

Když po příjezdu Poselství z Čech začalo se určitěji mluvit o odjezdu Čechů ze Sibíře, měla moje učitelka fantastický nápad. Prohlásila, že potom opustí i ona svou školu, ulomí velikou suchou větev a půjde, kam oči hledí po široké ruské zemi, od vesnice k vesnici kázat rozezleným mužíčkům o Češích, o jejich ztracené pravdě a lásce, o jejich strádáních a obětech za mrtvý ideál — i za Rusko.« — —

Ano, ruská perlo, zašlapaná v blátě na cestě revoluce, ruská propasti světla i tmy, kaž tak, jako já o tobě, všem odsoudivším nás, jak vyšli jsme i my s modrým plamenem v hrudi hledati pod symbolem pravdy a lásky ideál vlasti, a jak ti, v něž věřili jsme jako v pohádkové bohatýry, udělali i nás podobnými psům a prostitutkám. — —

I my nakonec našli svůj ideál nemocným, neschopným oplodnit naši žíznivou duši. — —

*

Přišla předzvěst tuhé zimy roku 1919. Z mrazivých mlh trousil se ostrý sníh. Spěchaje do universitních poslucháren rozeznati nudu úzkého kupé, a soumraku kolem něho, našel jsem mezi koly vagonů na zmrzlých odpadcích a výkalech válet se člověka, který marně snažil se vstáti. Byl oděn ve vojenskú kalhoty, rozhalenou bílou košili a kanadský plášť, zapnutý přes ramena. V mladém obličejí ostrými, voskovými hranami strašila smrt. V jantarových matných očích leskly se jedině temné štěrbiny zúžené zřítelnice. Jakoby kdosi jiný, neznámý díval se na vás otvory z vnitra mrtvé masky. — Z otevřených úst se zkaženými zuby sálal vnitřní žár jako z výhně. V koutcích a na bradě černala se zaschlá krev. Zvuky, jež vycházely z rozevřených, nepohyblivých rtů, byly nesrozumitelný. Byl bezvládný, zlý a nervosní.

Z kterého vlaku, z kterého vagonu vypadl? Bůh ví! S námahou, posledními zoufalými silami vzchopil se k odpovědi, jíž konečně jsem porozuměl: »Pereveli — by kuda nibud'.«*) A když jsem se rozhlédl kolem — zaúpěl veškerými zbytky dechu: »Pomogitě!« ...**)

*) Kdyby mě aspoň někam odvedli.

**) Pomozte!

Při tom z očí jeho smrtelné masky vyběhly živé slzy. Bezměrná žalost byla v nich.

Bože můj, — vždyť tak vykřikla celá Sibiř, vždyť to je hlas celého Ruska, umírajícího po panské vojně a rabské revoluci, vysílením, hladem, nemocemi, a olovem spasitelů. — Jak je možno, že neslyší na východě celý svět, civilisace a humanita, která přece už před rokem zvítězila prý na polích Champagně, ono strašné: »Pomogitě!!« — Dejte aspoň umíratí v klidu a vlastním koutě!«

Je třeba míru, chleba, oděvu. — —

Po jediné arterii sibiřské od východu, z onoho světa bez přestání plynou těžké vlaky. Pevně uzavřené vagony jejich naplněny jsou náboji a bombami; na platformách tísň se děla, děla a děla znehodnocená koncem války. Všechny jich tupé jícny lačně otvírají se k západu, k srdci Ruska. A na všech vozech ve štítech spojeneckých barev zřetelně napsáno:

»Sojuzniki — Rossii: Spojenci — Rusku.«

— — — —

Vot i vsja istoria . . .

»Rusku (ke smíru se sověty) žádný poctivý občan
československého státu nemůže přijmouti.«

Čs. deník, 5. listopadu 1918.

»Občanská vojna musí jednou přestat!«

Čs. deník, 2. dubna 1919.

XX.

Odstraněním tvůrců české intervence, záměnou všech zástupců revoluční armády i všech plnomocníků Štefánikových cele osobou F. V. Krejčího jako plnomocníka čs. vlády počala vlastně třetí etapa československé anabase.

Na Sibiři pod žárem blížící se fronty od západu, v záři vycházející znovu k zenitu rudé pěticípé hvězdy rychle dozrávaly vážné události, které daly i rozuzlení českého dramatu zrychlený spád.

Záměna osob v oficiálním čs. zastoupení posunula i čs. politický kurs do leva. Protikolčakovské »Memorandum« nového kursu mimoděk oživilo revoluční činnost v ruském prostředí a dalo vyrůst tam nejspolehlivějším nadějím. Ovšem bez příčiny. Irkutským eserem nepodařilo se získati Dra. Girsu pro své plány, stejně jako Dru. Girsovi nepodařilo se podřídití je vladivostocké kombinaci. Naopak, když i tato se rozplynula s likvidací Gajdova vladivostockého povstání, československé vedení ze dvou zbylých směrů vybralo pravý a vrátilo se k staré orientaci. K velikému údivu všech, kteří ještě nedávno s okřídlenými nadějemi četli rozhodná slova »Memoranda«, již v nejbližších dnech (22.—24. listopadu 1919). Dr. Girsu nucen besedovati s ministrem vnitra (novým premierem) Pepeljajevem o pouhé — rekonstrukci Kolčakova kabinetu přihráním zástupců Denikinových kadětů. Jiných ochotných dátí staré vládě nová jména, nenašli. Všichni ostatní, nevyjímaje mírných kooperátorů odmítli účast na této předsmrtné demokratisační rekonstrukci vojenské diktatury. Veškerá demokracie odmítala kategoricky v oné době živelních snah všeho ruského a všeho čestného k míru zachraňovati marný »boj stůj co stůj« proti so-

větské vládě s pomocí cizí intervence a umrtvující blokády.

Proti ruské demokracii na straně reakce zůstala pouze spojená oficiální »západní demokracie« a s ní chtěj nechtěj i Češi. Proto asi F. V. Krejčí na schůzi v Innokentěvské k údivu a veselosti legionářů oceňoval i takovou rekonstrukci jako vítězství demokracie: když prý ve službě u Kolčakovy diktatury ocitnou se i — kadeti.

Za tuto službu — jestli věriti vládnímu tajemníku Ginsu — po přátelské besedě a slavnostním smíru Dra Girsy s ministrem zahraničí a náměstkem ministerského předsedy Tretjakovem (poslaným do Sibíře z Paříže i s jakýmsi doporučením Dra Kramáře), povolena novou ruskou vládou čs. armádě nutná půjčka 15 milionů rublů, kterou Kolčakovské kruhy snad dodnes pokládají za dar z vděčnosti.

K tomu 8. prosince 1919, za necelý měsíc po vydání »Memoranda«, kdy ještě revolucionáři chovali naději aspoň na čs. neutralitu v blížícím se zápase o svržení Kolčakovy diktatury, k velikému rozhořčení irkutských demokratických skupin čs. oddíl krvavě potlačuje vzpouru politických vězňů a organisovaný pokus o jejich osvobození z Alexandrovské věznice (severně od magistrály na severním břehu Angary).

Snad se to stalo pouze z nedorozumění, či z přílišné horlivosti nejbližšího čs. velitele. Ale, ať tak či jinak, následek toho byl, že po takové ilustraci k velikým slovům »Memoranda«, ztratili sibiřští socialisté veškeru víru nejen v »západní demokracii«, ale i v Čechoslováky a zřekli se jakýchkoliv styků s čs. oficiálními representanty v Irkutsku. Z těch dob založili přípravu na vlastních silách. Přes hlavy oficiálního vedení začali s novým úsilím hledati přímé styky s massami čs. vojska. Rozšiřovali letáky s podpisem socialistů-revo-

lucionářů: týchž, kteří v roce 1918 v naději na Čechy první zvedli zbraň proti sovětské vládě.

Do boje proti nim, rozhodného a rozhořčeného podle svých sil a schopností vyšel oficielní »Čs. deník«, přeorientovaný po pádu »Zvláštního Sboru« přechodně Gajdovsko-Jakuševsky.

Avšak všechny námahy ukázaly se zbytečným, ba škodlivým plýtváním sil. Neboť skutečné poměry, jako vždy, i tu byly silnější všech vůdcovských teorií. Události samy věhnaly čs. armádu do náruče nejakuševských povstalců, přes veškeré snahy oficielního »Čs. deníku«, přes protipovstalecké vystoupení F. V. Krejčího a přes odpor vojenského velení. Po »Memorandu« a po vladivostockém povstání, které zřejmě stavělo své naděje v úspěch na slíbené podpoře čs. zbraní, po konfliktu gen. Syrového s vrchním vládařem na západě nebylo lze již sklížití vzájemnou důvěrou mezi čs. vedením a Kolčakovou vládou. Kolčak sám prudce napadl Dra Girsu. Marny byly rady k mírnosti a ostré výtky zodpovědného Pepeljajeva. »Já stojím na svém stanovisku, — křičel hysterický Kolčak v rozmluvě po přímém spojení s fronty ministru Pepeljajevu do Irkutska —, a takové chování se strany spojenců vůči sobě a své vládě nestripím. Já obrozuji Rusko. A naopak, já se nezastavím před ničím, abych silou pokořil Čechy, naše válečné zajatce.«

Při takových náladách i rekonstruovaný Kolčakov kabinet, jenž pod vedením Treťjakova měl býti kabinetem »sblížení s Čechy«, zůstal mrtvě narozeným dítětem. Pepeljajev, vyzvaný na porady k vladaři, nevrátil se již k úřadu do Irkutska a jeho náměstek, příliš znerozvážen na sopečné půdě sibiřské, vzdálené od pařížských představ, brzy utekl do bezpečí za Bajkal.

Proti Čechům v tomto případě postavil se Kolčaku po bok i Semenov, neméně ohrožený ve svém carstvu

odchodem Čechoslováků z protibolševické fronty. Semenov hrozil uzavřít Čechoslovákům cestu na východ, stejně jako Čechoslováci uzavřeli ji Kolčakovi a příliš spoléhaje na své postavení, odvážil se přímo přikazovati, aby čs. armáda šla na frontu. Po gen. Kappelovi, jenž vyzval rozhořčeně čs. velitele na souboj, i Semenov utkal se slovně s gen. Syrovým, unesen vlnou rozhořčení a zášti, jež zachvátila celou, v neštěstí opuštěnou reakci.

Osobně uražené těmito srážkami čs. velení mimoděk dostávalo se tak do tábora Kolčakovských nepřátel, to jest, srdcem blíže táboru povstalců, týchž, proti nimž celý minulý rok nesmiřitelně bojovalo. Společný nepřítel vždy nejlépe sblíží lidi. Ostatně bití se na obě fronty, s celým ruským národem, nebylo ani možno. A i nejprimitivnější životní zájem velel odpoutati se od umírající reakce a ustoupiti s cesty hrozivému vítěznému proudu, který živelně rozlil se jako nová revoluce po Sibiři a jenž zachvátil i čs. vojsko. Nebylo již možno nebyti aspoň neutrálními.

Vrchní velitel »spojeneckých vojsk«, gen. Janin, odpoutav se bystře od Omska, pospíšil zachrániti nezávislost protisovětské Francie odjezdem celé misse do Zabajkalí, zabezpečeného japonskými bodáky. Na cestě Irkutskem navštívil ho zvědavý redaktor »Čs. deníku« a tím, co viděl a slyšel u nejvyššího reprezentanta, spěchal uklidniti napjaté nervy armády na západě, trpící panickým ústupem (zachováváme charakteristicky uklidňující formu interviewu při citování z »Čs. deníku« neporušenu):

»Naše evakuace,« praví gen. Janin, pokouje z čibuku jemný turecký tabák, »je dnes v plném proudu. Jednal jsem o ní s vládou a se spojenci od měsíce července. Myslím, že jsem poslal v té věci nejméně 60 telegramů.« Tak začíná zpráva. V dalším sděluje zpra-

vodaj prohlášení generálovo, podle něhož zdržením evakuace jsou vini hlavně — nešťastní delegáti II. sjezdu. »Dále víte, praví generál zpravodaji, že bylo jisté kolísání ve vojsku, zdali by za příznivých předpokladů nebyla cesta západní (k Denikinovi) nejkratší, nejlacinější atd. Tato eventualita byla však čs. vládou zamítnuta.« Na otázku redaktora generál přiznává, že byla jistá nejednotnost mezi ním a delegací z vlasti. »Delegace držela se příkazu daného jí vládou, — soustřediti vojsko na východě. Já — praví zajímavý generál, zapomenuv, co řekl výše o plánech západní cesty — poukázal na nutnost plánovitosti, methodičnosti i zabezpečení.« — —

— — »Nabídl jsem gen. Syrovému, aby vzal 6. pluk z Omska, ale byl to sám poslední prapor tohoto pluku, který řekl, že mne přece nenechá v Omsku bez ochrany.«

»Víte asi, pane generále — táže se neodbytný redaktor — o chystaném povstání proti Kolčakově vládě na úseku, který jsme dosud neopustili? Jaké máte direktivy pro takový případ?«

»Pro mne je stále rozhodující, co mně a ministru Štefánikovi řekl pres. Masaryk, když jsme odjížděli sem do Sibíře: ať hoši bojují s Němci a bolševiky jako s nástrojem Němců. Jinak ať se do vnitřních poměrů ruských nemíchají.« — —

Tak mluvil gen. Janin k Čechům, po příjezdu z Omska a do Irkutsku. Bude jistě poučným, citovati právě na tomto místě, co pravil též gen. Janin k Rusům před odjezdem z Omska do Irkutsku. V Omsku s upřímnou, srdečnou účastí gen. Janin sděloval pro ruské noviny toto:

»Já dělal vše, co záviselo ode mne, abych dostal povolení k formování aspoň dobrovolnických částí z Čechů, avšak na žádosti o to jsem dosud nedostal od-

povědi. Právě tak nemá podobných disposicí ani Pavlů. Ovšem, že to vše se může ještě změnit. Já myslím, že bolševici blíží se k tomu rozhraní, kde jejich síly vydechnou.« — —

Nechť čtenář sám posoudí, který z obou projevů je upřímný a co mohli si mysliti o nejvyšším veliteli všech ozbrojených sil republiky československé, Čechoslováci, kteří náhodou četli oba jeho projevy.

Budiž to u starého generála vysvětleno neumělou snahou, zachrániti padlou autoritu. Tok historie taková slova stejně nezměnila.

To finale, které následovalo po jeho odjezdu, t. j. odjezdu francouzské misse, bylo také nevyhnutelným dopadem padajícího tělesa na dno. Není možno kresliti celý obraz chaosu zřícení, celou tu spleť událostí, pohlcených beze sledu jedinou obrovskou konečnou katastrofou. Krátce a suše zaznamenáváme pouze v hlavních rysech linii, po níž padalo české dílo.

Ruské vlády v podstatě nebylo. Nebylo armády, nebylo území, nebylo podrobeného národa. Válka a povstání, totéž, proti němuž v listopadu ještě bránil F. V. Krejčí, pohltilo i armádu i území, i národ. Dne 21. prosince 1919 v Čeremchově, západně Irkutska, vzplanula i magistrála. V čele živelného hnutí ocitlo se všechno, co odmítlo rekonstrukci Kolčakovy vlády, a z čeho automaticky jako protiváha kabinetu »sbližení s Čechy« a vojny stůj co stůj do konce, utvořil se centr občanského míru a boje s reakcí — t. zv. »Politický Střed«. České vojsko, od něhož se žádala neutralita, bylo odtud pro jistotu upozorněno těsně před povstáním přes hlavy velení.

Dne 24. prosince tvořil již Irkutsk výspu v povstaleckém moři, jehož vlny zalévaly i předměstí nové sibiřské stolice. Že nebyl pohlcen celý Irkutsk revoluč-

ním příbojem hned v první den, zavinila náhodná zrada, jež v onu noc před samým povstáním vydala všechny vůdce v ruce Kolčakovců. Bylo zatčeno 31 osob, které zůstaly jako rukojmí v rukou vlády za Kolčaka, Pěpeljajeva a ty ostatní, jež překvapila rudá potopa vně Irkutska.

O tyto poslední však postarali se také spojenci. Jejich zástupci požádali gen. Janina, aby svého bývalého společníka vzal pod ochranu a gen. Janin přidělil tento úkol »svým« Čechům. Československé vojsko mělo zachrániti vrchního vladaře i poslední vagony zlatého státního pokladu.

Vzhledem k tomuto stanovisku spojenců v zájmu neutrality požádali povstalci o stejnou ochranu i pro 31 svých rukojmí, zajatých v Irkutsku gen. Syčevem. Ale čs. zástupci, nemajíce na to příkaz náčelníka francouzské misse, krčili pouze rameny. A když zástupci povstalců na ochotnou radu těchto Čechoslováků obrátili se se svou žádostí k japonskému veliteli, byli zajatci převezeni do neznámého úkrytu. V noci na 4. ledna 1920, když po 10 denních bojích (při nichž neoficiálně pomáhaly i sympatie českých mass), padl Irkutsk do rukou povstalců, byla rukojmí odvléčena semenovci k Bajkalu, kde už nad nespokojeným ruským kozáctvem nejvyšší státní moc s japonskou pomocí pevně uchopili atamané Semenov a Kalmykov. Tam už ataman Kalmykov na první nesmělý odpor kozácký proti pokračování v občanské válce, odpověděl (10. ledna) příkazem:

»Povolati do zbraně všechny schopné nositi zbraň a věrné povinnosti občana a kozáka!

Rozprášiti každé shromáždění band a bez smilování vyhubiti nevěrné a zrádce!

Odzbójiti všechny kozácké osady a ponechati zbraň pouze kozáctvu věrnému vlasti!

Arestované a odvedené v Groděkovo bandy z Gladkova okamžitě předati polnímu soudu a postříletí; jmění jejich spáliti!

Všecko, co připomíná Gladkovku a Boguslavku smésti; napjati všechny síly a vyloviti zrádce.

Oznámiti veškerému obyvatelstvu jižního rayonu, že já se nezastavím ani před obrácením celého rayonu v poušť, ale zradu nepřipustím.

O vykonání hlásiti! — Ataman Kalmykov.«

Přirozeně, že v takovém státě Zabajkalském, »věrném vlasti«, hýčkaném civilisovanými spojenci, mezi »nevěrné a zrádce« v první řadě patřili i vůdcové irkutského povstání. Také hned na prahu Zabajkalí byli všichni rukojmí — 30 mužů a jedna žena v jedné mrazivé noci vyvedeni svlečení na záď lodi, jež vyjela s nimi na nezamrzlou hladinu Bajkalu před výtokem Angary. tam po řadě zabiti a naházeni do ledových vln jezera. Byli mezi nimi tragickou hrou osudu i oba přátelé Pavel Michajlov a Boris Markov, neúnavní socialisté revolucionáři, jedni z prvních v revoluci a z prvních i v protirevoluci. Dva neúnavní revolucionáři, kteří první ránu dali svému prvorozenému dítěti revoluci a poslední smrtelný úder zasadili i svému druhorozenému dítěti protirevoluci. Zahynuli právě v okamžiku vítězství nového svého díla, rozdrceni pádem starého, zničení lavinou, kterou před půldruhým rokem sami svalili přes okraj srázu. Dva čestní lidé, kteří jsou téměř typem své strany, jejímž historickým posláním bylo — buditelství.

Osud jejich je přímo obrazem osudu strany, kdysi tak mohutné, jež k revolučnímu boji s carismem pod prapor demokracie sebrala všecko nespokojené v carském Rusku. Utlačovaný liberalism zrevolucionovaný carským hnětem, veškerá střední buditelská inteligence, spoutaná státním zpátečnictvím, veškeren střední ne-

ruský revoltující nacionalism, veškerá střední měšťanská massa, zejména bezprávého židovstva s ideálem »americké svobody« Kerenského — (která jediná oproti carismu i bolševismu mohla zaručiti výnosné privilegiované postavení inteligenci a úrodný prostor vrozeným schopnostem račy: — to všecko bylo jádrem oné demokracie středu, organisované ve straně eserů a menševiků. To jest stran, jež byly v čele mass před revolucí.

Ale s výbuchem skutečné sociální revoluce tato demokracie, s vůdci neschopnými nahraditi ve svých teoriích stará pravidla, dobrá v míru, novými pravidly, nezbytnými v boji — (t. j. ona nutná změna pravidel, která nepochopena může přivést k symetrickým omylům i při přechodu od boje k míru) — ukázala se neschopnou k boji i s carismem i s bolševismem. Ešeři prohráli svoji při i s revolucí i s protirevolucí. Musili také prohrát i revoluci i protirevoluci. Prostřednost jejich inteligentské revolučnosti nemohla udržeti v rukou kormidlo v bouři, nemohla dáti korábu pevný chod k tomu, či druhému ze dvou břehů. Spláchnutí vlnami s korábu, uražení nevděčností drsného nezbytného života, podobní nesmířitelností žrecům, jimž nová víra vzala věřící lid i staré oltáře, eseři končí jako snad poslední a snad největší nepřátelé proletářské revoluce, o níž jako první inteligentští buditelé mají nejvíce zásluh. Lidská uražená srdce dnes s dychtivou pomstychtivostí vyhlíží soumrak revoluce, vděčna konečně v skrytu svém každému i nejčernějšímu mračnu.

G. K. Gins, kadět, spojenec jejich v útoku na posice diktatury revoluční, jenž šel s započatým dílem neustále v čele událostí logicky až do opevnění nejzazších vlastních posic diktaturou protirevoluční, vysvětluje svým čtenářům význam této demokracie těmito slovy:

»Program bolševiků nelítostně oloupil esery (o mas-
sy, p. a.) . . . Bolševici jsou sociální demokraté. Jejich
basí je proletariát a společenský velkokapitál . . . Mezi
dvěma krajními směry »bolševickým« a »buržoasním«
objevilo se téměř úplně prázdné místo. »Svaz obro-
zení«, to je spíše svaz osob než svaz stran. Pro ohrom-
nou massu obyvatelstva odstíny, jimiž se dělí »social-
isté« jsou nepochopitelný. Svržení bolševiků znamená
poražení socialistů vůbec. To lid pochopí . . . Ocitnuvše
se v táboře protivníků bolševismu, se zápałem odsu-
zující jeho metody a protidemokratické způsoby, ese-
ři a ostatní umírnění socialisté, kdyby byli pochopili
reelní poměr sil, musili by jíti na ústupky i ve svých
programových heslech a ponechati dominující místo
buržoasním politickým stranám.

Jako podzemní činitelé eseri jsou nenahraditelní; ja-
ko administrátoři a pracovníci, oni — s malými výjim-
kami — k ničemu se nehodí. Ale buržoasie se své stra-
ny neměla by odpuzovati od sebe umírněné socialistické
elementy. Oni mají to, čeho se nedostává buržoasním
politickým činitelům — entusiasm. Po jistých zkuše-
nostech umírnění socialističtí činovníci — (praví eseri,
menševici, plechanovci, národní socialisté) — mohli by
dáti řadu nenahraditelných politických činovníků, jestli
ne docela praktických a obratných, tedy jistě čistých
a pozorných k obyvatelstvu. Boj s bolševismem společ-
nou frontou buržoasních stran jako vedoucích v poli-
tice a umírněně socialistických jako výpomocných, to
bylo by podle mého názoru nejnebezpečnějším pro bol-
ševism.« — —

Musíme přiznati, že Gins ve svém závěru, pokud se
revolučního boje týče, je nesporně v právu. Tytéž
pravdy také byly podkladem rozštěpení strany eserů,
mocné v míru i v moment výbuchu revoluce. Tytéž zá-
věry jako u Ginse skutečně také přivedly během občan-

ského boje jednu část eserů k smíru a k úloze výpomocných sil u diktatury proletariátu, druhou k smíru a k úloze výpomocných sil u diktatury buržoasie.

To je však zároveň konec staré předrevoluční strany socialistů revolucionářů, jež už s výbuchem revoluce dohrála svoji nejlepší úlohu.

Po tragickém konci sibiřských eserů z českého díla v Sibíři vedle opozdivší se české armády zbyl už jen Kolčák sám. Semenov, jenž byl protirevolucí jiného ohniska, jenž byl nástrojem jiné — japonské — konkurenční reakce ještě před českým vystoupením, jenž byl páchnoucí spodinou vši protirevoluce vůbec, pohlcující všechny vyšší odpadky její, zabíjeje rukojmí, mířil pravděpodobně s rozmyslem smrtící ránu na své poslední konkurenty v cestě k nejvyšší vládě, na Kolčaka i zajaté Kolčakovce. Semenov obsadiv zároveň tunely a přehradiv cestu československým ešelonům, mířil také druhou smrtelnou ránu msty i proti demokratickým Čechoslovákům.

Jenže důsledný pokus jeho, prohlásiti se po zajetí Kolčaka v Čitě nástupcem v úřadě vrchního vladaře vši Rusi překazil gen. Chorvát, jenž v Charbině naylvlastněném pásmu čínské železnice, jediné to arterii Semenova carstva, okamžitě učinil totéž.

A rána mířená proti Čechoslovákům, odražena rázně a lehce. Čechoslováci probili si průchod za Bajkal úderem vlastních bodáků, pod nímž zatřáslo se v základech celé Zabajkalí Semenovu. Zachránili ho opět Japonci ovšem za záruku svobodného a dobrovolně urychleného průchodu pro nás Zabajkalím k Vladivostoku.

»Čs. deník«, šťastně přeživší i tyto převraty, věren svému dosavadnímu »pevně demokratickému« praporu (což znamenalo: vláti s každým větrem a spouštěti se okamžitě k sobě zpět při každém zátiší) — pospíšil si

v minutu pádu staré orientace u smrtelného lože kolčakovštiny zřící se Kolčaka a dokonce úslužně si požaloval, že: »neutralita našeho vojska, jež ovšem nikdy neskrývalo své antipatie k režimu admirála Kolčaka, zejména od té doby, kdy stal se zřejmě reakčním, je předmětem útoků se strany vládního tisku.« — To je nesporně pravda, mluvili-li se o armádě pronásledované shora za ony neskrývané antipatie. A bylo by cennější, kdyby byl tisk tu zřejmou reakčnost zpozoroval před Pepeljajevsko-Tretjakovskou demokratisační rekonstrukcí režimu admirála Kolčaka.

Jak již řečeno, dopravití na východ k spojencům Kolčaka i zlato, bylo úlohou Čechoslováků. Zejména zlato žádal gen. Janin zvláštním telegramem. Jen že okolnosti byly opět silnější než spojenci. Povstalci, lid a vojsko v takových hustých massách zaplnili stanici Innokentěvskou, kde stál vlak 6. pluku, jemuž byla svěřena záchrana Kolčaka a zlatého státního pokladu, že vlak nebyl by se hnul s místa, i kdyby se byl našel ochotný strojvůdce. Lid, vojsko i vláda politického středu žádali vydání Kolčaka stejně jako ultimatum sovětských vojsk z fronty. Spojenecké znaky, jimiž byl hustě oblepen vagon vrchního vládce, nevzbuzovaly respektu. Nebylo síly, jež mohla by zabrániti, aby si lid po dobrém nebo po zlém nevzal z čs. ešelonu Kolčaka a Pepeljajeva, jež byli mu rukojmím za 31 odvěčených soudruhů. Probíjeti Kolčakovi bez vyhlídek na úspěch českými těly cestu massami ruského národa, témuž Kolčakovi, jenž kdysi uchvátil diktátorskou moc proti vůli čs. armády a jenž vládl proti jejímu duchu, nebylo možno. Nikdo také z jeho spoluviníků neměl práva to požadovati. To zůstalo nesplnitelnou povinností spojeneckých generálů, zachránivších se zavčas. Čs. vojsko také vzepřelo se rozkazu chrániti Kolčaka a samo dokonce žádalo jeho vydání národnímu soudu.

Za takových okolností dne 15. ledna 1920 byl vrchní vladař Kolčak i předseda ministerské rady Pepeljajev předán ve vší formě a se všemi formalitami československými zástupci zvláštní ruské komisi, složené ze zástupců Politického středu a štábu lidově-revoluční armády. I ruské „zlatο“ zůstalo tentokrát zachováno Rusku pod společnou rusko-českou stráží, jak žádala také ultimativně sovětská vláda. Vyvéztí ho podle Janinova příkazu spojencům za Bajkal nejen že nebylo možno, ale u slovanských Čechů nebylo k tomu ani ochoty.

V tu dobu protisovětské fronty už vlastně nebylo. Od západu na východ, v bezohledném boji o holý život prchalo všechno, co bálo se sovětské moci nebo pomsty vlastních lidí. Za nimi, odstraňujíc trosky zřítivší se fronty, pohybovala se řádná a spořádaná armáda sovětské vlády. Těžko pérem vyliciti hrůzy onoho útěku před rudou armádou v třeskutých sibiřských mrazích.

Ruské noviny »Narodnyj golos« líčí katastrofu takto: »Jako saranče vše sjídlající a ničící na své cestě, jdou zbytky regulérních armád, dobrovolnické části, rozzlobené a zmučené, jichž rodiny byly ponechány svému osudu, jako na př. Iževci a Votkinci; jdou prostě jednotlivé oddíly někdy pěšky, někdy po železnici. Kam jdou, sami nevědí. Část živelně hrne se na východ; Aněnkovci pomýšlejí probítí se do Minusinského kraje a do Mongolska po čínské silnici. Vše to pohybuje se v nespořádané tlupě, polonahé, hladové, desorganisované. Obyvatelstvu berou vše, co možno vzít, počínaje pící, konče chlebem a skotem. Pohromadě se zdravými jdou nebo jedou nemocní, často i nemocní tyfem. Tím vzrůstá nebezpečí okolním krajům, že budou zamořeny. Cesty a tratě jsou posety mrtvolami.«

Je přirozeno, že v takovém chaosu lokomotivy, vagony i možnost pohybu na kolejích dostal ten, kdo

měl vedle zoufalství zbraně a bezohlednou odvahu. To byli v první řadě zoufalí a rozhořčení Čechoslováci. Za nimi zůstali Poláci a Srbové v čestné úloze »zadního voje Janinových spojeneckých vojsk.«

Přednostní právo k ústupu hájilo se bez lítosti a bezohledně. Na tom podkladě srazili se nejenom zachraňující se vojáci, ale i velitelé. Po gen. Kappelovi a Semenovovi na ubohého gen. Syrového (jenž kdysi po skončení světové války první v čele spojeneckých vojsk zvedl prapor nové války »za Rusko, za Slovanstvo, za Svobodu«) vrhl se, ztrativ rozvahu i kapitán polských vojsk Jasinski-Stachurek otevřeným dopisem, jehož silné výrazy může omluviti pouze krajní rozčilení. Podle našeho názoru ubohý gen. Syrový byl však nejméně odpovědným za to, že na konci slavného roku ruská i spojenecká vojska zůstala bez nového štěstí v nových bojích proti všem bez Ruska, bez Slovanstva — za holý život. Proto také — jistě správněji — jiní představitelé umírajícího obrozeného Ruska svůj hněv i své nadávky obraceli přímo na adresu gen. Janina.

Místní obyvatelstvo, lid, povstalci i vojsko nedočkavě hledělo vstříc ruskému vojsku od západu a hledalo spojení s vítězným ústředním Ruskem proti všemu cizímu. Na frontu, o jaké ještě nedávno naivně snil Gajda, osnující povstání, nebylo ani pomyslení.

Politický střed, postavivší svoji moc na těchto masách slibem míru a jednoty s centrálním Ruskem, spěchal zastaviti strašnou ničivou vlnu, řítící se od západu. Spěchal poslati delegaci v ústřety vítězům až do Krasnojarska a nabídl přirozeně i Čechoslovákům účast v oněch jednáních, jež dotýkala se tak zásadně i poměru Čechoslováků k ruskému okolí. Ale čs. velení, spoléhající na »zadní voj spojeneckých vojsk«, složený z méně uvědomělých a reakčních či příliš provinivších

se před Ruskem a zoufalých Poláků a Srbů, zůstalo na své staré posici a hrdě odmítlo. »Čs. deník« napsal dokonce uraženě: »Narážky Politického středu, aby k delegaci připojil se i představitel Čechoslováků, byly ovšem příslušnými činiteli kategoricky odmítnuty s poukazem na to, že čs. vláda k takovému kroku nikoho nesplnomocnila.« Jako by k válce se sovětským Ruskem bylo splnomocnění zákonné čs. vlády! — —

Nebylo lehké přiměti hrdé čs. velitele k rozhovoru či dokonce k smíru s bolševiky. Ale nouze železo láme.

Nová irkutská vláda, aby rozptýlila při tomto stanovisku Čechoslováků všechny pochybnosti lidu o svém programu i o své další linii a cítíc již jasně svoji krátkou přechodnost, usnesla se na takovém programovém prohlášení: »Zatímní rada sibiřské lidové správy, vyslechnuvši referáty členů Politického středu a odkládajíc jich posouzení, pokud se týče podstaty, do příští schůze, pokládá za nutné prohlásiti, že neoblomně bude pokračovati v boji s reakcí a že učiní všechna opatření k zastavení války se sovětským Ruskem.«

A to byl nebezpečný rozpor. K tomu pak neočekávaně krutá nouze dolehla i na zadní voj československý, který právě opouštěl Krasnojarsk. V patách za Čechy totiž obsadili město místní povstalci spolu se Ščetinkinem, jenž dávno čekal opodál na odjezd Čechoslováků. Tím všechno, co bylo západně čs. armády, celý »zadní voj spojeneckých vojsk« i s troskami Kolčakovy armády, jež dosud mechanicky překážely rychlejšímu pohybu sovětských vojsk, bylo rázem odříznuto, pohlceno povstáním či rozprášeno po zamrzlé tajze. Polská divise a srbské části, tvořící zadní voj spojeneckých vojsk gen. Janina, zoufalé a rozhořčené bezvýchodným položením, vzbouřily se v Krasnojarsku proti spojeneckému i svému vlastnímu velení, ubíly část důstojnictva a vzdaly se bolševikům. Následkem toho

již 10. ledna byla pravidelná sovětská vojska přímo v patách čs. ešelonům. Tato katastrofa polekala čs. zadní voj tak, že v době, kdy bezpečný čs. Irkutsk i na pozvání Politického centra hrdě odmítá jakýkoliv rozhovor s bolševickou vládou, na frontě posílají Čechoslováci z vlastní iniciativy k bolševikům parlamentáře.

Sovětský předvoj, vida v tom prostě pokračování kapitulace zadního voje, žádal vzdáti se podle příkladu Poláků. Ale místo toho — snad vinou tak bezohledných podmínek — již den na to, 12. ledna bylo podle vzoru irkutských nálad jednání i tu přerušeno. Získaný čas byl však již využit na přípravy k zničení mostu a trati. Čechoslovákům podařilo se odpoutati se, ale urychlený ústup od toho dne musil se díti už pod ochranou vlastního jízdního ariergardu.

14. ledna 1920, sebevědomé sověty, rozezlené neočekávaným obratem jednání s Čechoslováky, jisty svým konečným vítězstvím a spoléhající na pomoc povstání střední i východní Sibíře, posílají za nimi svůj ultimativní příkaz, jenž zní:

»Tomsk, 14. ledna: Dělnická selská vláda rad Ruska nejednou obracela se k Čechům s výzvou zanechat krvavého boje s ruskými dělníky a zemědělci. Přes to, že Češi způsobili mnoho utrpení pracujícímu lidu ruskému v přítomné době úplného rozbití armády admirála Kolčaka sibiřský revoluční komitét a revoluční rada 5. armády znovu jménem ruské sovětské republiky nabízejí Čechům:

1. aby se odzbrojili,
2. stali se mírnými občany,
3. odevzdali všechny zbraně zástupcům sovětské vlády,
4. vydali do rukou sovětské vlády zrádce ruského lidu, admirála Kolčaka, samozvaného vrchního vladaře, jeho ministry a celý štáb,
5. aby vzali pod svoji ochranu za

účelem předání nám zlatý poklad vzatý admirálem Kolčákem a jiný majetek, tvořící vlastnictví ruské sovětské republiky.

Po vyplnění tohoto příkazu zaručuje se Čechům úplná nedotknutelnost a veškerá pomoc při návratu do vlasti.«

Čtvrtý a pátý požadavek byl vyplněn čs. armádou, jak známo, již den na to, 15. ledna. Proti ostatním požadavkům »Čs. deník« správně namítl, že klidní neozbrojení občané nemohou chrániti zlatý poklad. Ostatně i se strany bolševiků požadavek odzbrojení čs. armády byl okamžitě odvolán, jakmile ruská irkutská delegace je informovala o náladě čs. vojáků a o ozbrojeném konfliktu jejich se Semenovem. Za takových okolností bylo naopak přímým zájmem sovětské vlády, propustiti zrevolucionované čs. vojáky plně ozbrojené na území Semenova. To bylo příčinou, že již 18. ledna mohl »Čs. deník« oznámiti, že »partizánské bolševické oddíly, rozložené po obou stranách tratí, našemu pohybu překážek nečinily.«

Následoval však hlavní zápas o srdce čs. mass. Kdežto čs. velení snažilo se udržeti nepřátelství a zabrániti každému styku čs. mass s rozkladným revolučním ohněm, tu naopak bolševici snažili se bratřením s nimi rozptýliti zveličený strach před sovětskou vládou a získati lidové sympatie. Bolševici byli si vědomi svého konečného vítězství nad sibiřskou protirevolucí, věděli, že vítězství padne jim do klína i přes všechno možné místní kolísání úspěchu v týlu čs. vojsk. Proto pružně uhýbali každé zbytečné srážce s čs. armádou a všemu, co by brzdilo zbytečně její výjezd. Tím také současně zachraňovali magistrálu od zkázy a sibiřský kraj od úplného zpustošení.

Také přes všechno úsilí Čechoslováků k výjezdu, nehledě na zničené mosty a poškozenou trať, pravidelná

sovětská armáda ocitla se opět brzy v patách čs. oddílů. Již 18. ledna pohání předvoj sovětské armády dělostřelbou evakuaci zadního voje nesmířivších se dosud Čechoslováků. V tu dobu i Politický střed, jenž stál mezi protibolševickými Čechoslováky a bolševickými ruskými massami s jedinou úlohou zkrátiti agonii Kolčakovštiny a vyvéztí Čechoslováky a všechny cizince, nemohl déle brániti mohutnému lidovému proudu, žádajícímu okamžité zřízení úplné sovětské vlády. Slavnostní předání vlády sovětům bylo stanoveno na den 25. ledna. Dne 19. ledna nabídnut odjíždějícím Čechům znova mír sovětskou vládou. I nová sovětská vláda v Irkutsku chtěla s Čechoslováky udržovati též přátelský poměr jako odstupující Politický střed a proto i zástupce československý byl pozván k aktu předání vlády. Dne 22. ledna bolševici nedostavše odpovědi znova opakují svoji nabídku míru, ježto, jak praví, »sovětská vláda nemá a neměla úmyslu bojovati s Čechoslováky«. A skutečně také vzhledem ke kritickému položení Čechoslováků mír byl by tehdy sjednán, kdyby nebyla se stala neočekávaná událost, vzkřísivší znovu pokleslé naděje čs. velení.

Zbytky Kolčakovské armády, hlavně důstojníci a kozáci, odříznutí rudým Krasnojarskem od východu, rozprášení a odražení od magistrály do tajgy, spojivše se znova v tlupy nastoupili pod odborným vedením zoufalou cestu na život a na smrt směrem na východ. Tyto tlupy rozdělily se na několik proudů a se zoufalstvím, rodícím odvalu a sílu, táhly podél trati a po zamrzlých řekách Sibiří, berouce vše, co k záchraně potřebovaly, u obyvatelstva po vesnicích. Pod velením gen. Kappela a po jeho smrti gen. Vojcechovského došly tyto oddíly až k čs. frontě. Vojenského odporu nebylo, neboť nově utvořené sověty, vyskytnuvší se jim na cestě, neměly svého vojska. Zbýlé desorganisované převratem oddíly

lidově revoluční armády nemohly postaviti se na odpor zoufalým důstojnickým oddílům Vojeechovského a v posledním vítězném boji kappelovcům pomohlo i zasáhnutí Čechů.

Když 24. ledna přinesl »Čs. deník« prvé sensační zprávy s těžce skrývanou radostí o »vítězství gen. Volkova«, o »porážce bolševiků«, změnil se okamžitě i tón čs. velení, vyjednávajícího s revoluční vládou. Čs. velitelství, posíleno novým spojencem, jemuž ostatně morálně bylo povinno záchranou, s novou nadějí na nová vítězství okamžitě přerušilo jednání.

Avšak bolševici i tu, bojíce se komplikovati své položení, vyhnuli se boji s čs. vojáky. Velitel povstalců Zvěřev i po přerušení jednání zakázal svým oddílům přísně jakékoliv srážky s Čechy. A již 26. ledna mění se situace znova v neprospěch Čechoslováků. Neboť také na Dálném Východě, kam směřovaly čs. vlaky, zvítězilo neočekávaně přes přítomnost Japonců lidové povstání, o jehož sklonech k sovětské vládě nemohlo býti pochybnosti. Čs. zadní voj, jenž mezi tím s přerušením jednání 24. ledna zahájil na své frontě i nové nepřátelství proti sovětským vojskům, ocitá se již 29. ledna pod kombinovaným úderem z fronty i z týlu, když totiž Čechoslovákům, ustupujícím před náporem řádných sovětských vojsk, rozebrali povstalci v týlu v Nižně Udinsku koleje.

I stávka horníků v Čeremchově stala se za těchto okolností částí boje proti Čechoslovákům. Tu »Čs. deník« znova mění tón: »Stávka v Čeremchovských dolech — nařiká na jednom místě — je namířena proti nám, ač naše orgány technické nikdy nestály proti horníkům a mají o ně značné zásluhy. Dohody bylo docíleno a stávka byla zastavena. Ukázali jsme všude krajní ochotu k ústupkům, avšak my si také nebudeme zakrývat, že nálada na dráze je proti nám, proti loyální

součinnosti v odprávnice a částečně i pro passivní resistenci, až i pro naše odzbrojení.«

V tu chvíli čs. ústup místy mění se v panický útěk od ztracených obrněných vlaků i ešelonů. Byl to nejkritičtější okamžik čs. legií. S rozhořčenými vojáky, bouřícími se již proti svému velení, nebylo možno v krutých mrazech ustupovati v pořádku tisíce kilometrů nepřátelským územím.

Tehdy (29. ledna) oficielní Čechoslováci rozhodli obrátiti se k ruskému lidu s výzvou »Čs. vojsko — obyvatelstvu Sibíře!« V ní v první řadě znova figuruje dávno vyhoštěná z oficielního slovníku fráze o »čs. revolucionářích«. Znova se líčí známá historie smlouvy o vyvezení Čechů z Ruska. »Celý svět zná — praví provolání — že tato smlouva systematicky byla porušována místními sověty. Konečně místními krasnoarmějci — (už ne sovětskou vládou! p. a.) — provedeno zákeřné napadení na naše ešelony u Marianovky, v Zlatoústě a Irkutsku. Nás přinutili bít se. My jsme boj nehledali a nechtěli boje. My jsme se hájili proti napadení krasnoarmějských oddílů, tak jako bychom se bránili proti každému jinému, kdo by napadl na nás: v této obraně my jsme zůstali vítězi.« ... »My jsme chtěli pomoci ruské demokracii v boji za lidovládu« ... »Svým protestem čs. armáda předem zřekla se spolku s vládou admirála Kolčaka, zůstavši spojencem ruského národa a ruské demokracie« ... »Z února 1919 česká armáda nesla pouze ochranu magistrály od Omska do Bajkalu. Celou tu dobu my jsme tvrdě odmítali všechny prosby a snahy kolčakovské vlády přivléci nás znova na protibolševickou frontu...« (!)

A po uvedení ještě celé řady jiných zásluh o revoluci a demokracii tvrdí provolání, že »naše vojsko všude zachovávalo plnou a čestnou neutralitu, neskrývajíc své sympatie ke všem protivníkům diktatury.« »My vydali

— chlubí se provolání — Politickému středu admirála Kolčaka, který jako každý ruský občan podřízen za své skutky zákonnému soudu. Admirál Kolčak nemohl počítati na právo útulku u Čechoslováků, proti nimž on dopustil se zločinu příkazem atamanu Semenovu, překážet všemi způsoby našemu pohybu na východ, nezastavuje se ani před zničením mostů a tunelů.«

Leták pak končí výzvou a prosbou o pomoc při odjezdu. Podepsáno je: »Informační oddělení Čechovojsk v Sibiři«. Mohlo snad k vůli správné informaci napsati ještě o zásluhách sjezdové protiintervenční akce, ale z nevysvětlitelných příčin na to zapomenuto. Za to »Čs. deník« volá: »Milujme se, nedejme se! — Hlavý vzhůru! — Vydržet!«

Takové provolání přirozeně nemohlo míti žádoucího účinku. Vzbudilo nanejvýš úsměv u Rusů a vlnu rozhořčení ve vlastních řadách. Z nesnází pomohl tu opět vojensko-revoluční komitét irkutský, jenž ani ne tak z lásky k nám jako ve vlastním zájmu, chtěje zkrátit zmatky a zbytečné krveprolití, nabídnul své zprostředkování k sjednání míru se sovětskými vojsky. »Irkutský vojensko-revoluční komitét vyslal svoji delegaci k sovětskému předvoji za účelem vyjasnění možností a podmínek, při nichž by se vyjednávání na frontě mohlo obnovit.« Tak doslova to bylo oznámeno oficielně.

Dne 30. ledna v nejkritičtější okamžik vyjíždějí znova parlamentáři k bolševikům prositi o nabízenou dřív ruku, přes to, že ani v tu dobu »čs. vláda k takovému kroku nikoho nespřinomocnila«. A tak od toho dne na nesmířitelné frontě zůstal osamocen beznadějný poslední Mohykán kolčakovštiny, gen. Vojcechovskij, vlastně český důstojník a společník Gajdova díla z roku 1918. Vojcechovskij zaslepen úspěchem odmítl výzvu k smíru a vydal se směle s velikým gestem, ale polomrtvými tlupami na Irkutsk, žádaje vydání Kolčaka

i zlata, hlídaného Čechoslováky. Čechoslováci s ohledem na svá mírová jednání i na položení Dálného Východu žádali pro svůj rayon neutralitu. A tak plán jeho ztroskotál. Tím spíše, že i irkutská buržoasie byla hotova brániti své krby před jeho hladovými kobyilkami.

Čs. delegace dostihla teprve 4. února 1920 sovětského předvoje. Mezi tím oficielním Čechoslovákům v Irkutsku připadla těžká úloha: hájiti a uhájiti se proti nepřátelským výtkám a obviňováním vlivného irkutského sovětu. Hájili se zuřivě a zoufale. Na málo pochvalnou resoluci o chování se čs. velení k nové revoluci odpovídá »Čs. deník«: »Poznámky netřeba. Naše trpělivost byla bez konce. Náš zadní voj je v boji a my v Irkutsku stále se snažili o mír. Jsouce neustále v převaze, trpíme nejen štvání proti sobě, ale i zabití svého důstojníka. Přes papírovou záruku Politického centra i Revkoma (revolučního komitétu, p. a.) naše evakuace jde pomalu při zřejmé sabotáži dělníků, které dle možnosti krmíme a šatíme. Vydán byl Kolčak a je ochota vydati zlato. My likvidujeme v Irkutsku milionový majetek, koně, oves, povozky, benzin, pšenici, čaj, vše zůstane ku prospěchu kraje. Redukujeme své vagony na minimum, čímž zde zůstávají tisíce vagonů, jež by jinak byly vyvezeny za Bajkal do rukou cizí vlády. A přes to si dovoluji ubožáci z irkutského sovětu mluvit s námi takovým tónem a takovou ničemností má krýti rudý prapor. K tomu mlčí irkutská demokracie, která ví, co jsme pro ni udělali! Věru, trpké pocity zmocňují se naší duše!« Tak volá oficielní tisk. Je to spíše křik špatného svědomí na zažehnání živelně rostoucího hněvu vlastních mass, v onu vzrušenou dobu ztěží zadržovaných před násilnou nevojenskou akcí odplaty vojenskému štábu v Irkutsku.

Těžký neklid zavládl v ty dny v čs. oficielních kruzích. Zničí nás, či budou s námi mluvit? To byla otáz-

ka, mučící velení. »Jestliže tato armáda (t. j. bolševická, p. a.) má úmysl nás zničit, — volá »Čs. deník« — tedy nezbude, než zoufalý boj. Má-li opravdu úmysl nás nechat odejti, tedy bude dohody dosaženo.« To jest tedy: — dohody bude dosaženo za každých podmínek. Neboť v sázce byl holý život.

»Situace čs. armády, nacházející se západně od Irkutska, jest katastrofální. Celý zadní voj opustil své eschony a jde za 40^m mrazu pěšky, zanechav ve vlcích všechen svůj majetek. Panika zachvátila i ostatní části, takže je obava, že třetí divise a všechny ostatní části — celkem 100 vlaků stojících západně od Irkutska, půjdou pěšky. Vojsko je deprimováno a proklíná politické i vojenské vedení.« To jsou slova, jimiž hlásí o položení vojska v ony únorové dny politický zástupce v Irkutsku Dru Girsovi do Vladivostoku. »Vývést lidi a potraviny!« — To bylo jediným heslem, jediným cílem čs. vůdců na konci sibiřské anabase.

Dne 6. února 1920 čs. parlamentáři telegrafují ze sovětského hlavního stanu radostnou zprávu, že sověty přistupují na příměří a 7. února byly také ochotně a s radostí podepsány všechny ty podmínky, jež ještě 24. ledna pod dojmem »vítězství« Vojcechovského byly s takovým sebevědomým gestem zamítnuty. Konečné podmínky příměří uzavřeného mezi vládou ruské soc. fed. sov. republiky — (jež ucházela se jimi o přízeň československých mass) — a československými vojsky byly takové (podle časopisu »Na stráž« ze dne 10. února 1920):

»1. Při dopravě čs. vojsk na východ za účelem jich návratu do vlasti ustanovuje se neutrální pásmo mezi ariergardem čs. vojsk a avangardem sovětských vojsk na vzdálenost mezi dvěma depovskými stanicemi, při čemž ani sovětská ani čs. armáda nebude vésti boje v neutrálním pásmu po příslušný poledník na linii že-

lezné dráhy, mimo ni i ve vzduchu. Neutrální pásma jest tvořeno vzdálenostmi mezi následujícími depovskými stanicemi: Zima, Polovina, Innokentěvská, Sluďanka, Mysová a další depovské stanice.

2. Rychlost pohybu bude záviseti od technických podmínek, o nichž bude sovětská armáda zpravována svými zástupci v čs. ariergardu. Čs. velení se své strany se zavazuje učiniti vše k nejrychlejšímu pohybu svých částí na východ.

3. Za účelem součinnosti čs. vojskům v jich pohybu a k uregulování jich poměru k železničním zřízením, vál. revol. sověť 5. armády komanduje svého zástupce do Irkutsku, aby zde společně s čs. orgány účastnil se organisace dopravy železniční evakuace čs. vojska na východ, jakož i dopravy směrem na západ. Tato doprava na západ jest přípustna pouze v tom případě, nebude-li překážeti plánoměrné evakuaci čs. ešelonů na východ.

4. Za účelem zvýšení výkonnosti těžení uhlí v čeremchovských dolech a pravidelného zásobování žel. dráhy, vál. revol. sověť 5. armády komanduje ihned na čeremchovské doly svého plnomocníka, který rozděljuje vytěžené uhlí společně s komisařem žel. dráhy a s plnomocníkem čs. vojsk. Sovětská vláda zaručuje čs. vojskům množství uhlí, potřebné k jich pohybu na východ. Čs. vojska mají na čeremchovských dolech svého zástupce, který dohlíží na vyplňování dané podmínky.

5. Čs. vojska ponechávají adm. Kolčaka a jeho straníky, zatčené irkutským revolučním komitétem v pravomoci sovětských vojsk a nezasahují do opatření sovětské vlády, pokud se týče zatčených.

6. Zlatý poklad, náležející ruské soc. fed. sovětské republice, v žádném případě nebude vyvezen na východ, zůstává v Irkutsku a ochraňuje se smíšenou stráží čs.

a sovětských vojsk a předá se irkutskému výkonnému výboru při odchodu posledního čs. ešelonu z Irkutsku.

7. Čs. vojska odjíždějí na východ pouze jako vlastní vojenské jednotky. Pod vlastními vojenskými jednotkami rozumí se i části jihoslovanské, polské, latyšské a rumunské, které jsou pod společným spojeneckým velením a které se podřizují všem bodům této smlouvy. Přijímání ruských důstojníků do řad čs. vojsk zastavuje se od podepsání této smlouvy.

8. Čs. vojska se zavazují, že budou neutrální k částem, bojujícím proti sovětské vládě, a nebudou těmto částem nijak pomáhati.

9. Všechny mosty, vodárny a žel. stavby většího významu budou chráněny v neutrálním pásmu místními sovětskými oddíly a předávají se po odchodu Čechoslováků na východ celé a neporušené. Sovětská vláda vysílá své zástupce ke strážím, chránícím tunely. Čs. vojsko se zavazuje předati tunely sovětským vojskům v úplné neporušenosti.

10. Čs. vojska se zavazují neevakuovati s sebou válečný majetek armády adm. Kolčaka, vyjma vál. majetek, patřící čs. vojskům.

11. Čs. vojska se zavazují neevakuovati železniční majetek kromě ešelonů, topiva a mazadel, nezbytných k vlastnímu pohybu čs. vojska, zabezpečují sovětské vládě vrácení lokomotiv a vagonů po dostižení konečného bodu. Vál. rev. sověť 5. armády jmenuje svého zástupce za účelem dohledu na vyplnění tohoto bodu.

12. K rekonstrukci rozrušených železničních staveb vrací čs. vojsko pomocné prostředky a materiál, patřící žel. dráze.

13. K urovnání nedorozumění neprincipiálního rázu, jež by mohlo vzniknouti, naznačuje se čtyřčlenná komise ze dvou zástupců čs. vojska a dvou zástupců sovětských vojsk.

14. Ku kontrole správného plnění podmínek příměří velení sovětských vojsk má své dva zástupce v ariergardu čs. vojsk a čs. vojska mají dva zástupce v sovětském avangardu.

15. Zástupci obou stran jsou bezpodmínečně nedotknutelní a mají právo svobodného telegrafického a přímého spojení se svými štáby.

16. Čechoslováci, Jihoslované, Latyšši, Rumuni, kteří zůstali vlivem okolností od nich nezávislých na sovětském území, odjíždějí na východ s posledními čs. ešelony, k nimž budou dopraveni s místa nynějšího svého pobytu.

17. Čs. vojska se zavazují, že o 12. hod. moskevského času dne 7. února předají avangardu sovětské armády stanici Zimu, depôt a železniční most přes řeku Ōku. V případě nedostatku uhlí a vody u lokomotiv vlaků v lentě východně řeky Ōky smějí tyto lokomotivy vrátiti se do stanice Zima pro vodu i uhlí pod čs. stráží.

18. Tato smlouva nabývá platnosti od okamžiku, kdy bude podepsána členem vál. revol. sovětu 5. armády Smirnovem a zástupcem čs. vojsk poručíkem Hubem.

19. Nevyplnění kteréhokoliv bodu této smlouvy s obou stran má za následek přerušení příměří. Zahájení válečných operací bude ohlášeno zástupci vojsk 24 hodin předem.«

Příměří bylo podepsáno zástupci obou stran dne 7. února v 11 hodin na stanici Kujtun, záp. Zimy.

To byl onen smír čs. sibiřského autonomního vedení se sovětským Ruskem, o němž oficielní historik později praví, že tento »smír s bolševiky znamenal současně smír s celou sibiřskou demokracií, jež během vojenského teroru reakční éry Kolčakovy a Semenovovy úplně změnila svůj poměr k sovětské vládě.«

Ve skutečnosti 7. února 1920 kapitulovalo hrdé čs. velení smírem, který v praxi již dávno prováděli prostí čs. dobrovolníci. Byla to ovšem porážka Francie v Rusku přes to, že gen. Janin pospíšil si zmizeti se scény, na níž mír s bolševiky bez něho uzavírala »jeho« vojska.

Onen šťastně nešťastný den 7. února byl také tragickým sběhem okolností i posledním dnem bílé Sibíře, postavené Čechoslováky

Téhož dne v 5 hodin ráno v Irkutsku zahynul vrchní vladař admirál Kolčak jako poslední dědic čs. díla, jako poslední pohlcený bahnem na dně japonsko-semenovské protirevoluce. S ním zahynul i předseda ministerstva jeho »všeruské vlády« Pepeljajev. Padli z velké části zásluhou atamana Šemenova, jenž vraždou 31 irkutských rukojmí vzal jim každou možnost záchrany. Osud nešťastného admirála urychlil pak jeho poslední generál Vojcechovskij, jenž vydráždil mstivé rozhořčení davu, odmítnuv nabídku míru a namířiv děla a bodáky na Irkutsk s ultimatem vydati vladaře a zlato. V odpověď na ultimatum Kolčak i Pepeljajev byli zastřeleni na úsvitě, po urychleném řízení soudním na nátlak rozezleného lidu, téměř před tváří Vojcechovského. Tak padli tito dva náhodní lidé za celou vojenskou diktaturu.

V admirálu Kolčaku jako »vrchním vladaři vší Rusi« nezemřel ani silný, tvrdý diktátor, ani člověk na výši doby stojící nad všemi, schopný koncipovati nový řád Ruska. Pod ranami revolučních vojáků 7. února zahynul obyčejný člověk, hysterický, ne dobrý, ne zlý, ne geniální a ne hloupý. Loutka v lesklé uniformě, věčně zlobící se poznáváním vlastní neschopnosti. Krev na jeho ruku nebyla krví na ruku chladného chirurga; to byla krev, která třísní zlobivé dítě, jezuž v rukách octl se nůž.

Nezkušený, prostý admirál vyšel směle za dobrodružným, malým Gajdou proti originálnímu sociologu Leninu bít se o úřad stavitele Nového Ruska, budovaného z klokotajícího chaosu trosek, starých střepin a nových surovin. Vyzvednut živou silou celého starého světa, provázen hejny lesklých gajdovských much, s nimi a s celým světem narazil na onen kus podivuhodné, chladné a geniální ocele v lysé lebce muže, jenž tak směle vskočil v sedlo a uchvátil otěže divoké ruské trojky, šíleně pádící v neznámo sice, ale přece jen ku předu. Muže, jehož uvidí lidstvo, až přejde závrát nás diváků a bolesti přítomných žaludků a kapes.

Admirál Kolčak, padnuv ke dnu jako míč vržený na stěnu cizí silou, zemřel hrdinsky jako voják. Jako člověk tento bývalý revoluční admirál zemřel ne hůř než Julian Apostata, bránící kdysi vyžilou antiku proti vítězným mladých chámům a ne líp než křižácký rytíř středověku, hynoucí ve žhavém písku pouště za církev s vidinou »svatého« Jerusalema. Nebyl horším než sluha černé inkvisice, páchající zločiny na bližních s pevnou vírou křesťanského srdce, že slouží nesmrtelným ideálům boha lásky.

Admirál Kolčak jest typem řadových vzdělců ruských; onoho davu řadových janičářů ve službách cizí civilizace proti rodné kultuře; onoho »davů panujícího v životě« všude, jenž bývá kotvou i pouty každé kultury. Jemu podobní jsou všichni oni věrní cvičení služebníci staré víry, kteří hynou v prvních řadách při každé smrti bohů, ubíjeni každou revolucí: opuštění bojovníci opuštěných bohů, přes něž patou mladého barbara přechází doba hlucha k jejich prokletím i bezcitna k jejich bolesti.

Kolčak smrtí za svoje dílo povznesl se však vysoko nad všechny svoje spolčníky. Nad všechny, kteří užívali ho za plášť či nástroj; kteří svá osobní dobrodruž-

ství platili vždy s výpočtem cizí krve; kteří okamžikem smrtelného nebezpečí byli přinuceni spasiti se útekem od praporu, či zradou spolubojovníků; všechny vůbec, kteří nikdy vlastní rukou neuchopí zbraň, nenastaví vlastní hrud' na obranu svého díla a svého přesvědčení. Kolčaka pouze láska k starým bohům, splodivší nenávisť k novým učinila slepým k osudnému aut aut, které vyvstalo nepoznáno, nedomyšleno, zapuzeno i v nejbližším jeho prostředí. Vždyť sám Gins mimoděk postavil mu před pádem otázku, na niž však ani on nechtěl znáti logické odpovědi: »Jak dále? — Buď jednotné bolševické Rusko, nebo: bolševické Rusko a nebolševické okrajiny, ale s risikem, že se stanou kolonií cizích států.« Tak táže se vzdělaný Gins, předem odmítnuv jediný logický závěr.

Na tu otázku instinktem našel odpověď pouze prostý ruský mužík.

Po smrti Kolčaka i gen. Vojecechovskij vyhnul se Irkutsku a převedl žalostné zbytky »obrozeného Ruska«, vyčerpané pochodem celou Sibiří přes zamrzlý Bajkal pod ochranu Semenova a Japonců. Byl to nesporně veliký podnik, jenž symetricky k obraně Veliké Revoluce jest slávou ruské vytrvalosti a houževnatosti. Ale dlouho hledaného klidu nenašel Vojecechovskij ani v Zabajkalí, zalévaném vlnami povstání, obklíčeném rudými republikami od východu i západu. Ochoten k službě u každého kromě ruských sovětů a japonského mikada, nucen byl konečně i on opustiti Východ, kde srazili se právě mikadovi Japonci s ruskými sověty a vrátiti se zpět do čs. armády.

Poslední ešelony čs. vojska po uzavření příměří byly tedy evakuovány již ze sovětské republiky za pomoci bolševiků. Zbraně, které Čechoslovákům zůstaly, byly ostrím obráceny proti Semenovu, jehož územím vy-

nucena cesta k zbolševisovanému Dálnému Východu. Bylo to více než pouhé příměří s bolševiky. I redaktor oficielního tisku, nasáknuv atmosférou, loučí se na konci příjemného interviewu přes různost názorů přátelským stiskem ruky s jedním z oněch domnělých »zločinců a bláznů« s bolševikem Vilenským. A československé vlaky utvořily bezpečný most mezi ústřední sovětskou vládou a Dálným Východem přes japonsko-semenovské Zabajkalí.

Pro tyto nové poměry musilo také býti nově redigováno i staré provolání čs. vojska obyvatelstvu Sibíře. V něm, kromě historie o konfliktu z roku 1918 oznamuje se obyvatelstvu Zabajkalí ještě toto:

»S revoluční vládou v Irkutsku my vešli v účinný styk za účelem rychlé a nerušené evakuace naší armády. Když avangard sovětské armády přiblížil se ariergardu Čechovojsk, náčelník našeho ariergardu poslal k sovětskému velitelství představitele s projevem, že čs. armáda odjíždí ze Sibíře a že ona přeje si nechati železnici v dobrém stavu a proto prosí nepřekážeti jejímu odjezdu.«

Potom provolání, zmiňujíc se o přerušení vyjednávání, oznamuje, že iniciativou našeho velení jednání se obnovila a skončila: »garancí podpory se strany sovětské vlády«.

V provolání odmítají se všechna obvinění o ochraně Kolčaka, o stycích s Kappelem, neboť — jak praví — všechny ty zprávy jsou provokační lži. »Rozšiřují je mezi vámi — volá k ruskému lidu — známé vám reakční elementy s cílem naštvat obyvatelstvo na nás a zvednout svoji prestiž. Nevěřte jim! Ony chtějí oklamati vás, jako vás vždy klamaly, ony chtěly by vyvolati srážku mezi námi a revolučními vojáky, již by mohly použiti pro své temné cíle.«

Jako kdysi na Ukrajině protirevoluční vedení, i tu skrylo se za široká záda československých revolučních mass. »My vojáci čs. armády«, volá, uderiv se v prsa, z tohoto úkrytu redaktor oficiálního listu a podpisuje svoje provolání nepřipustným v »řádné, nevzbouřené armádě« podpisem: »vojáci českoslovenští«. — —

Zbývá ještě otázka, co dělal po celou tuto nejdramatičtější epochu anabase, epochu posledních bojů a smíru s bolševiky a tím i »smíru s celou sibiřskou demokracií« — (podle oficiálního historika) — náčelník vojenské správy F. V. Krejčí. Mohl býti něčím vinen, může se tu pochlubití zásluhou? Ani jedno ani druhé. V tuto nejnebezpečnější a nejzodpovědnější dobu vlivem okolností připoután k francouzské missi, byl daleko, vně účinného styku s událostmi. Jeho ešelon v té době prodíral se zvolna na východ, pokud dovoľoval stav dráhy v Zabajkalí, Japonci a Semenov.

F. V. Krejčí byl v jiném carství. Okolo něho byl jiný, známý jemu svět. Tam za Bajkal, pod ochranu japonských bodáků, utekly se spolu s ním i zbytky Kolčakovy oficiální Sibíře. Tam pod ochranou spojenců hašteřili se protibolševičtí Kolčakovci s protibolševickými Semenovci, svalující vinu v katastrofě na sebe navzájem.

V tom světě konečně Čechoslováci, jedoucí v rudý Vladivostok, ztratili i gen. Janina. Janin, chránící protibolševickou autoritu francouzské misse, musil rozejíti se se svým nejvyšším čs. úřadem. Nevyšel již z protibolševické atmosféry na revolučně demokratické výsluní. — Vyhnul se Vladivostoku a odejel z Charbina přes Šanghaj přímo do Francie.

Na charbinském rozcestí opuštěn takto zastavil se bezradně sám F. V. Krejčí. Dr. Girsu volal ho do Vladivostoku. A David, — také člen Poselstva — urguje ho takovým »vojenským« telegramem:

»Charbin, Náčelníku vojenské správy.

Vladivostok, 21. února. Žádám, abys přijel do Vladivostoku, kde se soustřeďuje vojsko a Tvoje přítomnost jest nutnější nežli v Charbině. Vojsko žádá vyřešení záležitostí gornotajského praporu a všech jiných podobných případů v armádě. Je nutným vše likvidovati ještě v Rusku, zvláště když dnešní poměry dávají za pravdu delegátům a všem ostatním, kdož stavěli se proti držení západního železničního úcastku a proti podporování Kolčaka. Upozorňuji na poměry v republice, kde až na národní demokraty všechny strany odsoudily politiku Pavlů. — David.«

Tak tedy F. V. Krejčí konečně rozhodl se pospíšiti do Vladivostoku a postaviti se v čelo evakuačních úřadů, v nichž pod vedením Dra Raše kypěla již horečná svépomocná práce. Skryv se se svým ešelonem na slunný břeh mořský, zůstal, svázán jsa svým oficiálním úřadem, jako dosud daleko od revolučního Ruska a tím i daleko od všech proudů, jež velká doba vzbudila v massách. Proto se divil, když zpozoroval úpadek své popularity v armádě, když spatřil dokonce odpor proti sobě. Neviděl, kdo ho vítá v Americe a zač ho vítají. A viděl-li to později, divil se asi, přesvědčen v hloubi duše o upřímnosti svých snah a svědomitosti své práce, chladu pracujících československých vrstev amerických, stejně upřímně jako se divil i doma, když proti němu vystoupila vlastní strana.

F. V. Krejčí však není pouhou obětí svého oficiálního poslání. F. V. Krejčí, nechápající jazyk legionářský, je předně jedním z onoho světa, jehož učitelkou nebyla vojna ani revoluce. Ale hlavně: dobrý a čestný »starý sociální demokrat« F. V. Krejčí je přece jen dítětem své vlastní doby. Staré srdce jeho musí milovati ji věrně, láskou synovskou, láskou člověka k rodnému mí-

stu. Za všechno: za stěsání i bolest, jež mu dala, za boje i vítězství vybojovaná v ní, za hroby nadějí a i leaů, pohřbených v ní. Tam, na onom břehu všemi kořeny svými, celým svým životem tkví celá generace. To jest onen starý svět, jenž pudem sebezachování, sjednocením nebezpečím celou svoji frontou, pravým i levým křídlem zoufale brání se náporu nového světa. Tot stárí, bránící se marně náporu mládí: nalitému budoucím životem, mládí, jež celou svoji frontou i křídly jde směle a bezohledně na výboje nových břehů.

Odtud onen boj »starého socialisty« proti »duchu II. legionářského sjezdu«. Proto F. V. Krejčí bije se za slávu »anabase«, oné obrany svého světa, květu z onoho břehu. Proto rouhavě, nepřátelsky zní mu revolta i mladého nesocialisty, mladého agrárního redaktora z našeho břehu, jenž směle vrhnul do očí všem zůstavším na onom:

»Proto legendy o našich činech na Sibiři budou námi samými náležitě opraveny, jakmile se vrátíme domů. Učiníme tak všichni bez rozdílu politických stran, i my nesocialisté, a strháme se všeho falešně pozlátko, neboť chceme, aby národ znal čistou pravdu, aby se pro přítomnost i budoucnost učil z našich chyb a ctností. Obého máme s dostatek, což potvrdila tak zv. »sibiřská anabase«. Přiznávám se — upřímně lituji, že k ní vůbec došlo; tato doba jako přízrak bude mne pronásledovati po celý život. Vracel bych se mnohem spokojenější do vlasti, kdybych nebyl za tuto »anabasi« spoluzodpovědný . . . Za krev, která dnes teče na nepřehledném, bratrovražedném bojišti v Rusku, nesou Čechoslováci největší zodpovědnost, za tuto krev má se zodpovídati čs. armáda na Sibiři, která s hrůzou odvrací se od díla svých rukou, aby neviděla úžasnou tragedii velikého, milovaného, bratrského národa . . . Chtěli jsme zjistiti, do které doby jsme sloužili sobě,

pravdě, spravedlnosti, kdy vlastně stali jsme se zrádci sama sebe a kdo je hlavním vinníkem tohoto neštěstí ...» (Z řeči delegáta II. voj. sjezdu Ad. Kučery k Pošelstvu, 16. srpna 1919.)

Kde za mladým agrárníkem zůstali »staří socialisté«! Kam až předešlo je — mládí! — —

*

*

*

Tak po dvou letech »anabase«, po dvou letech prožitých ve vlcích konečně spatřili jsme vytoužené moře ve Vladivostoku. Přicházela už vesna 1920. Z divokých hor, nehotových a polorozrušených pevnůstek a pobřežních baterií, s rezavějících, opuštěných děl tupě zirájících k obloze, běžely za námi k moři veselé jarní vody. Jejich veselí probudilo v nízkém křovisku po strmých stráních první květy. Jako před dvěma lety ledy v zálivech zalily se vodou, zmizely kamsi a bílé vlny příboje radostně jako děti běžící vstříc dlouho očekávanému otci, vrhly se k útesům i na břehy. Jako tehdy korejské bárky s ohromnou vztýčenou rohoží, podobny stojícím postavám, sunuly se k východu zvolna jako ručičky hodin, aby zatáhly zálivy sítěmi na sledě.

Na ulicích Vladivostoku opět nebylo zlatých pogon vedle elegantních nevěstek. Ruští vojáci — a dnes i důstojníci — změnili znovu carskou kokardu za pěticípou rudou hvězdu sovětské republiky. Nad veřejnými budovami jako tehdy vlály — dnes však už pozdraveny vším obyvatelstvem — rudé prapory. Vladivostok byl rudý jako před dvěma lety. Lidé v něm žili stejní jako před dvěma lety, jako před rokem; — ale zkušeností bylo více. Se zkušenostmi i život, plný mladých jarních nadějí šel jiným tempem, rovnoměrnějším a jistějším tempem zkušených.

I Češi byl titíž jako před rokem, jako před dvěma lety, ale i oni přijížděli s novými zkušenostmi. Před dvěma lety hrdí na hesla civilisace a demokracie nastoupili do fronty vedle mikadova vycházejícího slunce proti rudé ruské hvězdě; dnes hrdí na příbuzný lid, jenž zvedl se za rudou hvězdou, stáli proti japonské monarchii.

Po letech strádání a bojů za ideál, po letech pouti za ním nekonečnou ruskou zemí, pouti, jež sama už zůstane pro nás celým životem, došli jsme i my, oplakávající padlé, k přístavu, ke skalám Gornostaje.

Dole pod nimi je moře. Dýchá nám úrodnou vláhou v zhrublou tvář. Leží před námi jako zosobnění svobody, síly a rozmachu. Jako dokořán otevřené dvěře k cíli. Pohlížíte-li naň, dme se vám hrud' znova mocně do dálek a roste lehké čelo k zenitu. Otevřeny opět nečetné cesty k štěstí, které moře svůdně a věčně před námi skrývá kdesi za tajemným kruhem obzoru. Jako mladistvá hrud', plná života a touhy, radostné, věčně neklidné je ono v blízkou u břehu, ale v dáli od něho, odrážejíc žal i radost oblohy, s těžkými vzdechy ve věčném rytmu zvedá se a padá, marně vzpínajíc se k zářnému, hřejivému ideálu. Od věků k věkům marně; ale přes to jeho paprsky každým jitem zažívají nové nadšení vln.

Z moře vanula bezpříčinná bolestná láska k celému onomu světu za námi i před námi, k jeho dobru i zlu, k jeho rozkoším i mukám; z něho vanula i naděje a víra v budoucnost, ve vlast za ním, demokracii, civilisaci a všechno, co psali nám na bojové prapory z dětství.

Život i toho neušetřil, i k tomu přidal zkušenosti.

Jedné noci klidné obyvatele Vladivostoku a okolí vzrušila opět živá střelba Bily pušky i kulomety,

hřměla děla a noc rozřezaly reflektory. Na ulici vyrojily se japonské střelecké řetězy a hnány různými povely jako na manévrech, útočily proti neviditelnému mlčícímu nepříteli. Sypala se okna, obecenstvo, vracející se z divadla i kaváren v panice se zachraňovalo. A ráno nad liduprázdnými ulicemi města skrčeného ještě ve strachu v uzavřených domech pozdravila vycházející slunce záplava bílých praporů s rudým sluncem uprostřed. Mrtvolky z ulic — mezi nimi i české — byly uklizeny; pouze korejská kolonie ještě hořela; a ještě japonští vojáci vodili v tlupách svázané Korejce k společné smrti.

Vladivostok byl japonským. První vysunuli hlavu zvědaví Číňané a k poledni i ostatní lid zaplavil ulice, těsnými smutnými i mračnými hloučky jako tržiště tvořící se na stojaté hladině vodní pod smutným mrazivým nebem. Mezi nimi Japonci s nehybnými či výsměšnými tvářemi vodili rozpačité ruské vojáky — bez rudých hvězd.

Tyto události neměly býti vlastně překvapením. Každý všímající si veřejného života mohl dávno pozorovati, že japonští generálové nemíní se smířiti se stavem věcí, jak vytvořil se vůlí národa, že pouze vnější pořádek a klid při nové vládě překážel jim zakročiti proti Rusům. Japonci provokovali bezohledně; a čím více vladivostocká vláda ustupovala s gesty morálně silnějšího, tím více ztráceli rozvahu. Začali vyzývavými notami, ponižujícími rozkazy pro ruskou posádku, zatýkáním z rozmaru ruských vojáků, urážlivým vězněním i trestáním jich a nedovedše ani tím vyprovokovati Rusy, končili přímým přepadením všech větších měst Dálného Východu.

I ten úder vyšel do prázdna. Vladivostocká vláda (v níž byli i eseři) zakázala svým vojskům odpovídat na střelbu a nemohouc domoci se během střelby roz-

mluvy s japonským velením, přikázala vojskům, kde to bylo možno, vyjít z města ven, do hor a s ostatními dala se bez odporu zajati Japonci.

Do světa bylo pak oficielně oznámeno, že zlí bolševici napadli dobré Japonce a mírný Vladivostok, ale že byli šťastně obětavými japonskými rytíři odraženi. Japonci chrání prý dále pořádek a mírné obyvatelstvo.

Vypuzení rudé hvězdy vítali sice všichni hladcí diplomaté, ale různé zájmy jejich byly příčinou, že Vladivostok nezůstal přece jen docela japonským.

Pro ohromené československé diváky bylo to však lekcí o zahraniční politice a oficielním zpravodajství ve spořádaném státě. Tato lekce je vrhla ještě blíže k revolučnímu Rusku. F. V. Krejčí, závislý s evakuací i na blahovůli Japonců, ztěžil udržoval je při neutralitě.

Začínají vážné rvačky Čechoslováků s Japonci na jedné straně a na druhé demonstrační sbírky z vlastní iniciativy čs. mas na bolševický »Proletkult« a na oběti japonského přepadení, odevzdávané v ruce dělnického červeného kříže. Tak na př. pouze druhá část 3. pluku před odjezdem věnovala na »Proletkult« sbírku 32.865 rublů a na oběti japonského přepadení 40.437 rub.

Není-liž tento živelní čin hnutím svědomí, bez diplomatických úvah i praktických výpočtů, není-liž to projev pokání lidského srdce, jež neuvažuje o politických programech, pokání za viny — bez viny spáchané!

Ovšem neznamenalo to ještě přimknutí se čs. legionářů k bolševické revoluci. Čechoslovákům, rozčarováním šlechtinou Francií i rytířským Japonskem, zůstala ještě víra v svobodnou, demokratickou Ameriku, která v Sibiři byla vždy nejdále od Japonců a nejbliže Čechoslovákům a ruským povstalcům. Československým idealistům, kteří neznali ještě státních zájmů v cizích zemích, zdálo se, že ony distance mezi spojenci jsou ideové distance demokracie od reakcionářů.

Osud neušetřil těch, kteří uviděli Ameriku, zklamání i tu. U vchodu do svobodného carství dolarového veličenstva vítaly je bodáky vojáků i revolvery policie, jež do vnitř nikoho nepouštěly. Revoluční čs. demokracie, jež byla vítána proti japonskému konkurentu v Sibiři, byla nebezpečnou nákazou ve vlastním domě v Americe. To proto, že ostatní svět patří sice lidem, ale Amerika patří Američanům jako císařství císařům a lup lupičům. Amerika, nakrmivší nás štědře jako žebráky na prahu svého bohatého domu, později přece vlivem okolností od ní nezávislých, musila ukázati nám i svůj blahobyť, stavěný černými otroky, i svůj svobodný národ, bez vlastní kultury tak podobný Čapkovým robotům: praktickému zboží slušného zevnějšku a v dobrém, solidním vypracování — pro výnos. Viděli jsme demokratický národ, jehož duševní svět vyrábí se v přesném ohraničení s ohledem na potřeby výroby: ne méně, ale také ne víc, než snese nejlepší výnosnost. Viděli jsme rámky duševního světa pevně sevřeny »terorem dolarovým«.

A kdo je ten bůh, jenž bez pomoci ideálů řídí chod celého velkolepého exploatačního podniku, jímž jest Amerika svobodných dobyvatelů? — Na dolaru, jenž jest pýchou, láskou a ideálem všeho živého v mezinárodní Americe, napsáno zřetelně: In God we trust — Dollar: — Věříme v boha — dolar! — —

Zdá se, že právě Amerika na okamžik učinila aspoň pochopitelnější massám ruskou revoluci. Aspoň teprve v Americe a po Americe začíná skutečné bolševisování »českých revolucionářů«.

Teprve po ní došlo kývadlo české revoluce v české armádě k levé kulminaci. Pod svěžím dojmem americké svobody i demokracie koncipovány bez jiných vnějších

vlivu vlastní iniciativou z vnitřa mass známé resoluce XX. transportu:

»Všem v Československé republice!

Při vstupu na domácí půdu my, legionáři 20. transportu sibiřských legií, posíláme pozdrav všem jdoucím s duchem doby.

Jsme v právu očekávati, že splněn jest minimální program naší zahraniční revoluce. Není-li, žádáme za neodkladné splnění následujícího programu, vyhrazující si konečně stanovisko, ve všech jednotlivých otázkách, po orientování a podle stadia vývoje doby:

1. Socialisace velikých průmyslových závodů a dolů.
2. Vyvlastnění velkostatků bez výkupu a použití jich s ohledem na konečný cíl socialisace.
3. Konfiskace jmění »mrtvé ruky«.
4. Odluka církve od státu a školy od církve.
5. Školská reforma, důsledně socialistická.
6. Reforma obrany státu.

Za první podmínku i záruku úspěchu pokládáme radikální změny v celé administraci. Ve snaze udržeti své jméno čistým pro budoucnost, žádáme, aby historie našeho konfliktu s Ruskem podrobně vyšetřena byla nestrannou rusko-českou komisí a výsledky publikovány.

Stejně žádáme za vyšetření soudní cestou historie konfliktu a boje II. vojenského sjezdu s oficiálním sibiřským velením a za oficiální uznání sjezdu.

Slibujeme k uskutečnění tohoto minimálního programu pracovati ze všech svých sil.

Naším nepřítelem bude každý, kdo zjevně či tajně uskutečnění jeho překáží.

(2120 podpisů.)«

A druhá:

»Všemu pracujícímu lidu Československé republiky!
My, legionáři XX. transportu čsl. vojska ze Sibíře,

obracíme se k dělnictvu Československé republiky, abychom mu tlumočili svá přání a tužby.

Považujeme za svoji humanní povinnost připojit se k mínění mezinárodního proletariátu v otázce našeho vojenského vystoupení proti Ruské sovětové republice. Odsuzujeme se vši příkrostiti politiku vojenského i politického vedení čs. sibiřské armády, jež byla zrádným jednáním svých mladočeských vůdců postavena do služeb spojeneckého kapitálu.

Trpké zkušenosti, získané námi na horké půdě revolučního Ruska, ukázaly nám jasně bezúčelnost kompromisní taktiky pravých socialistů. Prožili jsme hořké zklamání neúspěchu našeho boje o demokratická zřízení vojenská, když po uvěznění delegátů II. vojenského sjezdu vojsko, žádajíc pouze přiznání svých zákonných práv, bylo stíháno persekucemi. Bylo to pro nás pouze novým důkazem, že radikální reformy v rámci současného společenského řádu jsou utopií. Chceme proto přímo pracovati k vybudování skutečně socialistického státu, čehož lze docílili — vzhledem k odporu majetných tříd — pouze předáním státní moci do rukou dělnictva. V důsledcích tohoto přesvědčení přijímáme program III. komunistické Internacionály a přihlašujeme se k cílevědomé, společné práci se vším uvědomělým dělnictvem za světlejší budoucnost lidstva.

Legionáři-komunisté (1201 podpisů).«

Není sporu, že poslední resoluce je už — theoreticky — napodobený ruský bolševism. V zájmu úplnosti a objektivity nebylo možno ji zamlčeti. Chtěli bychom ovšem na tomto místě býti slepými ke všem internacionálám a »internacionálám«. Chtěli bychom neviděti sporu mezi pravdou čisté theorie a skutečnostmi šedé praxe. Ale musili jsme dojít poctivě až k tomuto nejzazšímu mezníku klikaté cesty revoluce, k němuž hrou osudu došel z velké části právě týž 3. pluk, jehož poní-

ženou poddaneckou adresou bílému caru začali jsme svoji knihu. Ukazujeme tu pouze, že tento »bolševism« zasel v úrodná srdce idealistů české revoluce cynism si-
biřské vlády; že vypěstovala ho v internovaných ba-
talionech — ničím nelíšících se od všech »věrných Če-
chů« — reakční persekuce; že v tento tak řezavě rudý,
předčasně kvetoucí a rychle odkvétající květ rozkvetl
právě pod teplem nejrozvitější demokracie světa.

Část vlastenecké veřejnosti, zejména té, jež stále je-
ště přežvykuje v úzké červenobílé posadě staré, vyvě-
trané fráze, lekla se dokonce tohoto drobného reflexu
opojení z nepozemských prostor a závratných vzletů
lidského i všelidského Ruska. Z pověry ovšem a z bázně
před — běsy. Zbytečně! Živí tvární čeští lidé našeho
věku byli daleko od tvrdosti všelidského schematu. Tu
pouze všeslovanští Češi, pocíivší celý svět, celé lidství
v revolučním slovanství, přihlásili se s hrdostí k své
slovanské vlasti. Tu zněly ještě tóny vlastenectví k ve-
líké širší vlasti, k níž běžely od svých macech miliony
lidí z celého světa. Bylo to spíše volání milujícího, kají-
cího srdce z dálky, jež maně idealisuje svoji lásku. Byla
v tom spíše vděčnost duši napojených jedinečnou v lid-
stvu ruskou šířkou.

A onen strašný všem současným státům křik: »Ať
žije III. Internacionála!« v ústech většiny »legionářů-
komunistů« nevědomky znamenal pouze: »Ať žije Nové
Rusko, trpící od nás i za nás.« U čs. legionářů byl to
ještě instinktivní křik revoltujícího srdce bez jakých-
koliv vědomých programů. Ale přece jen křik, pozdra-
vující už na prahu nové lidské epochy svoji rodnou
»Velikou Revoluci«. — —

České Budějovice — —

Zaprášené nádraží, oschlé zbytky chvojí na sloupech a praporky vybledlé na slunci, větru a deštích. Staří, rozmrzeli důstojníci v rakouském sukně spěchají »rozptýliti« došlou část legií. Potom teprve v nádražním shonu vojenská kapela mechanicky odtroubí obligátní hymny jako doprovod k naučeným proslovům dvou lidí ztracených v davu. A i to zaplavuje činný likvidační spěch, spěch a spěch.

Tak odbyt pohřeb legií.

Siroty jejich přivítal potom máselný úsměv spokojených státních vlastenců, snižující uctívané bohatýry na pochválené sluhy. Ovanul je chlad sobectví, obklopila rvačka cvičených janičářů s necvičenými otroky o zmenšené přebytky panských stolů. Žírné vrchy, proměňivše potoky lidské krve na zlato byly už příliš těžkými pro vyzáblá ramena národa.

Tichá ctnost opět nazvána hloupostí a tvrdá mravnost zločinem. Ale tak snad i třeba. Neboť ctnost i mravnost rodí se pouze z útisku a kvete pouze v strádáních. Ctnost a mravnost — toť věčná revoluce.

Z revolucionářů udělali vojáky. Neboť opět: »čeho nabyt občan pilný, vojín zbraní zastávej!« — Státní hymna, jež vždy přehluší revoluční melodie. Toť starý smysl státu.

Je konec české revoluce — —

Revoluční legie zemřely nenávratně a prach jejich rozptýlen po celém národě.

Legionářství nemá, kam by šlo ku předu, poněvadž nejvyšší meta jeho zůstala za námi. Legionářský zákon, jenž pojistil národní nevděk před výčitkami svědomí,

učinil z legionářství privilegii pro nemnohé legionáře. Tak z myšlenky revoluční stala se myšlenka konservativní.

Legionáře pohltil vír společnosti, zavál i vzpomínky o minulém prachu měšťanských ulic a s železnou zákonitostí třídlí duše do světů dneška.

Každým dnem rozcházíme se na rozcestích. Noví poutníci zaplňují naše cesty. I staří vůdcové, kteří kdysi stanuli v čele a sebrali — jako čocka paprsky slunce — vůli, lásku i nenávisť revolučního léta národa, odešli již. Věčně neklidná srdce jdou sama a vyhlízejí vůdce nových výbojů. Za nimi rozevírá se propast cizoty a nepochopení. Opakujeme snad všichni ještě stará slova společné vůle lásky a nenávisti: — ale tak, jako opakuje stará něžná slova srdce, marně bránící se smrti starých citů, jako opakuje křesťan slova o lásce k Bohu a nenávisti k peklu, když srdce už vzdává se lásce k životu a nenávisti k jeho poutům.

Bojovníky dalšího pokroku, bataliony příštích revolucí budí nová myšlenka, sbírá z kvasu celé národní směsi nové ohnisko. Na jejich praporech není legionářství, ale k nim tíhnou i legionáři.

Neboť — řekněte Vy, kteří jste schopni pochopiti otázku srdcem — jestli lidé prošli onou klikatou, trnitou a kamenitou cestou revoluce až k hrobu legií s odkrytou duší a otevřenýma očima, jestli není možno žádným úsilím vůle vymazati z mysli onen letmý pohled do nitra modly, kterou uzřeli na místě boha — kam, za jakým ideálem a s kterou autoritou mají jíti dále?

O B S A H

PRVNÍ OBDOBÍ ANABASE.

Před dosažením nezávislosti. Československé masy proti ruské revoluci. Dílo čs. sibiřských vůdců.

I. Československý živel na Rusi.

Složky a rozdíly v nacionální revoluci. Důstojnictvo a inteligence.

II. Před anabásí.

Konsolidace i osamostatnění. Ústava čs. revoluce. Uzákonění vojenského sjezdu. Vnější vztahy a situace. Vnitřní diferenciace čs. živlu. Následky ukrajinské zrady. Bachmač. Odjezd čs. armády z Ukrajiny a ruská sovětská vláda.

III. Počátek anabase.

Revoluční i protirevoluční Sibiř a čs. vojsko. »Internacionalisté« a čs. komunisté. Předzvěsti protirevoluce. Sjezdové předporady v Penze. Vladivostok či Archangelsk?

IV. Odboj čs. armády.

Čeljabinský incident. Sjezdové předporady v Čeljabinsku. Zrajeví konflikt. Sovětská vláda, ČSNR (Maxa) a čeljabinský sjezd. Novonikolajevská akce Gajdova. První srážky a počátek nové války. Činnost sovětů, čs. čeljabinské skupiny (Vojcechovskij) a kansk-nižněudinské skupiny (Ušakov). Činnost penzenské skupiny (Čeček). Sjednocení odboje.

V. Sibiřská protirevoluce.

Gajda a PVV; spojencůti zástupci a sovětská Sibiř. Maria-nyka a Mariinsk. Rozhodnutí spojenců, snahy ČSNR a prof. Masaryka. Převrat ve Vladivostoku. Protirevoluce i intervence.

VI. Rozhovory o čs. vystoupení.

Bílý tábor: Gajda, Vojcechovskij, Čeček, sjezd. Dílo Gajdovo. Revoluce a protirevoluce v Rusku a na Sibiři. Úsudky: projevy sovětských činitelů, názory dra. Šterna a svědectví Sadoula. Myšlenky o možnostech a slova o skutečnostech. Rudý tábor. Zajatci nepřátelé i přátelé.

VII. I. vojenský sjezd.

Opojená demokracie. Projevy sjezdu a jeho úkoly zítřka. První ofensiva reakce. Práce sjezdu. Řády a resoluce. Nová OČSNR.

VIII. Vně československé revoluce.

Vývoj ruské protirevoluce. Od lidovlády bez lidu k Direktoriu. Protirevoluce, spojenci i prof. Masaryk. Do cizích služeb. Počátek pádu.

IX. U cíle československé revoluce.

K cíli mezinárodní protirevoluce. Vývoj vojenské diktatury. Nastolení admirála Kolčaka. Omské vraždění. Probuzení mas a boj o zákon.

DRUHÉ OBDOBÍ ANABASE.

Po dosažení nezávislosti. Československé masy proti mezinárodní protirevoluci. Dílo revolučního ministra Štefánika.

X. Generál M. R. Štefánik.

Revoluční generál a revoluční vojsko. Ministr Štefánik a legionářské zastupitelstvo. Štefánik a vladivostocká oposice. Ministr generál Štefánik čs. sjezdu a Gajdovi; čs. diktatuře, ruské protirevoluci a mezinárodní intervenci. Konce Štefánikovy činnosti v Sibiři. Štefánikovy reformy; »Zvláštní sbor«. Tragedie národního hrdiny.

XI. Období mimořádného sjezdu v Jekatěrinburku.

Odchod čs. armády z fronty. Rozcestí: k reakci a k revoluci. Odboj proti reformám. Sjezdové hnutí a »Zvláštní sbor«. Mimořádný sjezd a řádní náčelníci.

XII. Gajdovo zrazené dílo.

Gajda v sibiřských službách. Obrozená Sibiř. Honba malých lidí za velkou mocí. »Gajdovci« a protikolčakovci.

XIII. Na magistrále.

Proud mas. Spojenecká ochrana železnice. Povstání v Sibiři a atamanština. Zprávy ruských veřejných činitelů. Agonie veřejného života a rozkvět korupce. Povstalci a Čechoslováci. Vzpoula podřízených. Řádní náčelníci a rozvrácené vojsko.

XIV. II. vojenský sjezd

Z Tomska do Zimy. Irkutské události. Diplomatieké rozuzlení a vojenská likvidace krise. Před příjezdem Poselstva z vlasti a po pádu vlády Dra Kramáře.

XV. Krise intervence.

Ještě jednou zrazené dílo. Gajda versus Kolčák. Příjezd Poselstva čs. vlády. Poselstvo a oficielní i neoficielní legionáři. Vláda doma a vláda v Sibiři. Zástupci republiky a kolčakovština. Pád bílé Sibíře. Memorandum.

XVI. Vladivostocké povstání.

Přípravy k novému převratu a internovaný II. vojenský sjezd. Gajdovské kombinace a povstalecká praxe. Gajdovo spiknutí a oficielní svět. Povstání a pád. Vypuzení Gajdy. Poměr Dra Girsy a ruské veřejnosti ke Gajdovi. Rudolf Geidl.

XVII. Konec sibiřsko-legionářského díla.

Sibiřská práce Poselstva z vlasti. F. V. Krejčí. Odjezd Pavlů. Soud socialisty nad vzpourou proti vzpouře. Deportace legionářského sjezdu.

XVIII. Přehled cesty revoluce.

Cesta revoluce oficielních čs. revolucionářů a doslov k ní neoficielní čs. revoluce.

XIX. Cestou revoluce řadového člověka.

LIKVIDACE ANABASE.

Československé masy s ruskou revolucí. Dílo vůdce Poselstva z vlasti F. V. Krejčího.

XX. Finale.

Poslední pokus vzkřísiti umírajícího. U smrtelného lože kolčakovštiny. Přátelé i spojenci. Vítězné povstání. Tragedie dvoufrontové demokracie. Čechoslováci proti kolčakovštině i semenovštině. Vydání Kolčáka a smrt bílé Sibíře. Čechoslováci a sovětská Sibiř. Kappelovská epizoda. Konec vojny a kapitulace Čechoslováků. Smrt Kolčáka. V míru se sověty. Starý socialista a mladí nesocialisté. K malému domovu velikým světem a poslední nálady.

1750 657 11
Jaroslav Kratochvíl
Jaroslav Kratochvíl

JAROSLAV KRATOCHVÍL

»CESTA REVOLUCE«

(ČESKOSLOVENSKÉ LEGIE V RUSKU)

PSANO ROKU 1921

OBÁLKU VYŘEZAL

JOSEF ČAPEK

KNIHOVNY »CESTA«

SVAZEK

II

VYTISKL

»MELANTRICH«

PRAHA

PRO

»ČIN«

TISKOVÉ A NAKLADATELSKÉ DRUŽSTVO

ČESKOSLOVENSKÝCH LEGIONÁŘŮ

V PRAZE

1922

DOPORUČUJEME TYTO PUBLIKACE NAŠEHO NÁKLADU

KARL HAVLIČEK BOROVSÝ. (Portrét dle současné diagnózy.) Formát 47:263 cm 8,9 —, 31,2:43 cm Kč 6.—.

Vlast. Holman: ŠEST DOB NAŠI HISTORIE. (Svět otak, Karel IV., Husitě, 21. červen 1621, 1848, 28. říjen 1918.) Řezby do kůže. Album formátu 2:280 cm Kč 30.—, pohlednice 100 Kč 4.—.

KALENDÁŘ ČS. LEGIONÁŘE NA ROK 1922. I. ročník. Obálka V. kt. Nikodéma. Kč 12.—.

Josef Nemasta: ČERVENÝ KOHOUT. (Básně ruského legionáře.) Obálka Jos. Čapka Kč 12.—.

N. Melniková-Papoušková: MOSKEVSKÉ UMĚLECKÉ DIVADLO. Kč 3.—.

N. Melniková-Papoušková: RUŽENEC. Některými mládež. Obálka Al. Moravce. Kč 9.—.

Jar. Panoušek: ZIBOROV. (Historie, dokumenty o výbojích.) Obálka V. Nikodéma. Kč 12.—.

PRŮRUČKA ČS. LEGIONÁŘE. I. ročník. (Statistika, zákony, praktické pokyny.) Redakce Jos. Příkrýla a Fr. Štvera. Kč 24.—.

Fr. Štver: SLOVÁCKÉ OBRAZKY. Obálka Jos. Čapka. I. díl. Kč 16.50. II. díl. Kč 13.50.

V K O M I S I M Á M E A E X P E D U J E M E :

Pavel Pink: BILÝ ADMIRÁL. Kč 50.—.

Josef Šacharava: MASARYKOVŮ REVOLUČNÍ DÍLO NA EVROPSKÉM ZÁPADĚ 1914—1917. Kč 1.—.

Adam Zeman: SIBÍRSKÉ OBRAZKY. Kč 10.—.

N A Š E N O V I N K Y :

Emil Hořejší: HUDBA NA NÁMĚSTÍ. Obálka Jos. Čapka. Kč 12.—.

„Vážné družstvo vyniklo před tímle knihy svůj název — Čin. Vyhovuje formalnosti, protože náhodou i to, čím kniha skutečně jest — činem básnickým. (Česko slovo.)
„Hudba na náměstí je jedna z nejlepších knih, jež došel od mladých máme. (Host.)
„Hudba by chyběla tam, kde se mluví o novém životě. (Kovnos.)

„Je-li lste v posledních letech tak vážného a silného debutu, který by Vás tak byl jako kniha mladého Hořejšího „Hudba na náměstí“. (Tribuna.)

„Kdo bych jedním slovem vyjádřit soud nad touto knihou, řekl bych: je poctivá. (Vare.)

J. L. Fischer: HOVORY A ZPOVĚDI. Obálka Jos. Čapka. Kč 10.—.

„... je činná a hrdinná — přis. trocha skopse a pesimismu — pro svůj proclitý vztah k životu, není výpovědí neživou fantazie, nýbrž skutečným zážitkem, prožitím duševní bolesti...“ (Realistický Obzor.)

„J. L. Fischer nejen umí psát, ale i předstírat a učit mluvit, a jeho krátké články filosofické filosofie praktické — které přání je kolika hlasy naslouchat a odpovídat a číst — nedopovídat, a záchvěvy se z mluvenky v tyče náležitě — této články vědomě poslouchat v poměru k skutečnosti a k době autorovi, když se psal, jako čtenář, když čte. (Tribuna.)

„Tato kniha filosofa uvažujícího vážně ale vzrušeně, o poměru k životu, vyniká se svým formam filosofických knih a je jakousi filosofickou lyrkou, vyjadřující tvůrčí a osobní názory spisovatele formou hravých básnickou. (Časopis Měšťák.)

Josef Kopta: OD VÝCHOVY. Přehledy. Obálka Otto Matouška. Kč 12.—.

„... obrábějí z Ruska. Z rakouských zakupí vede cesta autora básní „Cestou z pobozžení“ do Ruska, obtíženého zrádci a příživníky, pod ochrání vládou, nemilostivou

...bílou... lidu, se rodí čs. revoluční armáda. V spoše vzpoury, hrůzně a krvavě, ale současně krásně touhou po novém, čistém životě kniha vřelí a doznívá v obrazu, pro-
středem státním záměrem se ruských duší v otázce Boha a Věčnosti, končíc epilo-
gickou rozmluvou nad hrobem mučedníků.

MASARYK A REVOLUČNÍ ARMÁDA. Masarykovy prolevy k legiím a o legiích v zahrani-
cní službě. Uspořádal, uřadem a poznámkami opatřil Jar. Papoušek, Obálka Jos.
Čapka. Se svolením prezidentovým, ve prospěch hladovělícího Ruska. Kč 20.—.

„Čtená nakladatelství „Čin“ k vydání knihy upřímně gratuluje; přišlo s ní velmi
vhodně a zaslouží si znovu svůj pohotovost.“ (Čs. Legionář.)

„Kniha obsahuje velice cenný materiál k poznaní zahraniční revoluce i díla presidenta
Masaryka za hranicemi, jakož i jeho názory.“ (28. říjen.)

V N E J B L Í Ž Š Í D O B Ě V Y D Á M E :

Vlad. Korolenko: V NOCI. Povídky. Přeložil Fr. Šifter. Obálka Jos. Čapka.

Knížka v nás dosud nenšířených povídek neda, z zeměleho velkého ruského spisovatele,
nazvaného přívem „svědomím Ruskac. Ličí v ní mistrně obrazy z duševního života dětí
a malých, utlačovaných lidí.

Jos. Logaj: OBĚTI. Památce čs. legionářů v Itálii popravených Rakousko-Uherskem
II. vydání. Obálka Jos. Čapka.

Po velkém úspěchu prvního vydání, které vyšlo v nákladu 10.000 výtisků a bylo roze-
bráno během krátké doby, přistupujeme k vydání druhému, jež je opraveno textově
doplňeno ilustračně na základě nově získaných poznatků s připojením kapitoly o pražské
pohřbu hrdinů.

PŘÍRUČKA ČS. LEGIONÁŘE. II. ročník.

Bude obsahovat nová statistická data o ČSR., nově vyšlé zákony všeobecné a usta-
novení o legionářích, s přehledem jejich institucí a organizační činnosti, takže bude nepo-
stradatelnou nejen pro legionáře, ale každého, kdo s nimi přichází do styku.

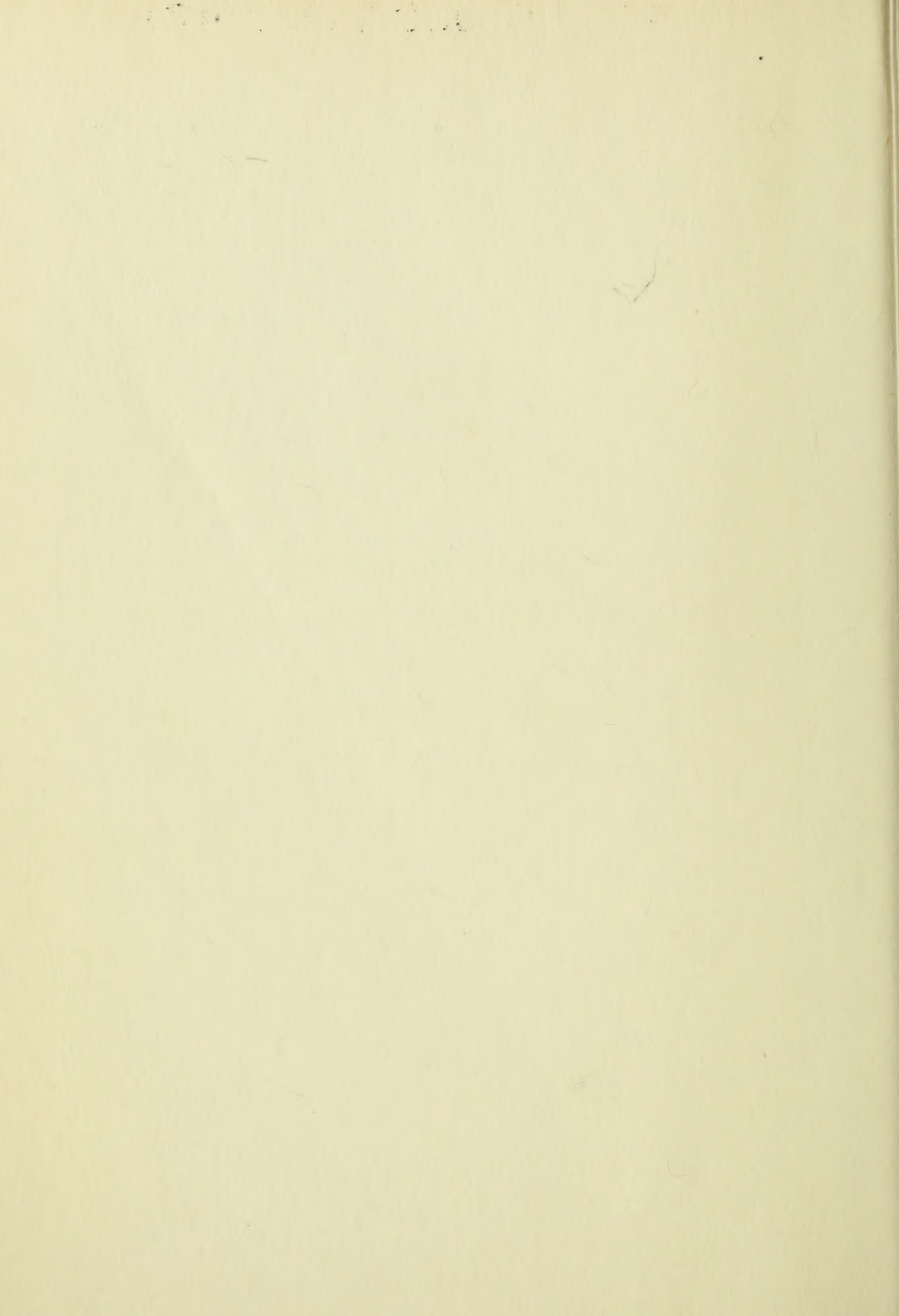
Petr Růžek: PETROLEJ. Technicko-hospodářské poznámky ke smlouvě se Standard Oil
Co. a k našemu hospodaření se zdroji energie.

Smlouva Standard Oil Co. s naší republikou vyvolala zájem veřejnosti. Standard Oil
Co. je jedním z hlavních činitelů v naftovém a tím také v ostatním průmyslu celého svě-
ta. Má dostatečné prostředky, aby ovládla také náš průmysl a naši práci. V tom je veliké
bezpečí pro další vývoj našeho státu, neboť iniciativa přechází tak do cizích rukou,
čímž naši činitelé se musí omezit na pouhé přihlížení. Práce národohospodáře draž-
teč Petra Růžka řeší tuto otázku z hlediska českého a vzbudí jistě pozornost nejen v k-
žích odborných, ale u všech, kdož mají zájem na hospodářském životě naší republiky.

Knihy naše jsou k dostání v každém knihkupectví. Ceny rozumí se bez 10% knih-
pecké přírůžky. Kromě toho expedujeme veškeru literaturu, zejména legion., jejíž úplný
znam zašleme na požádání zdarma. Objednávající publikace u nás, podporujete bez jak-
koli zvláštních výloh svépomocný podnik legionářský.

**„ČIN“ TISKOVÉ A NAKLADATELSKÉ DRUŽSTVO
ČS. LEGIONÁŘŮ, PRAHA II., VOJTĚŠSKÁ**

JAR. KRATOCHVÍL: CESTA REVOLUCE Kč 60

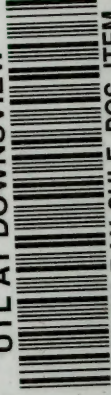
PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

DK
265
.42
C9K7

Kratochvil, Jaroslav
Cesta revoluce

UTL AT DOWNSVIEW

D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 10 03 04 15 003 3